

B 17

8

19

LIOTECA NAZIONALE
NTRALE - FIRENZE

R. BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE
FIRENZE

LIBRI

DONATI DAL

DOTTOR ANNIBALE GIULIONI

GIURISTA

Nato a Firenze il 7 Febbraio 1807
e morto il 1° Dicembre 1895 in Firenze.

16 Maggio 1896

E P I T O M E
JURIS CANONICI,

Juxta Decretalium Libros

GREGORIANÆ COLLECTIONIS
EXPLANATI,

Quam,

In usum maxime Discipulorum,

E suis Libris collegit Auctor ipse,

N E M P E

R. P. VITUS PICHLER,

E Societate JESU.

Sac. Theologiæ, & SS. Canonum Doctor,
horumque in Dilingana, & Ingolsta-
diensi Universitate olim Professor.

PARS POSTERIOR.

V E N E T I I S, M D C C L V.

Apud Nicolaum Pezzana.

Superiorum Permissu, ac Privilegio.

B. 17. 8. 19

E L E N C H U S T I T U L O R U M.

E X L I B R O I I I.

TITULUS XXI. De Pignoribus & alijs
Cautionibus. Pag. 1.

TIT. XXII. De Fidejussoribus. 19

TIT. XXXIII. De Solutionibus. 13

TIT. XXIV. De Donationibus. 23

TIT. XXV. De Peculio Clericorum. 29

TIT. XXVI. De Testamentis & ultimis Vo-
luntatibus. 40

TIT. XXVII. De Successionibus ab intestato. 89

TIT. XXVIII. De Sepulturis. 98

TIT. XXIX. De Parochiis, & alienis Paro-
chianis. 105

TIT. XXX. De Decimis, Primitiis, & Obla-
tionibus. 108

TIT. XXXI. De Regularibus, & transen-
tibus ad Religionem. 133

TIT. XXXII. De Conversione conjugatorum. 141

TIT. XXXIII. De Conversione infidelium. 143

TIT. XXXIV. De Voto, & Voti Redem-
ptione. 145

TIT. XXXV. De Statu Monachorum, & Ca-
nonicorum Regularium. 154

TIT. XXXVI. De Religiosis domibus, ut E-
piscopo sint subjectæ. 158

TIT. XXXVII. De Capellis Monachorum,
& aliorum Religiosorum. 162

TIT. XXXVIII. De jure Patronatus. 162

TIT. XXXIX. De Censibus, Exactionibus,
& Procurationibus. 174

TIT. XL. De Consecratione Ecclesiarum, vel Al-
taris. 177

Elencbus Titulorum.

TIT. XLI. De Celebratione Missarum, Sacramento Eucharistiæ, & Divinis Officiis.	182
TIT. XLII. De Baptismo, & ejus effectu.	185
TIT. XLIII. De Presbytero non baptizato.	186
TIT. XLIV. De Custodia Eucharistiæ, Chriftomatis, & aliorum Sacramentorum.	187
TIT. XLV. De Reliquiis & veneratione Sanctorum.	188
TIT. XLVI. De observatione jejuniorum.	190
TIT. XLVII. De Purificatione post partum.	193
TIT. XLVIII. De Ecclesiis ædificandis vel reparandis.	194
TIT. XLIX. De Immunitate Ecclesiarum, Cœmeterii, & rerum ad eas pertinentium.	196
TIT. L. Ne Clerici vel Monachi sæcularibus negotiis se immisceant.	215

L I B E R IV.

T ITULUS I. De sponfalibus & matrimonio.	220
TIT. II. De Desponsatione impuberum.	282
TIT. III. De Clandestina desponsatione.	286
TIT. IV. De Sponsa Duorum.	305
TIT. V. De Conditionibus apposis in Desponsatione, vel in aliis Contractibus.	317
TIT. VI. Qui Clerici vel voventes matrimonium contrahere possunt.	328
TIT. VII. De eo, qui duxit, quam polluit per adulterium.	338
TIT. VIII. De Conjugio Leproforum.	344
TIT. IX. De Conjugio Servorum.	347
TIT. X. De natis ex libero ventre.	349
TIT. XI. De Cognatione Spirituali.	351
TIT. XII. De cognatione Legali.	358
TIT. XIII. De eo, qui cognovit Consanguineam Uxoris suæ, vel Sponsæ.	391
TIT. XIV. De consanguinitate & affinitate.	368
TIT.	

Elenchus Titulorum.

TIT. XV. De Frigidis, & Maleficiatis, & Impotentia coeundi.	389
TIT. XVI. De matrimonio contracto contra interdictum Ecclesiæ.	395
TIT. XVII. Qui Filii sint legitimi.	411
TIT. XVIII. Qui matrimonium accusare possunt, vel contra illud testificari.	423
<u>TIT. XIX. De Divortiis.</u>	<u>426</u>
TIT. XX. De Donationibus inter Virum & Uxorem, & de Dote post divortium restituenda.	438
<u>TIT. XXI. De Secundis Nuptiis.</u>	<u>445</u>

L I B E R V.

T ITULUS I. De Accusationibus, Inquisitionibus, & Denuntiationibus.	456
TIT. II. De Calumniatoribus.	468
TIT. III. De Simonia, & ne aliquid pro Spiritualibus exigatur, vel promittatur.	470
TIT. IV. Ne Prælati vices suas, vel Ecclesias, sub annuo censu concedant.	504
TIT. V. De Magistris, & ne aliquid exigatur pro Licentia docendi.	505
TIT. VI. De Judæis, Sarracenis, & eorum Servis.	510
<u>TIT. VII. De Hæreticis.</u>	<u>517</u>
<u>TIT. VIII. De Schismaticis & Ordinatis ab eis.</u>	<u>538</u>
<u>TIT. IX. De Apostatis & Reiterantibus Baptisma.</u>	<u>539</u>
<u>TIT. X. De his, qui filios occiderunt.</u>	<u>542</u>
<u>TIT. XI. De Infantibus, & Languidis expositis.</u>	<u>544</u>
TIT. XII. De Homicidio voluntario vel casuali.	548
TIT. XIII. De Torneamentis.	567

Elenchus Titulorum.

TIT. XIV. De Clericis pugnantis in duello.	568
TIT. XV. De Sagittariis.	577
TIT. XVI. De Adulteriis & Stupro.	578
TIT. XVII. De Raptoribus, Incendiariis, & Violatoribus Ecclesiarum.	597
TIT. XVIII. De Furtis.	601
TIT. XIX. De Usuris.	608
TIT. XX. De Crimine Falsi.	630
TIT. XXI. De Sortilegiis.	632
TIT. XXII. De Collusione detegenda.	636
TIT. XXIII. De Delictis Puerorum.	638
TIT. XXIV. De Clerico Venatore.	640
TIT. XXV. De Clerico Percussore.	646
TIT. XXVI. De Maledicis.	648
TIT. XXVII. De Clerico excommunicato, deposito, vel interdicto ministrante.	651
TIT. XXVIII. De Clerico non ordinato ministrante.	652
TIT. XXIX. De Clerico per saltum promotio.	654
TIT. XXX. De eo, qui furtive Ordinem suscepit.	655
TIT. XXXI. De Excessibus Prælatorum & Subditorum.	656
TIT. XXXII. De Novi Operis Nuntiatione.	659
TIT. XXXIII. De Privilegiis & Excessibus Privilegiatorum.	663
TIT. XXXIV. De Purgatione Canonica.	677
TIT. XXXV. De Purgatione Vulgari.	679
TIT. XXXVI. De Injuriis & damno dato.	683
TIT. XXXVII. De Poenis.	698
TIT. XXXVIII. De Poenitentiis & Remissionibus.	707
TIT. XXXIX. De Sententia excommunicationis.	718
TIT. XL. De Verborum significatione.	741
TIT. XLI. De Regulis Juris.	743
TL	

TITULUS XXI.

De Pignoribus, & aliis Cautionibus.

SUMMARIUM.

- 1 *Quid & quotuplex sit Cautio.*
- 2 *Quid, & quotuplex sit Pignus & Hypotheca.*
- 3 *Quinam oppignorare possint:*
- 4 5 *Et quæ res oppignorari.*
- 6 *Quomodo constituatur Pignus, vel Hypotheca.*
- 7 *Quis sit effectus Pignoris, & Hypothecæ.*
- 8 *Quid & quotuplex sit Actio Pignoratitia & Hypothecaria.*
- 9 *Quo tempore præscribatur actioni Pignoratitiæ.*

1 *Actio in genere est securitas, quæ alteri præstatur de solutione debiti, vel alia satisfactione. Si hæc securitas fiat sola promissione, vocatur Simplex: si promittatur sub juramento, Juratoria: si constituentur fidejussores, Fidejussoria, vel Satisfactio, de qua in tit. seq. si denique detur pignus, Pignoratitia dicitur, de qua ultima in hoc titulo. Fidejussoria & Pignoratitia in jure veniunt nomine cautionis idoneæ.*

2 *Pignus sumitur vel objective pro ipsa re, quæ datur vel obligatur alteri pro securitate: vel for-*

maliter pro conventionem vel contractu ipso, quo constituitur pignus, seu res obligatur creditori, qui contractus dicitur esse juris Gentium & bonæ fidei: vel *effective* pro jure reali, quod ex dicto contractu oritur creditori in re oppignorata. *Hypotheca* subinconfunditur cum Pignore, licet presse loquendo distinguantur; nam *Pignus* exigit actualem traditionem rei oppignoratæ: *Hypotheca* autem perficitur nuda conventionem, & res solum obligatur, creditori sine actuali traditione rei, & possessionis translatione. §. 7, *Inst. de act.* Nihilominus tamen etiam per hypothecam acquiritur jus reale ex Jure Prætorio, a quo originem habet, sicut pignus a jure Civili regulatur. Pignus, uti & *Hypotheca* alia dicitur *Expressa*, quæ expresso contrahentium consensu constituitur: alia autem *Tacita*, quæ constituitur ex dispositione Legis absque ullo alio partium pacto vel contractu: sic Fiscus principis habet hypothecam tacitam in bonis subditorum in ordine ad tributa: civitas in bonis administratoris: uxor in bonis mariti pro asscuranda dote, & bonis paraphernis: pupilli & minores in bonis tutorum & curatorum: venditor in re vendita respectu emptoris, donec iste de pretio satisfecerit &c. Tam *Expressa* quam *Tacita* vel est *Generalis*, quæ vel omnia bona nullo excepto, creditori obligantur, consequenter etiam futura, uti & actiones ac jura (nisi quæ jus specialiter excipit) censentur oppignorata; aut quoddam genus bonorum, v.g. omnium immobilium, omnium mobilium, totus grex ovium &c. vel est *Specialis*, quomodo aliqua res oppignoratur in specie, singularis, & determinata, v.g. hæc domus, hic scyphus aureus. In hypotheca generali afficiuntur etiam res singulæ, ita ut cum onere pignoris transeant ad quemcumque possessore.

sefforem: at merces venales, & pecuniæ solum includuntur in genere, non in specie, ne scilicet turbetur commercium humanum, si tales merces vel pecuniæ distraherentur cum onere pignoris, seu jure reali creditoribus competente.

3 Dico 1. Oppignorare possunt omnes & soli, qui libera rerum administratione præditi alienare: pignus vero accipere, qui contrahere & contrahendo obligari possunt. Pars 1. sumitur ex *l. 11. & 18. §. ult. ff. de Pignorat. ad.* quia oppignorare est quoddam alienationis genus, & via ad illam. Pars 2. constat, inde, quod, qui pignus accipiunt, se obligent ad illud custodiendum.

4 Dico 2. Oppignorari possunt omnes & solæ res, quæ sunt in commercio humano, & alienari non prohibentur, siue sint mobiles siue immobiles, corporales vel incorporales. Sumitur ex *l. 18. cit. & l. 9. §. 1. ff. h. t.* Unde oppignorari nequeunt res pupillares, litigiosæ, fundi dotales, res fideicommissæ subiectæ, & feudales sine consensu domini directi, res alienæ sine consensu domini, & ita, ut jus reale transferatur in creditorem, quamvis ei oriatur jus ad rem, & actio personalis: item res jam uni oppignorata, nisi secundus creditor moneatur, quod res jam alteri sit obligata, *l. 15. ff. h. t.*

5 Quæres, an Prælati valide oppignoret, vel hypothecet res Ecclesiæ immobiles, aut mobiles pretiosas, sine solemnitatibus Juris? R. affirmative, si constituat pignus vel hypothecam *generalem*: negative, si *specialem*. Ita distinguit veterior sententia cum Abb. & Molin. contra Bara. id desumens ex *c. 5. de reb. Eccl. alien.* ubi Prælati prohibetur res Ecclesiasticas obligare *titulo specialis hypothecæ*: ergo tacite videtur jus concedere hypothecam generalem, præsertim cum per hanc nihil novi damni in effectu immineat Ecclesiæ,

•• quod independenter ab omni hypotheca jam omnia Ecclesiæ bona obligentur ad solvenda debita creditori, & per hypothecam generalem Prælato necdum concedatur potestas alienandi rem Ecclesiæ determinatam, sed determinari primum debeat cum consensu Capituli & Superioris; quæ determinatio tamen jam fieret per hypothecam specialem, sine consensu Superioris & Capituli constitutam.

Objic. 1. In Extrav. Ambitiosa. int. comm. eod. prohibetur omnis alienatio rerum immobilium Ecclesiæ sine solemnitatibus, & quidem in specie etiam *hypotheca* absque distinctione inter generalem & specialem. 2. Res immobiles pupilli & minoris nec per hypothecam generalem possunt obligari absque decreto Judicis, per *l. 7. § 5. ff. reb. eor. qui sub tut. l. 4. 5. C. de præd. min.* Sed Ecclesia gaudet jure pupilli & minoris: ergo. R. ad 1. prohibetur quidem omnis alienatio, ac hypotheca in specie, at non omnis, sed solum, quæ alibi in Jure non obscure fuit permessa: sed in *d. c. 5.* haud obscure fuit permessa hypotheca generalis: igitur, ut evitetur correctio & discrepantia juris *cit. Extrav.* intelligi debet de hypotheca speciali. Ad 2. *transf. ma. dist. min.* Ecclesia gaudet jure pupilli &c. ubi jus speciale quid non disponit. *C. Min.* ubi aliud disponit, sicut aliud disponit in *d. c. 5.* ubi videtur satis clare permittere hypothecam generalem. *N. min.*

• 6 Dico 3. Pignus constituitur non solum per actualem traditionem, aut contractum, sed etiam per nudam conventionem. 2. Non tamen ipsi adjici potest pactum Legis commissoriæ, quo id agitur, & debito intra certum tempus non soluto pignus committatur, seu amissum acquiratur creditori. 3. Neque pactum antichreseos, quo id agitur, ut creditori liceat uti pignore, seu fructus pigno-

pignoris percipere (saltem valorem communis & liciti interesse excedentes) donec solvatur debitum. Pars 1. sumitur ex l. 1. ff. de pignorat. act. & l. 4. b. t. Pars 2. ex c. 7. b. t. & l. 1. C. de pactis pignorum. Pars 3. ex c. 4. & 6. b. t. c. 1. 2. 8. de usuris: quia debitor manet dominus pignoris; consequenter ipsi fructificare debet.

Obj. 1. De jure Bavar. tit. 15. art. 6. ad constituendam hypothecam (licet non ad pignus) requiritur Scriptura. Et in aliis locis passim opus est Scriptura, vel confirmatione Magistratus, si res immobilis supponatur pignori. 2. Per pignus & hypothecam acquiritur jus in re: sed per conventionem & pactum nudum non acquiritur jus in re: ergo. 3. In c. 1. de feudis & c. 16. de Usur permittitur domino directo, ut fructus percipiat ex re feudali sibi oppignorata, si servitia remittat vasallo. Item marito ex bonis sibi pro dote oppignoratis: ergo pactum Anticresticum non est prohibitum in pignore. R. ad 1. Id procedit, ubi Statutum speciale, aut consuetudo loci ita exigit, non de jure communi. Ad 2. In constitutione pignoris etiam per nudam conventionem facta, jus Prætorium specialiter tribuit jus reale. Ad 3. Illi duo casus ex justa causa excipiuntur a communi regula.

7 Dico 4. Effectus pignoris (& hypothecæ) sunt jura & obligationes, atque actiones, quæ oriuntur creditori accipienti, & debitori pignus danti. Igitur creditor consequitur 1. jus in re, sibi oppignorata vel hypothecata, vi cujus illam actione reali persequi potest, ad quemcumque possessorem devenit, remediis tam peritoriiis quam possessoriis; quia talis restransit cum onere pignoris, c. 5. b. t. licet a debitore, etiam auctoritate Judicis, fuisset vendita. 2. jus retinendi pignus, donec solvatur debitum totum, & ex integro satisfiat, l. 9. §. 3. ff.

de Pign. act. l. 6 C. de distract. pign. cum jus pignoris sit individuum pro toto debito: quod ex æquitate etiam procedit propter aliud debitum, pro quo res illa obligata non fuit, *l. un. C. Etiam ob chirogr. pecun.* 3. Jus prælationis in concursu creditorum, pignus vel hypothecam non habentium, de quo ad *tit. de Solut.* 4. Jus distrahendi, seu vendendi pignus alteri, plus offerenti, ut ex pretio sibi satisfiat; & residuum restituatur debitori. *t. 2. ff. C. de distr. pign.* Si nempe conventum sit, ut debito intra certum tempus non soluto liceat pignus vendere: si vero non sit conventum de distractione pignoris, debet prius moneri debitor, & post monitionem adhuc expectari per biennium, *l. 5. §. 1. C. de jure domini:* quod tamen biennium non observari ajunt, nisi in casu, quo creditor ipse vult emere. Si res fructifera sit data in pignus, a fortiori licebit creditori vendere fructus, computandos tamen in partem solutionis. Quid circa hoc de jure Bavarico sit statutum, videre est *tit. 15. art. 7.* Idem creditor contrahit e contra obligationem 1. rem oppignoratam exacta diligentia custodiendi, ita ut teneatur præstare culpam etiam levem, si per hanc pignus perit, vel deterioratum est. *§. 4. Inst. quib. mod. re contrah. obl. 2.* Abstinendi ab usu pignoris, nisi expresse vel tacite consentiat debitor: secus si facit, furtum committit. *§. 6. Inst. de obl. quæ ex del.* 3. Restituendi pignus cum fructibus & meliorationibus, quamprimum fuerit debitum ex integro solutum. *§. 4. cit.* demere tamen potest expensas in custodiendo vel meliorando pignore factas.

8 Actio ex pignore resultans est duplex *Pignoratitia & hypothecaria.* Illa est Civilis & Personalis, oriturque ex pignore, quatenus est contractus; *Ista autem Prætoria & Realis,* oriturque ex pigno-

re, quatenus producit jus in re. Illa datur & debitori ejusque hæredibus, atque vocatur *Pignoratitia directa*, ad repetendam a creditore rem oppignoratam cum tota causa, nempe fructibus &c. post solutum vel alias extinctum debitum: & creditori ejusque hæredibus, atque vocatur *Pignoratitia contraria*, ad præstandam sibi indemnitatem, & ad consequendum a debitore id, quod pignoris nomine sibi abest. *Hypothecaria* autem datur soli creditori, ejusque hæredibus, neque statim competit, sed primum, quando debitor est in mora, & tum, si alius, quam debitor, hypothecam possideat, non nisi excusso prius debitore principali, qui dedit hypothecam vel pignus, de Jure Recentiori Nov. 4. c. 1. l. 24. cum *Auth. sub C. h. t.* Hæc actio hypothecaria vel est *Serviana*, sic dicta a Servio Prætoris, & datur locatori ad persequendas res ab inquilino vel colono illatas in domum vel fundum locatum, tanquam oppignoratas pro securitate mercedis: Vel *quasi Serviana*, quæ datur aliis creditoribus ad persequendas res quascunque sibi oppignoratas: in ordine autem ad consequendam possessionem pignoris utrobique conceditur *Interdictum Salvianum*, vel *quasi*. Ceterum tam Pignoratitia, quam Hypothecaria actio est perpetua, & utrinque ad hæredes transitoria, donec nimirum solvatur pignus vel per debiti solutionem, remissionem, aut quamcumque satisfactionem, vel per præscriptionem. Sed hinc

9 Quæres quantum temporis requiratur, ut per viam præscriptionis solvatur pignus, seu actio inde nata extinguatur? R. cum distinctione: si pignus vel hypothecam possidet debitor vel ejus hæres, requiruntur 40. anni, l. 7. §. 1. C. de *Præscr.* 30. vel 40. ann. Si possidet extraneus, cum titulo ipsi sufficiunt 10. anni inter præsentēs,

at sine titulo requiruntur 30. anni, *l. 7. cit. pr.* quod procedit, etsi pignus consistat in re mobili. Si autem possidet ipse creditor, probabilius etiam sufficiant 30. anni ad præscribendum actioni pignoratitiæ directæ contra debitorem, intra hoc tempus reluere pignus negligentem, ut docet valde communis cum Imola contra Gail. Myns. Rath. Pirhing eo quod juxta *l. 1. C. de ann. except. & l. 3. C. de præscr. 30. vel 40. ann.* omnes actiones personales 30 annis extinguantur, & nullibi reperiatur clare excepta actio pignoratitia directæ.

Objic. 1. Non valenti agere non currit præscriptio, per *l. 7 §. 4. eod.* Sed debitor ante solutionem non potest agere ad reluendum vel repetendum pignus, *l. 9. §. 3. ff. de pign. act.* ergo. *2.* Actio nondum nata non potest extinguí per præscriptionem: sed actio pignoratitia directæ ante expunctum debitum non est nata, *l. 9 cit.* ergo. *3.* Creditor non possidet pignus nomine suo, sed debitoris nomine detinet: sed sine possessione non currit præscriptio: ergo numquam præscribit pignus. R. ad *1. dist. ma.* non valenti agere propter impedimentum Juris *C. ma.* propter impedimentum facti, quia debitor v. g. non est solvendo, vel non vult solvere. *N. ma.* Ad *2. dist. min.* ante expunctum debitum actio nondum est nata quoad executionem, *C. min.* nondum est nata in se. *N. min.* Ad *3. C. totum;* non enim dicimus, ipsum pignus præscribi, ut creditor fiat ejus dominus, sed actioni pignoratitiæ præscriptione privativa præscribi asserimus, ut cesset ex parte debitoris jus luendi pignus: per quod satis multum perdit; si enim posset agere actione pignoratitia, nihil aliud probare teneretur, quam oppignorationem, illa autem amissa debet probare dominium pignoris, quod est difficilius. Ad

præ-

præscriptionem privativam actionis sufficit possessio negativa, consistens in hoc, quod omnia sit repetitio pignoris.

TITULUS XXII.

De Fidejussoribus.

SUMMARIUM.

- 1 *Quid sit Fidejussio, & Fidejussor.*
- 2 *Quinam fidejubere possint.*
- 3 *Super qua obligatione, vel debito.*
- 4 *Fidejussionis effectus.*
- 5 *Quæ remedia competant Fidejussoribus.*

1 **F**idejubere est fide interposita creditorem jubere securum esse de satisfactione. Unde *Fidejussor*; alio nomine *Intercessor*, dicitur esse; qui pro alieno debito fidem suam interponit, seu promittit, quod debitore principali non solvente (qui nihilominus manet obligatus) ipse velit solvere. Adeoque *Fidejussio* seu *intercessio*, est obligatio succedanea & accessoria, quam quis ad solvendum alienum debitum, si debitor principalis ob inopiam vel aliam causam non solvit; in se suscipit sive per stipulationem (nempe ad interrogationem unius & responsionem alterius, uti de Jure Civili Romano fieri deberet, & ideo fidejussio est contractus Juris Civilis, verbalis, unilateralis, & stricti Juris) sive per nudum pactum, scripto vel oretenus, inter absentes vel præsentis initum, uti habet recepta consuetudo, vi cujus jura stipulationum & pactorum confusa sunt. Differt *Fidejussor* ab *Expromissore*; quia hic ita se obligat pro alieno debito, ut prior & principalis debitor omnino liberetur.

beretur : a *Constituto*re ; quia hic per nudum pactum spondet se soluturum , quod ipse vel alius debet , adeoque etiam pro debito proprio solutionem promittere potest : a *Mandatore* ; quia hic suo nomine se obligat , & ante obligationem principalem alterius : a *correo debendi* , quia & iste suo nomine , & principaliter promittit solutionem . Si quis tertius se obligat pro ipso fidejussore , vocatur fidejussor fidejussoris , & talis fidejussio dicitur *succedanea* . Si fidejussio fiat in Judicio , dicitur *Satisfactio* , & qui cavet de judicio fisci , *Vas* , qui autem de judicatum solvi , *Præs* appellatur .

2 Dico 1. Fidejubere possunt omnes , qui contrahere , & contrahendo se ac sua obligare , nisi specialiter prohibeantur . Text. & DD. in *l. 3. ff. b. t.* Prohibentur autem Milites in actuali expeditione constituti , *l. 31. C. de locato* . Minores & Pupilli , *§. 1. Inst. de auth. tut.* & ibi DD. Clerici obligando redditus ad suam sustentationem pertinentes , imo & patrimonialia , si id frequenter faciant , & non pro causa pia , *c. 1. & 2. b. t.* Religiosi sine consensu Prælati & majoris partis Capituli , *c. 4. eod.* ipsi Prælati Ecclesiastici obligando bona Ecclesie in notabili quantitate sine consensu Capituli , *c. 2. de solut.* Denique mulieres , *t. t. ff. & C. ad S. C. Vellejanum* , nisi nempe fidejubeant in utilitatem propriam , aut pro dote alterius mulieris , vel pretium competens accipiant pro fidejussione , vel nisi instrumentum publicum & tres testes , aut juramentum , quod juxta *c. 9. & 28. de Jurejur.* observari debet , aut dolus ipsius intervenierit , vel nisi post biennium repetat fidejussorem ; per varias Leges *cit. tit. ad S. C. Vell.* Vel denique , prout in praxi , & de Jure Bavar. obtinet , nisi mulier de beneficio S. C. Vell. certiorata

rata renuntiaverit eidem; quia cuilibet permissum est renuntiare favori principaliter propter se introducto, *l. penult. C. de pact. c. 12. de for. comp.* Extende hoc, ut feminæ etiam pro foro interno conscientiæ non obligentur fidejussione in illis casibus, in quibus hoc privilegio uti possunt pro foro externo, partim quia parum istis prodesset hoc privilegium, si leges reliquissent obligationem naturalem in conscientia; partim quia in *l. 40. ff. de condict. indebit.* mulieri fidejudenti conceditur *exceptio perpetua*, imo & *condictio soluti*, seu repetitio illius, quod ex fidejussione solvit: atqui posse solum repetere signum est non existentis obligationis naturalis, seu in conscientia, *l. 10. ff. de O. & A.*

3 Dico 2. Super omni obligatione aliena, si ve naturali si ve civili, & super quovis debito, si ve descendat ex contractu si ve ex delicto, fidejuberi potest §. 1. 3. *Inst. l. 1. 4. 8. 15. ff. b. r.* Excipe, nisi agatur criminaliter ex delicto ad poenam corporis afflictivam, & non mere pecuniariam, *l. 56. l. 70. ff. eod.* quia poenæ corporales suos te rere debent auctores. Dein nec uxori regulariter permittitur, ut stante Matrimonio exigat a marito fidejussorem pro illata dote conservanda vel restituenda, *l. 1. 2. C. Ne fidejuss. dotium dentur*, nisi nempe maritus fiat decoctor, & ad inopiam vergat.

4 Dico 3. Effectus fidejussionis proximus est obligatio solvendi debitum alienum, quod exstebat tempore fidejussionis §. 5. *Inst. l. 68. §. 1. ff. b. r.* & quidem obligatur in solidum fidejussor, ita ut, si plures essent fidejussores, quilibet in totum id, pro quo fidejussit, conveniri possit a creditore, quem hic voluerit, etiam omisso debitore principali, §. 4. & ibi DD. *Inst. eod. l. 3. & 5. C. eod.* In duriores tamen causam obligare se fidejussor

nequit, h. e. ad maiorem summam, quam debeat principalis, §. 5. *cit. l. 8. §. 7. ff. eod.* licet intensive magis valeat se obligare & arctius v. g. adjecto iuramento. Si tamen per errorem forte ad maiorem summam & extensive magis se obligasset, teneret fidejussio quoad summam concurrentem, vere debitam, nec corrueret tota, ut habet probabilior ex *c. 37. de R. f. in 6. ibi: utile per inutile non debet vitari.* Effectus remotus est actio adversus fidejussorem & ejus hæredes, & quidem ex stipulatu, si per stipulationem, *condictio ex moribus* autem, si per nudum pactum celebrata sit fidejussio.

5 Dico 4. Fidejussoribus, ne nimis graventur, a Jure concessa sunt quatuor remedia. 1. Beneficium *Ordinis*, vel *Excussionis*, vi cuius, si conveniantur ante debitorem principalem, petere possunt, ut debitor principalis conveniatur prius, & excutatur, h. e. ejus facultates & bona lustrentur usque ad saccum & peram, ut loquuntur, & tum demum, si deprehendatur non esse solvendo, contra se instituatur actio. *Auth. Prasente. C. b. t. Nov. 4. c. 1.* Dein 2. beneficium *Divisionis*, vi cuius, si plures sint confidejussores pro eodem debito, & unus tantum conveniatur in solidum, excipere, ac petere is potest, ut actio dividatur, & contra singulos confidejussores moveatur pro rata §. 4. *Inst. l. 10. C. b. t.* Si his beneficiis uti nequeat vel nolit fidejussor, superest ipsi. 3. Beneficium *Cedendarum actionum*, vi cuius exigere a creditore potest, & ante solutionem debet, ut sibi cedat omnes actiones, personales & reales, quas forte habet adversus debitorem principalem, & confidejussores, vel etiam pignorum possesores, *l. 13. 27. 36. ff. l. 21. C. eod. l. 76. ff. de Solut.* Quod si solvisset absque petita vel reservata hac cessione, haberet adversus debitorem

bitorem principalem, si eo rogante vel consentiente solvisset, actionem *mandati*; si eo absente vel ignorante actionem *negotiorum gestorum*. Denique 4. beneficium *Liberationis*, vi cuius liberationem a fideiussione petere potest instituta querela non adversus creditorem, sed adversus debitorem principalem, si iste diu distulit solutionem ex culpabili mora: si incipit dissipare bona, & vergere ad inopiam, ac impotentiam solvendi: si ipse fideiussor prætermisso ordinis remedio conventus & jam condemnatus est, vel propediem condemnandus, l. 38. §. 1. ff. *Mandati. c. fin. b. t.* His addunt DD. casum, quo fideiussor ex rationabili causa vel proficisci in remotas terras, diu non reversurus &c.

T I T U L U S XXIII.

De Solutionibus.

S U M M A R I U M.

- 1 *Quid sit Solutio, & quæ illius species.*
- 2 *Quinam solvere possint.*
- 3 *Et quinam teneantur.*
- 4 *An Successor in Prælatura antecessoris debeat.*
- 5 *Cui solvi debeat.*
- 6 *Et cui prius in concursu creditorum.*
- 7 *An jus prælationis se extendat ad usuras.*
- 8 *Quid solvi debeat.*
- 9 *Si solvatur indebitum, datur condictio indebiti.*
- 10 *Quo tempore, & loco, facienda solutio.*
- 11 *Effectus Solutionis.*

1 **H**is demum tollitur, quæ per contractus hucusque explicatos nascitur obligatio.

Solutio.

Solutio autem presse accepta definitur esse *physica præstatio seu redditio rei debitæ, debito loco & tempore facta creditori*. Communis ex l. 46.49.85 ff. b. t. Hic autem sumitur latius pro omni liberatione a debito vel obligatione, quocunque modo facta, adeoque comprehendit .

1. *Gratuitam remissionem* debiti, aut redditio- nem chirographi .
2. *Acceptilationem*, quæ est solutio imaginaria, dum nimirum creditor ad interrogationem debitoris, num debitum habet pro accepto, respondet affirmative, adeoque op- ponitur stipulationi, & est contractus Juris Ci- vilis .
3. *Confusionem*, quando nempe creditor fit hæres debitoris, vel vicissim, quo pacto con- funduntur jura defuncti & hæredis .
4. *Trans- actionem* .
5. *Sententiam absolutoriam* .
6. *Da- tionem in solutum*, quando debitor nomen, seu debitum activum, cedit creditori, ut illud loco solutionis accipiat .
7. *Compensationem*, quæ est debiti reciproci inter se contributio v.g. debes mi- hi 100. ego autem tibi 70. In hoc casu censetur debitum esse per compensationem extinctum quo- ad 70. Si fiat in judicio, *publica*, si clam serva- tis debitis conditionibus, *privata* dicitur: com- pensationi vicina est *retentio*, & est compensa- tio indirecta, eo quod tribuat facultatem reti- nendi rem alienam jure pignoris, donec ratione debiti integre fuerit satisfactum .
8. *Novationem*, qua vetus obligatio transfunditur in aliam ma- nente eodem creditore & debitore, ut si loco pretii substituatur merx reddenda, vel si pecunia debita ex emptione convertatur in mutuum .
9. *Delegationem*: qua tollitur prior obligatio in- terventu novi debitoris, ac est species novatio- nis, & ab hac differt fere per hoc tantum, quod in novatione maneat idem debitor, in de- legatione autem constituatur novus debitor con- sen-

sentiente creditore. Vicina delegationi est *assignatio nominis*, qua creditori indicat debitor, summam pecuniæ a tertio quodam sibi deberi, atque ab hoc illam exigi mandat, & retineri loco solutionis. 10. *Oblationem rei debite*, quando nempe debitor pecuniam, quam creditor sibi pro solutione oblatam acceptare recusat, obfignatam deponit apud judicem. Denique 11. *Patrum de non petendo*. Sed per hunc ultimum modum non inducitur liberatio ipso jure, sicut per præcedentes, sed solum ope exceptionis.

2 Dico 1. Solvere potest omnis debitor, modo liberam habeat rerum administrationem. 2. Imo & alius locus ipsius vel mandantis, vel etiam ignorantis, aut prohibentis. Pars 1. sumitur ex *l. 14. §. fin. ff. b. t.* Unde pupilli & minores, ac alii sub curatela constituti propria auctoritate nequeunt solvere: si tamen solverent, solutum vindicari & repeti posset, si adhuc extaret *l. 14. cit. §. 2. Inst. quib. alien. licet*. Si non extaret amplius, solutio teneret. Pars 2. ex *l. 23. §. 87. ff. b. t. §. 1. Inst. quib. mod. toll. oblig.* cum creditoris nihil interfit, an a debitore, vel ab alio solutionem consequatur. Si tamen quis solvat pro altero invito, censetur donasse, & regressum contra ipsum non habet.

3 Dico 2. Solvere tenetur regulariter omnis debitor per se vel per alium, & quidem integre §. 1. *cit.* Ratio; quia justitiæ commutativæ natura exigit cuilibet reddi suum usque ad æquitatem, & quantum alteri debetur. Si id sponte non faciat debitor, facienda est per judicem executio juxta cujuslibet loci consuetudinem & praxim forensem, vel per captionem pignorum, vel rerum debitoris distractionem, ejus incarcerationem &c. Dixi 1. *Regulariter*, nisi nempe debitor, qui non est solvendo, vel ce-

dat

dat bonis, vel habeat beneficium competentiae. *Cessio bonorum* est abdicatio juridica omnium bonorum & iurium, ut a Iudice fiat solutio secundum vires se abdicantis: & per hoc beneficium, quod appellatur *stipendium*, cedens bonis liberatur ab incarceratione, & importunis creditorum exactionibus; sicut, si postea ad pinguiorem veniret fortunam, solvere teneretur, quantum posset deducta sui & familiae sustentatione. *l. 6. ff. de cess. bon. l. fin. C. qui bonis ced. pos.* Hoc tamen beneficio non gaudent, qui dolose, & in fraudem creditorum contraxerunt debita, vel ex furto, rapina &c. vel prodigendo aut luxuriose vivendo, atque de jure Bavar. t. 13. ar. 5. gaudet nullus, nisi de quo constat, quod absque sua culpa ad impotentiam solvendi reductus sit. *Beneficium competentiae* est privilegium certis debitoribus competens, vi cuius nec cedere bonis debent, nec incarcerari possunt, nec ultra id, quod salva sustentatione congrua solvere possunt, conveniri. Competit parentibus contra liberos, & vicissim: fratribus contra se mutuo: marito contra uxorem in restitutione dotis: socio omnium bonorum contra socium: donanti ex donatione convento: militibus: mulieribus honeste viventibus: & probabiliter etiam Illustribus, Doctoribus, Advocatis, & Professoribus. Praecipue autem Clericis, ut habet communior DD. ex c. *Odoardus 3 b. r.* quia mendicitas & defectus congruae sustentationis dedecet Statum Clericalem. Ut tamen Clericis competat hoc beneficium, debitum debet esse Civile, non ortum ex delicto, vel ex dolo: dein non debent esse suspecti de fuga, non conveniri actione reali, non malitiose negare debitum in iudicio, debent saltem praesumptive & summarie impotentiam solvendi probare, item cautionem
jura.

juratoriam præstare de solvendo, ubi ad pinguiorem fortunam pervenerint. Si hæc non concurrant, carcerem non evitabunt.

4. Quæres, an Successor in Prælatura, vel Beneficio Ecclesiastico,olvere teneatur debita ab antecessoribus contracta? R. 1. Si debita sint contracta in utilitatem Ecclesiæ, item in necessariam antecessorum sustentationem, quam Ecclesia tenebatur præstare Prælato vel Beneficiario, obligatur successor ex bonis vel redditibus Ecclesiæ, salva tamen congrua sua, vel ex patrimonialibus aut beneficialibus bonis, si qua reliquit antecessor, debitaolvere per *can. 70. caus. 12. q. 2. c. 1. de Pign. & c. 1. b. s.* tenetur tamen creditor probare, credita in utilitatem vel necessitatem Ecclesiæ, aut in necessariam sustentationem Rectoris, fuisse conversa per *c. 1. de depof. c. pen. de fidejuss.* nisi Prælatus antecessor cum consensu Capituli, aut Beneficiarius cum consensu legitimi Superioris, debita contraxisset. R. 2. si antecessor in utilitatem propriam contraxit debita, & Ecclesia non fuit obligata ipsi succurrere, ut si propter luxum, aut usus inutiles, contraxit debita, Successor ad nihil tenetur etiam ex bonis Ecclesiæ, sed nisi antecessor reliquerit bona propria, creditor damnum ferre debet, uti & si beneficium fuit tam tenue, ut sufficientes ad sustentationem redditus non præbuerit, idque scivit defunctus. V. P. Pirhing. *b. s. a n. 17.*

5. Dico 3. Solvi debet creditori, cui aliquid debetur, vel alteri, cui data est potestas a creditore recipiendi solutionem. DD. passim ex *l. 3. 12. 14. 34. 49. ff. b. s.* Creditori autem creditoris tui, si iste foret invitus, perperam, solveres per *l. 108. §. 1. ff. de Legat. 1.* Dein secure non solvis pupillo, minori, vel alteri Curatorem habenti, & libera rerum administratione destituito,

sine autoritate eorum, quibus subsumunt; si enim ad his perdatur, vel male consumatur soluta pecunia, iterum conveniri & ad solvendum adigi potes *l. 15. ff. h. t.* Imo, licet cum dicta autoritate solveres præfatis personis, & pecunia perderetur, haberent restitutionem in integrum, nisi solutio facta fuisset interveniente Judicis decreto §. *fin. Inst. quib. alien. licet.*

6 Quæres, quibus in concursu creditorum, casu quo omnibus solvendo non est debitor, ut si cedat bonis, vel decernatur subhastatio bonorum, & instituaturs Processus edictalis, ante ceteros solvi debeat? R. hoc ordine. 1. omnibus præferendi sunt, qui res proprias jure domini habent apud debitorem existentes, uti sunt res depositæ, commodatæ, locatæ, bona dotalia & parapherna uxoris adhuc extantia, item res piis locis venditæ, donatæ, legatæ &c. 2. Veniunt creditores specialiter privilegiati, quales sunt Judices, quibus aliquid debetur ratione Processus edictali, Inventarii &c. vel ratione impensarum funeralium & sepulturæ, pharmacorum pro defuncto ordinatorum in ultimo morbo, ratione mercedis vel salarii. 3. Creditores hypothecarii, quorum aliqui gaudent speciali privilegio, uti quibus res aliqua in specie est hypothecata, antequam perveniret ad debitorem: Fiscus seu Camera Principis &c. in ordine ad tributa & collectas, quo etiam de Jure Bavar. refertur dominus fundi, seu directus, quoad annuos canones pro tribus retro annis, & dominus Vogteiz quoad pensationes jurisdictionales: uxor & ejus descendentes ratione dotis non amplius extantis in se: qui mutuum dederunt ad domum, vel aliam rem emendam aut reficiendam, & simul expressam constituerunt hypothecam; qui habent hypo-

thecam

theecam publico instrumento constitutam, vel tribus testibus saltem subscriptam. Ex collocatis in hac classe præferuntur antiquiori hypotheca muniti. 4. Creditores hypothecarii simplices, sive habeant hypothecam specialem sive generalem &c. & semper primatus debetur anteriori hypothecæ. 5. Creditores chirographarii, personali quodam privilegio instructi, uti qui apud debitorem deposuerunt rem, quæ tamen non amplius extat, dantes mutuum ad emendam vel reparandam domum &c. at sine constitutione hypothecæ expressa, Respublica, Civitas, Communitas, Ecclesia, Monasteria, Causæ piæ, Pupilli &c. omni hypotheca destituti. 6. Creditores chirographarii simplices, nullo, etiam personali tantum, privilegio muniti. Et in hac duplici classe ultima constituti parificantur, non attenta prioritate temporis, quo debitum est contractum. Atque juxta hunc ordinem fit secundum jus commune, & communem DD. sententiam, solutio debitorum, & semper præferuntur, qui in classe anteriori hic sunt recensiti, &, ubi prioribus fuit satisfactum, & nihil amplius superest de bonis debitoris, cessatur: si vero, ubi ad chirographarios simplices perventum est, aliquid quidem adhuc reliquum reperitur, ex residuo solutionem pro rata consequuntur debitum suum juxta proportionem Geometricam *l. 5. C. de bonis auth. jud. possid.* v. g. superiunt adhuc ex bonis subhastati 200. floreni, at a quatuor creditoribus chirographariis prætenduntur 400. floreni adhuc debiti, cuilibet pro uno floreno cedit dimidius, adeoque ad singulos florenos, non ad creditores, respicitur. Ita quoad omnia communis.

7 Petes, utrum usuræ, a debitore non solutæ, reducantur ad summam debiti in concursu

creditorum, ita ut creditores juxta prælationis ordinem eas consequantur secundum proportionem cum suo debito principali, & ceteri posteriores creditores nihil consequantur, donec prioribus jam usuræ fiat solutæ? R. affit. spectato jure communi, quia accessorium sequitur principale, & prior tempore est etiam prior jure. In multis tamen locis, uti & in Bavaria nostra, ex æquitate aliquid immutatum est, ita ut non aliæ usuræ, quam quæ singulis annis judicialiter exactæ sunt, non tamen solutæ, in debitum principale computentur, eodemque privilegio gaudeant, item illæ, quæ processu edictali durante cedunt. Postquam vero creditoribus quoad debitum principale, & usuras judicialiter exactas, fuit satisfactum, iterum servandus inter creditores erit ordo circa usuras alias, quem circa sortem principalem debiti observandum esse dixi.

8 Dico 4. Solvi debet idipsum, quod debetur. 2. Regulariter totum debitum simul & semel; nisi nempe aliter sit conventum, vel debitum per partes contractum, vel ex diversis causis, v.g. 100. ex mutuo, 50 ex empto &c. Pars prior constat ex l. 2. §. 1. ff. de R. C. ibi: *aliud pro alio invito creditori solvi non potest*, ut adeo non tenetur creditor aliquid aliud, & æquivalens v.g. frumentum pro pecunia, accipere. Excipitur casus, quo res debita præstari nequit, quia v.g. periit. Pars posterior ex l. 99. b. t. l. 41. §. 1. ff. de usur. & l. 122. pr. ff. de V. O. quia una obligatio tolli debet una solutione, & solutio per partes habet sua incommoda, cum pecunia minute soluta facile consumatur, & applicari nequeat ad magnum quid & utile, v.g. ad emendos census annuos, rem frugiferam &c. *Objic.* In §. 1. inst. quib. mod. toll. oblig. dicitur: *quod debetur, pro par-*

parte recte solvitur. R. hoc procedit, quando creditor ultro admittit solutionem per partes, vel quando sic est conventum &c.

9 Quæres, quid sit juris, si quis solvit indebitum, seu quod non erat debitum; R. 1. Si per errorem aut ignorantiam facti solvit, quod nec naturaliter nec civiliter debeat, *condicere potest*, seu repetere solutum per *condictionem indebiti*, quæ est actio civilis, personalis, stricti juris, & perpetua; modo probet errorem, & indebitum *l. 1. seqq. l. 41. de cond. ind.* talis enim solutio censetur esse conditionata, *si non apparuerit indebitum*. Usurastamen, & fructus civiles, ac merces industriales, quos ex re indebite soluta percepit alter, non licet repetere *l. 1. C. rod.* Dixi, modo probet errorem, & indebitum; quod incumbit repetenti, nisi sit talis persona, quæ propter præsumptam juris imperitiam ex speciali privilegio relevatur ab onere probandi, uti pupillus, minor, femina, miles, agricola *l. 25 §. 1. ff. de Probat.* tunc enim accipiens debet probare debitum; uti & in casu, quo accipiens negavit, aliquid sibi esse solutum, postea vero actor repetens probavit fuisse solutum *c. fin. h. t.* quia contra ipsum mendaciter negantem militat præsumptio juris. R. 2. Probabiliter etiam condici potest, si indebitum sit solutum per errorem *juris*, ut si solvisti aliquid ultra sortem in mutuo, putans id debitum fuisse. Ita æquior sententia Abb. Molin. Stryck. contra Duaren. Perez, Harpprecht. Quia generaliter error & ignorantia juris non nocet illi, qui certat de damno vitando *l. 7. & 8. ff. de J. & F. J.* Nec æquitas videtur pati, ut sine causa solum maneat penes accipientem. Adde, quod in *l. 23 §. 2. ff. de cond. ind.* dicatur repeti posse, quod datum est ex transactione ipso jure invalida: ergo error circa jus non obstat re-

repetitioni. Objic. In l. 10. C. de F. & F.J. extat iste textus plane clarissimus in contrarium: cum quis jus ignorans indebitam pecuniam solverit, cessat repetitio: per ignorantiam enim facti tantum repetitionem indebiti soluti competere, tibi notum est. R. Hanc legem intelligendam esse de ignorantia juris crassa & supina, quam neque ego prodesse censeo; ut evitetur contrarietas jurium, & obtineatur finis legum conditionem indebiti concedentium, qui fuit æquitas naturalis. Ceterum acceptio indebiti est quasi-contractus, quia per consensum legibus inductum accipiens censetur se obligare ad reddendum, quod indebite recipit.

10 Dico 5. Solvi debet tempore, & loco debito. Ratio, quia sæpe multum interest creditoris aut debitoris, quo tempore & loco fiat solutio; nam *solidum non solvitur, nec minus quantitate, quam die l. 85. ff. h. t.* Et plane non raro debitores morosi, si diu differant solutionem, creditori graviter nocent, adeoque peccant mortaliter, & tenentur damna ex dilata solutione creditoribus secuta refarcire. Sed quo tempore & loco facienda est solutio? R. ad 1. Si tempus est per conventionem determinatum, observari debet, quia dies interpellat pro creditore *c. fin. de locato & l. 12. C. de contr. & commit. stipul.* si non est determinatum, differri regulariter potest solutio, donec creditor exigit, ut docet communis ex *l. 10. C. de pignor.* Nec obstat, quod in *l. 14. ff. de R. J.* dicatur: *in omnibus obligationibus, in quibus dies non ponitur, præsentie die debetur;* nam debetur quidem statim & in præsentie, sed non pro præsentie, ita ut urgeat statim obligatio solvendi non exigenti. R. ad 2. Si locus est conventus, sine consensu utriusque partis in alio loco nec peti nec fieri potest solutio *l. 9. C. h. t. l. 1. 2. 9. ff. de eo, quod*

certo loco. Si non est conventus, tunc fieri debet vel in loco receptæ, uti si quid debeatur ex contractu in utriusque utilitatem cedente, aut in utilitatem solius debitoris, ut in commodato, aut in utilitatem solius creditoris uti in deposito: vel in loco, ubi res, quæ per actum gratuitum alteri est donata, promissa; legata, tempore donationis extitit; vel in loco, ubi moratur creditor, uti in debitis ex delictis ortis, & quidem sumptibus debitoris eo transferri debet, quod debetur ex delicto.

II Dico 6. Effectus solutionis proximus respectu debitoris est liberatio ab obligatione *l. 43. ff. h. t.* respectu creditoris acquisitio domini rei solutæ, si solvens habuit ejus dominium. Effectus remotus respectu debitoris est exceptio solutionis factæ, jus petendi apocham a creditore subscriptam tanquam testimonium factæ solutionis, & jus repetendi chirographum, creditori datum *per conditionem sine causa l. fin. C. h. t. l. 2. C. de condit. ex lege.*

T I T U L U S XXIV.

De Donationibus.

S U M M A R I U M.

- 1 *Quid & quotuplex sit donatio.*
- 2 *Quinam donare, &*
- 3 *Quæ res donari valeant, & quantum.*
- 4 *An & quando revocari possit donatio inter vivos.*
- 5 *Effectus donationis.*

1 **D**onatio stricte & proprie dicta est liberalis propriorum bonorum alteri facta concessio.

Sumitur ex l. 29. ff. b. t. ibi: *donari videtur*; quod nullo jure cogente conceditur, h. e. quod nec ex Justitia nec ex gratitudine vel aliunde sit debitum. Si accedat traditio rei donatæ, quam per se, saltem jure recentiori non requirit, est donatio *realis & perfecta*, estque probabilius contractus, cum *causam* habeat; per quam a nudo pacto distinguitur contractus: si fiat sine traditione vel per stipulationem, quæ est contractus civilis & verbalis, vel per nudum pactum, vel per meram pollicitationem, quando nempe quis proprio motu se alteri aliquid daturum promittit (quam tamen pollicitationem alter acceptare debet, alias est ad nutum revocabilis) dicitur *verbalis* vel *imperfecta*. Dixi, *strictè & proprie dicta*, quæ nimirum fit ex mera liberalitate donantis & vocatur *gratuita*: nam si fiat ex alia causa, v. g. remunerationis aut gratitudinis, *remuneratoria* vocatur aut *antidotalis*, & est impropria, uti & si fiat propter nuptias: si sub conditione: sub modo seu onere, v. g. ut donatarius, cui donatur, fiat Doctor, sequatur militiam &c.

2 Præcipua divisio donationis est in donationem *inter vivos*, & in donationem *mortis causa*. Ista fit intuitu mortis futuræ, & sub expressâ mentione mortis, licet donans forte adhuc valens sit & sanus: illa autem fit sine ulla mentione mortis, licet forsan fiat ab ægro vel moriente l. 42. ff. de mort. caus. donat. In dubio potius præsumitur donatio inter vivos, ut notant communiter ex l. 27. ff. eod. & l. 42. cit. §. 1. quia est magis proprie dicta donatio, quam quæ fit ex mortis, vel alia causa, & sic non ex mera libertate. Inter utramque sunt notabiles differentię; nam donatio mortis causa semper & prohibita est revocabilis, etsi res jam sit tradita, & facta donata.

natarii, imo propter solam convalescentiam revocatur, si intuitu certi vitæ periculi facta sit: dein non transmittit jus ad rem donatam, si nondum facta est traditio ad hæredem donatarii, si iste moriatur ante donantem, &c. Aliiter se res habet in donatione inter vivos.

3 Dico 1. Donare inter vivos possunt, qui rerum dominium & liberam administrationem habent, nec specialiter prohibentur. Ratio, quia *sue quisque rei moderator atque arbiter est l. 21. C. mandati*. Hinc etiam filius familias majorennis sine consensu patris de bonis adventitiis, pleno jure possessis, recte donat *Nov. 117. c. 1*. Econtra donare nequeunt pupilli, & prodigi declarati, item minores (exceptis iis donationibus, quas alii similis conditionis facere solent) sine consensu eorum, quibus substant: procuratores, tutores, & curatores de rebus suorum clientum, exceptis donationibus remuneratoriis, quæ non excedunt merita in suos principales collata, & iis, quas consuetudo permittit: Religiosi sine consensu Superioris: Prælati Ecclesiastici de rebus Ecclesiæ immobilibus & mobilibus pretiosis sine consensu capituli & Superioris, de mobilibus autem aliis nonnisi moderate, vel remuneratorie, vel ex causâ pietatis, elemosynæ, misericordiæ &c. quia id probat consuetudo, exigit honestas, ut vitetur suspicio avaritiæ, & suadet virtutis studium. Si Episcopus in sua diœcesi extruat Monasterium, usque ad quinquagesimam partem de redditibus Episcopatus, si aliam Ecclesiam, usque ad centesimam partem dotare permittitur *can. 74. caus. 12. q. 2. c. Apostolica 9. b. 1*. Denique pater invalide donat filio in patris potestate constituto *l. 11. § 17. C. b. 1*, quia reputantur pro una eademque persona, si tamen talem donationem non revocet ante

mortem, vel emancipationem, per eas convallescit donatio. Si pater donaret filio nondum emancipato ex causa, v.g. studiorum, honesti opificii, ad gradum Litterarium, propter nuptias &c. teneret donatio. Quid sit de donationibus conjugum, dicitur in *lib. IV. tit. 20*. Dixi, *donare inter vivos*; nam mortis causa donare valet, quisquis testamentum facere *l. 15. ff. de mort. caus. donat.* imo & filius familias de bonis adventitiis, regularibus quoque, cum consensu patris.

4 Dico 2. Donari potest res in humano commercio existens. 2. Si tamen ultra 500. solidos (h.e. aureos, seu ducatos, quorum unus defacto valet 4. florenos & ultra) quis uni eodem moraliter tempore donaret mere liberaliter sine insinuatione apud Judicem, donatio non valeret quoad excessum, licet, si nec donans, nec ejus hæredes revocant, donatum retineri in foro conscientie interno possit Molin. *d. 278. n. 27*. Konig *b. t. n. 23*. Pars 1. sustinetur communiter *ex t. t. ff. & C. de don.* Si tamen res aliena donaretur, valeret quidem donatio in tantum, ut transferatur conditio usucapiendi, seu potestas illam præscribendi, non ut dominium immediate transferatur per traditionem per *c. 29. de R. J. in 6*. Pars 2. a communi traditur, & fundatur in *§. 2. inst. l. 34. & 36. §. ult. C. b. t.* Porro per *insinuationem* intelligitur declaratio mentis & voluntatis donandi apud Judicem in vel extra judicium, cum petitione; ut donatio in acta redigatur, ac super ea conficiatur Scriptura: vel intelligitur denuntiatio donationis in scriptis facta Judici, quod ajunt sufficere ex recepta consuetudine: Judex autem non necessario debet esse proprius, & alias competens per *l. 27. & 30. C. eod.* De jure Bavarico ad 1000. florenos redacta est hæc summa 500. solidorum, & loco insinua-

nua-

novationis sufficiunt quoque 5. testes *tit. 1. ar. 1.* & ibi docet Cancell. Schmid. *n. 141.*

5. Dico 3. Donatio inter vivos, tam verbalis quam realis per se revocari nequit *l. 5. & fin. C. de revoc. don.* quia per eam alteri jus, personale vel reale, acquiritur: sed jus absolute quaesitum invito auferri regulariter non potest etiam a Principe, nisi ob causam publicæ utilitatis vel necessitatis. Excipiuntur tamen tres casus. 1. Si sit inofficiosa, seu tam immodica, ut cedat in aliorum præjudicium, præsertim liberorum aut parentum in *legitima*; tunc enim, saltem quoad excessum, rescindibilis & revocabilis est *l. 1. 2. 4. 7. C. de inoffic. donation.* & ibi DD. 2. Si donanti omnia bona, vel notabilem eorum partem, prius nullos liberos habenti, postea nascatur proles una vel plures ex legitimo Matrimonio *l. 8. C. de revoc. don.* & ibi DD. Et hoc casu donatio (intellige de mere liberali) censetur revocata ipso jure: si tamen facta fuisset Ecclesiæ vel causæ piæ, vel cum juramento de non revocando, tunc non revocatur tota, sed solum quoad *legitimam*, quæ liberis debet salva manere Lugo *d. 23. sect. 11. n. 104.* Molin. *disp. 28.* & plerique alii. Demum 3. si donatarius incipiat esse ingratus erga donantem, nempe violentas in donantem manus injiciendo: atroces injurias inferendo reales: aut grave damnum in bonis fortunæ: struendo insidias vel periculum vitæ; tunc enim donatio (iterum intellige de mere liberali, non facta causæ piæ, & cui juramentum de non revocando adjectum non est) propter unam ex recitatis ingratitudeis speciebus (probabiliter non propter aliam, etiam majorem) revocabilis est a donante instituta actione, text. & DD. in *l. fin. C. eod. & c. fin. b. t.* Si tamen donans ipse, ingratitude sciens, non

revocaret, ab ejus hæredibus revocabilis non amplius esset, & donatarius maneret securus in conscientia, ejusque hæredes; quia hæc actio revocatoria oritur ex delicto donatarii, proin est personalissima, nec ad nec in hæredes transitoria. *Objic.* Juramentum actui adjectum sequitur naturam ipsius actus tanquam accessorium: ergo, si donatio ipsa propter ingratitudinem est revocabilis, velut facta sub conditione non secuturæ ingratitudinis, etiam erit revocabilis, licet ipsi adjectum sit juramentum; cum pariter involvat dictam conditionem. *R. dist. ant.* Juramentum *asseritorium*, quod adjicitur in confirmationem actus, sequitur hujus naturam velut accessorium. *C. ant.* Juramentum *promissorium* de non revocando donationem alias revocabilem. *N. ant. & cons.* quia tale juramentum stat per se, & parit obligationem saltem Religionis; cum omne juramentum sit servandum, quod sine peccato servari potest *c. 8. & 28. de iurejur.*

6 Dico 4. Effectus immediatus donationis inter vivos *verbalis* est obligatio tradendi rem donatam, licet pacto nudo sit facta *c. 1. & 3. de pact. §. 2. inst. b. t.* mediatus vero *condictio ex lege*, donatario concessa *§. 2. inst. l. 35. C. b. t.* Sic enim appellatur actio, quæ ex natura negotii non competit, sed ex speciali assistentia Legis *t. t. ff. de condict. ex lege*. Quamvis autem donatarius habeat hanc condictioem ad compellendum donatorem, ut rem tradat; per eam tamen petere fructus a donante interea perceptos non potest, minus usuras propter moram *l. 9. 22. ff. b. t.* Effectus autem donationis *realis* est translatio domini in donatarium, vel, si res aliena donata sit, conditio usucapiendi *l. 9. cit §. ult. & t. t. pro donato*. Donans tamen liberaliter rem alienam non tenetur de evictione *l. 18. §. ult. ff. b. t.*

TITULUS XXV.

De peculio Clericorum.

SUMMARIUM.

- 1 Quid sit *peculium Clericorum*, & quæ eorum bona.
- 2 Quæ sint *beneficialia eorum superflua*.
- 3 Quorum bonorum domini sint Clerici.
- 4 An etiam *redituum beneficialium*.
- 5 6 Maxime *superfluatorum*.
- 7 8 An & quo jure teneantur hos erogare in *pias causas*.

1 **P**ECULIUM, quasi pusilla pecunia, in jure dicitur illa portio bonorum, quam servus, vel filiusfamilias, qui sui juris non sunt, a bonis domini sui, vel patris, separatam habent & quasi propriam l.5. ff. de peculio. Hoc loco sumitur pro bonis quibuscumque Clericorum, licet sint sui juris. Hæc bona sunt in quaduplici classe. 1. *Patrimonialia*, quæ Clericis obvenierunt vel obveniunt ex causa & titulo mere profano, v. g. hæreditate, legato, donatione, contractibus, labore manuum, industria, arte &c. 2. *Quasi patrimonialia*, quæ ipsis obveniunt tanquam merces vel stipendium ex functione sacra, vel ministerio Ecclesiastico, uti sunt concionari, canere in Ecclesia, legere Missas, exequi funeralia, administrare Sacramenta &c. quo etiam referuntur omnes *reditus Stole*, ut vocant, & probabilius etiam *distributiones quotidiane*, quæ Canonicis dari solent ob singulas præsentias in Choro; quia dantur tanquam denarius diurnus propter specialem inda-

striam in Officiis Divinis, nec veniunt nomine fructuum Canoniciatus. Et hæc bona imitantur peculium quasi Castrense, non adventitium, filii-familias. 3. *Beneficialia*, seu *prospectu Ecclesie acquisita*, quæ ipsis obveniunt ex beneficio Ecclesiastico in titulum collato, uti Decimæ, fructus, & redditus annui, seu fixi. 4. *Parsonalia*, quæ Clerici de congrua sustentatione, etiam ex beneficialibus sibi debita, parcius vivendo sibi subtrahunt. Hæc omnia bona in aliquo sensu latiori, saltem ratione personæ Clericalis, subinde vocantur *Ecclesiastica*; quamvis proprie *Ecclesiastica* ac in specie, quæ a quibudam vocantur *Ecclesiastica quarti generis*, sint illa bona, mobilia vel immobilia, quæ ad Ecclesiam ipsam pertinent, uti paramenta sacra, fundi, prædia ad sustentationem Ministrorum Ecclesiæ, ornatum ejusdem, vel fabricam, ordinata, non vero ad ipsos Clericos spectant, & ideo neque peculium Clericorum constituunt.

2. Ex bonis *beneficialibus* aliqua possunt esse *necessaria* ad congruam beneficiatorum sustentationem, aliqua autem *superflua*, quæ nempe redundant ultra competentem eorum sustentationem. *Congrua sustentatio* autem dicitur illa, qua viri timorati ejusdem conditionis & loci solent communiter esse contenti, & quæ requiritur ad eorum, ac familiæ victum, vestitum, habitationem, convenientem recreationem, hospitalitatem erga peregrinos, & consanguineos exercendam, ad moderata convivia, & donationes, præsertim eleemosynas, & ad occurrendum fortuitis casibus morbi, sterilitatis &c. Quantum vero in particulari ad hanc congruam necessarium sit, una regula universalis dari nequit ob diversitatem loci, temporis; imo & ob personarum diversas qualitates: sic utique plus concedendum est

Epi-

Episcopo, quam Prælato inferiori, plus huic, quam Decano, vel Parochio, plus Canonico, quam simplici beneficiato, plus nobili quam ignobili, plus Doctori, Graduato, aut insigniter docto, aut plus laboranti, quam aliis. Notant præterea DD. quod, sicut pretium rerum non est indivisibile, sed datur infimum, medium, & summum, ita etiam congrua sustentatio habeat suos gradus respectu ejusdem personæ, v. g. si infimum congruæ essent 500. medium forent 600. & summum 700. floreni annuatim. Sicut autem cuilibet est permissum rem suam summo vendere pretio, ita & Clericis fas erit summum congruæ sibi attribuere. Jam quaestio est, an & quorum bonorum dominium & liberam administrationem habeant Clerici maxime beneficiati.

3 Dico 1. Clerici omnes sunt absoluti domini bonorum patrimonialium. 2. Quasi patrimonialium. 3. Et parsimonialium. 4. Consequenter de iis libere possunt disponere ad causas æque profanas ac pias. Ita plerique omnes. De *patrimonialibus* constat inde, quod per Clericatum ea non amittant, vel incapaces domini reddantur. De *quasi patrimonialibus* exinde, quod ea recipiant instar mercedis & stipendii: atqui de ratione mercedis & stipendii est, ut transeat in dominium operarii, ut constat ab inductione officialium, opificum &c. De *parsimonialibus* ex eo, quod debeantur propriæ industriæ, & sint fructus quasi industriales, qui omni Jure debentur parce viventibus quasi lucrum ex industria & parsimonia obveniens. *Libera dispositio* sequitur ex natura absoluti & pleni domini, nec a Jure, nec a Fidelium ullo ligati, vel onerati. Restat igitur solum quaestio de *beneficialibus*. De quibus

4 Dico 2. Clerici beneficiati sunt vere domini bona-

bonorum seu reddituum beneficialium, & ad congruam sustentationem necessariorum. Communis contra quosdam Canonistas antiquos, & probatur ex Trid. *sess. 23. c. 1. §. si quis autem*, ubi statuit, eos beneficiatos, qui non resident, *pro rata temporis absentiae fructus suos non facere*. Idem statuit *sess. 24. c. 12. de ref.* de provisis ad beneficia curata, Canonicatus, & dignitates Ecclesiae Cathedralis, intra bimestre professionem fidei non emittentibus, quod scilicet *fructus non faciant suos*. Ergo a contrario, qui resident, & professionem emiserunt, fructus faciunt suos, saltem aliquos, consequenter illos saltem, qui ad congruam sunt necessarii. Atqui fructus facere suos idem est, ac eorum consequi dominium, *arg. l. 2. §. 2. ff. de R.C. & c. un. de Cler. non resid. in 6.* atque communis Juristarum loquendi modus satis superque id evincit. Unde apparet, quod beneficiati etiam de his bonis libere valeant disponere.

s Dico 3. Clerici beneficiati sunt quoque vere domini beneficialium superfluatorum. Ita hodie communissima Scriptorum Societatis Jesu, imo communis quoque aliarum Scholarum, ut ex Thomistica testatur P. Mezger, ex Scottistica P. Sporer, imo teste Pallavicino Patres Concilii Trident. jam vocabant *valde communem sententiam*, quo tempore floruit Dominicus Sotus, qui *l. 10. de J. & J. qu. 4. art. 3.* ait, hanc sententiam sibi ita esse persuasam, ut, quamdiu Ecclesia contrarium non definierit, nesciret, an eam posset deserere, eo potissimum, cum S. Thomas eam teneat, neque ullus ejusdem Ordinis Pater contrarium expresse dicat. Interim tamen dicunt, antiquos fere omnes (qui utique Soto & S. Th. antiquiores fuerint) contrarium tenere, quos ex recentioribus secuti sunt Sfondra-

ti, Van-Espen, Sannig, favente P. Reiffenst. b. n. 50. ac nuper quidam Oeniponti, quem in suis Thesibus magisterialiter refutavit Dilingæ anno 1729. P. Augustinus Diesbach. Assertio probatur 1. eodem argumento, quo prior; quia Trid. l. c. non distinguit inter fructus ad sustentationem necessarios, & superfluos: ergo utroque faciunt suos, qui resident, & professionem faciunt, beneficiati: sicut non residentes & professionem non facientes Tridentinum utrisque privavit in poenam indistincte. Confirmatur utraque assertio: beneficiatis assignati sunt omnes redditus beneficiales indistincte per modum mercedis & stipendii propter ministeria sacra: ergo omnes (tam necessarii quam superflui) indistincte transeunt in dominium plenum beneficiatorum; non minus ac redditus stolæ, & bona quasi patrimonialia; id quod adversarii admittunt. Prob. 2. Per divisionem rerum acquiritur dominium, §. 5. & fin. inst. de off. Jud. l. 1. 2. C. communia utriusque Judicii. Sed Clericis in divisione bonorum & reddituum ecclesiasticorum, prius communium, certi redditus sunt assignati sine differentia inter necessarios & superfluos, ut patet ex can. 23. 25. 27. 28. caus. 12. q. 2. in quo can. 27. Gelasius Papa decernit bona ecclesiastica in quatuor partes esse dividenda, quarum una sit Pontificis seu Episcopi, altera Clericorum, tertia pauperum, quarta fabricis applicanda. Vel ergo pauperibus furripiendum erit plenum suæ partis dominium, quod nemo dixerit; vel etiam Episcopo & Clericis relinquendum est suæ portionis. Prob. 3. Ex communi persuasionem, & praxi, cum nullus Pontificum vel Episcoporum urgeat restitutionem eorum, quæ Clerici de superfluis in profanos usus expendunt, aut hanc praxim damnet;

mnet; quod utique fieri debuisset aut deberet, ne pauperes & Ecclesiarum rebus suis defraudarentur. Prob. 4. ex Bulla *Cum sicut* Julii III. edita anno 1550. ubi Papa ait, *pecunias & alias res, occasione Ecclesiarum, Monasteriorum, ac beneficiorum Ecclesiasticorum provenientes, postquam ad manus beneficiatorum pervenerunt, & cum aliis ipsorum beneficiatorum fructibus commisti sunt &c. non ulterius in ecclesiasticis, sed potius in ipsorum beneficiatorum propriis, & ab eis acquisitis bonis judicari, & propterea quodammodo pro secularibus & profanis haberi.*

6 *Objic.* 1. Clerici in *can. 19. caus. 12. q. 2.* vocantur dispensatores suorum reddituum: ergo non sunt domini. 2. Dicuntur committere sacrilegium, imo furtum si bona ecclesiastica sibi attribuant, vel male expendant, *can. 6. caus. 1. q. 2. c. 4. b. t. &c.* ergo non sunt domini. 3. Bona beneficialia a SS. Canonibus & SS. PP. appellantur *res Dei, patrimonium Christi, bona pauperum:* ergo eorum domini non sunt Clerici. 4. S. Bernardus in *ep. 2. ad Fulconem* ait: *quidquid præter necessarium victum, ac simplicem vestitum, de altari retines, tuum non est, rapina est, sacrilegium est.* ergo. 5. Si bona superflua cedunt Clerici per modum mercedis, committitur simonia, quam utique horrebimus admittere. R. ad 1. *N. ant.* nam non reddituum suorum, sed bonorum ad ipsas Ecclesias pertinentium, vocantur dispensatores, non quidem in *d. can. 19.* sed alibi: quoad suos redditus sunt quidem dispensatores, at non meri, sed simul domini, quod minime repugnat. Ad 2. iterum est sermo de bonis ad Ecclesias pertinentibus, atque de illo tempore, quo nondum fuit facta divisio horum bonorum, & una pars per erectionem beneficiorum accedum assignata Clericis Ecclesiarum ministris.

In c. 4. cit. agitur de Præfato ex oblationibus & redditibus ipsius Ecclesiæ emente, & male expendente. Ad 3. vocantur *res Dei & Christi*, non quod eorum particulare dominium pertineat ad Deum vel Christum, sed quod ad colendum Deum, & amore Christi, sint a fidelibus oblata Ecclesiis, & hujus ministris deputata: quæ quidem ante dictam divisionem, & erectionem beneficiorum, pertinebant ad particulare dominium Ecclesiæ tanquam personæ fictæ, uti & omnes redditus ecclesiastici, post divisionem vero & erectionem beneficiorum pars reddituum assignata est Clericis. *Bona pauperum* appellabantur, quia Clerici olim vivebant in communi, carentes omni dominio, uti nunc Religiosi; de quibus temporibus intelligendi sunt SS. PP. & antiqui canones; qui insuper sæpe loquebantur exaggerative, & improprie: sic S. Hier. relatus in *can. hospitalem d. 42.* universim, etiam de laicis, pronuntiat, *aliena rapere, qui ultra necessaria sibi retinere probatur*. Et S. Aug. in *Psal. 147.* ait: *res alienæ possidentur, dum possidentur superflua*. Quis talia accipiat in sensu proprio? Si redditus post divisionem supra relatam, & erectionem beneficiorum, a quibusdam vocantur *bona pauperum*, vel *Dei*, inde fit, quod Clerici habeant obligationem, personalem saltem, ex præcepto Ecclesiæ, superflua erogandi in pauperes, vel in causas pias; quam nec ego abnuo. Ad 4. S. Bernardus, qui scripsit post divisionem, usus est exaggeratione & auxesi Oratoria, & communiter a DD. intelligitur in sensu latiori (alias etiam committerent Clerici rapinam, si de quasi patrimonialibus aliquid sibi retinerent, vel si ultra victum & vestitum simplicem aliquid expenderent in largitionem moderatam, honestam

stam recreationem &c. quod nec adversarii concedunt) non in eo rigore, quem verba præferunt, sed in hoc, quod superflua debeant expendere pie quocumque ex titulo aut Jure. Ad 5. Hoc pacto nec quasi patrimonialia, nec ad sustentationem necessaria, a Clericis accipiuntur sine simonia, quia per modum mercedis accipiuntur; quod plerisque adversariis dicere non lubet. Dico ergo, etiam superflua accipi per modum mercedis non rigorosæ, sed potius per modum stipendii ad sustentationem, utut illud liberale sit: vel, si velis vocare mercedem proprie dictam, dic illam non considerari ut proportionatam ministeriis sacris, quod foret simoniacum, sed proportionatam personæ & ex Justitia debitam pro sustentatione juxta illud Christi, *dignus est operarius mercede sua.*

7 Dico 4. Clerici beneficiati, non obstante, quod sint suorum reddituum omnium veri domini, superfluos tamen tenentur erogare in causas pias. 2. Non quidem ex Justitia, uti Laym. & Pirhing &c. volebant. 3. Neque ex virtute charitatis, uti putabant Molina & Palao. 4. Neque ex virtute Religionis, uti contendebant Lugo & P. Franc. Schmier. 5. Sed ex solo præcepto Ecclesiæ. 6. Eoque partim scripto, partim tradito; adeoque ex virtute obedientiæ tantum. Pars 1. videtur esse omnium, licet in radice hujus obligationis non conveniant. Pars 2. 3. & 4. probatur negative, quia non satis probatur obligatio Juris naturalis aut divini, descendens ex virtute vel Justitiæ, vel Charitatis, vel Religionis; imo probatur oppositum ex variorum Pontificum Bullis, qui Clericis in Urbe, & districtu Romano usque ad 10. miliaria existentibus, dederunt licentiam etiam de superfluis libere disponendi per actus inter vivos vel ultimæ voluntatis ad causas quo-

quoque profanas, ut ex Bulla *Etsi Univerfis*. Sixti IV. ex Bulla *Cupientes*. Julii III. ex Bulla *In eminenti*, Pauli V. & ex Bulla Innoc. XII. qui non ita pridem simile privilegium concessit Jodoco Edmundo, Episcopo Hildesienfi, quæ extat apud Stryckium in *appendic. ad tract. de cautelis testam.* Pars 5. & 6. quam tenent Domin. Sotus, Covarr. Garc. Less. Sanch. Haun. & longe communior modernorum Theologorum, & Canonistarum, desumitur ex *caus. 1. q. 3. can. 13. & caus. 12. q. 2. can. 13. &c.* item ex Trid. *sess. 25. c. 1. de ref.* ubi Clericis omnino interdicit, ne ex redditibus Ecclesiæ consanguineos, familiaresve suos augere studeant; cum & Apostolorum canones prohibeant, ne res ecclesiasticas, quæ Dei sunt, consanguineis donent. Ergo Ecclesia prohibet superflua expendi in causas profanas. Quia vero dicta Jura videntur loqui de rebus & redditibus Ecclesiarum, seu ad Ecclesias pertinentibus, vel de temporibus divisionem rerum Ecclesiasticarum & beneficiorum erectionem antegressis non sufficienter probarent nostram assertionem, nisi communis DD. interpretatio, aliquam obligationem pie expendendi Clericis imponentium ex una parte accederet; ex altera vero nulla ratio satis probat obligationem Juris naturalis & divini; inde deducitur, quod hæc obligatio oriatur ex Jure ecclesiastico, non mere scripto, sed simul etiam tradito, quod nobis explicat communis DD. sensus.

8 *Objic. 1.* Card. Sfrondati in *Nepotismo* §. 2. num. 1. ait, Clericos ex Jure divino & humano tam certo obligari ad redditus superfluos pie erogandos, ut probatione non indigeat; cum omnes Patres, omnes Canones, omnes leges, divinæ humaneque, ac denique omnes Theologi hoc ipsum uno ore profiteantur: 2. Quamvis Clericis adstruatur dominium in redditus superfluos, illud tamen

men est ligatum vinculo Justitiæ ad eos pie expendendos, eo quod fundatores beneficiorum sub hoc onere, ex pacto saltem tacito, tam amplios ipsis redditus consignarint, utique nolentes ipsis dare ansam superbix & luxus, sed potius Dei cultum & subsidium pauperum intendentes. 3. Clerici ratione status debent esse patres pauperum: ergo ex virtute charitatis superflua tenentur dare pauperibus. 4. Ratio, cur Ecclesia præcipiat superflua expendi in causas pias, est, quod sint *bona Dei, & patrimonium pauperum*: ergo supponit, hanc obligationem jam dari antecedenter ex virtute Religionis, vel charitatis. R. ad 1. Card. Sfrondrati nimium dixisse, & falsum, tam certo constat ex dictis, ut nec probatione indigeat ulteriori. Ad 2. Quamvis fundatores tacito pacto obligarint prælatos & administratores, ut bona a se donata & applicata Ecclesiis applicent ad illos usus, ad quos applicari voluerunt, consequenter etiam obligarint ad redditus beneficiales beneficiatis consignandos: negatur tamen, quod ipsos sieneficiatos, quibus assignati redditus tradi debent, obligare intenderint, ut expendant pie, sicut nec muscos, ædituos, & officiales laicos, quibus voluerunt dari certos redditus de bonis Ecclesiarum, ad id obligarunt. Id concedo, quod desideraverint & speraverint, a Clericis pie expensum iri superflua juxta præceptum Ecclesiæ, quo contenti fuisse præsumendi sunt, cum novam obligationem Justitiæ, vel ex pacto, a seipsis impositam esse, non satis probetur, præsertim cum tam gravis obligatio Justitiæ posset causare plurimos scrupulos, & pericula salutis. Propter dictum desiderium bona Ecclesiis & Clericis donata recte dicuntur *vota fidelium*, &c, quia fundatores obtulerunt ad ob-

tinen-

tinendam peccatorum veniam , *pretia peccatorum*. Ad 3. Quamvis deceat , ut Clerici ratione status curam habeant pauperum , eosque ex superfluis juvent , imo ad hoc etiam obligentur (saltem disjunctive) ex præcepto Ecclesiæ (qua de causa non male hæc bona dicuntur *patrimonia pauperum*) specialis tamen obligatio extracatum gravis vel extremæ necessitatis pauperum (quo casu etiam laici de patrimonialibus succurrere tenentur pauperibus) non sufficienter probatur . Dein hoc argumentum probaret , quod Clerici nequeant superflua expendere in alias causas pias , v. g. in ornamentum Ecclesiæ . Ad 4. Illa ratio dicit quidem convenientiam , non vero obligationem a Jure naturali introductam ; nec obligationem Religionis inducit illa ordinatio ad Dei cultum ; quia per illam illi redditus nec fiunt sacri in se , uti calices per consecrationem , ut patet , nec fiunt sacri , quia personis sacris cedunt , alias etiam patrimonialia , & quasi patrimonialia , Clericorum fierent sacra . Unde ergo obligatio Religionis ? Certe ; si propter hoc , quod tondatores , offerendo Ecclesiis sua bona , spectarint cultum Dei , & inde apud Clericos nasceretur obligatio Religionis , etiam officiales Ecclesiarum laici suos redditus ab Ecclesiis acceptos tenerentur pie expendere : quis autem hoc somniat ? Satis suum finem cultus Divini obtinent fundatores , si Clerici , quibus liberaliter & ad superfluitatem usque consuluerunt , sacra ministeria obeant . Quamprimum Clericis , uti & officialibus laicis , applicantur sui redditus , extrahuntur ex ærario & dominio Ecclesiæ , vel Dei , atque in illorum transeunt dominium , licet cum obligatione superflua pie expendendi , imposita solo præcepto ecclesiastico .

TITULUS XXVI.

De Testamentis, & ultimis voluntatibus.

SUMMARIUM.

- 1 *Quid sit ultima voluntas, & quæ ejus species.*
- 2 3 *Quid & quotuplex sit testamentum.*
- 4 *Quæ sint solemnitates testamenti scripti:*
- 5 *Et quæ nuncupativi, de Jure civili.*
- 6 *Et quæ de Jure canonico, an hoc correxerit civile.*
- 7 *An duo testes de Jure Canonico requirantur ad valorem, vel solum ad probationem.*
- 8 *Testamentum ex parte voluntatis imperfectum est nullum.*
- 9 11 12 *Uti & imperfectum ex parte solemnitatis, at non pro foro interno conscientie.*
- 10 *An corrumpente testamento ruant & legata.*
- 13 *Testamentum pium valet sine omni solemnitate.*
- 14 *Uti & testamentum nuncupativum inter liberos.*
- 15 *An, & quam solemnitatem requirat testamentum militis:*
- 16 17 *Et rusticorum, ac tempore pestis conditum.*
- 18 *Testamentum publicum, item judiciale, seu apud acta, vel ad acta, non opus habet solemnitate, modo rite fiat.*
- 19 *Quid sit codicillus, quid ad eum requiratur, & quid operetur.*
- 20 *Quid sit substitutio directa, & quotuplex.*
- 21 *Quid*

- 21 Quid indirecta seu fideicommissaria. Quid
& quotuplex fideicommissum, an aliena-
bile.
- 22 Quid juris, si in casu substitutionis institu-
tus ingrediatur Religionem.
- 23 Quid sit Legatum.
- 24 Quid donatio mortis causa.
- 25 Ad omnem ultimam voluntatem, exceptò
testamento, requiruntur & sufficiunt 5. te-
stes.
- 26 Quinam facere possint testamentum.
- 27 An etiam clerici beneficiati vi consuetudi-
nis.
- 28 Essentiale testamenti punctum est institutio
hæredis.
- 29 Quid & quotuplex sit hæres.
- 30 Quinam hæredes institui possint:
- 31 Et quinam debeant, saltem in legitima.
- 32 Quid sit legitima, & quæ partes hæredi-
tatis.
- 33 An & quando locum habeat exhæredatio.
- 34 Quo modo instituendus sit hæres.
- 35 An censeatur institutus in omnibus bonis.
- 36 An institui possit in re aliena:
- 37 Quibus remediis consequatur hæreditatem.
- 38 Quid sit hæreditas.
- 39 Ad quid obligetur hæres illam adiens, &
quibus gaudeat privilegiis, si conficiat in-
ventarium.
- 40 Quid sit falcidia, & trebellianica, quando
utraq; competat.
- 41 Adire, vel repudiare hæreditatem qui pos-
sint.
- 42 Quibus modis resolvatur testamentum.
- 43 An rumpatur per ingressum Religionis.
- 44 45 46 47 Executio, & executor testamenti.

§. I.

Quid & quotuplex sit ultima voluntas, maxime testamentum. Ubi etiam de requisitis ad hujus valorem.

Ultima voluntas in genere dicitur esse gratuita dispositio de bonis in tempus mortis, seu post mortem. Firmatur, & vim suam obtinet post mortem, per quam auferatur ultima voluntas; in vita enim semper est revocabilis pro libitu, l. 4. ff. de adim. leg. ibi: *ambulatoria enim est voluntas defuncti usque ad vitæ supremum exitum*. Ejus species sunt testamentum: codicillus: substitutio directa & indirecta: legatum: donatio mortis causa.

2. Dico 1. Testamentum definitur quidem l. 1. ff. qui testam. fac. sic: *est voluntatis nostræ juxta sententia de eo, quod quis post mortem suam fieri velit*; quia tamen hæc definitio non satis exprimit differentiam a reliquis ultimis voluntatibus, nisi per *to juxta* diem significet, ac legitima, seu, *directam hæredis institutionem continens*, cum juxta l. 3. ff. de his, quæ in testam. delentur, nullum testamentum valere possit, quod hæredem non habet, & quidem directe institutum, §. 2. Inst. de fideicommiss. hæredit. ibi: *opus est, ut aliquis recto jure testamento hæres instituatur*; ideo clarius & rectius definitur esse ultima voluntas, *directam hæredis institutionem continens*. Hæredis autem institutio est subrogatio hæredis in universum jus, quod tempore mortis habuit testator: *directa* autem erit quando hæres ita est institutus, ut hæreditatem immediate ab ipso testatore consequatur, non mediante alio, seu sine interventu & ministerio

De Testamentis &c.

terio alterius, jus suum transmittentis, ut si testator dicat: *Cajus sit hæres meus*.

3 Dico. 2. Testamentum dividitur in *Scriptum*, quod ab ipso testatore, vel ejus jussu & nomine ab alio in scriptis factum, vel saltem subscriptum est, vocaturetiam *clausum*, quia in eo necesse non est illius tenorem, vel institutum hæredem manifestare testibus, sed sufficit, si testator iisdem dicat, in hac scriptura contineri suam ultimam voluntatem. Et in *nuncupativum*, quod sine scriptura & subscriptione fit, ore tenus tantum nominato coram testibus hærede; si ve dein Notarius hanc ultimam voluntatem in scripturam redigat pro memoria & faciliiori probatione, si ve non. Dividitur utrumque 2. in *solemne*, seu *perfectum*, quod habet omnes solemnitates a Jure requisitas: & in *insolemne*, seu *imperfectum*, aut *privilegiatum*, quod nullas, vel non omnes habet solemnitates Juris, nihilominus tamen ex speciali Juris privilegio sustinetur & valet: cujusmodi sunt sex 1. *Testamentum pium*, seu ad causas pias conditum. 2. *Testamentum inter liberos factum* a parentibus. 3. *Testamentum militis* in expeditione bellica. 4. *Testamentum rustici*. 5. *Testamentum tempore pestis*. 6. *Testamentum publicum*, quod nempe fit coram Principe aut ejus deputato, vel eidem offertur: item testamentum *Judiciale*, quod etiam subinde publicum appellatur, & fit vel coram Judice & vocatur *apud acta*, vel saltem Judici offertur, & dicitur *ad acta datum*.

4 Quæres, quænam de Jure solemnitates requirantur ad testamentum solemne? R. 1. Ad testamentum *Scriptum* de Jure civili sequentes. 1. Debet esse redactum in Scripturam vel ab ipso testatore, vel ejus jussu ab alio nominatim ex-

presso, &, si ipse non scripsit testator, debet postea coram testibus subscribere, aut vocare testem octavum, qui ejus loco subscribat. 2. Debet testator per se, vel alium, specialiter rogare testes septem, seu convocare ad testificandum, vel, si alias jam sunt præsentes, rogare, seu monere, ut velint esse testes sui testamenti. 3. Et quidem testes idoneos, quales aliqui de Jure non sunt, uti servi proprie dicti: mulieres, impuberes, furiosi, & prodigi declarati: muti, surdi, cæci, infames infamia Juris: inviti & coacti, in potestate testatoris, vel alicujus testis, constituti, uti filius familias in testamento patris, cum reputentur pro uno corpore familiæ, hæres ipse, & generaliter omnes intestabiles, qui nempe ob improbitatem morum testes agere nequeunt in aliis negotiis, intestabiles active, qui propter delictum facere testamentum, & intestabiles passive, qui hæredes institui non possunt. 4. Et testes ita debent esse præsentes, ut testatorem audiant atque videant. 5. Coram his testibus testator per se, vel per alium, affirmare debet, in charta, quam exhibet, contineri suum testamentum & ultimam voluntatem suam. 6. Cui chartæ debent omnes testes sua nomina subscribere propria manu, v. g. hoc modo: *ego Titius testis rogatus testamentum Sempronii propria manu subscripsi: vel: testor, quod a Sempronio testatore audiverim, in præsentis charta contineri suam ultimam voluntatem &c.* Videtur autem sufficere (saltem de Jure Bavar.) si primi duo vel tres dicto modo subscribant, reliqui autem hoc modo, *idem testor & ego Cajus*, vel, *ego Titius testor, ut primi duo &c.* Si qui ex testibus nesciant scribere, conceditur ipsis, ut alii con- testes eorum loco subscribant, expresse addendo, se rogatos aliorum loco subscribere. 7. *Idem*

testes debent apponere singuli sua sigilla: si aliqui non habeant propria sigilla, alius, vel alii testes sua pro illis apponere valent, & sic bis vel ter exprimere, imo carens sigillo permittitur apponere sigillum extranei; oportet tamen exprimere & fateri, se alieno signaculo subsignasse. 8. Atque totum hoc negotium absolvi necesse est in uno contextu, h. e. nullo actu, qui ad testamenti factionem non pertineat, interposito, & coram testibus omnibus simul congregatis; si tamen actus brevis impertinens, quem urgens natura, vel corporalis necessitas, aut ratio sanitatis in testatore vel teste exigit, intervenire, nihil obestet. Denique consuetum, imo & consultum est adhibere Notarium publicum, specialiter requisitum, ut nempe securior sit testator de solemnitatibus rite adhibitis, & testamentum, si Notarius super illo conficiat Instrumentum Authenticum, vel sua subscriptione & sigillo authenticam fidem faciat testamento Instrumenti publici instar, minus habeat periculi, ne corruat, quod subiret, si contingeret unum vel plures testes emori ante testatorem. Sumuntur hæc solemnitates ex §. 3 *seqq. inst. de testam. ordin. l. 18. 20. 21. ff. qui testam. fac. poss. l. 9. 21. loc. C. b. t. Recess. Spir. de anno 1512. Jure Bavar. tit. 34.*

§ R. 2. Solemnitates testamenti *nuncupativi* de Jure civili sunt hæc. 1. Etiam in hoc adhibendi sunt 7. testes idonei, rogati, seu ad testificandum requisiti. 2. Debet testator eosdem jam presentes per se vel per alium monere, quod intendat facere testamentum, & quidem nuncupativum. 3. Tum coram iisdem simul presentibus voluntatem suam circa heredem, & legata, si quæ facere velit, ore tenus per se, vel per alium, manifestare, aut ex charta prælegere, consequenter in

hoc testamento celari hæres non potest, adeoque non sufficit, si testator se referat ad schedam, in qua descriptum ait esse hæredes; quamvis id procedat in testamento scripto; cum talis scheda censeatur esse par testamenti scripti. 4. Totum rursus negotium in uno contextu, & eodem moraliter tempore & loco peragendum est. Proin eadem fere solemnitates necessariae sunt, quæ ad testamentum scriptum, excepta subscriptione & subsignatione testatoris & testium, atque specificantur in *l. 21. ff. l. hac consultissima*, 8. *C. qui testam. fac. poss. l. hac consultissima*, 21. §. 2. & *l. 20. 29. C. b. t.* Notarius etiam in hoc testamento propter dictas superius rationes consulto (non necessario) adhibetur.

6 R. 3. Jus canonicum discrepat a Jure civili, & duos tantum vel tres testes ad testamentum requirit in *c. cum esse* 10. *b. t.* ibi: *quia vero a Divina lege, & SS. PP. institutis, & a generali Ecclesiæ consuetudine id* (nempe subscriptio vel præsentia septem vel quinque testium in testamento & ultima voluntate) *noscitur esse alienum, cum scriptum sit, quod in ore duorum vel trium testium stet omne verbum, præscriptam consuetudinem improbamus: & testamenta, quæ parochiani coram presbytero suo* (nempe Parocho) *& tribus vel duabus aliis personis idoneis in extrema fecerint voluntate, firma decernimus permanere.* Ex quo textu aliqui inferre volebant, quod Jus canonicum correxerit Jus civile quoad numerum testium, ita ut neque in foro civili & in terris Imperii requirantur ad valorem testamenti septem testes, sed sufficiant duo vel tres cum vel sine parocho (hunc enim non determinate requirit Jus canonicum, sed solum occasione facti, quod Pontifici propositum erat, mentionem parochi facit, non per modum decisionis) quasi nem-

nempe Juscivile plures requirendo testes foveat peccatum, cum textus dicat, *id a Divina lege*, duos tantum vel tres testes exigente pro omni negotio, *alienum esse*. Sed contraria sententia est communis & vera; cum per to *alienum a Divina lege* nihil aliud voluerit Jus canonicum dicere, quam quod sit *præter*, non *contra* legem divinam, juxta quam quidem sufficiunt in quolibet negotio duo vel tres testes, non tamen prohibetur ex justis causis plures requirere; alias Tridentinum, requirendo ad valorem matrimonii præter duos vel tres testes insuper parochum, egisset contra Jus divinum. Pontifex in d. c. 10. rescripsit ad Episcopum Hostiensem, qui existit in territorio temporali Papæ, atque ideo ejus dispositio præcise territorium temporale Pontificis, uti & forum canonicum, respicit, ad quod pertinent testamenta pia, & testamenta Clericorum etiam ad causas profanas testantium; nisi in his aliud obtineat consuetudo, non vero afficit terras Imperii & forum civile, imò nec potuit eo usque se extendere; cum in Pontificis potestate non sit leges civiles in causa mere profana, & peccatum non concernente, pro foro civili immutare. Igitur juxta communem regulam statuendum: ubi Jus civile & canonicum in materia profana & peccatum non involvente inter se discrepant, quodlibet est observandum in suo foro & territorio, consequenter quoad testamenta Jus civile in terris Imperii & foro sæculari: Jus canonicum in territorio temporali Papæ, atque in foro ecclesiastico, ad quod utique etiam pertinent Clerici. Quæstio tamen est, an duo vel tres testes, quos requirit Jus canonicum, requirantur per modum solemnitatis, ac ad valorem testamenti, an vero ad probationem dumtaxat? Ego censeo, &

7 Dico 3. Duo vel tres testes, quos requirit Jus canonicum in *c. 10.* probabilis pertinent ad solemnitatem substantialem, ac ad valorem testamenti, & non præcise ad hoc, ut per eos probetur ultima voluntas. Proin, licet de hac voluntate testatoris aliunde, v. g. per manum testatoris agnitam, satis constaret, si tamen duo vel tres testes, & quidem idonei, ac specialiter rogati, non intervenissent, aut negotium non in uno contextu fuisset absolutum, testamentum (excepto pio) non valeret. Abb. Covar. & teste P. Schmier, licet adversario, de *sucess. hered. c. 2. n. 28.* major DD. numerus. Prob. Jus canonicum in materia adiaphora seu indifferenti, ubi diversum a Jure civili nihil statuit, sequitur Leges civiles *c. n. de N. O. N.* Sed Jus canonicum quoad testamenta nihil diversi a Jure civili statuit præter numerum testium, pauciores requiring: ergo in materia testamenti quoad alia sequitur Leges civiles, quæ proin etiam in foro ecclesiastico, & in territorio Papæ, sunt observandæ, excepto solo testium numero: atqui Jus civile 7. testes idoneos & rogatos requirit ad valorem & substantiam testamenti ac per modum solemnitatis substantialis: ergo & Jus canonicum ad substantiam & valorem testamenti requirit duos vel tres testes, eosque idoneos, & specialiter rogatos &c. *Objic.* Pontifex in *c. 10. cit.* voluit reprobare solemnitatem Juris civilis ad valorem testamenti requisitam: ergo credibile non est, quod ipse voluerit præscribere novam solemnitatem substantialem 2. vel 3. testium; præsertim cum se funder in Lege divina, vi cujus *in ore duorum vel trium stat omne verbum*: sed de Jure divino hic numerus testium utique non requiritur ad valorem per modum solemnitatis substantialis, sed solum ad pro-

probationem actus. R. *dist. ant.* voluit repro-
bare solemnitatem Juris civilis aliquam, videli-
cet quam expressit, consistentem in majori nu-
mero testium. C. *ant.* aliam quoque, quam non
expressit, & omnem solemnitatem. N. *ant.* &
cons. Omne jus correctorium est odiosum &
strictæ interpretationis, atque ideo non censetur
plus correctum, quam sit expressum. Pontifex
allegavit quidem Jus divinum, duos vel tres te-
stes non requirens per modum solemnitatis sub-
stantialis, exinde tamen non sequitur, quod
Pontifex illos non requisiverit per modum so-
lemnitatis, quia non expressit, quod velit rece-
dere a Jure civili, testes (quos quidem exigit
plures, quam Jus canonicum, & quidem ido-
neos, ac specialiter rogatos) requirente per mo-
dum solemnitatis substantialis.

8 Dico 4. Testamentum imperfectum ex par-
te actus seu voluntatis (id quod intellige de
quacumque alia ultima voluntate) seu quod qui-
dem aliquis facere decrevit, vel jam inchoavit,
vel sæpius dixit, se velle hunc aut illum instituere
hæredem, hoc vel illud legare certis personis &c.
morte tamen præventus, vel aliter impeditus,
non perfecit, est nullum in utroque foro, ex & in-
terno, etiamsi alias esset privilegiatum, nullas re-
quirens solemnitates, uti testamentum ad causas
pias, inter liberos &c. Ita communis cum Covar.
contra Abb. quia tali casu solum datur propositum
testandi, vel per ultimam voluntatem disponen-
di, non ipsum testamentum, vel voluntas de
præsentī, aut actualis dispositio.

9 Dico 5. Testamentum imperfectum ex parte
solemnitatis, seu deficiens in aliqua solemnitate ex
hucusque recensitis, regulariter est nullum & ir-
ritum, saltem pro foro externo, si nempe non sit
privilegiatum. Communis contra Bartol. & quos-

dam alios, propter claros textus in *l. 9. 12. & 21. C. b. t.* Dixi, *regulariter*; excipitur enim casus, quo hæres ab intestato ipse percepit, ac fatetur voluntatem defuncti, alium pro hærede in tali testamento instituentis, *l. fin. C. de fideicommissis*. Id quod etiam procedit de legato, vel fideicommissio, quod testator fecit in tali testamento imperfecto, & hæres ab intestato scit, & fateatur, *§. fin. inst. de fideicommissis hæred. & l. 16. C. b. t.* item *l. fin. cit.* ubi non tantum de legatis & fideicommissis, sed etiam de testamentis, per verba, *ne quid falsitatis incurrat per duos forte testes compositum testamentum*, sic disponitur. Quod si hæres ab intestato id non fieretur, hærestamen institutus, aut legatarius, sciret eum præsentem fuisse, quando testamentum, vel legatum fiebat, & audivisse, aut alias certo cognovisse voluntatem defuncti, alium hæredem volentis, aut legatum relinquentis alteri, posset hæredi ab intestato, si prius ipse juret de calumnia, deferri juramentum, quo juret se nihil scire: quod si recusaret, hæreditas devolveretur ad hæredem institutum, vel legatum ad legatarium, *l. fin. & §. fin. cit.* Addidi, *si non sit privilegium*, de quo paulo post.

10 Quæres, an corruente propter defectum solemnitatis testamento etiam legata, & fideicommissa particularia corruant? R. Si sint profana, corruunt, *l. 29. C. de fideicommissis*. quia accessorium sequitur principale. Nec obstat, quod in testamento adhibiti sint 5. testes, qui alias ad legatum extra testamentum sufficiunt. Excipe 1. nisi testamento apposita fuerit clausula codicillaris, de qua infra, per *l. 1. ff. de Jure codicill.* Excipe 2. casum, quo hæres ab intestato jam solvit legatum in testamento insolemni relictum, *l. 2. C. de fideicommissis. l. 16. cit. Di-*

xi, profana: nam pia legata subsistunt, quia hæc sunt specialiter privilegiata, & ideo per se stant, nec sequuntur suum principale, utpote quod non est æqualiter privilegiatum. *Objic.* Legata profana testamento pio insolemni inserta sustinentur, licet neque testes 5. fuerint adhibiti: ergo vice versa etiam subsistunt legata profana testamento profano insolemni & invalido inserta. *R. n. cons.* quia utrobique legata sequuntur principale, & valent, si istud subsistat, ac vicissim corruunt eodem corruente.

11 Dico 6. Testamentum imperfectum ob defectum solemnitatis probabilius valet pro foro interno, & in conscientia vim habet tamquam ad institutionem hæredis, quam quoad legata in eo relicta. Ita cum antiquis Theologis & Juristis plerisque Sotus, Mol. Sa, Fachin. *l. 4. controu. c. 5.* Reiffenst. *b. t. n. 106.* & alii contra Cov. Ferd. Vasq. Lug. Haun. Arnold. Rath, P. Vviesstner & alios recentiores non paucos. Prob. 1. Ex una parte valet tale testamentum spectato Jure naturali, ex altera non probatur sufficienter irritatio a Jure positivo statuta pro foro interno: ergo pro hoc foro valet. 2. Leges irritantes sunt odiosæ: ergo sunt restringendæ *c. 15. de R. J. in 6.* ergo leges testamentum imperfectum irritantes sunt restringendæ ad forum externum, præsertim cum in sensu proprio intelligi adhuc possint etiam taliter, restrictæ, & insuper Reipublicæ adhuc satis sit consultum, si Judices teneantur tale testamentum pronuntiare irritum, quod legibus humanis, regimen politicum externum principaliter spectantibus, conforme non est. 3. Huc applicari possunt argumenta, quibus ad *tit. de Constit. nu. 23.* probavimus, leges simpliciter irritantes, & nullam mentionem facientes de foro interno, non irritare a-

Etus pro foro interno, v. g. electionem Prælati ecclesiastici, & alienationem rerum Ecclesiasticarum, sine solemnitatibus juris factam. Unde meo iudicio multi graves DDi qui in his casibus nobiscum fenserunt, hic autem discrepant, non satis consequenter loquuntur. Excipe tamen casum, quo res ad iudicem deducta est, & iste contra valorem testamenti sententiam tulit, cui utique in conscientia parere tenetur hæres in tali testamento institutus, & condemnatus, utpote iuste & secundum leges pronuntians, & ius tribuenti hæredibus ab intestato.

12 *Objic. 1.* In §. 7. *inst. quib. mod. testam. infirm.* Testamentum imperfectum absolute dicitur nullum, infectum &c. ergo pro utroque foro est nullum. 2. In *l. hac consuetissima* 21. §. 1. *C. h. t.* sic habetur: *ex imperfecto testamento voluntatem defuncti tenere non volumus.* Similia reperiuntur quoque in aliis textibus sed, ubi ipsa voluntas redditur inefficax, nec obligatio naturalis & in conscientia oritur, ut patet in Religiosis, quorum voluntas & dispositio circa res temporales sine consensu superiorum nullarum est virium, etiam in foro interno. 3. Non voluntas nullam omnino producit obligationem, nec ullum tribuit ius: sed voluntas, absolute irritata, est non voluntas: ergo. 4. Lex iusta pro foro externo, est etiam iusta pro foro interno, ut habet commune axioma: ergo etiam lex pro foro externo testamenta insolemnia irritans procedit quoque in foro interno. *R. ad 1.* In *d. §.* est sermo de testamento ex parte actus & voluntatis imperfecto, quod nempe testator non perfecit, præventus morte, vel aliter impeditus: quod omnino nihil valere, jam supra nos ipsi docuimus, Sed huc non quadrat, quia loquimur de testamento debitis solemnitatibus destituto, & propter
hunc

hunc defectum imperfecto. Ad 2. Dicitur quidem ibi *voluntas non tenere*, at quia nihil additur de foro interno, recte intelligitur solum de foro externo. Paritas cum Religiosis nulla est; quia horum voluntas, & dispositio, sine consensu superioris facta, satis etiam pro foro interno intelligitur esse irritata per abdicationem omnis dominii, quo se exuunt, & ejus incapaces se faciunt ex dispositione Ecclesiæ per votum paupertatis: sed disponens de re, cujus dominium non habet, utique nulliter agit pro omni foro: testator autem disposuit de rebus propriis, & suis. Ad 3. *dist. min.* voluntas, absolute irritata, est non voluntas pro foro externo, *c. min.* pro foro etiam interno, si id lex irritans non exprimat saltem virtualiter, *n. min.* Ad 4. *n. conf.* & explico axioma: lex justa pro foro externo est etiam justa pro interno, h. e. obligat in foro interno saltem ad aliquid, quia de essentia legis justæ est obligatio saltem ad aliquid, nempe ad quod Legislator intendit obligare; adeoque lex justa pro foro externo essentialiter obligat: at lex *irritans* simpliciter non essentialiter irritat etiam pro foro interno; nam irritatio pro foro externo tantum, absolute est possibilis, & separabilis ab irritatione pro foro interno simul: ergo lex simpliciter irritans non est extendenda ad forum internum, utpote odiosa & strictæ interpretationis. Dices: nihil interest in effectu, an testamentum dicatur valere vel non valere in foro interno: ergo. R. *n. ant.* Si enim non valeret, non possent hæredes, vel legatarii, quidquam accipere, aut acceptum retinere ex imperfecto testamento, licet ipsis probe constaret de voluntate testatoris, sed tenerentur omnia reddere hæredibus ab intestato: contra, si valeat pro foro interno, hæredes instituti,

tuti, & legatarii, licite accipiunt, vel retinent hæreditatem vel legatum, licet sciant, testamentum pro foro externo esse nullum; hæredes vero ab intestato, si sciant voluntatem defuncti, obligatione naturali tenentur ipsis relinquere, nisi velint impugnare testamentum, & eo expugnato per sententiam Judicis relicta obtineant, quam actionem & remedium nullitatis ipsis Jura concedunt, nec nos denegamus; licet denegare videantur Abb. Molin. Less. Fagnan. Hucusque de testamentis *solemnibus*, nunc de *in-solemnibus*, seu de *privilegiatis*.

13 Dico 7. Testamentum *pium*, seu ad causas pias (h. e. in quo instituitur pro hærede vel locus pius, ut Ecclesia, Monasterium, Hospitale &c. vel pauperes, etiam consanguinei non qua consanguinei, sed ex pio motu misericordiae &c. vel aliqua communitas, aut persona aut locus ex motivo spectante Dei cultum, vel animarum salutem, aut, ut vult Menochius, utilitatem publicam Reipublicæ politicæ) valet in utroque foro, licet omni careat solemnitate, modo sufficienter constet de voluntate testatoris quocumque modo. Communis & certa, hodie quoque apud plerisque Legistas, dissentiente tamen Fachin. Ratio, quia Jus canonicum (non Jus civile, cui nulla in causas pias est potestas) observandum est in toto Orbe Christiano, etiam a laicis in foro civili, quoad has causas, per c. 7. & 10. de *constit.* c. 11. b. t. Sed Jus canonicum in d. c. 11. reprobatur solemnitates in testamento pio, sed fundans in Lege Divina, in ore duorum vel trium stat omnes verbum. Neque dicas, in d. c. 11. a Pontifice requiri *duos vel tres testes legitimos*: quia hos requirit non tanquam solemnitatem, sed præcise ad probationem, si aliunde non satis constare

stare posset de voluntate testatoris. Siquidem jus Canonicum nullibi ad valorem testamenti requirit aliquam solemnitatem, ubi jus Civile non requirit: atqui jus Civile pro testamento pio nullibi requirit solemnitatem, imo nec requirere potest; cum causæ piæ sint extra vel supra ejus sphaeram ac potestatem. Proin testamenta pia præcise regulantur secundum jus naturale, quod in testatore exigit usum rationis, actualem voluntatem, & potestatem disponendi, item secundum jus Divinum, Gentium & Canonicum, quæ plus non exigunt, quam ut constet, siue ex scheda per manum testatoris, satis agnitam, scripta, siue per duos testes (uni enim testi non tenetur credere hæres ab intestato) siue per nutum ad interrogationem alterius sufficienter probatum &c. Nec tibi scrupulum moveat, quod jus Canonicum requirat testes *legitimos*, casu quo per testes probari debet voluntas testatoris; quia per id solum indicatur, quod debeant esse testes, qui in aliis negotiis de jure Canonico ad probandum sunt habiles, & hoc jus propterea repellere velit servos, infames infamia juris, excommunicatos vitandos &c. licet non reprobet testes, qui solum de jure Civili sunt inhabiles. Sic etiam testamento pio non obest, si hæreditas alterius arbitrio relinquatur; si instituatur hæres incertus, ut si dicat testator, pro hærede instituo Deum, causas pias, pauperes in genere, vel quos elegerit Titius &c. quæ omnia secundum jus Civile testamento profano officiant, & valorem adimunt. Ceterum assertio non solum procedit de institutione hæredis, sed etiam de legatis piis, siue fiant extra testamentum, siue in testamento pio (quod tamen non procedit quoad institutionem hæredis, si testamentum præcise inchoatum, at non perfectum

Etum fuit ex parte voluntatis) five in testamento profano, nulliter condito, vel non adito ab hærede. Porro adverte, quod, si testamentum partim sit pium, partim profanum, debeant omnes solemnitates juris adhiberi; alias enim quoad causam profanam illud non valeret, & pars causæ profanæ assignata cederet jure accrescendi causæ piæ *arg. §. 5. instit. de hered. instit.* cum nemo paganus, h.e. non miles, cedere possit secundum unam partem testatus, & secundum partem intestatus.

14 Dico 8. Testamentum patris vel matris (vel aliorum ascendentium) *inter liberos* in utroque foro valet sine omni solemnitate, si est nuncupativum, modo de voluntate parentis constet per testes, vel alio modo. 2. Si vero est scriptum, requirit solemnitates sequentes: ipse parens debet scribere, vel saltem suscribere testamentum: exprimere tempus conditi testamenti: & liberorum omnium nomina, atque uncias, seu id, quod cuivis relinquere intendit (quæ partes possunt esse inæquales, salva tamen singulis legitima) tam tempus autem, quam uncias, exprimere necesse per litteras. & verba integra, non per cifras. Jus Bavar. *tit. 34. ar. 8.* exigit, ut, si parens ipse non scripsit vel subscripsit testamentum, sed alius, subscribant duo testes, vel ut omnes liberi subscribant. 3. In utroque, tam nuncupativo quam scripto, singulis liberis sua saltem portio, quam vocant *legitimam*, relinquere oportet titulo *institutionis* (non legati) seu sub honorabili nomine *hæredis*. Pars 1. sumitur ex *l. 26. C. famil. hercisc.* Pars 2. ex *Nov. 107. c. 1. & auth. quod sine C. h. t.* Pars 3. ex *Nov. 115. c. 3.* ubi derogatum est *Nov. 18. c. 1. & auth. novissima C. de inof. test.* permittentibus quoquo modo liberis suam relinquere
le.

legitimam. Si vero in testamento inter liberos relinquatur aliquid personæ extraneæ tanquam *heredi* (aliud est de legato) quoad hoc punctum non valet dispositio *l. 26. cit. & l. 21. §. 1. C. b. t.* Ceterum juxta communioem DD. sententiam testamentum inter liberos, si non valet ut testamentum, valet tamen ut codicillus, etsi clausulam codicillarem non habeat expressam, cum dicta clausula præsumatur a parente subintellecta. Quod, licet de jure communi aliqui negent, de jure tamen Bavarico *loco cit.* certum est.

15 Dico 9. Testamentum *militis*, Ducis, & eorum, qui castra sequuntur militum causa, uti Medici, Chirurghi, Mercatores &c. si fiat in actuali conflictu, nullas omnino requirit solemnitates. 2. Factum vero in castris, sed extra conflictum actualem, duos hodie testes. 3. Conditum autem extra castra & actualem expeditionem, puta in hybernis &c. omnes solemnitates juris communis exigit. 4. Et illud, quod in actuali prælio, vel in castris factum est, post obtentam Missionem non durat ultra annum. Pars 1. liquet ex *pr. inst. de militari test. l. 1. ff. l. 15. C. de test. militis*. Pars 2. ex *recess. imper. de ann. 1512. tit. de testam. n. 2.* Pars 3. ex *citt. pr. & recess. imper. & l. 16. C. de testam. milit.* Pars 4. sumitur ex *l. 38. pr. ff. eod.*

16 Dico 10. Testamentum *rusticorum* valet cum 5. testibus rogatis, si 7. testes commode haberi nequeunt, nec opus est, ut testes subscribant, vel sigilla opponant, si scribere nesciant, & sigillis careant: si tamen unus vel plures scribendi forent periti, isti deberent subscribere, & possent simul pro aliis imperitis, præsentibus tamen *l. fin. C. b. t. recess. imper. cit.* Nomine *rusticorum* juxta multos veniunt. hic etiam alii

ruri degentes propter paritatem rationis, imo juxta quosdam etiam nobiles ruri degentes.

17 Dico 11. Testamentum *tempore pestis* factum valet, licet testes 7. non sint specialiter convocati ad hunc actum, vel simul & semel præsentibus non sint *l.8.C.b.t.* Imo, si pestis valde atrociter sæviat, ut 7. testes difficillime haberi possint, sufficiunt 5. vel etiam 2. testes, ut DD. & consuetudo explicant *d.l.8.* Et Gail. *l.2. observat. 118. n. 18.* testatur, in Camera Imperiali testamenta tempore pestis coram duobus tantum testibus facta sustineri.

18 Dico 12. Testamentum *publicum*, seu quod vel fit oretenus coram aliquo Principe Romani Imperii, aut ejus deputato, vel in scripturam redactum & a testatore subscriptum offertur tali Principi, aut ejus deputato, cum precibus, ut Principis auctoritate sustineatur: Item testamentum *judiciale*, seu quod vel fit *apud acta*, h. e. oretenus coram Judice, aut coram ejus deputatis, vel *ad acta*, h. e. quod in scripturam redactum & a testatore saltem subscriptum offertur Judici aut ejus deputato, valet absque omni solemnitate, modo sufficienter constet, vel probetur, coram Principe aut Judice fuisse factum, vel eidem, aut deputatis, esse oblatum text. & DD. *in l.19 C.b.t.* quia auctoritas Principis vel Judicis supplet omnem solemnitatem, omnemque fraudis suspensionem removet. Unde, cum hæc ratio testandi facillima sit, eo quod Judex vel Magistratus, utpote qui non necessario est proprius, sed quilibet esse potest, etiam inferior, vel testatori subordinatus, aut alias subiectus, neque necessario pro tribunali sedens, fere ubique ad manum sit, &, cum simul sit securissima, utpote nullas requirens solemnitates, præ ceteris testandi modis suadenda est.

Ut autem in praxi rite & sine periculo aliquis

testetur *ad acta* observare debet ista. 1. Ipse testator personaliter per se (non per alium, id enim sufficere negant Berlich. Carpzov. & alii) offerat testamentum sigillo clausum Judici, rogando, quatenus id sua auctoritate sustinere velit. 2. Si testator, forte ob ægritudinem, adire nequeat Judicem vel Consulem, eundem rogari curet, ut vel ipsemet ad se venire dignetur, vel saltem alios suo nomine deputare, qui suum testamentum ad acta recipiant, quibus illud offerat dicendo, quod in hac charta contineatur sua ultima voluntas, & rogando ut ad acta recipiant. 3. Ut de oblato testamento satisconstet, oportet illud offerre Judici, vel ejus deputato (si solus sit, nec assessoribus stipatus, nec persona publica, uti est Notarius, vel Actuarius juratus) coram duobus testibus: vel eorum loco petere *recepisse*, seu attestationem de recepto testamento: vel procurare, ut vel Judex ipse, vel per Notarium, aliumve deputatum, in exteriori facie testamenti annotet annum, diem, & locum, quo testamentum a se sit receptum, adjectis subscriptione & sigillo proprio; sic enim Judex sufficientem præstat auctoritatem, & testes supplet. Sed ex his nihil est necessarium, si Judex constet ex aliqua Communitate, uti est Senatus, Regimen, Magistratus &c. eique offeratur testamentum coram Consiliariis con-Judicibus, quia hi eminenter sunt testes. 4. Consultum est, ut testator domi suæ in pulpito reponat schedam, oblationis & receptionis testem, ut hæredibus & iis, qui ejusres post mortem scrutabuntur, constet de testamento facto, & ad acta reposito. 5. Non vero necesse est, ut testator testamentum, Judici semel oblatum, non amplius repetat in vivis, sed perpetuo in ejus Archivo relinquat; quia non Archivi, sed Judicis auctoritate nititur, Quod si testator veller *apud acta*,

acta nuncupativum testamentum facere domiti suæ, iterum non sufficeret, si Judex solus, vel ejus deputatus foret præsens, sed opus esset, ut præter Judicem (ejus deputatum) adesset vel persona publica, nempe Notarius, vel duo testes, vel, si Judex esset Magistratus vel Senatus, duo saltem ejus membra, quibus recte pro majori securitate adderetur Notarius, non per modum solemnitatis, sed ad legitimam probationem. Hactenus de testamentis, nunc de reliquis ultimæ voluntatis speciebus.

19 Dico 13. *Codicillus* est minus solemnis ultima voluntas, absque directâ hæredis institutione. Ex quo apparet differentia a testamento duplex, quod nempe sufficiat minor solemnitas, videlicet 5. testes, etiam non rogati, non mares &c. *l. fin. §. 3. cod. de codicil.* licet testes simul debeant esse præsentis, & totum negotium confici in uno contextu: dein quod directâ hæredis institutio in eo locum non habeat §. 2. *inst. eod.* ibi: *directe autem hæreditas codicillis neque adimi potest: ne confundatur jus testatorum & codicillorum.* Si igitur in codicillis directe institueretur hæres, talis dispositio non haberet vim directæ institutionis, sed tantum substitutionis indirectæ & fideicommissariæ §. 2. *cit. & l. 2. cod. eod.* idemque foret, ac si hæres ab intestato fuisset rogatus (idest, justus) a defuncto, ut hæreditatem daret vel restitueret illi, qui in codicillo nominatus est *l. 3. ff. de jure codicil.* atque ut solveret legata, per *l. si jure cod. de test. manumiss.* Interim tamen hæredi huic ab intestato permittitur detrahere Trebelianicam, seu quartam partem hæreditatis, seu omnium bonorum testatoris, tempore restitutionis faciendæ repertorum, deductis funeralibus & ære alieno § 7. *inst. de fideic. hæred. &*,
si sit

fi sit filius-familias, etiam legitimam, ut habet communis ex *c. Raynneius* & *c. Raynaldus h. t.* praxi confirmatis, v.g. si hæreditas in codicillo relicta fiat 12. millia, filius-familias detrahens & retinere potest 4. millia pro legitima, & ex residuis 8. millibus iterum quartam partem, nempe 2. millia, pro Trebellianica, atque reliqua 6. millia restituere hæredi codicillari. Idem obtinet in casu, quo corrumpitur testamentum, cui adjecta est *clausula codicillaris* a testatore, volente, ut, si suum testamentum forte non valeret in vim testamenti, valeat saltem in vim codicilli, vel, meliori, quo potest, modo per *l. 1. c. de iur. codicil.* & *l. 76. ff. ad S.C. Trebel.* Interim tamen datur casus, quo per codicillum directe dari, & adimi potest hæreditas, nimirum si codicillus sequatur vel præcat testamentum, & in hoc testator se referat ad codicillum, dicendo, *quem codicillis hæredem fecero, vel feci, hæres esto* text. clarus in *l. 77. ff. de hæred. inst.* & *l. 10. ff. de cond. instit.* quia in hoc casu codicillus censetur esse pars testamenti: licitum autem est in quacumque testamenti parte hæredem scribere: consequenter scriptus in tali codicillo censetur esse scriptus in ipso testamento. Fieri autem codicillus potest *cum* vel *sine testamento*. Si fiat *cum* testamento, ei-ve adjiciatur, servit ad illud magis explicandum, vel ad mutandum per additionem aut detractionem, vel ad assignandum legatum aut fideicommissum, ac de jure Bavar. *tit. 37. art. 2.* non valet, nisi testator ipse scripserit vel subscripserit, ac simul diem & annum addiderit. Si *sine testamento*, tunc opus habet 5. testibus, ut dictum, & trahitur ad substitutionem fidei commissariam, ut pariter dictum, & explicatum, servitque ad hoc, ut designentur legata,

ab

ab hærede qui venit ab intestato, præstanda: Ceterum codicillus, a *parvo Codice* appellatus, licet ordinarie fiat in scripto, & sit charta ultimam voluntatem explicans; potest tamen etiam dari nuncupativus, seu clausula quædam vel dispositio oretenus prolata.

20 Dico 14. *Substitutio* est secunda hæredis institutio, seu *unius* (vel plurium) *in alterius locum in ultima voluntate vocatio*. Primo igitur vocatus vocatur hæres *institutus*, secundo autem, tertio &c. loco vocatus dicitur hæres *substitutus*. Dividitur in directam & indirectam. *Directa* est, quæ fit verbis directis ita, ut substitutus consequatur hæreditatem (vel legatum) immediate ab ipso testatore sine alterius ministerio suum jus transmittentis, ut si testator dicat, *Cajum instituo hæredem*, si vero hæres non erit (quia forte non volet, vel non poterit morte præventus, aut lege impeditus) *Titius sit hæres meus*: vel brevius, *Cajus sit hæres meus, cui Titium substituo*. Subdividitur in *vulgarem*, qua quilibet a quolibet substitui potest, & expirat adita hæreditate ab instituto, vel moriente substituto ante institutum: in *pupillarem*, qua pater filio impuberi, in patria adhuc potestate constituto, si forte ante annos pubertatis moreretur, substituit v. g. *Cajum*, ac finitur, si filius vivo adhuc patre egrediatur annos pubertatis, vel patriam potestatem: atque in *exemplarem*, qua pater vel mater liberis mente captis, vel a jure prohibitis testamentum facere, substituit alium hæredem in eventum, quo in tali statu morerentur. Quando testator instituit plures hæredes, eosque sibi invicem, ac mutuo substituit, ut, si unus eorum non sit hæres, ejus portio accrescat alteri, vel aliis, appellatur substitutio *reciproca*.

21 Substitutio *indirecta*, vel *obliqua*, aut *fidei-*

fideicommissaria, ut passim vocatur, quam hodie frequentissime fieri videmus, est, quæ fit verbis indirectis, quibus hæres immediate institutus, vel ab intestato succedens, gravatur seu obligatur hæreditatem, vel totam, vel partem, vel rem certam alteri suo tempore restituere vel relinquere, ut si testator sic dicat, *Cajus est hæres meus, rogo tamen* (idest, mando) *ut moriturus hæreditatem meam (vel partem) relinquat Titio*: vel, *ut cedat Sempronio*. Proin in hac substitutione hæres substitutus non immediate ab ipso testatore consequitur hæreditatem (vel legatum) sed mediante primo instituto, jus suum transferente in ipsum, seu primum consequitur ab hærede gravato, vel obligato sibi relinquere, qui vocatur *fiduciarius*, vel *hæres fideicommissarius*, quia ejus fidei committitur hæreditas alteri suo tempore restituenda, scilicet *fideicommissario*, ut appellatur substitutus, sine addito *hæres fideicommissarius*. Unde, si hæres directe & primo institutus a quo jus transmitti deberet in substitutum, hæreditatem non adeat, regulariter evanescit hæc substitutio indirecta, quæ etiam vocatur *fideicommissum*, & quidem *universale*, quando fiduciarius jubetur vel totam hæreditatem alteri restituere, vel certam illius quotam, v. g. tertiam, quartam partem: *particulare* vero, vel *singulare*, quando rem certam in particulari vel in singulari. Particulare hodie non differt a Legato a. 3. *inst. de Legat. l. 1. ff. de Legat. l. ibi*: *per omnia exequata sunt legata fideicommissis*: licet differant quoad modum relinquendi, nam legata directe, fideicommissa indirecte relinquuntur. Quando substituitur tota familia, ut frequentissime fit apud Illustres ad familiam in splendore conservandam, fideicommissum dicitur *Familiare* vel *Gentilitium*, & quidem

Primogenitura, si primogenitus alicujus lineæ, & cum tota sua linea descendantium, ista autem extincta secundo genitus cum sua linea &c. vocatus seu substitutus sit: *majoratus* vero, si testator ordinavit, ut semper succedat natus maximus de familia, sive is descendat ex linea ultimi possessoris, sive sit ex alia linea, ejusdem tamen familiæ. De reliquo *fideicommissum* sæpe sumitur *objective* pro ipsa re fideicommissi vinculo ligata, sic enim dicimus: hoc castrum, hæc Hoffmarchia, hoc prædium, hæc domus &c. est *fideicommissum*, seu bonum ex voluntate constituentis necessario relinquendum aliis, nempe substitutis, qui omnes a primo fideicommittente jam sunt jus reale consecuti; quod proin ipsis interverti aut gravari ab hærede, vel possessore actuali, nequit per alienationem, hypothecationem &c. exceptis quibusdam casibus, qui sunt 1. si solvenda sint debita ipsius testatoris fideicommittentis. 2. Si res servando servari nequeant. 3. Si alienatio sit necessaria pro competenti dote. 4. Si alienatio sit utilis, ut si permutetur res cum utiliori. 5. Si omnes substituti, jus aliquod in fideicommissio habentes, consentiant. 6. Si fideicommissum sit conditionatum, & conditio necdum evenit, licet in hoc ultimo casu alienatio post eventum conditionis retro annulletur tota. Vid. Knipschild *de fideicommiss. famil.*

22 Unum adhuc observa, quod in casu substitutionis directæ vulgaris, si hæres institutus, non habens liberos, ingrediatur Religionem, ista succedat, non substitutus: item quod in casu substitutionis indirectæ, si hæres fideicommissio universalis gravatus, non habens liberos (saltem si sub conditione, si *sine liberis decesserit*, sive vocatus.) ingrediatur Religionem, ista

Ista rursus succedat in perpetuum excluso substituto. Utrumque sumitur ex *c. 8. de Prob. auth. ingressi C. de SS. Eccl. auth. Nisi rogati C. ad S. C. Trebell.* ubi favore Religionis sublata sunt omnia substitutionum genera. Si tamen fideicommissum fuisset purum, & absque dicta conditione erectum, Religio excluderet substitutum solumtandiu, quamdiu naturali vita fruitur ingressus Religionem, ut communior cum Molina limitat. Ulterius nota 1. quod in casu substitutionis fideicommissariæ, si directe & primo institutus non adeat hæreditatem, substitutus non acquirat jus succedendi, nisi substituta sit causa pia, quæ succedit, ut habet communis. 2. Quod hæreditas non adita non transmittatur ad hæredes *l. un. §. 5. C. de caduc. toll.* Excipe, nisi fideicommissum sit purum, & insuper alii expresse non substituti; tunc enim transmittitur ad hæredes fideicommissarii, licet iste moriatur ante hæredem, vel aditam ab ipso hæreditatem.

23 Dico 15. *Legatum* est quædam donatio a defuncto relicta, & ab hærede præstanda §. 1. *inst. de Legat.* Per to quædam insinuat, quod Legata respiciant res particulares in specie, vel, Philosophice loquendo; in individuo, fierique non possint; nisi circa rem certam ac determinatam: sic domus, vel pecuniæ quantitas, quæ legatur, debet esse certa. Per to a defuncto relicta innuitur, quod legata robur non habeant, nisi post mortem legantis, qua eveniente & hæreditate adita, statim ipso jure & absque prævia acceptatione transeunt in legatarium quoad dominium *l. 32. ff. de Leg. II. l. 5. §. 1. ff. quando dies legator.* sub conditione tamen nisi a Legatario postea repudientur: si autem repudiarentur, retro non fuissent illius *l. 1. §. 6. ff. si quis in fraudem patroni.* Denique per to ab hære-

de præstanda indicatur, quod legatarius sub pœna amissionis nequeat propria auctoritate occupare legatum, sed expectare debeat, donec ipsi tradatur ab hærede *l. 5. C. de legat.*

24 Dico 16. Donatio *mortis causa* est, quæ quis intuitu mortis (cujus expressa fieri mentio debet) aliquid revocabiliter donat, habendum irrevocabiliter post mortem donantis, & prius non revocantis. Communis quoad rem ex §. 1. *inst. de don.* Differt a legato, cum quo fere coincidit, per hoc, quod requirat acceptationem donatarii vivente adhuc donatore *arg. l. 10. ff. eod.* Unde, si quis donet intuitu mortis, & moriatur ante acceptationem donatarii, legatum erit, non donatio mortis causa. De hac jam diximus plura ad *tit. de donat.*

25 Dico 17. Ad valorem donationis mortis causa legati, fideicommissi particularis, & codicilli, si iste fiat sine testamento, requiruntur 5. testes simul præsentés, & quidem per modum solemnitatis, non præcise ad probationem. Ita verior contra Harpprecht & P. Pirhing. Prob. ex *l. fin. §. fin. C. de codicil.* ibi: *in omni ultima voluntate, excepto testamento, quinque testes in uno eodemque tempore debent adhiberi.* Sed ad probationem præcise sufficerent duo vel tres testes: ergo, cum jus requirat 5. testes, eos requirit ad valorem & per modum solemnitatis substantialis, sicut taliter requirit 7. testes in testamento. Unde & *pacta dotalia*, quæ fiunt in vim ultimæ voluntatis (quod colligitur, si sponsus & sponsa ea ineuntes sibi bona vel partem eorum relinquunt tanquam hæredibus, vel utantur verbo *successionis*: ad sui valorem opus habent 5. testibus, & valide, saltem a contrahentibus, altera parte etiam inscia, per se revocari, possunt Stryck. *de*

cautel. test. c. 24. a §. 28. & alii communiter arg. l. 7. C. de pact. conv. & l. 32. §. 3. ff. de donat. int. vir. & uxor. Quia nempe, si dicto modo ineantur, sunt vere aliqua ultima voluntas. *Obj.* In *c. 4. b. t.* approbatur legatum, quod nudis verbis est relictum: ergo, si aliunde constat de legato, testibus non est opus, & si aliunde non constat, non nisi ad probationem requiruntur testes. *R.* Ibi est sermo de legato pio, ad cuius valorem nec nos requirimus testes, sed solum ad probationem. Si vero evinceretur, quod ibi agatur de legato partim profano, tamen plus non dicitur, quam quod legatum fieri valeat ore tenus & per verba, quod iterum non negamus; & quia de numero testium ibi nihil disponitur, recte quoad legata profana dicitur jus Canonicum non dissentire a jure Civili, §. testes requirente ad valorem. Ceterum, si hæres ab intestato ipse audivisset, ultimam voluntatem legantis, utique testes nulli, etiam ad probationem dumtaxat, opus forent *§. fin. inst. de fideicommiss. hered. l. fin. C. de fideicommiss.* Pariter si hæres jam solvit legatum sine §. testibus relictum, revocare nequit per *l. 2. C. eod. & l. 16. C. b. t.*

§. I I.

Reliqua de Testamentis.

Ubi etiam de Herede, & Hæreditate, Legitima, &c.

26 **D**ico 18. Testari, seu testamentum facere, possunt generaliter omnes, qui nullo jure prohibentur *l. 1. C. de SS. Eccles. ibi: nihil enim est, quod magis hominibus debetur,*
Pichler Comp. Pars II, D. quam

quàm ut *supremæ voluntatis-liber sit stylus, & licitum*; quod iterum non redit, arbitrium. Prohibentur autem aliqui *jure naturali*, ut imente destituti, item muti & surdi simul, qui nec loqui, nec auditu percipere quidquam possunt, adeoque nec voluntatem suam satis exprimere; preterea nihil habentes, quo referre potes a *jure humano* rerum suarum dominio exutos, quales sunt rei criminis læsæ Majestatis, contrahentes incestuosum Matrimonium quoad certos hæredes: Religiosos, item filios-familias quoad bona profectitia. Alii *jure Canonico*, ut usurarii manifesti, excommunicati propter hæresim, ubi hæresis non est tolerata (quamvis alii excommunicati, etiam vitandi, sint capaces testandi) percussor Cardinalis, & Clerici de bonis beneficalibus superfluis, etiam ad causas pias. Denum alii *jure Civili*, ut prodigi declarati, impuberes (licet habeant sufficientem usum rationis) ne quidem cum consensu tutoris, quia jus non permittit testamentum pendere ab alieno arbitrio, consequenter nec tutoris; quamquam puberes sine consensu curatoris testari valeant; filius-familias quoad bona adventitia regularia, & irregularia, rursus ne quidem cum consensu patris, quia juxta *Legem 12. tabularum* factio testamenti ad patrem-familias pertinet, licet aliud sit de bonis castrensibus vel quasi-castrensibus, respectu quorum habetur pro patre-familias; condemnati ob famosum libellum, damnati ad mortem, vel ad metalla seu ad perpetuos carceres, deportati & banniti, seu ex toto Imperio Romano proscripti; denique omnes de jure intestabiles, h.e. quibus ab ipsa Lege fides testimonii ferendi adempta est *l. 26. ff. qui testam. fac. pos.* Cœcus non est quidem inhabilis ad testandum, sed præter 7. testes debet necessario adhibere Notarium

rium, vel, si Notarius haberi nequeat, ejus loco octavum testem *l. 8. C. eod.* Ceterum qui de solo jure Civili sunt inhabiles ad testandum; facere testamentum ad causas pias non sunt prohibiti: sic filius-familias testari potest de bonis adventitiis ad causam piam &c. quia causæ piæ non subjacent dispositioni juris Civilis. Favet quoque *l. 1. C. de SS. Eccles.*

Obj. 1. Filius-familias de bonis adventitiis, saltem cum consensu patris, potest donare mortis causa etiam ad finem profanum *l. 7. §. 4. ff. de donat.* ergo etiam testari. *2.* Clerici habent plenum dominium bonorum beneficialium, etiam superfluatorum, atque de his valide disponunt per actus inter vivos, etiam ad causas profanas, uti docuimus ad *tit. de pecul. Cleric.* ergo etiam valide testantur de iisdem bonis tam ad causas profanas, quam ad pias. *R. ad 1. N. conf.* nam donatio mortis causa, quia requirit acceptionem donatarii, æquiparatur actui inter vivos, & ideo ex alieno arbitrio (consensu patris) pendere potest; non vero testamentum per *l. 5. & 19. ff. l. 4. C. qui testam. fac. poss.* *Ad 2. Neg.* iterum *conf.* quia testamenti factio specialiter Clericis reperitur prohibita in *can. Episcopi 19. caus. 12. q. 1. c. 9. h. t.* At

27 Quæres, an consuetudine introduci possit, ut Clerici de bonis beneficialibus superfluis non modo ad causas pias, sed etiam ad profanas, valide ac licite testentur? *R.* cum Covar. Navar. Ricc. Viviano, Garc. Azor, & Barb. *J. E. U. l. 3 c. 17. n. 67. seq.* contra Panorm. Tanner. Pirhing. Engel, Reiffenstuel, P. Franc. Schmier, & communem antiquorum, affirmative. Quoad causas pias facile conspirant adversarii nobiscum, quoad profanas probatur *1.* quia Clerici sunt domini reddituum superfluatorum, & ex solo

præcepto Ecclesiastico tenentur superfluos erogare in causas pias, ut *tit. de pecul. Cler.* ostendimus, ac insuper factio testamenti ipsis solum prohibetur jure Ecclesiastico: sed omni præcepto & juri Ecclesiastico per consuetudinem rationabilem & legitime præscriptam derogari potest *c. fin. de consuet.* ergo. 2. Quidquid est obtinibile per privilegium Pontificis, obtinibile quoque est per consuetudinem, saltem immemoriam *c. 26. de V.S. c. 9. de offic. ordin. in 6:* sed per privilegium Pontificis obtineri potest potestas valide & licite testandi de superfluis ad causas tam profanas, quam ad pias, & defacto tale privilegium Clericis in districtu Romano concessum est a Sixto IV. *in constit. Et si universis* a Julio III. *in constit. cupientes* a Paulo V. *in constit. in eminenti* & ab Innoc. XII. anno 1691. simile privilegium est datum Jodoco Edmundo, Episcopo Hildesienfi. 3. Ab actu ad potentiam est bona argumentatio: sed actu talem consuetudinem in variis Diocesium, præsertim vicinis, hanc ipsam consuetudinem vigere conspiciamus, eamque jam pridem in Diocesi Constantiensi viguisse supponunt Constitutiones Synodales ejusdem diocesis, quamvis *monent* Clericos, ut in suis testamentis *piarum causarum rationem habeant*. Nec hujusmodi consuetudini reclamant Episcopi aut S. Pontifex; quod tamen facere tenerentur, si illa esset illegitima, aut contra jus naturale vel Divinum. *Obj.* Hæc consuetudo non potest esse rationabilis: ergo. *R. N. ant.* Rationabilis vel inde redditur, quod per facultatem libere testandi refrænetur Clericorum luxus, pompa, prodigalitas, item quod inde alliciantur viri Nobiles, aut aliis dotibus insignes, ad amplectendum statum Ecclesiasticum, si sciant, se suis, quos

amant,

amant, ex redditibus Ecclesiasticis aliquid posset post mortem relinquere. Alia adducere objecta supervacaneum duco, quia pleraque fundantur in falso supposito, quod Clerici non sint domini reddituum superfluatorum, vel saltem eos teneantur jure naturali vel Divino in pias causas expendere.

28 Dico 19. Essentiale est omni testamento, ut in eo instituatür hæres aliquis, unus vel plures §.4. *inst. de hæred. inst. l.3. ff. de his, quæ in testam. delent. V. non potest*, ibi: *non potest ullum testamentum valere, quod hæredem non habet*. Unde institutio hæredis dicitur esse basis & fundamentum testamenti. Videndum tamen est 1. quoniam possint institui hæredes. 2. Quoniam debeant. 3. In qua re. 4. Et quo modo. Sed prius

29 Quæres, quid & quotuplex sit Hæres? R. 1. Hæres dicitur, qui vel ex dispositione legis, vel ex voluntate testatoris vi testamenti, succedit in universum jus defuncti, seu in omnia jura, activa & passiva, commoda, & onera seu debita, defuncti *l.37. ff. de acquir. vel omit. hæred. l.59. ff. de R. J.* Unde & pro eadem cum defuncto persona habetur. R. 2. Hæres, qui succedit ex dispositione legis, vocatur *hæres ab intestato*: qui ex testamento, *institutus*. R. 3. Qui necessario debet institui, saltem in aliqua parte bonorum, vel, si justa adest causa, nominatim exhæredari, dicitur *necessarius*, & si tempore, quo mortuus est testator, fuit in ejus potestate patria, *suus*; quia potius retinet hæreditatem, quam succedat, utpote eadem cum defuncto, cum adhuc viveret, persona ex fictione juris: qui autem instituitur, ita ut potuisset non institui, appellatur *voluntarius*, vel etiam *extraneus*, quamvis stricte loquendo extraneus in jure opponatur hæredi suo, licet alias

necessario instituendus sit. Ceterum de jure Prætorio & Recentiori §.2. *inst. de hæred. qual. & dif. & l. 57. ff. de acquir. hæred.* nullus nunc datur hæres necessarius in hoc sensu, quod hæreditatem repudiare nequeat, vel ab ea abstinere.

30 Dico 20. Hæredes esse, & institui possunt omnes, tam personæ singulares, quam communitates, quibus non obstat specialis prohibitio juris *pr. inst. & l. 31. ff. de hæred. instit.* Prohibentur autem aliqui ut *incapaces*, uti hæretici non tolerati, apostatæ, deportati, quibus hodie æquiparantur banniti banno Imperii: damnati ad metalla, quibus æquiparantur damnati ad triremes: damnati ad ultimum supplicium: liberi perduellium: & reorum læsæ Majestatis: persequentes, percutientes, vel capientes Cardinalem: civitates hostium: communitates Judæorum: & quodvis Collegium illicitum: item Ordines Religiosi, bonorum temporalium etiam in communi non capaces, uti Franciscanorum strictæ observantiæ, & Capucinorum: Religiosi in particulari aliorum Ordinum; si tamen instituantur, Ordo vel Monasterium, in quo sunt, succedit: item liberi naturales ultra unciam respectu patris, legitimam sobolem habentis: ac spurii ex damnato coitu nati respectu utriusque parentis. Alii autem repelluntur ut *indigni*, scil. qui vi vel fraude prohibuerunt defunctum condere testamentum, vel mutare: qui testatorem occidit, vel occiso non succurrit, cum facile potuisset, vel qui occisorem testatoris non accusat, punitionem expectando. Si instituat *incapax*, succedunt illi, quibus hæreditas debetur ab intestato: Si *indignus*, succedit Fiscus, cum obligatione tamen solvendi debita & legata ac fideicommissa juxta vires hæreditatis. Ita communiter DD. ex variis Legibus.

31 Dico 21. Hæredes institui debent, seu *necessarii* sunt ita, ut, si prætereuntur, testamentum vel sit nullum, vel saltem rescindibile per *querelam inofficiosi*. Tales sunt 1. Descendentes, nempe liberi legitimi, sive emancipati sint sive non, & in horum defectu nepotes ac neptes. 2. In defectu descendantium ascendentes, nempe pater & mater, ac in horum defectu avus & avia &c. 3. Germani, & consanguinei fratres ac sorores, at solum in casu, quo ipsis præteritis institueretur persona turpis, v. g. meretrix, concubiniarius, incestuosus, adulterinus, aut quicumque infamia, laborans, aut etiam alia macula, qua in Germania laborant carnifices, & exco-riatores animalium. Sed 4. necesse non est, ut prædicti instituantur in tota hæreditate, sed solum in parte, quæ vocatur *legitima*. 5. In hac tamen debent institui *ut hæredes*, seu honorabili institutionis seu hæredum titulo vocari, non per modum legati &c. 6. Atque sine onere v. g. fideicommisso, quo gravetur legitima. Pars 1. habetur *pr. & §. 3. 5. inst. de exhæred. lib. auth. non licet C. de liber. præter. & Nov. 115. c. 3.* Pars 2. *in Nov. cit. c. 4.* Pars 3. *in l. 27. C. de inoffic. testam.* Pars 4. *in l. 6. & subjuncta auth. noviss. C. de inof. test.* Pars 5. *in d. Nov. pr.* Pars 6. *l. 32. l. 36. §. 1. C. de inof. test.* Si igitur legitimæ adjiceretur onus, vel conditio odiosa, pro non adjectis haberentur: quod tamen plurimas patitur limitationes, cujusmodi centum omnino adducit Ferd. Vafq. de *success. & ult. vol. tit. de testatoris potentia a n. 406.* Sic, ubi filia Illustris renuntiare debent paternæ hæreditati, dote congrua contentæ, non conceditur ipsis actio ad supplementum, licet illa dos accepta non adæquat legitimam. Et vel maxime tunc sustinetur onus legitimæ, quando adjicitur in-

bonum publicum, vel ad conservandum familiarum Nobilis splendorem.

Dixi in assertione 1. Si *prætereantur*, h. e. si nulla fiat eorum mentio, qua vel instituuntur ut hæredes, vel exhæredantur diserte. Quamquam stricte loquendo *præteriri* dicantur hæredes necessarii, in patria potestate non constituti, hi autem dicantur *exhæredari*: quæ tamen differentia hodie, saltem in praxi, non observatur. Dixi 2. *Ut testamentum vel sit nullum*, quod contingit, si hæres *sunt* prætereatur, *vel rescindibile per querelam inofficiosi*, quod locum habet, si alius hæres necessarius prætereatur, v. g. filius emancipatus, parentes, frater germanus vel consanguineus, casu quo instituitur persona turpis, imo D. Verlohner de Mod. acquir. per Universitat. art. 5. q. 5. n. 9. cum aliis putat, id procedere etiam casu, quo frater germanus præteritur, licet non instituat persona turpis per l. 1. ff. de l. 21. C. eod. Per *querelam inofficiosi* intelligitur actio, quæ dictis hæredibus necessariis, in testamento contra pietatis officium præteritis, competit ad quinquennium (in ordine ad petendam legitimam ad 30. annos) adversus hæredes institutos, ut rescisso per sententiam testamento hæreditas, ab institutis jam adita, restituatur sibi quasi ab intestato. Sed quia recepta praxis, ut ajunt & jus Bavar. tit. 35. art. 1. habent testamentum, in quo exhæredantur vel prætereuntur descendentes vel ascendentes sine justa causa, vel ea in testamento non expressa, pro irritato, locum obtinet *remedium nullitatis*, ac proin *querela inofficiosi* ad rescissionem fere solis hodie fratribus dabitur. Dixi 3. *Legitimi*, h. e. legitime nati, item adoptati in potestate adoptantis constituti. Liberi naturales respectu matris tantum (non patris) sunt hæredes necessario instituendi: sed de jure Bavarico, si
ma-

mater habeat liberos legitimos, debent esse legitimati. Dixi 4. in *Legitima*. Sed hinc

32 Quæres, quid sit *legitima*, & quanta esse debeat? R. 1. Est illa portio hæreditaria, quæ hæredibus necessariis necessario debet relinqui in testamento. R. 2. Legitima respectu descendentium, nempe liberorum &c. si non plures, quam quatuor, sint, est *triens*, seu tertia pars totius hæreditatis, seu bonorum a patre relictorum (v.g. ex 12000. relictis 4000.) quæ remanent deducto ære alieno, & expensis funeris, non autem, feudalibus: si vero sint plures liberi quam quatuor, est *semis* seu *semissis*, hoc est, dimidia pars hæreditatis totius; quæ pars (*triens*, vel *semis*) æqualiter est dividenda inter liberos *auth. Novissima cit. nov. 18. c. 1.* R. 3. Respectu parentum, & ascendentium est iterum *triens*, qui inter ipsos, & fratres germanos, si quos habuit defunctus, dividi debet *nov. cit. juncta l. Papinianus 8. §. 8. ff. de inof. test.* R. 4. Respectu fratrum & sororum est *quadrans*, seu quarta pars hæreditatis, v.g. 3000. ex 12000. *l. 8. cit.* quæ, licet quoad descendentes & ascendentes sit correctæ a *d. nov.* quoad fratres tamen, quando ipsis debetur legitima, non est correctæ, ut habet communis. Quæ ut rite intelligas, scire te oportet, massam totius hæreditatis dividi in 12. uncias, seu partes: duodecima pars vocatur *uncia*: duæ uncie *sextans*, quasi sexta pars hæreditatis: tres uncie *quadrans*, idest, quarta pars: quatuor uncie *triens*, h. e. tertia pars: quinque uncie *quincunx*: sex uncie *semis*, seu media pars: septem uncie *septunx*, octo uncie *bes*, quasi bis triens: novem uncie *dodrans*: decem uncie *dextrans*: undecim uncie, *deunx*, tota demum hæreditas *as. §. 5. inst. de hæredib. institut.* Unde hæres ex *asse* vel *uni-*

versalis) dicitur, qui universaliter est institutus in omnibus bonis defuncti: qui autem in certa tantum parte, v g. in triente, in sextante, in dextante &c. dicitur institutus *incerta quota*. Si liberi &c. quibus debetur legitima, sunt quidem instituti quoad legitimam, sed in portione legitimam non adæquante, habent actionem *ad supplementum*, non *querelam inofficiosam*. Quodsi aliqui ex hæredibus necessariis a testatore jam in vivis aliquid acceperint per modum dotis, donationis propter nuptias &c. id in legitimam computari, & conferri debet, nisi testator expresse contrarium voluerit text. & DD. in t.t. ff. de C. de collat. Nov. 18. cit. c. 6. ubi antiqua jura aliquialiter corriguntur. Conferri tamen non debent sumptus, quos parens fecit in educandis liberis, studiorum, opificii, vel artis addiscendæ causâ.

33 Petes, an & quomodo hæredes, quos diximus esse necessarios exhæredari possint? R. 1. Possunt licite & valide exhæredari ex justa causâ, in jure expressâ, scil. in Nov. 113. c. 3. 4. si nempe filius violentas manus injecerit parenti: gravem injuriam ei intulerit: vitæ insidias struxerit: cum Noverca rem carnalem habuerit: hæreticus evaserit, ubi hæretici non tolerantur: si filia ante 25. annos elegerit esse meretrix &c. Et tales causæ exhæredandi liberos & descendentes referuntur quatuordecim in cit. Nov. exhæredandi autem ascendentes ibidem octo causæ produntur, & notanter adduntur in principio hæc verba: *præter ipsas nulli liceat ex alia lege ingratitudinis causas opponere, nisi quæ in hujus constitutionis serie continentur*. Unde inter DD. magna versatur lis, an ob alias causas æque graves, vel etiam graviores, quam ibi specificatæ reperiuntur, liceat parentibus ex-

ha-

hæredare liberos. Jus Bavar. insuper permittit exhæredationem, si filius ante 30. & filia ante 25. ætatis annum absque consensu parentum nupserit personæ turpi. Causas exhæredandi fratres germanos invenies in *nov. 22. c. 47. R. 2.* Ut exhæredatio rite fiat, opus est, ut filius vel filia expresso nomine proprio (non sub conditione, vel in codicillo, qui non est par testamenti) exhæredetur, proin debet exhæredatio fieri nominatim, pure & in testamento, alias est invalida, & testamentum est nullum *pr. inst. de exhæ. l. 1. 2. 3. ff. de lib. & posthum. §. 2. inst. de codicill.* Ut vero excludatur etiam querela inofficiosa, & rescindibilitas testamenti, debet exhæredatio fieri *cum elogio*, id est, cum expressione causæ, quam jus approbat, & simul ab hærede instituto probari veritas causæ. *Nov. 115. c. 3. ibi: si hæc observata non fuerint, nullum exhæredatis liberis præjudicium generari, sed quantum ad institutionem hæredum pertinet, testamento evacuato* (rescisso nimirum) *ad parentum hæreditatem tanquam ab intestato ex æqua parte pervenire &c.* Nec hodie, saltem in praxi, ullam inter liberos, in patria potestate constitutos & emancipatos, inter exhæredatos & præteritos, differentiam observari, communius notant DD. *ex d. nov. c. 3. & 4.*

34 Dico 22. Hæres institui potest quacumque verborum forma, & in quacumque testamenti parte, initio, medio, fine, vel in codicillo, qui sit adjectus vel annexus testamento. 2. Etiam sub conditione proprie dicta, seu de futuro contingenti, sive sit casualis, sive protestativa h. e. cujus impletio est in potestate hæredis instituti. Pars 1. constat *ex l. 15. C. b. t. l. 77. ff. de hæredib. inst.* Pars 2. *ex §. 9. inst. & l. 6. seqq. ff. eod.* Excipitur tamen hæres *suus*, qui sub

conditione casuali de futuro institui nequit *l. 1. ro. & fin. ff. de cond. inst.* Unde talis conditio habetur pro non adjecta, & institutio pro pura & absoluta; sicut etiam, si hæres instituat sub conditione impossibili, v.g. *si Titius per aërem volaverit*, aut sub conditione turpi, v.g. *si fratrem occiderit l. 1. l. 14. ff. eod. §. 10. inst. de hered. inst.* Idem quoque est, si persona, quæ nunquam adhuc fuit in Matrimonio, instituat sub conditione, *si non nubat. l. 62. seqq. ff. de condit. & demonstr.* quæ leges, licet loquantur de legatis sub tali conditione relictis; communiter tamen a DD. extenduntur etiam ad hæreditatem *arg. nov. 123. c. 37.* Siquis vero hæredem institueret sub conditione, cujus eventus dependet ab arbitrio tertii, v.g. sic: *hæredem instituo Sempronium, si Titius voluerit*, testamentum est omnino nullum *l. 68. ff. de hered. inst.* sicut enim supremum elogium, seu ultima voluntas, de jure Civili conferri in alienum arbitrium non potest, ita neque conditio in arbitrium tertii. Ceterum in casu, quo quis institutus est sub conditione honesta possibili de futuro, tamdiu manet suspensa testamenti vis, quamdiu pendet conditio, seu non purificatur; conditio enim, nisi impleatur, nihil ponit in esse.

35 Dico 23. Hæres (unus, vel plures) in testamento institutus censetur institutus in omnibus bonis testatoris. 2. Licet sit institutus solum in certa quota, v.g. in quadrante, dodrante &c. 3. Vel etiam in re certa, seu singulari, v.g. in fundo Tusculano, Bucephalo, 1000. florenis &c. modo alius non sit simul institutus ut hæres. Omnia membra fundantur in §. 7. *inst. & l. 1. §. 4. ff. de hered. inst.* quia nemo paganus (idest, non miles) potest partim testatus, partim intestatus decedere.

l. 7. ff. de R. J. cum testamentum sit integra voluntas & dispositio de omnibus bonis post mortem; per quod etiam differt inter alia a codicillo, legato &c. atque ideo nemo etiam potest cum duobus testamentis decedere, bene tamen cum duobus vel pluribus codicillis, sine testamento factis. Unde hæredi in certa quota, vel in certa re instituto, debetur tota hæreditas *jure accrescendi* tanquam hæredi ex asse; intellige, si aliunde sit capax totius hæreditatis. *Modo*, uti dixi, *alius non sit simul institutus ut hæres*: si autem simul alius foret institutus, tunc vel esset institutus simpliciter & universaliter, vel saltem in certa quota, & tunc institutus in re certa haberetur pro legatario, & solum caperet illam rem certam: vel alius quoque in re certa institutus esset, nullus vero simpliciter, vel universaliter, aut in certa quota, v. g. sic: *Titium & Cajum hæredes instituo, voloque, ut Titio detur domus mea, & Cajo suppellex argentea*, & quilibet capit illam rem certam, tanquam prælegatum, in residua autem hæreditate succedunt æqualiter, *arg. l. 9. §. 13. & l. 35. ff. de hered. instit.*

36 Quæres, an hæres possit institui in re aliena? R. negative ex *Auth. ingressi. C. de SS. Eccl.* propter defectum dominii. *Objic.* Valet legatum rei alienæ, §. 4. *inst. de Leg.* favet quoque *can. 5. caus. 12. q. 5.* ergo & institutio in re aliena. R. *n. conf.* quia illud permittunt Jura, istud negant. Dein nec legatum rei alienæ valet, si legans ignoravit esse alienam, sed solum, quando scivit §. 4. *cit.* quo casu tenetur hæres rem legatam emere justo pretio, &, si eam dominus nolit vendere (ad quod non obligatur) Legatario dare æstimationem, §. 4. *cit.* in quo nulla reperitur iniquitas. Jus canonicum tamen specialiter prohibet legari rem alienam, quæ ad Ecclesiam per-

pertinet, c. 5. b. t. Sicut Jus civile specialiter prohibet legari res ad Imperatorem spectantes.

37 Dico 24. Hæredi, postquam sibi delatam hæreditatem adiit, competunt duo remedia ad eam consequendam a tertio, qui eam detinet, nempe *petitionem hæreditatis* in petitorio, & *interdictum quorum bonorum utile* in possessorio. Si vero alicui deberetur hæreditas non Jure civili, sed prætorio, daretur *possessoria bonorum petitio* in petitorio, & *interdictum quorum bonorum directum* in possessorio Judicio, t. t. ff. de hæred. petit. & de possess. bonor. & de interdicto quorum bonor. Dixi 1. *delatam*; *defertur* autem hæreditas, quando aperitur, & certo constat, quis sit hæres vel ex testamento, vel ab intestato, itaut statim eam adire vel repudiare possit, prout voluerit. Dixi 2. *adiit*: aditur autem hæreditas, quando hæres vel verbis, vel factis declarat, se hæreditatem admittere, seu sibi vindicare: Si declaret verbis, hæc aditio vocatur etiam *agnitio*: si factis, v.g. res hæreditarias distrahendo, æs alienum solvendo, debita exigendo &c. stricte dicitur *pro hærede gestio*: Si hæres *suus* adeat, juridice appellatur *immistio*: sicut vice versa, si hæres *suus* declaret, se hæreditatem non admittere, appellatur *absentio*, si extraneus, *repudiatio*. Et aditio; & repudiatio fieri nequit sub conditione; quia est actus legitimus, qui non recipit conditionem, l. 77. ff. de R. J. Effectus aditionis est acquisitio domini rerum hæreditariarum, item transmissio hæreditatis ad hæredes adeuntis: hæreditas enim non adita regulariter non transmittitur, l. un. §. 5. C. de caducis toll. cum nemo possit plus juris transferre in alios, quam ipse habuerit, c. 99. de R. J. in 6. Dixi 3. *hæreditatem*. Sed

38 Quæres, quid sit hæreditas? R. *Objective* sum-

sumpta sunt res hæreditariæ, seu universitas, res & jura omnia a defuncto relicta complectens, *l. 20. ff. de hæred. petit. l. 62. ff. de R. J.* Si autem sumatur *formaliter* pro jure hæreditario, est successio in universum jus, quod defunctus habuit, *l. 62. cit. h. e.* jus succedendi in omnia jura defuncti: quod jus est incorporale, & dividi nequit: quando autem adis hæreditatem, tota quidem statim fit tua cum omni jure, non tamen mox res singulæ, *l. 208. ff. de V. S.* & hinc singulas non potes vindicare, sed, si alius detineat, per petitionem hæreditatis consequi debes.

39 Dico 25. Hæres adeundo hæreditatem contrahit obligationem non modo solvendi omnia defuncti debita, licet hæreditatem excipiant. 2. Sed etiam legata a defuncto relicta. 3. Ne tamen nimium ipsi immineat præjudicium, Jus ipsi indulget facultatem & tempus deliberandi, intra quod inquirere potest, quanta sit hæreditas, quanta debita, & legata exsolvenda, & quidem integer annus a die, quo scivit se hæredem: licet, casu quo non urgerent additionem creditores defuncti vel legatarii, 30. anni sint ipsi ad adeundam hæreditatem concessi. Quia tamen neque hoc pacto semper fuit hæredibus consultum, 4. alterum ipsis beneficium, nempe *Inventarii*, est indultum, licet eo utendi non sit imposita necessitas, sed solum concessa facultas. Pars 1. constat inde, quod hæres reputetur eadem persona cum defuncto, consequenter easdem quoque contrahat obligationes. Pars 2. ex §. 5. *inst. de oblig. quæ ex quasi contr.* nam aditio hæreditatis est quasi contractus cum legatariis, quo his (non vero aliis creditoribus) se obligare censetur hæres. Pars 3. ex *t. t. ff. & C. de jure deliber.* Pars 4. ex *l. fin. §. 2. & 14 ff. eod.* Est autem *Inventarium* nihil aliud, quam legitima

tima & specifica annotatio omnium bonorum, jurium, & debitorum &c. defuncti: ejus confectio inchoari debet intra mensem a tempore, quo hæredi innotuit hæreditatem sibi esse delatam, atque absolvi intra tres menses a dicto tempore, atque subscribi ab hærede, vel a Notario ad id rogato. Quoad modum recte attenditur consuetudo locorum. Quamvis autem non teneatur de Jure communi hæres ad confectionem inventarii (licet Jus Bavaricum tit. 43. ar. 1. jubeat in quatuor casibus, etiam invitis hæredibus, auctoritate publica confici) sibi ramen valde consulit, si confici procuret; consequitur enim sequentia privilegia. 1. Adiens hæreditatem non tenetur ultra vires hæreditatis solvere creditoribus & legatariis. 2. Nec attendere, quis creditorum habeat privilegium prælationis. 3. Potest retinere vel deducere falcidiam, quam deducere non posset, si inventarium non curaret confici: quod multi etiam extendunt ad trebellianicam, item ad legitimam, si hæres suus se immiscet hæreditati non confecto inventario, nov. 1. c. 2. §. 1. *Auth. Secundum C. ad L. Falcid.*

40 Quæres, quid sit *falcidia*, & quid Juris circa illam? R. 1. *Falcidia* est quarta pars bonorum testatoris, quæ deducto ære alieno & expensis funeralibus reperiantur tempore mortis, & hæc debetur hæredi (instituto, vel venienti ab intestato) nimum & ita gravato legatis, ut his solutis ei non remaneat quarta pars bonorum defuncti, §. 1. 2. 3. *inst. de lege falcid.* sic dicta a tribuno plebis Falcidio, hanc legem ideo ponente, ut, si forte testator nimis legatis fere exhausisset hæreditatem, hæredi maneret saltem quarta illius pars, quam ille, de omnibus legatis juxta illorum proportionem aliquid defalcando (imo etiam

etiam de donationibus mortis causa, l. 5. & 18. C. ad L. falcid.) consequetur. Fere sicut *trebellianica* conceditur hæredi, qui fideicommisso univ-
 ersali tam expressivo gravatus est, ut ipsi non remaneret quarta pars hæreditatis. An de fidei-
 commissis particularibus excessivis retrahi pos-
 sit *trebellianica*, aut *falcidia*, disputatur. R. 2.
Falcidia (idem fere est de *trebellianica*) non
 habet locum 1. in Legatis piis *Auth. Similiter*
C. ad L. falcid. 2. in privilegiatis, quando ni-
 mirum res singulares ita relinquuntur, ut non
 alienentur a Legatariis, sed ad hæredes tran-
 seat, arg. l. fin. C. de reb. alien. non alien. 3. In
 testamentis militum, l. 7. C. ad L. falcid. 4. Si
 testator expresse prohibuit detractionem *falci-*
dix, nov. 1. c. 2. §. 2. ubi recessum est a Legi-
 bus antiquis. 5. Si hæres se reum fecit criminis
expilatæ hæreditatis surripiendo, vel negando
 aliquid de bonis hæreditariis: imo si solum-
 modo suspectum non conficiendo inventarium,
 nov. cit. c. 2. §. 1. & 2. Jus Bavaricum tit.
 38. art. 2. permittit *falcidiam* etiam in legatis
 piis, & privilegiatis, casu quo ad eam non
 sufficiunt alia legata: & econtra testatori non
 permittit prohibitionem *falcidix*.

41 Dico 26. Adire hæreditatem possunt om-
 nes, qui se obligare, repudiare autem, qui adire.
 Communis. Unde nec adire nec repudiare pos-
 sunt pupilli sine auctoritate tutoris, l. 5. C. de
Jure debil. l. 5. C. de repud. & abstin. hæred.
 Et qui semel adiit, repudiare amplius non po-
 test l. 4. C. eod. excipitur hæres suus, l. 6. C. eod.
 Ex parte autem adire, & ex parte repudiare
 nulli licet, l. 1. 2. 10. ff. de acquir. hæred.

42 Dico 27. Testamentum semel valide condi-
 tum, resolvitur quadruplici modo. 1. Irritatione,
 quando ex parte testatoris supervenit defectus,
 nem-

nempe si patitur *capitis diminutionem*, vel maximam, si fiat servus, vel mediam, si proscribatur ex Romano Imperio, vel minimam, si alterius iuri subijciatur patiendō se arrogari ab alio. 2. *Destitutione*, quando ex parte hæredis emergit defectus, ut si hæres esse vel non potest, vel non vult. 3. *Ruptione*, quando intervenit mutatio voluntatis in testatore, seu revocatio testamenti prius facti, vel factis, vel facto; nam testamentum, & quælibet ultima voluntas usque ad supremum spiritum pro libitu revocabilis est, l. 4. ff. de adim. Legat. l. 22. ff. de Legat. III. ibi: *nemo enim eam sibi potest legem dicere, ut a priore (suprema voluntate) ei recedere non liceat?* adeoque revocationi non obstat pactum, vel clausula omni dispositioni contrariæ derogatoria, testamento adjecta, modo revocans testator dicat, prioris voluntatis se pœnituisse, l. 22. cit. imo nec iuramentum de non revocando adjectum obstat ita, ut revocari *valide* nequeat, vel etiam *licite*, si iusta causa revocandi superveniat. Ut *nudis verbis* revocari valeat testamentum, requiruntur duo copulative, nempe ut decennium a tempore conditi testamenti effluxerit, & revocatio fiat vel apud acta, vel coram tribus saltem testibus, l. 27. C. h. t. Ut autem *facto* censeatur revocatum, opus est vel cancellatione totali aut partiali, vel factione novi testamenti, vel supervenientia posthumi. *Cancellatio totalis* est, quando testator delet totum testamentum scriptum per lineas cancellatim & per modum crucis ductas: *partialis*, quando delet partem substantialem; v. g. omnes hæredes, nomina testium, tollit signacula, tabulas incidit aut lacerat. *Factio novi testamenti* tunc rumpit prius testamentum, quando posterius valide est conditum, sive dein sit solemne sive privilegiatum. Si tamen prius testa-

men-

mentum fuisset inter liberos (idem tene de testamento pio, si alterum esset ad causas profanas) non revocaretur per posterius, nisi solemne sit, expressam mentionem faciens prioris, aut coram 7. testibus declaret testator, se nolle prius valere. Nov. 107. c. 2. Sed & *supervenientia posthumi* rumpit testamentum, quando nempe testatori post conditum testamentum ex justo matrimonio nascitur filius, vel ab ipso aliquis arrogatur in filium, aut adoptatur descendens. Denique 4. *officio Judicis* præcedente *querela inofficiosi testamenti*, de qua jam superius n. 51. dictum est. Atque hæc communiter sunt recepta inter DD. ac in Legibus fundata. Verum

43 Dubitabis, an testamentum, quod quis fecit ante ingressum Religionis, rumpatur vel irritetur per professionem religiosam ab ipso emissam? R. Cum communi negative; quia ruptionis vel irritationis sufficiens non apparet ratio. *Objic. 1.* Testamentum rumpitur per agnitionem posthumi: sed per professionem testatoris quasi nascitur filius posthumus, nempe Religio vel Monasterium. 2. Per capitis diminutionem irritatur testamentum: sed professus religionem patitur capitis diminutionem, cum desinat esse sui juris. R. ad 1. N. *min.* nam Monasterium, saltem extra casus Jure expressos, non habetur loco filii, sed potius loco parentis respectu professi. Ad 2. N. iterum *min.* non enim patitur proprie diminutionem capitis, in quam Leges civiles statuerunt irritationem testamenti.

44 Dico 28. Executione testamenti pertinet ad executorem, vel *Testamentarium*, quem testator nominavit, vel, si testator nullum nominavit, ad *dativum*, quem dat Judex vel Magistratus, vel ad *legitimum*, seu *legalem*, quem ipsa lex determinat. 2. Si verò nec testator nominavit executo-

rem,

rem, nec Judex constituit, vel Lex, tenetur hæres illam facere, præstando legata &c. etiam pia. 3. Nullus tamen invitus, nisi vel expresse vel tacite jam semel susceperit officium executoris, ad id cogi potest regulariter. Pars 1. per se patet; cum ratio naturalis exigat, ut subveniatur personis jam demortuis, omni auxilio destitutis, & ut ultimæ voluntates non destituantur effectu: quod curare vel maxime spectat ad constitutos vel rogatos executores. Pars 2. habetur *c. 3. & 6. h. t.* excipiuntur tamen (nisi aliud habeat consuetudo) legata pro redemptione captivorum, & alimentatione pauperum facta, & casus, quo causa pia in genere (v. g. pauperes) hæres est instituta; pro his enim casibus Jura volunt Episcopum esse executorem, *l. 28. C. de Episc. & Cleric. nov. 131. c. 11.* Pars 3. sumitur ex *c. 19. h. t. & l. 17. C. de Procurat.* Excipe, nisi in testamento denominatus sit executor, & nullus id oneris in se suscipere velit; tunc enim Episcopus Clericum, vel Magistratus sæcularis laicum compellere potest, *arg. c. 3. c. 17. h. t. per l. un. C. qui pro sua jurisd. ne ultimæ voluntates careant effectu, quæ sunt causa misti fori, ut detur locus præventioni, ut docet communis cum Abbe in c. 6. cit. n. 3. Favet c. 17. cit. & nov. 131. c. 10.* Sic etiam hæres, ubi nullus alius est constitutus executor, cogi potest, per *c. 6. cit.*

45 Dico 29. Executio, si testator certum tempus non designavit, debet fieri statim & sine mora, *c. 6. cit. & l. 47. ff. de Legat. I.* Et hæc obligatio pro foro interno vel ideo statim urget, quia Legatarii post aditam hæreditatem statim fiunt domini legatorum, *l. 86. §. 2. ff. eod.* atque ex dilatione executionis ipsis damnum, & defunctis præjudicium, si forte Missæ v. gr. quas testator petiit, differrentur, oriri posset. Pro foro exter-

no statutum est, ut, si executor, semel monitus, intra annum non exequatur, quæ testator voluit, perdat omne id, quod ipsi alias ex testamento competeret, siue sit hæreditas, siue legatum, ac potestas exequendi devolvatur ad Episcopum saltem quoad causas pias, &, si bis monitus non exequatur ultimam testatoris voluntatem, etiam ante anni lapsum dictis commodis privetur, *nov. 131. c. 10. 11. c. 3. b. t.*

46 Dico 30. Executio fieri debet stricte juxta voluntatem defuncti, si de ea satis constet, ita quidem, ut executor, nisi sit Episcopus, regulariter non possit commutare ultimas voluntates, ad causas pias testantium, in alios usus, licet evidenter meliores. 2. Si vero de ultima voluntate non satis constet, juxta mentem defuncti rationabiliter præsumptam. Pars 1. est certa ex *l. 120. ff. de V. S.* ubi insinuat, quod voluntas & dispositio testatoris sit habenda *pro Legge*: & ex *l. 19. pr. ff. de cond. & demonstr.* ubi innuitur, quod ultima voluntas velut *Regina* dominari debeat. Quod autem executor commutare regulariter non valeat dispositionem testatoris claram, sustinet communis ex *Trid. sess. 22. c. 6. de ref. Clem. 2. de relig. dom. & l. 120. cit.* Dixi 1. *Regulariter*: si enim legatum nequiret amplius, vel nonnisi difficillime, applicari causæ vel loco pio, ad quem fuit destinatum, tunc ex præsumpta testatoris voluntate posset applicari in alium usum pium; licet deceret, vel etiam oporteret consilium vel consensum Episcopi petere, cujus vel maxime est interpretari ultimas voluntates. Dixi 2. *Nisi sit Episcopus*; huic enim, quamvis multi cum Mol. Barb. Pirhing negent, alii tamen probabilius, favente praxi, concedunt potestatem commutandi ultimas voluntates ex justa causa utilitatis, *pieratis*

tis &c. propter Trid. l. c. ubi sic ait: *in commutationibus ultimarum voluntatum, quæ non nisi ex justa & necessaria causa fieri debent, Episcopi tanquam delegati Sedis Apostolicæ summarie & extrajudicialiter cognoscant &c.* Nec obstat Clem. cit. quæ adjicit hæc verba, *salva Sedis Apostolicæ auctoritate*; quia intelligi debent vel de commutatione in usum minus pium aut utilem, vel de facta sine justa causa: vel illi derogatum est per Trid. Dixi 3. *Ad pias causas testantium*; siquidem testamentum vel legatum profanum commutare ex justa causa, utilitatem vel necessitatem publicam spectante, ad sæcularem Magistratum vel Principem supremum pertinet, per l. 4. ff. de administr. rer. ad civit. pertin. Pars 2. Assertionis fundatur in æquitate naturali, quæ exigit, ut testamenti executio, ubi clare non constat de voluntate defuncti, fiat juxta mentem ipsius verisimiliter & rationabiliter præsumptam; præsertim cum juxta communem DD. & Leges in ultimis voluntatibus conjecturæ attendi plurimum debeant.

47 Quæres, quæ sint partes executoris circa *referatorem testamenti*, & *confectorem Inventarii* R. Hoc maxime dependet a particulari locorum consuetudine. Hac seclusa pertinet referatio potius ad Judicem, quam ad executorem: est autem referatio duplex, *privata* nimirum aperitio vel inspectio, quæ fieri solet statim post mortem ad instantiam hæredum, ut constet, quid testator ordinaverit circa funeralia, executionem &c. & *solemnis*, seu *publicatio*, quæ primum completis funeralibus, & *trigesimo* celebrato, ubi hæredes aut testator illum celebrari voluerint, fieri consuevit, citatis ad illam omnibus interesse habentibus, quibus originale exhibetur, & iis, qui desiderant, communicatur copia testamenti, relicto

lieto spatio hæredibus adeundi hæreditatem, & aliis si velint, impugnandi testamentum. Postea conficitur inventarium, de quo supra n. 39. quæ confectio licet spectaret ad executorem testamentarium in præsentia hæredum, apud cives tamen & plebejos in Bavaria non sine interventu Judicis ordinarii, qui in eadem Bavaria statim post obitum obsignat bona defuncti omnia, exceptis iis, quæ ad usum quotidianum sunt necessaria. Confectio inventaria consignantur bona defuncti executori, qui finita executione tenetur hæredi coram Judice rationes reddere executionis suæ.

T I T U L U S XXVII.

De successionibus ab intestato.

S U M M A R I U M.

- 1 Successio quoduplex, præsertim ab intestato quid sit.
- 2 Classes succedentium ab intestato.
- 3 Primo succedunt descendentes, & quales.
- 4 In eorum defectu ascendentes, & quomodo.
- 5 6 Si & isti deficient, collaterales, & quinam prius.
- 7 8 An aliquando succedat Uxor, aut Fiscus.
- 9 Quis succedat Clericis, & Novitiis.
- 10 An valeat pactum de succedendo, vel non succedendo.

1 **S**uccessio ab intestato opponitur successioni ex testamento, & est acquisitio hæreditatis extra casum testamenti & ultimæ voluntatis, seu quando defunctus decessit *intestatus*, h. e. quan-

quando vel nullum testamentum aut aliam dispositionem fecit, vel quando quidem fecit testamentum, sed invalidum, vel validum quidem, sed postea destitutum, ruptum, vel annullatum. Hæc successio vel est *civilis seu legitima*, quando ex *dispositione Legis* seu Juris civilis vocantur aliqui ad hæreditatem, sicut per testamentum vocantur ex *voluntate hominis*. Vel est *Prætoria*, quando prætor aliquos vocat, de Jure civili alias non vocatos, uti sunt liberi jam emancipati, & cognati, quod Jus prætorium admittit ad succedendum parentibus & cognatis, l. 2. ff. *Unde legitimi*, l. 1. ff. *Unde cognati*. Rigor autem Juris civilis solum admittit constitutos in patria potestate, & agnatos, §. 9. *inst. de hæred. que ab intest.* l. 1. *cit. pr.* Atque hæc successio Prætoria vocatur etiam *bonorum possessio*. Vel est *Feudalis*, quando aliquos vocat Jus feudale, de qua nos ad *tit. de feud.* supra. Vel est *Statutaria*, quando Statutum: vel *Consuetudinaria*, quando observantia loci aliquos ad succedendum vocat. Vel denique est *pactitia*, quando per pactum *affirmativum* acquiritur alicujus hæreditas, aut per *negativum* ei renuntiatur in aliorum favorem. Hic solum agetur de *civili ac Prætoria*, & breviter de *pactitia* in fine.

2 Dico 1. Tres sunt ordines seu classes de Jure civili & prætorio succedentium ab intestato, nempe descendendum, ascendendum, & collaterale defuncti, *nov. 118. c. 1. 2. 3.* Itaque.

3 Dico 2. Ante omnes alios ab intestato succedunt soli descendentes, nempe parentibus liberi naturales & legitimi simul in capita: si vero liberi non extent ulli, succedunt nepotes & neptes, & quidem, si descendant ex una tantum stirpe, etiam in capita; si vero ex pluribus liberis, in stirpes: demum si unus vel plures ex liberis essent superstites,

rites, alius autem aut plures essent demortui, relictis tamen liberis, isti liberi, & respectu defuncti nepotes, succedunt tantum in stirpes, *nov. cit. c. 1. §. 6. inst. de hered. quæ ab intest. l. 2. C. de suis & legit. hered.* Ratio, quia liberi & nepotes in linea recta voto parentum & avorum ad bona a se relicta vocari censentur, per *l. 220. §. fin. ff. de V. S.* imo & naturali æquitate, quæ dicat, liberos & descendentes ali debere ex bonis eorum, a quibus vitam hauserunt. Dixi 1. *Naturales & legitimi simul*, siue sint sui siue emancipati, siue mares siue feminæ, siue jam nati, siue in utero adhuc existentes, siue sæculares siue Clerici, aut Religiosi religionem successionis capacem professi; sed loco horum succedit religio. Idem jus succedendi competit legitimatis per subsequens matrimonium. *Naturales tantum vel bastardi, item spurii*, succedunt quidem matri & ex linea materna ascendentibus æqualiter cum legitime natis, non tamen patri, cui numquam succedunt *spurii* seu vulgo quæriti, cum horum pater sit incertus, *naturales* vero tunc solum, quando pater non habet legitimam uxorem, nec prolem legitime natam, at in *sextante* tantum, seu in duabus unciiis, cum sua matre, si adhuc vivat, dividendis, de Jure autem Bavarico insuper requiritur, ut nec adsint consanguinei collaterales patris; nepotes autem naturales a successionem avi paterni semper excluduntur, *l. 2. l. 8. ff. unde cognati. Auth. licet C. de Natural. lib. nov. 89. c. 12. §. 4. & 6. inf. Stat. Bavar. tit. 39. ar. 2. 3. 5.* Sed nec matri, si Illustris sit, & prolem legitimam habeat, succedunt spurii, *l. 5. C. ad SC. Orfit.* debentur tamen ipsis alimenta ex bonis matris. *Nati ex damnato coitu* nec matri nec patri succedunt, imo nec alimenta ipsi debentur Jure civili, *nov. cit. c. ult.* Sed negari alimenta

nec Jus canon. c. 5. de eo, qui dixit, quam pol-
luit &c. nec æquitas naturalis patitur. Legiti-
mati per rescriptum (seclusa consuetudine op-
posita, quam quidam vigere ajunt) non suc-
cedunt parentibus in præsentia legitime nato-
rum, nisi Princeps, qui solus id potest speciali-
ter legitimaverit in ordine ad successionem. Di-
xi 2. *in capita*, seu in partes æquales juxta nu-
merum capitum seu personarum in eodem gra-
du existentium, nempe quot sunt personæ suc-
cedentes. Dixi 3. *in stirpes* (vel *stirpem*) ubi
nempe non attenditur numerus personarum, sed
stirps, vel stirpes, ex quibus descendunt hære-
des, v. g. pater reliquit tres liberos, unus ta-
men ante patrem defunctus est relictis 5. libe-
ris: isti 5. liberi succedunt omnes simul sum-
pti in tertia parte hæreditatis patris, & respec-
tive avi, quia non succedunt *jure proprio* & ex
propria persona, sed *jure representationis* & in
persona sui parentis, cui, si supervixisset tem-
pore mortis patris, tertia pars fuisset debita.

4 Dico 3. In defectu descendantium succe-
dunt ascendentes legitimi proximi, nempe pater
& mater, in capita & in portione æquali, vel
solus pater, si mortua jam prius est mater, si
autem & hæc præmortua fuisset, avus (vel a-
via) paternus aut maternus, exclusis semper re-
motioribus gradu, & omnibus collateralibus;
nisi 2. adessent fratres germani, vel sorores ger-
manæ defuncti, h. e. qui utrumque parentem,
patrem & matrem, cum defuncto communem
habuerunt, seu duplici vinculo sunt conjuncti,
hi enim cum ascendentibus succedunt in capi-
ta, & eorum, si qui præmortui sunt, liberi in
stirpes; si tamen 3. nullus germanorum super-
viveret, & soli eorum liberi adessent, exclude-
rentur penitus ab ascendentibus. *Auth. defun-*

Ad C. ad SC. Tertull. nov. 118. c. 2. nov. 127. c. 1. Dixi, exclusis remotioribus gradu. Est autem gradus nihil aliud, quam unius personæ ab altera in eadem linea (recta vel obliqua seu collaterali) distantia. Quoad computationem graduum in materia successionis attenditur Jus civile, quod quidem in linea recta, ascendentium vel descendendum, non differt a Jure canonico, & pro linea recta ab utroque Jure traditur hæc regula, tot sunt gradus, quot sunt generationes, vel, quot sunt personæ una dempta, nimirum communi stipite. Pro linea autem collateralis seu transversa discrepat Jus civile a Jure canonico, & eandem sequitur regulam, ita ut proin in linea transversa non detur primus gradus, & frater & soror, vel duo fratres, jam distent duobus gradibus, quia duæ intercesserunt generationes, vel duæ saltem reperiuntur personæ dempto patre, communi stipite. Quæ regula in sequenti successionis ordine erit observanda. Quare

5 Dico 4. In defectu tam descendendum quam ascendentium (nempe liberorum & nepotum, ac parentum & majorum, in linea recta) succedunt consanguinei collaterales, videl. 1. Fratres (& sorores) germani in capita, & unius præmortui liberi in stirpem, exclusis unilateralibus, nempe consanguineis, qui eundem cum defuncto patrem, non eandem sortiti sunt matrem, & vicissim uterinis, qui ex eadem quidem matre, non autem ex eodem patre procreati sunt; imo liberi germanorum, etiam soli, excludunt fratres unilaterales. 2. Ubi non extant fratres germani, succedunt fratres unilaterales, tam uterini quam consanguinei, si adsint utriusque classis, & quidem probabilius æqualiter sine distinctione inter bona, utram ea proven-

rint ex matre vel patre, quia bona, postquam pervenerunt ad fratrem, fraterna evaserunt, & non amplius sunt paterna vel materna. 3. In defectu omnium fratrum & sororum, & ex eis natorum liberorum, vocantur ad successionem in capita reliqui consanguinei propinquiore gradu, exclusis remotioribus, in infinitum, non attento sexu, vel duplici vinculo, vel jure repræsentationis, quod jus repræsentationis sicut in linea ascendente datur numquam, & in descendente in infinitum, ita in collateralis datur quidem, at ultra fratrum filios non extenditur. Sumuntur hæc omnia ex *nov. 118. c. 3. Auth. cessante cum duabus seqq. C. de legitim. heredib. l. 2. §. 2. 4. 5. ff. de suis & legit. hered.* Intelligenda tamen sunt de fratribus legitime natis, vel per matrimonium legitimatis; nam naturales & spurii, nisi sint uterini, non succedunt, nec legitimati per rescriptum, fratribus legitime natis, licet sibi invicem succedant.

Objic. 1. Est commune axioma ex *l. 13. §. 2. C. de legitim. hered.* desumptum: *maternis cedant materna, paterna paternis*: ergo fratres uterini non succedunt consanguineis fratribus in bonis a patre ad hos translatis, nec vicissim consanguinei, seu ex eodem patre prognati, uterinis seu ex eadem matre genitis in bonis a matre ad hos translatis. 2. In *§. ult. inst. de success. cognat.* jus succedendi in collateralibus restrictum est ad decimum gradum consanguinitatis: ergo non datur in infinitum. *R.* ad 1. *n. cons. & suppositum*, quod bona, a parentibus in fratres semel transmissa, sint adhuc paterna vel materna: dein *l. 13. cit.* derogatum est per *nov. cit.* Ad 2. Ibi Imperator solum dicit, quod consanguinei succedant, *et si decimo sint gradu*: adeoque hunc gradum præcise ponit pro exemplo

plo remotæ cognationis vel agnationis, ultra quem ordinarie illa probari amplius non potest, non vero excludit remotiores.

6 Quæres, an liberi fratrum & sororum, qui forte omnes jam sunt præmortui, superstites soli succedant in capita, vel in stirpes? R. in capita, *l. 2. cit. §. 2. Comitia Spirens. §. 38. de anno 1529.* Ratio, quia, si nullus amplius superest ex fratribus vel sororibus, cessat fundamentum repræsentationis, neque soli fratrum diversorum filii repræsentant personam patrum suorum. Aliud foret, si vel unicus ex fratribus superest.

7 Dico 5. Casu quo deficiunt omnes consanguinei, tam collaterales, quam ascendentes & descendentes, defunctus autem reliquit uxorem, ista de Jure prætorio succedit in bonis mariti, ac vicissim maritus in bonis uxoris, *l. un. C. Unde vir & uxor.* nisi extent pacta dotalia, aut nisi statutum, vel consuetudo loci aliud exigat. Si vero adsint liberi, vel alii consanguinei, tunc seclusis pactis dotalibus, statuto, vel consuetudine loci, quæ omnino observari debent, de Jure civili uxor marito, & vicissim, succedit vel in quarta parte bonorum defuncti, si ejus consanguinei non sunt plures quam tres, vel in portione virili, si plures sint, sed solum tunc, quando defunctus fuit dives, & superstes conjux est pauper. *Auth. Præterea C. eod. nov. 117. cap. 5.* Si uxor concurret cum liberis, solum usumfructum suæ portionis, si vero cum consanguineis aliis, proprietatem consequitur. Quomodo de Jure Bavarico sibi succedant conjuges, & quid cuilibet vel ejus hæredibus post mortem alterius cedat, præsertim quoad acquæstus, seu bona, quæ communi utriusque opera constante matrimonio acquisita sunt, tam in casu, quo liberi adsunt,

quam quo non adsunt, videri potest in Statutis Bavar. tit. 1. art. 1. 3. 4. 10. & ibi Cancellar. Schmid.

8 Dico 6. Casu quo & omnes consanguinei, & uxor quoque deficit, defuncti bona capit fiscus, seu ærarium Principis, l. 1. & 4. C. de bonis vacant. lib. 10. Si vero defunctus vixit in aliquo Collegio legitima auctoritate instituto, huic cedunt illius bona. Si autem fuit peregrinus, illa occupat Episcopus eroganda in pias causas. *Auth. omnes peregrini C. communia de success.*

9 Quæres, quis succedat Clericis, item novitiis in Ordine religioso, vel etiam religionem professis? R. 1. Clericis habentibus bona patrimonialia, quasi patrimonialia, parsimonialia, aut industrialia, succedunt consanguinei proximi. In beneficialibus congruæ sustentationi superfluis Ecclesia, in qua habuerunt beneficium, uti & in patrimonialibus, si nullos habeant consanguineos, c. 1. h. t. c. 1. & fin. de pecul. Cleric. c. 12. de testam. Nisi nempe aliud obtineat consuetudo, vel privilegium, vel Camera Apostolica, aut Episcopus habeat jus spoli, ut vocant. R. 2. Novitiis, si non fecerint aliam dispositionem, uti possunt, succedunt proximi consanguinei excluso Monasterio. Idem est, si novitius ex speciali privilegio ante expletum novitatus annum ratione morbi emittat professionem, & moriatur, R. 3. Professis non tam succedit, quam retinet Monasterium illa bona & jura, circa quæ ante professionem aliter non dispoſuerunt. *Auth. ingressi C. de SS. Eccl., can. 7. 9. caus. 19. q. 3. c. 2. de testam.* Si autem religio non foret capax domini bonorum temporalium, statim post emissam professionem succederent professi hæredes ab intestato, perinde ac si morte naturali fuisset defunctus.

10 Dico 7. Successio pactitia de Jure communi non valet, si vel per pactum negativum renuntiatur hæreditati alicujus certi & determinati adhuc viventis, *l. fin. ff. de suis & legit. hered.* vel per pactum affirmativum agatur de successione in bonis alicujus determinati & viventis adhuc, ac non consentientis, aut in consensu non perseverantis usque ad mortem, *l. 15. l. 19. l. fin. C. de pactis*, quia ejusmodi cessiones & pacta præbent occasionem optandi vel captandi mortem alienam. Dixi, de Jure communi; nam *vi Statuti* passim licite ac valide renuntiant filia Illustris hæreditati paternæ, & *vi consuetudinis* valide ac licite eriguntur pacta dotalia, in quibus sponsi paciscuntur de successione futura inter se: sic etiam subinde renuntiantes hæreditati reservant sibi regressum ad hæreditatem in eventum, quo aliqua linea, in cujus favorem renuntiaverunt, fuerit extincta.

Objic. Hujusmodi pacta de futura hæreditate viventis valent, si eis adjiciatur juramentum: ergo non simpliciter sunt irritata a Jure, vel saltem non præbent ansam optandi & captandi mortem alienam, quod esset contra Jus naturale, quo repugnante nec juramentum potest obligare. R. In meis principiis, qui defendo, per juramentum non confirmari actus a Jure civili in favorem privatorum irritatos, *n. ant.* Interim tamen valet tale juramentum in sua linea, & parit obligationem religionis sibi propriam, licet non resuscitet obligationem Justitiæ, alias pacto valido propriam; cum omne juramentum, quod non vergit in præjudicium tertii, & dispendium salutis æternæ, servari debeat ex virtute religionis, *c. 28. de Jurejur. c. 2. de pact. in 6.* Ceterum quamvis in *l. 61. ff. de V. O. &*

1. *fin. cit.* hujusmodi pacta dicantur esse contra bonos mores, & præbere anſam optandi mortem alienam, inde tamen non ſequitur, quod ſint contra Jus naturale; quia tantum ſunt contra bonos mores civiles, ſeu contra Jus civile, non contra Jus naturale, alias nec conſuetudine poſſent ſubſiſtere aut ſtatuto. Neque præbent anſam captandæ mortis alienæ proximam, & per ſe, ſed ſolum remotam & per accidens, atque ex malitia hominum accidentali.

T I T U L U S XXVIII.

De ſepulturis.

S U M M A R I U M.

- 1 Quid ſit ſepultura ſacra.
- 2 3 Quinam ea gaudeant, vel non.
- 4 Ubi fideles ſint ſepeliendi.
- 5 Quæ ſint jura parochi circa ſepulturam.

1 **S**epultura, nimirum ſacra, in noſtro Jure tripliciter accipitur. 1. Pro jure ſepeliendi corpora mortuorum. 2. Pro actu ſeu officio, quod in ſepeliendis corporibus impenditur. 3. Pro loco ipſo, ubi illa ſepeliuntur. Et in hoc ſenſu definitur eſſe locus religioſus, auctoritate Episcopii deputatus ad tumulanda fidelium pie decedentium corpora, per *c. 3. b. t. & c. 4. de Relig. dom.* uti eſt coemeterium, quod debet eſſe benedictum, vel Eccleſia. Neque inferior Episcopo prælatus, niſi juriſdictione quaſi Episcopali ſit præditus, jus ſepulturæ tribuere, & ad ſepeliendos fideles locum deputare poteſt, per *c. 4. cit.* Si tamen Papa quibuſdam concedit privilegium tale, ſicut Ordini Prædicatorum S. Dominici, & Minorum S. Fran-

S. Francisci, concessit in suis Ecclesiis & cœmeteriis privilegium sepeliendi quoscumque fideles. *Clem. 2. & Extrav. 2. int. comm. b. t.* (quod alii quoque Religiosi per communicationem participant. *Mol. tr. 2. d. 214. num. 21.*) utique Episcopi auctoritate opus non est.

2 Dico 1. Sepultura sacra gaudent, seu in loco sacro sepeliri debent, omnes & soli fideles, qui pie & christiane moriuntur, *can. 28. caus. 13. q. 2. c. 11. b. t. Dixi 1. & soli fideles*, quare non Christiani, uti Gentiles, Pagani, Turcæ, Judæi, ita excluduntur, ut non tantum sine peccato mortali; & pœna excommunicationis in loco sacro sepeliri nequeant, sed etiam, si sepeliantur, rursus exhumandi sint, & cœmeterium vel Ecclesia censeatur polluta, ac reconciliatione indigeat, *can. 27. 28. d. 1. de Consecr.* Idem tene de Hæreticis & excommunicatis non toleratis, *c. 12. & Clem. 1. b. t. c. 7. de consecr. Eccl. vel Altar. c. 2. de hæret. in 6.* Infantes Christianorum ante Baptismum, saltem dubium, extincti non in loco sacro, sed prope illum, sepeliri debent ac solent, nisi in utero matris extincti sepeliantur cum demortua matre. Dixi 2. *Qui pie & christiane moriuntur*; siquidem & Catholici generatim omnes privandi sunt sepultura sacra, qui in peccato mortali notorio decesserunt, v.g. in actuali furto, vel adulterio &c. occisi *can. 16. 19. 21. caus. 13. q. 2.* Atque in specie 1. Excommunicati, probabiliter etiam tolerati. 2. Nominatim interdicti. 3. Usurarii manifesti. 4. Raptores seu violatores Ecclesiarum, ac incendiarii. 5. Qui decimas non solverunt. 6. Religiosi proprietarii, seu retinentes peculium sine licentia superioris. 7. Qui per totum annum omiserunt Confessionem Sacramentalem & Communionem Paschalem. 8. Maledici, seu blasphemii. 9. Sui-

cidæ, seu qui se ipsos sponte occiderunt ex desperatione, iracundia, vel simili passione: non vero, si id fecerunt mente moti, vel semisati, propter nimiam tristitiam &c. sibi non satis præsentis. In dubio, an quis sanæ mentis fuerit, an sibi ipsi vim intulerit, vel casu aut ab alio interemptus sit, debet præsumi benignius: stante tamen huiusmodi dubio expedit talem clam & nocte in loco sacro sepelire ad cavendam populi offensionem. 10. Qui in torneamentis, hastiludiis, per se conjunctis cum probabili vitæ periculo, occisi sunt. 11. Qui formaliter duellantes in loco conflictus obierunt. Communis ex variis canonibus. Circa quos notandum, quod delictum debeat satis esse & publice notum, atque ante obitum non apparuerit signum poenitentiae: (quod tamen apud duellantes probabilius non sufficit nunc autem certo propter Const. Ben. XIV. incip. *Detestabilem* §. *præterea*) &, ubi Justitia exigit, satisfactio parti læsæ non sit facta, saltem per cautionem sufficientem. Dein adverte, quod ossa illicite sepulchrorum, si ab aliorum fidelium ossibus vel corporibus discerni possint, exhumanda & procul abjicienda sint, per *cap. 12. cit.*

3 *Objic.* 1. Vidimus nuper durante bello hæreticos, qui in terris Catholicis obierunt, in cœmeteriis Catholicorum quandoque sepultos fuisse. Imo Cæsar & Status Catholici in penultimo bello Turcico hæreticos, suppetias alioquin negaturis, promiserunt sepulturam sacram. Ergo non est illicitum hæreticos toleratos sepelire in loco sacro. 2. Licitum est communicare cum excommunicatis toleratis adhuc viventibus: ergo etiam cum mortuis indulgendo ipsis sepulturam sacram. 3. Etiam affectis ultimo supplicio negatur sepultura sacra, licet poenitentes sint mortui: ergo.

go. R. ad 1. c. ant. n. conf. In nupero bello in quibusdam urbibus, ubi dominabantur præsidia acatholica, parochi fuerunt compulsi per metum gravis incommodi, ac in bello penultimo Turcico Status Catholici per metum, ne sibi ab Hæreticis negarentur suppetiæ adeo necessariæ pro bono publico, id concesserunt. Et hinc Ecclesia tanquam pia mater, per suas leges, non obligans cum periculo gravis incommodi, privati aut publici, pro his circumstantiis recte credebatur non urgere observationem suarum legum, præsertim cum hæretici sepulturam suorum in loco sacro non in contemptum Ecclesiæ, sed præcise petierint ut honorem politicum. Unde Ecclesia etiam tolerat consuetudinem, vi cuius, ubi hæretici vivunt Catholicis immisti, in cœmeteriis & Ecclesiis, quas habent communes, tumultentur utrique, ac ut hæretici inferantur sepulchris majorum suorum Catholicorum. Ad 2. Iterum n. conf. communicare cum vivis præcise in gratiam fidelium est concessum, & per hoc nihil favoris indultum est excommunicatis: sed sepultura sacra præcise cederet in favorem excommunicatorum demortuorum; nam fideles vivi nihil inde commodi consequuntur. Interim sententia opposita, quæ est multorum, servire potest ad hoc, ut tales excommunicati, si semel jam sint sepulti in loco sacro, exhumari non debeant. Ad 3. Affectos ultimo supplicio non Jus scriptum, sed consuetudo ad absterrendos alios a criminibus capitalibus privat sepultura sacra. Et hinc neque electio sepulturæ conceditur damnatis ad mortem.

4. Dico 2. Quilibet fidelis de Jure sepeliendus est in Parochia, in qua habuit domicilium, vel quasi domicilium, seu in qua recipere consuevit, vel debuit Sacramenta, & audire divina. 2. Nisi

alibi elegerit sepulturam, quod regulariter omnibus pubertatem adeptis est permiffum. 3. Vel nisi habeat sepulturam a majoribus fuis electam. 4. Religiofi autem, etfi moriantur extra claustra, ad fua Monafteria & Ecclefias deferri poffunt etiam irrequifito parochio loci, ubi decefferunt. Pars 1. habetur *c. 1. & 10. b. t. c. 3. eod. in 6. Clem. 2. eod. §. verum.* Ratio, quia, ficut ad Parochum fpectat parochianos fuos adhuc viuentes pafcere verbo Divino & reficere Sacramentis &c. ita ad eundem pertinet providere mortuis de fepultura, &, ficut ad eandem fpectabat onus providendi fpiritualia vivis, ita æquum eft, ut funeralia percipiat a mortuis. Si defunctus in duabus parochiis habuit domicilium, vel quafi, fepeliendus eft in ea, in qua deceffit, fi in neutra deceffit, deferendus eft ad illam, in qua folitus eft percipere Sacramenta, & intereffe Divinis officiis, fi autem in neutra hoc folitum eft facere, datur locus præventioni, vel portatur funus ad illam, ad quam commodius transferri poteft arbitrio amicorum. Pars 2. fumitur ex *c. 7. b. t.* quia electio fepulturæ fe habet infar ultimæ voluntatis. Et hinc ifta electio competit omnibus, qui per ultimam voluntatem poffunt difponere in ordine ad fpiritualia, *c. 1. x. & c. 1. 2. 3. 4. b. t. in 6.* Religiofis, quia proprium velle & nolle non habent, non competit, nifi procul a fuo Monafterio decedant, vel poffideant beneficium ecclefiafticum extra Monafterium: Prælati tamen, Abbatibus, Provincialibus, Rectoribus, Quardianis non negatur, modo habeant rationabilem caufam eligendi, & caveant bonæ opinioni fuorum domiciliorum, *text. & gl. in c. fin. eod. in 6.* Licet autem quilibet fibi poffit eligere fepulturam extra parochialem Ecclefiam, Religiofis ta-

men

men & Clericis sub excommunicatione reservata prohibitum est, ne aliquem inducant ad vovendum, jurandum, vel simpliciter promittendum, ut neglecta parochiali sepulturam elingat in suis Ecclesiis vel coemeteriis effectu secuto, vel ut pro suis Ecclesiis semel electam non amplius mutet *c. 1. b. t. in 6. Clem. 3. in f. de pœnis. Pars 3. ex c. 1. x. & c. 3. b. t. in 6.* quia defunctus tacite censetur elegisse sepulturam a majoribus suis electam, & sibi paratam, si voluntatem contrariam non declaravit. Excipitur uxor, quæ, si ipsa non elegit sepulturam, licet elegerint ejus majores, tumultanda est in sepultura mariti præmortui, & quidem, si plures habuit, ultimi, licet iste extra Parochiam sepultus sit *can. 2. 3. caus. 13. q. 2. c. 3. cit.* cum deceat, mulierem sequi virum suum tanquam caput. Pars 4. ex resolutione S. Congr. 2. Jul. 1620. quam allegant Donat. & Barbof. *de off. & pot. Paroch. c. 26. num. 68.*

5 Quæres, an & quid Parochialis Ecclesia, vel potius Parochus, prætereendere possit casu, quo parochianus (vel ejus majores) alibi elegit sepulturam, & tumultatur? Item quid juris competat eidem adversus eum, qui alienum parochianum, qui nullam elegit sepulturam, nec habuit electam a majoribus, sepelivit in sua Ecclesia vel coemeterio? R. ad 1. De jure prætereendere potest *portionem Canonica parochialem* ab illa Ecclesia, in qua sepelitur, ex illis bonis, quæ intuitu funeris obveniunt illi Ecclesiæ, qualia sunt legata, oblationes &c. & *funeralia*, vel *mortuaria* appellantur *c. 1. seqq. b. t. Clem. 2. v. verum cit.* Quæ portio fere est quarta pars eorum, quæ ratione funeris & per ultimam voluntatem defuncti (exceptis tamen, quæ pro fabrica, vel ornamentis, & ad perpetuum Dei cultum legantur) tali Ecclesiæ obveniunt,

niunt, & a Trid. *f. 25. c. 13. de ref.* vocatur *quarta funeralium*. Sed ab hac portione Parocho reddenda per privilegium absolvit S. Pontifex Monasteria Dominicanorum & Franciscanorum aliorumque Mendicantium Ordinum. Imo consuetudo eam in nostris partibus penitus abrogasse videtur. Interim tamen censeo, præsertim in locis, ubi illa per consuetudinem abrogata est, spectato jure fas esse Parocho petere, ut consuetæ exequiæ & officia funebria pro tali parochiano alibi sepulto apud se celebrentur. Ratio, quia certum ex una parte est, quod de jure quilibet sepeliendus sit in sua parochia: ergo pariter certum est, quod Ecclesiæ parochiali competat jus celebrandi exequias & officia funebria, ex jure sepeliendi resultans: ergo hoc jus celebrandi exequias tandiu asserendum est Ecclesiæ parochiali, quamdiu non probatur id ei esse ademptum: atqui per hoc, quod parochianis concessum sit eligere sepulturam alibi, & in Ecclesiis non parochianis indultum jus sepulturæ, Ecclesiæ parochiali non est ademptum jus funerandi & exequias celebrandi, utpote distinctum ab illo; præsertim cum privilegia, quæ adversantur juri Communi, & privatorum, sint restringenda, imo jus ipsum *c. 9. h. t.* & Pontifices in suis Bullis, ubi indulgent eligi sepulturam extra parochiam, v. g. in Monasteriis, expresse addant hanc clausulam, *salva justitia Ecclesiarum, a quibus mortuorum corpora assumuntur*, h. e. salvo jure Parochialium Ecclesiarum, ut passim explicant Canonistæ.

Obj. 1. Libertas sepulturæ, Regularibus indulta, ut ait P. Reiffenst. *h. t. n. 38.* nimium læderetur, si hæredes cogi possent ad duplicanda officia & Missas; sic enim fideles absterrentur ab electione sepulturæ apud Regulares. 2. Id foret
cla-

clara violentia, ut ajunt Donatus & Portell. tum contra justitiam hæredum defuncti, tum contra justitiam libertatis sepulturæ. R. ad 1. & meliori jure inverte argumentum: jus parochiale funerandi, quod est antiquius privilegio Regularibus concedente jus sepulturæ, nimium læderetur, si Ecclesiæ parochiales non possent hæredes cogere ad competentes exequias & officia funebria apud se celebranda, quæ tamen onus habuerunt vivis ministrandi spiritualia: dein non assero, duplicari debere, tot omnino sacra &c. celebrari in Ecclesia parochiali, quod in Ecclesia Regulari, ubi electa est sepultura, celebrantur, sed solum consuetas & defuncti statui convenientes exequias. Ad 2. Est eadem responsio, & negatur assertum; si hæredes, vel defunctus, nolint duplicari exequias, omittant electionem sepulturæ alibi, ad quam non obligantur, bene tamen ad justitiam Ecclesiæ parochiali competentem, seu ad jus funerandi seu exequias celebrandi, ad quas habent Parochi intentionem in jure fundatam, non lædendum.

R. Nunc ad 2. quæsitum. Parocho competit jus petendi; ut sibi una cum cadavere restituantur omnia, quæ occasione sepulturæ percepta sunt c. 5. 6. 10. h. t. Cadaver tamen ordinarie exhumari vix potest absque scandalo, vel alio incommodo; & ideo praxis præstat alio modo satisfactionem fieri, & amicabilem compositionem.

T I T U L U S XXIX.

De Parochiis & alienis Parochianis.

S U M M A R I U M.

1. *Quid sit Parochia, & quinam Parochiani.*
2. *An & quando possit vel debeat Episcopus novam erigere Parochiam.*

3 *Jura Ecclesiæ Parochialis*4 5 *Officium Parochi, & Parochianorum.*

1 **P***arochia*, vel *parœcia*, sumitur quandoque pro Ecclesia Parochiali, quæ nihil est aliud, quam Ecclesia alicujus diœcesis, Cathedrali inferior, habens populum, certis limitibus auctoritate Episcopi distinctum, & simul unum Presbyterum, Sacramenta præsertim poenitentiae & alia spiritualia huic populo administrantem, qui vocatur *Parochus*, vel *Rector*, aut *Plebanus*. Quandoque autem sumitur pro ipso districtu, in quo degit populus certæ alicui Ecclesiæ deputatus. Qui in tali districtu domicilium, vel etiam quasi-domicilium, fixerunt, vocantur *Parochiani*, qui vero in eo domicilium non habent, respectu illius sunt *alieni* parochiani, non proprii. Prædicta sunt *essentialia* Parochiæ: *Naturalia*, vero, quæ quidem ordinarie adsunt, attamen etiam absolute abesse possunt, sunt fons baptismalis, assidua asservatio Eucharistiæ, celebratio Matrimoniorum, collectio decimarum, cœmeterium & jus sepulturæ &c. sicut & cura animarum; cum possit esse beneficium curatum, quod certis limitibus & populo ab Episcopo designatis careat, ac ideo parochiale non sit, uti fit in Ecclesiis filiabus, ut vocant, & in locis recens conversis.

2 Dico 1. Episcopus potest, imo debet, exigente animarum salute, ubi populus ob locorum distantiam vel auctam parochianorum multitudinem ad unam Ecclesiam commodè pervenire, ibique Sacramenta percipere &c. non potest, novas parochias, etiam invitis Rectoribus, erigere, assignata novis Sacerdotibus ex fructibus ad Ecclesiam matricem pertinentibus sustentatione. Sic mandat Papa in *c. ad audientiam* 3. *de ædific. Eccl.* & Trid.

& Trid. *f. 24. c. 4. de ref.* potestatem ad id facit Episcopis, tanquam Sedis Apostolicæ delegatis.

3 Dico 2. Jura Ecclesiæ parochialis sunt 1. quod essentialē est, jurisdicctio fori interni, seu forum pœnitentiale, in ordine ad absolvendos parochianos a peccatis. 2. Fons baptismalis. 3. Jus afferendi Eucharistiam pro moribundis. 4. Dispensandi Sacramenta Eucharistiæ, Extremæ Unctionis, ac solemnizandi Matrimonia. 5. Jus Cœmeterii, & sepeliendi defunctos. 6. Jus percipiendi Decimas, & oblationes. 7. Jus benedicendi cineres, denuntiandi Matrimonia, festa, jejunia, Indulgentias. Et quando constat, Ecclesiam esse parochialem, illa, vel potius Parochus, habet ad recitata omnia intentionem fundatam in jure. Communis P. Engel *b. t. n. 3. 4.*

4 Dico 3. Officium Parochi est suis Parochianis suo tempore prædicta administrare Sacramenta, rudes instruere in Catechesi, prædicare verbum Divinum, celebrare Missas, præsertim diebus Dominicis & festivis &c. Trid. *f. 24. c. 4. de ref. &c.* Imo & pro ovibus suis offerre Sacrificium Trid. *f. 23. c. 1. de ref.* Sufficiet tamen, si pro ipsis oret, & v. g. ad *Memento* illas commendet DEO, etsi pro ipsis Missam non applicet, Nav. Suar. Vafq. Coninck, Lugo, Gob. & alii apud La Croix *l. 3. p. 1. nu. 762.* alii tamen volunt, ut aliquoties per annum, saltem in majoribus festivitibus (vel juxta alios diebus Dominicis, aut etiam festivis) integram Missam applicet pro parochianis; quia sic ex una parte videtur satisfieri Tridentino per congruam interpretationem, & ex altera Parochus non percipit fructus, ut ad intentionem populi celebret, sed ratione pastoralis officii. Vide Const. Bened. XIV. *nu. 103. incip. Cum semper oblatas,*

5 Dico 4. Officium Parochianorum est percipere Sacramenta, & audire Divina &c. In Ecclesia Parochiali, vel a Parocho, præsertim poenitentiae saltem semel in anno, & Sacrae Communionis in Paschate c.2. b.t. & c.12. de poenit. Interim tamen hæc obligatio audiendi Missam & Verbum Divinum in Ecclesia Parochiali, item peccata confitendi Parocho, hodie vel sublata, vel saltem multum mitigata est partim per privilegia Religiosis a Pontifice concessa, partim per consuetudinem contrariam.

TITULUS XXX.

De Decimis, Primitiis, & oblationibus.

SUMMARIUM.

- 1 Quid sint Decimæ, præsertim Spirituales.
- 2 Reales & Personales, Antiquæ & Novalium.
- 3 4 Quibus debeantur Decimæ.
- 5 6 Præsertim Novalium proprie dictorum :
- 7 Et improprie dictorum.
- 8 9 An possint competere Laicis, & quomodo.
- 10 Quinam obligentur solvere Decimas.
- 11 Et quomodo obtineatur immunitas ab iis solvendis.
- 12 An privilegium immunitatis sit stricte interpretandum.
- 13 14 Quando & quomodo solvendæ Decimæ.
- 15 Quis sit Judex competens in causa Decimarum.
- 16 An, & quando etiam Laicus.
- 17 18 Quid sint Primitiæ, & oblationes.
- 19 Ad quem hæc pertineant.

D *Ecimæ*, nimirum *Ecclesiasticæ*, de quibus hic sermo, si sumantur *objective*, sunt decima pars fructuum, & lucrorum iuste acquisite, quotannis solvenda Ecclesiæ ministris pro sustentatione. *Formaliter* spectatæ sunt jus decimandi, seu petendi decimam partem fructuum propter ministerium spirituale per c. 20. seq. 26. & 30. h. t. Titulus igitur, ex quo oritur jus decimandi, est sacer & spiritualis, nempe cura animarum & ministeria sacra: atque hinc si Decimæ Ecclesiasticæ sumantur proprie, & ut annexæ adhuc titulo vel officio spirituali secundum primævam institutionem & naturam suam, sunt & vocantur *spirituales*, vel *strictè Ecclesiasticæ*, ac *jus spirituali annexum*. Si vero separentur a titulo spirituali & jure ministerii sacri, ipsa etiam proprietate in Laicos translata (quod quidem solus Pontifex potest, rarissime tamen facit) evaserunt & dicuntur *mere Laicales*, vel *secularizatæ*. Si autem utilitas tantum, seu *jus utile* decimandi translatum sit in Laicos, proprietate tamen & *jure directo*, quod est quasi radix exigendi decimas ex jure ministerii sacri, penes Ecclesiam retento, & sic in feudum sint concessæ Laicis (quod quidem hodie quoad Laicos etiam solus Pontifex potest, ante Concil. autem Lateranense III. anno 1179. sub Alex. III. habitum, etiam Episcopis indulgebatur) appellantur *Laicales* simpliciter, seu *temporales*, vel *minus strictè Ecclesiasticæ*. In dubio Decimæ semper præsumuntur spirituales, quia id decimis est naturale, & separatio a titulo spirituali, vel hujus extinctio, est res facti: quæ autem facti sunt, non præsumuntur, sed probari debent. Ulterius

² Dividuntur Decimæ in *reales* seu *prædiales*, quæ solvuntur ex fructibus, quos natura, vel

vel sponte, vel adjuta per humanam industriam, profert, uti decimæ ex fructibus agrorum, vinearum, olerum, arborum, pratorum &c. aut ex foetibus animalium. Et in *Personales*, quæ penduntur ex lucris per industriam acquisitis, v.g. ex negotiatione, mercatura, officio, stipendio militari, artefactis, venatione, aucupio, piscatu &c. Sed de his nihil opus est amplius dicere, quia per universalem, saltem Germaniæ, consuetudinem sunt abrogatæ, ac iis subrogati creduntur *reditus stolarum*, ut vocant, qui Parochis fere in singulis ministeriis præbentur ad sustentationem. Reales subdividuntur 1. In *Majores*, quæ solvuntur ex frumento, vino, oleo &c. & in *Minores*, seu *Minutas*, quæ præstantur ex fructibus hortorum ac leguminibus, ex pomis arborum, ex fœno, lino, cannabe, rapis, lupinis, pisibus, ciceribus, lana, caseo &c. quo referuntur & *carnaticæ*, ex animalium partu, puta ex agnellis, fuculis, pullis &c. Sed quinam fructus ad minores, & quinam ad majores Decimas pertineant, optimè discitur ex consuetudine, & Statutis locorum. Sic Statuta Bavar. tit. 28. ar. 11. 12. satis distincte determinant. 2. In *Antiquas*, quæ ex fundis jam ab antiquo cultis pendendi consueverunt, & in *Novales*, quæ ex terris noviter ad culturam redactis solvendæ sunt. *Novale* siquidem, proprie dictum est terra, quæ ab immemoriali tempore sterilis & inculta jacuit, nunc autem ad culturam est redacta, ut si ex palude exsiccata fiat ager c. 21. de V. S. Quo etiam pertinet fundus, qui ab immemoriali tempore protulit quidem fructus, at vi consuetudinis non decimabiles, nunc vero profert decimabiles, ut si ex sylva, vel prato (ex pratis enim, in multis locis non solvuntur decimæ) factus est ager.

No-

Novale autem *improprie dictum* est, si præcise *Novale* mutatur facies soli vel fundi, ut si ex vinea *improprie* fiat ager, vel vicissim, aut ager prius frumento confitus postea conferatur pis, rapis, lino, nigotiana seu tabaco &c. per *c. 30. h. t.* Jam disquirendum est, quibus debeantur Decimæ, a quibus, & ex quibus rebus, item quomodo solvendæ, & ad quod pertineant forum.

3 Dico 1. Decimæ de jure Communi & Recentiori principaliter debentur Parocho, & quidem illi, in cujus Parochia sita sunt prædia, ex quibus solvantur, vel intra cujus fines pascuntur animalia, ex quorum foetura dantur. Adeoque Parochus habet intentionem fundatam in jure quoad omnes decimas suæ Parochiæ text. & DD. in *c. 4. 13. 18. 29. 30. h. t.* Nec obstat, etsi parochiani non sint, ad quos pertinent prædia, sed alteri Parochi subjecti quoad personam suam; quia decimæ sunt onus reale, fundis & prædiis impositum *can. un. eaus. 13. q. 1.* Nisi nempe aliud habeat consuetudo. Dixi 1. *Parochos* quod pariter intellige de Beneficiatis Curatis, qui populo Sacramenta & alia spiritualia ministrant; nam administratio curæ animarum est potissima radix decimas percipiendi. Episcopo autem debentur decimæ ex prædiis limitandis, quæ intra nullius Parochiæ limites existunt: item quarta pars decimarum de Ecclesiis inferioribus per *c. 13. citat.* quæ tamen quarta passim per consuetudinem exolevit. Dixi 2. *debentur*, nimirum *titulo Justitiæ*, quia dignus est operarius mercede sua. *Luc. 10* item *titulo Religionis*, quia decimæ sunt introductæ in recognitionem supremi dominii, quod Deus habet *c. 26. eod. & tit. obedientiæ*, quia Ecclesia dari præcipit. Dixi 3. *Principaliter*; nam etiam Beneficiatis non Curatis, Ecclesiæ de-

fer-

fervientibus per ministeria sacra, tribuit Ecclesia aliquas Decimas *c. 21. 22. 26. eod.* nimirum secundario. Dixi 4. *De Jure Communi*; siquidem jure speciali vel privilegii, vel præscriptionis, vel consuetudinis, incorporationis, permutationis &c. etiam ad alios non-Parochos, & non-Beneficiatos pertinere possunt; v.g. ad Ecclesias Collegiatas, ad Monasteria, Hospitalia &c. imo & ad Laicos, uti videbimus. Dixi 5. *Et recentiori*; olim enim ante divisionem Parochiarum & erectionem beneficiorum decimæ cujuslibet diocesis pertinebant indivisim ad Clerum, & colligebantur ab Episcopo, qui deinde cum proportionem distribuebat inter Clericos Ecclesiæ ministros *can. 1. & 3. caus. 16. q. 7.*

4 Quæres, quo jure; an naturali & Divino, vel tantum Ecclesiastico, Parochis, & Beneficiatis debeantur Decimæ? Resp. Cum plerisque modernis Theologis & Canonistis contra antiquos fere omnes, & P. Anacletum Reiffenstuel: quamvis decimæ *materialiter* & quoad substantiam spectatæ, prout nimirum sunt quædam pars fructuum ad congruam illorum sustentationem necessaria, ipsis debeantur tam jure naturali, quod obligat ad stipendium laboris & ministerii in aliorum utilitatem impensi, quam jure Divino, quod operariis vult solvi mercedem *Luc. 10.* *Quis enim*, ait S. Paulus *1. Cor. 9.* *Militat suis stipendiis unquam? qui altari deserviunt, cum altari participant: ita & Dominus ordinavit iis, qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivere.* Quatenus tamen considerantur *formaliter*, seu prout sunt certa quota, h. e. determinate *decima* pars fructuum, non nona vel undecima &c. in Novo Testamento debentur solum jure Ecclesiastico. Probat. Certa quota fructuum, seu decima pars qua talis, nec

a jure naturali est determinata, ut fatentur omnes, nec a jure Divino, quia nullus Sacræ Scripturæ Novi Testamenti textus de hoc extat: ergo tantum determinata est & debetur jure Ecclesiastico. Confirmatur: quod est juris naturalis aut Divini, tolli non potest vel mutari privilegio, dispensatione, aut consuetudine *c. 13. de rest. spol. & c. 11. de consuet.* Sed decimas quales & formaliter spectatas posse tolli & mutari per privilegium, ac aliis applicari, certum est ex *Trid. s. 27. c. 13. de ref.* item per consuetudinem *c. 20. & 32. b. t.* Idque universalis confirmat praxis, ex qua constat, subinde omnes decimas in alios esse translatas, & subinde esse immixtas, adeo ut solum media, vel tertia, vel adhuc minor pars decimarum cedat Parochis, ac subinde solum undecimus, vel decimus quintus &c. manipulus loco decimi solvatur. Id tamen certum est, quod Parochis & Beneficiatis non ita auferri aut minui possint decimæ, ut ipsis salva non remaneat congrua sustentatio *r. 9. x. & c. 2. §. ubi autem eod. in 6.* Unde, si ipsis negentur decimæ, illi aliunde provideri debent, & quidem, si aliunde non possit fieri provisio, ad decimas recurrendum erit.

Obj. 1. Decimæ qua tales fuerunt sub præcepto juris Divini in Lege Mosaica *Lev. 27. v. 30* Sed hoc præceptum nullibi a DEO est revocatum. 2. Ecclesia, Pontifices, & SS. PP. declarant decimas esse juris Divini sine distinctione inter *materialiter & formaliter* acceptas (quæ distinctio in jure etiam Canonico peregrina est) *c. 25. 26. b. t. ibi: ex mandato Divino debentur, can. fin. caus. 16. q. 1.* nam decimæ in sua significatione propria determinate denotant *decimam* partem: ergo absolute sunt juris Divini; cum in dubio, an aliquid sit juris Divini, nec ne, statu-

standum sit interpretationi Ecclesiæ. R. ad 1. *N. min.* nam præcepta judicialia, inter quæ etiam refertur præceptum de Decimis, fuerunt extincta per mortem Christi cum Synagoga. Easdem quidem ad imitationem veteris testamenti præcipit Ecclesia, sed per novum præceptum, non resuscitando præceptum Divinum Veteris Testamenti. Ad 2. Declarant esse juris Divini, quatenus originaliter & olim fuerunt a DEO institutæ & præceptæ, postmodum vero ad exemplum veteris testamenti & præcepti Divini ab Ecclesia de novo præceptæ. Decimæ juxta etymologiam suam & formaliter sumptæ denotant quidem decimam partem qua talem, non vero materialiter & quoad substantiam suam; quæ distinctio, licet explicite, & in terminis non tradatur in jure Canonino, eruitur tamen ex nostræ sententiæ probationibus.

5 Dico 2. Decimæ Novalium proprie dictorum pertinent pariter ad Parochum. 2. Tametsi alius in ejus parochia percipiat decimas antiquas ex privilegio, infeudatione, aut præscriptione. 3. Licet ille alius sit persona, vel communitas Ecclesiastica. Pars 1. recepta, & decisa est in *c. 25. & 29. h. t.* cum Parochus habeat intentionem fundatam ad omnes decimas. Pars 2. eruitur *ex c. it. cc.* & ex recepto principio, vi cujus decimæ omnes debentur Parocho, quæ in alium justo titulo translatae non sunt: sed per privilegium, & infeudationem in alium translatae non sunt decimæ Novalium; quia hujusmodi privilegium & infeudatio præjudicant juri Communi & Parocho, proin sunt strictæ interpretationis, adeoque extendi non debent ad decimas, tempore dati privilegii, vel factæ infeudationis, nondum existentes, uti sunt decimæ Novalium: pariter odiosa est & præscriptio:

ptio: cui accedit, quod non præscribatur, quod non possidetur *c. 3. de R. J. in 6.* Sed decimæ Novalium, quando ista exurgunt, utique nunquam fuerunt possessæ a decimatore antiquo. Aliud foret, si decimator antiquus tempore requisito jam fuisset in possessione decimarum ex Novalibus quoque antecederet factis. Pars 3. quam sustinet cum Covar. Guttier. Suar. & aliis plurimis P. Friderich in præclarissimo *tr. de decimis n. 391.* contra Panor. Engel. Franc. Schm. & satis communem veterum, probatur 1. ex *c. 25. b. t. ibi: ne, occasione decimationis antiquæ, decimæ Novalium usurpentur, cum in talibus non sit extendenda licentia, sed potius restringenda:* quæ dispositio & ratio procedit, five decimator antiquus sit Laicus, five Clericus, vel Communitas Ecclesiastica. 2. ex *c. 31. de privil.* in cuius summario clare habet, quod *privilegium de decimis Novalium non solvendis non comprehendat decimas, tempore privilegii impetrati possessas ab aliis Religiosis:* ergo, si privilegium non solvendi decimas non debet extendi, non obstante, quod concessum sit Religiosis & personis Ecclesiasticis, multo minus erit extendendum privilegium accipiendi decimas tempore dati privilegii necdum existentes, non obstante, quod concessum sit personis Ecclesiasticis.

6 Obj. 1. Jus Bavaricum *tit. 28. ar. 13.* Parocho ad triennium dumtaxat concedit decimas Novalium, si alius quocumque titulo colligit in parochia illa decimas antiquas, atque eo elapso etiam illas tribuit decimatori antiquo: ergo non simpliciter spectant ad parochum decimæ Novales, si alius, five Laicus five Ecclesiasticus, ibi percipiat antiquas. 2. Innoc. III. in *c. 27. b. t.* ita rescribit Abbati S. Columbæ: *cum tibi,*

Pichler Comp. Pars II,

F

quod

quod majus est, sit concessum, ut videlicet decimas de laboribus terræ parochiarum tuarum cum integritate percipias, de Novalibus eas exigere satis potes: quia, ubi majus conceditur, minus concessum esse videtur: ergo, si communitati vel personæ Ecclesiasticæ per privilegium concessæ sunt decimæ antiquæ, etiam Novalles ad eam pertinent vitalis privilegii, tanquam aliquid minus. 3. Privilegia Summorum Principum, si personæ capaci tribuuntur, latissime interpretanda sunt, præsertim si terminis amplissimis sunt instructa *c. 6. de donat. c. 7. de privil. in 6. l. ult. ff. de const. Princ.* ergo privilegium percipiendi decimas, Clericis concessum a S. Pontifice, late accipi debet, ita ut comprehendat etiam decimas Novalium; quia per decimas non modo intelliguntur decimæ præsentis, sed etiam futuri temporis, præsertim si privilegians utatur verbis amplioribus, & universalibus, v.g. concedimus omnem decimationem, quasque decimas &c. *Rad 1. dist. conf.* ergo decimæ Novalium non simpliciter & perpetuo spectant ad Parochum de jure Communi. *N. conf.* De jure Bavarico vel potius de consuetudine antiqua Baviaræ, in qua fundatur jus Bavaricum. *C. conf.* nam Princeps Sæcularis in materia decimali præsertim contra personas Ecclesiasticas & contra jus Canonicum disponendi facultate destitutus est. Ipsum jus Canonicum videtur approbare hujusmodi consuetudinem, dum *c. 29. h. t.* decimas Novalium tribuit Parcho sub hac limitatione, nisi ab his, qui alias percipiunt decimas (nempe antiquas) rationabilis causa ostendatur, per quam appareat, Novalium ad eos decimas pertinere, & dum in *c. 18. & 32. eod.* in causa decimarum plurimum tribuit consuetudini, Ad 2. Illud Monasterium non

non collegit decimas antiquas ex nudo privilegio, sed vi juris Communis Parochus omnes omnino decimas tribuentis; quia illæ parochiæ Monasterio erant pleno jure incorporatæ, ita ut Prælati fuerit Parochus principalis cum onere functiones parochiales exercendi per Vicarium. Ad 3. *dist. ant.* privilegia favorabilia. *C. ant.* odiosa, & quæ repugnant juri communi & juri Parochorum. *N. ant. & conf.* Privilegium percipiendi decimas simpliciter, vel *quascumque*, extendi ad decimas Novalium, tunc nondum existentes, nec exigit proprietas verborum, nec juris dispositio, utpote odiosum.

7 Dico 3. Decimæ Novalium improprie dictorum post mutatam culturam pertinent ad eum, ad quem spectant decimæ ex fructibus certæ speciei, vel ex certis fundis provenientes. Quod sic intellige: ponamus in aliqua parochia decimas *maiores*, indistincte ad aliquod Hospitale, *minores* vero ad Parochum pertinere: hoc casu, si in agro v.g. in quo prius seminari solebant certæ species fructuum, ad decimas maiores pertinentium, uti sunt triticum zea seu spelta, fecale, siligo, hordeum & avena, nunc vero seminantur species fructuum ad decimas minores pertinentium, uti sunt olera, rapæ, linum &c. decimæ ex his spectant ad Parochum, sicut vice versa, si agro, ubi prius solebant seminari species fructuum ad minores decimas pertinentium, nunc serantur species fructuum ad maiores pertinentium, ex his decimæ ad Hospitale spectant. Dein ponamus, quod ex certis & determinatis fundis, ex hortis v.g. provenientes decimæ spectent ad Parochum, ex aliis autem determinatis fundis, v.g. ex campis, provenientes ad Hospitale: & hoc casu quodcumque genus fructuum, mutata etiam cultura pri-

stina, crescit in hortis, decimæ ad Parochum, & quodcumque crescit in campis, ad Hospitale pertinent. Atque sic explicatam assertionem tenet communis ex *c.4.30. h.t. & c.31. de privileg.* Consonat jus Bavar. *tit. cit. art. 11.* Notant tamen DD. quod; si per variationem culturæ in casu priori, quo mutatur species fructuum, nimis gravaretur Parochus, ita ut ex residuis decimis, pro sustentatione assignatis, non haberet amplius congruam, ab eo, qui reliquas colligit decimas, compensatio facienda foret vel in frugibus, vel in pecunia *c.9. x. c.2. §. 2. h. t. in 6.* quia Parocho debetur jure naturali & Divino sustentatio ex decimis, si ea aliunde non suppetat, vel assignata sit. Proin contra fundi dominum vel colonum, utpote cui liberum est suos fundos vel colere, vel incultos relinquere, vel culturam mutare, modo non mutet præcise animo fraudandi, agi non potest.

8 Quæres, an etiam Laicis possint competere decimæ? R. Cum distinctione. Vel decimæ sunt laicales effectæ, dominio utili in Laicos per infeudationem legitimæ translato? & tunc illarum omnino sunt capaces quoad jus decimandi utile & secundarium, ita ut tota utilitas penes ipsos sit, jure & dominio directo penes Ecclesiam remanente; quod jus emere, præscribere, vel alio titulo profano, sicut bona temporalia, acquirere possunt. Vel sunt sæcularizatæ omnino, ita ut titulus spiritualis penitus a S Pontifice sit extinctus, vel a decimis separatus? & tunc utique a fortiori sunt capaces decimarum totaliter etiam quoad jus directum & proprietatem. An vero decimæ, quas possident Laici, in dubio pro infeudatis tantum, an vero pro sæcularizatis habendæ sint, discrepant DD. hoc posterius pro Bavaria affirmat Cancellar. Schmid.

mid. *Semicent. 2. contr. 26. n. 7.* illud prius longē meliori fundamento afferit P. Melchior Friderich *de decim. n. 594. 598. seq.* quia minor alienatio rerum Ecclesiasticarum præsumenda est, &, quod Papæ nonnisi rarissime facit, præsumi non debet. Vel denique sunt adhuc spirituales, aut considerantur ut jus decimandi directum & primarium? Atque tunc Laici illarum nullatenus sunt capaces; cum officii spiritualis, cui annexæ sunt veluti titulo, ex quo debentur, incapaces sint *c. 7. de præscript. c. 15. 17. 19. 31. b. t.* Et hinc ad Laicos devenire nequeunt per emptionem, conductionem &c. imo nec per præscriptionem etiam immemoriam, ut præter Catholicos DD. omnes, excepto Ferd. Vsq. tenent quoque passim A catholici. Ratio est clara, quia sine possessione non currit præscriptio *c. 3. de R. J. in 6.* Sed Laici nequeunt possidere decimas spirituales, & jus decimandi directum *c. 7. & 17. cit.* imo nec jus utile absque concessione potestatis Ecclesiasticæ per *c. 7. cit.* & nunc (post Conc. Later. III.) solus Pontifex.

9 *Obj. 1.* Laici possunt præscribere jus patronatus, quod pariter est annexum spirituali: ergo & jus decimandi. 2. Præscriptio immemorialis æquivallet privilegio *c. 26 de V. S.* Sed per privilegium Pontificis valent Laici acquirere decimas: ergo. 3. Praxis pridem obtinuit, ut Laici passim, nemine contradicente, detineant decimas instar patrimonialium bonorum, easque alienent tanquam domini, imo & in feudum concedant, licet de nullo privilegio, donatione, aut legitima concessione Pontificis constet: ergo dicendum, quod illas vel per præscriptionem immemoriam obtinuerint, vel injuste detineant; quod ultimum dicere nimis durum est, & contra communem

sensum. R. ad 1. N. *conf. & parit.* quia Laici generatim & absolute sunt habilitati a jure ad possidendum jus patronatus c. 5. 8. 11. 12. 29. *de jur. patr.* non vero ad jus decimandi. Ad 2. Quamvis privilegio dicatur æquivalere præscriptio immemorialis, id tamen intelligi debet de casu, quo vere datur: sed apud Laicos respectu decimarum dari nulla præscriptio potest propter defectum possessionis legitimæ, tanquam conditionis ad omnem præscriptionem essentialiter necessariæ. Privilegium in hac materia plurimum differt a præscriptione: illud enim tribuit capacitatem possidendi, ista hanc supponit, non tribuit. Ad 3. Ubi per tempus immemoriale Laici detinent decimas, relinquuntur quidem in libero usu earum tanquam domini, at non propter præscriptionem, sed propter præsumptionem privilegii aut legitimæ concessionis aliquando factæ; nam ex lapsu tanti temporis præsumitur titulus quicumque habilis de jure, per quem decimæ ad ipsos devenerint; quamvis hæc præsumptio quandoque falsa sit in judice, & per violentiam, aut aliam injustitiam Laici involaverint in decimas, præsertim turbulentis illis temporibus, ubi Imperatores Germanicos inter & Pontificem, schismata & aperta bella intercesserunt. Si hæc præsumptio per aliam fortorem elideretur, utique tenerentur Laici rursus Ecclesiæ utut longissimo tempore detentas decimas restituere. Sæpius quidem initio obtinuerint ab Ecclesia in feudum; sed quia ab immemoriali tempore nec fidelitatis juramentum nec servitium præstiterunt, & irrequisita Ecclesia alienant decimas, præscripserunt quidem his feudi oneribus, ut libere de utili dominio decimarum disponere valeant; non tamen per hoc præscripserunt jus directum decimandi.

10 Dico 4. Ad decimas solvendas obligantur per se omnes, qui prædia, fundos, vel alias res frugiferas titulo non spirituali possident intra fines alicujus parochiæ c. 4. 6. 8. 20 &c. *h. t. & c. fin. de Paroch.* Et quidem obligantur tam onere reali, quam obligatione personali, si sint parochiani, & Sacramenta aliave Divina percipere debeant in illa Ecclesia parochiali: si vero non sint parochiani, solum obligatione reali. Unde nec Papa, nec Episcopus, nec Parochus, qui in aliena parochia ex titulo temporali, v.g. hæreditate, emptione, donatione &c. possident prædia decimis prius obnoxia, uti nec Ethnici, Pagani, aut Judæi, qui illa prædia obtinent, ab hac obligatione reali immunes sunt c. 16. 24 eod. quia decimæ sunt onus reale, prædiis ac eorum fructibus immediate annexum, quod transit ad quemcumque possessorem, quia res transit cum suo onere c. 5. de pign. Interim tamen etiam ab onere reali decimarum liberi sunt Parochi (idem est de aliis Clericis Curatis Card. de Luc. de decim. disc. 2.) de prædiis in dotem Ecclesiæ & pro sua sustentatione assignatis: item alii beneficiati ex fructibus sui beneficii c. 2. h. t. ibi: *novum genus exactionis est, ut Clerici a Clericis decimas exigant.* Certe ejusmodi prædia & fructus beneficiales, pro sustentatione assignati, sunt loco decimarum, beneficiatis, præsertim Curatis, de jure debitarum: sed de decimis non solvuntur aliæ decimæ c. 2. cit. Nisi nempe ejusmodi prædia vel fructus jam alicui fuerint decimabiles, antequam fuerint assignati pro sustentatione beneficiatorum, & tempore assignationis non liberati ab hoc onere. Dixi in assertione, *per se*; nisi nimirum aliqui jure speciali immunitatem consecuti sint. Quapropter

11 Dico 5. Immunitas a solvendis decimis obti-

neri potest 1. *privilegio* Apostolico. Sic Religiosi a decimis de Novalibus, quæ propriis sumptibus aut manibus excolunt, de hortis, & foetibus animalium suorum, Cistercienses vero & Hospitalarii etiam a decimis de quibuscumque prædiis, quæ propriis sumptibus aut laboribus colunt, exempti sunt c. 10. *b. t.* nisi sint prædia post Conc. Later. acquisita, & jam prius decimis obnoxia, uti c. 34. *eod.* restrictum est illud privilegium. Speciale quoque privilegium, quo ab omnium omnino decimarum solutione eximitur, Societ. JESU concessit Greg. XIII. in Bulla *Pastoralis Officii* 1 Jan. 1578. quod tamen pariter de prædiis, antequam ad Societatem venirent, oneri decimarum non obnoxiiis forte intelligi debere praxis, quantum de ea mihi constat, declarare videtur, quamvis Greg. dicto c. 34. expresse deroget. 2. *Consuetudine* c. 32. *eod.* modo salva maneat Ministrorum Ecclesiæ congrua sustentatio, quæ si aliunde non suppeteret, rursus ad decimas daretur recursus. 3. *Præscriptione* c. 18. *b. t. c. 1. de præscr. in 6.* Nec obstat, quod præscribens sit Laicus; quia immunitas a solvendis decimis nihil habet spiritualitatis. Quamvis enim Laicus non possit præscribere *decimas*, seu jus decimandi, potest tamen præscribere *decimis*, seu immunitatem a decimis; siquidem hæc immunitas est mera extinctio alieni juris, non vero simul jus decimandi, quasi non solvere decimas idem esset ac retinere, & ex suis agris colligere decimas; nam nulli fructus, quamdiu decima eorum pars non est separata, seu pro decimis assignata, rationem *decimarum* habent. Si tamen præscriptio curreret contra Parochum, opus foret 40. annis cum titulo, vel tempore immemoriali in defectu tituli c. 1. *cit.* 4. *Conventione*, vel contra-

tractu cessionis, permutationis, transactionis &c. Sed, casu quo decimæ, a quibus liberari quis cupit, essent adhuc spirituales, in tali contractu vel pacto non deberet intervenire pretium temporale *c. fin. de ver. permut.* ubi reprobatur permutatio a spirituali ad temporalia, utique tanquam Simoniaca, & ideo invalida. Quidquid in oppositum dicant Moneta, Engel, & P. Friderich, quoad hoc dissentientes a nobis, qui sic

Obj. 1. Immunitas a solvendis decimis nihil habet spiritualitatis, cum sit mera privatio juris alieni: ergo etiam emi, aut per pretium temporale comparari potest. 2. Si interveniente pretio comparatur dicta immunitas, solum obtinetur licentia retinendi fructus suos: sed fructus decimales sunt aliquid mere temporale: ergo, si detur pretium pro memorata immunitate, datur pro aliquo mere temporali. 3. Per pecuniam se liberare ab onere solvendi decimas nihil est aliud, quam emere fructus futuros, quos quis deberet solvere ex suo fundo: sed fructus futuros sine Simonia licitum est emere, sicut pro annua pensione eosdem locare: ergo. *R. ad 1. dist. ant.* Immunitas illa, qua se tenet & respicit illum, qui eam acquirit: atque præcise spectata in se, nihil habet spiritualitatis. *C. ant.* qua respicit alterum, a quo acquiritur per pretium, & spectata quoad terminum correlativum. *N. ant. & conf.* Nam immunitas pretio comparata pro termino correlativo ex parte dantis seu vendentis illam habet jus decimandi, quod spirituale est, tanquam mercem: hoc ipso enim, quod ego acquiram per pretium, immunitatem, alter dat & cedit pro pretio suum jus decimandi. *Ad 2. dist. ma.* solum obtinetur licentia retinendi fructus suos ex parte ementis & sibi pro pretio

comparantis immunitatem. *C.ma.* Etiam ex parte vendentis, & pretium accipientis. *N.ma.* nam ex parte hujus vicissim datur jus decimandi spirituale; & sic, quia conventio mutua intervenit, datur Simonia ex utraque parte. Ad 2. *Neg.ma.* vel *diff.* nihil est aliud ex parte ementis: *C.ma.* ex parte vendentis, seu suo jure ad decimas pro pecunia cedentis. *N.ma.*

12 Quæres, an privilegium non solvendi decimas sit strictæ vel latæ interpretationis? *R.* Licet sit strictæ interpretationis, ut ut a S.Principe concessum, quia est odiosum, utpote derogans juri Communi & juri parochorum *c.15 de R.J. in 6.* Non tamen ita arctandum est, ut non debeat intelligi secundum latitudinem verborum. Unde, si alicui indefinite, & terminis generalibus concedatur immunitas a solvendis decimis, id intelligi debet non tantum de decimis antiquis, sed etiam de decimis Novalium, & prædiorum deinceps acquirendorum. *P. Friderich. de decim. n. 171. seqq. n. 209.* cum aliis contra fat multos & graves *DD.* per *c.12. b. t. c. 22. de privil.* quia locutio indefinita, negative concepta, æquivaleret universali, si diverso-
1406.rum sit eadem ratio, per *cc. cit.* *Obj.* Privilegium positivum accipiendi decimas non extenditur ad decimas Novalium, & tempore privilegii nondum existentium, uti supra docuimus: ergo neque privilegium negativum non solvendi. *R. N. cons. & parit.* quia privilegium negative conceptum, seu *non solvendi decimas*, vel *nullas solvendi decimas*, universalis est, & amplius patet, quam positive conceptum, nec in propria verborum acceptione verum esset, si ex quibusdam prædiis, v.g. Novalibus, solvere decimas deberet privilegiatus; uti tamen verum manet privilegium positive conceptum, li-

cet

cet non comprehendat decimas Novalium, tunc non existentium. Adde, quod ipsa jura prohibeant extensionem privilegii affirmativi de decimis accipiendis ad decimas Novalium futurorum *c. 25. h. t. c. 2. eod. in 6.* Econtra expresse concedant extensionem privilegii negativi de decimis non solvendis ad decimas Novalium futurorum *c. 12. c. 22. cit.*

13 Dico 6. Decimæ sunt solvendæ statim, postquam fructus sunt percepti, seu a solo separati, quod commodissime contingit in agris, si ibi relinquantur decimi quique manipuli pro decimis eo ordine, quo veniunt, segregati, prout fors tulerit. 2. Et hinc necesse non est fructus decimatos in horrea vel cellas decimatoris invehere, saltem propriis sumptibus decimas solventium. 3. Licet solvendæ sint decimatore non exigente. 4. Et cum integritate, ita ut nec semen, nec canon ex re emphyteutica, nec expensæ in culturam factæ, nec tributa &c. deduci possint. 5. Nullus tamen decimator decimas, ultro non solutas, vel ad petitionem recusatas, propria auctoritate invadere, vel vi extorquere a renuentibus potest: sed oportet adire Judicem. Pars 1. & 2. sumitur ex *c. 7. h. t. & l. 78. ff. de R. V.* nisi nempe aliud habeat recepta consuetudo. Decimæ autem ex animalibus, solvendæ veniunt, quando animalia non amplius indigent lacte & nutrimento materno, ut loquitur jus Bavar. *tit. 28. art. 16.* atque ad ædes Parochi solent deportari. Pars 3. ex *c. fin. de locat. & l. 2. C. de Jur. Emphyt.* ubi habetur, quod, si quid certo tempore debetur, id solvendum sit etiam nemine petente; quia dies interpellat pro homine. Pars 4. ex *c. 4. 5. 8. 21. 23. 26. 33. h. t.* Qui autem non solvunt, vel defraudant decimas in quantitate notabili, pec-

cant mortaliter duplici peccato, injustitiæ & sacrilegii, ac privandi sunt sepultura Ecclesiastica c. 19. b. r. Pars 5. ex c. 5. & 6. de restit. spoliat. l. 7. C. Unde vi nemo quippe debet esse Judex in propria causa l. 10. ff. de jurisd. Si Laicus injuste usurpet, occupet, sequestret decimas &c. incurrit excommunicationem reservatam in Bulla Cœnæ can. 17.

14 Obj. 1. Debitor tenetur generaliter rem deferre ad domum creditoris: ergo etiam debitor decimarum; præsertim cum ipse DEUS Malach. 3. id præcipiat, dicens: *inferte omnem decimam in horreum, & sit cibus in domo mea.* 2. Parochus proprius loci spolians Laicum decimatorem, & propria auctoritate auferens decimas, manutenendus est, nec spoliatus ante omnia restituendus, nempe antequam doceat plene de titulo, vel de immemoriali possessionis suæ tempore. Item si sic spoliet Monasterium vel Clericum decimatorem, iste non restituitur, donec vel doceat de legitimo titulo, vel saltem de longo tempore, quo fuerit in pacifica quasi-possessione juris decimandi textus & DD. communissime in c. 2. de rest. spoliat. in 6. & cum his P. Friderich de decim. nu. 654. 655. & 657. contra gl. in can. 1. caus. 14. q. 1. v. possideri & D. Christoph. de Chlingensperg. de decim. assert. 31. n. 2. ergo aliquis decimator impune aufert per vim decimas. R. ad 1. N. ant. nam solum tunc obligatur deferre ad domum creditoris rem debitam, quando id exigit vel natura contractus, vel conventio, vel delictum, ex quo forte ortum est debitum: sic census reales non sunt solvendi in domo creditoris, & sumptibus debitoris. Textus adjectus continet legem ceremonialem antiqui Testamenti non amplius stringentem. Ad 1. De Parocho. prædictis

dictis circumstantiis decimas invadente extat specialis dispositio Juris parochi fortiter assistentis, & aliis non Parochis resistentis quoad decimas: quia vero laici de Jure sunt etiam incapaces possessionis decimarum, ideo docere debent, priusquam spoliati restituantur, plene de titulo, vel de tempore immemoriali: personæ autem ecclesiasticæ solum tunc non restituantur ante omnia, si solum *aliquamdiu*, ut loquitur textus *c. 2. cit.* in quasi possessione decimandi fuerint, consequenter, si longo saltem tempore, 10. vel 20. annorum possederint notorie, etiam contra Parochum restituendæ sunt ante omnia. Ceterum licet contra Parochum in dictis circumstantiis decimatores alios spoliante[m] isti non sint ante omnia restituendi, male tamen facit Parochus, omni possessione prævia destitutus, si aliis in possessione decimandi constitutis violenter eripit decimas, vel clam aufert, aut antequam illi adveniant, vel eos in colligendis decimisturbat via facti, & non per Judicem.

15 Dico 7. Judex competens in causa decimarum spiritualium est ecclesiasticus tantum & privative, etsi reus conventus sit laicus. Imo etiam 2. in causa decimarum mere laicalium, si reus conventus est persona vel communitas ecclesiastica. 3. Utrumque membrum procedit, sive agatur in petitorio, seu super proprietate juris decimandi, sive in possessorio, etiam non involvente quæstionem, juris vel super proprietate, sed agatur super nuda possessione, sive etiam super mero facto: item sive instituat[ur] actio personalis, sive realis: sive quæstio super decimis moveatur principaliter sive incidenter. 4. Idem est, si dubium seu quæstio moveatur, an decimæ sint spirituales vel laicales? Ita

Ita communissima fere omnium Catholicorum : quoad omnia membra , licet quoad aliqua puncta tertii membri dissentiant aliqui , *Primum* omnino certum est ex *c. 15. 25. b. t. Clem. 2. de Judic.* ac forte definitum in *c. 2. eod. x. & in Trid. can. 12. sess. 24. de matrim.* causas spirituales pertinere ad Judicem ecclesiasticum , & Judici sæculari nullam esse in iis jurisdictionem asserentibus , *secundum* pariter certum est ex *c. 8. eod. & c. 12. de foro comp.* item ex *c. 4. de censib. in 6. & Trid. sess. 25. c. 20. de ref.* personas ecclesiasticas tam Jure divino quam SS. Canonibus esse exemptas a foro & Judice laico affirmantibus . Si decimæ non forent mere laicales , sed ab Ecclesia olim laicis in feudum datæ , ex hoc speciali capite , etsi reus conventus esset Laicus , adiri deberet Judex ecclesiasticus , ut constat ex *Jure feudali* , & *arg. c. 6. 7. de for. compet.* Membrum *tertium* eruitur ex duobus præcedentibus , quia vel spiritualitas causæ , vel privilegium & exemptio personæ , exigit Judicem ecclesiasticum , saltem spectato Jure communi , & concordatis Bavariz , quæ *art. 5. §. 3.* ita habent : *sic etiam in causarum decimalium cognitionem Ordinariis (Episcopis) jus suum conceditur ; eæ tamen in certis casibus a Jure permissis ad sæcularem quoque Magistratum spectant* , puta in iis *decimis* , quæ jam effectu juris laici , ac ubi uterque , vel reus tantum , laicus est . Quid sit de consuetudine , quam dicunt vigere contrariam quoad aliqua puncta hujus membri , postea dicam . Interim audi Illustr. Bavariz Cancellarium L. B. de Schmid. *ad Jus Bavar. tit. 28. art. 17. ubi n. 2.* sic ait : *hæreticus est , qui dicit , Clericum in causis possessoriiis conventum Judicio sæculari subjacere , cum omne judicium*

per-

personam Clerici attingens reservatum sit tribu-
nali ecclesiastico. Et n. 7. subjungit: Si reus con-
ventus persona Clericalis sit, tunc causam ad
forum ecclesiasticum pertinere, nemo Catholicus
inficias ibit. Ac n. 9. siue controversia sit de
proprietate, siue de possessione rei. Membrum
quartum est omnium Catholicorum, signanter
laudati Cancellarii Schmid Semicent. 2. contr.
25. 26. & sic demonstratur, si in tali dubio
cognosceret Judex laicus, cognosceret super cau-
sa spirituali, & super qualitate spiritualitatis,
quia discuteret naturam intrinsecam decimarum
ex se spiritualium, quales nimirum sint tum
ab origine, tum de facto, an & quomodo spi-
ritualitatem amiserint, vel amissam recuperave-
rint &c. quæ sunt quæstiones juris super natu-
ra rei ex se spiritualis: quæ cognitio & deci-
sio evidenter supponit jurisdictionem spiritua-
lem & ecclesiasticam, cujus incapaces sunt lai-
ci. Adde quod juxta omnes in dubio præsumi
debeat, decimas esse spirituales: ergo, si laicus
judicaret super hoc dubio, judicaret super cau-
sa spirituali, saltem præsumptive tali, adeoque
nulliter & super re sibi non subjecta.

16 Dico tamen 8. Etiam laicus Judex potest
esse competens in casu, quo decimæ sunt me-
re laicales, & reus conventus est laicus. 2. Con-
tra laicum emptorem aut conductorem fru-
ctuum decimalium. 3. Si laicus conveniatur
super facto liquido super decimis etiam spi-
tualibus, v. g. si laicus agatur reus commissæ
certo fraudis in solvendis decimis, vel si ne-
get decimas, ad quas certo obligatur. 4. Si
conveniatur super facto dubio, v. g. an solve-
rit decimas, an integras, an non fraudem com-
miserit: item si conveniatur super nuda posses-
sione, ubi nulla involvitur quæstio super pro-
prie-

prietate juris decimandi, vel solum incidenter. Atque in his casibus hujus membri judicium concedo Judici quoque laico vi consuetudinis, ubi ea existit, & quam passim vigere testantur plurimi DD. ac in specie Cancellar. Schmid. *Controv. 25. n. 4. seqq.* de casu, quo agitur in possessorio contra laicum in decimis etiam spiritualibus. Idem admittere de casu, quo agitur actione reali contra Clericum in decimis laicalibus, si de hoc specifico casu existere convincenter probaretur consuetudo. Sed non facile probabitur, utpote immunitati ecclesiasticæ personali valde contraria. *Membrum 1. 2. 3.* patent per se, quia nihil spiritualitatis ex parte causæ, nihil exemptionis ex parte rei conventi reperitur. *Membrum 4.* sumitur ex testimoniis & auctoritate Doctorum. Dixi tamen initio assertionis, *etiam laicus*, ut insinuarem adiri quoque ecclesiasticum posse Judicem, ut adeo dictæ causæ omnes sint misti fori, & detur locus præventioni. Sic enim sentit communior & verior, satis clare fundata in *c. 5. seqq. c. 16. h. t. Clem. 2. de Judic.* Consonant concordata Bavarix, quæ *l. c.* adhibent particulam *quoque*, quæ est implicativa & conjunctiva, *l. 2. pr. ff. de Pact. & Cancell. Schmid. art. 17. cit. n. 6. 7.* qui utique melius novit observantiam Bavarix, quam quidam alius, qui in possessorio Judicium tribuit Judici laico privative ex antiquissima praxi, ut loquitur.

Primitivæ 17 Dico 9. *Primitivæ* sunt primi fructus ex terra provenientes, puta ex agris vineis, hortis, arboribus, Deo ut largitori omnium bonorum, ejusque Ecclesiæ ministris, semel tantum (non singulis annis, ut decimæ) offerendi. In Veteri Testamento debebantur Jure divino. *Exod. 23.* In novo autem ex præcepto Ecclesiæ,

fiæ, *can. 6. d. 32.* ubi nulla quantitas fuit præscripta, at in *c. 1. b. t.* designata esse videtur quadragesima, vel ad minimum sexagesima pars primorum fructuum. Sed vi consuetudinis in Germania nostra pridem abolitæ sunt, vel numquam in usum deductæ.

18 Dico 10. *Oblationes* generaliter sumptæ denotant omne id, quod Deo, vel intuitu Dei, offertur Ecclesiis aut Ecclesiæ ministris. Specificè autem & propriè huic loco sunt dona, quæ fideles intuitu religionis per se, vel per alios offerunt ad altare, devotam imaginem &c. in vel extra Ecclesiam, in cippo vel ad mensulam: principaliter autem veniunt per oblationes illa dona, quæ fiunt ad altare inter Missarum solemnias, *can. antiquos 8. caus. 10. qu. 1.* Per se loquendo nulla est obligatio faciendi ullas oblationes. Communiscum S. Th. 2. 2. *qu. 86. art. 1.* quia ex natura sua dicunt munus gratuitum, nec extat lex illas præcipiens; quamvis Ecclesia eas valde approbet, SS. PP. suadeant, & antiquissimus fidelium usus confirmet, atque ratio ipsa ac pia offerentium intentio eas valde commendabiles faciat, *can. quia sacerdotes 13. q. cit. can. 69. de 1. & consecr.* Dixi tamen, *per se loquendo*: per accidens enim possunt fieri obligatoræ, veluti 1. ex promissione aut voto, 2. ex conventionē, 3. ex indigentia Ecclesiæ, vel parochorum, aliunde congruam sustentationem non habentium, 4. ex consuetudine animo se obligandi introducta, v. g. pro certis festivitātibus: qui animus forte præsumitur, si populus diuturno tempore constanter eas facere continuavit, 5. ex præscriptione, si Parochus longo tempore ejusmodi oblationes quasi debitas exegit, vel parochiani voluissent aliquando ab eis cessare, & Pa-

& Parochus bona fide putans, eas sibi deberi, urfisset, & alii acquievisent.

19 Quæres, ad quem pertineant oblationes?

R. 1. oblationes omnes, siue ad altare, siue ad imaginem piam, siue in Ecclesia parochiali, siue in alia, in Oratorio, Capella, vel alio loco pio, intra fines alicujus parochiæ deponantur, siue ipse Parochus, siue alius celebret Divina, de Jure communi spectant ad Parochum. Communissima ex *can. 13. 14. caus. 10. q. 1. c. 10. de præscr. c. 9. de his, quæ fiunt a prælat.* nisi nimirum aliud habeat consuetudo, vel de alia intentione offerentium constet, ut si Neo-mystra celebret Primitias, pertinent ad illum; si fiant ad imagines miraculosas, spectant ad Ecclesiam vel Sacellum pro fabrica vel ornatu Ecclesiæ, aut imaginis, uti & quæ deponuntur in cippis, mensis, capsulis ad oblationes pro tali fine applicandas expositis. Ut adeo ad Parochum hodie vix aliæ oblationes pertineant, nisi quæ fiunt sub Missis ad altare in exequiis & sepulturis, in benedictione nuptiarum, introductione mulierum in Ecclesiam &c. Interim tamen oblationum, etiam non ad se pertinentium administratio, custodia, & applicatio ad mentem offerentium spectat per se ad Parochum, ut habet communis; nisi aliud per consuetudinem, privilegium, aut conventionem sit introductum. R. 2. Oblationes, quæ fiunt in Ecclesiis Regularium, seu Religiosorum, pertinent ad horum ibi Deo servientium sustentationem, nisi aliud de mente offerentium constet, qui forte intendunt ornatum certi Sacelli, Imaginis miraculosæ, Altaris, &c. *c. 1. de Statu monach. c. 16. de excessib. prælat.*

T I T U L U S XXXI.

De regularibus, & transeuntibus ad Religionem.

S U M M A R I U M. —

- 1 *Quinam dicantur regulares.*
- 2 *Quid, & quotuplex sit religio.*
- 3 *Transeuntes ad religionem quinam sint.*
- 4 *Quinam debeant, vel possint ingredi Religionem.*
- 5 *Quid juris circa novitios:*
- 6 *Et an dispositio Tridentini extendenda ad ingressuros.*
- 7 *Quid juris circa professos.*

1 **R**egulares hoc loco appellantur, qui voto paupertatis, castitatis, & obedientiae adstricti, & a Mundo abstracti in communitate sub imperio alicujus Prælati ecclesiastici vitam instituunt juxta Regulam aliquam ab Ecclesia approbatam: sive dein Clerici sint, sive laici: mares vel feminae. Alio nomine vocantur *Religiosi*, quia profitentur aliquam religionem, seu Ordinem religiosum.

2 Est autem *religio* (de qua mentionem facit rubrica, & nos sermonem) fidelium ad Christianae vitae & charitatis perfectionem tendentium editis tribus, paupertatis, castitatis, & obedientiae votis, stabilis in communi & secundum certas regulas vivendi modus, ab Ecclesia debite approbatus. Sæpius nuncupatur *Ordo religiosus*. Unde quatuor essentialia substantialia religionis, seu status religiosi & regularis, communiter recensentur. 1. Speciale studium voluntariae pauper-

pertatis, perfectæ castitatis, & obedientiæ perpetuæ, quæ virtutes quia a Christo suadentur in Evangelio ad ampliorem perfectionem Christianam obtinendam, non præcipiuntur ob arduitatem suam, *Consilia Evangelica* dicuntur, per quæ homo se & sua omnia consecrat Deo, per paupertatem quidem res temporales, per castitatem corpus, per obedientiam vero animam. 2. Vota dictarum trium virtutum, per quæ inducitur stabilitas, & religio efficitur *status*, qui ex natura sua exigit perpetuitatem. 3. Submissio in potestatem & jurisdictionem alicujus superioris, ad servandas certas regulas & dicta vota compellere potentis. 4. Approbatio Ecclesiæ, scilicet Summi Pontificis, talem modum vivendi non præcise tolerantis, aut quomodocumque approbantis, sed in vim veræ religionis. Hæc religio licet substantialiter sit unica, cum omnes Ordines religiosi in dictis substantialibus conveniant, accidentaliter tamen, nempe secundum speciales fines, & regulas tanquam media ad illos perveniendi, est multiplex: sic alia est *contemplativa*, quæ ex instituto suo principaliter ordinatur ad contemplationem rerum divinarum Deoque vacandum per orationem, lectionem sacram &c. uti Religio S. Basilii, S. Benedicti, S. Bernardi, S. Brunonis, alia *activa*, quæ ex instituto suo principaliter ordinatur ad vitam activam, seu ad vacandum proximo propter Deum per opera charitatis ac misericordiæ, vel corporalia, vel spiritualia, uti Ordines Militares Equitum Teutonicorum, Melitenfium, Rhodiensium &c. qui habent tria vota substantialia, Fratrum Misericordiæ, &c. Alia demum *missa*, quæ utramque vitam, contemplativam & activam complectitur, atque ex principali suo fine ordinatur ad vacandum tam Deo per orationem &c. quam

pro-

proximo per opera misericordiæ, præsertim spiritualia, docendo rudes, prædicando Verbum Dei, confessiones audiendo, Sacramenta administrando, moribundis assistendo &c. uti Ordo Dominicanorum, Franciscanorum, Augustinianorum, Societatis Jesu &c. Rursus alia Religio est *Clericorum*, nempe Regularium, qui ex institutione & fine suo principali obeunt ministeria Clericis propria: alia *Monachorum*, qui ex instituto suo principaliter vitam solitariam profitentur, non ministeria Clericis qua talibus propria: alia *Mendicantium*, qui ex primæva institutione nulla possident bona immobilia etiam in communi, uti Dominicani, Franciscani, Eremitæ S. Augustini, & Carmelitæ; qui tamen omnes ex dispositione Trid. sess. 25. c. 3. de regular. bona immobilia eorumque dominium in communi obtinere & habere possunt, exceptis *Minoribus* seu Franciscanis *strictæ observantiæ*, ut vocant & Capucinis, quos imitantur *Domus Professæ* Societatis Jesu, quam Pontifices annuerunt Ordinibus Mendicantium.

3 *Transeuntes ad religionem* sunt in duplici classe, eorum, qui ingrediuntur novitiatum, ut auspicientur probationem emissioni votorum præmittendam: ac eorum, qui ingrediuntur per actualem emissionem votorum, vel per professionem, per quam ultima vota evadunt & dicuntur *Solemnia*. Est autem *Professio* proprie dicta contractus sacer, per quem homo actualiter emittens vota paupertatis, castitatis & obedientiæ se consecrat, obligat & tradit Deo, ac Religioni approbatæ, & vicissim Religio per Prælatum nomine Dei acceptando hæc vota se obligat ad Professum perpetuo retinendum.

Est duplex: *Expressa*, quæ fit verbo vel scripto vel alio simili modo, licet singulæ tres dictæ

vir-

virtutes non explicite nominentur, sed solum implicite ex recepto usu intelligantur, ut si Benedictinus vel Canonicus Regularis, sic dicat, *voveo obedientiam S. Benedicti*, vel *S. Augustini*; talis enim vovet omnia, quæ substantialiter tali Regulæ sunt annexa: *Tacita* autem, quæ fit aliquo facto, ex quo animus profitendi elicitur, ut si quis post annum novitiatus gesserit habitum professis proprium, *c. 18. 22. b. t.* vel exerceat actum solis professis competentem: sed hæc hodie est rarissima extra casum, quo expressa professio fuisset nulliter edita. Dixi, *proprie dicta*; si enim religio acceptat quidem dicta vota, non vero reciproce se obligat vota emitenti, uti fit in Societate Jesu, ubi ingressi finito novitiatu edunt vota, non est proprie dicta professio, nec ita ingressos facit aut denominat *professos*, & vota manent ac vocantur *simplicia* tantum, donec post complures annos emittant veram professionem, qui ad eam donec inveniuntur juxta Constitutiones Societatis.

4 Dico 1. Sicut nemo per se tenetur ingredi religionem, aut cogi ad ingrediendum potest. *Trid. sess. cit. c. 18. de regul.* cum consilia, etiam Evangelica, non inducant obligationem, & Christus ipse hanc arduam vitæ rationem in cujuslibet libera electione constituerit, *Matt. 19.* inquit: *si vis perfectus esse, vade, vende, quæ habes & sequere me.* Ita regulariter omnes ingredi possunt, nullo laborantes impedimento corporis aut animi, cum utique cuilibet permissum sit salutem suam & perfectionem Christianam promovere per media ab ipso Christo suasa. Aliqui tamen habent impedimentum substantiale & dirimens, quo stante valet Professio, uti minores 16. annis, & qui non per integrum & continuum annum prius steterunt in probatione seu

seu in novitiatu. Trid. sess. 25. c. 15. de regular. Metu gravi injuste incusso adacti ad emittendam professionem, c. 1. b. t. & c. 1. de his, quæ vi. Matrimonio jam consummato ligati sine debito compartis consensu, c. 17. de convers. conjug. Episcopi jam confirmati vel consecrati sine licentia Papæ, per c. 2. seqq. de translat. Episc. ac alii, quos particularium Ordinum statuta incapaces reddunt. Alii econtra laborant impedimento solum impediēte, quo stante illicita est professio, ut servi, etiam improprie dicti, nempe adscriptitii, homines proprii, sine consensu suorum dominorum, obligati ad ratiocinia, antequam suis principalibus satisfecerint, corpore vitiati &c. ut de susceptione Ordinum Clericalium in lib. 1. tit. 18. 19. 20. explicatum est.

5 Dico 2. Novitii in favorabilibus veniunt sub nomine religiosorum, adeoque participant sui ordinis privilegia omnia, quibus non privantur Jure speciali aut consuetudine, gaudent quoque privilegio Fori & Canonis. 2. Subjecti sunt jurisdictioni Superioris, cui præcipienti tenentur obedire etiam in conscientia, ac ab eodem puniri possunt, si delinquant, vel non observent regulas. 3. Non tamen obligantur votis religiosiis, nec per se & directe ad servandas regulas sub peccato. 4. Item per se liberum ipsis & licitum est regredi in sæculum. 5. Quæ libertas ut magis salva maneret, ordinavit Trident. ut de bonis & juribus suis, in sæculo habitis, etiam in favorem Religionis, valide non possint disponere per actum inter vivos, eumque gratuitum, uti est donatio, renuntiatio, cessio, nisi id faciant intra duos ultimos menses professioni proximos, & cum licentia Episcopi (quæ tamen multis in locis non est usu recepta) atque professio actualiter

ter sequatur. 6. Si egrediantur, restitui ipsis debent omnia, quæ secum in religionem tulerunt, ipsi vero nihil tenentur restituere Religioni, v.g. expensas in suam sustentationem factas, nisi simulate & sine animo manendi fuissent ingressi, vel nisi aliter sit conventum. 7. Si vero professionem emittant, & de suis bonis & juribus nullam fecerint dispositionem, ea omnia statim acquiruntur religioni vel Monasterio, si bonorum temporalium sit capax. Pars 1. sumitur ex *c. 15. de R. J. in 6. & c. 21. §. quamvis de Sent. excomm. in 6.* Pars 2. ex eo, quod censeantur se subicere jurisdictioni superioris (alias enim non reciperentur) superiori autem, casu quo iuste præcipit, vel poenam infligit, parendum est ex jure naturali. Pars 3. exinde, quod nec ullum adhuc emiserint votum, nec regularem observationem promiserint expresse, nec tacite. Pars 4. ex *c. 20. & 23. b. t.* Pars 5. & 6. ex *Trid. sess. 25. c. 16. de regular.* Valet tamen dispositio novitii de bonis suis per ultimam voluntatem, vel per contractum onerosum, quo tantundem, vel fere æquivalens recipit; cum per talem dispositionem sibi non præjudicet, nec libertas redeundi ad sæculum minuatur. Pars 7. ex *Auth. Ingressi. Auth. Si qua mulier. C. de SS. Eccles. Auth. Nunc autem. C. de Episc. & Cleric. canonizatis in canon. 7. caus. 19. q. 3.* cum tradendo se ipsos Religioni censeantur quoque omnia sua, tanquam accessoria, eidem tradidisse: consequenter ea omnia consequitur Religio, non quidem jure hæreditario, sed jure acquisitionis.

6 Quæres, an Conc. Trident. dum *l. c.* irritat renuntiationes, donationes, & cessiones bonorum & jurium, a novitiis factas sine requisitis ibi conditionibus, etiam intelligendum sit
de

de nondum ingressis in Novitiatum, sed primū ingressuris, qui nempe intuitu Religionis ingrediendæ talem renuntiationem &c. faciunt? *Re-* Negant quidem Lezana, Diana, Portell. Peyrin, Pellizar. *tr. 2. c. 9. n. 4. Manual. Regular.* Ego tamen cum Roderiq. Miranda, Molina *to. 1. de J. & J. tr. 2. d. 139. post med. & Laymanno lib. 3. Theol. Mor. tr. 5. c. 7. n. 7.* affirmo, ex hoc fundamento: finis ratio & mens Tridentini evidenter eo collimabat, ut Novitiis salva maneret libertas regrediendi in sæculum, & *ne hac occasione, quod totam vel majorem partem substantiæ suæ, in Monasterium vel alios translata, & non facile recuperandæ, si discesserint, discedere nequeant* (verba sunt Tridentini) sed hæc ratio plane non minus pugnat apud ingressuros; & intuitu Religionis ingrediendæ exuentibus sese bonis & juribus suis: ergo nec ingressurū valide donant, renuntiant, cedunt bonis suis sine solemnitate a Trid. præscripta; siquidem mens, finis & ratio legis, quæ dicitur esse anima legis, vel maxime est attendenda, & magis quam ipsa verba, præsertim in lege favorabili, qualis est hæc, cum principaliter intendat favere libertatē a Religione discedendi. Confirmatur: Tridentinum non determinate loquitur de ingressis, aut Novitiis actualibus, sed absolute de renuntiatione aut obligatione ante duos menses proximos ante Professionem facta: sed renuntiatio &c. ante ingressum in Novitiatum, ac intuitu & ex causa finali, vel saltem impulsiva, ingrediendi facta, vere fit ante duos proximos menses ante Professionem: ergo.

7 Dico 3. Professī in quacumque Religione tam arcte adstringuntur Religioni, & hæc illis, ut nec ipsi ab ea recedere, vel dimissionem petere, nec Religio illos dimittere valeat. 2. Nisi ad strictiorem

Ordinem transire volentes. 3. Quamvis ejici justis ex causis possint. 4. Et Professus valorem suæ Professionis (imo & Religio) per quinquennium a die Professionis impugnare, at non ultra. Communis quoad omnia. Membrum 1. sumitur ex *c. 5. & 7. h. t.* Membrum 2. ex *c. 18. eod. Trid. s. 25. c. 19. de Regular.* Ut autem liceat transitus ad alium Ordinem strictiorem, opus est licentia Superioris, saltem petita ac litteris dimissoriis, atque ut fiat ex bona intentione, non ex levitate. Si quis vellet transire ad Ordinem laxiorem, vel paris rigoris, & quidem absque justa causa, v. g. infirmitatis, dissidiorum declinandorum &c. opus foret licentia Papæ; licet cum simili causa sufficeret licentia Episcopi, &, si Monasterium foret exemptum, Superioris Regularis & Capituli. Semper autem requiritur consensus Prælati, ad cujus Ordinem fit transitus, & novus probationis annus. Mendicantibus ad non Mendicantes (exceptis Carthusianis) transire numquam licet sine speciali licentia Papæ. *Extrav. 1. int. comm. h. t.* &, qui sic transferunt, sunt inhabiles ad Prioratus, Officia, vocem in Capitulo, & curam animarum. *Clem. 1. eod.* Imo ad Beneficia Sæcularia, etiam Curata, inhabiles sunt omnes translati ad alium quemcumque Ordinem. *Trid. s. 14. c. 11. de ref.* De hominibus Societatis JESU adverte, quod ipsis, etiam jam Professis, liceat quoque ad non-Mendicantes transire cum solius Generalis facultate. *Constit. Cum alias.* Gregor. XIII. Membrum 3. ex *can. 16. & 24 caus. 24 q. 3.* ac praxi, si nimirum justæ ejectionis causa adfuerit. Hodie autem juxta decretum S. Congr. Conc. Trid. Interpret. jussu Urbani VIII. editum, sufficit quidem quodvis grave & publicum crimen, si accedat incorrigibilitas,

ut autem aliquis haberi possit pro incorrigibili, & ejici, ibi statuitur, ut post tertiam monitionem, & correctionem, in carcere per annum in jejunio & poenitentia probatus non resipuerit. Taliter ejectus manet quidem obligatus Votis, at ob statum suum non ita rigide, probabiliter tamen non Regulis in Ordine præscriptis: tenetur quoque gestare habitum & per emendationem se disponere ad iteratam receptionem, imo emendatum, etiam non petentem suscipi, tenetur Religio recipere, ut notant DD. cum Barb. ex *c. fin. b. t.* Membrum 4. ex Trid. *d. s. 25. c. 19 de Regular.* Quamvis autem post quinquennium pro foro externo non amplius audiatur valorem suæ Professionis impugnans coram Superiore suo, & Ordinario (ad hos enim conjunctive pertinet cognoscere) in foro tamen interno, si nullitas suæ Professionis certa sit, eam tamen probare nequeat, non tenetur clam (quod tamen facere posset, & laudabiliter faceret) ratificare per novam consensum suam Professionem, sed posset (secluso scandalo) discedere. Ceterum nullitas Professionis non sanatur ab ignaro nullitatis, licet singulis annis eam renovaret etiam sublato impedimento, nisi expresse apud se statuisset, se Professionem, casu quo invalida fuisset prior, hic & nunc validam & novam emittere velle.

TITULUS XXXII.

De Conversione Conjugatorum.

SUMMARIUM.

- 1 Quid veniat per conjugatos, & eorum conversionem.
- 2 Quid Juris, si existentes in Matrimonio Rato.
- 3 Vel in Consummato, ingredi velint Religionem.

Conjugati sunt in duplici classe; aliqui sunt in Matrimonio Rato, quod quidem legitime est contractum, nondum tamen secuta copula carnali: alii in Consummato, scilicet per subsecutam copulam carnalem perfectam, per se aptam ad generationem proles. Per *Conversionem* intelligitur hic ingressus in Religionem, seu Ordinem Religiosum.

2 Dico 1. Existentes in Matrimonio Rato, quamdiu illud non consummaverint per copulam, ad quam propterea per duos integros menses a contractu Matrimoniali non obligantur etiam exigente altera parte, possunt ambo, vel unus, etiam altera parte invita, libere ingredi Religionem. 2. Et postquam secuta fuerit Professio, Matrimonium penitus dissolvitur, ita ut remanens in sæculo aliud licite ac valide contrahat. Communis & certa quoad utramque partem propter claros textus in c. 2. 7. 14. *b. t. Extravag. antiquæ* *so. XXII. de Voto*, ubi Matrimonio Rato annexa legitur hæc conditio, *nisi Religionem ingrediar*: quæ tamen conditio non est annexa susceptioni Ordinis Sacri: quare Matrimonium Ratum non dissolvitur per susceptionem Sacri Ordinis etiam Presbyteralis. *Extrav. cit.* Quamvis autem hujusmodi conjuges per bimestre non teneantur consummare Matrimonium, si velint ingredi Religionem, vel de ingressu deliberent, eo tamen elapso, si una pars instet, & debitum conjugale seu copulam petat, urget obligatio vel statim ingrediendi, vel Matrimonium consummandi.

3 Dico 2. Existentes in Matrimonio consummato nec licite ingrediuntur, nec valide Professionem emittunt, nisi sponte consentiat altera pars, 2. Vel altera pars commisisset adulterium. 3. Aut lapsa fuisset in hæresim, & propterea per sententiam Judicis permissum divortium, 4. Eadem pro-

secundum

cedunt de susceptione Ordinis sacri, cum hoc solo discrimine, quod Ordo sacer sine licentia uxoris valide suscipiatur, non tamen licite, ut adeo maritus teneatur quidem uxori petenti debitum conjugale reddere, ipse vero propter votum solemne castitatis illud licite non petat. Pars 1. constat ex c. 8. 12. 17. 20. b. 1. Interim talis sine licentia conjugis ingrediens, etsi invalide emittat Professionem, & sic in vim voti solemnis non teneatur ad castitatem, obligatur tamen ad hanc in vim voti simplicis, quia in tantum se obligare potuit, & se obligasse præsumitur, c. 3. & 12. eod. Quamvis autem sola licentia conjugis sufficiat ad validam Professionem, non tamen sufficit ad licitam, sed insuper requiritur, ut & altera pars ingrediatur Religionem, aut, si jam sit senex sterilis, aut alias non suspecta de incontinentia, saltem votum perpetuæ castitatis emittat in sæculo, c. 4. 13. 18. eod. Pars 2. ex c. 15. 16. eod. Pars 3. ex c. fin. eod. & c. 6. de divor. Pars 4. tum ex c. tit. Furib. præsertim Extrav. antiquæ, tum ex paritate rationis; quia maritus sine licentia, vel adulterio carnali aut spiritali uxoris, suscipiens Ordinem Sacrum ei facit injuriam assumendo statum conjugio non convenientem. Quod autem Ordo susceptus valeat, eruitur inde, quod non extet Jus illum irritans.

TITULUS XXXIII.

De Conversione Infidelium.

SUMMARIUM.

- 1 Quinam dicantur Infideles.
- 2 Quid, si unus infidelium conjugatorum convertatur.
- 3 Quid aliud statuatur in hoc titulo.

1 **I**nfideles hoc loco, uti passim in Jure, sunt illi, qui numquam suscepto Baptismo Ecclesiam ingressi aut Christianam fidem professi sunt, uti Judæi, Ethnici, Pagani, non vero Hæretici; hi enim proprie *reverti* potius, quam *converti* dicuntur. Per *Conversionem* autem intelligitur transitus ad Fidem seu Religionem Catholicam.

2 Dico 1. Matrimonium ab infidelibus contractum, etiam consummatum, si unus se convertat ad fidem Catholicam, manens autem in infidelitate nolit cohabitare converso, vel velit quidem, at non sine contumelia Creatoris seu injuria erga Christum, aut sine sollicitatione conversi ad peccatum statim dissolvitur quoad vinculum, quamprimum conversus ad alias nuptias transit, sicuti potest, *can. 2. caus. 28. q. 2. & c. 7. de divort.* ubi Pontifex, uti Doctores communiter, sic intelligit illa verba S. Pauli 1. Cor. 7. *Quod si infidelis discedit, discedat, non enim servituti subiectus est frater aut soror hujusmodi.* Et hic casus est unicus, quo Matrimonium semel validum & consummatum dissolvi quoad vinculum potest.

3 Dico 2. Matrimonium infidelis ad Fidem conversi, quod contrahit cum uxore fidei, cujus maritum consentiente uxore occidit, licet adhuc infidelis, eum in finem, ut eam duceret in uxorem, est nullum; adeoque hoc impedimentum Criminis etiam afficit Infideles, licet aliis impedimentis Matrimonii Jure Ecclesiastico introductis non ligentur Infideles. 2. Si unus Infidelium convertatur, & altera pars in infidelitate persistat, proles eorum, quæ nondum sunt rationis ira capaces, ut possint ipsimet Religionem eligere, tolli ab Infideli, & educari a converso debent, sive iste sit pater sive mater. Pars prior habetur

betur c. 1. & posterior c. 2. b. t. Nec obstat, quod secundum Leges Civiles liberi sint in potestate patris, non matris, & illi, non huic, cura educandi liberos & alendi incumbat. S. *fin. inst. de patr. pot. l. 9. C. eod.* ergo, si mater convertatur ad fidem, proles relinquendæ sunt patri persistenti in infidelitate; negatur enim *consequentia*. Si quidem favor Religionis & bonum spirituale liberorum prævalet dispositioni Juris Civilis, & standum hac in parte Juri Canonico.

TITULUS XXXIV.

De Voto, & Voti Redemptione.

SUMMARIUM.

1. *Quid sit votum, & redemptio voti.*
2. *An ex metu, vel errore editum valeat.*
3. *Quomodo dividatur votum.*
4. *Quando votum Castitatis & Religionis sit reservatum.*
5. *Quæ sit materia voti.*
6. *Quis effectus.*
7. *Quibus modis tollatur obligatio voti.*

1. **C**Um ad essentiam Religionis, seu status Religiosi, sit emissio certorum votorum, recte hic agitur de *Voto* in genere, quæ est lex quædam privata, quam quis sponte sibi ponit se obligando ad aliquid faciendum vel omittendum, uti & de *Redemptione Voti*, quæ nihil est aliud, quam modus se liberandi ab obligatione voti nondum exsoluti. In *tit. seq.* autem de *Votis Religiosis* in specie tractabimus.

2. Dico 1. Votum est *deliberata promissio DEO facta de meliori bono*. Adeoque differt a propo-

fito, utut serio, quod non inducit obligationem, sicut promissio. Cum igitur in dubio non sit ascendenda obligatio, ob quod libertas sit in possessione, in dubio, an quis votum fecerit vel propositum, standum est contra votum. Idem probabilius est, si quis dubitet, an votum fecerit cum sufficienti deliberatione, quæ debet esse perfecta (& tanta, quanta requiritur ad peccandum mortaliter, ut habet communis) quia dubitatur de aliquo essentiali constitutivo voti, consequenter de ipso voto. Palao & Tambur. contra communio-rem. Illud axioma, *in dubio tutior via est tenenda*, habet rationem consilii, non præcepti, vel intelligendum est de dubio *prædicto*; hoc enim deponendi obligatio datur. Dixi, *Deo facta*: unde, si promissio fiat homini, non est votum, quod de se est cultus latreuticus Dei, neque si fiat alicui Sancto aut etiam Beatissimæ Virgini, si quis fisteret in horum cultu, & non referret ultimato ad Deum colendum: verum: quia hoc ordinarie contingit, & contingere præsumitur, si quis vo-veat B. Virgini &c. Rosarium vel jejunium vel donum, censetur esse verum votum, quia promissio principaliter & ultimato ex intentione voventis fit Deo, B. Virgini autem in memoriam dumtaxat, & ut suis precibus voventem juvet: quo modo etiam templa & altaria eriguntur B. Virgini & Sanctis. Addidi *de meliori bono*, quibus verbis indicatur materia voti, quæ debet esse talis, ut Deo sit magis grata, quam oppositum; alias enim Deus, tanquam promissarius, promissionem non acceptaret.

3 Quæres, an metus gravis injuste incussus: item an error vel ignorantia ita obstat deliberationi, ut votum evadat irritum? R. ad 1. Etiam talis metus (a fortiori nec levis, aut gravis juste incussus, aut ab intrinseco, seu a causa non libe-

ra, puta morbo, periculo naufragii, incendii &c. proveniens) non facit votum irritum. Ita Silv. Suar. Palao &c. contra communem apud Pirhing; quia spectato Jure Naturali non tollitur per ul- lum metum libertas, nec irritatur votum: de Ju- re autem positivo humano irritatio nullibi est sta- tuta, exceptis votis Religiosæ Professionis, c. 1. *de his, quæ vi.* Interim metus injuste incussus est causa, cur votum solvi & rescindi facile possit. B. ad 2. Si quis ignoret, aut erret circa substan- tiam voti vel circa accidentia & circumstantias magnæ considerationis, quas si quis scivisset, non vovisset, vel circa finem, ut si quis vovisset Pe- tro dare elemosynam, quem per errorem putabat esse pauperem, votum est utique nullum; quia, tanquam lex privata, totam suam vim habere debet a voluntate & intentione voventis, quam tollit hujusmodi ignorantia vel error. Econtra validum est, si ignorantia vel error sit solum accidentalis &c. *Objic. 1.* DEUS non acceptat vo- ta per injuriam extorta: ergo. 2. Si circumstan- tiæ magni momenti ignoratæ faciunt votum nul- lum, etiam vota Religiosa, & votum castitatis, si postea se prodit magna difficultas prius ignora- ta aut non prævisa, erant nulla: sed hoc est con- tra communem sensum & praxim. B. ad 1. *N. ant.* nec enim injuria voventi a tertio illata impedit acceptationem Dei, quia alias nec va- lerent vota ex metu levi injuste incusso edita; nec defectus plenæ libertatis & spontanei con- sensus ob metum; quia alias nec valerent vo- ta per metum gravem juste incussum, vel ab intrinseco venientem edita: quod neutrum ad- mittunt Adversarii. Ad 2. *N. ma.* partim quia, si talia vota non valerent, sequerentur gra- vissima incommoda, scandala, perturbatio- nes, & varii prætextus, cum gravi damno

Reipublicæ Christianæ, ad quod cavendum stricte obligat Jus Naturale: partim quia omnes difficultates, si non fuit error vel ignorantia circa substantiam, facile saltem in confuso potuerunt prævideri, & præsumuntur prævisæ: partim quia per remedia spiritualia non admodum difficulter superantur. Simili argumento Lutherus & Augustanæ Confessionis fabri jam olim impugnarunt vota Religiosorum, coelibatum Sacerdotum, & vota castitatis, dantes illis licentiam convolandi ad Matrimonium. Sed audi, quid contra illos detonet Tridentinum sess. 24. can. 9. *Si quis dixerit: posse omnes contrahere Matrimonium, qui non sentiunt, se Castitatis, etiam si eam voverint, habere donum: anathema sit: cum DEUS id recte petentibus non deneget, nec patiatur nos supra id, quod possumus tentari. Vid. Decisio 76. in meis Decisionibus.*

4 Dico 2. Votum dividitur 1. in *Solemne*, quod ab Ecclesia loco DEI specialiter acceptatur ita, ut ex dispositione Juris voventem reddat incapacem ad actus voto repugnantes, qualia dumtaxat sunt vota Professionis Religiosæ, & votum Castitatis *tacitum*, susceptioni Ordinis Sacri annexum; sic enim voventes validum non contrahunt Matrimonium, & Religionem professi sunt incapaces dominii rerum fortunæ. Et in *Simplex*, quod non ita acceptatur, & actus voto repugnantes non facit invalidos, sed tantum illicitos, qualia sunt omnia reliqua vota, exceptis tamen voti Scholasticorum Societatis JESU, quæ quidem tantum sunt simplicia, Matrimonium tamen reddunt invalidum. 2. In *Purum*, seu *Absolutum*, quod sine conditione emissum statim obligat: & in *Conditionale*, quod sub certa conditione emissum non obligat, quamdiu conditio non fuerit impleta. 3. in

Rea-

Reale, quo aliqua res, v. g. pecunia, calix &c. in *Personale*, quo promittitur aliqua actio personæ, vel omissio actionis, v. g. preces, peregrinatio, jejunium, abstinencia a lusu immo- dico &c. & in *Mixtum*, quo simul res & actio promittitur, v. g. donarium & peregrinatio ad thaumaturgam Virginem Oettinganam. Votum Reale potest, imo, si ab ipso vovente nequeat, debet impleri per alium, item transit ad hæredes (non tamen ultra vires hæreditatis, & non nisi salva legitima) atque ad successores, per c. 6. cit. c. 6. de Testam. c. 18. de censib. l. 2. §. 2. ff. de pollicit. Econtra Votum Personale non transit ad hæredes per se (per accidens autem hæres post aditam hæreditatem obligatur ex propria voluntate, & quasi-contractu, qualis est aditio hæreditatis, ad explendas obligationes defuncti, c. 6. h. t.) minus ad successores; nec debet impleri ab alio, si vovens nequeat implere, & si possit, non potest impletio alteri committi. Quapropter, si aliqua communitas vovit peregrinationem, jejunium &c. inde non obligantur successores, nisi forsan ex consuetudine, vel statuto saltem tacite approbato ab Episcopo, vel ex persuasione erronea, aut usu vel ratificatione ultro- nea. 4. in *Reservatum*, quod a nemine, nisi a Summo Pontifice dispensari vel commutari potest, qualia sunt tantum quinque: votum castitatis integre & perfecte, votum Religionis ingrediendæ, vota peregrinationis Romanæ, Jerosolymitanæ, & Compostellanæ. Extrav. 5. comm. de pœnit. & remiss. Reliqua omnia sunt non reservata.

5. Quæres, quid requiratur, ut vota Castitatis, & Religionis ingrediendæ, quæ contra Jus antiquius reservantur Sedi Apostolicæ in cit. Extrav. censentur esse reservata? R. cum hæc reservatio sit restrictiva potestatis Episcoporum, & ideo odiosa,

ac strictæ interpretationis, debent esse perfecte edita. h. e. *plena libertate & absolute*. Votum castitatis autem debet esse *perpetue & integræ*. Communis. Unde hæc vota non sunt reservata, si fiant ex metu, etiam levi, injuste incusso: si cum advertentia aut deliberatione imperfecta; si cum intentione se obligandi solum sub peccato veniali: si dubium sit, an deliberate satis, aut absolute sint emissa: si sub conditione, v. g. si convaluero: si sub pœna, seu in pœnam, si v. g. te rursus inebriaveris: si alternative, v. g. vel eleemosynam vel castitatem promittas. Vid. la Croix lib 3. p. 1. n. 544. seqq. Rursus non est votum castitatis reservatum, si eam voveas non in perpetuum, sed ad tempus dumtaxat, v. g. per annum: si voveas non nubere: non fornicari: non petere debitum conjugale: servare castitatem conjugalem: item votum *virginitatis* tantum, quo præcise promittitur abstinence ab illo actu Venereo, per quem violatur claustrum virginitatis, & hujus laureola amittitur; quamvis *virginitatem* voventes sæpe soleant intendere se obligare ad castitatem integram & perpetuam, cum non cognoscant differentiam inter virginitatem & castitatem. Imo nonnumquam apud puellas plebejas & rusticanas, quando dicunt, se virginitatem promississe, adverti, quod aliud non intenderint, quam manere in vita cœlibe, sine marito, adeoque non nubere, quod utique non est integra castitas.

6 Dico 3. Materia voti debet esse moraliter possibilis; quia ad impossibilia non datur obligatio. 2. Honestæ; quia implicat obligatio ad faciendum inhonestum. 3. De meliori bono; quia DEUS alia non acceptat. Unde de re indifferenti, quæ in se nec bona nec mala est, uti v. g. ambulare, non aere die Sabbati,

non

non ludere &c. non potest validum fieri votum; neque de re impeditiva majoris boni, ut est Matrimonium; quamvis enim hoc sit honestum, impedit tamen statum coelibem, qui est melior & perfectior, quam status Matrimonialis: si tamen per matrimonium posset procurari majus bonum, v.g. pax publica, vel vovens eriperetur ex manifesto periculo plurium & gravium peccatorum, per accidens fieret matrimonium de meliori bono, & materia voti. Pariter si quis voveret rem de se quidem indifferentem, ex causa tamen & fine, ad Dei cultum ferviente, redderetur Deo grata, uti si voveaste non amplius luserum, ut te propter Deum prives delectatione, quam sentis ex lusu vel ne perdas inutiliter tempus, aut pecunias, vel ne incidas in iram & blasphemias &c. per accidens validum evaderet tale votum. *Obji.* Si votum de re indifferenti possit per accidens fieri validum propter adjectum finem honestum & Deo magis placentem, tunc etiam votum de re meliori poterit per accidens reddi invalidum propter finem inhonestum adjectum, v.g. si voveres orare in templo expansis brachiis ad captandam vanam gloriam, & ut habearis pro homine valde pio: sed hoc est contra communem: ergo. *Re. dist. maj.* poterit reddi invalidum, si finis malus adjectus viciet ipsam rem voto promissam, vel si vovens rem promissam tanquam medium ordinet ad finem malum, ita ut finis rei promissae sit malus, ut si fur voveat preces, ut furtum bene succedat, vel si quis voveat jejunare in Sabbato, ut die Dominica melius & sapidius vorare possit. *C. maj.* Si finis malus solum viciet intentionem & actum voventis, vel si finis voventis rei promissae extrinsecus, sit malus, ut si intendas vanam gloriam ex precibus publice ex voto para-

gendis. N. maj. Illud prius non est contra communem: bene tamen istud posterius.

7 Dico 4. Votum validum parit obligationem Religionis gravem vel levem (prout res promissa fuerit gravis vel levis, aut intentio voventis; iste enim potest vovere rem de se gravem, at solum leviter se obligare intendendo) exequendi id, quod promissum est, & quidem moraliter statim, nisi iusta causa dilationem excuset. Communis fundata tam in Jure naturali, quam Divino Deut. 23. ubi Deus sic præcipit: *cum votum voveris Domino Deo tuo, non tardabis reddere: quia requireret illud Dominus Deus tuus, & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum. Si nolueris polliceri, absque peccato eris. Quod autem semel egressum est de labiis tuis, observabis, & facies, sicut promissisti Domino Deo tuo.*

8 Dico 5. Obligatio voti tollitur, seu votum solvitur, non solum per executionem rei promissæ, sed etiam aliis quatuor modis 1. *irritatione*, qua superior absque omni alia causa, præter beneplacitum suum, aufert obligationem voti: hoc autem non cuilibet Superiori concessum est, sed illi tantum, cui vel competit potestas dominativa in ipsam personam vel voluntatem voventis, ut competit patri in filium impuberem, tutori in pupillum, matri, si patre mortuo est tutrix, & his deficientibus avo & avia: item Superiori Religioso, & Præfectæ Monialium, quoad suos Regulares: qui omnia sibi subditorum vota irritare prohibitu possunt; & hæc irritatio vocatur *directa*: vel cui materia voti est subjecta, & ex hac causa potestatem irritandi habet maritus respectu votorum uxoris præjudicantium usui Matrimonii, gubernationi domesticæ, educationi prolis; & uxor respectu

votorum mariti, suo juri præjudicantium &c. & hæc irritatio dicitur *indirecta*, quia materiam voti subtrahit vel prohibet, nec omnino tollit obligationem voti, sed solum suspendit, quamdiu durat impedimentum.

2. *Dispensatione*, qua Superior, jurisdictione in voventem præditus, nomine Dei ex justa causa remittit obligationem voti: qualis respectu omnium omnino votorum est Papa: in votis autem Papæ non reservatis Episcopus (& Capitulum Sede Vacante) ac Superiore Ordinum quoad suos Religiosos, quoad utrumque forum, externum & internum: item Religiosi Mendicantes, quibus sui Superiores hanc potestatem non restringunt, quoad omnes fideles, at solum in & pro foro interno. De Papa colligitur ex textu *Matth. 16. Quodcumque solveris super terram, erit solutum & in cælis*. De Episcopo &c. ex *c. 1. c. 7. Si cum igitur, b. t. c. 11. & 14. de major.* De Religiosis ex eorum privilegiis ab Innoc. VIII. Eugen. IV. Martino V. Paulo III. & Greg. XIII. concessis. Justa autem causa potest esse vel minus perfecta deliberatio voventis, vel valde magna difficultas exequendi votum, vel damnum spirituale, proveniens occasione voti, ut si voto castitatis ligatus sæpe labitur ex fragilitate in peccata carnis &c. *Objic.* In *c. 6. de stat. Monach.* dicitur *custodia castitatis adeo esse annexa Regula Monachali, ut contra eam nec Summus Pontifex licentiam possit indulgere*: ergo saltem vota solemnia non sunt dispensabilia. *Re.* Sensus textus est, quod nec Papa possit dispensare in castitate Religiosa ita, ut dispensatus maneat Religiosus, non vero, ut non tollatur obligatio voti solemnitis. Ceterum justa causa ad dispensandum in voto semper est necessaria ad valorem dispensationis; quia dispensatur nomine Dei, id concedentis;

Deus

Deus autem non censetur dedisse potestatem temere dispensandi. Nec facile deberet dari dispensatio, sed potius fieri commutatio voti, vel aliquid commutationis admisceri, ut habet etiam Praxis Curiae Romanae; quippe minor sufficit causa ad commutandum, quam ad dispensandum, quia per commutationem aliud opus bonum substituitur.

3. *Commutatione*, qua nimirum non omnino tollitur obligatio voti, sed solum mutatur, & pro materia voto promissa, substituitur alia, v.g. pro jejunio eleemosyna &c. Commutare votum in opus evidenter melius potest ipse vovens: in æquale autem probabiliter ex causa, etiam tenui; quia talis reddit Deo aliquid æque gratum, & si causa aliqua subsit, non temere id facit. In opus vero minus bonum nec ex causa commutare permissum est ipsi voventi, eo quod talis commutatio involvat aliquid dispensationis, quæ necessario requirit jurisdictionem Ecclesiasticam in voventem. Ceterum si votum principaliter sit factum in favorem tertii, v.g. pauperis alendi, nec dispensatione nec commutatione tolli potest absque consensu illius, in cuius favorem est factum, seclusa causa publici boni.

4. *Deficientia materiae*, si nimirum voti materia vel ex toto vel ex parte destruat, si evadat impossibilis, vel desinat esse de meliori bono ob mutatas circumstantias.

TITULUS XXXV.

De Statu Monachorum, & Canoniorum Regularium.

SUMMARIUM.

1. *Quid veniat nomine Status Monachorum, & Canoniorum.*

Ad

- 2 *Ad quid Religiosos adstringat votum Paupertatis:*
- 3 *Votum Castitatis:*
- 4 *Et Votum Obedientiae.*

1 **S**tatus in sensu latiori dicit quamlibet vitæ conditionem, stricte autem & hoc loco conditionem vitæ *stabilem*, qua alteri tenemur adstricti: quales solummodo tres sunt in Ecclesia, nempe Clericorum, Religiosorum, & conjugum. Per *Monachos & Canonicos Regulares*, qui inter se differunt per hoc, quod illi Regulae strictiori, isti autem laxiori subsint, hic denotatur universitas omnium Religiosorum, qui per vota paupertatis, castitatis, & obedientiae sub aliquo Prælato se obligarunt ad dictas virtutes specialiter colendas, & ad certas regulas observandas. Unde dispiciendum, ad quid vi horum votorum, consequenter status sui, obligentur.

2 Dico 1. Religiosi singuli, & in particulari, vi voti *Paupertatis* accedente dispositione Ecclesiae, non solum redduntur incapaces omnis dominii rerum fortunæ, & jurium, quæ aliquem reddunt divitem, ita ut nihil proprium habere possint, &, si quis tale animo proprietario, ac sine licentia Superioris habere certo deprehendatur: per biennium voce activa & passiva, ac mortuus carere debeat sepultura sacra. *c. 2. 4. 6. b. s. c. 5. de Regular. Trid. s. 25. c. 2. de Regular.* sed etiam liberum usum & dispositionem dictarum rerum non habent, ut iis uti absumendo, donando, vendendo &c. aut etiam retinendo vel sibi applicando, nequeant absque licentia Superioris. per *Jura cit.* Quæ licentia potest esse vel expressa vel tacita, specialis vel generalis, imo & rationabiliter præsumpta, per quam intelligitur Superioris

ris consensus, qui quidem nec expresse nec tacite nec generaliter actu est datus, sed prudenter creditur dandus, si peteretur. Ut hæc licentia *presumpta* sufficiat, requiritur, ut Superior hic & nunc adiri, & ejus consensus peti commode non possit: si autem commode peti posset, tunc demum sufficit ad vitandum peccatum proprietatis, quando Superior prudenter creditur non esse invitus *quoad Substantiam*, si v.g. Superior, quamvis optet semper peti licentiam expressam, sæpe tamen conniveat, licet sciat, quandoque non peti: quo casu solum censetur esse invitus *quoad modum*, & non petens licentiam solum venialiter peccat contra obedientiam vel aliam virtutem, non contra pauperatatem. Si vero Superior simpliciter esset invitus quoad omissionem petitionis licentiæ, licet crederetur rem concessurus petita licentia, non tam *quoad modum*, quam *quoad Substantiam* invitus esse recte censeretur.

Obj. 1. Qui in Societate Jesu post Novitiatum emittunt vota Religiosa, quæ adhuc sunt simplicia, retinent dominium rerum suarum, donec nimirum a Superioribus jubeantur abdicare se dominio, vel donec emittant *Professionem*, vel Coadjutores formari *Vota publica*: ergo Religiosi, etiam in particulari, non sunt incapaces domini; quod enim Communitas Religiosa etiam Mendicantium (exceptis minoribus de stricta observantia) sit domini capax, ordinavit Trid. *l. cit. c. 3.* 2. Religiosi in particulari sæpe habent *peculium*, seu *depositum*, vel etiam *libellos*, ut vocant seu certos redditus annuos vel census, a parentibus vel propinquis ad usum eorum assignatos: ergo habent liberum usum & dispositionem in his rebus. 3. Consensus proprii Pastoris mere *presumptus* non suffi-

sufficit ad valide absolvendum a peccatis alienum subditum: ergo nec licentia mere præsumpta Superioris Religiosi ad valide & licite disponendum de rebus fortunæ. R. ad 1. Iste casus est exceptus a Summis Pontificibus Institutum Societatis Jesu approbantibus. An verò, quamdiu retinent dominium, solum illicite, vel etiam invalide, disponant tales Scholastici ejusdem Societatis, controversum est, ac decisio pendet ex eo, an verba Gregorii XIII. in *Constit.* *Quanto fructuosius: nec ulla re tanquam propria, & sine Superioris facultate uti possunt*, sint tantum narrativa, vel potestatem disponendi auferentia, & sic irritantia: quod declarare altioris est subsellii. Ad 2. Illud peculium non aliter sustinetur, nisi in quantum retinetur cum licentia Superioris, & ad hujus nutum revocabile est: neque libelli, nisi in quantum assignati cum licentia Superiorum, & ab his revocabiles sunt, ac illi redditus consignantur in manus Superiorum; ad tales enim libellos se non extendit juxta veriorum sententiam, & praxim, Trident. c. 2. cit. Ad 3. N. *conf. & parit.* quia ad absolvendum requiritur actualis Jurisdictio, & actu concessa, cum absolutio essentialiter sit actus jurisdictionis: e contra ut aliquis evitet peccatum proprietatis, sufficit modo de rebus non disponat nomine proprio, sed auctoritate Superioris, atque cum dependentia ad ejus voluntatem: quod etiam fieri censetur per respectum ad licentiam mere, rationabiliter tamen, præsumptam.

3 Dico 2. Religiosi vi voti *Castitatis* obligantur abstinere ab omni venerea carnis delectatione voluntaria, tam interna quam externa. Id enim ex natura sua exigit votum perfectæ castitatis. Unde cum in delectatione venerea, extra matrimonium plene voluntarie admissa, aut

aut studiose quaesita, non detur parvitas materiae a peccato mortali excusans, Religiosus contra castitatem peccans duo committit gravia peccata, luxuriae scilicet, & sacrilegii, cum votum graviter obliget, & eo modo, quo virtus castitatis, cui adjicitur.

4 Dico 3. Religiosi, vi voti *Obedientiae* tenentur obedire Superiori circa ea, quae illis sub culpa praecipit iuste, & quae directe vel indirecte, explicite vel implicite, continentur vel pertinent ad Regulam vel Institutum, quod profitentur. Ratio patet ex natura hujus voti. Cum igitur Superior habeat jus praecipendi, quod non obsequendo violatur, inobediens Religiosus non modo peccat contra Religionem ratione voti, sed etiam contra Justitiam: imo & peccat contra fidelitatem ob violationem promissionis. Praeterea ex hoc voto adstringitur Religiosus ad observationem Regularum, quae ex intentione Fundatoris obligant sub peccato.

TITULUS XXXVI.

De Religiosis Domibus, ut Episcopo sint subjectae.

S U M M A R I U M.

- 1 *Quid sint loca Religiosa, Sacra, Pia.*
- 2 *Per se subsunt jurisdictioni Episcopi.*
- 3 *Quid requiratur ad erectionem novi Monasterii.*

1 **P**ER *Domos Religiosas* generice intelliguntur loca cultui Divino vel aliis piis usibus auctoritate Episcopi destinata. Si praeter auctoritatem Episcopi non interveniat consecratio,

tio, specificè dicuntur *Domus Religiosæ*, uti Monasteria, Collegia, ac aliæ domus Regularium, Nosocomia, Hospitalia, Confraternitates, Congregationes &c. Si vero præter auctoritatem Episcopi adhibeatur etiam Consecratio, propriè ac specificè vocantur *locæ*, & *domus sacræ*, uti templa, sacella, altaria, pro Divinis officiis deputata. Si denique nec Episcopi auctoritas nec consecratio intervenerit, nihilominus tamen ad pia opera charitatis &c. destinata reperiantur, *locæ*, propriè ac specificè appellantur *locæ* & *domus piæ*, uti Oratoria privata. In communi usu tamen subin promiscue accipiuntur *locæ Religiosæ*, *Sacræ*, & *Piæ*. Si *locæ* ad orandum deputata, seu *Oratoria*, sint constituta auctoritate Episcopi, & in loco publico cum ostio versus plateam vel viam publicam, vocantur *publicæ*: si in loco privato, v. g. in ædibus, castris, & sine auctoritate Episcopi, sint erecta, dicuntur *privatæ*.

2 Dico 1. *Domus Sacræ*, & *Religiosæ* (non vero *Piæ* tantum) de Jure subsunt jurisdictioni Episcopi in tantum, ut ab eo visitari possint, & exigi rationes administrationis, nisi probetur illarum exemptio. c. 3. 4. 5. 7. b. 1. Clem. 2. eod. Trid. J. 22. c. 8. 9. de ref. Et nisi Hospitalia vel Collegia hujusmodi sint sub immediata protectione Regum, aut aliter in fundatione ordinatum sit, Trid. loc. cit. ubi etiam tribuitur Episcopis cura providendi, ut in *piis* quoque locis, quæ per c. 4. cit. argumento a contrario non subesse jurisdictioni Episcopi eruitur a DD., *piæ* defunctorum voluntates executioni mandentur: item potestas concurrendi cum aliis, ad quos vel ex privilegio, vel consuetudine, vel statuto, pertinet rationum exactio a locis Religiosis.

3 Dico 2. Ad exigendas novæ domus Religiosæ

1a. (intellige Monasteria) requiritur 1. consen-
 sus Episcopi. 2. Parochi loci. 3. Principis & in-
 colarum loci. 4. Religiosorum in vicinia ha-
 bentium domicilia. 5. Probabilius tamen extra
 Italiam non Summi Pontificis. 6. Ut in novo
 domicilio saltem 12. Religiosi habitare, & vel
 ex redditibus vel ex consuetis eleemosynis com-
 petenter sustentari valeant. Sumuntur hæc ex
 Trid. sess. 25. de Regular. c. 3. & ex Recentiorum
 Pontificum Constitutionibus, nempe *Quoniam
 ad institutum* Clem. VIII. *Cum alias* Gregor.
 XV. *Romanus* Urbani VIII. ubi quidem præ-
 dictorum consensus, non tamen Summi Ponti-
 ficis, mentio fit. Trid. loc. cit. sic habet: *In
 Monasteriis & domibus tam virorum quam mu-
 lierum, bona immobilia possidentibus, vel non
 possidentibus, is tantum numerus constituitur,
 ac imposterum conservetur, qui vel ex redditibus
 propriis Monasteriorum, vel ex consuetis elemo-
 synis, commode possit sustentari: nec de cetero
 similia loca erigantur sine Episcopi, in cujus
 diœcesi exigenda sunt, licentia prius obtenta.*
 Vehementer quidem reclamation, & consensum
 Summi quoque Pontificis expetit *Constit. instau-
 rande* Innoc. X. Sed P. Reinffestuel ad rit. de
 Eccles. ædific. n. 38. cum communi, ut ait, bene
 observat, quod ibi expresse restringatur licen-
 tia Pontificis ad Italiam & adjacentes Insulas.
 Idem recte advertit, per Concil. Trid. recef-
 sum esse a Jure antiquiori, c. un. b. t. in 6. & c.
 un. de Excess. Præb. ubi requirebatur consensus
 Pontificis. Adde, quod in cist. Const. *Quoniam
 ad institutum. Cum alias, & Romanus.* licen-
 tia Pontificis solum requiratur pro casu, quo
 ad illum fuerit appellatum: ergo extra hunc
 casum non requiri haud obscure licet inferre.

TITULUS XXXVII.

*De Capellis Monachorum, & aliorum
Religiosorum.*

SUMMARIUM.

- 1 *Per Capellam venit Ecclesia Curata Monasterio unita.*
- 2 *Quando & quomodo subiecta sit Episcopo.*

1 **C**apella hoc loco denotat Ecclesiam Curatam, maxime Parochialem (Beneficium vel Prioratum) incorporatam tamen vel unitam Ecclesie Regulari, & positam extra Monasterium.

2 Dico. Hujusmodi Capella, seu Ecclesia Parochialis, siquidem est plenissimo jure incorporata Monasterio, nempe ita, ut integer districtus, in quo existit, una cum populo sit exemptus ab Episcopo, & Prælatus in eo, tanquam dioecesi parvula, jurisdictionem quasi Episcopalem exerceat, est exempta, & nihil in eo juris habet Episcopus, per *c. 21. de Privil. Trid. f. 25. de Regular. c. 11.* Si vero solum pleno jure, h. e. quoad spiritualia & temporalia simul, sit incorporata, ita ut Prælatus sit Parochus in habitu & principalis in ea, vel si solum incorporata sit quoad temporalia, manet Episcopo in tali capella jurisdictio, ita ut eam visitare & pro cura animarum expositum Religiosum etiam exemptum, examinare, approbare, visitare, corrigere &c. (sed solum quoad curam animarum, administrationem Sacramentorum, & alia Parochialia) omnino possit, *Trid. loc. cit. & f. 7. c. 7. de ref.*

TITULUS XXXVIII.

De Jure Patronatus.

SUMMARIUM.

- 1 Quid sit Jus Patronatus, quæ habeat com-
moda & onera.
- 2 Quotuplex sit.
- 3 Quinam sint ejus capaces.
- 4 Quibus modis acquiratur originaliter.
- 5 Et quibus per translationem.
- 6 Præsentatio ad Beneficium Patronatum est
necessaria.
- 7 Quando sit invalida, & quando illicita.
- 8 An plures præsentari possint.
- 9 Quo tempore præsentatio fieri debeat.
- 10 Qua ratione amittatur Jus Patronatus.
- 11 Quid sint Primæ Preces, & unde habeant vim.
- 12 Ad quæ Beneficia se extendant.

Jus Patronatus, est potestas nominandi seu præsentandi Clericum instituendum ad Beneficium Ecclesiasticum vacans. Unde Patronus secundum Sacros Canones dicitur, cui competit dictum jus præsentandi: quæ præsentatio est favor præcipuus Patrono competens, licet habeat duo alia adhuc privilegia, nempe jus præcedentiæ in Ecclesia patronata, & jus ab ea petendi alimenta, si ipsi aliunde non suppetant. c. 25. h. t. modo probet illam a se vel a Majoribus suis fundatam; vel constructam, vel dotatam esse, salva tamen sustentatione Parochi ac Ministrorum ejusdem Ecclesiæ. Sed & onera incumbunt Patrono, nimirum cura, ne officia Divina negligantur; dos vel bona Ecclesiæ dila-

dilapidentur, item obligatio defendendi Ecclesiam contra potentiores, ne opprimatur, vel damnum incurrat. Unde Patronus subinde vocatur *Advocatus* Ecclesiæ, licet in Germania *Advocatus*, soleat esse distinctus, nempe Imperator respectu omnium Ecclesiarum in Imperio Romano, & Principes quoad Ecclesias in suis territoriis. Interim tamen nec Patrono nec *Advocato* competit ulla jurisdictio in Clericos, nec administratio bonorum Ecclesiæ, saltem per se & independenter a speciali concessione, multo minus potestas applicandi sibi aliquos fructus ab Ecclesia, vel accipiendi pensionem annuam ab illa c. 4. 23. b. t. Trid. s. 24. c. 3. s. 25. c. 9. de ref. Ceterum jus Patronatus, quatenus respicit præsentationem, de qua hic maxime agitur, est jus spirituali annexum, c. 16. b. t. nimirum institutioni præsentati faciendæ a Prælato in beneficio Ecclesiastico, quæ institutio est actus jurisditionis spiritualis, ad quem ordinatur præsentatio.

2 Divisio juris patronatus est 1. in *Ecclesiasticum*, quod vel alicui competit ratione Ecclesiæ, dignitatis, beneficii, loci Pii, v. gr. Episcopo, Decano, Religiosis &c. vel quod ex bonis Ecclesiasticis ad fundandam, construendam, vel dotandam Ecclesiam applicatis comparatum est: & in *Laicum* seu *Sæculare*, quod alicui vel competit ex titulo sæculari, v. g. donatione, vel quod ex bonis patrimonialibus (etiam a Clerico) in fundandam &c. Ecclesiam applicatis comparatum est; sive dein acquirens sit Laicus vel Clericus. Si proveniat partim ex titulo Laico partim ex Ecclesiastico, erit *Mixtum*. In effectu singulariter id observandum est inter utrumque, quod Papa non soleat, imo nunquam censeatur, nisi clare expri-

Personale
Reale
 mat, derogare juri patronatus Laico, bene ta-
 men Ecclesiastico per *c. 28. b. t. 2. In Personale*,
 seu *Principale*, quod adhæret personæ, v. g.
 fundatoris, & hæredum, independenter ab ali-
 qua re, ac inseparabiliter adhæret personæ;
 & in *Reale* seu *Accessorium*, quod velut acces-
 sorium quid adhæret rei temporali, v. g. castro,
 prædio, universitati bonorum vel jurium, &
 transit ad quemcumque, etiam non hæredem,
 modo rem, cui annexum est, acquirat. Per se
 censetur esse personale, nisi ex fundatione, consue-
 tudine, præscriptione, vel legitima auctoritate
 attributum sit certorum bonorum possessoribus.

Personale
 3. Dico 1. Juris patronatus capaces sunt om-
 nes Christiani. 2. Etiam Laici. 3. Ac feminae.
 Pars 1. habetur *can. 26. 27. 30. caus. 16. q. 7.* ubi
 excluduntur non-Christiani seu infideles. Hæ-
 retici tamen in nostris partibus, quamvis in fo-
 ro Ecclesiastico non tolerentur, vi consuetudi-
 nis per conniventiam Pontificis possunt præsen-
 tare, ac ab ipsis præsentati institui solent. Pars
 2. *c. 1. 7. 10. 25. b. t.* ut nimirum Laici hac ratio-
 ne alliciantur ad pias fundationes. Pars 3. *c. 7.*
cit. & c. fin. de concess. præb. Pupillus septennio
 minor, non per seipsum, sed per tutorem valide
 præsentat: major tamen septennio etiam per se-
 ipsum; quia tutoria potestas se non extendit ad ju-
 ra spiritualia. Objic. Laici sunt inhabiles ad jus
 eligendi Prælatum Ecclesiasticum & ad alia jura
 spiritualia, vel spirituali annexa: sed jus patro-
 natus non minus est jus spirituali annexum, ac jus
 eligendi: ergo. R. Ad jus patronatus in jure ge-
 neraliter habilitati sunt Laici, non ad jus eligendi
 aut ad alia jura spiritualia, vel spirituali annexa.

Personale
 4. Dico 2. Jus patronatus originaliter acquiri
 potest tribus modis. 1. Ex speciali concessione
 Pontificis. 2. Ex fundatione, vel constructio-
 ne,

ne, vel dotatione Ecclesiæ, in qua erigitur Beneficium. Unde illi versus: *patronum faciunt dos, ædificatio, fundus*. 3. Ex immemoriali præscriptione. Pars 1. claret per se; quia Pontifex supremam habet potestatem in Ecclesiis & jura spiritualia omnia. Pars 2. liquet ex *c. 3. b. t.* ubi fundatoribus, ex *c. 25.* ubi constructoribus Ecclesiæ, & Trid. *s. 14. c. 12. de ref.* ubi dotantibus tribuitur jus patronatus. Denique ex *s. 25. c. 9. cit.* ubi asseritur, jus patronatus oriri ex fundatione, vel dotatione. Quæ tamen omnia fieri debent cum auctoritate Episcopi, & cum effectu, ut Ecclesia ex non esse perveniat ad esse. Ex quibus inferitur, disjunctive & separatim sufficere vel fundationem, vel constructionem, vel dotationem Ecclesiæ: proin, si plures concurrant, ita ut unus fundet, alter ædificet, & tertius dotet, omnes fieri patronos in solidum. Quare, si omnes & singuli præsentent, & quidem diversos, instituendus est ille, qui plura tulit vota: si nullus cum altero conspiravit, & præsentati æquales sint in votis, ille, qui habet jus instituendi, potest (ex præsentatis tamen) instituere, quem voluerit, deberet tamen assumere digniorem *c. 3. b. t.* Recte autem facerent tales patroni, si in præsentando mutarent vices, v.g. si prima vacatura beneficii præsentaret fundator, altera constructor, tertia dotator. *Cl. 2. eod.* Porro *fundare* dicitur Ecclesiam, qui fundum sive solum dat: *construere*, qui sumptus supeditat ad ædificandam, vel si penitus destructa fuerit, ad restaurandam: *dotare*, qui Ecclesiæ constructæ vel construendæ assignat redditus annuos, ad celebranda Divina & Ministrorum congruam sustentationem sufficientes. Pro *dotante* pariter habetur, qui priori dote penitus amissa Ecclesiam dotat de novo, non autem ille, qui prima dote adhuc extante novas adjicit divitias,

etfi majores ; sicut ille non habetur pro *con-*
struente, qui Ecclesiam ruinofam (non omnino
 collapfam) solum reparat, licet successive to-
 tam . Interim tamen opus est , ut moneatur
 prius constructor , vel dotans primus, an non
 ipse reedificare, vel de novo dotare velit . De
 reliquo ad consecutionem juris patronatus ex fun-
 datione, constructione, vel dotatione, non re-
 quiritur expressa reservatio juris patronatus, mo-
 do fundans &c. illud non expresse remittat, vel
 tacite per actum contrarium, ut habet communis
 contra Zoesium, quia ipsum jus jam illud indulget
 in remunerationem per *c. 41. de testib.* Aliud est
 de fundantibus, construendis, dotantibus Ec-
 clesiam Collegiatam seu Conventualem ; ut enim
 talis Ecclesiæ Prælatum, qui de jure deberet eligi,
 præsentare possint, id sibi specialiter reservare
 debent cum consensu Pontificis, vel fors etiam E-
 piscopi, quo modo quidem Principes obtinuerunt
 jus etiam Episcopos præsentandi vel nominandi .
 Pars 3. sumitur ex *c. 26. de V. S. & Trid. c. 9. cit.*
 ubi insuper habetur, quod probatio temporis
 immemorialis alia non sufficiat, nisi præter reli-
 qua requisita authenticis scripturis probentur præ-
 sentationes continuatæ saltem per 50. annos, quæ
 omnes effectum sortitæ sint .

5 Dico 3. Jus patronatus, jam semel acqui-
 situm, in alios transfertur his modis . 1. Succes-
 sione hæreditaria . 2. Donatione . 3. Permuta-
 tione . 4. Venditione, sed suo modo . 5. Præ-
 scriptione . 6. Possessione vel usufructu, vel do-
 minio bonorum, quibus jus patronatus reale est
 annexum, legitime acquisito . Pars 1. liquet ex
c. 1. 3. b. t. & Clem. cit. Pars 2. *c. 8. & 14. eod.*
 Pars 3. ex *can. 40. caus. 16. q. 7.* ut autem cavea-
 tur Simonia, permutari debet cum alia re spiri-
 tuali, & cum consensu Episcopi : justamen pa-
 tron-

tronatus reale commutari potest cum re temporali, modo pro dicto jure non petatur vel accipiat aliquid temporale. Dein notandum, quod jus patronatus personale *permutatione* transferri nequeat in Laicum, vel Clericum privatum, sine consensu Episcopi: sicut sine dicto consensu nec *donatione* *c. un. h. t. in 6.* ubi corrigitur *c. 17. & eod.* in quo idem consensus tequirebatur etiam in casu, quo donatio fieret in communitatem Ecclesiasticam vel Religiosam. Pars 4. ex *c. 7. eod.* Si quidem tali casu, quo venditur jus patronatus reale, non censetur proprie *vendi* ipsum hoc jus, sed *transire* cum prædio, vel bonorum universitate; modo non taxetur, & in contractum non veniat conjunctive, ita ut propter illud augeatur pretium: si enim hoc contingeret committeretur Simonia, pretium amitteretur, & Ecclesia ipso jure evaderet libera extincto patronatu. Trid. *f. 25. c. 9. de ref.* Pars 5. ex Legibus præscriptionum, quæ diversa exigunt tempora pro diversitate eorum, contra quos currit præscriptio, majus, si contra Ecclesiam, minus, si contra privatos tendat. Nec Laici incapaces sunt præscribendi, quia ad possidendum jus patronatus sunt generaliter habilitati. Pars 6. suadetur inde, quia patronatus & præsentatio pertinere censetur ad fructus rei: fructus autem debentur bonæ fidei possessori, ac usufructum vel dominium utile obtinenti, ac in specie patronatus, *cap. 7. cit.* Unde, quia conductor rei (saltem ad longum tempus, non minus decennio) habetur pro possessore, *l. 1. §. 3. ff. de superficieb.* & quia usufructuario, item emphyteutæ, ac vasallo, fructus vel dominium utile, cui annexum est, competunt, ad hos transferri contingit jus patronatus non vero ad creditorem per hypothecationem; quia per hanc

nec dominium, nec possessio, nec usus pignoris acquiritur.

6. Dico 4. Præsentatio, quæ est usus juris patronatus, ad beneficium patronatum debet ita attendi ab instituyente, ut si infcio, vel contradicente Patrono conferat alicui beneficium, vel alteri, quam qui est præsentatus, collatio sit nulla, *can. 32. caus. 16. q. 7. c. 14. 18. 29. b. t.* Quare dum in *c. 8. eod.* talis præsentatio dicitur *irritanda*, hoc verbum, ut consonet aliis juribus, debet explicari, ut sensus sit, *declaranda ut irrita*. Si tamen Patronus collationis, se præterito factæ, conscius intra tempus, ad præsentandum sibi concessum, non reclamaret, censeretur consentire, & nullitas sanari. Interim Episcopus, cujus fuisset instituere præsentatum idoneum, compellendus est ad providendum illi de competenti beneficio, *c. 29. b. t.* quia jam consecutus fuerat jus ad rem.

7. Dico 5. Præsentatio indigni est invalida. 2. minus digni autem, est illicita, saltem ad beneficium Curatum. Pars prior desumitur ex *c. 15. b. t.* Posterior ex Trid. *s. 24. c. 1. & 28. de ref. & confirmatur ex jure naturali, quod exigat, ut meliori modo, quo fieri potest, consulatur animarum saluti, & avertatur periculum, quod ipsis imminere facile potest, si ad beneficia Curata promoveatur minus dignus, saltem si notabiliter sit minus dignus. Unde licet consuetudo, qua passim præsentantur simpliciter digni & idonei, derogare potuerit Tridentino, juri tamen naturali derogare nequit. Quapropter patroni graviter vel leviter peccant præsentando minus dignum ad beneficium Curatum, prout grave vel leve animabus & Ecclesiis inde periculum imminere apparuerit. Quod autem præsentatio minus digni, & tantum simpliciter idonei,*

nei, non fit invalida, patet ex Trid. *f. 7. c. 3. & 13.* item ex eo, quia nullibi reperitur irritata. Per *digniore* intelligo illum, qui pensatis omnibus judicatur fore utilior Ecclesię, & animarum salutı procurandę. Per *dignum* vero, qui habet qualitates ad beneficium requisitas, de quibus egimus *l. 1. tit. 14. de etate & qual. &c.*

8. Dico 6. Quilibet Patronus, etiam Ecclesiasticus, potest pręsentare simul plures. Plures autem successive solus Patronus Laicus, seu hic potest variare, ita tamen, ut prius pręsentatum non amplius revocet. 3. Si autem plures sint pręsentati, tenetur Episcopus instituere digniorem ex pręsentatis. 4. Si vero sint æqualis dignitatis, potest instituere, quem voluerit. 5. Nullus autem patronus pręsentare se ipsum permittitur. Pars 1. probatur negative; quia nullibi prohibetur simultanea plurium pręsentatio. Pars 2. ex *c. 24. & 29. b. t.* ubi variatio permittitur Patrono Laico, negatur Ecclesiastico. Notandum tamen, quod primus, a Laico pręsentatus, non debeat jam esse institutus, *c. 24. cit.* Porro neque Laico variare licet, si habeat compatronum Ecclesiasticum sibi concordem; quia Patronus Ecclesiasticus, utpote absolute prohibitus, nec in societate patroni Laici variare potest, consequenter ille, in quem uterque conspiravit, semper habebit vota majora, nimirum duo, alius autem vel alii, quem vel quos postea superadderet patronus Laicus, singuli non haberent nisi unicum votum, Pars 3. ex *c. 3. b. t.* Trid. *d. c. 18.* Si tamen Episcopus eligeret minus dignum, vacaret institutio, per *c. 29. cit.* scilicet ad amputandas lites. Pars 4. ex *c. 3. c. 24. b. t.* sed hic adverte discrimen inter casum, quo idem patronus plures vel simul vel successive pręsentat, & inter casum, quo diversi patroni pręsentant plures æque

idoneus: in priori tenetur Episcopus aliquem ex præsentatis eligere, quem voluerit: in posteriori probabiliter non tenetur, si intra tempus præsentationi præfixum non conspirent in unum plura & majora vota per *d. c. 3. Jo: Andr. & Pirhing contra Panormitan.* ubi enim vota sunt paria, & æqualis dignitas, nullus ex præsentatis videtur jus acquirere, etiam dignitatis tantum. Pars 5. ex *c. 26. b. t. & c. fin. de Instit.*

9 Dico 7. Tempus a Jure præfixum respectu Patroni Laici sunt 4. menses, & respectu Ecclesiastici sunt 6. menses, computandi ab hora, qua cognoverunt vacationem beneficii, non obstante, quod Patroni ob controversiam super jure præsentandi, intra dictum tempus non finitam, habuerint impedimentum *c. 3. 22. 27. b. t. c. un. eod. in 6. c. 5. de concess. præb.* Qua ratione quasi compensatur Patrono Ecclesiastico in tempore, quod ipsi negatur in variatione, soli Patrono Laico concessa. Si proin intra dictum tempus non præsentent Patroni, vel, si plures sint, non conspirent, beneficium pro illa vice fit liberæ collationis ab Episcopo, vel alio, cujus fuisset instituere præsentatum, faciendæ *c. 3. cit.* nisi probaverint impedimentum, v.g. absentia, ignorantia &c. vel nisi præsentatio jam facta caruisset effectu independenter a patrono, ut si præsentatus non acceptasset, aut renuntiasset præsentationi, aut hæc ex occulto defectu fuisset nulla &c. tunc enim patrono inciperet novum tempus, & quidem totum *arg. c. 26. de Elect. in 6.* Si tamen Patronus Ecclesiasticus scienter præsentasset indignum, seu laborantem defectu nullitatem inducente, ajunt passim, illum pro ea vice privari jure præsentandi, non item Patronum Laicum. Examen super idoneitate præsentati semper pertinet ad Episcopum, licet forte institutio

tio pertineat ad alium. Trid. *f. 25. c. 9. de ref. De* 17
 reliquo, si Laicus habeat compatronum Eccle-
 siasticum, etiam ipsi indulgentur 6. menses;
 quia æquum est, ut in causa individua privile-
 giatus, si altero sit dignior, trahat secum non-
 privilegiatum, *arg. l. 10. ff. quemad. servit. amitt.*

10 Dico 8. Jus Patronatus amittitur vel sine vel
 cum delicto. *Sine delicto*. 1. Tutali destructione
 Ecclesiæ, item interitu dotis respectu dotan-
 tis. 2. Extinctione familiæ, si est familiare seu
 gentilitium, certæ familiæ reservatum. 3. Vo-
 luntaria cessione expressa, imo & tacita, ut si pa-
 tronus patiatur Ecclesiam patronatam converti
 in Collegiatam absque sui juris reservatione. 4.
 Unione accessoria beneficii aut Ecclesiæ patrona-
 tæ ad beneficium vel Ecclesiam liberam, vel ad
 Monasterium. 5. Non-usu per viam præscriptionis,
 modo interea intervenerint saltem duæ collatio-
 nes beneficii liberæ. 9. Suppressione, vel revo-
 catione juris patronatus a Pontifice facta, quam
 tamen facere non solet, nec unquam censetur vel-
 le in patronatu Laico, ortum habente ex funda-
 tione &c. nisi id clare exprimat. *Cum delicto*
 autem 1. si Patronus fiat apostata a tota Fide Chri-
 stiana. 2. Si committat crimen læsæ Majestatis
 vel aliud enorme, quod inducit confiscationem
 bonorum: & tunc, si jus patronatus est reale,
 amittitur ipso facto: si personale; per senten-
 tiam privatoriam. 3. Si patronus occidat vel mu-
 tilet Rectorem, aut alium Clericum suæ Ecclesiæ
 patronatæ *c. 12. de pen.* 4. Si se ingerat in per-
 ceptione fructuum beneficii, eos sibi applican-
 do, vel, ne ad beneficiatum perveniant, impe-
 diendo. Trid. *f. 25. c. 9. cit.* 5. Si vendere, vel
 alio illicito modo contra Canonicas sanctio-
 nes in alium transferre præsumat jus patrona-
 tus. Trid. *loc. cit.* Circa hunc amittendi modum

notanda sunt adhuc duo, 1. quod solus delinquens amittat non ejus successores, ab ipso fundatore specialiter vocati, neque compatroni innocentes. 2. Quod nec delinquens amittat absque sententia declaratoria criminis, licet jus dicat amitti ipso facto; quia poenæ privativæ non incurruntur absque omni sententia.

11. Juri patronatus admodum vicinæ sunt *primæ Preces* Imperatoris. Unde quæres, quid sint *Primæ* (vel *Primariæ*) *Preces*, quousque se extendant? Be. ad 1. Sunt *jus nominandi personam de jure communi, & vi foundationis, habilem ad beneficia vacantia vel vacatura in Ecclesiis Romano-Germanici Imperii, ab Ordinario, vel alio, ad quem pertinet alias collatio, admittebam intra mensem. Imperatori vel Regi Romanorum recens electo concessum ex privilegio Pontificis.* Vocantur *Primæ*, quia sunt prima Imperatoris petitio, & unica, non iteranda in una eademque Ecclesia: item *Primariæ*, quia hæc petitio præferenda est cuique akeri nominationi, præsentationi, collationi &c. modo nominatus intra mensem a notitia vacationis beneficii suam nominationem insinuet collatori. Ultimis verbis, *concessum ex privilegio Pontificis*, acriter se opponunt Hæretici, primas preces inter Regalia Imperatoria referentes, & Imperatori per se ex jure Majestatis competere asserentes. Sed fortiter & constanter reclamant Catholici, utique in hac materia longe præferendi, qui originem *Primarum Precum*, licet sint antiquissimæ, tribuunt indulto, gratiæ, & concessioni Sedis Apostolicæ, ut evidenter patet tum ex diplomatis variorum Pontificum Nicol. V. Innoc. VIII. Clem. VII. Pii IV. Greg. XIII. Pauli V. Urbani VIII. & Innoc. X non ante hoc jus imperatori indulgentium,

tium, quam ille Sedi Apostolicæ se devoverit tanquam Advocatum per *Legatum Obedientiæ*, & de novo hoc jus petierit, tum ex usu ipso Imperatorum, etiam moderni gloriosissime regnantis Caroli VI. qui omnes petierunt de novo, fere unico Josepho I. excepto, cujus etiam primas Preces propterea cassavit Pontifex, nec ante confirmavit, quam is moriens etiam in hoc piissime se submiserit Apostolicæ Sedi. Vide Oligenium de *primis Precibus*.

12. B. ad 2. Extendunt se generaliter ad omnia Beneficia cum-vel sine cura, dignitates, Personatus, Canonicatus &c. (quamvis in praxi fere ad hos tantum nominare Imperatores videamus) non obstante, quod Pontifici sint reservata beneficia, vel alternative subjecta, nec obstante jure patronatus *Ecclesiastici* penes alium residente, neque *turno*, ut vocant, neque devolutione ad inferiorem Pontifice, neque resignatione libera in manus Ordinarii, ut patet ex *Indulto primarum Precum*, & ibi Cochier, a Paulo V. concessarum Ferdinando II. Primis tamen Precibus non subjacent dignitates Pontificales, Pontificalibus proximæ in Cathedralibus, & principales seu primæ in Collegiatis Ecclesiis, beneficia Regularia, Litigiosa, Manualia, & improprie dicta, perpetuo incorporata dignitati, Collegio &c. item quæ sunt juris patronatus Laici, vel ad Sedem Apostolicam devoluta, aut vacant ex causa permutationis, vel in favorem tertii sunt resignata, insuper Monocularia, seu quando Collator hoc unum dumtaxat beneficium habet conferendum; imo collatores, nisi conferre possint saltem 4. Beneficia in Imperio Romano; non tenentur admittere Preces Imperiales, ut notant DD.

TITULUS XXXIX.

De Censibus , Exactionibus , & Procuratoribus .

SUMMARIUM.

- 1 2 3 *Quid sit Census , Exactio , & Procuratio .*
- 4 *Quis imponere possit Ecclesiis aut Beneficiis Censum .*
- 5 *Quinam teneantur ad solvendum Cathedra-
ticum seu Synodaticum : & quinam ad Sub-
sidium Charitativum seu Donum gratui-
tum .*
- 6 *Quinam ad procuraciones .*

1 **C**ensus in genere nihil est aliud , quam pensio , quæ in certa quantitate ex quacumque causa annuatim præstatur alteri : sub qua ratione comprehendit etiam *Tributa Sæcularibus Principibus solvenda* . Quatenus vero Census denotat certam partem fructuum , quos aliquis emit ex re vel industria alterius annuatim sibi pendendos , huc non pertinet , sed examinatur ad *Tit. de Usuris in libro V.* Hoc autem loco Census sumitur pro *pensione annua ex proventibus Ecclesiasticis solvenda* vel *Episcopis* in signum subjectionis , vel *patronis* in recognitionem foundationis , vel aliis ex iusta causa . Dividitur in *Antiquum* , qui vel statim initio & tempore foundationis , consecrationis , exemptionis , Ecclesiæ vel Beneficio est impositus velut onus reale , vel ipso jure debetur , uti *Cathedraticum* , alio nomine *Synodaticum* , eo quod olim in Synodis Diocesanis

sanis solvi consueverit, quod ex redditibus Ecclesiarum singulis annis de Jure, solvendum est Episcopo partim in signum subjectionis, partim in honorem Cathedralis, Ecclesiarum, ac de Jure scripto excedere non debet duos solidos seu aureos, *can. 1. caus. 10. qu. 3.* Et in Novum, qui primum ex post facto imponitur ab homine. Uterque vel est *perpetuus*, vel *temporalis*, v. g. ad certos annos.

2 *Exactio* in genere est id, quod Principes vel superiores, ecclesiastici aut seculares, a subditis exigunt extra Ordinem, non stabiliter & singulis annis, per quod differt a censu vel tributo, uti sunt collectæ, steuræ, contributiones, tallia, pedagia, vectigalia &c. *cap. 5. c. 6. §. 2. b. t.* Sed in hoc loco significat *pensionem*, quæ extraordinarie ab Episcopis ex justa causa exigitur de redditibus ecclesiasticis, uti est *subsidium charitativum*, seu pensio moderata, quam ex causa manifesta, v. g. si magni sumptus sint faciendi in confirmatione vel consecratione Episcopi: si reparanda sit fabrica Ecclesiarum Cathedralis, vel ejus debita solvenda, vel magnæ expensæ pro juribus Ecclesiarum defendendis sint necessariae: postulat Episcopus a subditis cum charitate, solvendam tamen ex obligatione, quia & charitas obligat, *c. 6. §. 2. cit. c. 18. in fin. eod.* Appellatur etiam *donum gratuitum*. Extra hunc casum prohibentur Episcopi suos subditos exactionibus gravare, *c. 6. cit.* Huc referri potest contributio illa, quam Trid. *sess. 23. c. 18. de ref.* ad tempus solvi præcipit in erectionem & conservationem *Seminariorum* ad exactionem & determinationem Episcoporum.

3 *Procuratio* in præsentem denotat sumptus & expensas, quibus Episcopi, vel alii eorum loco, actualiter visitantes Dioecesim vel Ecclesias, indi-

ge. 15

gent pro competenti & moderata sustentatione, solvendas ex redditibus Ecclesiasticis, non obstante, quod Episcopus aliunde habeat largos redditus. Sustentatio hæc comprehendit victum & habitationem Visitatoris, honesti comitatus, atque equorum necessariorum.

4 Dico 1. *Censum* antiquum, etiam perpetuum, Ecclesiis vel beneficiis imponere potest Papa: Episcopus autem tempore foundationis, dotationis, vel consecrationis: postea vero non nisi in utilitatem alterius Ecclesiæ vel Loci Religiosi cum justa causa: Patronus vero, etiam in suum commodum, in limine foundationis cum consensu Episcopi. 2. *Censum* novum vero, ac in perpetuum nemo, nisi Papa, vel antiquum augere, adeoque nec Episcopus saltem in suæ vel Capituli mensæ utilitatem. 3. Licet possit censum novum temporalem, seu pensionem alteri solvendam, ex justa causa. Pars 1. fere certa est ex c. 2. de *Præb. in 6. pr. c. 23. de Jur. Patr. 7. 16. 21. b. t.* Pars 2. ex c. 3. & 7. eod. *Clem. 1. §. eadem quoque de suppl. neglig. & c. 9. de his, quæ fiunt a Præb.* Excipitur tamen casus, quo Episcopus cum consensu Capituli & Superioris auctoritate ex justa causa remittit Ecclesiæ sibi subjunctæ jura Episcopalia, seu illam a sua jurisdictione eximit, c. 6. de *Relig. dom.* Pars 3. ex dictis ad tit. 12. ut *Eccl. Benef. nu. 3.*

5 Dico 2. *Cathedraticum* debetur Episcopo ab omnibus Ecclesiis, Beneficiis, Capellis, & Parochiis. 2. Probabiliter etiam a Capellis, seu Parochiis pleno jure unitis Monasterio, dissentiente P. Kon. b. t. n. 10. Item 3. *Subsidium Charitativum* eidem Episcopo, vel, Sede Vacante, Capitulo licet exigere ab omnibus Clericis beneficiatis, redditus beneficiales ultra congruam sustentationem habentibus. 4. *Quin & Regularibus*

bus beneficia vel Ecclesias sæculares obtinentibus. 5. Ab utroque tamen exempta sunt Monasteria ipsa, etiam a jurisdictione Episcopi alias non exempta. Pars 1. & 2. sumitur ex *c. 16. de Off. Ord.* quod Episcopo adjudicat *jura Episcopalia*, ac in specie *duos solidos nomine Synodatici seu Cathedratici* ab Ecclesiis seu *capellis ad Monasterium ipsum spectantibus*. Consonat *c. 12. de Præb. & Clem. 1. h. t.* nisi nimirum hæ capellæ liberentur privilegio, conventionem, ac forsan etiam præscriptione 40. annorum, per *c. 4. de Præscr. & ibi DD* Pars 3. ex *c. 6. §. prohibemus h. t. c. 16. cit.* Quod autem restrictionem fecerim ad beneficiatos ultra congruam percipientes, ratio est, quia hoc subsidium est onus mistum, Clericorum personas obligans intuitu fructuum, quos percipiunt. Pars 4. ex *citt. cc. 12. 16. & Clem. 1.* Pars 5. ex *can. 8. caus. 10. qu. 3. can. 34. caus. 16. q. 2. & c. 1. de Statu Monach.* ubi omnia Monasteria indistincte eximuntur a Cathedratico, & a tota lege diocesana, vi cujus tales exactiones Cathedratici, & subsidii charitativi, fiunt. DD. plerique & fere omnes.

Dico 3. *Procuraciones*olvere tenentur Ecclesiæ omnes, tam Regulares quam sæculares, quæ & quando visitantur, *c. 14. & 23. h. t. Trid. sess. 24. c. 3. de ref.* Excipiuntur tamen Oratoria privata, *c. fin. h. t.* Ecclesiæ pauperes, redditibus ad eas solvendas sufficientibus destitutæ, hospitalia & loca pia pro pauperibus ac infirmis deputata, per *c. 11. de rescr. in 6. §. insuper. Clem. quia contingit. de Relig. dom.* Et quas Ecclesias eximit speciale privilegium, vel consuetudo, *c. 17. h. t. Trid. l. c.* vel præscriptio immemorialis; alia enim præscriptio non sufficit, per *c. 17. cit. c. 11. & 16. de Præscript.* Ipsi autem visitationi, nisi simul præscribatur exemptio, ne quidem tempore

pore immemoriali præscribitur, per c. 16. cit. Ne vero hæc procurationes nimis gravent Ecclesias, cautum est, ut sint moderatæ, & ut Ecclesiis liberum sit vel victualia visitatoribus in natura suppeditare, vel eorum loco pecunias: ut nec visitator, nec ejus comites aliquid ultra etiam sponte oblatum, licite & valide possint accipere: ut ultra unam procurationem non accipiant pro uno die, licet eodem die plures visitent Ecclesias, sicut plures eodem die visitare debent, si commode possint; quæ proin sumptus inter se partientur, c. 23. h. t. c. 2. 3. eod. in 6. Trid. loc. cit.

T I T U L U S X L.

De Consecratione Ecclesiæ, vel Altari.

S U M M A R I U M.

- 1 2 *Quid sit Ecclesia, Altare, Consecratio, Benedictio, Execratio, Pollutio Ecclesiæ &c. quæ res consecrari vel benedici debeant.*
- 3 *Ad quem pertineat consecratio, & benedictio.*
- 4 *Quando Ecclesia, vel altare censeatur excommunicari, ut opus sit nova consecratione.*
- 5 *Quando Ecclesia, vel Cæmeterium pollui, ut opus sit reconciliatione.*
- 6 *A quo hæc fieri debeat vel possit.*

1 **P**ER Ecclesiam hic intelligitur ædes sacra, in qua fideles congregantur ad interfendum rei Divinæ, & ad percipienda Sacramenta. Per Altare autem lapis ad sacrificandum ordinatus & consecratus: quod aliud est fixum seu immobile, h. e. certo loco tanquam basi affixum, cujus saltem superior pars, seu mensa, debet

debet esse lapidea; & aliud *portatile*, seu *mobile* aut *viaticum*, quod moveri & ab uno loco in alium transferri potest, cujus quoque superior pars debet esse lapidea, ac tantæ capacitatis, ut calicem ac patenam capiat. *Consecratio* vero est *dedicatio Ecclesiæ vel altaris facta Deo a legitimo Ministro*, *debita materia* (quæ est oleum & chrisma) *forma*, & *intentione Ministri interveniente*. Differt a *Benedictione* per hoc præcipue, quod ista non fiat per inunctionem olei aut chrismatis, sed per asperisionem aquæ lustralis & certas preces. Præter Ecclesiam & Altaria debent quoque *consecrari* calices & patenæ, ad sacrificandum destinatæ: *benedici* autem *Cœmeterium*, quod est locus ad sepulturam fidelium auctoritate Episcopi deputatus; item *Paramenta* sacra seu vestes, quæ adhibentur in sacrificio, uti *Amictus* seu *Humeralis*, *Alba*, *Cingulum*, *Stola*, *Manipulus*, *Casula*, item *Corporale*, *Purificatorium*, *Mappa*, & *Palla*, qua tegitur Calix. Porro licet Ecclesia (vel Altare) semel valide consecrata, reconsecrari nec possit nec debeat, *can. 3. d. 68*. Si tamen aliquid fiat, per quod in morali æstimatione censetur amitti consecratio, dicitur Ecclesia, Altare, Calix, Patena *execrari*, & si non penitus destratur, de novo consecrari debet, ut si amittant formam suam, aut notabiliter frangantur. Si vero aliquid contingat, per quod Ecclesia vel Cœmeterium censetur *pollui* seu *violari*, indiget *reconciliatione*, ita ut, antequam hæc fiat, ibi celebrari Divina, aut sepeliri fidelis, sine peccato mortali non possit. Sed & Paramenta sacra suam benedictionem amittunt tunc, quando suam formam amittunt, vel inepta redduntur ad usum, ad quem ordinata sunt, ut si ex Stola fiat Manipulus, vel Alba, Humeralis &c. ita lacerentur, ut ad

sa.

facrum usum deservire nequeant. Si tamen ad reparandas vestes assuta sit materia minoris quantitatis parti residuæ majori, non opus est nova benedictione, sed pars minor participat benedictionem majoris, *arg. c. 3. b. t.*

2° Dico 1. Quamvis necesse non sit, ut Ecclesia, ut in ea liceat celebrare Divina, prius consecretur, sed sufficiat, si prius benedicatur, vel saltem ad publicum Dei cultum deputetur ab Episcopo ita, ut ad usus profanos non amplius convertatur. 2. Necesse tamen est, ut Altare consecretur. 3. Item Calix, & Patena, antequam adhibeantur ad usum Missæ. 4. Pariter benedictio paramentorum debet præcedere. 5. Atque Coemeterii, priusquam ibi sepeliantur fideles. Pars 1. quam tenet communis cum Barb. l. 2. J.E.U. c. 2. Sumitur ex *can. 9. 14. 15. d. 1. de consecr.* quamvis, ubi commode fieri potest, determinate consecranda sit. Pars 2. ex *c. 1. b. t. & can. 25. d. cit.* Pars 3. ex communi Doctorum. Pars 4. ex *can. 39. 40. 42. d. cit.* Pars 5. ex *c. 7. b. t.*

3 Quæres, ad quem pertineat hujusmodi Consecratio, & Benedictio? R. Ad Episcopum loci, *can. 4. d. 68. can. 25. d. cit. c. 1. de Relig. dom.* & quoad Consecrationem ita, ut ea simplici sacerdoti, & non Episcopo, committi nequeat tanquam actus Ordinis Episcopalis, nisi per privilegium Summi Pontificis, *c. 9. b. t.* cujusmodi privilegium, saltem ex immemoriali consuetudine præsumptum, quoad Calices & patenas consecrandas obtinent Abbates & alii Prælati usum Mitræ & Baculi habentes. *Benedictionem* vero Ecclesiæ, Coemeterii, Paramentorum &c. delegare potest Episcopus simplici sacerdoti. Palao *tr. 22. d. un. pun. 8. nu. 2.* Et ex privilegio Summi Pontificis saltem pro suis Ecclesiis & ad suum usum de facto obtinent Abbates, & Superiores Men-

Mendicantium. *Compend. Privil. tum Minor. tum Soc. Jes.* Item *declar. Card.* apud Gallemart. ad *Trid. sess. 23. t. 10. de ref. n. 1.* Imo superiores Regulares saltem vi consuetudinis licite benedicunt Paramenta etiam pro aliis Ecclesiis.

4 Dico 2. Ecclesiæ & Altare de novo consecrari potest, vel debet, si excretur. Communis ex *can. 3. d. 68.* Ecclesiæ autem censetur *execrata*, quando corrui, vel destruitur ex toto, aut ex parte majori simul & semel, ac iterum restauratur: si vero non destruitur simul & semel, sed per partes successive; ita tamen, ut semper major pars maneat, non censetur *execrata*, licet successive destruitur tota, & reparatur, quia semper pars minor adjecta majori in æstimatione morali reputatur consecrari per maiorem veterem, *arg. c. 3. h. t. & c. un. eod. in 6.* Altare autem censetur *execratum*, si mensa superior, sive lapis sit notabiliter fractus, vel ita destructus, ut in nulla sui parte calicem cum patena, saltem quoad maiorem partem, possit capere, vel si in Altari fixo lapis superpositus removeatur a basi seu inferiori structura. Porro *execrata* Ecclesiæ non censentur *execrata* esse Altaria, quia hæc habent distinctam & specialem consecrationem, & execratio Ecclesiæ solos fere parietes, ac eorum crustam exteriorem, in quibus fit consecratio, respicit.

5 Dico 3. Ecclesiæ, & Cœmeterium, si polluantur, *reconciliari* debent, antequam ibi celebrare liceat Divina, vel sepelire fideles. Censentur autem esse *polluta* 1. per homicidium, aut copiosam humani sanguinis ex vulnere effusionem graviter peccaminosam, eamque notoriam. 2. Per illicitam humani seminis effusionem, aut copulam carnalem, sed notoriam, ac in ipsa Ecclesiæ vel Cœmeterio factam. 3. Per sepulchrum hominis non baptizati (probabiliter non polluitur, si

in-

infans Christianorum nondum baptizatus ibidem sepeliatur) item per sepulturam hominis excommunicati non tolerati notoriam . Ceterum polluta Ecclesia censentur etiam polluta Altaria , item Coemeterium (non tamen vicissim) si Ecclesiæ contiguum sit *c. un. cit.* quia sunt accessoria , & minus digna , atque pollutio totum Ecclesiæ corpus internum , in quo etiam sunt Altaria , afficit .

6 Quæres a quo , & quomodo facienda sit hæc reconciliatio ? R. 1. Si solum Coemeterium fuit pollutum , vel Ecclesia quidem , at numquam consecrata , sed solum benedicta , vel deputata ab Episcopo ad publicum Dei cultum , reconciliari potest a simplici sacerdote per aquam lustralem ordinariam , etiam non expectata licentia Episcopi , per *c. fin. h. t.* R. 2. Si vero Ecclesia aliquando fuit consecrata , fieri debet ab Episcopo ipso *c. 9. eod.* & quidem per aquam vino & cinere (imo & sale , ut addunt) mistam , ac ab Episcopo benedictam *c. 4. eod.*

T I T U L U S X L I.

De Celebratione Missarum , & Sacramento Eucharistiæ , & Divinis Officiis .

S U M M A R I U M.

- 1 *Quid sit Eucharistia , Missa , Officia Divina .*
- 2 *In quibus locis liceat celebrare Missam .*
- 3 *Quinam adstringantur ad recitandum Breviarium .*

1 **E**ucharistia & Sacrificium & Sacramentum est ; qua *Sacrificium* nihil est aliud , quam *Missa* , quæ definitur esse *verum* , sed *incruen-*

cruentum Sacrificium, in quo Christus ipse sub speciebus panis & vini, per consecrationem conversi in corpus & sanguinem ipsius, offertur eterno Patri in recognitionem supremi dominii, principaliter quidem ab ipso Christo, ministerialiter vero a sacerdote. Unde patet, in Ecclesia Dei nihil sanctius & præstantius, nihil Deo gratius, ac hominibus salubrius, reperiri, quam Sacrificium Missæ. Quia *Sacramentum* vero definitur esse *Sacramentum Corporis & Sanguinis Christi sub speciebus panis & vini ad spiritualem animarum refectiōem Divinitus institutum.* Confititur per consecrationem Sacerdotis (in qua & essentia Sacrificii consistit) suscipitur autem, quando consecrata Hostia sumitur: extra quam sumptionem & actualem usum existit, asservatur in templis, & adoratur utpote continens Christum cum Divinitate & Humanitate, Corpore & Sanguine. Per *Officia Divina* intelliguntur hic *horæ canonicæ*, seu *Breviarium*, quod a certis personis quotidie vel decantari in Ecclesiis, vel recitari privatim debet tanquam certa formula precandi & laudandi Deum ab Ecclesia præscripta.

2 Dico 1. Non licet, nisi in casu necessitatis, vel ex privilegio post Trident. obtento, celebrare Missam in locis non consecratis, vel benedictis, aut saltem deputatis ab Episcopo ad perpetuum Dei cultum, licet adhibeatur Altare portatile. Patet ex *can. 1. 11. 12. 25. d. 1. de consec. ex Detreto Trident. de observandis in Celeb. Missæ, sess. 22. & Constit. speciali Clem. XI. die 15. Decemb. 1703. etiam promulgata per Archiepiscopum Saliburgensem in diocesis suorum suffraganeorum.* Unde in privatis Domibus, & Oratoriis sæcularium, dicto modo non præcise dicatis ad Dei cultum, legere Missas non licet, etiam cum consensu Episcopi, quem dare prohibetur

betur in *d. Const.* Clem. XI. neque de illis præsentes satisfaciunt præcepto Ecclesiæ audiendo Sacro. Interim tamen ex iusta causa, v. g. gravis & diuturni morbi, probabiliter possunt adhuc Episcopi dare licentiam, ut in domo vel Camera privata infirmi pro ejus solatio super altari portatili Missa celebrari valeat, ut cum Suar. Barb. Palao &c. docet P. Schmalzgr. *tit. de consec. Eccl. nu. 12.* contra Navar. & Azor. idque declarat apud nos consuetudo. Præterea licitum quoque est in Oratoriis Religiosorum privatis, & Capellis domesticis a Superioribus ad Divinum dumtaxat cultum deputatis, legere Missas, ita ut etiam præsentes satisfaciunt præcepto de audiendo Sacro; quia censentur esse loca sacra, & Monasteria non sunt domus privatae imo veniunt etiam nomine Ecclesiæ, *c. 24. de sent. excomm. in 6. & ibi gl.* Quin & in cameris & cellis, ubi v. g. decumbit infirmus, ut legantur Missæ, Superiores Regulares facultatem dare possunt, non tamen ita, ut Laici eis assistentes satisfaciunt præcepto. Dixi, nisi in *casu necessitatis*, v. g. in bello pro exercitu, in longinqua peregrinatione per loca Infidelium, in concursu populi tanto, ut eum Ecclesia non capiat, vel in loco, ubi nulla est Ecclesia &c. licebit super Altari portatili etiam sub dio, vel in alio loco decenti, Missas legere non requisita licentia Episcopi, per *can. 1. & 30. de consecr.*

3 Dico 2. Ad Breviarium dicendum quotidie obligantur omnes Clerici in Sacris constituti, per *c. 1. & 9. h. t.* Item beneficiati licet tenue habeant beneficium, ut habet communis ex *c. 15. de Rescr. in 6.* Atque Religiosi chorum professi secundum suas ordinationes & consuetudinem. Si *beneficati* hoc pensum Canonicum culpabiliter non persolvant, tenentur ad restitutionem fructuum pro rata, seu respondentium illi dici, qua
omit-

De Baptismo, & ejus effectu. 185
omittunt, faciendam Ecclesiæ vel pauperibus.
Concil. Lateran. sub Leone X. in *Bulla Supernæ dispositionis* S. Pius V. in *Bulla Ex proximo*. Parochi tamen & beneficiati curati solum obligantur restituere fructus, sibi obvenientes propter Breviarium, non omnes diei correspondentes, quia ipsis debentur fructus etiam propter alia ministeria sacra, & curam animarum, non propter solum Breviarium. Engel *hic n.* 1. & 12. ubi cum aliis putat, si portio reddituum Parochialium uniusdiei essent 3. floreni, Parochum ob omittas horas canonicas omnes nonnisi ad unum florenum restituendum obligari. Sed plura de Eucharistia, Missa, & Breviario petenda sunt a Theologis tum speculativis & polemicis, tum & maxime a moralibus.

T I T U L U S XLII.

De Baptismo, & ejus effectu.

S U M M A R I U M.

1. 2. *Quid & quotuplex sit Baptismus, an necessarius.*
3. *Quis ejus effectus.*

1. **B**aptismus considerari solet triplex. 1. *Fluminis*, qui solus proprie Baptismus, & Sacramentum est, atque confertur per ablutionem aquæ, & verba, *ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus S.* 2. *Fluminis*, qui non consistit in nudo desiderio baptismi, si quis se sciret non esse baptizatum &c. ut vulgus existimat: tale enim desiderium non justificat; sed in perfecta contritione, vel dilectione Dei super omnia, ubi Baptismus fluminis necdum realiter

liter est perceptus; quia hujus votum includit.

3. Sanguinis, qui nihil est aliud, quam Martyrium, quod sustinetur pro Fide, aut Christo, confertque gratiam sanctificantem ex opere operato, seu ex meritis Christi specialiter applicatis, uti Sacramenta.

2 Dico 1. Baptismus fluminis, seu proprie dictus, in Catech. Rom. p. 2. c. 2. dicitur esse *Sacramentum regenerationis per aquam in verbo vite*, h. e. Sacramentum novæ legis a Christo institutum, quod conficitur per exteriorem corporis ablutionem cum aqua elementari sub præscripta verborum forma, significante & causante gratiam, ac interiorem animæ ablutionem. Est omnibus simpliciter vel in re vel in voto ad salutem necessarius.

3 Dico 2. Effectus hujus baptismi sunt sequentes. 1. Confert per se primam gratiam sanctificantem cum habitibus fidei, spei & charitatis. 2. Remittit peccatum originale, &, si adultus cum attritione baptizetur, peccata etiam actualia, totumque reatum poenæ peccatis debite delet, non tamen poenalitates. 3. Imprimit animæ characterem indelebilem. 4. Baptizatum efficit membrum, & subditum Ecclesiæ, cujus janua esse dicitur, c. 3. b. t. Conc. Florent. in decreto fid. Conc. Trid. sess. 5. can. 5. sess. 6. can. 14. de Justific. sess. 7. can. 9. de Sacram. in genere, & sess. 14. c. 2. de Pœnit.

T I T U L U S XLIII.

De Presbytero non baptizato.

S U M M A R I U M.

1 2 *A non baptizato nec Ordo nec aliud Sacramentum valide recipitur.*

1 Cum

CUM Baptismus sit fundamentum & janua reliquorum Sacramentorum. *c. 2. de cognat. spir. in 6. Trid. sess. 14. c. 2. cit.* nemo capax est alterius Sacramenti suscipiendi (etiam Eucharistiæ, licet conficiatur extra actuale suspensionem,) nisi materialiter tantum, qui baptizatus non est, ideo

2 Dico: Qui in presbyterum ordinatus est ante susceptum baptismum, invalide ordinatus est, & de novo post susceptum baptismum ordinari debet. *c. 1. h. t. præmissis quoque reliquis inferioribus Ordinibus. c. 3. eod.* Ceterum, si quis ex Christianis parentibus natus, & inter Christianos fideliter conversatus est, præsumptio Juris violenta Baptismi suscepti inducitur. *c. 3. cit. inf.*

TITULUS XLIV.

De Custodia Eucharistiæ, Chrismatis, & aliorum Sacramentorum.

SUMMARIUM.

1 2 *Eucharistia, Chrisma, & Sacramentalia quomodo asservanda.*

PER *Eucharistiam* hic veniunt species panis Eucharistici, sub quibus latet Christus cum Divinitate & Humanitate tota: per *Chrisma* autem oleum balsamo mixtum ab Episcopo benedictum, quod a Parochis adhibendum est in Baptismo solemni, seu cum ceremoniis ab Ecclesia præscriptis collato: per *Sacramentalia* denique Sacramentalia, quæ in confectione Sacramentorum adhibentur, maxime oleum tam Catechumenorum pro Baptismo, quam infirmorum pro extrema Unctione.

2 Dico. Eucharistia (uti & Crisma, ac olea sacra) sub fideli custodia asserventur sub clavibus, quas habeat Rector Ecclesiæ, & quidem in tabernaculo mundo sine aliis rebus appositis, ac in Ecclesia parochiali, & cum lumine. Communis ex *c. 1. b. t.* 2. Oratoria, Vasa, Corporalia, Purificatoria, & Vestimenta sacra conserventur munda & nitida. 3. Profana autem suppellectilia (extra casum necessitatis) non reponantur in Ecclesiis, *c. 2. eod.* Notandum, ne contingat consecratas species Eucharisticas corrumpi, sæpius, & fere singulis septimanis antiquas sumi debere, & novas consecrari.

T I T U L U S XLV.

De Reliquiis & Veneratione Sanctorum,

S U M M A R I U M.

- 1 *Quid sint Reliquiæ & Veneratio, quinam Sancti dicantur vel Beati.*
- 2 *Quo pacto venerari liceat Sanctos, & Reliquias.*

1 **R**eliquiarum voce denotantur corpora Sanctorum, vel corporum partes, uti ossa, carnes, dentes, capilli, cineres, &c. item Sanctorum vestes, rosaria, aut alia Sanctorum usu vel attractu sacrata, pariter & instrumenta Martyrii, uti cruces, funes &c. quin & sepulchra. Sancti autem hic dicuntur non illi, qui solum cum opinione sanctitatis, aut etiam miraculorum, ex hac vita decesserunt, sed qui ab Ecclesia canonizati vel beatificati, seu in numerum Sanctorum vel Beatorum relati, & sic publicæ venerationi expositi sunt: Sancti ab

omni-

omnibus, & omni cultus Religiosi specie, ac
 ubique, Beati autem cum restrictione ad cer-
 tum cultum, v.g. per imaginem in Ecclesia ap-
 pensam, Breviarii recitationem, celebrationem
 Missæ, aut solum pro certo loco aut genere
 personarum &c. coli permittuntur publice. *Ve-*
neratio denique est cultus conveniens Sanctis
 aut Beatis tanquam Dei amicis, & vocatur cul-
 tus *dulce* (& respectu B. Virg. MARIE cul-
 tus *hyperdulce*) ad distinctionem cultus *latriæ*,
 qui soli Deo competit, uti Sacrificium &c. Qui
 cultus dulci, si exhibeatur nomine Ecclesiæ,
 tanquam ab ea institutus, vocatur *publicus*,
 five in loco publico five in occulto deferatur:
privatus: autem, qui ex privata tantum colen-
 tis devotione, v.g. per preces, jejunia &c. li-
 cet forte aliis videntibus & publico in loco
 exhibeatur. Hic cultus privatus etiam exhibe-
 ri licite potest non-canonizatis, & non-beati-
 ficatis a Summo Pontifice, ad quem solum id
 pertinet: non item publicus. Unde

1. Dico. Prohibitum est cultu publico vene-
 rari aliquem, qui autoritate Romanæ Ecclesiæ
 inter Sanctos aut Beatos non est relatus. 2. Re-
 liquias antiquas ostendere extra capsam, aut
 venales exponere. 3. Noviter inventas publi-
 cas venerationi exponere absque Summi Ponti-
 ficis approbatione; licet sufficiat approbatio E-
 piscopi in casu, quo inveniuntur Reliquiæ cum
 scriptura vel instrumento publico, aut aliunde
 constet certo, eas esse alicujus Sancti antiqui-
 tus approbati. Habentur hæc c. 1. & 2. h. t.
 Trid. s. 25. in Decreto de Invocatione, Venera-
 tione, Reliquiis Sanctorum, & sacris Imagini-
 bus: quod utiliter inspicias, uti & meum Cur-
 sum Theol. Polemicæ p. 2. contr. particul. 2. art. 2.

TITULUS XLVI.

De Observatione Jejuniorum.

SUMMARIUM.

- 1 Jejunium & Abſtinentia quid.
- 2 Quinam obligentur ad hanc, & ad illud.
- 3 Diſpensatus ad eſum carnum non tenetur abſtinere ab altera reſeſtione in eodem die.
- 4 Quantum liceat comedere in Collatiuncula Veſpertina.

Jejunium in genere eſt abſtinentia a cibis, ſeu parſimonia victus in quantitate & qualitate. Eſt duplex: *Naturale*, quod conſiſtit in abſtinentia ab omni prorsus cibo & potu, per modum cibi aut potus ſumpto, atque hoc præcipitur ante ſumptionem Euchariſtiæ. Et *Eccleſiaſticum*, quod ab Eccleſia præſcribitur ſecundum certam formam. Si Eccleſia præcipiat præciſe abſtineri a certo ciborum genere, nimirum a carnibus, vocatur *Abſtinentia*: ſi præter carnes vetet ſimul alteram in die reſeſtione, jubeatque una reſeſtione integra in cibis eſurialibus, ſeu a carne diſtinctis, ſumpta eſſe contentos, appellatur ſtrictè *Jejunium*, quod obſervari debet in Quadrageſima, in angariis feria 4. 6. & ſabbato, in vigiliis Nativitatis, Pentecoſtes, SS. Apoſtolorum &c. Et hoc jejunium definitur eſſe *abſtinentia a certo genere ciborum ſub una reſeſtione ad meridiem ſumenda*. Cibi prohibiti ſunt carnes, & quidquid in comuni æſtimatione habetur pro carnibus. *can. 7. 8. 11. d. 3. de consecr.* item pro Quadrageſima etiam *lacticiis*, ſeu illi cibi, qui ſementinam

car-

carais originem trahunt. *can. fin. d. 4.* uti lac, butyrum, caseus, ova. Verum ea fere ubique in Germania permittuntur vi consuetudinis. Si comedantur carnes in notabili quantitate, peccatur graviter toties, quoties. Si adhibeatur altera refectio, etiam per plures comestiones modicas successive constituentes integram & plenam refectiorem, pariter peccatur mortaliter. Laym. *l. 4. Theol. mor. tr. 8. c. 1. v. quartum.* Licitum tamen est sub vespere sumere collatiunculam seu coenulam moderatam ex recepta consuetudine ex qua pariter pro refectioe introductum est tempus meridianum seclusa iusta causa illud mutandi; nam olim in Quadragesima debebat sumi primum ad solis occasum. Abstinencia ab altera refectioe fundatur in *can. 50. d. 1. de consecr.* imo magis in traditione & consuetudine.

2 Dico 1. Abstinere a carnibus, Veneris, Sabbati, & Jejuniorum diebus tenentur omnes Christiani, septimum ætatis annum egressi; quia præcepta Ecclesiæ per se comprehendunt, omnes & solos ratione præditos Christianos. 2. Abstinere autem ab altera refectioe, seu ad jejunium, illi soli, qui compleverunt 21. ætatis annum; sic enim habet communis DD. sensus: nisi & isti aliunde excusentur, v. g. ex causa valetudinis, magni laboris corporalis, intensi studii, dispensationis &c. An vero sexagenarii excusentur, dubium est inter Auctores: probabiliter affirmant Portell, Jo. Sanch. Diana, Tambur. Burg. & alii apud la Croix. *l. 3. p. 2. n. 1317.* allegantes auctoritatem Pii V. negant Azor, Less. Tann. Filliuc. Layman &c.

3 Quæres, an, si cum aliquo in particulari, vel cum integra communitate generaliter dispensetur ad esum carniū in Quadragesima, censeatur etiam dispensatum quoad secundam refectiorem?

R. cum Cajet. Azor, P. Vviestner *b. n. 7.* affirmative? quia per dispensationem ad esum carniū tollitur substantia jejunii; & ruente principali ruit quoque accessorium, *c. 42. de R. J. in 6.* Ex quo ulterius infero, si in aliqua diocesi permittitur esus carniū generaliter, nec illos, qui dispensationem quoad carnes non acceptant, & cibis esurialibus voluntarie vescuntur, peccare contra jejunium, qui illis diebus, quibus permittitur esus carniū, adhibent alteram refectionem in cibis esurialibus; quia etiam quoad hos per dispensationem sublata est substantia jejunii. Et plane absurdum foret eos obligare ad abstinendum ab altera refectione, qui sponte aliquid observant de præcepto Ecclesiæ, abstinendo a carnibus, non vero illos, qui nihil observant, & carnes comedunt. Nunquid talis, qui sponte non comedit carnes, & quem tu vis obligare ad abstinendum a secunda refectione in cibis esurialibus, licite mutat mentem, & dicit: afferte mihi carnes ad coenandum? & tunc in his juxta te potest adhibere secundam refectionem: quare ergo non etiam in cibis esurialibus: Vid. hæc super re Const. Ben. XIV. *Non ambigimus*, & *Insuprema*, cum aliis ad Compostellanum, & Valentinum, Tom. 1. Bullarii ejusdem.

4 Dico 2. *Quantitas* ciborum esurialium, quæ in collatiuncula vespertina licite & absolute respectu omnium, nempe media libra (quæ apud nos sunt 8. uncia) vel respectiva, nimirum respectu & proportionem habita ad personas, quæ ampliori vel pauciori cibo indigent ad suam refectionem, ac a multis determinatur quarta pars justī prandii. Utraque sententia est vere probabilis, & tuta, traditurque a multis Doctoribus. Quando autem exceditur,

equi-

equidem peccatur, sed non statim graviter: quando vero grave contrahatur peccatum excedendo, plerique DD. non determinant. *Qualitas* vero ciborum, an nimirum calidi sint vel frigidi, ossa, vel pisces, vel fructus, vel placenta &c. juxta Azor, Bonac. Burghaber, Sporer, & alios non attenditur, quorum sententiam practice probabilem esse censeo (modo consuetudo non repugnet) licet 30. DD. apud Dianam contradicant, qui tantum permittunt leviores cibos, uti panem, fructus, bellaria, & pro more regionis caseum.

TITULUS XLVII.

De Purificatione post Partum.

SUMMARIUM.

1. *Lex Purificationis in quo consistat.*
2. *In Novo Testamento non stringit per se.*

1. **L**ex Ceremonialis Antiqui Testamenti erat, ut femina post partum maris 40. diebus, & post partum feminae 80. diebus abstinere debuerint ab ingressu templi propter immunditiam corporalem, quae eo tempore censebatur perdurare. *Levit. 12.* quo finito offerentes agnum anniculum, & pullum columbae, vel turturem (vel, ubi agnum offerre non poterant, duos turtures, aut duos pullos columbarum) se liberabant ab immunditia Legali, & redimebant infantem in templo, si adhuc vixisset, Deo oblatum. Ad hujus Legis imitationem ordinavit Ecclesia, ut mulieres exemplo B. Virginis post partum aliquot hebdomadibus in reverentiam Ecclesiarum abstinerent

ab harum ingressu, atque iis elapsis *Purificationem* per certas ceremonias instituerent, & a Parocho in Ecclesiam introducerentur prævia benedictione, & cum aliqua oblatione. *c. un. h. t.*

2 Dico, hæc purificatio post partum in novo Testamento non est de præcepto, sed de consilio. *c. un. cit.* Nisi forsan consuetudo, quæ videtur, esse introducta cum opinione obligationis, obtineat apud nos vim legis.

TITULUS XLVIII.

De Ecclesiis ædificandis, vel reparandis.

S U M M A R I U M.

- 1 *Quid hic intelligatur per Ecclesiam.*
- 2 *Quid requiratur, ut ædificetur nova.*
- 3 *Quinam obligentur ad reparandam ruinofam &c.*

1 **E**cclēsia hic denotat ædem, in qua Fideles conveniunt non tantum ad orandum, sed etiam ad audiendam Missam & Verbum Dei, atque ad percipienda Sacramenta, Episcopi auctoritate constitutam, consecratam, vel benedictam. De hac inquirendum 1. quid requiratur ad novam Ecclesiam, maxime Parochialem, ædificandam. 2. & qui ad eam, si collapsa vel destructa vel ruinosa fuerit, reparandam sumptus conferre debeant.

2 Dico 1. Ut ædificetur Ecclesia nova, requiritur 1. Consensus & authoritas Episcopi, locum congruum designantis, ibique crucem figentis, & primum lapidem ponentis; quæ tamen per substitutum quoque facere potest. 2. Competentis

ris dotis, quæ sufficiat ad procuranda luminaria, sacrum ministerium, custodiam, & custodum stipendia, assignatio. 3. Absentia præjudicii alterius Ecclesiæ, præsertim Parochialis, nisi aliud exigat necessitas vel alia iusta causa: quale tamen præjudicium esse non censetur concursus populi ad antiquiorem Ecclesiam forte imminuendus. Textus & DD. *in c. fin. b. t. c. 8. de consecr. Eccl. c. 4. de privil. in 6. & can. 9. d. 1. de consecr.* Ut autem ædificetur nova Ecclesia Parochialis intra fines alterius Parochiæ, requiritur ulterius 1. præter auctoritatem Episcopi etiam consensus Capituli. 2. Ut adsit iusta ac specialis causa, qualis esse censetur magna difficultas Parochianorum, v.g. ob distantiam, interjacens flumen, &c. in adeunda Ecclesia Parochiali, vel periculum, ne quis decedat sine Sacramentis &c. 3. Ut saltem 10. familiæ adsint pro nova Parochia. 4. Ut audiatur Parochus antiquus, Patronus, & alii, quorum interest, licet consensus eorum non sit absolute necessarius. 5. Ut novæ Ecclesiæ statuatur tanta dos ex redditibus antiquæ Ecclesiæ seu Matris (salva tamen congrua antiqui Parochi) vel aliunde, quanta sufficit ad sustentationem novi Parochi, ad luminaria, & ministeria sacra. 6. Ut antiquæ Ecclesiæ servetur competens honor, ab Episcopo determinandus, v.g. aliquis census annuus: Parocho autem antiquo, si dos ex ejus redditibus sit assignata, jus præsentandi novum Parochum. Trid. *s. 21. c. 4. de ref. c. 3. & fin. b. t. & ibi DD. c. 39. de his, quæ fiunt a Prel. can. 3. caus. 10. q. 3. can. 9. cit.*

3 Dico 2. Ecclesia (maxime Parochialis: idem est de ædibus & domo Parochi) si collapsa fuerit vel destructa, vel ruinosa, reparari ac restaurari debet 1. ex redditibus ipsius Ecclesiæ, si habeat sufficientem pro fabrica & necessitatibus suis de-

signatos. 2. His deficientibus ex toto, vel ex parte, saltem concurrere ad reparationem tenentur Beneficiarij & Parochi, si habeant redundantes ultra congruam sustentationem redditus ab Ecclesia, item Patroni, Decimatores, ac alii pro rata fructuum, quos quomodocumque ex tali Ecclesia provenientes percipiunt. 3. Si nec illi superfluos, nec isti ullos redditus ab Ecclesia percipiant, obligatio incumbit populo & parochianis Sacramenta aut alia Divina percipientibus in tali Ecclesia. Trid. s. 21. c. 7. de ref. c. 1. 3. 4. b. t. caus. 10. can. 10. q. 1. & can. 1. seqq. q. 3. Sed nota, ante prædictos obligari illos, qui vel ex conventionem, vel statuto, vel consuetudine ad reparationem adstringuntur. Item observa, decimatores Laicales seu, qui Decimas penitus secularizatas percipiunt, siue sint Laici siue Clerici, seclusa consuetudine contraria probabilius non teneri concurrere. Nav. de reat. Eccl. n. 5. 57. & teste Zypæo de Paroch. consult. 4. n. 2. plerique DD. ex ratione, quia tales decimæ ab Ecclesia & officio spirituali avulsæ non amplius sunt proventus Ecclesiæ, sed bona mere temporalia, oneri bonorum & proventuum Ecclesiæ non amplius annexa, & habent se instar patrimonialium. Decet tamen, ut & isti, ubi opus est, concurrant.

TITULUS XLIX.

*De Immunitate Ecclesiarum, Cæmeterij,
& Rerum ad eas pertinentium.*

SUMMARIUM.

1. *Quid & quotuplex sit immunitas Ecclesiastica.*

2. *Im-*

- 2 Immunitas Asyli est introducta Jure Humano.
- 3 Quibus locis.
- 4 Et quibus personis concessa sit.
- 5 Recensentur crimina asylo privantia.
- 6 Quid recens ordinaverit Benedictus XIII.
- 7 Quid requiratur ad extraxionem asylo non gaudentis.
- 8 Pene non debito modo extrahentium.
- 9 Personæ Ecclesiasticæ ab oneribus personali-
bus.
- 10 Et Realibus ac Mixtis immunes sunt.
- 11 12 Quæ Titulo jurisdictionis imponuntur,
& de novo.

Immunitas in genere est exemptio ab oneribus publicis, seu alias communibus. Et hinc Immunitas Ecclesiastica est jus seu exemptio, qua personæ, res, vel loca Ecclesiastica ab oneribus secularibus libera sunt: siquidem *triplax* est. 1. *Personalis*, qua gaudent personæ Ecclesiasticæ, & maxime consistit in privilegio *Fori*, vi cuius ad forum & Judicem sæcularem trahi nequeunt, de quo ad *tit. 2. lib. 2. de foro compet.* & in privilegio *Canonis*, vi cuius violentas manus Clerico injiciens excommunicatur, de quo ad *tit. 39 lib. V. de sent. Excomm.* 2. *Realis*, qua gaudent Res Ecclesiarum & Ecclesiasticarum personarum, ita ut exactionibus Sæcularium non subiaceant, de qua in *hæc tit.* 3. *Localis*, qua gaudent Ecclesiæ & Cœmeteria in tantum, ut actus profani, & locum sacrum decedentes in iis exerceri prohibeantur, & maxime, ut Rei confugientes ad illas sint securi, ac per violentiam inde abstrahi non possint. Atque hæc vocatur proprie *Immunitas Ecclesiarum*, vel *jus Asyli*, vel *Asylia*, utpote introducta ad imitationem asyli Civitatis.

bus Refugii in antiquo Testamento concessi .
Et de hac pariter tractatur in *hoc titulo* , &
quidem secundum Rubricam primo loco . De
qua proin

2 Dico 1. Immunitas Asyli non est Jure Na-
turali, nec in novo Testamento, Jure Divino
introducenda, sed tantum Jure Ecclesiastico & Ci-
vili, scilicet in *can. 6. 8. 9. 35. 36. caus. 17. q. 4. &
c. 6. 9. & c. b. t. & t. t. C. de his, qui ad Eccles.
confug.* Regulata autem specialiter a Greg. XIV.
in *Const. Cum alias* edita anno 1591. Quod Juris
Naturalis & Divini in Lege Nova non sit,
probatur negative. *Objic.* 1. Jus Naturæ dicitur,
Ecclesiis & locis sacris deberi reverentiam:
ergo illuc se recipientes securitatis causa non
sunt inde avellendi. 2. Jus asylum in Antiqua
Lege fuit Juris Divini. *Exod. 21. Num. 35.
Deut. 19.* Sed Ecclesia hoc Jus Divinum rur-
sus instauravit in Nova Lege: ergo. R. ad 1.
Natura quidem dicitur, Ecclesiis deberi reve-
rentiam in genere, non autem quoad modum
determinatum, consistentem in hoc, ut scele-
rati in iis sint securi a debita punitione; alias
in nullo casu exinde abstrahi violente possent,
quod nemo admittit. Dein non omne, quod
lumen Naturæ dicitur conveniens esse, uti di-
ctat sceleratos, saltem aliquos, in Ecclesiis de-
fendi, uti omnes Gentes agnoscunt, propterea,
sub præceptum Juris Naturalis cadit. Ad 2.
Ecclesia hanc Veteris Testamenti Legem Ju-
dicialem nec voluit nec potuit resuscitare, sed
novam posuit ad imitationem antiquæ, sicut
de Decimis solvendis dictum est ad *tit. de
Decim.*

3 Dico 2. Ecclesiis omnibus, locisque sacris, &
Religiosis, seu autoritate Episcopi constitutis,
comperit privilegium & jus asylum, uti sunt *Templa*,
etiam

etiam nondum consecrata vel benedicta, etiam
 construi solum coepta, polluta quoque & in-
 terdicta, iterum Ecclesiae atrium, & quidem ad
 30. vel 40. usque passus (sed hæc distantia in
 praxi non observatur) item *cæmeterium* legi-
 time erectum etiam templo non contiguum,
Monasteria & domus Religiosorum, horti, aræ,
 ædes &c. intra septa Monasterii existentes, *Ora-*
toria & *Capellæ* Episcopi auctoritate Divino cul-
 tui in perpetuum deputatæ, etsi existant in
 privatis ædibus, *Hospitalia* auctoritate Episco-
 pi erecta cum Altari ad celebrandum; *Taber-*
na culum, in quo asservatur actu Eucharistia,
 item *Palatia* Episcoporum. Ita communis ex
can. 6. seqq. can. 20 21. 36. caus. 17. q. 4. c. 9 fin.
h. t. c. 4. de Relig. dom. l. 3. C. de his, qui ad
Eccl. l. 35. C. de Episc. & Cler. Ratio est, quia
 hæc immunitas habenda est pro favorabili,
 utpote privilegium Principis, & quidem prin-
 cipaliter respiciens favorem publicum Religio-
 nis, consequenter latissimæ est interpretatio-
 nis, per *c. 30. de privileg. c. 16. de V. S. c. 15.*
de R. J. in 6. l. 43. ff. de Relig. & sumpt. fun. pro-
 in Ecclesia hoc loco late accipi debet; conse-
 quenter ex eodem principio necesse non est,
 ut confuga in ipsam Ecclesiam &c. jam actu
 se receperit, sed sufficit, si januam v. g. jam
 apprehenderit.

4 *Objic.* 1. Immunitas Asyli impunitatem præ-
 stat delictis, quæ Jus Naturale & Divinum puniri
 exigit, præbetque occasionem delinquendi: er-
 go est noxia Reipublicæ: ergo odiosa & strictæ
 interpretationis. 2. Bonum publicum exigit
 puniri scelera, & immunitas cedit in favorem
 privatorum: sed bonum publicum præferri de-
 bet, & magis est favorabile, quam privatorum:
 ergo. R. ad 1. Jus Naturale & Divinum non

exigit absolute puniri omnia delicta ac semper, præsertim quando impunitas indulgetur intuitu Religionis, & ex reverentia erga loca sacra, alias nec Deus in antiquo Testamento potuisset templo & altari & civitatibus refugii asylum concedere. Nec Ecclesia omnes delinquentes protegit, uti videbimus, quos autem protegit, non omnino impunes esse præcipit, sed relinquit in salvo poenas pecuniarias, infamiae, proscriptionis, confiscationis bonorum &c. Si quidam scelerati sumant inde occasionem audacius delinquendi, per accidens est, & retorquetur in immunitate Veteris Testamenti ab ipso Deo inductæ. Nec Ecclesia intendit per se favere sceleratis, quibus per accidens obtingit favor, sed spectat reverentiam locis sacris debitam, dum concedit quibusdam in iis asylum. Ad 2. Bonum publicum etiam exigit, & magis, Ecclesias non violari per violentam ad eas confugientium extractionem, earumque favor etiam est publicus, aliis præferendus, cum *summa sit ratio, quæ facit pro Religione, l. 43. cit.* privatis hominibus directe & per se non intendit favere Legislator humanus per asylum Ecclesiis indultum.

4. Dico 3. Immunitate asyli gaudent omnes Christiani utriusque sexus, qui confugiunt ad Ecclesias, rei alicujus criminis, quod mortem, mutilationem, aut poenam æquivalentem, vel carcerem aut vincula promeretur, in ordine ad effectum, ut recipi debeant, & esse securi in sua persona, nisi nimirum rei sint criminis excepti, & asylo privantis. Iterum communis ex *l. 1. 6. C. de his, qui ad Eccles. c. 6. h. t. can. 36. & Const. Cum alias Gregor. XIV. c. 11.* atque ex præacta ratione, quia hæc immunitas est *favorabilis, & lata interpretationis.* Dixi 1.

Chri-

Christiani ; probabilius enim meo iudicio non gaudent Infideles , seu non-baptizati , uti Judæi , Pagani , Ethnici , nisi ad Ecclesiam confugiant animo serio se convertendi ad Fidem Catholicam , per *l. 1. cit. juncto c. 6. cit. ibi* : juxta *sacrorum statuta Canonum , & traditiones Legum Civilium* : ergo Jus Canonicum approbavit legem Civilem allegatam , ubi excluduntur asylo Infideles , qui Baptismum *simulate* petunt ; ergo non , si serio petant . Hæretici ob aliud , quam hæreseos , crimen se recipientes ad locum sacrum pariter defenduntur . Dixi 2. *Omnes* , adeoque & excommunicati , etiam vitandi , personaliter interdicti &c. quia hoc privilegium est locale , non personale . Milites quoque desertores , qui jam reos se fecerunt actualis desertionis , & ad evitandam poenam , vel capturam , se in locum sacrum recipiunt : si tamen necdum actualiter prius deseruissent militiam , sed solum ab ea liberare se , & subducere , intenderent confugiendo ad locum Religiosum , repeti a Ducibus possunt , & præstito de impunitate (quod intelligo de non infligenda morte , vel æquivalente , vel alia valde gravi pœna) juramento reddi debent : secus a Ducibus poterunt occupari , *arg. d. c. 6. in fine* ; quia milites personaliter sunt adstricti Ducibus , sicut servi dominis , qui ab his aufugientes absque periculo , ne tradantur Judici ob grave delictum , non proteguntur ab Ecclesia , *l. 6. cit. §. 5.* Dixi 3. *Rei alicujus criminis &c.* Quo etiam referas debitores Civiles , si periculum sit , ne coniciantur in vincula , vel carcerem , per *l. 1. 6. & can. 35. 36. cit.* non obstante , quod sua culpa contraxerint debita ; quia Gregor. XIV. in *d. Const.* quæ est Jus Novissimum , omnes asylo non gaudentes specificans , hos debitores non ex-

pres-

pressit, & sic non exceptit. Dixi 4. *in ordine ad effectum* &c. nam effectus & commoda asyli sunt, quod confugæ ad Ecclesiam, Monasterium &c. recipi debeant, & repelli non possint citra excommunicationem reservatam. *Extrav. 3. de Pœnit.* quod alendi sint ex bonis Ecclesiæ, Monasterii &c. si aliunde alimenta habere nequeant: quod capi, vinculis constringi, extrahi, vel extradi inviti non possint, *can. 6. 8 seqq. caus. 17. q. 4. Constit.* Gregor. XIV. *cit.* minus ad mortem condemnari; quamvis licite fiat executio in ipsorum bonis: imo teste P. VViestner *h. t. n. 157.* cum aliis consuetudine in quibusdam locis receptum est, ut Curia Sæcularis contra existentem in Asylo procedat per inquisitionem & citationem, atque in non comparentem habita sufficienti probatione delicti sententiam proferat, licet exequi pœnam, si capitalis sit, non valeat. Dixi 5. *Nisi rei sint criminis* &c. Quænam autem delicta privent asylo, penesquam sit cognitio & decisio, an privent asylo, & quomodo talis delinquens sit extradendus Judici Sæculari; deinceps dicemus. Interim

Objic. 1. Excommunicati vitandi ne quidem ingredi permittuntur Ecclesiam: ergo a fortiori non conceditur ipsis protectio in Ecclesia. 2. Si omnes Christiani gaudent asyilia, etiam gaudebunt Clerici & Religiosi: sed isti non gaudent, ut docent multi cum Panormit. *in d. c. 6. n. 13.* & insinuare videtur *Const. Greg. XIV. cit.* quæ est norma immunitatis asyli, dum expressam facit mentionem *Laicorum*, adeoque ad hos restrictivam. R. ad 1. Non permittuntur Ecclesiam ingredi formaliter, h. e. ut intersint Officiis Divinis &c. C. *Ant.* materialiter, ut ibi sint securi. N. *antec. & cons.* Ad 2. *dist. minor.* Clerici & Religiosi non gaudent contra

Judi-

Judices Ecclesiasticos, & Superiores suos, ne afficiantur poenis Ecclesiasticis secundum sacros canones, v. g. expressis c. 1. de calumniat. c. 2. de Regular. in 6. &c. & ne puniantur secundum Constitutiones Ordinum Religiosorum. C. minor. contra Judices Laicos, ita ut his extrahi possint a suis Superioribus, atque sic puniri secundum Leges Civiles N. min. non enim debent esse deterioris conditionis quam Laici. Neque dicta Constit. Gregoriana Clericos & Religiosos excludit ab asylo, sed Laicorum præcise ideo facit expressam mentionem, quia solum Laicis (non vero Clericis) denegabant Judices Laici sub prætextu privilegiorum immunitatem localem, ac extrahere solebant ex asylo. P. Schmalzgruber h. t. num. 165. seq.

§ Dico 4. Asylo non gaudent rei criminum exceptorum, ut vocantur, quæ specificantur in allegata Constit. Gregor. nimirum 1. Publici latrones, qui nempe in publicis viis rapinæ causa ex insidiis aggrediuntur homines, & resistentes occidunt. 2. Viarum grassatores, qui quidem in publicis & frequentatis viis per insidias aggrediuntur homines prædæ causa, sed non occidunt, per quod differunt a prioribus. 3. Depopulatores agrorum, seu qui segetes agrorum, fructus vinearum &c. ex proposito devastant. Atque hæc tria delicta debent esse notoria vel notorietate juris vel notorietate facti. 4. Qui faciunt homicidium, vel mutilationem membrorum, in ipsis Ecclesiis vel cœmeteriis ex proposito. 5. Qui proditorie occidit proximum suum, h. e. ut longe communior intelligit, non solum ex proposito & per insidias, sed sub specie amicitiae, seu qui occidit amicum, scilicet simulando amicitiam, fide-

fidelitatem &c. ita ut alter nihil tale suspicatus fuerit, vel qui per insidias occidit eum, cui ratione status, conditionis, muneris specialiter est obligatus ad amicitiam aut fidelitatem, ut si parens occidat prolem, conjunx conjugem, familiaris familiarem, caupo hospitem, aut alius commilitonem, itineris socium &c. Et hanc communissimam sententiam fuisse probavi in *meo Candidato h. t. n. 16. 17.* contra Hyppolum Grassetum, Covar. Barbof. & alios. 6. Assassini, seu qui pro pecunia vel alia re temporali, promissa vel data, occidunt hominem, vel in hunc finem promittunt vel dant pecuniam, adeoque tam conducens, quam conductus pretio, reus est assassinii asylo privantis.

7. Hæretici, qui propter ipsum hæreseos crimen ad Ecclesiam se recipiunt; quod tamen in nostra Germania, ubi crimen certarum hæresum nihil timet a Judice Sæculari, non procedit. 8. Rei læsæ Majestatis, h. e. qui in personam ipsius Principis (quo nomine veniunt omnes in sua jurisdictione Superiorem non recognoscentes, plenumque in suo territorio jus obtinentes) cui sunt subditi, delinquant per actionem injuriosam vel damnosam, v. g. percutiendo, vulnerando, carcerando, hostiliter insequendo &c. aut similes actiones mandando, auxilium præstando &c. ut habet communis. Præter hæc crimina nullum aliud, utut atrox, privat asylia secundum *d. Const. Gregorianam*, ut docet communissima; quia ipsa Constitutio voluit omnia in materia immunitatis localis occurrentia tollere dubia, atque velut norma reducere omnia ad *unam tantum formam*, statuens, ut præcise enumerata octo delicta privent asylo, *non alia, etsi æquipolleant in Jure expressis*, vel adsit *paritas, identitas, aut majoritas rationis*. Unde

de asylo protegentur quoque blasphemæ, perjuri, Simoniaci, percussores Clericorum, duellantes, incendiarii &c. item juxta communem illi quoque, qui furtum aut aliud delictum (præter occisionem aut mutilationem) committunt in Ecclesia: atque illi, qui prope Ecclesiam occidunt sub spe immunitatis, ad quam e vestigio convolare possunt; quamvis enim isti delinquant in legem, non tamen eo modo delinquant, qui a jure privantur asylo; & quamvis in *c. fin. h. t.* Summarium generaliter pronuntiet, *qui sub spe immunitatis in Ecclesiis vel cœmeteriis delinquant, immunitate non gaudent.* Gregor. XIV. tamen in *d. Const.* Cum alias, hanc generalitatem restrinxit ad sola homicidia & mutilationes in ipsis Ecclesiis commissas.

6 Quamvis autem ista ita se habeant, paucis tamen ab hinc annis Benedictus XIII. nuper piissime defunctus novam de hac materia Constitutionem, quæ incipit, *Ex quo*, edidit anno 1725. Concilio Romano a se celebrato insertam, ubi confirmat quidem famosam & sæpius citatam *Const. Gregor. XIV.* aliqua tamen delicta, de quibus post *Const. Gregor.* inter DD. dubitatum est, an privent asylo vel non, declarat privare, & alia nova adjicit, quorum reis non indulget immunitatem. Itaque declarat 1. prolatrone publico, & viarum grassatore, in ordine ad privandum asylo habendum esse illum quoque, qui unicam tantum grassationem in via publica aut vicinali commisit secuta occisione vel mutilatione. 2. Eos etiam non gaudere, qui stantes in Ecclesiis vel cœmeteriis occidunt vel mutilant existentem extra, ac vicissim stantes extra occidunt vel mutilant existentem intra Ecclesiam vel Cœmeterium. 3. Illos, qui ad Ecclesiam confugientibus vim inferunt, & ipsos a loco

2 loco immuni vel Ecclesia violenter extrahunt .
 4. In crimine Assassinii non modo mandatar-
 ios , sed etiam mandantes promissa vel data
 mercede , modo assassinium re ipsa patratum fue-
 rit , seu occisio secuta . Nova autem statuit de-
 liicta asylo privantia hæc . 1. Si quis interficiat
 proximum suum animo præmeditato ac deli-
 berato . 2. Si quis falsificet Litteras Apostolicas .
 3. Si Minister Montis pietatis , publici telonii ,
 aut Banci , pro Principis privatarumque perso-
 narum depositi destinati , furtum aut falsita-
 tem in prædictis locis committat ita notabili-
 ter , ut poenæ ordinariæ locus sit . 4. Si quis
 conflant , adulterant , vel tondent quascumque
 monetas aureas vel argenteas , etiam Principum
 externorum , vel qui ipsas monetas conflatas ,
 adulteratas , aut detonsas , ita scienter expen-
 dunt , ut fraudis conscii atque participes cen-
 feri possint . 5. Si qui sub nomine Curiae in
 alienas domos se introducunt , animo ibidem
 perpetrandi rapinas , easque re ipsa commit-
 tunt cum homicidio , aut mutilatione membro-
 rum alicujus ex domesticis , vel etiam extra-
 nei , quem ibi forte reperiri contigerit . Sed
 hæc nova Constit. Bened. XIII. sicut in his no-
 stris partibus , quantum mihi constat , specia-
 liter promulgata non est , ita an recepta aut
 in usum deducta sit , dubito (sicut tamen in
 praxi hucusque observatam fuisse scio Constitu-
 tionem Gregorianam .) Unam tamen scio dioe-
 cesim , in qua conformiter dictæ Bullæ binis
 vicibus Episcopali auctoritate ex asylo extradi-
 ti sunt , qui homicidium præmeditatum com-
 miserant , uti vir magnus mihi retulit . Vid.
 Const. Ben. XIV. n. 88. tom. 1. incip. *Alias pro*
Statu Ecclesiastico , & Republica Lucana .

7 Dico 5. Casu quo dubium est , an confuga ad
 Eccle-

Ecclesiam sit reus delicti excepti (imo & quando certum est, quod crimen sit exceptum, asyli privativum) tamen extradi vel extrahi non potest, nisi prius desuper cognoscat & pronuntiet Episcopus, ad quem privative hæc pertinet cognitio.

2. Si tamen certum sit, crimen esse exceptum (vel etiam dubium ex indiciis valde magnis pro delicto excepto) ac Judex sæcularis extraditionem petat, debet Rector Ecclesiæ, requisitus a Curia Sæculari, talem Reum caute custodire adhibito etiam carcere, donec causa ab Episcopo decidatur. 3. Secuta hac decisione necdum extrahere potest Judex Sæcularis, nisi Episcopus dederit licentiam, & interveniret persona Ecclesiastica, v. g. Rector Ecclesiæ, quæ Reum extradat. 4. Si tamen vel Episcopus notorie reum delicti excepti licentiam extrahendi dare noleret, vel Rector Ecclesiæ post datam ab Episcopo licentiam recusaret extradere ac intervenire, posset Judex Laicus delinquentem nihilominus extrahere, minori tamen, quo id fieri poterit, scandalo & tumultu. Ita communis *excit. Constit.* Gregoriana, a qua parum abludit Benedictina, sed in plerisque convenit; licet non omnino in omnibus, dum nempe pro casu, quo moraliter credibile, non vero penitus certum est, crimen esse exceptum, permittit & jubet extradi delinquentem Judici Sæculari exigenti, modo iste in forma juris valide se obliget ad eum Ecclesiæ restituendum, si postea diluantur indicia, ex quibus delictum apparebat exceptum.

8 Dico 6. Judex Sæcularis mandans extrahi ex asylo aliquem, qui eo gaudet, Ministri item extrahentes, & quicumque cooperantes, non solum peccant graviter contra Religionem & Justitiam, sed etiam incurrunt excommunicationem latæ

sent.

sententiæ, a qua non sunt absolvendi, nisi prius extractum restituerint Ecclesiæ & loco, ex quo extraxerunt, *can. 6. 8. 10. 35. caus. 17. q. 4. Const. Greg. cit.* De Jure Civili statutum est ultimum supplicium l. 2. & 6. C. de his qui ad Eccl. quamvis hæc pœna non sit in usu, & pœnitio hujus criminis relinquatur foro Canonico, sicut cognitio & judicatio ad Episcopum spectat. Nunc de Immunitate Reali.

9. Dico 7. Clerici & personæ Ecclesiasticæ sunt immunes ab oneribus Sæcularium personarum, uti sunt census personales seu capitatio, viatica & telonia personis imposita, angariæ & parangariæ, seu operæ, ire ad bellum, agere vigilias, præbere militibus hospitium in suis ædibus, fodere arenam &c. 2. Bona Clericorum beneficialia, uti decimæ, redditus stolæ, stipendia Missarum &c. ab omnibus sæcularium exactionibus, uti & 3. Ipsæ Ecclesiæ & loca Religiosa, atque bona Ecclesiastica ad cultum divinum immediate ordinata, uti calices, & paramenta sacra &c. Ita plerique omnes, quia personæ Ecclesiasticæ quoad personam suam exemptæ ab omni jurisdictione sæculari, item loca & res sacræ, atque usibus sacris destinatæ, ut patet ex variis Juribus & communi sensu.

10. Dico 8. Ecclesiæ quoad bona sua temporalia (& Clerici quoad patrimonialia) de Jure gaudent immunitate reali, seu sunt exemptæ ab oneribus tum realibus tum mixtis, quæ titulo jurisdictionis de novo imponuntur a Magistratibus Laicis. Communis & certa, atque vix ab ullo Orthodoxo negatur propter claros textus in c. 4. 7. x. c. 1. in 6. & Clem. un. h. t. c. 10. de Const. c. 4. de Censib. in 6. ibi: cum igitur Ecclesiæ Ecclesiasticæque personæ, ac res ipsarum non solum Jure Humano, quin imo & Di-
vino

vinò (in theſi nimirum , ſicut de exemptione Clericorum perſonali diximus ad tit. 2. l. 2. de for. comp. n. 4. 5. 6.) a ſecularium perſonarum exactionibus ſunt immunes . Conſonat Jus Civile in Auth. item nulla poſt l. 2. C. de Episc. & Cler. Ratio eſt , quia res ſequuntur conditionem perſonæ : accessorium ſequitur ſuum principale , c. 41. de R. J. in 6. & , quæ Religioſis adherent , Religioſa ſunt l. 43. ff. de R. V. Cum igitur Eccleſiæ & Eccleſiaſticae perſonæ juxta omnes ſint exemptæ a juriſdictione Sæcularium , etiam res & bona ipſarum debent eſſe exempta accessorie ab oneribus ſeu exactionibus Sæcularium , quæ titulo juriſdictionis imponuntur ; cum juriſdictio immediate & principaliter non in res & bona , quæ juriſdictionis ſunt incapacia , ſed in perſonas exerceatur , eo quod a perſonis præſtanda ſint tributa & collectæ rebus impoſitæ . Quod ſi autem Sæculares tali onere gravarent Eccleſias & perſonas Eccleſiaſticas , peccarent contra Religionem & Juſtitiam , tenerentur ad reſtitutionem , & incurrerent excommunicationem Summo Pontifici reſervatam c. 4. 7. Clem. cit. Bull. Cene &c.

Ceterum onera realia ſunt , quæ ipſis rebus imponuntur ſine reſpectu ad perſonas ea poſſidentes , v. g. fundis , agris , domibus , atque appellantur tributa , & contributiones ordinariæ , quo referuntur etiam Acciſæ , quæ imponuntur rebus uſu conſumptibilibus vendendis , vino , cereviſiæ , carnibus &c. indebita , quando ultra acciſas ſeu gabellas pecuniarias de potulentis , vino vel cereviſia , certa quantitas , v. g. de ſingulis unciis 6. menſuræ , Magiſtratu vel Principi Sæculari pendenda eſt . Mixta autem dicuntur , quæ vel exigunt laborem perſonalem ſimul & ſumptus , ut ire ad bellum pro-

propriis expensis, vel imponuntur subditis cum respectu ad ipsorum bona vel redditus annuos, adeoque personis immediate, rebus mediate, *ut collectæ, & contributiones extraordinariæ*, nam *collectæ* a Tributis in stricta acceptione differunt per hoc, quod non habeant præstationem seu pensionem certam, ac annuam, sicut Tributa, sed incertam, ob causam vel necessitatem forte occurrentem. Huc quoque pertinent præstationes *Teloniorum*, nempe *Vestigalia*, quæ exiguntur de bonis per terram, & *Portoria*, quæ petuntur de bonis per aquas in- vel exportatis aut advectis.

II Dixi 1. *Quæ titulo jurisdictionis imponuntur*; si enim petantur *titulo dominii particularis*, ut si Ecclesia vel persona Ecclesiastica a Sæcularibus acquirat rem feudalem vel emphyteuticam, tenetur ad onera feudi, vel ad canonem emphyteuticum, laudemium &c. cum res transeat cum suo onere reali. *c. 5. de Pignor.* Aut si injungantur *titulo pacti*, vel *reservationis* ut si quis sæcularium donet, vendat &c. Ecclesiæ, vel personæ Ecclesiasticæ prædium cum reservatione pensionis vel annuatim vel pro casu necessitatis sibi solvendæ; pariter enim portandum est tale onus ab Ecclesia &c. quia quilibet de re sua disponere, ac in alium transferre cum vel sine onere potest. Et hujusmodi pacta approbant Sacri Canones. *c. 4. de condit. appof. c. 6. de donat. c. 23. de Jur. patr.* Denique si *titulo impensarum* aliquid exigatur in constructionem vel reparationem operum publicorum, ex quibus in singula Communitatis membra immediate redundat aliquid utilitatis, vel emolumenti, cujusmodi opera sunt pontes, fontes, viz publicæ, aquæductus, excubie tempore pestis

agen-

agendæ &c. Ecclesiæ & Clerici a contributione non sunt immunes, sed concurrere debent iusta proportionem, v. g. solvere pontenagia, pontivegia, quidagia, pedagia, vectigal delapidationis, quia æquitas naturalis, imo pactum tacitum exigit, ut omnes & singuli contribuant, qui ex ejusmodi operibus commoditate perfruuntur, & indemnis sit Princeps vel Magistratus, qui ejusmodi opera extruunt vel reparant: modo, quod bene notandum, nihil petatur a personis Ecclesiasticis ad faciendum quæstum, vel ad inferendum ærario publico, vel ad solvenda debita Communitatis, vel ad sufferenda alia Reipublicæ onera, vel ad conservandum splendorem Familiæ Principis &c. hæc enim curare & procurare ad solos Laicos spectat.

Objic. Primo. Si personæ Ecclesiasticæ debent contribuere ad ejusmodi Opera publica, tunc etiam debebunt in casu extraordinariæ & communis necessitatis vel utilitatis Reipublicæ, & quidem *Secundo* ex titulo etiam jurisdictionis, quia gravis vel extrema necessitas tribuit jus auferendi bona temporalia a quocumque: sic utique etiam Clerici tempore famis possunt cogi ad vendendum frumentum, & ut permittant visitari sua granaria &c. *Tertio* cum, qui sentit commodum a communitate, etiam sentire debeat onera. Unde *Quarto* in canon. 40. §. placet, caus. 16. quest. 1. eximuntur quidem Ecclesiæ a tributo, sed cum limitatione, nisi quod adventitiæ necessitatis sarcina repentina poposcerit. Denique *Quinto*. Clerici negotiatores non sunt immunes a vectigalibus, portoriis, gabellis &c. *argum. c. 4. de censib. in 6.* ergo qualitas Clericalis non eximit a tributis & contributionibus. Resp. ad

1. debent quidem concurrere in casu extraordinariæ & communis necessitatis, cui occurrendæ non sufficiunt facultates Laicorum, *titulo impensarum* & ut *membra* communis vel ex æquitate naturali, aut pacto tacito; at non *titulo jurisdictionis*, & ut *subditi*, vel ex obligatione proveniente ex jurisdictione & potestate sæcularium; nam his neque necessitas tribuit jurisdictionem in personas ecclesiasticas. Ad 2. extrema (non gravis præterse) necessitas tribuit quidem jus auferendi bona etiam a Clericis, at non per viam jurisdictionis, sed solum jure defensionis ad succurrendum Reipublicæ. Si autem necessitas non sit urgentissima, ita ut prius licentia & consensus Papæ (vel, ubi est periculum in mora, saltem Episcopi) requiri possit, hunc consensum prius petere oportet, c. 4. & 7. b. r. Ubi tamen Papa, vel Episcopus, qui in tali necessitate, ad quam avertendam non sufficiunt facultates Laicorum, consentire tenetur, consensum dederit, determinatio & exactio harum contributionum, uti & coactio Clericorum eas negantium, non a Laicis, sed a superioribus Ecclesiasticis facienda est, c. 4. c. 7. *citt.* Idem proin tunc de coactione ad vendendum frumentum, & de visitatione granariorum, non nisi a superioribus Ecclesiasticis, & his consentientibus facienda. Ad 3. limita regulam: nisi adsit justa causa vel privilegium eximens ab onere. Ad 4. Illum textum Gratianus desumpsit ex jure civili, proin nihil præjudicare potest immunitati reali Ecclesiarum & Clericorum, ut patet ex *Prolegomenis*. Ad 5. Clericos negotiatores ipse Pontifex in Jure canonico subjicit his oneribus reliquos autem eximit cum Jure divino.

12. Dixi 2. *Quæ imponuntur de novo*. Novis itaque tributis, collectis & exactionibus bona Eccle-

Ecclesiarum & personarum Ecclesiasticarum
querari non posse a Laicis, certum est propter
defectum jurisdictionis. Sed de *Antiquis*, quæ
nimirum jam prius, quam ad Ecclesias vel Cle-
ricos pervenerunt hujusmodi bona, iis certo &
stabili modo imposita fuerunt a Laicis titulo
jurisdictionis, magna est controversia, an his
tributis & collectis obnoxie sint Ecclesie &
Clerici? Negant Suar. Guttier. Felin. Tanner.
& alii multi, quos nuper magno zelo secutus
est P. Anton. Soll in *tract. de Tributis* p. 2. c. 3.
a n. 174. Affirmant Panorm. in c. 4. cit. n. 16.
& in c. 1. de *Censib.* Vvagnereck in c. 1. h. e.
in 6. P. Engel h. e. n. 25. cum Innoc. Jo. Andr.
aliisque compluribus, quibus & ego adstipulor
ex his fundamentis, 1. ex *can. 21. 22. caus. 23.*
q. 8. ubi Urbanus Papa sic ait: de exterioribus
suis, quæ palam cunctis apparent, Ecclesia tri-
butum reddit. . . NB. quod constitutum antiqui-
tus est, pro pace & quiete, qua nos tueri &
defensare debent, Imperatoribus solvendum est,
2. ex c. 1. de *Censib.* ubi Presbyteri, si quid
habent ultra decimas, domos, & hortos suos,
& ultra mansum pro dote Ecclesie constitutum,
jubentur inde senioribus debitum servitium im-
pendere: notetur debitum, quod nempe bonis
hujusmodi jam antecelenter fuit impositum,
3. ex c. 5. de *Pignorib.* & l. 20. §. 1. ff. de *acquir.*
rer. dom. ex quibus desumptum est hoc brocar-
dicum, *res transit cum onere suo*: nempe talis
qualis est 4. ex c. 79. de *R. J.* in 6. ibi: *nemo*
potest plus juris in alium transferre, quam sibi
competere dignoscatur: ergo, si Ecclesie vel Cle-
ricis obveniant bona, prius obnoxia tributis & col-
lectis a Magistratu seculari impositis, cum isto
onere jam prius imposito obveniat, cum illis,
qui transferre, transferre nequeat sine hoc onere,
cum

cum ipse non habuerit sine hoc onere, s. ex communi praxi, saltem extra Italiam vigente, quam & nos in Germania experimur: Praxis autem & consuetudo est optima Juris dubii interpret.

Objic. 1. Quando fundus transfertur in Ecclesiam, cessat ratio adæquata exigendi tributa, a Laicis prius imposita titulo jurisdictionis, scil. subjectionis talium fundorum, & jurisdictionis Magistratus laici: ergo. 2. Quando dispositio venit in eum statum, a quo initium ducere non potuit, evanescit, 198. ff. de V. O. l. 85. §. 1. ff. de R. J. Sed; quando fundus transfertur in Ecclesiam, exactio tributorum venit in eum statum, a quo initium ducere non potuit: ergo. 3. In c. 12. de reb. Eccl. alien. dicitur, quod Laicis nulla potestas competat de rebus Ecclesiæ disponendi. Et in c. 1. b. t. in 6. prohibentur Laici quascunque exactiones imponere Ecclesiis, & Ecclesiasticis personis. Similia habentur c. 3. eod. in 6. & Clem. un. eod. c. 4. de Censib. in 6. Cum ergo hi textus generaliter & indistincte loquantur, generaliter quoque intelligendi sunt sine distinctione inter exactiones & tributa nova ac antiqua: R. ad 1. N. ant. nam adæquata ratio solvendi tributa antiqua non fundatur in sola subjectione, sed simul in facta semel impositione oneris tempore habili, qua nimirum bona, & persona, quæ possedit, erat subiecta Magistratui laico, quam subjectionem supponit quidem dicta impositio *in fieri*, non tamen *in conservari*: semel legitime impositum onus transit cum re, & transferens non potuit eam ab hoc onere liberare, & liberatam transferre in præjudicium Magistratus laici, cum nec ipse habuerit liberatam.

Ad 2. Evanescit in casu, quando dispositio dependet ab hac conditione, nisi res devenerit in alium statum, *trans. maj.* quando non ita dependet,

det. *N. maj.* Quod impositio tributi facta sit bonis a Judice laico ex titulo jurisdictionis sub ista conditione, *nisi hæc bona devenerint ad Ecclesiam, vel ad Clericos*, non constat, imo satis probari non potest. Ceterum quod universaliter verum non sit, dispositionem evanescere, quando devenit in statum, a quo initium ducere non poterat; patet inde, quod utique matrimonium non evanescat vel solvatur, si unus conjugum incidat in amentiam, ac deveniat in statum, in quo contrahi non poterat, item ex *l. 85. §. 1. contra noscitur*; ibi: *non est novum, ut, quæ semel utiliter constituta sunt, durent, licet ille casus extiterit, a quo initium capere non potuerunt.* Simile quid dicitur *§. 14. inst. de Legat.* Ad 3. Licet illa Jura generaliter loquantur, & generaliter intelligenda sint, non tamen omni generalitate, sed solum ea, quæ respicit tributa nova. Ratio restringendi ad hæc, & non extendi ad antiqua, subministratur multiplex ex nostris probationibus.

T I T U L U S L.

Ne Clerici vel Monachi sæcularium negotiis se immisceant.

S U M M A R I U M.

1. *Quæ negotia sæcularia Clericis & Religiosis prohibita.*
2. *Speciatim quæ negotiatio.*
3. *Quæ sint pœnæ illicite negotiantium.*

Negotia sæcularia in genere dicuntur hoc loco illa, quæ Dei famulos vel valde abtrahunt a rebus Divinis, vel eosdem mi-

nus decent, utpote contemptum aut vilipensionem status Clericalis & Religiosi patientia; licet per se licita sint, & Laicis convenient. Et de his intelligendum est Pauli præceptum, *nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus*. 2. Tim. 2. Talia jam adduximus in Tit. I. hujus libri III. cui respondet hic ultimus, in quo specificantur, ac in specie sub certis; etiam pœnis prohibentur Clericis & Religiosis sequentia; 1. servire Principibus Laicis quoad ministeria laica, nisi territorium possideant sub Principe laico; tunc enim Officia & Præfecturas suscipere non prohibentur, quia hoc modo varia impedire possunt præjudicia status ecclesiastici; 2. procuratores agere in tribunalibus secularibus, nisi agant pro pauperibus, pupillis, Ecclesiis &c. 3. gerere officium tabellionis seu Notarii publici, nisi in causa & in favorem fidei, aut in curia ecclesiastica; 4. ordinare aciem, dirigere milites in bello, aut machinas bellicas. 5. Judicium sanguinis exercere; aut artem Chirurgicam per incisionem vel adustionem; imo & artem medicam. 6. Medicinæ aut Juri civili publice studere; sed quoad Jus civile per consuetudinem & privilegia Universitatibus Germaniæ concessa passim est derogatum; imo, si studeatur Juri civili non ex fine primario; sed solum ut perfectius addiscatur Jus canonicum, nunquam fuisse prohibitum multi autumant; 7. demum ac præcipue *negotiationem* exercere, c. 6. b. t. Hæc est duplex, propria & impropria: *Negotiatio propria* est, quando res emuntur eo fine, ut quoad formam suam non mutatae (vel mutatae adeo tenuiter, ut in æstimatione morali censeantur eadem permanere) vendantur majori pretio, & cum lucro, ut si frumentum, vinum, pascuis, equi,

equi, vel alia animalia &c. emuntur vel alio
 titulo oneroso comparantur cum intentione ca-
 rius distrahendi. *Impropria*, quando resemun-
 tur ea intentione, ut moraliter immutatz atti-
 pliori pretio & cum lucro vendantur, ut si
 ematur hordeum & lupuli, ut inde cocta ce-
 revisia, si ematur lana, ut inde confectus pan-
 nus &c. vendatur lucröse. Utraque, tam pro-
 prie quam improprie dicta, negotiatio essen-
 tialiter involvit duo, nempe emptionem rei,
 & intentionem lucri ex ea rursus divendita,
 atque ideo utraque est *lucrativa*; nam illa,
 quæ vocatur negotiatio *simplex* vel *œconomica*,
 quando nimirum venduntur res non prius em-
 ptæ, sed provenientes ex propriis fundis, ani-
 malibus &c. vel quando venduntur superflua,
 & sine intentione revendendi emuntur neces-
 saria, vel utilia ad proprium usum; licet for-
 te postea iterum vendantur carius, si contin-
 gat, ut necessaria vel utilia non amplius sint,
 aut se offerat per accidens occasio carius ven-
 dendi, est impropriissime negotiatio, & non
 hujus loci, nec prohibita.

2. Dico Clericis, qui sunt in majoribus Or-
 dinibus constituti, vel in minoribus quidem,
 at habentibus beneficium, item Religiosis, per
 se graviter est prohibita & sub certis poenis
 negotiatio propria, saltem si eam exercent per
 se ipsos. 2. Imo & impropria, si res lucri cau-
 sa emptas carius vendant, *aliena industria* im-
 mutatas. Ita communis quoad utramque par-
 tem ex *tota dist. 88. c. fin. de vit. & honest.*
Clem. 1. eod. c. 1. 6. h. t. Trid. sess. 22. c. 1.
de ref. Ratio, quia utraque hæc negotiatio de-
 decet statum tam sacrum, nimium distrahit a
 rebus Divinis, rapit avaritiam, & exponit va-
 riis peccandi periculis. Dini tamen 1. *saltem si*

eam exerçant per seipſos, ſive totaliter, ſive partialiter, ita ut magnopere ipſimet concurrant; ſi enim totam, vel fere totam curam aliis relinquant, ipſi vero ſolum dent v. g. pecunias, uti datur campſori, eos ſaltem a mortali excuſat communior ſententia, uti & mortali excuſat parvitas materiæ, vel ſi non frequenter, ſed ſolum una vel altera vice contingat. Dixi 2. in ſecundo membro, aliena induſtria immutatas; quia cenſetur eni alienus labor, & inde lucrum capi. Si vero res emptas propria induſtria vel arte immutent, & poſtea cum lucro vendant non mero lucri ſtudio, ſed etiam ex alio fine honeſto v. g. ad parandum victum, ad fugandum otium, caſtigandum corpus, faciendas eleemoſynas, ad vitandum damnum, quod alias ſubirent v. g. ex erecta officina pharmaceutica in ſuas & ſuorum neceſſitates, uti faciunt Religioſi vendendo medicamenta propriis neceſſitatibus ſuperflua, ut ſine damno conſervent ſua pharmacopolia; nam potius res exempli quam ſcandali eſt, ſi Clerici vel Religioſi proprio labore, vel artificio honeſto, v. g. faciendo numiſmata, horologia, icones, picturas &c. otium pellant, ſuis temporibus honeſte ſic ſe occupent, licet artefacta vendant cum lucro, ad ſuſtentationem vel ad piam cauſam ordinato. Sic antiqui Monachi faciebant fiſcellas, caniſtros, ſtoſcas &c. ex materia emptâ, ac poſtmodum vendebant cum lucro: ſic ipſe S. Paulus, exercebat artem ſcenofactoriam, & ſic alimenta ſibi procurabat. Aliud foret, ſi exercerent artem lanionum, tractarent fabrilia, conficerent arma bellica, chartas luſorias &c. foderent terram, coquerent panem vel cereviſiam &c. pro quaſtu: quia hæc in communi æſtimatione dedecent ſtatum tam ſanctum.

3 Quæres, quæ sint poenæ Clericorum & Religiosorum illicite negotiantium? R. sequentes. 1. Suspendio, imo & depositio ab Ordine, ad 2. Excommunicatio ferendæ sententiæ. 3. Privatio immunitatis a gabellis & vectigalibus Magistratui laico solvendis de rebus, circa quas negotiantur. 4. Privatio totius immunitatis realis, seu a solvendis tributis de omnibus suis bonis patrimonialibus; sed hoc procedit tunc, si post trinam Episcopi monitionem non desisterint a negotiando. Ita statutum reperitur in *can. 2. d. 88. can. 4. d. 91. c. 4. & 6. b. t. c. 4. de Censib. in 6. Clem. fin. eod. c. fin. cit. Trid. loc. cit.* Imo si Clericus negotiator, ter monitus, ut desistat, negotiari pergat, & de bonis, circa quæ negotiatur, non solvat vectigalia aut portoria, ipso facto illa cadunt in commissum, *arg. c. fin. cit.* Telonarius tamen nomine Fisci non hoc ipso statim ea arripere, & possessionem Clerico auferre potest, sed instituta Vindicatione apud Judicem ecclesiasticum (quia hæc actio realis fundatur in delicto Clerici) ea consequi debet. Cancellar. Schmid *controv. 21. Semicent. 2.* Vid. iterum *Const. Bened. XIV. Apostolicæ servitutis*, quam laudavimus *lib. 3. tit. 1. n. 3. fin.*

DECRETALIUM GREGORII PAPÆ IX. LIBER IV.

IN hoc pertractantur causæ Matrimoniales, seu Matrimonium spectantes, quæ licet Laicis fere sint propriæ, ad Judicem tamen & ad forum Ecclesiasticum privative pertinent, tam externum quam internum; quia Matrimonium inter Christianos est à Christo elevatum ad rationem Sacramenti. Quapropter, quæ in hoc IV. libro traduntur, tam Clericis & Religiosis quam Laicis scitu per quam necessaria sunt.

TITULUS I.

De Sponsalibus, & Matrimonio.

SUMMARIUM.

- 1 Quid sint Sponsalia de futuro.
- 2 Debent esse Promissio vera, non ficta.
- 3 Quid Juris, si fide promittens obtinuit copulam.
- 4 Sponsalia metu extorta valent.
- 5 Debet esse promissio mutua.
- 6 Verbis vel signis sufficienter expressa.
- 7 Sponsalibus an, & qualis conditio;
- 8 Et an arrha adici possit:
- 9 An etiam pœna a resiliente solvenda.
- 10 Quamam possint contrahere Sponsalia.
- 11 An liberi sine consensu parentum.
- 12 Qualem producant obligationem.

- 14 15 Et pro quo tempore.
- 16 Qualiter inducat impedimentum publice honestatis.
- 17 18 19 20 Quibus modis dissolvantur sponsalia.
- 21 An propria auctoritate dissolvi possint.
- 22 Quid sit matrimonium. An contrahi valeat sub conditione servandæ castitatis: vel exclusa ratione Sacramenti.
- 23 Quenam ipsius causæ, & effectus.
- 24 Quotuplex sit matrimonium.
- 25 26 Qualem requirat consensum.
- 27 An etiam consensum parentum.
- 28 An utriusque consensus debeat simul poni.
- 29 Quinam valide & licite contrahant.
- 30 Impedimenta matrimonii impediencia.
- 31 32 Et dirimentia tam juris positivi quam naturalis.
- 33 A quo statui, vel introduci possit.
- 34 An Heretici Germaniæ ligentur iis, quæ Jure ecclesiastico sunt constituta.
- 35 An matrimonium contrahi possit cum dubio juris.
- 36 37 Quando error sit impedimentum dirimens.
- 38 39 An & quo jure metus dirimat matrimonium.
- 40 Quomodo purgetur metus.
- 41 Quando raptus sit impedimentum dirimens.
- 42 An idem dirimat etiam sponsalia.
- 43 Qualis disparitas cultus sit impedimentum dirimens.
- 44 45 Quid sentiendum de matrimonio, quod Catholicus contrahit cum heretica, vel viceissim.
- 46 De impedimento publice honestatis articulo ad matri-

Rubrica præfixa duas nobis exhibet partes nimirum *sponsalia & matrimonium*. Illa bifariam accipiuntur, pro *sponsalibus de futuro*, quæ sunt promissio matrimonii incundi & ordinarie veniunt nomine sponsalium, vel sponsaliorum (utrumque enim est in usu) vel pro *sponsalibus de presenti*, quæ sunt ipsum matrimonium ratum, seu contractus matrimonialis. In prima parte agemus de sponsalibus, scilicet de futuro, in altera de matrimonio.

§. I.

De Sponsalibus.

De his dicemus, quid sint, & qualiter contrahi debeant: a quibus contrahi possunt: quem pariant effectum: & qua ratione semel inita dissolvi queant.

Dico I. Sponsalia, a *spondendo* dicta quamvis in *l. ff. b. s.* dicantur esse *mentio & repromissio nuptiarum futurarum*, & in *can. 3. caus. 30. q. 5.* appellentur *futararum nuptiarum promissa*, ac *fœdera*, communius tamen definiuntur esse *mutua promissio futuri matrimonii*, vel accuratius hoc modo: sunt *promissio vera, voluntaria, ac mutua, signo sensibili expressa, futuri matrimonii inter personas jure habiles*, seu inter marem & feminam nullo impedimento laborantes. *Vera* est promissio, si fiat serio, sine fictione, & cum interno consensu, item si fiat cum tanta advertentia ac deliberatione, quanta requiritur & sufficit ad peccandum

dum mortaliter: *Voluntaria*, si fiat sine errore, aut coactione, consensum liberum tollente: an vero metus tollat voluntarium ad sponsalia necessarium, quæstionis est: *Mutua*, seu reciproca, si fiat ab utraque parte, ita ut interveniat promissio unius, & repromissio alterius. De his proin, uti & quomodo exprimi debeat promissio sensibili signo, ulterius.

3. Dico. 1. Promissio Matrimonii ficta seu simulata, quamvis in foro interno conscientie non producat obligationem sponsalitiæ per se. 2. In foro tamen externo fictæ promittens compellitur ad Matrimonium, nisi fictionem probet. Pars 1. patet ex natura contractus, qui essentialiter requirit consensum internum, c. 26. b. t. l. 2. ff. de rit. nupt. Sed sponsalia sunt contractus, non quidem realis, quia non requirit actualem corporum traditionem, sed consensualis. Pars 2. exinde, quia in foro externo, nisi ex circumstantiis & modo tendendi facile potuisset ab altera parte colligi fictio vel locus, præsumitur animus externæ promissioni respondens, l. 7. §. 2. ff. de supellect. leg. Et quia fictæ promittens alteram partem decipit in re gravi, peccat mortaliter, consequenter in conscientia tenetur eidem refarcire damnum, quod fors inde passa est.

Dixi in prima parte, *per se*; nam per accidens, si nimirum fictæ promittens feminæ, alias honestæ viræ, Matrimonium per dolosam hanc promissionem, ab ea non facile advertibilem, eblanditus est & obtinuit copulam carnalem, etiam in foro interno tenetur eam determinate ducere in conjugem, nisi illa præ Matrimonio eligat dotem, aut compensationem illati damni. Ita Sanch. Pontius, Mol. Less. Laym. Lugo, aliorumque & mihi longe probabilior contra D. Antonin. Bonac. Perez, & alios multos.

Ratias

Ratio: quia talis dolosus deflorator graviter de-
cepit feminam, & negando verum consensum,
quem habere debuisset, gravem illi intulit in-
juriam: ergo tam ex Jure Naturali quam ex po-
sitivo tenetur hanc injuriam tollere ac reparare:
atqui non reparat, nec deceptæ satisfacit eo mo-
do, quo exigit Justitia Commutativa, nisi ponat
id, quod perfide & injuste subtraxit, nempe
verum consensum in Matrimonium: ergo tene-
tur, saltem nunc, ponere verum consensum in
Matrimonium, consequenter tenetur illam deter-
minate ducere, nec sufficit illam dotare, vel ali-
ter damnum illarum resarcire; nam *aliud pro alio
solvi non potest invito creditori* l. 2. §. 1. ff. de reb. cred.
Sic fur surripiciens equum non satisfacit red dendo
pecunias, si ipsum equum adhuc retineat, & red-
dere possit. Dixi in secunda parte, *nisi fictio-
nem probet*: vix autem aliter probare poterit,
nisi per juramentum, quod tamen ipsi deferen-
dum non est, nisi ex circumstantiis, aut teno-
re promissionis, conjectura saltem probabilis,
aut aliqua præsumptio fictionis appareat.

Objic. 1. Si esset obligatio determinate ducen-
di deceptam, illa oriretur vel ex promissione,
vel ex damno illato: sed nec oritur ex promif-
sione, quia hæc fuit ficta, & nulla: nec ex illa-
to damno, quia vel nullum est secutum, ut si fe-
mina non fuit imprægnata, & delictum mansit
occultum, vel si illa detecto delicto difficiliter
nubat, & sic patiatur damnum, istud reparari
potest per dotem &c. ergo: 2. Fictæ promittens
non consensit in conditionem ineundi Matrimo-
nii, sub qua obtinuit usum corporis: ergo nec
tenetur hanc implere conditionem. 3. Sibi im-
putare debet femina, quod crediderit proco: cum
ejusmodi sceleratis hominibus usita: um sit dolose
promittere. **R.** ad 1. *N. maj.* nam ad hæc obli-
gatio

gatio oritur partim ex injuria defloratoris, consensum verum perfide negantis, quem proin nunc tenetur ponere, ut satisfaciat pro injuria; partim ex natura contractus innominati & onerosi, *facio, ut facias*; nam acceptando usum corporis, sub conditione ineundi Matrimonii concessum, tacite se obligavit deflorator, ac realiter consensit in Matrimonium, licet initio fecte istud promiserit verbis. Ad 2. est eadem responsio; quia debuisset, & adhuc debet consentire in conditionem, vel realiter ac tacite jam consensit admittendo usum corporis. Ad 3. Debet quidem sibi imputare, quando ex verbis vel circumstantiis potuit colligere fictionem, ut si scivit, procum esse longe sublimioris conditionis, nec specialiter ab illo assicurata fuit de consensu, non obstante tam excessiva inaequalitate probe cognita: non vero, si colligere fictionem non potuit; & ex sola spe Matrimonii consensit, non ex libidine, vel ex spe consequendi pecunias.

4. Quæres ad quid teneatur, qui defloravit vel imprægnavit feminam sine ulla promissione Matrimonii, vera vel ficta? R. 1. Si femina ex defloratione nullum passa est damnum, ante sententiam Judicis ad nihil tenetur in conscientia. Resp. 2. Si vero passa est damnum, tunc vel femina sponte consensit? & rursus ad nihil obligatur in conscientia: vel non sponte consensit, sed fuit per vim, fraudem, dolosa promissa, metum injuste incussum, adeoque per injuriam inducta? & tenetur corruptæ in conscientia ante omnem Judicis sententiam omnne damnum reparare, vel ducendo, vel competentem dotando, ut tales nuptias acquirat, quales sperare potuisset, si violata aut corrupta non fuisset. R. 3. In foro externo tenetur ad id ad quod cum Index condemnat, licet femina dam-

damnum passa non sit modo per injuriam & modum injustum extorserit copulam. Tenetur autem Judex, casu quo seducta vel induc[t]a extiterit virgo saltem communiter habita pro tali, cum condemnare ad illam vel ducendam vel dotandam, electione penes violatam existente, *c. 1. & 2. de adult.* Quia in casu probabiliter etiam importunæ preces, blanditiæ, & munera æquivalent dolo ut sat multi DD. colligunt ex verbo *seduxerit in d. c. 1.* posito, & ex verbis, *nisi sollicitaverit*, positis in *l. un. §. 2. C. de raptu virg.* Ceterum sicut quælibet nunquam nupta in foro externo per se præsumitur virgo, ita & præsumitur dolose vel injuste seducta, *arg. l. un. §. 2. cit.*

§ Dico 3. Sponsalia metu gravi injuste incusso extorta probabilius valent, Sylv. Tanner. Haun. VViestner *h. s. n. 257.* Schmalzgrueber *n. 427.* contra Sanch. Pontium, utrumque Barbof. Engel, Konig, Franc. Schmier, & Conradum Vogler de *spons. d. 5. n. 16.* Prob. negative, quia ex nullo Jure Positivo (nam spectato Jure Naturali sunt valida) nec ex ulla efficaci ratione evincitur irritatio & nullitas. *Objic. 1.* In *c. 11. de desponsal. impub.* permittitur puellæ, quæ *nolens, & invita, & minis parentum*, adeoque metu adacta, contraxit sponsalia cum puero, alteri nubere etiam non expectatâ pubertate pueri, ergo sponsalibus ita extortis non fuit obligata. 2. Matrimonium gravi metu injuste incusso extortum non valet: ergo nec sponsalia; quia, quidquid de Matrimonio reperitur in Jure statutum, extendi debet ad sponsalia, *l. 15. l. 16. ff. b. t.* 3. Ideo Matrimonium ita extortum non valet, quia deficit consensus a Jure requisitus: sed hic etiam deficit in sponsalibus taliter extortis. 4. Si valerent hæc sponsalia, obligarent ad actum nullum, quia obligarent

garent ad Matrimonium, quod invalidum est, si extorqueatur per metum. 5. Et licet postea cessaret metus, quando contrahitur Matrimonium, tamen metus, per quem fuerunt extorta sponsalia, in illud adhuc influeret: quod enim est causa causæ, est etiam causa causati.

Resp. ad 1. Illa permissio Pontificis fuit dispensatio, & contractæ obligationis relaxatio atque sponsalium rescissio: ergo ex *d. cap. 11.* potius infertur valor hujusmodi sponsalium. Ad 2. Neg. *Conseq.* de Matrimonio extat clarus textus in *cap. 14. & 15. hoc tit.* quod sit nullum; non vero de sponsalibus. Lex autem irritans, utpote odiosa, non debet extendi a casu expresso ad non expressum, etiam propter paritatem vel identitatem rationis. Ad *lib. 15. & 16. cit.* dico, universaliter verum non esse, quod statutum de Matrimonio debeat extendi ad sponsalia, præsertim ubi non reperitur eadem ratio, uti in casu intervenientis metus; nam Matrimonium semel validum non amplius potest rescindi, sponsalia autem, licet valent per metum extorta, possunt rescindi, imo debent, si metum passus vel instituat *actionem quod metus causa*, vel repellat eum, qui urget executionem sponsalium, per *exceptionem quod metus causa*: si vero nec illam nec istam adhibeat, censetur libere ac sponte postmodum contrahere Matrimonium; vel, si duret metus, nulliter exequitur sponsalia contrahendo Matrimonium. Ad 3. *N. min.* metus ut gravis non tollit consensum absolute liberum de Jure Naturali requisitum ad sponsalia; cum coacta per metum voluntas sit & maneat voluntas, *l. 11. ff. quod met. caus.* quamvis tollat consensum spontaneum, qui de jure positivo ad valorem sponsalium non requiritur, licet requiratur ad valorem

lorem Matrimonii c. 14. & c. 15. cit. Ceterum magis est consultum metu passio, si sponsalia valeant; quia, si valeant, habet alterum sibi obligatum ad contrahendum secum Matrimonium, si postea judicet, illud sibi expedire, & contrahere velit; si vero non velit, facile se potest liberare *actione vel exceptione quod metus causa*. Si autem non valerent, alterum sibi non haberet obligatum. Ad 4. *N. sequelam*; non enim absolute obligant ad Matrimonium, & stante metu, sed subconditione, si metus cessaverit, vel minæ injustæ. Fere sicut valent sponsalia clandestine contracta, & obligant ad Matrimonium, non vero clandestine contrahendum, vel stante clandestinitate. Ad 5. *Negatur*, quod metus, postquam cessavit, influat adhuc virtualiter & mediate in Matrimonium; nam sublato metu prorsus sponte ac liberrime contrahitur Matrimonium, licet dependenter a sponsalibus meru extortis contrahatur, quorum obligatio fuit solum inefficax, & quasi conditionata. In exemplo: aliquis violente ligatur vinculis, ut abstrahatur in carcerem; postea vero permittitur sibi vincula detrahare, & lictores abeunt, ipse vero retinet vincula, & abit in carcerem: nunquid talis sponte ac liberrime retinet vincula & carcerem adit, atque ad hoc non amplius influunt prius injecta vincula?

Dico 4. Sponsalia necessario debent esse mutua promissio, ita ut non valeant, nisi utraque Pars promittat alteri Matrimonium, seu nisi interveniat promissio unius, & repromissio alterius, nec sufficit hujus mera acceptatio promissionis. Communis contra Palud. & Pont. quia Sponsalia imitantur in hoc Matrimonium, & per ea promittitur, quod per Matrimonium traditur, nempe jus mutuum in corpus: ergo, sicut Ma-
tri-

Matrimonium non consistit sine mutuo consensu utramque partem obligante, & claudicare nequit, ita & sponsalia non possunt consistere sine mutuo consensu utramque partem obligante, consequenter sine promissione mutua, seu sine promissione & repromissione. Id quod etiam indicat, l. i. ff. b. t. ubi sponsalia dicuntur esse mentio & repromissio futurarum nuptiarum. Obijc. Si quis gratuito promittat puellæ Matrimonium, & illa acceptet, non tamen vicissim repromittat, valet promissio, & obligat promittentem ad Matrimonium, quamvis puella non obligetur: ergo valent sponsalia sine repromissione. R. N. cons. quamvis enim talis promissio acceptata producat obligationem simplicem, non tamen parit sponsalitiā. Id transmittō, quod ille, qui acceptat hujusmodi promissionem, censetur tacite repromittere, nisi probet nudam acceptionem, & sibi defuisse animum se vicissim obligandi.

7 Dico 5. Per illa verba sufficienter exprimuntur sponsalia seu promissio & repromissio Matrimonii, quæ juxta communem loquendi usum aut receptam consuetudinem significant animum se obligandi ad Matrimonium contrahendum, uti sunt hæc: *Promitto tibi Matrimonium: accipiam te: nubam tibi: tu sis futura mea uxor: & si præcessit mentio vel tractatus de Matrimonio, etiam hæc: non amplius te deseram, fidelis tibi permanebo*, non vero per se indicant promissionem Matrimonii verba amatoria, e. g. *tu es mea charissima, thesaurus meus, promitto tibi amorem & fidelitatem meam*. Pariter per illa signa censentur contrahi sponsalia & satis exprimi, quæ juxta communem intelligentiam aut consuetudinem loci consensum in futuras nuptias exprimunt, uti subarrhatio, seu immis-

immisio annuli in digitum & acceptatio: oblatio
 & acceptatio munerum, & jocalium: porrectio
 manuum, si huiusmodi fiant post prævium tra-
 ctatum de sponsalibus vel Matrimonio; quia ver-
 ba & signa debent accipi juxta communem acce-
 ptionem & consuetudinem, nisi aliunde constet
 de mente opposita, *c. 7. h. t. & c. 6. de V. S.* Si om-
 nibus pensatis maneat dubium, an per verba,
 vel signa, significetur promissio Matrimonii, &
 proferens verba, vel ponens signa, neget sibi
 fuisse animum promittendi, absolvendus est, vel
 ad summum ei deferendum juramentum purga-
 torium, cum Jura sint proniora ad liberandum,
 quam ad obligandum, *l. 47. ff. de O. & A.* Si
 tamen verbis dubiis, vel signis accessit copula
 carnalis, præsertim repetita, præsumere debet
 Judex animum sponsalitium, per *c. 6. de condit.*
appos. & c. 30. h. t. quia puella paulo honestior
 non est censenda præbere usum sui corporis,
 nisi sponso suo, & sub spe futuri Matrimonii.

8 Quæres, an sponsalibus adjici possit *condi-*
tio? R. affirmative, proin valent etiam inita
 sub conditione, modo ea sit possibilis & hone-
 sta. Communis, & patet ex dictis *ad tit. 35.*
de Pactis in l. 1. atque patebit ex dicendis *tit. 5.*
infra. Nec refert, an conditio sit necessaria vel
 contingens, de præsentì, præterito, vel futuro;
 si tamen sit de futuro contingenti, v.g. si pater
 tuus consentiet, suspenditur obligatio sponsali-
 tia usque ad eventum conditionis; hoc autem
 secuto, & sic purificata conditione, mox siue
 novo consensu oritur obligatio, per *§. 6. Inst.*
de V. O. Si vero adjiciatur *modus*, seu gravamen
 imponatur uni vel utrique contrahentium; non
 suspenditur obligatio sponsalitia, ac insuper spe-
 cialis obligatio inducitur ad præstandum grava-
 men, seu ad implendum modum, ut si contrahas

spon-

sponsalia cum Bertha, ut ibi officium impetret; nam modus exprimitur per particulam *ut*, conditio autem per particulam *si*. Dixi, modo *ex sit possibilis & honesta*; nam si sit *impossibilis*, ut si dicas, contraho tecum, si digito cœlum tetigeris, vel *turpis*, ut si dicas, contraho tecum, si patrem tuum occideris, vitiantur sponsalia, & non obligant, ut cum P. Vviefstner *h. n. 30.* & aliis contra plurimos verius esse existimo, & declarabo *tit. V. cit.* non obstante; quod matrimonium sub conditione impossibili vel turpi contractu valeat, ac solum vitietur conditio, & habeatur pro non adjecta. *c. fin. de condit. appos.* quia hujus *Capit.* dispositio, utpotè exorbitans a Jure Communi & Naturali, ac præcise in favorem matrimonii facta, extendi non debet ad sponsalia, quorum tantus in Jure favor non est, atque matrimonii. Ceterum pro conditione impossibili haberi non debet, si personæ impedimento, in quo dispensari potest & solet, laborantes ita contrahant, *contraho tecum; si Papa dispensaverit.* Sanch. Palao, Gobat &c. contra gravissimos Canonistas, Host. Panorm. Navar. &c.

9 Dubitabis, an sponsalibus recte apponatur *arrha*, seu res quædam a sponsis, vel eorum parentibus, post contractum sponsalitium data in securitatem futuri matrimonii? R. omnino. Patet *ex l. 3. & 5. C. h. t.* secuto autem postea matrimonio redit arrha ad dantem ad exemplum Pignoris, quia per modum pignoris datur: vi consuetudinis tamen manet accipienti. Si vero matrimonium non sequatur, tunc interest, an propter neutrius culpam non sequatur, & tunc restituenda est danti, an propter unius culpam, & tunc, si dans commisit culpam, perdit arrham, si accipiens, restituere debet duplicatam, vel, si ita conventum est,

est, in quadruplo, h. e. præter arrham simul triplum, v.g. si accepit 50. florenos, reddit 200. l. 3. & 5. cit. Differt arrha a *sponsalitia largitate*. (quæ etiam dicitur *joculum*, *donatio ante nuptias*, vel *Mundus muliebris*) quod hæc donatio non fiat in pignus futuri Matrimonii, sed præcise in signum amoris: manetque accipienti, si sequatur Matrimonium: si hoc non sequatur sine alicujus culpa, restitui debet donanti: si ex culpa donantis, res donata manet accipienti: si ex culpa accipientis, redit ad donantem, l. 12. 15. 16. C. de donat. ante nupt.

10 Hærebis, an quoque *pœna*, a resiliente solvenda, adjici possit sponsalibus? R. cum distinctione. Si adjiceretur sub pacto, ut solvatur pœna ab eo, qui juste resilit, seu justam resiliendi a sponsalibus causam habet, invalide adjiceretur, ut plerique conspirant propter textum in c. Gemma 29. h. t. Si autem conventum sit, ut solvatur ab illo, qui injuste resilit, probabilius recte apponitur pœna, & valet pactum, ut docet Laym. Haun. Gob. Glettle &c. contra Covar. Sanch. Gonzal. Zoef. P. Kugler, & plurimos Civilistas. Prob. 1. a paritate cum reliquis contractibus, quibus juxta plerisque recte apponitur pœna conventionalis ab injuste resiliente solvenda. 2. Ex paritate cum arrha quadruplicata, quæ juxta omnes quoad triplum habet rationem pœnæ, & tamen adjici per conventionem potest contra injuste resilientem. 3. Ex eo, quod talis pœna serviat ad impediendum peccatum injusti recessus a sponsalibus, quæ Sponsi tenetur exequi Jure Naturali & Positivo, nisi ambo dissolvere velint mutuo consensu.

Ob. 1. Leges illimitate vetant sponsalibus apponi pœnam conventionalem, uti colligitur ex

l. 1. & s. C. h. s. & c. Gemma cit. ergo nec injuste resiliens ad illam obligari potest. 2. Matrimonia debent esse liberrima: sed libertati præjudicat poena conventionalis: ergo. *R. ad 1. Leges Civiles in hac materia sponsalium, quæ sunt fori Ecclesiastici, non sunt curandæ: deinde, licet explicite non faciant distinctionem inter juste & injuste resilientem, reipsa tamen videntur intelligendæ esse de sponsalibus, a quibus juste & licite resilire potest. In c. Gemma cit. satis id clarum est, quia loquitur de casu, quo cum puella nondum septennii invalide sunt inita sponsalia, aut, licet valide fuissent inita, tamen adveniente pubertate jus resiliendi locum habuisset: ergo ibi reprobatu poena solum pro casu, quo juste resiliens eam solvere deberet. Ad 2. dist. ma. debent esse liberrima a metu injusto. C. ma. justo. N. ma. metus poenæ, quam injuste resiliens debet solvere, justissimus est. Imo hic metus non obest libertati ad matrimonium, quia sponte contrahens sponsalia sub poena conventionali sibi ipsi jam antecederet ademit moralem libertatem, seu jus resiliendi sine justa causa.*

11 Dico 6. Contrahere sponsalia possunt omnes, impedimento carentes. 2. Etiam per procuratorem, vel proxenetam. 3. Imo & parentes pro liberis, præsentibus & tacentibus, etiam sine mandato, vel alio signo sui consensus dato a liberis. Pars 1. est indubitata ex jure naturali & positivo, libertatem omnibus indulgente ad matrimonium, per quod propagatur genus humanum. Quin etiam cum impedimento dirimente, ut est consanguinitas &c vel impediens, ut est votum simplex castitatis, contrahi possunt sponsalia, non quidem absolute, sed conditionate, si Papa dispensaverit, & impedimentum fuerit sublatum. Pars 2. patet ex *c. s. de procurat.*
in 6.

in 6. & c. 68. de R. J. in 6. ibi: potest quis per alium, quod potest facere per seipsum. Necesse tamen est, ut procurator habeat mandatum speciale ad contrahendum cum persona determinata, idque exequatur per seipsum, & ut mandatum nec tacite nec expresse sit revocatum, dum acta contrahit loco Principalis. *c. fin. cit.* Pars 3. liquet *c. un. §. porro. de despons. impub. in 6.*

Objic. 1. In aliis negotiis procurator valide procedit, licet mandatum sit revocatum, modo revocatio nondum sit intimata procuratori. *l. 15. ff. mand. Clem. un. de renunt.* ergo etiam in negotio sponfalium, quo tamen nos videmur negare. *2.* Nemo potest stipulari alteri, ut habet communis regula, seu alterum obligare alteri: ergo neque parentes obligare liberos præsentes & tacentes ad matrimonium cum aliis contrahendum. *3.* Sponsalia requirunt verum & proprium seu personalem consensum. *canon. 2. caus. 27. q. 2. l. 4. ff. h. t.* sed silentium & taciturnitas liberorum non est proprius, & verus, sed solum præsumptus consensus, & a parentibus positus; *quienim tacet, non fatetur. c. 44. de R. J. in 6.* Et quamvis, *qui tacet, consentire videatur*, ut ait *c. 43. eod.* id tamen non procedit, quando agitur de præjudicio, vel de obligatione imponenda. *4.* Si parentes nomine liberorum tacentium valide contrahunt sponsalia, etiam tutor pro pupillo contrahet valide, imo & frater pro sorore tacente, ut est casus in *c. 1. de matrim. contractio contr. interd. Eccles.* Sed utrumque communiter negatur a DD. ergo. *R. ad 1. N. conf.* propter expressum textum *c. fin. cit.* & quia in aliis negotiis Jus Humanum supplere potest voluntatem contrahentis, non vero in sponfalibus ad matrimonium, quod exigit individuum vitæ societatem, obligantibus,

Ad 2.

Ad 2. In sponsalibus, quæ parentes contrahunt pro liberis tacentibus, datur specialis exceptio in *c. un. cit.* Ad 3. Pro hoc casu secundum dicta sufficit consensus ex taciturnitate præsumptus. Interim tamen, si liberi revera non consentirent, adeoque foret consensus *mere* præsumptus, vere non existens, is non sufficeret re ipsa, licet pro foro externo præsumeretur tamdiu, donec liberi probarent aliquo indicio, vel saltem juramento, suum dissensum. Ad 4. Negatur sequela, quia de tutore & fratre loco pupilli vel sororis præsentis & tacentis sponsalia contrahente non extat juris positivi dispositio, bene tamen de parentibus, patre vel matre, quæ dispositio si abesset, etiam negarem valida contrahi sponsalia ab his nomine liberorum, utpote quæ inducunt obligationem personalem ad statum tam difficilem, atque ideo proprium personalem ac naturalem consensum videtur requirere?

12 Quæres, an licite, vel saltem valide, sponsalia contrahant liberi sine consensu parentum? Et an Catholicus cum Hæretica, aut vicissim? R. ad 1. Valide quidem contrahunt, ut habet communis Catholicorum contra Hæreticos ex clara decisione Trid. *f. 24. c. 1. de ref. Matrim.* ubi etiam matrimonium sine consensu parentum initum sustinetur; cum electio status debeat esse liberissima, & independens ab aliena voluntate. Nec attendi in hac materia spiritali debet, *l. 7. §. 1. ff. b. t.* ad valorem requirens consensum parentum, in quorum potestate sunt liberi. Excipitur tamen casus, quo matrimonium ipsum licite non possent sine consensu parentum contrahere liberi; quia obligatio ad illicitum implicat. Regulariter tamen illicite contrahunt sine consensu vel saltem consilio parentum; quia ex præcepto quarto Decalogi tenentur

liberi revereri suos parentes, & iis obsequi, consequenter in re tam gravi eorum consensum vel consilium petere, imo, nisi absque justa causa negent parentes consensum, etiam eorum voluntatem sequi; probabiliter tamen solum venialiter peccant non sequendo, nisi prævideant gravem illorum tristitiam. Ad 2. Sponsalia Catholici cum Hæretica, vel vicissim Catholicæ cum Hæretico, ordinarie non solum illicita sunt graviter, sed etiam invalida. Azor. Sanch. Sporer, Gobat. *tr. 9. n. 216.* Ratio est, quia tale Matrimonium ordinarie est graviter illicitum, ut videbimus infra *n. 44.* ergo, si sponsalia valerent, deberent ligare ad illicitum, quod repugnat, *c. fin. de Pact. & c. 18. de Jurejur.* Valere tamen possent ut conditionata, si nimirum iniherentur sub expressa vel tacita conditione hac, *si pars hæretica se converterit ad fidem Catholicam ante contractum Matrimoniale.*

13 Dico 7. Sponsalia producant obligationem Justitiæ, gravem per se, ad contrahendum suo tempore Matrimonium cum persona, cui promissum est, *can. 27. 47. 50. caus. 27. q. 2. c. 10. & c. b. t.* quia sunt contractus onerosus ac reciprocus, & quidem circa materiam gravem. Quia vero sponsi nihil aliud sibi solent promittere, quam Matrimonium, ideo, si fornicantur cum aliis, probabilius non fiunt rei quasi-adulterii, nec in Confessione necessario aperienda est circumstantia sponsalium cum alia persona jam initorum. *Objic. Alii desponsata renuntiare conditioni, & nubere. alii non prohibentur,* ait *l. 1. C. b. t.* ergo saltem feminis desponsatis licitum est a sponsalibus recedere, ac alteri nubere. R. Jus Civile in materia sponsalium non debet attendi, sed Jus Canonicum, & Naturale; quia referuntur & sunt via ad Matrimonium, quod, utpote in nova Le-

ge Sacramentum, est aliquid spirituale. De iure Jus Civile non intendit tollere obligationem naturalem omni contractui oneroso communem, sed solum pro foro externo recedentes a sponsalibus absolvit a pœna.

14 Quæres, quando implenda sint sponsalia per contractum matrimonialem? R. cum distinctione: si tempus aliquod seu dies executioni sit præfixa, statim sunt implenda adveniente die, nisi iusta causa indulgeat moram. Si vero certum tempus non est præfixum, quamprimum alterutra pars exigit, & iusta causa non impedit. Plerique omnes ex c. 10. h. t. l. 23. ff. de O. & A. l. 41. ff. de V. O. Probabilius tamen, si dies non est præfixa, non stringit obligatio exequendi, quamdiu neutra pars exigit impletionem, licet commode matrimonium posset contrahi. Sanch. Diana. P. Kugler de Sponsal. p. 2. n. 6. contra Pont. Palao, Reiffenstuel h. a num. 143. Probatur ex l. 10. C. de Pignor. ubi datur hæc generalis regula: *debitorum præsentibus prius denuntiationibus conveniendi sunt*, seu prius interpellandus est debitor ad faciendum, ad quod se obligavit: tum ex præsumpto in dilationem consensu, quem indicat silentium sponsi vel sponsæ. Si tamen compars esset in periculo incontinentiæ, aut ex verecundia vel metu reverentiali non auderet petere executionem seu impletionem sponsalium, per accidensurgeret obligatio statim implendi, licet expresse non peteretur impletio. *Objic. l. 41. tit. & in l. 14. ff. de R. J. sic habetur: in omnibus obligationibus, in quibus dies non ponitur, præsentis die debetur*: ergo prima opportunitate impleri debent sponsalia, licet compars non petat. Fere sicut votum, cui dies non est præfixa, statim & prima occasione impleri debet. R. Debetur quidem præsentis die, seu jam da-

sponsi vel sponsæ deinceps non potest, *can. 11. 14. 15. & c. caus. 27. q. 2. c. 4. 8. x. c. un. b. t. in 6. c. 4. de despons. impub. & Trid. s. 24. c. 3. de ref. Matr.* Hæc igitur *Iustitia* seu *Impedimentum publicæ honestatis* est quædam quasi affinitas ex inchoatione matrimonii per conjunctionem non corporum (ut fit in vera affinitate) sed animorum orta, & conjugio cum ipsorum consanguineis obstants; quia, sicut inhonestum est jungi matrimonio cum consanguinea ejus, cui ipse erat prius conjunctus corpore per copulam carnalem, & factus vere affinis, ita inhonestum quoque visum est Pontificibus jungi matrimonio cum consanguinea ejus, cui quis animo per promissionem matrimonii prius erat conjunctus. Quæ conjunctio cum arctior sit ex sponsalibus de præsentī, seu ex matrimonio rato, etiam ex hoc inducitur impedimentum publicæ honestatis, ut notant communissime DD. extendendo dictos canones, de quo infra §. 4. Hic autem agimus de eo, quod oritur ex sponsalibus de futuro, de quo dixi 1. *valide contracta*, quamvis enim de jure antiquo *c. un. cit. & c.* publica honestas etiam orta fuerit ex sponsalibus invalidis, modo non fuerint invalida propter defectum consensus; Trident. tamen illam oriri noluit ex sponsalibus de futuro (de ea enim, quæ oritur ex sponsalibus de præsentī, nihil immutavit) *quacumque ratione* invalidis. Dixi 2. *absolute*; si enim conditionate sunt inita sponsalia, non oritur hoc impedimentum ante eventum conditionis, bene tamen postea, *d. c. un. §. ille vero.* Dixi 3. *Validum contrahi matrimonium & c.* adeoque hoc impedimentum est *dirimens*, ut vocatur. Dixi 4. *deinceps*; nam hoc impedimentum est perpetuum, & non tollitur, licet sponsalia dissolvantur, etiam mutuo consensu, per *can. 11. & 14. cit. c. 5. de*

despons. Impub. & declarat. Cardd. de anno 1658. approbatam ab Alex. VII. qui teste Gob. & Fagn. iussit hanc doctrinam non amplius revocari in dubium. Dixi 5. *cum certis consanguineis*, & quidem hodie post Trid. *loc. cit.* solum in primo gradu, ut adeo sponsus solum cum matre, sorore, & filia suæ sponsæ matrimonium contrahere nequeat. Quia vero Trid. loquitur solum de impedimento publicæ honestatis orto ex sponsalibus de futuro, DD. passim inferunt, illud, quod oritur ex sponsalibus de præsentī, hodieum adhuc usque ad quartum gradum dirimere matrimonium cum consanguineis sponsæ.

Objic. 1. Impedimentum publicæ honestatis fundatur in mutuo consensu sponsalia contrahentium: ergo mutuo consensu, quo dissolvuntur sponsalia, sublato tollitur quoque ipsum, *arg. can. 1. & l. 35. ff. de R. J.* per quas enim causas aliquid fit, per easdem & dissolvitur. 2. Si quis prius cum Bertha contraxisset sponsalia de futuro, ac postea cum Caja illius sorore sponsalia de præsentī, non posset amplius contrahere matrimonium cum Bertha, si ex sponsalibus de præsentī, non ob consensus defectum invalidis, oritur impedimentum publicæ honestatis, ut nos diximus: sed hoc est falsum: ergo. R. ad 1. Fundatur in mutuo consensu per accidens & ex dispositione Ecclesiæ, non per se & ex natura rei: vel fundatur *in fieri*, at non *in conservari*, in mutuo consensu. Ad 2. N. maj. quia per sponsalia etiam de præsentī invalide inita non tollitur valor priorum sponsalium de futuro: neque impedimentum publicæ honestatis agit retro (sicut retro agit infinitas) h. e. non dirimit sponsalia jam prius inita, sed solum ineunda, ut habet textus in *d. c. un. ad impediendum vel dirimendum sequen-*

De sponsalibus, & matrimonio. 241
quentia sponsalia, vel matrimonia, non au-
tem ad præcedentia dissolvendum.

17 Dico 9. Sponsalia semel valide contracta ite-
rum dissolvi. possunt variis modis, qui ad duas
classes referuntur. Prima est, si ipso Jure, & ex
utroque parte dissolvantur, uti contingit 1. per
mutuum consensum, vel potius dissensum, li-
cet sponsalibus accessisset juramentum, aut for-
nicatio. 2. Per dissensum unius pubertatem ade-
pti, si impubes contraxit: de quo *tit. seq.* 3. Per
impedimentum matrimonii superveniens, si ve il-
lud sit *dirimens*, quo stante matrimonium valide
non potest contrahi, uti est affinitas, Professio
Religiosa, susceptio Ordinis Sacri &c. si ve *impe-*
diens, quo stante solum illicite contrahitur ma-
trimonium, uti est votum Religionis ingredien-
dæ; an vero per actuale matrimonium cum alia
penitus solvantur sponsalia priora, item an spon-
salia posteriora, quibus accessit copula, & an per
votum simplex castitatis, dicemus ad *tit. de Spon-*
sa duorum, & ad *tit. Qui Clerici vel vov.* Ceterum
qui culpabiliter posuit impedimentum executioni
sponsalium, in quo dispensari solet, tenetur suis
sumptibus regulariter dispensationem petere, si
pars altera exigit. 4. Per lapsum temporis, quod
est præfixum obligationi finiendæ; quia *contra-*
ctus ex conventionem legem accipere dignoscun-
tur, c. 85. de R. J. in 6. Si tamen ex causa unius
tantum, vel ex mora etiam inculpabili unius non
secutum est præfixo tempore matrimonium, sol-
vuntur sponsalia solum ex parte unius, nempe
culpam vel moram non committentis, c. 22. b. t.
ubi solum ille dicitur liberari, penes quem *non*
stetit, quin ad statutum terminum matrimonium
consummaverit, h. e. contraxerit. Dixi, quod
est præfixum finiendæ obligationi; si enim
certum tempus sit præfixum obligationi im-

plendæ, seu ulterius non differendæ, ac per modum termini, a quo incipiat obligatio in actu secundo, v. g. si sponsi sibi promitterent Matrimonium intra annum, vel sequenti Paschate contrahendum, elapso hoc termino non finiretur obligatio, ut habet communis ex c. 6. *de dolo*, quia obligatio, quæ statuto tempore impleta non est, non cessat, ut si hoc anno non solvisti annuos census, non liberaris ab obligatione solvendi deinceps.

18 *Altera* classis est, si dissolvantur sponsalia non ipso jure, sed *per rescissionem*, & *recessum*, vel liberam voluntatem unius, cui datur justa causa resiliendi, licet posset non resilire, & altera pars maneat obligata, quamdiu innocens non actu resilierit. Sic solvuntur vel solvi possunt sponsalia 1. propter dolum accidentalem antecedentem unius in contractu sponsalicio commissum. 2. Propter votum simplex castitatis, coelibatus, vel SS. Ordinum, post sponsalia ab altera parte editum. 3. Propter sponsalia licet invalide ab altera parte contracta cum alia persona. 4. Propter ingressum in Novitiatum Religiosi Ordinis: quo casu probabilius non quidem liberatur ingressus, sed solum remanens in sæculo; quamvis enim licite ingressus sit Novitiatum, censetur tamen renuntiassse sponsalibus, quam proin renuntiationem acceptare potest, si velit, remanens in sæculo, & alteri nubere: quod autem ingressus non liberetur ante Professionem, inde colligitur, quia nec ex natura rei nec ex dispositione juris hæc liberatio probatur. 5. Propter discessum unius ex sponsis inscia vel invita altera parte, in alienas terras animo mutandi domicilium, vel si spes non sit eum brevi rediturum: propter absentiam vel dilationem executionis sponsalium nimis diuturnam,

nam,

nam, text. & DD. *inc. 5. b. t.* Interim tamen requirendus foret absens, de cujus animo domicilium mutandi, vel brevi non revertendi, non satis constat, per litteras, ut redeat & sponsalia impleat, & tunc, si requisitus implere recuset, vel si præsens ad implendum requisitus tergiversetur & moras nectat, integrum erit resilire, & alteri nubere. 6. Propter fornicationem unius, sponsalia subsequenter, *c. 25. de Jurejur.* quia *frangenti fidem fides frangatur eidem*, ut habet axioma. Idem est de fornicatione spiritali, seu de lapsu unius in hæresim, per *c. 5. de divort.* 7. Propter fornicationem sponsæ, etiam sponsalia præcedentem, a sponso tamen ignoratam, postea vero cognitam; quia in Jure paria sunt aliquid ignoranter præcedere, & supervenire, per *c. 4. de Except. & l. 77. ff. de contr. empt.* quod tamen (saltem pro foro externo) juxta communem non procedit in casu, quo sponsus ante sponsalia inita fornicatus est cum alia; eo quod sit dispar ratio, & sponsus fornicatus in æstimatione morali non censeatur reddi tam vilis, sicut sponsa fornicata, neque tam probrosum ac difficile sit sponsæ, si ducat virum corruptum (saltem nisi sæpius sit fornicatus, vel prolem jam habeat) quam sponso, si ducat sponsam ab alio corruptam. Si vero utraque pars post jam inita sponsalia fornicatur cum aliis, valde discrepant DD. quorum aliqui facultatem resiliendi tribuunt utrique, quia utraque violavit datam fidem, alii autem neutri, quia paria delicta mutua compensatione tolluntur, *l. 10. ff. de compensat. c. 6. de adult.* Alii demum & forte probabilius indulgent licentiam resiliendi sponso non vero sponsæ, eo quod duplex causa resiliendi reperitur in fornicatione, sponsalibus superveniente, scilicet violatio fi-

dei, quæ in hoc casu datur ex utraque parte, & sic neutra alteri quidquam obicere potest, vel propterea resilire, ac insuper specialis turpitudine in personam fornicantem redundans: sed hæc est major in sponsa, quam in sponso, ut insinuatam jam est.

19 8. Denique propter quamcumque notabilem mutilationem, physicam vel moralem, uni ex sponso supervenientem, quæ nimirum sit tanta, ut, si fuisset prævisa, sponsalia non fuisset contracta, per *c. 25. cit.* quia hæc censentur habere semper hanc imbibitam conditionem, *nisi notabilis mutatio intervenerit: si res in eodem statu permanferit.* Talis mutatio foret, si alterutra pars incideret in lepram, paralytim, luem Gallicam, perpetuam oris graveolentiam, vel in alium morbum difficulter curabilem: si amitteret oculum, nasum, pedem, manum &c. si sponsa notabiliter fieret deformior in facie, si sponso evaderet moribus asper & crudus, ebriosus, prodigus, aleator, vagabundus: si alteruter committeret crimen grande, ex quo oritur infamia juris aut facti: si incideret in magnam paupertatem, vel debita &c. si inter sponso-
rum parentes aut consanguineos oriantur graves lites, aut ex nuptiis oritur prævideantur, nec spes sit reconciliationis. Duo tamen hic notare adhuc juvat. 1. Quod non minus resilire liceat, si talis circumstantia vel qualitas antecesserit sponsalia, at tunc ignorata, sed primum postmodum cognita, quæ, si cognita fuisset, sponsalia non fuissent contracta, quam si supervenerit; quia paria sunt aliquid supervenire, & ignoranter præcedere: non esse, & non apparere, esse & apparere; *c. 4. & l. 77. cit.* cum censeatur res fieri tunc, quando innotescit. 2. Quod facultas resiliendi detur solum personæ, quæ

quæ mutationem non est passa, non vero alteri, penes quam secuta est mutatio; si proinde non mutata velit adhuc matrimonium contrahere cum mutata, potest, & mutata tenetur contrahere cum illa. Et hinc sponsus, cui supervenerunt notabiles divitiæ, vel nobilitas, non potest resiliire, nec sponsa, cui parentes minitantur exhæredationem usque ad legitimam, si ducat Titium pauperem, si prius scivit esse talem.

20 *Objic.* 1. Sponsalia non claudicant, sed essentialiter sunt mutua, ut n. 6. docuimus: ergo non possunt dissolvi ex una tantum parte. 2. Si dolus accidentalis in contractu sponsalicio commissus dat causam resiliendi decepto, tunc contrahere volens sponsalia tenetur manifestare suum defectum occultum, propter quem non contraheret secum altera pars, si illum sciret: sed hoc est nimis difficile, & contra praxim quotidianam: ergo. 3. Sponsus ante inita sponsalia fornicatus cum alia merito suspectus est de non servanda fide thori in subsecuto matrimonio: ergo etiam sponsa justam resiliendi causam habet propter fornicationem sponsi sponsalia antegressam, & postea primum cognitam. 4. In c. 25. cit. sic dicitur: *si quis juraverit, se ducturum aliquam in uxorem, non potest opponere fornicationem præcedentem, sed subsequenter*: ergo neque sponsus repudiare potest sponsam propter fornicationem, sponsalia antegressam, ac postea detectam. 5. Si uterque conjux committat adulterium, neuter potest instituere divortium, c. 6. de div. rt. ergo etiam, si uterque sponsus post sponsalia fornicetur, neuter, adeoque nec sponsus potest resiliire. 6. Si fornicatio post sponsalia est sufficiens causa innocentis ad resiliendum, etiam erunt oscula & ta-

Etus impudici admissi vel exerciti cum alia persona: sed hoc videtur falsum.

R. ad 1. *dist. ant.* non claudicant initio, dum sunt. *C. ant.* in conservari. *N. ant. & cons.* Ad 2. *dist. maj.* tenetur manifestare suum defectum occultum, qui foret alteri noxius, vel matrimonium redderet notabiliter difficilior, uti est lepra, morbus gallicus, infamia, imprægnatio ab alio &c. vel deberet a contractu abstinere. *Conc. maj.* defectum, qui notabile damnum vel molestiam alteri parti non allaturus creditur, præsertim si sine probro suo manifestare non potest. *N. maj.* Sic femina non tenetur prodere suam fornicationem cum alio habitam sine imprægnatione, paupertatem, leves defectus corporis, vel animi &c. partim quia sic fert usus, in tacita hominum conventionem fundatus, nec infertur per hoc alteri parti injuria, cum eidem simile jus competat non manifestandi suos defectus, vel, si infamia metuitur, etiam celandi, sine mendacio tamen; partim quia pars decepta sibi imputare debet, quod non fuerit accuratior. Ad 3. *N. ant.* saltem si non frequenter sit fornicatus. Ad 4. Ille textus intelligendus est de fornicatione præcedente, quam sponsus jam scivit tempore sponsalium, ut notat Glossa v. *præcedentem*. Ad 5. Inter utrumque conjugem adulterantem, & inter utrumque sponsum fornicantem, est quidem paritas in eo, quod utrobique neutra pars possit agere ad divortium, vel ad rescissionem, ratione violatæ fidei, quia utraque pars violavit; disparitas tamen est in eo, quod conjugium non sit rescindibile, sponsalia vero sint rescindibilia; & ideo non male permittitur rescissio sponsalium sponso propter aliam causam, nempe ob majorem turpitudinem, quæ sponsæ fornicanti,

canti, quam sponso fornicanti, inuritur. Ad 6. *dist. ma.* cum communi contra Palao & P. Schmier etiam oscula & tactus impudici erunt causa resiliendi respectu sponsi contra sponsam talia admittentem. *C. ma.* Respectu sponsæ contra sponsum saltem, si non frequenter talia exerceat, ut merito reddatur suspectus de violanda suo tempore fide conjugali. *N. ma.* Ratio disparitatis est iterum; quia tantum dedecus & vilitas non redundat in sponsum ex hujusmodi actibus, quantum in sponsam.

21 Quæres, an sponsi propria auctoritate possint resilire a sponsalibus, si subsit aliqua causa ex prædictis? Et quomodo constare debeat de causa? R. ad 1. Si sponsalia sint clam contracta, & causa dissolvendi sit occulta: item si sponsalia sint quidem publice contracta, causa tamen recedendi sit pariter publica & notoria, non opus est auctoritate Judicis Ecclesiastici; quia ex nullo Jure (saltem Communi) id reperitur cautum, & nullum ex tali dissolutione oritur scandalum. Idem est, si mutuo consensu velint sponsi recedere a sponsalibus. In-terim tamen in quibusdam Dioecesium, uti in Constantiensi & Frisingensi, prohibitum est dissolvere Sponsalia publice inita, vel postmodum publicata, sine prævia cognitione Judicis Ecclesiastici de causa. Si vero causa resiliendi sit dubia, debet accedere auctoritas Judicis Ecclesiastici; quia vi contractus sponsalitiæ quilibet sponsus est in possessione juris acquisiti: in dubio autem nemini licet propria auctoritate alterum deturbare de sua possessione juris sui. R. ad 2. Requiritur plena probatio, saltem pro foro externo, pro quo regulariter toties necessaria est plena probatio, quoties agitur de præjudicio tertii. *c. 23. de testib. l. 9. Cod. eod.* Excipitur tamen casus, quo
causa

causa resiliendi est impedimentum matrimonii, vel dirimens, ut affinitas &c. vel impediens, uti votum castitatis sponſalia antecedens &c. tunc ſufficit enim ſemiplena probatio. *c. 22. eod. c. 12. b. t.* quia agitur de periculo animæ, & de vitando peccato.

Objicies 1. Ex can. 1. cauſ. 33. q. 2. c. 12. de deſponſ. impub c. 3. de divorſ. eruitur, quod requiratur auctoritas Eccleſiæ ad diſſolvenda ſponſalia: ergo. 2. Ad diſſolvendum matrimonium non ſufficit unus teſtis, deponens de impedimento dirimente. c. 47. de teſtib. c. 1. de conſang. & affinit. quamvis etiam agatur de vitando peccato: ergo nec ſufficit unus teſtis ad diſſolvenda ſponſalia, licet pro cauſa allegetur impedimentum matrimonii dirimens. R. ad 1. N. ant. quia allegata Jura non de ſponſalibus de futuro loquuntur, ſed de matrimonio jam contracto, quod ex natura ſua eſt indiſſolubile. Ad 2. N. conſ. & parit. quia, quando impugnatur matrimonium, impugnatur vinculum de ſe indiſſolubile, & ſimul jus alterius non modo quaſitum, ſed jam actualiter etiam poſſeſſum: ſi autem agatur ad diſſolvenda ſponſalia, multis modis diſſolubilia, per quæ nondum eſt jus in re quiſitum, multo minus poſſeſſum, aliter eſt diſcurrendum; quia ſic evitari poteſt peccatum ſine læſione juris realis jam poſſeſſi.

§. II.

De Matrimonio.

22 *Matrimonium* duobus modis accipi poteſt. 1. præciſe pro *contractu Civili*, quo inter virum & mulierem mutua poteſtas traditur in ordinem ad copulam conjugalem, per ſe aptam ad generationem prolis, & ad vitæ communis confor-

fortium; cujusmodi fuit in Antiquo Testamento; & hodie inter Infideles, seu non-Christianos, atque definitur ex §.1. *Inst. de patr. pot. & l. 1. ff. de ritu nupt.* quod sit *conjunctio maris & femine, in individuum vitæ consuetudinem continens. h.e. Contractus legitimus, quo mas & femina nullo Jure impediti mutuo sibi tradunt jus in corpora ad actus ex se aptos ad generationem prolis, & ad individuum vitæ societatem se obligant.* 2. Prout iste contractus *Sacramentum* est, seu ad rationem Sacramenti a Christo elevatus (ut constanter docuit Ecclesia, & definitum in Florentino ac Tridentino Concilio) probabiliter per illa verba *Matth. 19. quod Deus conjunxit, homo non separet*, nimirum propter significationem conjunctionis Christi cum Ecclesia, quam matrimonium Christianorum significat juxta illud *Eph. 5. Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico, in Christo & Ecclesia*. Atque in hoc sensu acceptum matrimonium patitur paulo allatam definitionem posteriorem magis accuratam, adjectis tamen his verbis: *ex institutione Christi collativus gratiæ*. In utraque hac acceptione matrimonium sumitur active, formaliter, & in fieri, vocaturque etiam *Connubium*, ac subinde etiam *nuptiæ*: si autem sumatur pro actuali societate viri ac feminae, resultante ex prædicto contractu, seu pro statu permanente, accipitur passive, objective, & in facto esse, vocaturque etiam *Conjugium*, vel *Consortium*. In nulla acceptione ad essentiam suam requirit actualem copulam carnalem; seu concubitum. *can. 5. caus. 27. q. 2. nam nuptias non concubitus, sed consensus facit. l. 30. ff. de R. J.*

An vero matrimonium contrahi possit sub conditione servandæ castitatis perpetuæ, quale probabiliter fuit inter B. Virginem & S. Josephum, vel

vel sub pacto de nunquam petendo & reddendo debito conjugali, controversum est inter DD. Ego affirmativam defendi in *meo Candidato* ut probabiliorem, quia per contractum matrimoniale videtur tradi posse solummodo jus remotum, & contrahi obligatio remota ad usum corporis seu ad actum conjugalem, vel in actu primo, sine jure proximo & obligatione proxima atque actu secundo, scilicet sic contrahendo, *do tibi, & accepto jus corporis ad usum conjugalem, nolo autem usum corporis*: vel sic: *volo retinere jus, & me obligo ad copulam: sed copulam nolo*. Adde, quod in nullo contractu usus rei sit de essentia contractus. Accedit, quod honeste possit intendi matrimonium præcise ut *Ratum arg. c. 16. b. t.* Et nunquid valet matrimonium, quod contrahitur cum animo ingrediendi Religionem ante consummationem? Omnino; id enim SS. Canones permittunt diserte: ergo jus proximum ad copulam non traditur, nec obligatio proxima ad illam contrahitur, sed solum remota: cur ergo dictus animus non posset in pactum deduci; cum pactum excluderet solum consensum in copulam, quem etiam excludit dictus animus & propositum? Pariter controversum est, an Fideles possint contrahere matrimonium validum præcise in ratione contractus, positive exclusa ratione Sacramenti. Ego ibidem pariter affirmavi cum Scoto, Pontio, Vasq. Gobat &c. contra valde communem, quia intentio faciendi, quod Christus instituit, in consecratione Sacramentorum omnino necessaria est juxta Conc. Florent. & Trid. *f. 7. can. 11. de Sacram. in genere*. nec sufficienter probatur, rationem Sacramenti a Christo inseparabiliter superadditam esse contractui matrimoniali.

23 Porro *causa efficiens remota* matrimonii est Deus ut Auctor Naturæ, qui illud jam in Paradiso instituit tanquam medium, per quod naturali ratione propagaretur genus humanum: quæ Sacramenti autem Christus. *Causa proxima* sunt contrahentes, qui quoque ejus, ut Sacramentum est, sunt *Ministri*, non Sacerdos assistens; quia illi ponunt materiam & formam: siquidem *materia remota* sunt corpora contrahentium, ad generationem prolis idonea; *proxima* vero mutua traditio & acceptatio juris in corpora, non realis, sed consensualis, seu ipse contractus; *forma* autem est consensus mutuus quæ expressus per signum sensibile, scilicet vel per verba, ut sunt hæc, *ego te accipio in meam; ego te accipio in meum, c. 31. b. t.* vel per nutum, aut scripturam, vel per porrectionem manus, aut acceptionem annuli &c. modo ex circumstantiis & intentione contrahentium significant traditionem mutuam juris in corpora. *Causa finalis* est procreatio prolis, & secundario remedium concupiscentiæ. *Effectus* est conjunctio animorum ad mutua obsequia & officia conjugalia, ac perpetua societas vitæ, seu indissolubilitas, item, cum hodie sit Sacramentum, gratia supernaturalis, tum sanctificans, quæ per se augetur in subiecto capaci, tum actuales, seu auxilia ad facilius perferenda matrimonii onera.

24 Matrimonium primario dividitur in Legitimum, Ratum, & Consummatum. *Legitimum* est, quod præcise juxta Leges Naturales & Civiles contrahitur, absq; hoc, quod ab Ecclesia ratum habeatur, aut Sacramentum sit, quale est apud non-Christianos. *Ratum*, quod inter Christianos ac Fideles juxta Leges Ecclesiasticas rite contrahitur, atque ideo ratificationem Ecclesiæ, & rationem Sacramenti habet, cui tamen necdum accessit

fit commixtio corporum, seu copula carnis : *Consummatum* denique, cui talis copula accessit, eaque perfecta & talis, quæ per se sit apta ad generationem prolis, licet hæc per accidens, v.g. propter sterilitatem aut senium mulieris, non sequatur. Porro aliud matrimonium dicitur *Solemne* aut *Civile*, in quo nimirum etiam ea concurrunt, quæ requirit Jus Civile, uti sunt pacta dotalia, consensus patris, publica sponsæ traductio in domum sponsi &c. Aliud *Insolemne* aut *Canonicum*, in quo solum ea concurrunt, quæ a Canonibus requiruntur, maxime præsentia Parochi & testium. Ad quod referri potest matrimonium *Morgenaticum*, seu ad *Morgenaticam*, quod etiam vocatur *matrimonium conscientie*, & quandoque contrahitur a viris Illustribus ad evitandam fornicationem cum femina inferioris conditionis occulte quidem, coram Parocho tamen & testibus, eo pacto, ut conjux & liberi ex ea suscepti *Morgengeba* seu dono nuptiali, aut alia certa portione ad suam sustentationem necessaria, sint contenti, conditionem tamen & dignitatem Mariti non participant, atque a ceteris bonis paternis, titulisque, & insignibus abstineant, scilicet in favorem primæ uxoris & liberorum ex ea genitorum. Conjux, quæ sine solemnitatibus Juris Civilis (vel ad *Morgenaticam*) ducitur, stricte non *uxor*, sed *concubina* appellatur in Jure. *can. 4. & 5. d. 34.*

25 Dico 1. Consensus matrimonialis debet esse verus seu non fictus, voluntarius, mutuus, verbis vel aliis signis, sponsalia de præsentis significantibus, debite expressus. Patet ex dictis de consensu sponsalitis. Item debet esse liber ab errore substantiali, & metu gravi injuste incusso, ut patebit ex dicendis §. 4. item publicus, non

non clandestinus, ut *tit. III.* ac absolutus, ut *tit. V.* dicetur, atque positus a personis, nullo impedimento dirimente laborantibus, cujusmodi impedimenta varia explanabuntur in subsequen-
 tibus usque ad *Tit. XVI.*

26 Dico 2. Idem consensus debet esse personalis, h. e. ab ipsis personis contrahentibus positus & expressus: proin probabilius non valet matrimonium, a parentibus contractum pro liberis presentibus & tacentibus, nisi ad id sint constituti. Ratio fundatur in arduitate negotii, quæ est electio status perpetui, quæ videtur exigere consensum personalem aliquo determinato signo ab ipso contrahente expressum: sed liberi tacendo præcise non exprimunt suum consensum aliquo signo certo ac determinato; qui enim tacet, nec affirmat, nec negat. *c. 44. de R. J. in 6.* seu nec consensum nec dissensum indicat. Neque dispositio Juris, quod in *c. un. de despons. impub.* pro validis habet sponsalia sine mandato a parentibus inita pro liberis presentibus & tacentibus, utpote exorbitans, extendenda est ad matrimonium, præsertim cum sit longe dispar ratio in matrimonio, quod est indissolubile; sponsalia vero, licet valeant, multis adhuc modis dissolvi possunt: itaque præjudicium est longe minus, si sponsalia ex taciturnitate liberorum præsumantur rata, quam si matrimonium. Sic sentiunt Henrinq. Sot. Pont. &c. contra Sanch. Perez, & communio-rem.

27 Quæres, an requiratur etiam consensus parentum, vel saltem patris? R. ad valorem matrimonii non requiritur, ut est certa Catholicorum sententia ex *c. 12. de Regular.* & Trid. *s. 24. c. 1. de Ref. matrim. pr.* contra modernos Sectarios, qui, nisi simul constitutioni Caroli V. Imperatoris in Comitibus Augustanis 1548. *tit. De Sacramento*

ma-

matrimonii §.9. sicut Ecclesiæ legibus, pertinaciter refragari velint, idem sentire deberent. Adde, quod in iis, quæ ad Sacramenta spectant, patria potestas cesset. Ad licentiam tamen, & ex honestate consensus parentum, vel saltem consilium, ordinarie requiritur; & hoc, non plus, probatur ex præcepto quarto Decalogi; alias enim etiam consensus Matris, & non Patris tantum, ad valorem foret necessarius, quod nec Lutheranis placet. *Leges Civiles pr. Instit. de nupt. c. l. 2. 18. ff. de Ritu nupt.* quæ videntur obstat, sunt correctæ a Jure Canonico, cujus est statuere impedimenta matrimonii, utpote Sacramenti, vel declarare. Adde, quod *Leges Civiles*, forte non pro irritis, sed solum pro illicitis habeant matrimonia sine consensu parentum contracta, cum & ipsæ velint libertati contrahentium esse consultum. *l. 21. ff. eod. c. l. 14. C. de nupt.*

Porro sicut liberi absque justa causa invitis parentibus vel insciis illicite incunt matrimonia, ita & parentes graviter peccant, si absque causa per suum dissensum impediunt liberorum matrimonia. *per can. fin. de Judic. in 6.* cum privent eos jure suo, quod habent a Natura ad electionem status. *c. 12. cit.* Neque in potestate Magistratus sæcularis est poenam statuere in liberos, sine consensu vel præscitu parentum matrimonia contrahentes in casu, quo parentes illicite & sine justa causa se opponunt. Aliud est, si solum illos liberos plectant, qui temere & absque justa causa contrahunt matrimonia sine consensu parentum, præsertim minus convenientia suo statui, vel etiam indigna; quia Magistratus sæcularis, sic potius turget executionem Juris Naturalis & SS. Canonum, quam libertatem matrimonii a dictis Juribus indul-

tam

tam auferat. Sic Jus Bavaricum tit. 40. art. 9. recte & insigniter punit liberos, sine consensu vel consilio parentum convolantes ad matrimonia, in hunc modum: si liberi (mares quidem ante 30. feminæ vero ante 25. ætatis annum) *sine præscitu & consensu parentum* contrahunt matrimonium, ceteroquin honestum & statui conveniens, parentes non tenentur in vivis dotem vel donationem propter nuptias, vel aliquid aliud ipsis dare, nisi velint; tales tamen liberi succedunt parentibus ab intestato. 2. Si vero contrahunt matrimonium vile, & suæ conditioni dispar, iterum parentes, si prius non impediverunt ab honestis nuptiis, ipsis denegare possunt dotem, vel donationem propter nuptias, aliaque auxilia matrimonialia; filius tamen, nisi parentes aliter disposuerint, succedit quidem ipsis ab intestato in sua portione alias competente; filia autem solum in dimidia parte hæreditatis. 3. Si denique ita, nempe sine præscitu & consensu parentum, infra dictam ætatem, ab honestis nuptiis nunquam impediti, contrahunt matrimonium non solum dispar & inconveniens conditioni, sed etiam ignominiosum, cum persona inhonesta aut infami, omnino exhæredari a parentibus possunt; si autem non exhæredentur, perdunt hæreditatem parentum ab intestato usque ad dimidium legitimæ, nisi parentes aliud statuunt.

28 Dico 3. Idem consensus matrimoniali debet quoque esse simultaneus. 2. Sufficit tamen simultas mortalis, si nempe ex intervallo etiam longiori sequatur consensus alterius partis, modo ille, qui prior consensit, interea non revocaverit suum consensum. Et hinc 3. valet matrimonium debito modo initum per procuratorem, etiam in ratione Sacramenti, Priora duo membra con-

constant ex paritate cum aliis contractibus, in quibus requiritur simultas consensuum, & sufficit moralis; cum nulla Lex vel Canon exigat coexistentiam physicam, & *intervallum medium non vitiet obligationem*. l. 1. §. *qui præsens*. ff. de V. O. l. 1. §. 2. ff. de contrab. empt. Membrum 3. constat ex praxi, & diserte habetur in *c. fin. de Procur. in 6.* modo procurator habeat mandatum speciale ad contrahendum cum determinata persona: idque per seipsum exequatur (& quidem post Trid. coram Parocho & testibus, licet hæc solemnitas non requiratur, quando datur mandatum) & modo mandatum ante actua-lem executionem non sit revocatum, etiam in scio procuratore. *c. fin. cit.* Cum vero matrimonialem contractum secundum Leges validum Christus elevaverit ad rationem Sacramenti . *c. 7. de Divort.* Matrimonium initum per procuratorem, vel internuntium, aut internuntiam, simul erit Sacramentum.

Obj. 1. In l. 137. pr. ff. de V. O. deciditur, ut contraheptes sibi continuo respondeant, antequam ad alia divertant: ergo requiritur simultas consensuum physica. 2. In aliis Sacramentis necessaria est physice simultanea materiæ & formæ positio, neque per procuratorem, aut absenti, ministrari possunt: ergo idem dicendum de matrimonio. 3. In Ministro Sacramenti debet adesse intentio actualis vel virtualis: sed ponens consensum in matrimonium ante vel post longius intervallum non habet intentionem actua-lem vel virtualem (nam consensus est quasi intentio) sed præcise habitualem & non revocata, imo nullam habet, casu quo principalis illo tempore, quo procurator loco ipsius contrahit ebrius forte est, vel dormit: ergo. 4. Pa-rochus matrimoniis assistens intellecto consensu

pro-

pronuntiat hæc verba, *ego vos in matrimonium conjungo*: sed ista verba ad sui verificationem requirunt præsentiam contrahentis, sicut in Baptismo pronomen *te* præsentiam baptizandi: ergo, qui matrimonium contrahit, debet esse præsens personaliter, & non per procuratorem. R. ad 1. Ibi est sermo de stipulatione stricte dicta, non de quocumque contractu generaliter. Ad 2. N. conf. & parit. quia alia Sacramenta non sunt contractus, bene vero matrimonium, & hinc istud solum regulari potest juxta naturam contractuum. Ad 3. dist. min. non habet intentionem actualem vel virtualem, vel etiam nullam, quando consensum ponit altera pars, vel procurator exequitur mandatum. C. min. Quando ante, vel post intervallum, posuit vel ponit consensum in matrimonium, vel quando constituit procuratorem. N. min. In contractibus sufficit ex intervallo ponere vel posuisse consensum, aut constituisse procuratorem, licet iste consensus, interim non revocatus, solum habitualiter & tacite perseveret: imo perseverat virtualiter in mandato dato. Ad 4. Illa verba nec sunt forma matrimonii, nec absolute & determinate necessaria, quia possent eorum loco adhiberi nutus vel scriptura &c. dein verificantur, & habent hunc sensum, *ego vos, quorum unus procuratorio nomine comparet, conjungo in matrimonium*. Sicut illa verba, quibus uti potest procurator mandatum exequens, *accipio te in meam*, verificantur, & habent hunc sensum, *ego nomine Titii te accipio in meam* vel, *contraho matrimonium tecum*: alterius vero partis verba habent hunc sensum, *ego quoque tecum, tanquam procuratore Titii, contraho*.

§. III.

De Impedimentis Matrimonii in genere.

29 Regula quidem est, quod omnes licite ac valide possint contrahere matrimonium, cum prohibitorium sit edictum de matrimonio contrahendo, ut, quicumque non prohibetur, per consequentiam admittatur. textus in c. 23. b. t. modo contrahere volentes sint mas & femina. Si quis hermaphroditus seu utriusque sexus homo sit, mas & femina, debet contrahere juxta sexum in se prævalentem: si polleat utroque sexu æquali, & in utroque potens sit ad copulam, in ejus arbitrio est electio, facta tamen semel electione quoad sexum, illo constanter uti debet, & mutare nequit. Sanch. de matr. l. 7. d. 106. n. 7. 8. Interim tamen aliqui prohibentur contrahere matrimonium, nimirum laborantes aliquo impedimento. Sunt autem duplicis generis *impedimenta*, nimirum *impedientia* tantum, & *dirimentia*. *Impedientia* dicuntur, quæ prohibent tantum, & licitum faciunt matrimonium, non invalidum: *Dirimentia* autem, quæ & prohibent, & annullant, seu tam illicitum, si ejus habeatur notitia, quam invalidum reddunt matrimonium, nempe si contractum matrimonialem antecedant; si enim ei superveniant, matrimonium, utpote prius valide contractum, non dissolvunt. De reliquo impedimentum impediens matrimonium quoad *Sponsalia de futuro* evadit dirimens, h. e. ea facit nulla; hoc ipso enim, quod matrimonium stante impedimento impediens, v. g. voto simplici castitatis, vel promissione matrimonii jam alteri facta, illicitum sit, non potest induci obligatio, quæ induceretur, si sponsalia valerent, ad illud contrahendum. c. fin. de pact.

30 Dico 1. Impedimenta impediencia Matrimonium hodie sunt tantum quatuor, hoc versu comprehensa, *Sacratum tempus, Vetitum Sponsalia, Votum*: h. e. tempus Quadragesimæ & Adventus: specialis Ecclesiæ prohibitio, quæ intelligitur per *vetitum*: sponsalia de futuro cum alia prius inita: & votum simplex castitatis, Religionis ingrediendæ, non nubendi, faciunt Matrimonium illicitum. De Tempore Sacrato, & Vetito, agitur Tit. XVI. de Sponsalibus Tit. IV. de Voto Tit. VI. Dixi, *hodie*, quippe olim erant duodecim, nempe dicta quatuor, dein *Catechismus*, seu quædam cognatio spiritualis imperfecta, orta ex instructione in fidei dogmatis Baptismum antecedente, ac fieri solita per interrogationes & responsiones baptizandi ante fores Ecclesiæ, & adhuc alia septem ex variis delictis, nempe incestu, raptu sponsæ alienæ, susceptu propriæ sobolis, occisione sacerdotis, occisione conjugis, pœnitentia solemnem propter crimen indicta, & ex Matrimonio cum Moniali attentato. Verum *Catechismus* per Trid. *s. 4. c. 2. de ref. matr. & Crimen* seu impedimenta impediencia Criminis, sive ex recitatis delictis orta, omnino omnia per universalem consuetudinem abrogata sunt, ut cum Navar. & Sanch passim notant DD.

31 Dico 2. Impedimenta dirimentia hodie sunt septendecim, his versibus comprehensa:

Error: Conditio: Votum: Cognatio: Crimen:

Cultus disparitas: Vis: Ordo: Ligamen: Honestas:

Si sis affinis: si forte coire nequibis:

Si Parochi, & duplicis desit præsentia testis:

Si mulier sit rapta, loco nec reddita tuto.

Ultima duo, in duobus ultimis versibus indicata, nimirum *Clandestinitatis & raptus*, superaddidit

Pichler Comp. Pars II. M Tri-

Tridentinum, impedimentum *ætat*is comprehenditur in verbis, *si forte coire nequibis*, quibus aliis exprimitur impedimentum *impotent*ie. Et quia per verbum *Cognatio* denotatur triplex cognatio, spiritualis, legalis, & carnalis, triplex impedimentum insinuat. Si igitur hæc omnia cum reliquis accipias distincte, prodibunt septendecim impedimenta dirimentia. De impedimento *ætat*is tractabit Tit. II. Clandestinitatis Tit. III. Ligaminis Tit. IV. Voti, nempe solemn^{is}, uti & Ordinis Tit. VI. Criminis Tit. VII. Conditionis, nempe Servilis, Tit. IX. triplicis Cognationis, & affinitatis, Tit. XI. XII. XIII. XIV. Impotentia, Tit. XV. Cetera quinque, *Erroris*, *Vis* seu *Metus*, *Raptus*, *Disparis cultus*, & *Publicæ honestatis*, cum de iis specialis Titulus non exret, in §. seq. explicabimus.

32 Dico 3. Ex dictis impedimentis dirimentibus quinque sunt Juris Naturalis, videlicet Error, *Ætas*, Impotentia, Ligamen, & Consanguinitas in primo saltem gradu lineæ rectæ, ut defendemus Tit. XIV. Reliqua omnia a Jure Ecclesiastico, vel Scripto vel Consuetudinario, sunt introducta, ut tenet communis, atque ideo solum inter Christianos locum habent.

33 Dico 4. Impedimenta dirimentia pro Christianis statuere potest Papa, 2. & solus, ita ut nec Episcopus pro sua Diocesi, nec Princeps Sæcularis Catholicus hanc habeat potestatem. 3. Quamvis consuetudo Canonica introducere hujusmodi impedimentum valeat. Pars 1. est de fide ex Trid. s. 24. de *Sacr. matr. can.* 3. & 4. Ratio, quia matrimonium ex institutione sua consistit in contractu valido: in potestate autem Legislativa Ecclesiæ, consequenter Papæ, est regulare contractum matrimoniale, hoc vel illo modo initum approbare aut irritare, ad ejus

valorem hoc vel illud requirere &c. sicut est in potestate Magistratus humani alios contractus ita regulare: ergo. Pars 2. sumitur ex c. 1. & 2. de *translat. Episc.* ubi majores cause (inter quas utique recensenda sunt, quæ ad Sacramenta, adeoque & ad matrimonii valorem pertinent) reservatæ dicuntur Summo Pontifici, proin ab Episcoporum potestate sunt extractæ, & quia matrimonium est Sacramentum & contractus sacer, a potestate quoque Principum secularium. Trid. l. c. can. 12. c. 10. de *Constit.* Id tamen concedo Principibus Catholicis, ut pro infidelibus seu non baptizatis statuere valeant impedimenta dirimentia matrimonii, non minus ac Principes infideles pro suis subditis, utpote quod apud ipsos est contractus mere Civilis & politicus. Pars 3. ex c. 1. & 3. de *cognat. spirit.* & c. *fin. de consuet.* in quo ultimo approbatur in viam legis omnis consuetudo rationabilis & legitime præscripta.

Ob. 1. Christus pro materia Sacramenti matrimonii instituit contractum, seu mutuum consensum ius in corpora sibi tradentium: sed Ecclesia nihil potest circa materiam Sacramentorum, eam immutando &c. ergo neque circa contractum matrimonialem, illum reddendo invalidum per statutum impedimentum. 2. Videmus in praxi, quod Magistratus Sæculares, & Duces militum, quibusdam subditis prohibeant matrimonium: ergo & illi statuere valent impedimentum matrimonii, saltem impediens; & cum hoc modo exerceant jurisdictionem circa matrimonium, non est ratio, cur impedimentum dirimens statuere nequeant. R. ad 1. Christus pro matrimonii Sacramento instituit quidem contractum, & mutuum consensum, vel traditionem mutuum juris in corpora, pro ejus

materia determinavit, at *contractum* in genere tantum, & *secundum Leges validum*, relinquendo interim in potestate Ecclesiæ, quem contractum, quo modo, & a quibus personis celebratum velit habere pro valido & legitimo: si proin Ecclesia statuendo impedimentum nolit valere contractum Matrimoniale, sic vel sic celebratum, nihil mutat de materia a Christo determinata, æque parum, ac ille, qui vino, quod a Christo determinatum est pro materia Eucharistiæ, tantum affunderet aquæ, ut amitteret prædicatum *vini usualis*, non immutaret materiam Eucharistiæ, nisi indirecte tantum, remote, & improprie. Ad 2. Quando Magistratus Sæculares ob bonum publicum non permittunt Matrimonium quibusdam personis, non proprie exercent jurisdictionem circa Matrimonium, sed potius promovent & urgent observationem Legis Naturalis, quæ prohibet Matrimonia privatis cum præjudicio boni publici. Imo & punire possunt actus malos, consequenter & illicite contrahentes Matrimonia, v.g. cum inobedientia aut irreverentia contra parentes &c.

34 Quæres, an Hæretici in nostra Germania defacto ligentur impedimentis Matrimonii Jure tantum Ecclesiastico statutis? R. Quamvis per se obligentur omnibus Ecclesiæ Legibus, utpote subditi, & per Baptismum ingressi Ecclesiam, *can. 5. 45. can. 38. 40. 48. caus. 23. q. 4.* consequenter & legibus connubiorum: ab his tamen saltem ut irritantibus, probabiliter liberati sunt (ut putant multi & graves DD. cum Tann. Laym. Dicast. & aliis apud & cum P. VViestner *b.n. 192.*) tum per consuetudinem contrariam & præscriptionem longissimi temporis, tum per conniventiam Ecclesiæ permittentis Matrimonia cum dictis impedimentis, v.g. consanguini-

gunitatis, publicæ honestatis &c. contracta, & non urgentis apud ipsos observationem legum connubialium; non enim est credibile, quod Ecclesia urgere velit observationem legum, quas Hæretici communiter vel ignorant, vel non observant, imo se iis non obligari quam plurimè existimant; plus enim damni timere deberet, quam utilitatis sperare posset, si urgeret observationem harum legum; nam, si urgeret, Matrimonia Sectariorum cum impedimentis Ecclesiastici Juris contracta, ut frequenter contingit, essent meræ fornicationes & concubinatus, vel incestus &c. & proles forent illegitimæ, ac propterea animi illorum magis alienarentur a Catholicis, & sic magis a conversione absterrentur &c. Et hæc sine fructu, imo & sine spe observationis obtinendæ. Prudentis autem est non urgere observationem legum, si inde plus damni timendum, quam utilitatis sperandum. Confirmabimus hæc ad 1. 3. 4. 5. 6. ubi præfatos Hæreticos non ligari impedimento Claustrinitatis defendemus.

Ob. 1. Neque consuetudo absoluit Hæreticos ab observatione legum Ecclesiæ connubialium, quia est irrationabilis, atque in contemptum Pontificiæ potestatis malitiose introducta. 2. Neque conniventia aut tacitus consensus Ecclesiæ, tum quia est mera tolerantia, non approbatio aut dispensatio tacita, tum quia hi rebelles poenam potius quam exemptionem a Legibus promerentur. 3. Ex hac doctrina sequeretur, Religiosos & Sacerdotes Apostata valida apud Hæreticos contrahere Matrimonia, quia votum solenne Castitatis est impedimentum juris tantum Ecclesiastici: sed hoc est contra communem sensum & praxim. *R.* ad 1. Consuetudinem reddit rationabilem evitatio fornicationum, incestuum &c. legitimitas prolium, communis Hæreticorum.

ignorantia, spes publicæ tranquillitatis & facili-
 oris conversionis, desperatio observantiæ obti-
 nendæ &c. Deinde consuetudo ista vim suam
 obtinet non tam ex actibus rebellium Hæreti-
 corum, quam ex usu & praxi Catholicorum;
 hujusmodi matrimonia pro validis habentium,
 præcipue in favorem boni publici & animarum.
 Ad 2. Potius præsumi debet consensus Ecclesiæ
 & tacite dispensatio, quando ex una parte nihil
 fit immediate contra jus naturale, & divinum;
 ex altera vero res concernit integras provincias
 & amplas communitates, atque ex negato con-
 sensu sequerentur plurima damna sine ulla fere
 spe alicujus boni. Quamvis Hæretici *formales*
 potius poenam quam favorem promereantur,
materiales tamen qui potiorum meo iudicio par-
 tem constituunt, non sunt indigni commiserati-
 one & hoc favore. Imo materna Ecclesiæ vi-
 scera non inconvenienter se etiam extendunt ad
 rebelles & contumaces filios, quorum salutem
 omni possibili modo procurare laborat impediendo,
 quantum potest, eorum peccata, facilitando
 conversiones &c. non absterrenta injuriis, cal-
 umniis &c. Ad 3. *Neg. sequel.* partim quia
 non est consuetudo integræ communitatis cum
 voto solemniter contrahere matrimonia, partim
 quia Ecclesia non connivet, sed se constanter
 opponit matrimoniis horum Apostatarum. Sed
 hanc, ut reliquam omnem, quam trado, do-
 ctrinam obsequentissimo animo decisioni ac ju-
 dicio Ecclesiæ submitto humillime.

35. Dico 5. Validum & licitum matrimo-
 nium, quod contrahitur cum dubio juris spe-
 culativo, seu cum opinione vere probabili de
 non existentia impedimenti dirimentis. Gardē-
 nas in *Crisi Theol. diss. 2. prop. 1. c. 8. art. 3. 4. Viva*
ad propof. damnat. propof. 11. n. 29. La Croix p. 3.
lib. 6.

*lib. 5. n. 417. 527. seqq. P. Kugler de matr. p. 2. q. 4. an. 1533. cum aliis. Hujusmodi matrimonia sunt, quæ contrahuntur sub conditione vel modo servandi perpetuam castitatem: sub conditione, de futuro: clandestine vel cum alio impedimento juris Ecclesiastici contrahi solita ab Hæreticis in Germania: coram Parocho extra propriam parochiam existente: cum impedimento criminis contracta ab ignorante, annoxum esse suo delicto, impedimentum dirimens: revalidata sine Parocho & testibus. Dixi, cum dubio Juris &c. si enim est dubium seu probabilitas facti, v.g. si tibi tantum probabile sit, te in quarto gradu non esse, consanguineum Berthæ, cum hac illicite contrahis, & si reversus consanguineus, etiam invalide. Probatur assertio tum ex consuetudine Ecclesiæ, hujusmodi matrimonia permittentis, & sæpe in dubio juris de existentia impedimenti pro valore matrimonii, utpote quod valde est favorabile, decidentis per Judices Ecclesiasticos imo, & dispensantis in matrimonio Rato, & sic sequentis sententiam probabilem; tum ex decisione Urbani VIII. qui teste Lugo, ut refert Nicol. del Techo in *Historia Paraquariæ l. 19. c. 15.* ad propositum sibi dubium, an Indi Neophyti, qui plures habebant uxores non sine dubio, an primam valide duxerint, adstringerentur ad primam, vel possint contrahere cum quacunque baptizata sit prius juncta, non obstante dubio de impedimento ligaminis, respondit his verbis, ut, ubi DD. sententiæ utrimque probabiles intercederent, sequerentur (Missionarii) opiniones pro conditione locorum ac hominum barbaris favorabiles. Sed*

Ob. Innoc. XI. damnavit hanc propositionem ordine primam: non est illicitum in Sacramentis

*conferendis sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti relicta tutiore: sed Matrimonium est Sacramentum, & quando agitur de impedimento illius dirimente, agitur de valore, atque sententia, quæ dicit existere impedimentum, est tutior, quia removet omne periculum peccati: ergo. R. 1. Propositio damnata loquitur de sequente opinionem probabilem relicta tutiore extra casum gravis necessitatis, & quando potest haberi certitudo; & hinc juxta communem licet absolvere a peccatis eum, qui dicit, se dolere, etsi Confessario probabile tantum sit, eum dolere. Sed sæpe non potest haberi certitudo de existentia impedimenti dirimentis, & simul gravis causa & quasi necessitas est contrahendi Matrimonium, vel saltem admodum difficile non contrahere. R. 2. melius, *negando suppositum*, quod cum dubio & vera probabilitate juris de carentia impedimenti contrahens sequatur opinionem mere probabilem; nam per consuetudinem & praxim Ecclesiæ, quæ vim legis obtinet, atque per declarationem Legislatoris Pontificis Urbani VIII. allegatam moraliter fit certum, licitum & tutum esse sequi in Sacramento Matrimonii sententiam directe probabilem relicta tutiore. Si de impedimento Juris mere Ecclesiastici fit dubium, valor Matrimonii videtur esse extra controversiam, cum Ecclesia pro hoc casu possit & censetur tollere impedimentum, si quod subesset: si autem dubium fit de impedimento Juris Naturalis, v.g. Ligaminis, tunc valor (nam de licentia non est dubitandum ex dictis) saltem est valde probabilis, & juxta Cardenas etiam certus, quia id desumitur ex Responso Urbani VIII. citato, & Ecclesia jubet perseverari in Matrimonio, quando ex post supervenit dubium de impedimen-*

dimento Juris Naturalis, & sic declarat, illud esse Juris Naturalis solum conditionati, nisi nimirum Ecclesia ex justis causis permittat vel approbet talia matrimonia.

§. IV.

De quibusdam Impedimentis, Dirimentibus in Specie, nimirum Erroris, metus, Raptus, disparis Cultus, & Publicæ honestatis.

36 Dico 1. Error circa substantiam personæ dirimit matrimonium Jure Naturali, sive sit error antecedens sive concomitans. 2. Non tamen regulariter error circa qualitatem personæ, licet sit antecedens. 3. Nisi sit qualitas redundans in ipsam personam. Antequam probem singula membra, notandum 1. Quod error sit judicium perversum de aliqua re, quo patatur aliud pro alio. 2. Quod error *substantialis* vocetur, qui versatur circa substantiam objecti, & hic, qui versatur circa individuum personæ: *accidentalis* vero, qui circa qualitatem vel accidens objecti, & hoc loco v.g. circa divitias, virginitatem, nobilitatem personæ: *antecedens* autem, seu *dans causam contractui*, dicitur error, si eo non existente contractus vel actus non fieret: & *concomitans* seu *incidens*, quo existente nihilominus fieret. 3. Quod, si quis per alterius fraudem vel fictionem inducatur in errorem, non sit simplex error, sed *deceptio*, vel *dolus* cum errore. Jam probatur 1. membrum ex eo, quod error substantialis circa individuum personæ, quam quis animo concepit, tollat consensum voluntarium, Jure naturali necessarium. c. 26. b. t. nam *errantis* (circa objectum substantiale) *voluntas nulla*. l. 3.

& nullus est errantis consensus l.9. C. de J. & F. J.
Membrum 2. ex ratione opposita, quia talis error accidentalis non tollit consensum quoad substantiam, sed solum reddit involuntarium secundum quid, nempe circa accidentia personæ, & circa rationes impulsivas extrinsecas. Confirmatur ex §. *error fortune & qualitatis caus.* 29. q. 1. & ex paritate cum aliis contractibus, quos error circa qualitates non irritat per l. 11. §. 1. l. 43. ff. de contr. empt. item ex absurdo, & gravi Reipublicæ Humanæ incommodo, proliumque, & conjugum damno, quæ sequerentur, si matrimonia cum errore accidentali contracta non subsisterent; quia innumera matrimonia deberent vel possent dissolvi aut haberi pro nullis, eo quod passim contrahentes errent, vel etiam decipiantur a comparte, circa qualitates, quas si altera pars scivisset reperiri in comparte, vel non reperiri, non contraxisset, v. g. si maritus scivisset conjugem suam esse rixosam, bibulam, decoctricem, vel non esse virginem, nobilem, divitem &c. Addidi tamen, *regulariter*; si enim contrahens alligasset actualiter vel virtualiter suum consensum existentie vel absentie qualitatis certæ, alias nolens contrahere (quod tamen exterius debet exprimere quoad forum externum) error etiam accidentalis irritaret matrimonium, cum *actus agentium non operentur ultra intentionem eorum*, ut habet receptum Brocardicum. Sicut etiam *error conditionis servilis* irritat, ut dicitur *ad tit. de conjug. Serror.* **Membrum 3.** quod est exceptio a membrum præcedente, apud plerosque omnes est receptum ex ratione, quod error qualitatis redundans in ipsam personam censeatur esse error circa ipsam personam. Quandoque autem error qualitatis redundet in personam, arduum est de-
finire.

finire. Sanch. *lib. 7. d. 18. nu. 38.* concludit, id fieri tunc, quando contrahens erat circa qualitatem, quæ designat certam personam, contrahenti aliunde & sine hac qualitate ignotam (vel, ut loquitur P. Illung *tract. 6. d. 9. n. 68.* quando qualitas est individualis determinatio ipsius personæ, ut si velles contrahere cum primogenita, & tibi sisteretur secundo genita) modo non constet aliunde, quod mens contrahentis fuerit cum persona præsentē, quam videt, quæcumque illa sit, contrahendi.

37 *Objic. 1.* Jacob valide contraxit cum Lia, licet putaverit se contrahere cum Rachele. *Genes. 29.* ergo error circa personam non irritat matrimonium. 2. Si error circa personam sit *concomitans*, non tollitur consensus in personam, tanquam obiectum substantiale & immediatum; quia etiam absente hoc errore matrimonium fuisset contractum; ergo saltem error concomitans circa personam illud non irritat. 3. In aliis Sacramentis valorem non impedit error circa personam, ut si Sacramentaliter absolvas Petrum, putans esse Paulum: ergo nec in matrimonio. 4. Si error circa qualitatem est *antecedens*, etiam tollit consensum in personam, quia taliter errans non contraxisset cum hac persona, si scivisset eam carere qualitate, quam optat, vel ei inesse, quam adversatur; præsertim cum talis actu indivisibili tendat in personam ut affectam, vel ut carentem hac qualitate: ergo etiam error accidentalis antecedens irritat matrimonium. R. ad 1. *N. ant.* nam Jacob post deprehensum errorem, vel deceptionem soceri sui Laban, de novo contraxit cum Lia. Ad 2. tollitur omnino consensus voluntarius, quia nihil volitum, nisi cognitum; adeoque consensus cum errore concomitante positus est involuntarius negative.

quia sic errans nunquam voluit, actualiter vel virtualiter, contrahere cum hac persona, sed cum alia, quam animo concepit, nec habitabilis illa animi dispositio, qua voluisset cum hac persona contrahere facta hypothefi scientiæ, facit consensum voluntarium in hanc personam. Ad 3. *N. conf. & parit.* Nihil enim interest Ministri aliorum Sacramentorum, v.g. Sacerdotis, an Petrum vel Paulum absolvat; plurimum vero interest contrahentis matrimonium, quacum persona contrahat, eo quod ad individuum vitæ societatem cum illa se obliget: & hinc iste censetur alligare suam intentionem in personam mente conceptam, non vero ille. Ad 4. Hoc argumentum probaret, nullum fere contractum subsistere; quia vix unquam intenditur sola substantia rei omnibus qualitatibus viduata, & raro contingit, ut omnes qualitates, quæ ad contrahendum impellebant, sic se habeant, ut prius credebatur. In forma *N. ant.* quia taliter errans v.g. sic tendit: *ego duco Bertham, quam puto esse virginem, non ducturus, NB. si scirem, non esse virginem,* non vero tendit hoc modo: *si Bertha non esset virgo, non ducerem.* Prior consensus est absolutus in hanc personam, quæ putatur esse virgo: posterior est conditionatus, *si sit virgo:* & iste consensus alligaretur virginitati tanquam conditioni, non ille prior. Nec attenditur in priori modo tendendi, quid aliquis facturus esset in hypothefi scientiæ, sed quid actu faciat aut velit. In exemplo: das pauperi eleemosynam, quem putas esse pium, non daturus, si scires non esse pium: hæc eleemosynæ datio utique est valida: ergo a pari. Actus, quo intendis ducere Bertham ut affectam hac vel alia qualitate, est quidem indivisibilis entitatively & in sua tendentia, non vero objective, ita

ut indivisibiliter nolis Bortam, nisi omnis qualitas tibi representata in ea existat, ut patet in peiori exemplo de paupere.

38 Dico 2. *Metus* gravis, injuste incussus, & directe ad extorquendum matrimonium, irritat matrimonium. 2. At probabilius Jure tantum positivo humano. Pars prior supposita (*ex tit. de his, que vi*) notitia, quid sit metus, quando absolute aut respective gravis, etiam reverentialis, & quando injuste incussus, probatur manifeste ex c. 14. 15. 28. b. t. & c. 2. de eo, qui duxit, eo quod talis metus tollat consensum spontaneum, quem tamen consensum spontaneum, seu a tali metu liberum, dicta Jura requirunt ad valorem matrimonii; quia, ut ajunt eadem Jura, sic extorta matrimonia infelices sortiuntur exitus. Pars posterior, quam tenet communior cum Suar. & Sanch. l. 4. d. 8. & 14. suadetur 1. ex eo, quod Jus naturale ad valorem contractuum, c. 2. de his, que vi, l. fin. C. eod. plus non requirat, quam consensum simpliciter voluntarium ac liberum, atque titulum: sed consensus, metu quocumque extortus, est adhuc simpliciter voluntarius ac liber; quamvis non sit spontaneus; quia coacta voluntas est voluntas, l. 21. ff. quod met. caus. & voluntas interna per quascumque minas potentie creatæ absolute cogi nequit: titulus autem est traditio juris in corpus, quam facit metum patiens. 2. Exinde, quod tale matrimonium nec sit invalidum ex defectu consensus; alias etiam irritaret metus gravis injuste incussus, v. g. a Judice ecclesiastico, censuram excommunicationis minitante, nisi quis ducat sponsam, cui libere ac sponte promisit matrimonium; nec ob intervenientem injuriam injuste metum gravem incutientis; alias etiam metus levis injuste incussus, vel dolus decipientis in qua-

litate, v. g. fingentis se virginem, divitem &c. redderet invalidum; quod nemo dixerit.

Dixi, *incussus directe ad extorquendum matrimonium*; si enim ex alia causa metus est incussus injuste, v. g. si Sempronius injuste detinet Titium in carcere, vel injuste impedit a consecutione prædii, Titius vero ad evitandum carcerem, vel ad consequendum prædium, atque ad redimendam iniquam vexam, se offert ad ducendam Sempronii filiam in conjugem eamque ducit, gravis est controversia, an tale matrimonium valeat: Aliqui cum Card. de Lugo, & nuperrime P. Placidus Bockn. *b.t.p.2. n.49.* negant: communior autem, imo, ut ait Perez, *communissima*, atque *certissima*, ut vocant Sanch. *l.4. d. 11. n.3.* affirmat. Prob. 1. negative, quia nullitas nec ex ratione infertur, nec ex Jure, quod in *citt. c.* loqui videtur de metu directe ad obtinendum matrimonium illato, consequenter non est extendendum ad metum ex alia causa incussum, utpote exorbitans & recedens a Jure naturali. 2. Positive, quia SS. Canones, quando irritant matrimonia per vim (scil. conditionatam & moralem, h. e. per metum) extorta, non irritant propter vim qualemcumque, sed propter vim injuriosam ex intentione matrimonii extorquendi, per quam minuitur libertas matrimonii: sed vis ex alio fine, quam ad extorquendum matrimonium, illata non dirigitur ex intentione inferentis ad extorquendum matrimonium: ergo. Sicut igitur nemo dicit feminae vim inferri in pudicitia ab eo, qui illam spoliare nititur bonis fortunæ, illa vero ad hoc malum vitandum se offert ad impura; vel si bonis exuta postmodum vivat impudice, & turpi se quæstu alat: ita nec vim matrimonio, aut hujus libertati, facere censendus est, qui injuste vexat feminam, si hæc ad hanc

veram evitandam se ad matrimonium offerat, & illud velut medium se liberandi sponte eligat.

39 *Objec. 1.* In *can. 22. caus. 22. q. 4.* approbatur matrimonium cujusdam Ubaldi, licet interveniente metu & juramento contractum: ergo metus, saltem si accessit juramentum, non irritat matrimonium. 2. Illa *cc.* ex quibus probavimus nullitatem matrimonii meticulosi, jam supponunt nullitatem, non primum statuunt: ergo Jure SS. Canones antegresso, consequenter naturali, est invalidum; præsertim 3. quia SS. Canones fundantur partim in defectu consensus, *cum locum non habeat consensus, ubi metus vel coactio intercedit*, ut habet textus in *c. 14. cit.* partim in periculo infelicitis exitus, *qui de invitis solet nuptiis provenire c. 14. cit.* puta in periculo violandæ fidei conjugalis, non servandæ societatis individuae &c. quæ rationes probent nullitatem a Jure naturali inductam. 4. Si Jus naturale non irritasset matrimonia per metum & injuriam extorta, natura non satis providisset metum passis, cum permetteret eos indissolubiliter alteri injuriam inferenti obligatos. 5. Eadem rationes pugnant in matrimonio, quod interveniente gravi metu contrahitur, sive metus directe ad illud extorquendum inferatur, sive non; ergo. 6. In *d. c. 14.* non est sermo de casu, quo metus fuit incussus directe ad matrimonium obtinendum, & tamen istud pronuntiatur nullum; ergo, licet metus ex alio fine, quam ad extorquendum matrimonium, sit incussus, illud tamen est invalidum.

R. ad 1. Ibi approbatur matrimonium non jam contractum per metum, sed cessante metu libere contrahendum de novo, ad quod tenebatur aliunde ille Ubaldus, ut honestaret concubinam. Juramentum matrimonio adjectum prorsus nihil facit, quia, utpote assertorium, rueret ruente ma-

trimonio tanquam principali. Ad 2. *Transf. ant. N. Conf.* nam illud Jus sacros Canones antegressum, non est Jus naturale, sed vel consuetudo aut traditio Ecclesiæ, vel aliquod vivæ vocis oraculum. Ad 3. fundantur quidem in defectu consensus spontanei, quem Jus ecclesiasticum requirit, non vero in defectu consensus simpliciter liberi & voluntarii, quem Jus naturale exigit. Infelices exitus, & mala, quæ ex coactis nuptiis timenda sunt, non sufficiunt ad annullandum matrimonium Jure naturali, quia alias deberet matrimonium quoque dici de Jure naturali invalidum, si metus juste fuit incussus, cum faciat etiam nuptias invitas & coactum matrimonium, minuatque libertatem. Ad 4. Natura satis providit metum passis, quod legitimo & ecclesiastico Magistratui dederit potestatem irritandi (uti de facto irritavit) matrimonia metu injuste exorta. Ad 5. *transf. ant. N. conf.* quia nec propter paritatem vel identitatem rationis extendenda est lex odiosa (qualis est lex irritans) & a Jure naturali recedens. Dein etiam *ant. negatur*; quia ratio irritandi fuit vis injuriosa matrimonio & ejus libertati facta, qualis non est, si non ad extorquendum matrimonium inferatur, sed ex alia causa, uti notavimus. Ad 6. *N. ant.* quia ibi Pontifex jussit puellam in loco tuto sequestrari, quam duo volebant sibi matrimonio jungi, donec lis finiretur, ne ex timore *diceret sibi placere, quod odit*, nempe nuptias, ex quibus invitis infelix sequi posset exitus: ergo ibi est casus de metu directe an matrimonium, respiciente vel intendente.

40 Quæres, quomodo purgetur metus, seu nullitas matrimonii metu initi sanetur? R. Per consensum sublato metu sponte positum, & vel verbis vel factis expressum. Imo & per cohabitationem spontaneam ac diuturnam, vel per
copu-

copulam sponte habitam : inde enim præsumitur consensus, & saltem pro foro externo matrimonium censetur revalidatum, per c. 21. *¶* c. 30. *h. t.* modo altera pars adhuc continuet suum consensum, & pars metum passa sciat matrimonium fuisse nulliter contractum; si enim putaret, valide contractum fuisse, esset in errore, consequenter non poneret novum consensum; cum nihil tam contrarium sit consensui, quam error, l. 15. ff. *de jurisd. omn. Jud.* & nihil volitum, nisi præcognitum.

41 Dico 3. *Raptus*, prout est violenta personæ abductio de loco in locum matrimonii ineundi causa, & adhuc positæ in potestate raptoris dirimit matrimonium juxta Trid. sess. 24. c. 6. *de res. matr.* ibi: *decernit S. Synodus, inter raptorem & raptam, quamdiu ipsa in potestate raptoris manserit, nullum posse consistere matrimonium. Quod si rapta a raptoře separata, & in loco tuto ac libero constituta, illum in virum habere consenserit, eam raptor in uxorem habeat.* Dein statuit graves pœnas in raptorem & auxiliantes, quæ ibi legi possunt. Dixi in definitione raptus 1. *Violenta*, siue violentia sit physica per injectionem manuum, siue moralis per graves minas & metum. 2. *Abductio de loco in locum*, nempe moraliter diversum; non enim sufficit, si persona abducatur violente, verb. grat. de platea in locum obscurum, vel de domo in domum in eadem vicinia &c. Sanch. & alii. 3. *Personæ*, non solum feminæ, & quidem qualiscumque fuerit, etiam inhoneste vivens, sed etiam maris; nam communior & verior sententia docet, impedimentum matrimonii etiam contrahi, si femina rapiat virum vel adolescentem, quia æque talis raptus aufert libertatem matrimonii (quæ fuit ratio Tridentini)

ac si vir rapiat feminam. Sicut propterea impedimentum metus est reciprocum, & datur quoque in casu, quo femina viro infert metum. Id valde controversum est, an incurratur impedimentum raptus, si quis rapiat propriam sponsam, quæ prius libere ac sponte sponsalia cum raptoe contraxerat; quia ipsamet jam prius sibi ademit libertatem moralem ad matrimonium.

4. *Matrimonii ineundi causa*; & hinc non sufficit, si femina rapiatur ex alio fine, v.g. exercendæ libidinis causa, vel eam spoliandi; quia vis non infertur matrimonii libertati, cui Tridentinum principaliter consultum voluit. 5. *Et adhuc posita in potestate raptoris*, etsi sponte consentiret in matrimonium: si autem, postquam in loco tuto, & extra potestatem raptoris constituta est, sponte consentiat in matrimonium, id valeat. Ex quibus apparet, raptum, prout est impedimentum matrimonii, in quibusdam differre a raptu, ut est species luxuriæ, & a Legibus punitur, qui sic definitur: est *violenta abductio femine, honeste viventis, libidinis exercendæ causa*, sive dein violentia inferatur ipsi femine, sive parentibus, aut aliis, quorum illa potestati subest. Quas habeat penas, indicavi in meo pleniore *Candidato b.t. n. 118.*

42. Quæres, an quoque sponsalia de futuro inita inter raptorem, & raptam, adhuc in illius potestate constitutam, sint nulla? R. Probabilius valent. P. Vviesn. *tit. de raptor. n. 15.* contra communioem. Ratio, quia dispositio Tridentini matrimonium irritantis, est correctoria Juris antiqui, c. 6. *Gr. fin. de raptor.* & simul penalis: ergo non est extendenda ad sponsalia, de quibus Trid. nihil dicit: præsertim cum non subsit eadem ratio, & longe major esse debeat libertas matrimonii (utpote indissolubilis, si
semel

semel valide sit contractum) quam sponsalium , quæ variis modis solvi possunt . Ex cujuscumque causis etiam defendimus supra valorem sponsalium metu injuste extortorum ; licet matrimonium non subsistat taliter extortum .

43. Dico 4. *Disparitas cultus* , seu dispar ac diversa Religio contrahentium , tunc dirimit matrimonium Jure ecclesiastico , quando fidelis cum infideli (seu Christianus cum non-Christiana , v. g. cum Ethnica , Judæa , Turcissa &c. vel vicissim Christiana cum non-Christiano , Ethnico &c.) contrahit matrimonium . Imo , 1. dissolvit etiam a duobus infidelibus jam prius valide contractum & consummatum , casu quo unus conjugum se convertit ad fidem Catholicam , alter vero manens in infidelitate non vult cohabitare converso , vel saltem non sine injuria in Christum , vel sollicitatione conversi ad peccatum , modo conversus velit dissolvere , & ad novas nuptias transire . Pars 1. est certa ex communi sensu DD. traditione & praxi Ecclesiæ , hujuscumque matrimonio in novo Testamento habentis pro irritis . Textus autem Juris positivi humani non extant . Pars 2. colligitur ex textu S. Pauli 1. Cor. 7. ut unanimiter tum a DD. & SS. PP. tum a Pontifice in c. 7. de divort. explicato , qui sic sonat : *quod si infidelis discedit , discedat ; non enim servitus subjectus est frater vel soror in hujuscumque* . Sed contra primam partem . *Obje.* Non solum in veteri Testamento viri & feminae fideles , & probitate insignes , contraxerunt cum Infidelibus , uti Jacob , Joseph , Moyses , Esther &c. sed etiam in Novo , uti S. Cæcilia , S. Monica , Chloëtildis Regina Galliæ &c. ergo talia matrimonia sunt valida , imo & licita . R. In Antiquo Testamento ex gravi causa & speciali Dei instinctu , non aliter , licite cum Infidelibus contraxerunt illi viri

viri sancti & Esther, valide autem etiam sine causa gravi &c. quamvis non licite ob periculum perversionis propter cohabitationem cum Infidelibus. In Novo autem Testamento & illicitè propter eandem causam, & invalide, contrahunt per se. Interim tamen vel ex dispensatione Ecclesiæ, vel ex speciali DEI instinctu & permissione propter spem conversionis Infidelium, & valide & licite matrimonium cum viris Infidelibus dictæ feminæ censentur contraxisse.

44 Quæres, quid sentiendum de matrimonio, quod contrahit Catholicus cum Hæretica, vel Catholica cum Hæretico, ut in locis, ubi Hæretici vivunt immixti Catholicis, frequenter contingit. R. Certo est validum. 2. Licet adjiciatur pactum de parte prolium educanda in hæresi. 3. Ordinarie tamen graviter illicitum. 4. Semper autem, si præfatum pactum adjiciatur expresse, vel tacite ex consuetudine. Communis quoad membra omnia. *Primum* probatur tum negative, quia non reperitur jus irritans, tum positive ex praxi Ecclesiæ, hujusmodi matrimonia sustinentis. *Secundum* eodem modo; nam & matrimonia cum prædicto pacto inita (quod ordinarie tamen, saltem ex usu & conventionē tacita, adjicitur) permittunt Episcopi, utique non ignaro Pontifice, nec separari curant ejusmodi conjuges; ad quod omnino sub gravi peccato tenerentur, nisi Ecclesia haberet pro validis hujusmodi matrimonia. Unde non possum non mirari, quod P. Franc. Schmier *de Sponsal. & Matrim. p. 3 c. 5. num. 57.* primus hoc pactum pro novo impedimento dirimente nuper habuerit sine ulla auctoritate DD. *Tertium* ex jure tam positivo *can. 15. 16. caus. 28. q. 1. & c. 14. de Hæretic. in 6.* quam ex jure naturali propter manifestum periculum perversionis, si

non

non conjugis Catholici, saltem liberorum, in Fide & bonis moribus, quod ordinarie adest teste experientia. Accedit, quod Apostolus Hæreticos jubeat devitari, & matrimonii Sacramentum, si contrahatur cum Hæretico, ministretur indigno. Interim tamen licitum per accidens in casu extraordinario esse potest matrimonium Catholici cum Hæretica, vel vicissim, nempe tunc, quando ex una parte moraliter certum est, nullum fore periculum scandali, perversionis, gravium & perpetuarum dissensionum &c. & simul cavetur, ut omnes proles educantur in Fide Catholica: ex altera vero gravis apparet ratio, v. g. spes certa vel convertendi conjugem ad veram Fidem, vel sopiendi inimicitias, vel conservandi pacem & tranquillitatem publicam &c. vel si inter Catholicos non reperiatur conjux paris conditionis. Quæ quia raro concurrunt, ideo quoque raro licitum erit tale matrimonium. *Quartum* defenditur a plerisque omnibus ex ratione, quod Jus Naturale ac Divinum parentes obliget, ut omnes liberos DEO & ad æternam salutem educant, non diabolo & ad interitum animæ: quapropter ejusmodi pacta ab omnibus Catholicis DD. censentur esse impia, abominanda, & irrita.

45 *Objic.* 1. In *can. 72.* Synodi sextæ Oecumenicæ irritum & dissolvendum dicitur matrimonium inter Hæreticum & Orthodoxam initum. 2. In Germania passim celebrantur matrimonia a Catholicis cum Hæreticis sine ulla dispensatione aut licentia Episcopi, nemine reclamante: ergo per consuetudinem reddita sunt ordinarie licita, uti existimant Azor, & Sanch. *l. 7. d. 72. n. 5.* 3. Si matrimonio adjiciatur conditio vel pactum, quod est contra bonum proles, Matrimonium est invalidum, *c. fin. de condit. oppos.* sed pactum de parte pro-

prolium v. g. femellarum, si Mater sit Hæretica, educanda in hæresi est contra bonum prolis: ergo. R. ad 1. Ille canon non est Synodi sextæ, sed post illam a quibusdam Episcopis apud *Trullum*, palatium Regium, congregatis fabricatus, qui canones *Trullani* a Sergio Pontifice sunt aperte reprobati. Ad 2. *N. conf.* quamvis enim forte in locis, ubi Hæretici degunt immisti Catholicis, legi Ecclesiasticæ sit præscriptum, contra Jus tamen naturale, quod concurrit, nihil potest consuetudo. Dein, licet consuetudo apud plebejos & inferioris conditionis homines sustulerit petitionem dispensationis, apud Principes tamen, qui solent petere licentiam a Pontifice, non sustulit, fors ideo, quia majora ex horum, quam plebejorum, matrimoniis cum Hæreticis oriri possunt incommoda. Ad 3. *dist. maj.* Si adjiciatur conditio vel pactum, quod est contra bonum prolis naturale, & sic repugnat substantiæ matrimonii. *C. maj.* Quod est contra bonum prolis spirituale, & substantia matrimonii non repugnat. *N. maj.* & sic distincta *min.* *N. Conf.* conditio repugnans substantiæ matrimonii, & bono prolis naturali foret, si conjuges id paciscerentur, ut positive evitetur generatio prolis, vel educatio. Si vero conditio vel pactum repugnet tantum bono prolis spirituali, non adversatur substantiæ matrimonii; nam hæc essentialiter dicit obligationem mutuam, saltem radicalem, ad actus, per quos generari, & educari potest proles, non vero educationem bonam & sanctam prolium; alias etiam conditio vel pactum, quod adjiciunt ambo conjuges Catholici, de prole educanda ad furandum, ad impudicitiam, in arte Magica &c. vel quod adjiciunt conjuges Hæretici formales de omni prole educanda in hæresi, esset contra substantiam ma-

trimonii, illudque faceret nullum: quod nemo admittit, & utique nec P. Schmier.

46 Dico 5. *Impedimentum publicæ honestatis* oritur ex matrimonio rato, seu ex sponsalibus de præsentī. 2. Etiam invalidis, modo non fuerint invalida ex defectu consensus. 3. Dirimitque matrimonium usque ad quartum gradum inclusive cum consanguineis conjugis desponsati vel desponsatæ. Sumuntur hæc ex *can. 11. 12. 14. 15. caus. 27. q. 2. c. 3. 8. x. & c. un. b. t. in 6. c. 8. de consang.* Quamvis enim dicta Jura non ita clare & explicitè loquantur (excepto forsitan *can. 15. cit.*) de matrimonio rato, plerique tamen omnes etiam intelligunt de hoc propter majoritatem rationis, eo quod ætior animorum conjunctio oriatur ex matrimonio rato, quam ex sponsalibus de futuro, propter quam ex sponsalibus dicta Jura introduxerunt impedimentum publicæ honestatis. Et quamvis quartum gradum non determinat; quia tamen *c. 8. cit.* eundem determinat in affinitate, ad cujus imitationem oriri voluerunt dictum impedimentum ex sponsalibus, ideo communiter illud ad quartum usque gradum extendunt DD. Quia vero Trident. *sess. 24. c. 3. de ref. Matr.* ubi hoc impedimentum restrinxit ad primum gradum, & illud oriri noluit ex sponsalibus ex quocumque capite invalidis, uti *n. 16.* docuimus, & simul explicavimus naturam impedimenti publicæ honestatis, loquitur tantum de sponsalibus de futuro, idcirco hoc impedimentum ex sponsalibus de præsentī ortum manet adhuc sub dispositione Juris antiqui, & oritur etiam ex iis ex alio capite, quam ex defectu consensus, invalidis, dirimitque usque ad quartum gradum, ut declaravit S. Pius V. in *Const. Rom.* anno 1568. & ratio probat; cum lex correctoria Juris non sit extendenda.

TITULUS II.

De Desponsatione Impuberum.

SUMMARIUM.

- 1 *Quinam dicantur Impuberes: & quid sit malitiam supplere ætatem.*
- 2 3 *Sponsalia ante septennium innita non valent.*
- 4 *Nec Matrimonium ante pubertatem Legalem vel Naturalem.*
- 5 *Valet tamen in vim Sponsalium.*

1 **I**mpuberes, de jure dicuntur mares, qui decimum quartum, & femellæ, quæ duodecimum ætatis annum needum compleverunt. Post hanc ætatem usque ad annum 25. ætatis completum vocantur Puberes, vel Minores. Per *desponsationem* intelligitur sponsalia tam de futuro quam de præsentī. Hic itaque agitur de ætate requisita tam ad sponsalium (nempe de futuro) quam matrimonii valorem, adeoque de *Impedimento Ætatis*. Tam in hoc, quam in illis, dicitur subinde *malitia supplere defectum ætatis*, sed in diverso sensu; in ordine ad sponsalia id nihil est aliud, quam si ante tempus a jure præscriptum adsit sufficiens usus rationis, nimirum ante septennium: in ordine ad matrimonium vero, si ante tempus huic præscriptum, scil. 14. vel 12. ætatis annum (quæ est *pubertas Legalis*) jam adsit non solum sufficiens usus rationis, sed etiam potentia ad generandum, seu ad copulam perfectam, se jam prodat, & hæc est *pubertas Naturalis*.

- 2 Dico 1, Sponsalia ante septennium physice com-

completum inita probabilius non valent, licet prius se prodat sufficiens usus rationis, adeoque in sponsalibus malitia non supplet defectum ætatis. 2. Eo tamen completo, si usus rationis & iudicii discretio adsit, statim valent. 3. Non tamen ita efficaciter, ut adepta pubertate resiliri libere non possit ab illo, qui in impubertate contraxit, licet durante impubertate potestas resiliendi non detur. Pars 1. quam tenent Abb. Fachin. Engel, König, & alii multi contra Sylv. Tann. Pont. Pirhing, & alios pariter multos, probatur tum ex Jure Civili, quod *l. 14. ff. de Sponsal.* requirit. ut sponsalia contrahentes *non sint minores, quam septem annis*. Tum ex Jure Canonico, quod *c. 4. 5. x. & c. un. h. t. in 6.* adhibet verba, *compleisset, & compleverat septennium*: atqui, quando jura absolute & indistincte requirunt certam ætatem ad aliquos actus, v. g. ad Professionem Religiosam, Testamenta &c. isti actus antea celebrati non valent, v. g. Professio Religiosa ante 16. ætatis annum completum non obstante, quod jam prius adsit maturitas ingenii, prudentia, & discretio iudicii. Adde, quod Leges tam prohibentes, quam irritantes, quæ fundantur in præsumptione generali, non cessent, etsi in uno vel altero casu per accidens subsit, quod non adesse, vel non subsit, quod adesse præsumunt: sed leges ad sponsalia septennium determinate exigentes fundantur in præsumptione generali, quod ante septennium non adsit certo sufficiens usus rationis & discretio ad contrahendam tam gravem obligationem, consequenter periculum generale sit, ne propter defectum debiti consensus sponsalia essent nulla, vel saltem incerta; ac proin facile possent oriri fraudes, vel confusio, si certa ætas non esset determinata: ergo, licet in particulari casu usus rationis

Pichler Comp. Pars II. N adsit,

adfit, & periculum invalidorum deficiente consensu sponſalium, confuſionis, aut fraudis abſit, dictæ Leges non ceſſant. Confirm. hæc ſolide per claram deciſionem Innoc. III. qui in c. 13. *h.t.* ſic ait: *interloquendo pronuntiamus, inter juvenem & puellam nec matrimonium nec ſponſalia fuiſſe contracta: cum conſtet, puellam nondum ad ſeptennium perveſſiſſe.* Pars 2. per ſe liquet; quia nec jus naturale plus requirit. Pars 3. habetur in c. 7. & 8. *h.t.* ut nimirum major ſit libertas in re tam ardua, ad quam in impubertate, adeoque nondum ſatis firmo & valido iudicio, ſe obligarunt. Deberet autem pubertatem adeptus illico & in continenti reſilire, v.g. intra triduum, *arg. l. fin. C. de Jud.* ſecus ſponſalia ratificaſſe cenſeretur, ut habet communis. Interim tamen P. Franc. Schmier *de ſponſal. p. 3. c. 2. ſeſſ. 1. n. 61.* indulget jus reſiliendi tamdiu, quamdiu verbis vel factis non fuerint confirmata ſponſalia, nec altera pars eorum impletionem petierit; cum jus non determinaverit tempus ad reſiliendum, quæ doctrina mihi non diſplicet.

3 *Objic.* 1. Parum pro nihilo reputatur, ut ait axioma Juridicum, & proxime accingendus habetur pro accincto, *arg. l. pen. ff. de Teſtam. Mil.* ergo ſeptennium non debet eſſe phyſice completum. 2. Ultima dies habetur pro completa, ut patet in ſactione Teſtamenti, quæ permittitur impuberi, qui ultimam diem annorum pubertatis inchoavit, licet nondum compleverit: ergo nec iſtud ſeptennium debet eſſe completum. 3. Septennium a jure ideo præciſe requiritur, quia in hac ætate præſumitur aſſe aſus rationis: ergo, ſi iſte citius aſſe noſcitur, valebant ſponſalia. 4. In c. 3. *de ſponſal.* jubetur juvenis, qui poſt ſponſalia de præſenti cum puella nondum ſeptenni contracta duxit illius conſobrinam, ab hac

hac separari propter impedimentum publicæ honestatis: ergo illa sponsalia fuerunt valida; quia usus rationis jam adfuit; nam si iste necdum adfuisset, propter defectum consensus fuissent invalida, atque propterea non produxissent dictum impedimentum de jure antiquo. R. ad 1. Illa axiomata habent locum solum in iis, in quibus certum tempus, vel ætas a jure non est determinata. Ad 2. *dist. ant.* in causa mere favorabili; qualis est factio Testamenti, *transf.* in causa non mere favorabili, sed tali, in qua simul imponitur grave onus vel obligatio, uti est contractus sponsalitiæ, per quem inducitur magna obligatio, & simul onus seu impedimentum publicæ honestatis. N. *ant. & conf.* Ad 3. Si jus aliquid universaliter præsumit, universaliter procedit, neque cessat lex irritans in tali præsumptione generali fundata, etsi in casu particulari adsit, quod jus generaliter præsumit abesse, uti ante septennium præsumit generaliter nondum adesse usum rationis. Ad 4. In casu dicti c. 3. fuit dubium, an sponsalia post septennium non fuerint ratificata per factum seu copulam attentatam; quia Pontifex addit hæc verba, *ex humana fragilitate forsitan tentaverunt, quod non complere potuerunt*, atque ideo in dubio tutiorem partem elegit, non autem decidit, nec habuit pro certo, quod impedimentum publicæ honestatis fuerit ortum ex sponsalibus cum nondum septenni initis.

4. Dico 2. Matrimonium ante completos pubertatis annos contractum non valet, nisi jam prius, ut apud feminas sæpius contingere potest, adsit potentia ad copulam de se aptam ad generationem prolis, adeoque sufficit pubertas tant Naturalis quam Legalis, & in Matrimonio maritalia potest supplere defectum ætatis. Communis

& certa ex c. 3. 6. 9. 10. 11. b. t. Consonat pr. Inst. de nupt. Si tamen adsit Legalis pubertas, valet matrimonium, licet necdum adsit potentia proxima ad generandum, vel ad copulam, eo quod impotentia, nisi sit perpetua, non sit impedimentum dirimens, per c. 5. & fin. de Frigidis.

5 Quæres, an matrimonium, quod contrahunt impuberes invalide, non habeat vim sponsalium de futuro? R. habent c. fin. b. t. c. un. §. idem quoque eod. in 6. quia jus præsumit, & interpretatur voluntatem impuberum, quod velint saltem contrahere, quo modo possunt, nempe sponsalia de futuro, juxta illud, si actus non valeat, ut ago, valeat meliori, quo potest, modo, per l. 27. §. 9. ff. de Pact. Excipe, nisi expresse sponsalia excluderent, & determinate non nisi matrimonium contrahere intenderent; quia actus non valeat ultra intentionem agentium: & tunc subintrat aliud axioma, quod voluit, non potuit, & quod potuit, non voluit, c. 23. de offic. deleg.

T I T U L U S III.

De Clandestina Desponsatione.

S U M M A R I U M.

- 1 Quid sit Matrimonium Clandestinum.
- 2 3 Sine præsentia Parochi &c. non valet.
- 4 5 Valet tamen apud Hæreticos Germaniæ.
- 6 An valeat, si Catholici contrahant in loco, ubi Tridentinum non est receptum.
- 7 8 Qualis debeat esse Parochus assistens Matrimonio.
- 9 Et quales esse testes præter Parochum.
- 10 Quis sit Parochus respectu Vagorum, & Militum.

11 Quæ

- 11 *Quæ sit pœna clandestine contrahentium, & Parochi non proprii assistentis.*
 12 13 *Matrimonium sine præviis denuntiationibus valide, at non licite contrahitur.*
 14 *Quis dispenset in denuntiationibus.*
 15 *Quæ sit pœna sine iis assistentium, & contrahentium.*
 16 *Benedictio nuptiarum an & quando imperiendi.*

CLandestina desponsatio, de qua hic agitur, non denotat sponsalia clam inita, sed matrimonium clam, seu sine solemnitatibus a jure requisitis, contractum. Duplex autem præscripta est *solemnitas*, nempe *intrinseca & substantialis*, quæ requiritur ad valorem matrimonii, atque consistit in præsentia Parochi & duorum vel trium testium; quæ solemnitas si non adhibeatur, matrimonium dicitur absolute & simpliciter *clandestinum*: dein *solemnitas extrinseca & accidentalis*, quæ requiritur ad licitatem matrimonii, atque consistit in præviis *denuntiationibus*, quæ sunt proclamationes futuri matrimonii eum in finem faciendæ, ut si quis sciat impedimentum inter contrahere volentes, illud manifestet Parocho &c. & in *benedictione sacerdotalis nuptiarum*, quæ sunt ceremoniæ & preces sacre in actuali copulatione sponsum faciendæ a Sacerdote assistente ad impetrandas novis conjugibus ampliores gratias ad onera matrimonii facilius sustinenda, & ad sobolem Christiane educandam; quæ solemnitas si non adhibeatur, vocatur matrimonium *clandestinum secundum quid*. De cetero per *matrimonium clandestinum* simpliciter prolatum ordinarie intelligitur clandestinitas prima, quæ est *impedimentum dirimens*. De qua proin-

2 Dico 1. Matrimonium, quod Catholici contrahunt *non in facie Ecclesiæ*, seu sine præsentia proprii Parochi (vel alterius sacerdotis cum licentia Parochi) & duorum vel trium testium, in locis, ubi Trident. fuit promulgatum, nec usu contrario abrogatum, hodie est invalidum. Communis omnium Catholicorum & certa ex Trid. *f. 24. c. 1. de ref. matr.* ibi: *qui aliter, quam præsentem Parochum, vel alio sacerdote de ipsius Parochi, seu Ordinarii licentia, & duobus vel tribus testibus matrimonium contrahere attentabunt, eos Sancta Synodus ad sic contrahendum inhabiles reddit, & huiusmodi contractus irritos & nullos esse decernit &c.* Ex hoc decretum iussit eadem Synodus in *singulis Parochialibus Ecclesiis publicari*. Igitur matrimonia dicto modo clandestina, quamvis jam olim fuerint illicita Jure Ecclesiastico, per *can. 2. seqq. caus. 30. q. 5.* hodie propter decretum Tridentini etiam sunt invalida. Ratio irritandi fuit generale periculum, ne quidam conjugem clandestine & valide ductam rursus repudient, & aliam in facie Ecclesiæ ducant, atque sic in perpetuis adulteriis vivant, non sine gravi animarum & boni publici detrimento. Cum igitur hæc lex irritans spectet bonum publicum, & fundetur in præsumptione generalis periculi ab ejus observatione nec ignorantia liberat, nec necessitas privata, ut si Parochus esset absens, vel mortuus, & moriturus v.g. vellet ducere concubinam ad legitimandas proles; eo quod actus sua forma & solemnitate substantiali carens semper sit nullus, quasi non esset gestus; sicut homo nequit existere sine anima. Dixi, *in locis, ubi Tridentinum fuit promulgatum*: promulgatum autem est in Hispania, Lusitania, Italia, & Catholica Germania, atque in iis provinciis, quæ adhuc

erant

erant Catholicæ anno 1564. quo confirmatum & promulgatum est Trident. uti in Hollandia, Zeelandia, Frisia, & aliis Belgii confœderatis Provinciis, item in Gallia, licet non initio, posterioribus tamen temporibus, &, ut aliqui volunt, anno 1602. vid. P. Vvex *de sponsal.* tr. 2. §. 4. n. 24. atque nuper in Hungaria sub Eminent. Card. de Colonitsch, ut testatur P. Kugler *de matrim.* n. 289. Econtra promulgatum non est in Anglia, Scotia, Hibernia, Suecia, Dania, Saxonia, Brussia, Pomerania &c.

3 *Objic.* 1. In *can. 1. cit.* Evaristus Papa clandestinaria matrimonia vocat *adulteria, stupra, fornicationes*: ergo jam ante Trid. fuerunt nulla. 2. Ante Trid. non erat illicita desponsatio clandestina, quando aderat justa causa, v. g. periculum gravis damni, vel matrimonii malitiose impediendi: ergo nec hodie erit invalida, ubi justa intervenit causa, vel necessitas privata; alias 3. Matrimonium foret nullum, si locus diu, v. g. per annum, careret proprio Parocho, vel ad eum, aut ad Episcopum tutus non pateret accessus: quod esset nimis difficile. R. ad 1. Evaristus addit, *nisi voluntas propria suffragaverit*: ergo non propter clandestinitatem vocavit adulteria, fornicationes &c. sed propter defectum legitimi consensus; eo quod ejusmodi matrimonia clandestina per copulam fornicariam & ad impuros amores explendos fuerint sæpe solum in speciem inita, & ficto consensu. Ad 2. *N. cons. & parit.* quia lex mere prohibens recipere potest interpretationem ex epikia, & justam causam excusantem, non vero lex irritans, & aliquid exigenstanquam formam substantialem ad actum, quam existere sine sua forma repugnat. Ad 3. Pro casu, quo Lex passim observari nequit, etsi irritans sit, non stringit,

quia bonum & necessitas publica ita exigat. Et de hac lege, clandestina matrimonia irritante, sic declarasse refertur Clem. VIII. & Congreg. Cardd. anno 1603. nempe tunc tantum ea esse invalida, quando Parochus Catholicus haberi facile potest. P. Kugler *n.* 290. P. Vvex *n.* 27. Proin in tali casu sufficient alii duo testes Laym. *l.* 5. *tr.* 10. *p.* 2. *c.* 4. *n.* 7. Zoel. *b. t. n.* 25.

4. Quæres an matrimonia hæreticorum, non contracta coram Parocho Catholico, sed coram Præcone, vel clandestine, in locis, ubi Tridentinum aliquando fuit promulgatum, & ipsi vivunt immixti Catholicis, itaut per se facile haberi possit Parochus verus & Catholicus, v. gr. Augustæ, Ratisbonæ &c. sint valida? R. affirmative. Ita Dian. Gonz. Esparza, & cum Fann. Laym. Staleno *in dissert. Theologo-Politica c.* 4. *seqq. part. poster.* P. Kugler *n.* 894. imo communior inter Germaniæ Scriptores contra Fagnan. Zoel. Reiffenst. & P. Franc. Schmier *de sponsal. & matr. p.* 3. *c.* 5. *n.* 86. modo hæretici in talè loco habeant publicum suæ Sectæ exercitium; si enim hoc non habeant, uti v. g. in Bavaria, pro invalidis haberem; cum contractus secundum leges & consuetudines loci debeant celebrari. Et modo non subsint Catholico Principi, talibus conjugis resistenti, uti in partibus Silesiæ & Moraviæ vicinis, ut bene excipit Stalenus. Probat. 1. illis argumentis, quæ *tit. 1. de sponsal. & Matr. nu.* 34. adduxi. 2. Ex morali-impossibilitate observationis Tridentini; cum nullus Hæreticorum sine gravibus incommodis coram Catholico Parocho possit contrahere, & plerique communiter vel ipsam legem Tridentinæ, vel ea se adstringi, ignorent, imo plerumque putent sibi illicitum esse contrahere coram Parocho Catholico. 3. Ex communi sensu fidelium, proles

ex hujusmodi conjugiiis prognatas in utroque foro pro legitimis habentium. 4. Ex praxi Episcoporum, qui hujusmodi conjuges ad Fidem Catholicam conversos non separant, nec urgent ad noviter contrahendum, connivente Curia Romana, ut maxime patuit, quando ante 100. circiter annos Palatinatus Neuburgicus ad Ecclesiam Romano-Catholicam reversus est. Hæc argumenta, si non faciant moralem certitudinem nostræ sententiæ, saltem faciunt eam vere & practice probabilem, ut fatetur P. Gobat, acer Adversarius. Atqui *cit. tit. 1. n. 35.* docuimus, quod licite ac valide contrahatur matrimonium cum opinione juris probabili de non existentia impedimenti, præsertim si hoc sit solum Juris ecclesiastici, in quo Ecclesia potest, & propter publicum bonum censetur tacite dispensare.

5 *Objic. 1. & principaliter.* Extant declarationes S. Congr. Cardd. in contrarium: prima fuit data anno 1605. 10. Jun. Ad Nuntium Apostolicum in Belgio, sic sonans: *Hereticos quoque, ubi Decretum Tridentini est promulgatum, teneri talem formam observare, & propterea ipsorum etiam matrimonia absque forma Concilii, quamvis coram Ministro Hæretico, vel Magistratu loci contracta, nulla & irrita esse.* Alteram refert P. Reiffenst. *b. t. n. 141.* hujus tenoris: *Catholicus cum Hæretica matrimonium coram Magistratu seculari in loco, ubi Conc. Trident. est receptum, & Parochus commode haberi, & adiri poterat, contraxit, & postea consummavit, die 2. Maii S. Congr. censuit, dictum matrimonium fuisse nullum.* 2. Ex nostra doctrina sequitur, quod etiam Catholicus in tali loco contrahens cum Hæretica, quæ non nisi coram Ministello Hæretico vult contrahere, validum celebret matrimonium, sicut incola

contrahens cum vago se huic accommodare potest, & coram quocumque Parocho contrahere: atqui hoc videtur intolerabile: ergo. R. ad 1. Abstrahendo, an illæ declarationes habeant omnia, quæ Sixtus V. & Greg. XIV. requirunt (quod necdum probatum est) dico ad primam, quod lata sit ad unitas Belgii provincias illo tempore, quo necdum in illis ita invaluerat Hæresis, & tam liberum ejus exercitium, consequenter quo adhuc spes erat obtinendi observationem Tridentinæ Synodi: nunc autem & ibi sunt mutatæ circumstantiæ, & contraria consuetudo nimis invaluit, ut adeo nec ibi amplius stringat illa declaratio; multo minus in aliis Hæreticorum provinciis, pro quibus non est data, sed ad locum specialem restricta: non enim solent universaliter dari ejusmodi declarationes. Secunda declaratio loquitur de Catholico contrahente cum Hæretica, & quidem in loco, ubi facile haberi potest Parochus Catholicus, de quo casu hic non est sermo, sed de matrimoniis Hæreticorum. Ad 2. Vel in tali commode & sine valde gravi difficultate haberi & adiri potest Parochus Catholicus vel non? Si prius, etiam juxta me invalidum probabilius foret matrimonium: si posterius, puto illud valere tum propter declarationem Card. de anno 1603. de qua n. 3, tum propter hoc Juris principium, quod contractus recte regulentur secundum leges & consuetudines locorum.

6 Petes, an valeat matrimonium, si qui ex loco, ubi Trid. est receptum, se conferant in locum, ubi receptum non est, vel etiam nunquam promulgatum, ibique contrahant? R. cum distinctione, si eo se conferant animo figendi domicilium vel quasi domicilium, vel, ut habet probabilis, negotii causa, vel si unus contrahentium sit

fit ibi incola, valet, per *c. 1. de sponsal. & c. fin. de for. comp.* quia incolæ, & peregrini recte celebrant contractus juxta leges & consuetudines locorum, ubi existunt, nec egressi suis locis obligantur legibus eorum. Si vero præcise eum in finem se conferant in talem locum, ut ibi matrimonium contrahant clandestine, retento domicilio priori, probabilius non valet, ut docet communior contra Pont. Zoesl. Pirh. Gonz. Ratio, quia ex una parte Lex Tridentina est irritans matrimonia clandestina propter generale periculum ab illis recedendi, quæ ratio etiam pugnat in egredientibus præcise eo fine, ut contrahant clandestine, ex altera vero parte ratio prudens non apparet, propter quam cessare præsumi possit Lex Tridentina, & permittere egressum præcise ex tali fine: ergo etiam egressus talis a dicta Lege est prohibitus, & manet lex irritans; præsertim cum ita Tridentini decretum explicaverit declaratio Cardd. approbata ab Urbano VIII. 14. Apr. 1627. per speciale Breve, quod ex autographo refert Lugo, & decretis Synodi Dioecesis Colonienfis anno 1662. insertum est, ac insuper non modo in Archiepiscopatu Colonienfi, ac eidem subjectis Episcopatibus, sed etiam in aliis Germaniæ Dioecesibus videtur esse receptum.

Objic. 1. Trident. inhabilitavit ipsas personas ad clandestine contrahendum: ergo hæc inhabilitas est personalis, & comitatur personas ex quacumque causa egressas e loco sui domicilii. 2. Contractus sunt regulandi secundum leges loci, & egressos non obligant leges proprii domicilii, ergo, etiamsi egrediantur præcise ideo, ut contrahant clandestine, valebit matrimonium. R. ad 1. Inhabilitatio personarum, non inflictæ per sententiam specialem, sed per decretum generale pro existentibus in aliquo loco, afficit lo-

eum; & existentes in tali loco; nam tale decretum imitatur naturam Legis, quæ respicit territorium, adeoque inhabilitas hæc localis est, non personalis. Ad 2. Id quidem generaliter verum est, nisi lex aliud velit: atqui Lex Tridentina, præsertim ut explicata ab Urbano VIII. declarationem Cardd. approbante, aliud vult, & stringit etiam ex tali fine egredientes: ergo.

7 Dico 2. Parochus, cujus præsentia requiritur ad valorem matrimonii, debet esse proprius ratione domicilii, vel quasi domicilii contrahentium, saltem alterutrius. 2. Valide tamen assistit, licet necdum sit Sacerdos: vel assistat extra fines suæ parochiæ, in quocumque loco: item licet sit putativus tantum, vel intrusus: aut invitatus, vel dolo inductus: aut excommunicatus, suspensus, interdictus, vel irregularis: aut etiam specialiter prohibitus ab Episcopo, ne assistat, quia non obstante tali prohibitionem manet Parochus. 3. Ille tamen, qui loco Parochi assistit, necessario debet esse Sacerdos. 4. Et licentiam assistendi a Parocho vel Ordinario confectus esse actum; ut adeo non sufficiat licentia mere præsumpta, quæ nimirum fuisset data, si fuisset petita; neque rati habitio subsequens. Pars 1. sumitur ex Trid. sess. 24. c. 1. de ref. matrim. ubi requirit assistentiam *Parochi*, & in antecedentibus præcipit denuntiationes fieri a *proprio contrahentium Parocho*, ac in subsequentibus punit *alterius Parochiæ sponso conjungere ausum*: modo autem respectu alterutrius sit proprius, & eligatur a contrahentibus ad assistendum, hoc ipso quoad hunc contractum matrimoniale, quia est individuum, fit etiam proprius respectu alterius. Porro *Parochi* nomine venit etiam Episcopus (Sede vacante Capitulum) Vicarius Generalis, Vicarius Parochialis tam temporalis quam

quam perpetuus. Pars 2. ex eodem Trid. *loc. cit.* ubi nihil aliud requirit, quam qualitatem *Parochi*: nec aliud aliunde probatur; cum assistens matrimonio nec sit Minister hujus Sacramenti, sed solum testis qualificatus, nec assistentia sit actus jurisdictionis, sed solum excellentis testimonii. Pars 3. iterum ex Trid. *d. 10. per verba, qualiter, quam præsente Parocho, vel alio N.B. Sacerdote de ipsius Parochi, seu Ordinarii licentia* &c. en! in alio, quo loco Parochi assistit, requirit qualitatem Sacerdotii, five dein sit curatus, vel non, excommunicatus, irregularis, &c. vel non: item exigit licentiam, nimirum vel expresse vel tacite datam, generaliter vel specialiter. Quia vero ea, quæ requiruntur ad valorem & substantiam alicujus actus, actualiter & pro priori adesse debent, quando actus geritur, ideo licentia debet actu jam esse concessa, quando ponitur assistentia: proin licentia mere præsumpta, quæ nec tacite aut generaliter jam est data, sed tantum præsumitur danda, vel daretur, si peteretur, non sufficit; nec rati habitio futura, licet certo credatur Parochus postea ratificaturus assistentiam alieni.

8 *Objic. 1.* Qui loco Parochi assistit, debet esse Sacerdos: ergo & ipse Parochus, præsertim cum Trid. dicat, *vel alio Sacerdote*: sed to *alius* est vox relativa, & repetitiva similium. 2. Parochus putativus, uti & infusus, non est Parochus. 3. Excommunicatus autem saltem vitandus, non potest valide exercere actum jurisdictionis, nec actum officii Parochialis per *c. 16. de Elect.* nec validum ferre testimonium, *c. 8 & 14. de sent. Excomm. in 6.* Ergo hujusmodi Parochus non assistit valide. 4. Licentia præsumpta sufficit ad dandam alienis Parochianis Absolutionem Sacramentalem: ergo etiam sufficit ad assistendum matrimoniis alieno-

rum

rum Parochianorum. 5. Ratihabitio futura retrahitur ad tempus, quo geritur actus, *c. 10. de R. J. in 6.* Et hinc valet matrimonium sub hac conditione contractum, *si Papa dispensaverit*; ergo etiam contractum sub hac conditione, si proprius Parochus ratificaverit, vel postea consenserit. 6. Valide & licite potest aliquis uti re aliena ex consensu domini rationabiliter præsumpto: ergo etiam assistere matrimonio alienorum ex licentia Parochi rationabiliter præsumpta. 7. Ponamus, quod Parochus dederit quidem licentiam, id tamen ab assistente ignoretur: in hoc casu dici non potest, an valida sit assistentia, vel non, nisi dicatur sufficere licentia præsumpta: ergo.

R. ad 1. Disparitas patet ex verbis Tridentini, quod quidem in substituto, non autem in Parocho, exigit qualitatem Sacerdotii, forsan ex ea ratione, ut in substituto per sacerdotium suppleatur qualitas Parochi tanquam testis excellentis. To *alius* non semper denotat similitudinem qualitatis; alias deberet dici, quod Christus fuerit nequam, quia S. Lucas *c. 23.* ait: *ducebantur &c.* NB. *alii duo nequam cum eo*, videlicet cum Christo. Ad 2. Error communis, quo Parochus putatitius, vel intrusus (ubi communiter ignoratur intrusio) habetur pro vero Parocho, facit, ut Ecclesia suppleat defectum ob bonum publicum, quod exigit talium actus esse validos, *arg. l. Barbarius 3. ff. de Off. Præst.* Ad 3. Assistentia matrimonii non est actus jurisdictionis, etiam voluntariæ tantum: nec absolute actus officii Parochialis, seu Parochi qualis, cum possit substituere alium: imo, licet admittatur esse actus officii, uti est actus testis qualificati, tamen propterea assistentia Parochi excommunicati non tolerati non foret invalida,

cum

cum nullibi sit irritata, & causa matrimonii in jure sit valde favorabilis; consequenter jura, quæ pro causis particularibus in citr. Juribus irritant actum officii, vel testis, ab excommunicato gestum, non sunt trahenda ad assistentiam matrimonii. Ad 4. *N. antec. & cons.* Aliud est de casu, quo Eucharistia, vel extrema Unctio, administratur alienis Parochianis, quia in his Sacramentis non requiritur ad valorem, sed solum ad licentiam, consensus proprii Parochi. Ad 5. Regula non procedit in iis, in quibus aliena voluntas in principio actus requiritur ad valorem tanquam forma substantialis. Paritas cum dispensatione Pontifici futura & alia conditione a contrahentibus adjecta, non est; eo quod in potestate Pontificis quidem sit tollere impedimenta Juris Ecclesiastici, non vero in potestate Parochi per subsequentem ratificationem validare matrimonium, vel postea supplere id, quod de jure requirebatur ad valide contrahendum matrimonium; hoc enim, si invalide ob defectum substantialis formæ semel contractum est, manet invalidum; cum Parochus nequeat retro habilitare personas, ad contrahendum pro tunc habiles. Ad 6. iterum est disparitas, quia licitus ille & validus usus dependet a sola voluntate & consensu domini: valor autem matrimonii sine legitimi testis assistentia semel invalide contracti non dependet a voluntate Parochi primum postea consentientis. Ad 7. Distinguendum est: si assistens prius petiit licentiam, assistendi a Parocho proprio, & iste licentiam dedit, licet necdum intimatam, tunc valere ajo, quia licentia necessaria non solum jam est actu data, sed etiam per ejus petitionem acceptata: si vero assistens non petiit, non valere dico, licet data jam sit, non tamen intimata, quia licentia habet rationem gratiæ vel privilegi; sed ad hoc, ut gratia vel privile-

vile-

vilegium subsistat, requiritur non tantum consensus concedentis, sed etiam regulariter acceptatio, & consensus recipientis: qui autem nec petiit licentiam per se (nec alius pro ipso, & quidem consensio) non posuit consensum & acceptationem.

9 Dico 3. Præter Parochum ad valorem matrimonii requiruntur etiam alii duo vel tres testes, usu rationis præditi, ac moraliter præsentēs, ita ut rite percipiant, quid agatur. 2. Non tamen debent esse specialiter ad id vocati vel rogati, nec legitimi, aut omni exceptione majores, ita ut ipsis non obstet, si sint impuberes, feminae, criminosi, infames, excommunicati, consanguinei &c. Pars prior clare est decisa in Trid. loc. cit. & jus naturale exigit, ut testis percipere possit, ac percipiat ea, de quibus debet ferre testimonium. Pars posterior colligitur ex eodem Trid. ubi nec specialem testium rogationem, nec ullam aliam in iis qualitatem exigit, qualem in aliis materiis jura exigunt. Dein etiam secundum alia jura in causis favorabilibus admittuntur testes alias non legales, & legitimi, c. 5. de Hæret. in 6. atque in præsentia Testis valde excellentis & specialiter idonei (qualis in ordine ad contrahendum matrimonium est Parochus) sæpe sufficiunt testes de jure positivo alias inhabiles vel minus habiles, text. & DD. in l. 6. § cogentur ff. de Edendo. præsertim si uonmuni partium consensu, ut v. g. contingit in erectione instrumentorum, adhibeantur, & sic quasi approbentur. Nec obstat, quod testes isti forte sint inviti, l. 209. ff. de V. S. ibi: *scire autem non velle debet is (qui testis est) nam & invito eo recte fit; quod jussu est.* Sed

Objic. 1. In c. 2. b. 2. Ad probandum, quod matrimonium non sit clandestine contractum (quod olim etiam erat illicitum) requirebatur legitimis

Pro-

probatio: ergo etiam hodie adhuc requiritur legitima probatio, seu per legitimos testes, ut constet matrimonium non clandestine, ac proinde non invalide contractum fuisse. 2. In causa matrimonii jus antiquum exigit testes *circumspectos, idoneos, omni exceptione majores, c. 1. de consang. c. 10. de despons. impub. c. 22. de testib.* ergo etiam jus novum Tridentini. R. ad 1. Legitima probatio matrimonii contracti a Tridentino jam habetur per Parochum, & duos alios testes qualescumque, licet careant illis qualitatibus, quas in iis requirunt Leges in aliis causis, an *d. c. 2.* plus requisiverit, non claret ex textu, &, licet claret, censeretur esse correctum a Trid. Ad 2. *dist. ant.* in causa matrimonii iterum dissolvendi, de quo casu loquuntur *citt. c. 1. & 10. C. ant.* in causa matrimonii pangendi & constituendi. N. *ant. & cons.* In *c. 22. cit.* repulsa est mater tanquam testis inhabilis, quia nimis affectabat matrimonium filiae cum viro nobili & divite, adeoque tanquam testis suspectae fidei ob causam particularem, non quia mulier erat.

10 Quæres, qui respectu vagorum & militum, sit competens Parochus ad solemnizandum matrimonium illorum? R. 1. Respectu *Vagorum*, quo nomine intelliguntur, qui nec verum nec quassidomilium ullibi habent actu, est omnis Parochus loci, in quo vagi morantur, imo etsi unus tantum contrahentium sit vagus; & probabilius non alius Parochus, in cujus Parochia vagi, aut vagus actu non moratur, ut tenent Coninck, Vallenf. Pirhing. *b. t. n. 19.* contra alios multos. Ut autem licite Parochus loci assistat vagis, debet præmissa *diligenti inquisitione* de statu & conditione illorum *rem ad Ordinarium deferre*, atque *licentiam assistendi ab eo obtinere.*
Trid.

Trid. *f. 24. c. 7. de ref. Matrim.* Aliqui putant, etiam juramentum de carentia impedimenti a vagis exigendum esse. R. 2. Respectu Militum opus est distinctione: vel habent peculiarem Curionem seu Capellanum Castrensem, & quidem talem, cui potestas administrandi Militibus Sacramenta vel in genere, vel etiam in specie ad assistendum eorum matrimoniis a Summo Pontifice, aut Episcopo (hujus tamen concessio ultra suam Dioecesim se non extendit) est concessa, vel non habent talem Curionem? In priori casu proprius Parochus est hujusmodi Curio. In posteriori Parochus loci, ubi milites existunt, sive dein transeant in tali loco, & tum sunt instar vagorum, sive sint in hybernis, nacti quasi-domicilium. Vid. Reiffenstuel *b. t. n. 97.* & Konig *n. 15.* & P. Reuttlinger *p. 2. clas. 1. §. 5. casu tertio.*

11 Dico 4. Contrahentes culpabiliter matrimonium sine licentia Parochi, aut testium, non solum graviter illicite, & simul invalide agunt, sed etiam arbitrarie ab Episcopo & graviter puniendi sunt. Parochus vero aut alius Sacerdos, presumens alienos parochianos sine licentia conjugere, aut eorum nuptias benedicere, ipso jure tamdiu suspensus est, quamdiu ab Ordinario ejus Parochi, qui matrimonio assistere debebat, aut benedicere, absolvatur. Patet utrumque membrum ex Trid. *loc. cit. c. 1.* Hucusque de matrimonio simpliciter clandestino, in quo deficit solemnitas intrinseca & substantialis; nunc autem de matrimonio clandestino secundum quid, in quo deficit solemnitas extrinseca, nimirum denuntiationes praviæ.

12 Dico 5. Antequam matrimonium contrahatur in facie Ecclesiæ, seu coram Parocho & testibus prædicationis, debet a proprio contrahentium Parocho

cho ter publice denuntiari tribus continuis diebus festivis in Ecclesia inter Missarum solemnias, expressis nominibus personarum illud contrahere volentium. 2. Quæ si omittantur sine dispensatione Ordinarii, aut sine justa causa, Matrimonium valet quidem, graviter tamen peccant contrahentes & assistentes. 3. Subjacentque certis poenis. Habentur hæc in *c. fin. h.t.* & maxime in *Trid. loc. cit. & c. 7.* Ratio est, ut, si quis forte sciret, aliquod impedimentum vel dirimens vel impediens inter contrahere volentes existere, vel saltem suspicaretur, id in tempore manifestet Parocho, ut non assistat, antequam constet, nullum subesse impedimentum, vel illud dispensatione esse sublatum. Interim tamen notant Doctores 1. Dictæ denuntiationes, si forte præmitti non potuerint, sed dilatae sint ex promissione Episcopi, suppleri posse ac debere post nuptias; interea autem conjuges abstinere tenerentur sub mortali ab actu conjugali. 2. Sufficere posse unicam denuntiationem, si Episcopus dispenset, vel forte timeatur, ne, si ternæ fiant matrimonium malitiose impediatur. 3. Fieri posse etiam diebus Dominicis; & inter dies festivas posse intermediare feriales, imo, si tria festa immediate essent continua, ut v.g. in Paschate, recte interpolantur per dies feriales. 4. Nihil obstat, si per accidens fierent extra Ecclesiam & Missarum solemnias, aut die etiam non festo, si populus numerosus v.g. in aliqua celebritate concurrat extra Ecclesiam, & die feriato; sic enim intentioni Ecclesiæ, impedimenta forte latentia detegi cupientis, omnino satisfieri censent. 5. Parocho licere alium, maxime sacerdotem, sibi substituere ad faciendas denuntiationes. 6. Non esse necesse, ut fiant in propria contrahentium Ecclesia, si melius haberi posse speretur notitia

titia impedimenti, si alibi fiant. 7. Si contrahentes habent diversos Parochos, quamvis ab utroque, ubi contrahentes habent, vel proxime habuerunt domicilium vel quasi, denuntiationes fieri per se debeant, sufficere tamen, si fiant in alterutra Parochia, ubi vel sic habet praxis, vel commode in utraque fieri nequeunt, ob istam causam, v. g. notabilem loci distantiam.

13 *Objic.* 1. Quæ contra Jus fiunt, pro infectis haberi debent, c. 64. de R. J. in 6. ergo matrimonium, sine denuntiationibus a Jure præscriptis contractum, est nullum. 2. Tridentinum utitur ablativo absolute posito per verba, *quibus denuntiationibus factis*: sed ablativus absolute positus importat *conditionem sine qua non*, & dat formam actui: ergo sine denuntiationibus non valet matrimonium. R. ad 1. quæ fiunt contra Jus irritans actum. C. ant. Contra Jus mere prohibens, quale est Tridentinum quoad denuntiationes. N. ant. & conf. Ad 2. Non semper importat *conditionem sine qua non*, nec semper dat formam substantialem actui, sed solum tunc, quando verba Legis id satis exprimunt: atqui Tridentinum per illum ablativum absolute positum non satis id exprimit.

14 Quæres, ad quem pertineat dispensatio in denuntiationibus matrimonii? & ob quam causam concedi possit, vel debeat? R. ad 1. Pertinet ad Ordinarium. Trid. l. cit. Nomine *Ordinarii* autem venit non solum Episcopus, & Sede vacante Capitulum Cathedrale, sed etiam Vicarius Generalis, ut habet communis DD. & praxis: non vero Parochus, etiam in casu necessitatis; licet in tali casu urgentis necessitatis, v. g. si moribundus vellet ducere concubinam ad legitimandas proles, vel si sponsus deserta sponsa meditaretur abitum, aut periculum foret; ne matri-

mo-

monium malitiose impediretur, si fieret recursus ad Ordinarium pro dispensatione &c. Parocho permittatur per quandam epikiam ita interpretari Tridentinum, ut pro his circumstantiis non stringat; quod non est proprie dispensare. In dictis tamen casibus, si ambo conjuges supervivant, debet postea Parochus supplere denuntiationes, ac interim sponfis inhibere consummationem matrimonii, licet mortaliter certum esse videretur, nullum inter illos impedimentum subesse; quia Tridentinum propter generale periculum, ne impedimento laborantes conjungantur, præcipit denuntiationes præmitti. R. ad 2. Causæ justæ, ut possit Ordinarius dispensare, sunt 1. erubescencia & pudor, facile oriturus ex denuntiationibus, ut si quis cum valde dispari quoad statum vel ætatem vellet contrahere. 2. Moralis certitudo, nullum subesse impedimentum, vel id aliunde detegendum, ut si Magnates contrahunt. 3. Moralis inutilitas denuntiationum, ut si contrahunt vagi, vel penitus ignoti. Dixi, *ut possit*: subinde enim tenetur dispensare, quando nempe vel contrahentibus vel communitati per dispensationem procuratur notabile bonum, v.g. honoris, fortunarum &c. aut grave avertitur malum, v.g. periculum infamiae, punitionis ratione concubinatus, incontinentiae, si differatur matrimonium instante v. g. Quadragesima, vel probabiliter timeatur, ne alterutra pars injuste resiliat, deflorator corruptam post longiorem moram iterum deferat, consanguinei malitiose impediant matrimonium &c.

15 Petes, quæ sint poenæ culpabiliter contrahentium, & assistentium matrimoniis, sine denuntiationibus, & dispensatione in iisdem?

R. 1. Respectu assistentium est triennalis suspensio ab officio, ferendæ tamen sententiæ,
per

per *c. fin. b. t.* Quæ, postquam Episcopus ministerialiter tulit, dicitur esse reservata Summo Pontifici. P. Kugler *de matr. n. 246. R. 2.* Respectu contrahentium difficultas impetrandi dispensationem in impedimento dirimente, si postmodum latuisse aliquod constiterit. Trid. *loc. cit. c. 5.* Et hinc in petitione dispensationis necessario exprimenda est omissio denuntiationum. Dein proles, si forte matrimonium ratione impedimenti latentis fuisset nullum, sunt illegitimæ, non obstante, quod uterque contrahens ignoraverit impedimentum. *c. fin. cit. §. si quis.* cum Trid. *loc. cit.* tales comparet scienter contrahentibus cum impedimento. R. 3. Tam contrahentes, quam Parochus assistens, & testes atque cooperantes sine denuntiationibus præviis, arbitraria insuper pœna sunt afficiendi. *d. c. fin.*

16 Dico 6. Benedictio solemnisi Nuptiarum (vel potius personarum nuptias celebrantium) quæ etiam est solemnitas accidentalisi & extrinseca, a Sacerdote, legitimo assistente, impertienda est sub præcepto (non tamen gravi, ut fert communis sententia) & quidem inter Missarum solemnias (licet, ubi ita fert usus, sufficiat etiam impertiri ante altare, vel in templo, imo etiam in domo privata) *can. 1. seqq. caus. 30. q. 5.* Trid. *loc. cit. c. 1.* De Jure tamen nuptiæ secundæ non sunt benedicendæ, si nimirum vel uterque, vel unus saltem contrahentium hanc benedictionem jam semel recepit, ad secundæ vota transiens, *c. 1. & 3. de sec. nupt.* quia, ut major sit benedictionum solemnium reverentia, eas Ecclesia non vult repeti respectu ejusdem rei vel personæ. Vi tamen consuetudinis, vel statuti, etiam secundæ nuptiæ alicubi benedicuntur, saltem si unus conjugum nunquam recepit benedictionem, Sic Rituale Diocesis Fri-

fin.

singensis permittit benedictionem, si sola femina nunquam recepit; prohibet autem, si solus vir nunquam recepit, seu si femina sola celebret secundas nuptias.

T I T U L U S IV.

De sponsa duorum.

S U M M A R I U M.

- 1 *Impedimentum Ligaminis, dirimens & impediens.*
- 2 3 *Quo Jure prohibitum sit & irritatum matrimonium cum duabus, vel duobus simul.*
- 4 5 *Sponsalia de futuro secunda non valent.*
- 6 *Nec obligant, licet prior sponsa suo jure cesserit.*
- 7 8 *Valent tamen sponsalia de presenti, licet ea contrahens maneat obligatus sponsæ priori.*

S*ponsa duorum* dicitur, quæ duobus viris & *Sponsus duarum*, qui duabus feminis, aut pluribus, desponsatur vel de futuro, ut si quis matrimonium promisit uni, dein alteri, ac forsitan postmodum tertiæ &c. vel de præsentī, ut si quis matrimonium contraxit cum Bertha, dein cum Titia, ac forte etiam cum Caja &c. in vivis adhuc existente Bertha. Si vir sibi plures acta jungat uxores, ut eas simul & semel habeat, vocatur *Polygamia*: si femina plures viros, *Polyviria*, vel *Polyandria*. Quia vero pluralitatem uxorum, vel virorum, reprobant Jura, tam Positivum quam Naturale & Divinum, ideo cum una matrimonio ligatus (vel ligata cum uno) laborare dicitur impedimento *Ligaminis dirimente*, de quo hic agimus. Si vero

vero aliquis (vel aliqua) jam sit alteri obligatus per sponsalia tantum, habet quidem impedimentum *ligaminis*, at *impediens* tantum, quo stante cum alia persona illicite contrahit matrimonium, in ordine tamen ad contrahenda sponsalia cum alia persona forsan priora Sponsalia erunt impedimentum absolute dirimens, ut dicetur inter alia, quæ huc pertinent.

2 Dico 1. Polygamia (& a fortiori Polyviria) non solum est contra Jus Ecclesiasticum c. 2. 3. 4. *fin. b. t.* & Cæsareum. l. 2. C. de incest. nupt. *Const. Crim. Caroli V. art. 121.* sed etiam contra Jus Divinum & Naturale, adeoque impedimentum ligaminis dirimens est introductum etiam Jure Divino, & Naturali, sed conditionato tantum. Itaque matrimonium secundum est nullum, quod contrahitur nondum soluto primo quoad vinculum seu ligamen. Quod sit contra *Jus Divinum*, omnino certum, ac definitum est contra Lutherum in Conc. Trid. s. 24. de Sacram. matrim. can. 2. ibi: *siquis dixerit, licere Christianis plures simul habere uxores, & hoc nulla Lege Divina esse prohibitum, anathema sit.* Dein probatur ex significatione matrimonii, quam habet Jure Divino Sacramentum matrimonii, quia significat conjunctionem Christi cum Ecclesia. *Eph. 5.* utique unius cum unica. Demum ex primæva matrimonii institutione *Gen. 2.* ubi Deus agebat: *faciamus homini adjutorium* (non dixit, *adjutoria*) & *adheret uxori suæ*, nimirum unicæ: *erunt duo* (non plures) *in carne una*: qui autem carnem suam per copulam divideret in plures, non maneret una caro cum uxore sua. Quod autem sit contra *Jus naturale*, suadetur tum ab auctoritate maxima fere omnium DD. saltem Catholicorum; tum ex eo, quod pluralitas uxorum (vel maritorum)

rum) valde repugnet finibus matrimonii, nempe generationi prolis, raro enim fecundi esse possunt viri (a fortiori feminae, ut patet in scortis) divisi in plures conjuges, item pacificae societati & cohabitatiōi, quae debet esse inter conjuges, atque continentiae conjugali, cum stante pluralitate conjugum non posset facile satisfieri singularum concupiscentiae, cujus tamen remedium debet esse matrimonium; rum denique ex natura Justitiae Commutativae, quae exigit, ut apud contrahentes detur aequalitas inter datum & acceptum: sed, si vir duceret plures uxores, vel femina plures viros, non daretur aequalitas inter datum & acceptum, quia ducens plures non posset singulis tradere jus in corpus suum ad actus conjugales totum, & totaliter, sed solum ex parte, a singulis vero acciperet jus in corpora sua totum & totaliter, utpote nulli alteri obligata. Adde, quod Justitiae repugnet jus in corpus uni jam traditum denuo tradere alii vel aliis, sicut res vendita uni & tradita, alteri denuo vendi ac tradi sine injuria prioris emptoris nequit. Neque dicas, ex conventionē Partium induci posse inaequalitatem, cum pacta dent legem contractibus, & volenti non fiat injuria; nam contractus, quod contractus a Natura institutus in bonum generis Humani, uti est matrimonium, a natura quoque dirigi debeat, & non ex paciscentium arbitrio dependere, proinde contrahentes matrimonia adigi non possunt, ut in aliqua consentiant, quae Jus naturale improbat. Sic usurae mere lucratoriae manent illicitae de Jure naturali, saltem conditionato, propter inaequalitatem inter datum & acceptum, licet illae fuerint stipulae, & mutuum accipiens in eas consenserit invitatus, & necessitate adactus; cum alias non acquireret mu-

tuum, quo pacto & plures feminae demum consentirent in unum maritum, quia alias nullum omnino maritum obtinerent. Notetur bene hoc argumentum. Quod denique hoc Jus Divinum & Naturale sit solum *conditionatum*, nimirum nisi Deus, in cujus plenissimo dominio sunt corpora humana, eorumque jura, etiam ad actus conjugales, pluralitatem conjugum permiserit, patet inde, quod, ut constat ex Scripturis facris, Deus sanctissimis Patriarchis Antiquae Legis, Abraham; Jacobo, Davidi &c. permiserit plures uxores, praesertim post diluvium, ut citius restauraretur genus humanum. Incommodis autem ex pluralitate conjugum orituris alio modo absolute potest occurrere.

Obje. 1. In can. 2. caus. 12. §. denique. q. 1. dicitur: communia debent esse amicorum omnia. Et additur: in omnibus autem sunt sine dubio & conjuges: ergo plures conjuges possunt esse communes eidem viro, vel feminae, saltem ubi est nexus amicitiae. 2. Rationes nostrae, fundatae in impedimento generationis, in perturbatione pacis domesticae &c. solum probant, Polygamiam aut Polyviriam, de Jure Naturali illicitam quidem esse, at non invalidam: ergo impedimentum ligaminis non est Juris Naturalis. 3. Apud plures Gentes, non omnino barbaras, viget usus Polygamiae, uti apud Mauros, Turcas, Sinenses &c. imo & Polyviriae, uti apud Persas, & Medos: ergo non adversatur Juri Naturali. R. ad 1. Ultima verba de conjugibus non sunt Clementis I. qui est auctor dicti Canonis, sed a quibusdam Haereticis sunt assuta; non enim reperiuntur in Codicibus & Manuscriptis melioris fidei, uti notatur in Correctione Romana allegato textui subjuncta. Ad 2. Quando actus Jure Naturali prohibitus
per-

perpetuam continet turpitudinem, præsertim injustitiam, uti juxta dicta continet Polygamia & Polyviria, & quidem per se ac ordinarie, ætus quoque vel contractus est irritus Jure Naturali; cum repugnet obligatio ad illicitum. Ad 3. *N. Conseq.* quia apud Gentes, alias etiam sapientiæ laude florentes, alia quoque gravissima scelera, certo Juri Naturali adversantia, fuerunt & sunt in usu, imo & earum Legibus conformia, uti Idololatria, fornicatio, rapinæ &c. Quia & apud Christianos non raro conculcatur Jus Naturale: ergo ex his factis nefandis non est formanda Regula Juris Naturalis.

4 Dico 2. Sponsalia secunda non valent, nec solvunt priora, prius inita cum alia persona. 2. Etiam si secundis accesserit copula carnalis, aut imprægnatio. 3. Ex secunda sponsa fuerit ignara priorum sponsalium, ac sub spe matrimonii fuerit corrupta aut imprægnata, & damnum ipsi aliter reparari non possit, nisi per matrimonium. Pars 1. est indubitata tum ex *c. 22. x. & c. un. in 6. de Sponsal.* tum ex ratione, quod alteri nec licite, consequenter nec valide, promitti possit, quod jam prius alteri fuit promissum: ergo nec matrimonium jam prius alteri promissum: cum utique nemo obligare se possit ad rem illicitam, quæ sine violatione juris alteri jam quæsitum præstari nequit. Interim tamen sponsa (vel sponsus) prior rescilire potest, & recedere a comparte nova sponsalia ineunte cum alia, eo quod nova contrahens censetur renunciare suo juri, & prioribus sponsalibus. Pars 2. fluit inde, quod prior tempore habeat jus fortius. *c. 1. de Majorit. c. 54. de R. J. in 6.* Nec enim juscertum alteri prius absolute quæsitum tollere possunt sponsalia cum

Secunda, quia hæc sunt invalida; neque fornicatio aut imprægnatio, quia Jura passim clamant, unius delicto alium gravari non debere, & per injuriam priori sponsæ, vel sponso, illatam non tolli ipsius jus; neque jus oriri debet sponsæ, quæ per deflorationem admissam potius poenam meretur. Adde, quod multis perfidiis ac fraudibus occasio daretur, si quis per corruptionem aut imprægnationem secundæ sponsæ posset se liberare a prima, quam nausæare forsan incipit. Pars 3. quam saltem pro foro externo cum Guttier. tenet Reifensstuel *h. t. n. 8.* contra plurimos, sumitur ex iisdem rationibus, & ex hoc principio, quod cuilibet propria culpa & flagitium nocere debeat, non alteri innocenti. Sibi imputare debet damnum, quod patitur sponsa fornicaria, licet ignara sponsalium priorum, cum scire debuisset, non fidentium hujusmodi procis, sæpe sub spe matrimonii decipientibus puellas.

§ *Objic. 1.* Secunda sponsalia, quibus accessit copula carnalis, sunt vinculum fortius, eo quod traditio actualis per usum corporis sit secuta. 2. Talis copula præsumitur esse facta animo maritali, adeoque ipsum matrimonium per eam esse contractum. *c. 15. & 30. de sponsal.* Sed matrimonium utique solvit sponsalia priora. 3. Sponsa posterior imprægnata certat de damno virando, prior autem de lucro: inter duos autem litigantes præferendus est, qui certat de damno. 4. Prior sponsa ex charitate tenetur suo jure cedere, ut evitetur grave damnum posteriori imminens: *R. ad 1.* Sponsalia secunda, utpote invalide inita, ne quidem sunt vinculum, multo minus sunt vinculum fortius. Traditio illa corporis fornicaria non est legitima, aut talis, cui jura assistunt. *Ad 2.* Quamvis id verum fuerit de Jure antiquo, Tridentinum tamen, irritando

do matrimonia clandestina, sustulit matrimonia præsumpta, & omnem copulam extra matrimonium in facie Ecclesiæ contractum habet pro fornicaria: fornicaria autem copula, quam constabat esse fornicariam, nec de Jure antiquo erat traditio ad constituendum matrimonium habilis. Ad 3. Imprimis etiam prior sponsa certat de damno, scilicet de amissione juris jam quæsitæ, quod nec a Principe sine causa publicum bonum spectante adimi potest alicui invito. Dein solum tunc præferendus inter duos litigantes est ille, qui certat de damno, contra eum qui certat de lucro, si cetera sint paria, vel si ambo habeant jus, & ambo sint innocentes: hic autem prior tantum sponsa habet jus, & est innocens, non posterior. Ad 4. Charitas forte tunc obligare posset, ut quis cedat suo jure ad alterius damnum notabiliter majus impediendum, ubi alter vel altera non per delictum proprium se coniecit in periculum damni, & istud prævidere non potuit: sed hic posterior sponsa, corrumpi se passa, per suum delictum sibi damnum imminere fecit, atque istud prævidere potuit. Dein licet obligatio charitatis ad cedendum jure quæsito probaretur satis (quod fieri non posse credo, cum charitas ordinata incipiat a se ipso &c.) jus tamen priori maneret salvum, & justitia ipsi assisteret, consequenter nec Judex priorem sponsam adigere posset invitam ad cedendum jure. Sed quia una virtus non repugnat alteri, & justitia assistit priori sponsæ, charitas illam stringere non potest ad aliquid suo juri contrarium.

6 Quæres, an sponsalia secunda sint absolute invalida, ita ut, casu quo prior sponsa vel sponte cederet suo jure, vel moreretur, aut Religionem ingrederetur, non stringant? P. Placidus Bockn

in Select. Additionalib. lib. 4. tit. 4. q. 2. (& an-

te ipsum Covarr. Rebell. Franch. Schmier &c.) docet, & probare conatur, ea stringere promittentem. 1. Quando actus irritatur propter præjudicium tertii, tunc contrahens in alterius præjudicium obligatur saltem pro eventu, quo cessat præjudicium: sic si quis contrahat cum pupillo, minore, Ecclesia, omiſſis ſolemnitatibus Juris, nihilominus obligatur contrahens ex ſua parte, licet contractus ſit irritus, quatenus præjudicat dictis perſonis vel Eccleſiæ. *pr. Inſt. de Auth. tut.* Sic votum caſtitaſis, quod Religioſum profeſſus ſine conſenſu uxoris emittit, licet non valeat in præjudicium uxoris, valet tamen ex parte voventis in vim voti ſimplicis, ut nequeat petere debitum conjugale. c. 3. *de Conv. Conjug.* adeoque talis contractus non eſt abſolute irritans: ſed ſponſalia ſecunda irritantur propter præjudicium ſponſæ prioris: ergo. 2. Secunda ſponſalia ſaltem præſumptione Juris ſemper habent imbibitam conditionem, ſi prior ſponſa ceſſerit ſuo juri, vel aliunde ſponſalia priora diſſoluta ſint, quia cenſetur contrahens cum ſecunda ſe ei obligare, quantum poteſt, & ut excludatur peccatum: ergo, ſi ſolutis prioribus ſponſalibus purificetur dicta conditio, obligabitur contrahens cum ſecunda. Sed veſtior mihi videtur ſententia oppoſita Perezii & P. Vviefſtner *b. t. n. 19. 20.* ex hoc duplici fundamento. 1. Secunda ſponſalia cenſentur merito inita abſolute, & ſine dicta conditione, ſi priora ſponſalia ceſſaverint; cum iſta conditio nec ex natura rei, ut per ſe patet, inſit ſecundis ſponſalibus, ſed potius ſit contra intentionem ea contrahentis, ut nimirum ſe liberet a priori ſponſa; neque inſit ex diſpoſitione juris; non enim ullum exſtat Jus talem conditionem annexens ſecundis ſponſalibus, ſi priora fuerint diſſoluta; imo

Imo jura promissionem, cui non adjicitur conditio, habent pro absoluta, & regulari volunt secundum tempus præsens, per l. 83. §. 5. l. 137. §. 4. ff. de V. O. ergo absolute fuerunt nulla: quod autem nullum est, nullum absolute effectum producit, adeoque nec obligationem conditionatam. 2. Generalis est in utroque Jure Regula, quod successu temporis non convalescat, aut vires accipiat, quod ab initio non subsistit, c. 18. in 6. & l. 29. ff. de R. J. Sic Professio Religiosa ante ætatem legitimam emissæ non convalescit sine novo consensu, cum ætas advenerit: Promissio Beneficii nondum vacantis non acquirit vires per mortem Beneficiarii subsequutam: sic absolute manet invalidum matrimonium secundum, licet postea solvatur primum per obitum conjugis: ergo nec secunda sponsalia convalescant per hoc, quod post aliquod temporis intervallum prior sponsa cedat juri suo, vel moriatur. Jam

R. ad opposita. Ad 1. N. ma. nam nec ullus juris textus nec ulla ratio probat generaliter, actum, irritatum propter præjudicium tertii, obligare pro eventu futuro, quo cessat præjudicium. In allaris exemplis extat specialis juris dispositio recedens a generali Regula & Jure Communi, actui nulli nullas tribuente vires, ne quidem ex lapsu temporis, quo cessat præjudicium, ut patet de promissione beneficii nondum vacantis &c. Dein & Min. non male negatur. Non enim tam propter præjudicium sponsæ prioris sponsalia secunda sunt nulla (cum multa in alterius præjudicium valide gerantur) quam propter ligamen, quo personæ jam adstrictæ adimitur jus & potestas se rursus alteri adstringendi. Ad 2. N. ant. Ubi enim aperte aliquid fit, vel promittitur, contra jus alterius jam quæsitum, cessat præsumptio juris exclu-

siva peccati, cum nulla habeat locum præsumptio, ubi aperte constat de opposito. Dein hoc argumentum plane nimium probat, scilicet sponsalia cum secunda etiam licita esse & valida, si nimirum ex præsumptione juris habeantur imbibitam dictam conditionem; siquidem omnino licitum est, & conditionate validum (seclusa speciali dispositione juris contraria) alicui aliquid promittere sub conditione honesta de futuro contingenti, v. g. sic: ducam te, si pater meus consentiet: vel si Papa dispensaverit in impedimento affinitatis inter nos intercedente: vel in voto simplici castitatis, quo ligor: ergo etiam hæc promissio erit licita & valida: ducam te, si prior sponsa, cui jam adstringor, consentiet, cedit jure suo, vel morietur, licet talis conditio explicite non adjiciatur; id quod nemo facile admiserit, & ipse P. Bock in tract. de Sponsal. tit. 4. n. 1. expresse docet, sponsalia posteriora non valere, esse iniqua: ergo ibi ipse agnoscit, non inesse secundis sponsalibus dictam conditionem. Imo sequeretur, etiam licite, vel saltem valide, contrahi posse secundum matrimonium vivente conjuge priori. Opus ergo est, ut adjiciatur ista conditio vel verbis vel in mente, ut secunda sponsalia obligent in eventum, quo priora sponsalia fuerint soluta; quod utique fieri potest, licet ordinarie non contingat. Id tamen concedo, quod contrahens cum secunda, quam forte etiam defloravit, & illa exinde damnum passa est non reparabile nisi per matrimonium, teneatur eam ducere, si prior suo jure cesserit, at non ratione sponsalium, sed ratione damni illati, aliter non reparabilis.

7 Dico 3. Valent tamen sponsalia secunda de presenti inita non obstantibus sponsalibus de futuro initis cum alia. 2. Licet ista per illa proba-

habilius non solvantur omnino ex parte contrahentis sponsalia de presenti, sed solum suspendantur, quamdiu non dissolvitur matrimonium cum sponsa secunda de presenti ducta. Pars prior est decisa in *c. 1. h. t. c. 22. c. 31. de Sponsal.* quia sponsalia de presenti (seu matrimonium) per quod fit traditio juris in corpus, adeoque & confertur jus in re, utique sunt fortius vinculum, quam sponsalia de futuro, per quæ solum promittitur jus in corpus, & confertur tantum jus ad rem. Posterior, quam sustinent Pontius, Mastrius, Perez, Zoës. P. VVex, & alii, contra Sanch. Guttier. Laym. Tanner. Piring &c. probatur ex jure naturali, & ex natura Justitiæ Commutativæ, quæ cum, qui semel contraxit obligationem Justitiæ, obligare non cessat, donec obligationem impleat, & stringit semper pro circumstantiis, in quibus implere potest, non obstante, quod hic & nunc ponatur impedimentum implendi, præsertim si impedimentum ponatur ab obligato voluntarie & per malitiam: sic debitor pecuniæ non liberatur a solvendo, licet ad solvendum convento tempore sit impeditus ob egestatem, vel distantiam loci, vel ob dilapidatas pecunias &c. sic voto Religionis ingrediendæ obstrictus manet obligatus illud implere soluto matrimonio, quod interea illicite contraxit, & sic impedimentum implendi pro nunc posuit &c. sed, qui prius contraxit sponsalia cum Bertha, contraxit obligationem Justitiæ, cui vivente altera, quam de presenti postmodum duxit, satisfacere nequit propter impedimentum, & quidem malitiose positum & per injuriam (per quam utique tolli non debet jus prioris sponsæ) ergo priori sponsæ manet adhuc obligatus in eventum, quo dictum matrimonii impedimentum forte tollatur.

8 *Obje.* 1. Obligatio semel sublata non reviviscit, l. 98. § 8. ff. de Solut. can. 129. d. 4. de consecr. v. non potest. sed obligatio priorum sponsalium tollitur per superveniens cum alia matrimonium, c. 22. c. 31. c. 37. ubi Summarium sic habet: *Sponsalia de futuro, etiam jurata, solvuntur* (proin non tantum suspenduntur) *per Sponsalia secunda de presenti*. Imo textus in d. c. 22. dat hanc rationem: *quia Primam fidem* (nempe priora sponsalia) *irritam fecit*. 2. Ex duobus vinculis ejusdem rationis magis forte rumpit, & omnino tollit minus forte: sic Professio actualis in Ordine Religioso laxiori extinguit penitus votum prius editum profitendi & ingrediendi Ordinem strictiorem: sed obligatio sponsalium de futuro cum una, & obligatio sponsalium de presenti contracta cum alia, sunt ejusdem rationis, cum utraque sit obligatio Justitiæ, & posterior est vinculum fortius, quam prior: ergo. R. ad 1. *dist. ma.* Obligatio vere, penitus, & in perpetuum sublata non reviviscit. C. *ma.* Solum suspensa per interveniens impedimentum non reviviscit, vel potius non manet amplius, ita ut sublato impedimento impleri non debeat. N. *ma.* & *dist. min.* Obligatio priorum sponsalium suspenditur tantum. C. *min.* tollitur omnino, & ex utraque parte. N. *min.* & *conf.* Jura in contrarium allata plus non dicunt, quam quod sponsalia de presenti contracta post sponsalia de futuro cum alia valeant, & conjuges separari non debeant, quod verum est; per hoc autem non dicunt, ista penitus tolli. Verbum *solvuntur* denotat quidem sponsalia priora dissolvi, at ex parte innocentis tantum & repudiatæ, cui per sponsalia de presenti cum alia datur jus resiliendi, & sic penitus solvendi sponsalia priora, qui-

quibus contrahens cum alia censetur renuntiare, non vero ex parte injuriam inferentis. Illa verba, *primam fidem irritam fecit*, solum denotat, primam fidem, uni semel datam, fuisse violatam, quod rursus verum est, non vero sponsalia ipsa, ex parte violentis, fuisse irritata. Ad 2. *N. ma.* vel *dist.* vinculum minus forte, si utrumque nequeat simul stare & tenere. C. secus. *N. ma.* vinculum sponsalium cum una stare potest cum vinculo matrimonii cum alia. Paritas cum voto Religionis recte adaptatur nostræ sententiæ sic: votum ingrediendæ Religionis per matrimonium postea initum non tollitur, sed solum suspenditur, ita ut mortua conjuge rursus stringat votum: ergo a pari stringant & sponsalia priora conjuge mortua.

TITULUS V.

*De Conditionibus apposis in Desponsatione,
vel in aliis Contractibus.*

SUMMARIUM.

- 1 Quid & quotuplex sit Conditiō.
- 2 Quid sit Modus, Causa, Demonstratio.
- 3 4 An & quomodo valeat Matrimonium sub conditione honesta de futuro contingenti.
- 6 An sub conditione de futuro necessaria.
- 7 8 An sub conditione impossibili.
- 9 An sub conditione turpi de futuro:
- 10 An etiam, si conditio turpis repugnet substantiæ Matrimonii.
- 11 Quid sentiendum de sponsalibus, sub conditione impossibili vel turpi initis.
- 12 13 Et quid de Matrimonio, quod contrahitur sub Modo, Causa, & vel Demonstratiōe.

Conditio proprie dicta est qualitas actui vel contractui vel alteri dispositioni adjecta, vim seu obligationem illius suspendens in eventum futurum incertum, §. 4. *Inst. de V. O.* Et de hac intelligendum est illud vulgatum, *conditio nihil ponit in esse*, sed perfectionem & obligationem actus differt ac suspendit, usque dum aliquid eveniat vel non eveniat. Propterea ajunt Juristæ, quod ante conditionis eventum vel existentiam nec *cedat dies*, h. e. nihil adhuc debeatur, & obligatio nondum sit nata, nec *veniat dies*, h. e. nihil exigí possit. Solet conditio plerumque exprimi per particulam, *si, nisi, cum, ubi, quando, postquam, dum, donec, modo* &c. v. g. si pater tuus consentiet, si gradum Doctoratus receperis &c. si existentia conditionis pendet a libera voluntate ejus, in cujus arbitrium ponitur, vocatur *potestativa*, ut: promitto tibi liberos, si studio juris te ad dixeris: cū opposita dicitur *casualis*. Dixi *proprie dicta*, scil. conditio *de futuro contingenti*; quod nempe potest & non potest evenire, ita ut eventus sit incertus: si evenerit, conditio dicitur *purificata* vel *impleta*, atque per hoc evadit actus vel dispositio *absoluta*, pariens obligationem actu & absolute. Conditiones autem *improprie* sunt *de presenti*, vel *de præterito*, v. g. si Titius sit Augustus, si Cæjus jam absolvit Studia; non enim suspendunt dispositionem vel negotium, sed, si subsit conditio, statim tenet & obligat actus, si non subsit, non obligat, nec unquam obligabit: item conditio *impossibilis* & *necessaria*, quæ nimirum nunquam evenire potest v. g. si per aera volabis, vel necessario eveniet, ut: si cras sol orietur, si Antichristus veniet; quia pariter non suspendunt valorem actus & obligationem, ac ordinarie vel vitiant actum,

vel

vel vitiantur ipsæ, h. e. *pro non adjectis habentur*: ad impossibilem refertur etiam conditio *turpis*: quod enim non licet, censemur non posse, *l. 15. ff. de condit. inst.* Rursus impropria est conditio *tacita*, quæ per se ac tacite inest negotio, licet diserte non adjiciatur, vel *ex natura rei*, ut: dono tibi fructus, si nascantur, vel *ex dispositione Juris*, ut: duco te, si mihi non sis consanguinea, & hæc vocatur *intrinsicca*: si insit cuilibet actui, uti hæc: si Deus voluerit, si potuerò &c. dicitur *generalis*. Si proin tales conditiones adjiciantur, id fit ex superabundanti, dispositionem tamen vel actum non faciunt conditionalem, nec suspendunt, *l. 99. l. 107. ff. de condit. & demonstr.* quare statim dies cedit, licet non statim veniat, si expresse adjiciantur, per *l. 4. ff. de Pact.* Denique impropria etiam conditio est, quæ appellatur *resolutiva*; atque adjicitur, non ut valorem actus suspendat, sed ut possit resolvi, ut esset hæc: contraho tecum, donec aliam te ditiozem invenero: vendo tibi hanc rem, nisi intra annum melior conditio mihi offeratur.

2 Sicut autem conditio apponi potest actui, ita quoque modus, causa, demonstratio. *Modus* est moderamen vel gravamen actui adjunctum, atque efferri plerumque solet per particulam *ut, pro, ad* &c. v. g. lego tibi mille, ut studeas Jurisprudentiæ: dono libros ad studendum &c. differt a conditione, quod actum non suspendat: si tamen pars altera non impleat modum, aut onus impositum, regulariter repeti potest, quod datum est, conditione causa data causa non secuta, per *l. 1. C. de donat. que sub modo*. *Causa* est ratio vel motivum, quo quis ad paciscendum vel contrahendum fuit permotus, v. g. dono tibi centum, quia diligenter curasti mea negotia. Effertur per particulam *quia* &c.

nec

nec ista suspendit actum; vitiat tamen seu invalidat actum, si causa finalis, cui alligatus est consensus, non subsistat. *Demonstratio* est appositio signi, quod denotatur vel persona, cum qua, vel res, de qua pactum vel contractus vel dispositio fit; effertur per voces relativas *qui, quæ quod*, &c. v. g. duco te, quæ de hoc vel illo es stemmate: lego Titio equum, quem emi a Caio: rursus non suspendit actum, nec eum vitiat, nisi habeat rationem conditionis, cui alligatur consensus; quia per se solum inducit errorem accidentalem, l. 17. 33. ff. de condit. & demonstr.

3 Dico 1. Matrimonium (idem a fortiori tenet de sponsalibus) sub conditione honesta de futuro contingente, v. g. *si pater tuus consentiet: si officium mihi impetrabis* &c. valet quidem, at non absolute ante eventum conditionis, quousque suspenditur. 2. Ea tamen eveniente & impleta sine novo consensu absolutum consequitur valorem, licet contrahentes ignorent impletionem. 3. Neque necesse est, ut conditio impleatur coram Parocho & testibus, aut impletio his nota sit, si prius coram ipsis conditionate contractum est matrimonium. Pars 1. est certa satis ex c. 3. 5. & fin. b. t. & ex paritate eum aliis contractibus. Pars 2. defenditur a plerisque Canonistis contra Pont. & communem Theologorum, qui tamen in materia contractuum non immerito posthabentur Canonistis, atque iterum probatur ex paritate cum aliis contractibus, qui per solam conditionis impletionem absque novo contrahentium consensu, modo neuter interea consensum revocaverit, evadunt absoluti, §. 4. inst. de V. O. l. 7. ff. de contr. empt. l. 11. §. 1. ff. qui potior. in pign. Accedit decisio S. Congr. a S. Pio V. & Clem. VIII. ut refert Fagn. in c. super eo 5. b. t. n. 5. & approbata. Pars 3. quam

quam sustinent Sanch. Fagn. Gob. Sporer &c. contra Laym. Barb. Pirhing. Palao, P. Franc. Schmier &c. suadetur inde, quod Trid. requirat presentiam Parochi & testium solum pro tunc, quando contrahitur matrimonium: sed contrahitur, quando ei apponitur conditio, non quando hæc purificatur. *Declarat. Card. apud Fagn. d. n. 6.* & quod purificatio conditionis juxta communem non debeat esse cognita ipsis contrahentibus: cur ergo Parocho & testibus?

4. *Objic. 1.* Actus legitimi non recipiunt diem, aut conditionem, *c. 50. in 6. & l. 77. ff. de R. J.* Sed matrimonium est actus legitimus. 2. In *c. 5. b. t.* dicitur, quod ille, qui contraxit sub conditione de futuro contingente, si pater consenserit, non sit cogendus ad contrahendum matrimonium, nisi pater consensum dederit: ergo posita hac conditione cogendus est ad contrahendum: sed contrahere dicit ponere novum consensum: ergo impleta conditione opus est novo consensu. Confirm. In *d. c. 5.* habetur, quod consensus sub conditione de futuro expressus non sit habendus *de presenti*: ergo solum fecit sponsalia de futuro: ergo necessarius est novus consensus ad perficienda sponsalia de presenti, seu matrimonium. 3. Parochus & testes ideo adhibendi sunt, ut constet Ecclesie de matrimonio complete & absolute contracto: sed, si Parocho & testibus non intimetur vel constet, conditionem esse impletam, non constat Ecclesie de matrimonio complete & absolute contracto.

5. *Rad 1.* Illæ regulæ procedunt de illis actibus legitimis, qui vel in Jure sunt expressi, ut conditionem non recipiant, uti emancipatio, acceptilatio, hæreditatis aditio, servi optio, datio tutoris, qui specificantur *d. l. 77.* item Electio, quæ exprimitur *c. 2. de elect. in 6.* vel ex natura sua pro-

pæc

pter certam verborum formulam excludunt conditionem, uti reliqua Sacramenta, Baptismus, Pœnitentia &c. Sed matrimonium nec ex ulla Juris expressa dispositione, nec ex natura sua refugit conditionem, ut patet ex matrimonio rato, cui ex dispositione Juris inest hæc conditio, *nisi Religionem intravero*. Id fateor, quod matrimonium non admittat conditionem resolutivam, qualis esset, *duco te, donec invenero ditiores* &c. Ad 2. Per illud *contrahendum* intelligitur *consummandum*, ut *nigrum* concordet cum *rubro*, seu textus cum rubrica vel sum-mario, ubi ponitur interrogatio de obligatione *consummandi* matrimonium post impletam conditionem. Neque hoc novum est in Jure, quia etiam in c. 22. *de sponsal.* vice versa to *consummare* sumitur pro *contrahere*. Ad Confirm. Ille consensus non quidem est habendus de præsentì completo, absoluto, & irrevocabili, bene tamen de præsentì conditionato, adeoque ibi ille consensus constituit matrimonium conditionatum, non sponsalia conditionata. Ad 3. *N. maj.* Sic utique non requiritur, ut Parocho & testibus constet, mandatum Procuratori esse datum, vel a dante non esse revocatum, casu quo matrimonium contrahitur per Procuratorem; vel ut iisdem constet, pubertatem esse adeptam ab iis, qui in impubertate naturali contraxerunt matrimonium. Finis Trident. satis obtinetur, modo coram Parocho & testibus sub conditione sit contractum, licet iisdem, vel Ecclesiæ, non constet de eventu conditionis; cum Ecclesia nunquam permetteret recedi a matrimonio conditionato, & novum contrahi absolutum, nisi plene constiterit de non impleta conditione, aut de revocatione consensus ea pendente.

6 Dico 2, Matrimonium sub conditione de futuro

turo necessaria, vel intrinseca, regulariter statim valet ut absolutum & purum, licet talis conditio expresse addatur. Communis ex §. 6. *inst. de V. O. l. 9. §. 1. ff. de Novat. l. 99. & 107. ff. de condit. & demonstr.* quia conditio, quæ jam est determinata in sua causa, vel per se inest, habetur pro jam existente *l. 79. ff. eod.*

7 Dico 3. Matrimonium, sub conditione impossibili sive de futuro sive de præsentī initum, regulariter valet statim, pariter ut absolutum & purum: adeoque vitatur quidem conditio, non vero vitatur matrimonium. Iterum communis ex *c. fin. b. t.* ubi conditio impossibilis habetur indiscriminatim pro non adjecta, solumque vel saltem magis attenditur impossibilitas quam proprietas conditionis, & quidem ex præsumptione, qua Jus in favorem matrimonii, ut potius valeat quam non valeat, præsumit, contrahentes sub conditione impossibili velle potius jocari, & sic vere contrahere, non invalide & cum peccato gravi: sicut Jus Civile ob favorem ultimarum voluntatum has pro validis habet, si illis apponatur conditio impossibilis, hanc vero pro non adjecta, §. 10. *inst. de hæred. instit. l. 3. & 6. ff. de condit. & demonstr.*

8 *Objic.* 1. Alii contractus, quibus adjicitur conditio impossibilis, sunt nulli, §. 11. *instit. de inutil. stipul. l. 31. de O. & A.* ergo matrimonium. 2. Qui adjicit conditionem impossibilem, censetur non consentire, *l. 31. cit.* imo potius exprimit dissensum; quando enim postulata volumus negare, dicimus: *dabo tibi, si digito cælum tingeris, vel hircocervum ceperis:* ergo. 3. Ecclesia & Jus ecclesiasticum per suam præsumptionem non potest supplere defectum consensus in matrimonio, in re tam ardua. 4. Matrimonium juxta plerosque non valet, quod quis cum deflorata

contrahit sub hac conditione, *si virgo es*: sed hæc conditio est impossibilis, cum impossibile sit defloratam esse virginem. 5. Pariter non valet matrimonium a latronibus impedito dirimente contractum sub conditione hæc, *si Papa dispensaverit*. Rota Romana p. 8. dec. 107. int. recent. in qua id passim obsecratur tanquam doctrina inconcussa: sed ista conditio est impossibilis, quia est de re non existente in commercio nisi de consensu Principis, *neque secundum futuri temporis jus* (nempe dispensationem Principis) *sed secundum præsentis æstimari debet stipulatio* l. 83. §. 5. l. 137. §. 6. ff. de V. O. proin conditio pendens ab arbitrio Principis pro impossibili habetur, per l. 39. §. ult. ff. de Legat. I.

R. ad 1. N. Conf. quia de matrimonio, & ultimis voluntatibus, aliud statuerunt Jura. Ad 2. Et si hoc alias verum esse permittatur; in matrimonio tamen, in quo Jus præsumit consensum, & adjectionem conditionis impossibilis habet pro signo consensus absoluti, aliter sentendum est. Verum hæc præsumptio non est Juris & de Jure, sed admittit probationem in contrarium; imo si quis etiam solum in animo suum consensum alligaret tali conditioni, non valeret matrimonium. Ad 3. Ecclesia non supplet defectum consensus, sed consensum præsumit, quamdiu hæc præsumptio non eliditur, quæ solum procedit, quando non constat, an serio vel joco fuerit adjecta conditio impossibilis. Ad 4. dist. min. Est impossibilis hic & nunc, ac per accidens, de quo casu in d. c. fin. non disponitur. C. Min. per se, & ita, ut numquam fuerit possibilis. N. min. Ad 5. N. maj. cum Sanch. Palao, Gob. Reiffenstuel &c. quia in tempus habile refertur contractus, per c. 7. de Sepult. quidquid

quid sentiat Rota pro sua Curia. Item *N.iii.* vel *dist.* est impossibilis, si laborent impedimento, in quo vel non potest, vel non solet dispensare Pontifex, de quo casu exaudiendæ sunt dictæ Leges. *C.min.* vel *transcat*: in quo potest tam licite quam valide, imo solet dispensare. *N.min.* Neuter tamen per se tenetur petere dispensationem, nisi forsitan quis feminam imprægnasset, & damnum aliter reparare non posset, aut nisi per pactum se ad id obligasset: tenetur tamen uterque non recedere, si pars altera procurare vellet dispensationem. Reiffenstuel *b.t.n.35.* cum Gob.

9 Dico 4. Matrimonium sub conditione turpi de futuro, v.g. *si patrem tuum occides*, regulariter quoque statim valet, & ut absolutum, ita ut conditio habeatur pro non adjecta, modo conditio talis non sit contraria substantiæ matrimonii. Ita rursus communis ex *c.fin.b.t.* nisi nimirum constet, serio adjectam esse conditionem turpem, quo casu cessaret præsumptio juris, consensum absolutum præsumentis. Dixi 1. *de futuro*; si enim conditio turpis foret de præterito, v.g. *si furata es dotem*, vel de præsentî, v.g. *si blasphemus*, non valeret matrimonium, si conditio non subesset, vel non foret purificata. Ratio; quia *d.c.fin.* utpote exorbitans a Jure Communi, non est extendendum ad conditiones improprias, quales sunt de præterito & de præsentî, præsertim cum in utrisque non reperiatur eadem ratio; nam istæ non invitant ad delinquendum, bene autem conditiones turpes de futuro, quæ videtur fuisse præcipua ratio, cur conditio turpis de futuro a jure habita sit pro non adjecta. Unde, quamvis *c.fin.cit.* videatur eodem modo loqui de conditione impossibili ac turpi per verba, *licet alie conditio-*
nes

nes appositæ in matrimonio, si turpes aut impossibiles fuerint, debeant propter ejus favorem pro non adjectis haberi; atque conditiones impossibiles etiam de præterito, uti diximus, pro non adjectis habeantur; quia tamen ratio est diversa, & conditio impossibilis *qua impossibilis* consideratur, quod prædicatum æque reperitur in conditione de præterito, turpis autem, *non qua turpis*, sed quatenus ad aliquid turpe vel peccaminosum invitat, quod tantum verificatur in conditione turpi de futuro, consideratur, ideo sola conditio turpis de futuro habetur pro non adjecta, & non vitiante matrimonium. Dixi 2. Modo non sit contraria substantiæ matrimonii; de quo statim: prius autem

10 Quæres, an idem tenendum sit de sponsalibus, sub conditione impossibili vel turpi initis, quod de matrimonio dictum, ita ut talis conditio habeatur pro non adjecta? R. cum veriore contra Sanch. & Reiffenstuel negative, quia *d. c. fin.* solum loquitur de matrimonio, & consequenter, tanquam exorbitans a Jure Communi ac Naturali, extendi ad sponsalia non debet, per *c. 15. & 28. de R. J. in 6.* præsertim cum eadem ratio, nempe tantus favor sponsalium, quantus est matrimonii, non sit. Unde sponsalia sub conditione impossibili, quia hæc purificari nunquam potest, statim initio invalida sunt: inita vero sub conditione turpi valent, & licet non obligent ad expectandum eventum conditionis, cum ad illicitum obligatio dari nequeat, obligant tamen post eventum conditionis sine novo consensu; nam usque ad eventum conditionis forte secuturum suspenduntur talia sponsalia.

11 Dico 5. Matrimonium sub conditione turpi, substantiæ matrimonii contraria, initum non valet.

valet. Ita decisum est in sæpius allegato *c. fin. pr.* cui concordat Jus Naturale, cum nulla res sine sua substantia subsistere possit. Tales conditiones sunt & in *d. c.* recensentur, quæ ex natura sua repugnant tribus bonis matrimonii, nempe bono prolis, ut hæc, *contraho tecum, si generationem prolis evites*, positive scilicet per poculum sterilitatis, imperfectum coitum &c. Idem est de conditione, quæ repugnat educationi prolis, ut hæc, *si prolem natam occides*: vel repugnant bono Sacramenti, aut indissolubilitatis, ut *contraho tecum, donec inveniam aliam honore vel facultatibus ditiores*: vel bono fidei conjugalis, ut: *contraho tecum, si pro quæstu adulterandam te trades*. Notandum tamen est, hæc intelligi solum de conditione inhonesta vel turpi, eaque de futuro, atque in pactum deducta; licet probabiliter necesse non sit, ut utraque pars in talem conditionem consentiat, modo una illam serio apponat & prodat, Sanch. Esparza, Illung contra Fagn. Pirhing &c. quia, si vel una pars substantiam matrimonii evertat, jam non est contractus matrimonii, qui essentialiter debet esse mutuus, & claudicare nequit.

12 Dico 6. Matrimonium sub modo initum statim valet ut absolutum, si modus sit honestus & possibilis, per *c. 4. b. t.* imo etsi impossibilis sit, vel turpis, v.g. *ut montem aureum in dotem afferas*, vel, *ut patrem tuum occidas*; non vitiatur matrimonium, licet vitietur modus, seu pro non adjecto habeatur, *arg. c. fin. cit.* Si vero adjiciatur modus turpis, substantiæ matrimonii repugnans, v.g. *ut generationem prolis positive impediās* &c. tunc probabilius vitiatur ipsum matrimonium, seu redditur nullum *arg. c. fin. cit. & l. 14. §. 1. ff. de usu & habit.* Sanch. Laym. Barb. Engel, Pirhing, Kugler, contra Perez, Palao, VViestner, Reif-

fenstuel. Ratio, quia contrahentes sub tali modo per unum indivisibilem contractum se simul obligare intendunt ad matrimonium, & ad matrimonii eversum: cui non obstat, quod secundum nostrum concipiendi modum modus adjectus sit posterior matrimonio, & obligatio ad matrimonium concipiatur prior ad alteram, quam importat modus.

13 Dico 7. Matrimonium sub *causa*, honesta vel turpi, possibili vel impossibili, vera vel falsa initum (modo non sit causa finalis, eaque falsa, vel causa non adjiciatur per modum conditionis) statim valet: uti & initum sub *demonstratione*, honesta vel turpi, possibili vel impossibili, vera vel falsa, modo ei non alligetur consensus, si falsa sit. Sumitur a paritate cum ultimis voluntatibus, quæ per adjectionem causæ, vel demonstrationis, nec suspenduntur nec vitiantur §. 31. *Inst. de Legat. l. 17. 33. ff. de cond. & demonstr.* Nec matrimonium est minus favorabile, quam ultimæ voluntates. Accedit, quod causa, & demonstratio, ordinarie non spectent ad substantiam contractus, sed solum ad qualitatem accidentalem.

TITULUS VI.

Qui Clerici, vel Voventes, matrimonium contrahere possunt.

SUMMARIUM.

- 1 Quinam veniant per Clericos, & Voventes.
- 2 3 Ordo Sacer dirimit matrimonium contrahendum, Jure Ecclesiastico.
- 4 5 Votum solemne Professionis Religiosæ non solum contrahendum, sed & contractum mere Ratum.

6 7 *Votum simplex Castitatis, Religionis ingrediendæ &c. impedit quidem, at non dirimit matrimonium contrahendum, quamvis dirimat Sponsalia post contrahenda.*

8 *Quid Juris, si hujusmodi votum simplex emitatur post matrimonium, vel sponsalia.*

1 **C**lerici sunt in duplici classe, aliqui in Ordinibus Minoribus constituti, quibus liberum est contrahere matrimonium: alii in Majoribus seu Sacris, qui sunt Subdiaconatus, Diaconatus, & Presbyteratus, & hi ratione Ordinis ad matrimonium sunt inhabiles. Voventes, in ordine ad matrimonii incapacitatem rursus bifariam considerantur, nempe qui habent *Votum castitatis solemne*, ut vocant, quorum duo tantum sunt genera, nempe qui vel Professionem Religiosam emiserunt, vel qui Ordinem Sacrum susceperunt, & hoc votum est impedimentum dirimens matrimonii: dein qui ligantur *voto simplici* castitatis, ingrediendi Religionem, suscipiendi Ordinem Sacrum, non nubendi seu permanendi in coelibatu five extra matrimonium. Adeoque in hoc titulo produntur duo impedimenta dirimentia, *Ordo & Votum solemne castitatis*, & unum impediens, nempe *Votum simplex castitatis, Religionis ingrediendæ &c.*

2 Dico 1. Ordo Sacer valide susceptus dirimit matrimonium contrahendum Jure Ecclesiastico. 2. Non vero contractum, licet dumtaxat sit Ratum. Pars 1. est certa ex *can. 1. 4. d. 32. c. 1. h. t. c. un. de Voto in 6. Trid. s. 24 de ref. matrim. can. 9.* Ratio, quia Ordinibus Sacris annexum ab Ecclesia est votum solemne castitatis, ita ut qui illos recipit, tacite castitatem voveat, *c. un. cit. & Extrav. Antiquæ Jo: 22. eod. favet quoque can. 1. d. 28. & c. 6. de Cler. Conjug.* Si quis vero
ia

in susceptione Ordinis sacri positive excluderet. Votum, matrimonio obstaret Lex Ecclesiæ, ut communiter docent cum Suarez ex *can. 8. d. 27. can. 2. d. 82.* Pars 2. est pariter decisa in *extrav. cit.* Neque vis dissolvendi matrimonium etiam Ratum tantum, Jure Divino aut SS. Canonibus reperitur esse concessa Ordinibus Sacris.

3 Ob. 1. In *can. 13. Synodi VI.* relato in *can. 15. d. 31.* sic habetur: *Nos antiquum sequentes canonem Apostolicæ diligentia, & constitutiones, sacrorum virorum legales nuptias amodo valere volumus:* ergo Sacer Ordo non dirimit matrimonium. 2. In *can. fin. d. 31.* refertur, *Orientalis Ecclesiæ Sacerdotes, Diaconos, atque Subdiaconos matrimonio copulari:* ergo saltem in Ecclesia Græca non dirimit matrimonium Ordo Sacer. 3. Jus Divinum & Naturale exigit, ut qui sacra tractant, & ministrant, ac servitiis Divinis specialiter consecrati sunt, ab omni carnali commercio sint mundi, & non habeant cor divisum erga uxores & Deum. *1. Cor. 7.* ergo Ordine Sacro initiati Jure Divino & Naturali, non mere Ecclesiastico, obligantur ad coelibatum, & inhabiles sunt ad matrimonium. 4. Continentia, & abstinencia a matrimonio, est res consilii, non præcepti. *1. Cor. 7. v. 25.* & ipse Christus noluit eam præcipere: ergo nec Ecclesia potest Sacris initiatos obligare ad abstinendum a matrimonio, & si sint obligati, a Jure Naturali ac Divino descendit hæc obligatio. 5. Si quis ignoraret, Sacro Ordini annexum esse tacitum castitatis votum tolemne, vel metu adigeretur ad suscipiendum Ordinem Sacrum, talis utique non voveret saltem valide castitatem: ergo saltem talis foret habilis ad matrimonium. R. ad 1. Ille canon est Synodi VI. seu unus ex *Trullanis*, qui aperte sunt reprobati a Sergio

Sergio Pontifice, ut communiter notant DD. Ad 2. Illa verba, *Matrimonio copulari*, non denotant contractum matrimoniale, quem etiam in Ecclesia Græca non celebrant valide, qui jam sunt in Sacris Ordinibus constituti *can. 7. d. 32. Pignat. to. 8. consult. 81. n. 33.* Sed significant usum matrimonii per copulam, quod ante susceptionem Ordinis Sacri contraxerant Græci, ac postea ad Sacros Ordines admissi sunt. Et iste usus matrimonii, prius jam contracti, permittitur Sacerdotibus Ecclesiæ Græcæ. *c. 6 de Cler. Conjug.* Et hoc illi speciale est præ Sacerdotibus Ecclesiæ Latinæ. Dd 3. Jus Divinum & naturale exigit tanquam valde conveniens. *C. ant.* Tanquam absolute necessarium, vel præcipit continentiam & coelibatum. *N. ant. & conf.* Ad 4. Est res consilii antecederet ad præceptum Ecclesiæ. *C. ant.* post præceptum Ecclesiæ, quæ tamen nullos ligat, nisi libere volentes & Sacrum Ordinem suscipientes. *N. ant. & conf.* Ad 5. Ignorans annexionem voti censetur tamen virtualiter saltem habere intentionem generalem suscipiendi Ordinem Sacrum eo modo, quo Ecclesia præcipit, & sic tacite vovet castitatem, vel saltem ex præcepto Ecclesiæ, cui per illam intentionem se subjicit, obligatur ad coelibatum. Si neque talem intentionem generalem haberet (quod præsumendum non est) probabilius in foro interno non obligaretur. Loquendo nunc de illo, qui metu injuste incusso adactus est ad susceptionem Ordinis Sacri, puto, eum probabilius obligari, quia talis simpliciter libere, quamvis non sponte, emittit votum; & alia vota (excepta Professione Religiosa) metu extorta valent, uti alibi docuimus. Ecclesia quidem non obligat ad aliquid faciendum interveniente gravi metu injusto, si tamen compulsi ali-

quid faciant valide, vult etiam valere id, quod annexum & accessorium est, uti votum Ordini Sacro est annexum, præsertim si per actum extortum aliquis ponitur in certo statu, & non exprimit, se inde nolle obligari. Interim si quis probaret satis, se metu ad actum esse ad Ordinem Sacrum suscipiendum, sperare posset a pia Matre dispensationem in voto castitatis haud difficilem.

4 Dico 2. Votum solemne Professionis Religiosæ dirimit matrimonium contrahendum jure Ecclesiastico. 2. Imo & dissolvit matrimonium jam valide contractum, modo illud præcise sit Ratum, & nondum per copulam consummatum. Pars 1. clare est decisa in *c. fin. h. t. c. un. de Voto in 6.* & *Trid. s. 24. de Sac. matr. can. 9.* Et quod non Jure Naturali aut Divino dirimat, vel inde claret, quod non dirimat, *qua votum*, alias etiam votum simplex castitatis dirimeret, quod nemo somniat, neque *qua solemne*, quia tota voti solemnitas habetur a solo Jure Ecclesiastico. *c. un. cit. & Extrav. un. Jo. XXII. eod.* Pars 2. pariter est certa ex *c. 2. 7. 14. de Convers. conjug.* & *Trid. loc. cit. can. 6.* Permittitur autem novis conjugibus spatium duorum mensium, intra quos non tenentur consummare matrimonium, sed deliberare possunt, an non velint ingredi Religionem, etiam unus eorum, & sic dissolvere matrimonium: imo dissolveretur, etsi post duos menses unus ingrederetur, modo interea matrimonium necdum fuisset consummatum. Vota Religiosa, quæ emittuntur in Societate Jesu, quamvis simplicia sint, & non solemnia, tamen dirimunt matrimonium contrahendum; non tamen dissolvunt contractum, licet Ratum præcise sit. Ita decidit Gregor. XIII. in Bulla *Ascendente Domino*, loquens solum de nullitate matrimonii contrahendi, nihil autem de contracti dissolutione.

5. *Obijci.* Quod meum non est, sed jam alteri traditum, verito tradi valide non potest, etiam spectato Jure Naturali: sed Religionem professus per votum solemne non amplius habet dominium sui corporis, utpote jam Deo consecrati & totaliter traditi: ergo etiam spectato Jure Naturali non potest suum corpus tradere uxori: ergo Votum solemne Professionis Religiosae dirimit matrimonium Jure Naturali. *Confirm.* Qui per matrimonium carnale se jam tradidit uni uxori, nec de Jure Naturali valide se tradit alteri uxori per novum matrimonium vivente priori conjugee: ergo nec ille se valide tradit uxori de Jure Naturali, qui per professionem Religiosam, velut matrimonium spirituale, se jam tradidit Deo. 2. Ex natura rei licitum est a statu imperfectiore ad perfectiorem transire: ergo etiam a conjugio carnali ad spirituale per professionem Religiosam: ergo de Jure Naturali quoque, & non solum Ecclesiastico, post matrimonium Ratum licet ingredi Religionem. *R. ad 1.* quod probat nimium, nempe etiam ligatum voto simplici castitatis Jure Naturali non posse validum inire matrimonium, quia votum simplex Jure Naturali non differt a solenni, sed solum Jure Ecclesiastico. *Diff. ma.* Jam alteri traditum non potest valide tradi tertio traditione ejusdem rationis. *Contra.* traditione diversae rationis. *Quia.* Sic utique servus, qui domino suo obstrictus est titulo servitutis: potest se uxori tradere & obstringere titulo matrimonii: sic utique ligatus uxori vinculo ex iustitia potest cum consensu uxoris, vel propter ejus adulterium, ingredi Religionem, & se Deo obligare ex virtute Religionis. Cum igitur Professus Religionem se Deo tradiderit solum traditione & titulo Religionis, utique spectato Jure Natura-

li se postea tradere posset uxori traditione & titulo *Justitiæ*. Ad *Confirm.* non est paritas, quia alterum contrahens matrimonium traderet se novæ uxori titulo *Justitiæ*, quo eodem jam est adstrictus primæ. Ad 2. Quod iterum probat nimium, nempe etiam matrimonium consummatum dissolvi posse per professionem Religiosam: vel rem jam uni donatam posse postea donari Ecclesiæ, quæ donatio est per se Deo gravior. *Dist. ant.* Ex natura rei licitum id est illi, qui adhuc sui juris est, liber, & nondum ligatus. *C. ant.* qui sui juris non amplius est, sed alteri, & ad certum statum jam obligatus. *N. ant. & conf.*

6 Dico 3. Votum simplex Castitatis, Religionis ingrediendæ, Ordinum sacrorum suscipiendorum, & non nubendi, non quidem dirimit matrimonium contrahendum, sed solum impedit, h. e. non invalidum facit, sed illicitum. 2. Sponsalia tamen contrahenda dirimit, seu facit irrita. 3. Non obstante, quod sponsalibus postea contractis accedat defloratio, & sponsa voti ignara pateretur damnum grave, non reparabile nisi per matrimonium. Pars 1. sumitur ex *c. un. cit. c. 3. 4. 6. b. tit.* & ex ratione, quod utique res alicui promissa, maxime Deo, ut sit per votum, licite tradi alteri, nequeat etiam spectato Jure naturali & divino. Excipe casum, quo quis voto castitatis ligatus contraheret matrimonium modo extraordinario, scilicet cum pacto & sub conditione servandi perpetuam continentiam, quod juxta nos fieri potest. Pars 2. claret; si enim valerent sponsalia post ejusmodi votum contracta, deberent producere obligationem ad illicitum, nempe ad violandam fidem Deo datam per votum, vel saltem ad statum, in quo propinquum foret periculum violandi; sed obligatio ad illicitum,

citum, vel ad tale periculum, dari, nequit.
c. 69. de R. J. in 6. Pars 3. est controversa, nam
oppositum tenent Sanch. Vasq. Pont. Palao &c.
nostram resolutionem vero tenent Navar. Vi-
vald. P. Franc. Schimier *de Sponsal. p. 1. c. 3. n.*
23. & sic probō. 1. Sponsalia post votum emis-
sa non obligant ratione sui, utpote nulliter ini-
ta, ut dictum; neque ratione deflorationis;
unde enim huic sceleri concessa est vis firman-
di sponsalia de se irrita? neque ratione damni
aliter non reparabilis; hoc enim sibi imputa-
ri debet deflorari aut imprægnari se patiens;
& cur Deus propter scelus fornicantium, spon-
si & sponsæ, debeat cedere suo jure jam qua-
sito contra regulam Juris *54. in 6. qui Prior*
est tempore, potior est Jure? 2. Non licet rem
uni donatam iterum furari ad compensanda
damna alteri etiam injuste illata; ergo nec li-
cet corpus jam semel Deo dicatum per votum
quasi furari tradendum sponsæ defloratæ ad il-
lata illi damna compensanda. 3. Videtur esse
res scandali plena, ut quis per flagitium, tam
proprium quam fornicariæ complicitis, licet vo-
ti ignaræ, pro libitu se valeat liberare a voto,
& ex suo delicto reportare commodum.

7 *Objic.* 1. Votum eleemosynæ non stringit vo-
ventem, qui postea alteri intulit grave damnum
non reparabile, si summam pro eleemosyna
destinata largiatur pauperibus: ergo a pari.
2. Obligatio justitiæ est fortior, quam obli-
gatio Religionis, quam solam parit votum,
ac insuper istud ex mera liberalitate est fa-
ctum, obligatio autem justitiæ ex contractu
oneroso sponsalicio nascitur. 3. Deus non ac-
ceptat votum, quod sine gravi alterius damno
impleri non potest; ergo neque continuat acce-
ptionem voti, quando alteri incipit esse graviter

damnosum. R. ad. 1. *trans. ant. N. cons. & pa-
rit*, quia Deus per tale votum eleemosyna non
acquirat jus ad rem certam, per votum vero
Castitatis & Religionis acquirit jus ad rem cer-
tam, nempe ad corpus voventis: qui autem
habet jus ad rem certam, præfertur aliis, qui
simile jus non habent, ac insuper jus, quod
habent, tempore posterius est. Ad. 2. *Obligat.
Justitiæ*, saltem si præcedat obligatio Reli-
gionis, non est fortior, imo, si adversetur ob-
ligationi Religionis, est nulla, cum sponsalia
post votum inita non valeant. Ad. 3. *N. conf.*
Cur enim præsumatur de Deo, quod cedat suo
jure propter damnum hominis, præsertim si il-
lud sequatur ex delicto voventis, & sponsæ
damnum patientis?

8. Quæres, quid sit Juris, si prædicta vota
simplicia non antecedant matrimonium, aut
sponsalia, de quo casu hucusque, sed subse-
quantur; seu si matrimonium, vel sponsalia prius
jam fuerunt contracta, antequam edita vota?
R. 1. *de matrimonio*. Si hoc fuit contractum
antecedenter, vota nullatenus illud dirimunt
vel dissolvunt, sed habent alios & diversos ef-
fectus. Votum *Castitatis* usum matrimonii fa-
cit illicitum, ita ut vovent non possit petere
debitum conjugale (quamvis reddere illi per-
missum sit); item, si conjux moreretur, facit
illicitum novum matrimonium contrahendum.
Votum *SS. Ordinum, non nubendi*, usum ma-
trimonii non faciunt quidem illicitum (& si
semel est consummatum, neque votum *Religio-
nis*); quia materia voti hic & nunc jam reddita
est impossibilis, & quia sic voventes non promi-
serunt castitatem, saltem nondum acta; faciunt
talem illicitum novum matrimonium contrahen-
dum, casu quo prius matrimonium dissolveretur.

R. 2.

R. 2. *De Sponsalibus*: si hæc fuerunt contracta ante hujusmodi votum, manent in suo valore, & votum, utpote invalide ac in præjudicium alterius emissum, non stringit, ut habet communior & verior ex c. 5. b. t. Interim tamen, licet ex parte voventis non solvantur sponsalia prius inita, alteri tamen comparti per hoc data est potestas libera ab iis resiliendi, eo quod vovens censetur sponsalibus ex sua parte renuntiassè, quod non vovens acceptare potest, si velit. Dein circa votum *Religionis* post sponsalia emissum nota, quod obliget voventem illa dissolvere ingrediendo Religionem, ut eruitur ex c. 2. & 7. *de convers. conjug.* ubi habetur, quod sponsalibus, & matrimonio rato, insit hæc tacita conditio, *nisi statum Religiosum elegero*: ergo vovere Religionem, etiam post sponsalia, est licitum & validum. *Objic.* Sponsalibus semper inest hæc conditio, *nisi meliorem statum elegero*, v. g. cœlibatum: ergo etiam votum *Ordinis sacri, castitatis, vel non nubendi* sponsalia priora dissolvit, saltem dat potestatem recedendi a sponsalibus; nam, *promissum non infringit, qui in melius illud commutat*, c. 3. *de Jurejur.* R. N. ant. nec enim inest ex natura rei, quia homo non tenetur perfectiorem statum eligere, nec ex dispositione Juris, quod in favorem solius status Religiosi conditionem annexuit, *nisi statum Religiosum elegero*; non vero sic favet Ordinibus sacris, vel cœlibatui. Ad textum ajo, eum procedere, si quis promissum mutet in melius sine injuria tertii: sed post sponsalia vovens Ordinem sacrum, castitatem, cœlibatum, mutat promissum cum injuria tertii, nimirum sponsæ, vel sponsi.

T I T U L U S VII.

De eo, qui ducit quam possuit per adulterium.

S U M M A R I U M.

- 1 *Impedimentum Criminis inde contrahatur.*
- 2 *Ut incurratur ex adulterio, sine conjugicidio interveniente, quid requiratur.*
- 3 *Et quid, ut contrahatur ex conjugicidio.*
- 4 5 *An contrahatur impedimentum Criminis ab ignorante Legem illud statuentem.*

1 **U**T conjuges magis absterreantur ab adulterio, & conjugicidio, in penam statuitur in hoc titulo *impedimentum Criminis* dirimens, vi cuius inter complices delicti (non quoad alias personas) validum matrimonium, etiam soluto priore, iniri nequit. Delictum, ex quo oritur, est duplex, *adulterium, & conjugicidium*. Rubrica solum de priori, Nigrum vero de utroque facit mentionem. Sed nec adulterium solum, nec conjugicidium solum, sine aliis adjunctis & conditionibus, inducit hoc impedimentum. Ut adulterium inducat, requiritur simul 1. vel promissio matrimonii de futuro facta complici. 2. Vel promissio matrimonii de præsentī, seu attentatio actualis matrimonii cum complice. 3. Vel conjugicidium. Igitur in tribus casibus adulterium constituit impedimentum criminis; & quia 4. etiam conjugicidium sine adulterio cum mutua viri & feminae in necem conjugis conspiratione, ac intentione matrimonii inter se incundi, illud invehit, quadruplici modo contrahitur impedimentum criminis; ut patet ex *t. b. t. & c. i. de convers. infidel.* Ut hæc planiora fiant.

2 Di-

2. Dico 1. Ut adulterium sine conjugicidio sit causa impedimenti criminis, requiritur vel matrimonium cum complice attentatum, vel promissio matrimonii contrahendi. Colligitur ex c. 3. 6. & c. fin. h. t. ibi: *si quis uxore vivente fide data promissit, aliam se duxurum, vel cum ipsa de facto contraxit, si nec ante, nec post (legitima ejus, nimirum conjugis, superstitis) cognovit eandem, non est tamen matrimonium, quod cum ea contraxit, post uxoris obitum dirimendum. Ceterum tolerari non debet, si prius, vel postea, dum vixerit uxor ipsius, illam adulterio polluisset: ergo, si simul cognovit, ante vel post datam fidem de futuro vel presenti, seu si cum alia femina adulterium data fide commisit, dirimitur matrimonium cum talifemina post obitum legitimæ uxoris contractum. Porro DD. communiter ulterius requirunt 1. ut adulterium sit perfectum. 2. Ut sit formale ex utraque parte, idest utrique cognitum, etiam feminæ, quod nimirum, vir, cum quo peccat, sit conjugatus, & vicissim. 3. Ut & adulterium & promissio contingerit eadem legitima conjugis vivente. 4. Ut promissio sit seria, non ficta. 5. Absoluta. 6. Acceptata. 7. Non revocata ante adulterium secutum: si vero & promissio & adulterium jam contigissent, ac prius postea revocaretur promissio: non cessaret impedimentum, utpote jam plene completum & contractum. 8. Probabilius, ut accedat repromissio, quam tamen acceptatio promissionis regulariter tacite involvit. Ratio horum est, quia versamur in materia pœnali, in qua termini debent stricte accipi, & jura loqui censentur de tali promissione, quæ alias & communiter in personis solatis requiritur ad sponsalia.*

Obje. Promissio matrimonii viventi priori

P

con-

conjugis est nulla & irrita; sed, quod nullum est, nullum producit effectum; ergo nec irritat matrimonium cum promissaria contrahendum. *R. C. maj.* saltem si promissionem antecessit, vel secutum est adulterium, *dist. min.* quod nullum est, nullum producit effectum sibi intrinsicum, ad quem per se ordinatur. *C. min.* nullum producit effectum sibi extrinsecum, ex dispositione Juris intentum, & actui de se nulli annexum. *N. min.* Jus tali promissioni tribuit vim dirimendi matrimonium. Sed quid? si maritus vivente uxore promittat feminæ matrimonium sub expressa conditione, & in eventum, si uxor moreretur, sed sine intervenitu adulterii? *R.* Quamvis in tali promissione ex parte promittentis ordinarie interveniat aliqua inordinatio; atque in foro externo forsitan illi non assisteretur, videtur tamen mihi valida esse, eo quod ex parte objecti non involvat turpitudinem, & executio referatur in tempus habile, quo conditio erit purificata, neque reperiatur in Jure irritata esse; sicut si contrahantur sponsalia a laborantibus impedimento sub conditione, si Papa dispensaverit, *arg. c. 83 de ver. permut. & l. 62. pr. ff. de hered. instit.*

3 Dico 2. Ut conjugicidium causet impedimentum criminis, requiritur vel adulterium prævium (rursus perfectum & formale ex utraque parte) *can. 5. caus. 31. q. 1. c. 1. 3. 6. b. t.* opus quidem simul est; ut cædes actu sit secuta, seu machinatio in mortem cum effectu, & quidem animo contrahendi matrimonium cum complice adulterii; necesse tamen non est; utambo adulteri in cædem conspirent, sed sufficit, si alteruter vel physice, vel moraliter, per se vel per alium cædem patretur, etiam altera parte ignara, *c. 1. de convers. infid. c. 6. cit.* Vel secuso adulterio requiritur, utambo, vir & femina, conspirent vel saltem con-

sen-

sentiant in eadem, & vel per se, vel per alium, actu occidant innocentem conjugem, & quidem cum intentione contrahendi inter se matrimonium, c. 1. & can. 5. cit. Ex quibus apparet, ad iaducendum impedimentum Criminis ex conjugicidio numquam sufficere, si occisio fiat ex alio motivo, v. g. liberior cum quadam peccandi, vel contrahendi matrimonium cum alia persona, quæ adulterii aut conspirationis in necem, complex non fuit: vel ex vindicta &c.

¶ Quæres, an impedimentum Criminis incuratur ab illis, qui ignorarunt, illud a Jure anatum esse suo delicto? R. negative cum probabili sententia Palud. Major. Leand. a Murcia, Zergoll. Dicast. Fernand. apud & cum P. Krimer l. IV. Decretal. n. 10. 14. Favet Karchne l. 4. Decretal. 4. & 5. contra Dian. Moja, Laym, Haunold. Sporer, & communem Recentiorum; Prob. 1. Poena a Jure statuta non iacurritur ab ignorantibus Jus, ut tradit communis DD. per modum regulæ apud cit. Krimer num. 10. 12. & 1022. Et Sanch. l. 9. d. 32. n. 18. loquens in specie de lege poenalter irritante docet, *annullationem alius, quando non est ex solemnitate defectu, sed in delinquentis poenam, non incurri ab ignaro legis: cujus rei ratio esse potest, quia alias delicta inæqualia punirentur poena æquali, gravius enim peccat, qui agit contra legem sciens non tantum prohibitionem, sed etiam annexam poenam, quam alius, qui scit prohibitionem tantum. Atqui impedimentum Criminis est a Jure statutum principaliter ut poena propter delictum; & Jus, hanc inhabilitatem matrimonii inter complices delicti statuens, est lex poenalis, seu poenalter inhabilitans, ut iterum est communis, ita ut Palao, Adversarius, p. n. 173. de quibus n. 41 hoc Jus adducat per modum exem-*

pli Legis pœnalis, dicens: *quoties in pœnam delicti imponitur, ut contingit, in Lege irritante matrimonium ob uxoricidii, & adulterii crimen cum promissione futuri matrimonii*. Et: ex toto titulo (de eo, qui duxit &c) constat, irritationem esse pœnam. Ergo impedimentum Criminis non incurritur ab iis, qui ignorant, a Jure annexum illud esse suo delicto, seu qui ignorant hanc legem pœnaliter inhabilitantem; quia nempe non transgrediuntur hanc legem *qua pœnalem*, cum ut talem non cognoscant. 2. Ignorantia facti excusat ab impedimento Criminis: sic mulier ignorans virum, cum quo peccat, esse conjugatum, illud non incurrit, c. 1. h. t. & fatentur Adversarii: ergo & ignorantia Juris excusat. Nec objicias *Regulam Juris* 13. in 6. ubi dicitur, ignorantiam facti quidem excusare, non item ignorantiam Juris; quia ista regula non procedit de ignorantia Juris pœnalis; cum universaliter pœna non incurratur ab ullo ignorante. 3. Irregularitates ex delicto, v. gr. homicidio illicito, non incurruntur ab iis, qui ignorant eas esse annexas suo delicto, ut habet probabilis multorum gravium DD. Panorm. Innoc. Nav. Sanch. Kon. Pal. &c. (quamvis ego ipsis non assentiar, quia hæ irregularitates non principaliter ut pœnæ sunt statutæ, sicut impedimentum Criminis, sed ut inhabilitates) ergo etiam probabile est, impedimentum Criminis non incurri ab ignorantibus, illud esse annexum suo delicto. 4. Reservatio peccatorum, saltem pœnalis, non datur apud eos, qui ignorant, sua delicta esse reservata, ut passim docent Theologi: ergo &c. 5. Excommunicatio & aliæ censuræ non ligant ignorantes, ut communiter tradunt ex c. 2. de constit. in 6. quia sunt pœnæ: ergo &c.

1. *Obj. 1.* Impedimentum affinitatis ex copula
illi

illicita, quamvis involvat peccatum, & rationem poenæ habeat, tamen afficit etiam ignorantes Legem: ergo etiam Impedimentum Criminis.

2. Consuetudo & praxis est optima Juris dubii interpretis: sed pro opposita sententia stat praxis & consuetudo tribunalium, maxime Romani: ergo.

3. Nostra sententia nec in foro interno potest deduci in praxim, cum, ubi agitur de valore Sacramenti, debeamus tutiora sequi: ergo saltem practice non est probabilis. R. ad 1. *N. conseq.*

Q. parit. nam impedimentum affinitatis ortæ ex copula illicita non est introductum in poenam delicti, saltem principaliter, ut vel inde patet,

quod a Tridentino propterea, quod integritas delictum, potius restrictum sit, & quidem ad secundum gradum, cum tamen affinitas ortum

habens ex copula conjugali & licita dirimat matrimonium usque ad quartum gradum; sed est introductum tanquam inhabilitas propter simi-

lem rationem, propter quam introductum est impedimentum affinitatis ex copula licita ortæ, de qua ad tit. XIV. infra. Ad 2. Illa consue-

tudo & praxis Tribunalium (si tamen ubique recepta sit) innititur sententiæ probabiliori communi, atque pro foro solum externo procedit, pro quo præsumitur scientia juris manife-

sti ac certi, quamdiu ignorantia non probatur inde tamen non inferitur, quod, qui certus est de sua ignorantia Legis, impedimentum diri-

mens statuentis in suum delictum, securus non sit in foro interno, pro quo nondum probata est consuetudo contraria, Jus dubium explicans,

si quis absque dispensatione ducat in conjugem, cui vivente propria uxore promiserat matrimonium cum interventu adulterii. Ad

3. Probabilitas speculativa nostræ sententiæ negari non potest propter allata rationem.

menta : practica autem infertur. manifesto ex dictis ad tit. 1. m. 35.

T I T U L U S V I I I .

De Conjugio Leprosorum .

S U M M A R I U M .

1. *Quid sit lepra, & morbi huic equivalentes in hac materia.*
2. *Lepra Sponsalibus superveniens est causa resiliendi .*
3. 4. *Non vero dissolvendi Matrimonium Ratum , imo regulariter nec divertendi quoad thorum.*

Lep^{ra}, quæ a Paulo Zacchia præstanti Medico-Legista definitur esse cutis asperitas cum prurita & corporis colliquatione, depascens profundas corporis partes orbiculatim, atque piscium instar squammulas ex sese emittens, non quidem est impedimentum matrimonii dirimens: imo nec impediens, cum duo leprosi (imo & sancti & leprosa) valide ac licite contrahant matrimonium, ut supponitur c. 2. b. t. quia tamen partu sanctæ, si superveniat sponsalibus, resiliendi, & quandoque, si superveniat matrimonio jam contracto, divertendi a thoro & cohabitatione potestatem tribuit ob periculum infectionis, & sterilitatem, intercalariter hic ponitur ante impedimenta ipsas personas afficientia. Lepre in hac materia equiparantur alii quoque morbi contagiosi, uti pestis, lues Venerea, quam vocant morbum Gallieum, & phthisis, quæ ultima tamen periculum infectionis solum respectu junioris conjugis a seniori habere dicitur a Paulo Zacchia, non vicissim: quare & de his in
rel.

telligenda erant ea, quæ de lepra dicemus. De qua igitur.

2. Dico. 1. Lepra sponsalibus superveniens (idem est de præcedente, at ignorata) præbet justam causam refiliendi, *c. fin. b. t.* cum utique lepra superveniens (vel præcedens ignorata) sit habenda pro mutatione notabili personæ, ita ut, si præcessisset & cogitata fuisset, utique a sponsalibus absterere potuisset.

3. Dico. 8. Lepra superveniens matrimonio, etiam Ratotantum (vel præcedens ignorata) non dissolvit matrimonium quoad vinculum. 2. Regulariter nec quoad cohabitationem & thorum. Pars prior est certa ex *c. 1. b. t. & c. 2. cit. ibi: quoniam nemini licet (excepta causa fornicationis) uxorem dimittere: constat, quod, sive mulier lepra percussa fuerit, seu alia gravi infirmitate detenta, non est a viro propterea separanda, vel etiam dimittenda; quia nimirum matrimonium, etiam Ratum, ex natura sua est indissolubile. Pars posterior ex eod. *c.* ubi textus sic pergit: *Quod si virum, sive uxorem, leprosum fieri contigerit, & infirmus a sano carnale debitum exigit, generali præcepto Apostoli, quod exigitur, est solvendum: cui præcepto nulla in hoc casu exceptio invenitur.* Sed hoc non immerito DD. intelligunt contra Schambogen *b. c. n. 5.* de lepra communi, & non admodum contagiosa; si enim Medicorum judicio lepra sit talis, ut periculum gravis infectionis post se trahat, vel ut gravem horrorem ob foeditatem pariat, ut si est lepra leonina, ut vocant, & faciens membra computrescere, item quando præcessit matrimonium, & ignorata fuit a parte sana, juxta communem separatio quoad thorum & cohabitationem permittitur; quia nempe pars sana non censetur se obligasse ad tam grave infe-*

ctio.

tionis periculum, ut salva non sit proprii individui incolumitas, quæ meretur præferri alienis solatiis, nec ad tantam difficultatem, ubi & si in contractu matrimonii decepta sit.

4 *Objic. 1.* In *c. fin. b. t.* ad quæstionem, an sponsus compelli debeat ad consummandam maritalem copulam cum parte in lepram incidente, respondit Papa, quod ad eam accipiendam cogi non debet, cum nondum inter eos matrimonium fuerit consummatum: ergo saltem matrimonium Ratum ex causa lepræ potest dissolvi. 2. In *can. 18 caus. 32. q. 7.* Pontifex dedit marito potestatem ducendi aliam, si uxor, infirmitate correpta, non valeat debitum viro reddere: ergo lepra sufficit ad dissolvendum matrimonium, saltem Ratum. R. ad 1. *N. conf.* quia in textu illo non est sermo de matrimonio Rato, sed de sponsalibus tantum, quæ ibi dicuntur nondum fuisse matrimonium consummatum, h. e. sponsalia nondum fuisse executioni data per contractum de præsententi; id quod etiam indicant verba, *ad eam accipiendam* (scilicet in conjugem) *cogi non debet*. Ad 2. quod probaret nimium, nempe non solum ex causa lepræ, sed etiam cujuscunque infirmitatis, quæ impedit usum matrimonii, istud dissolvi, & parti sanæ ad alias nuptias digredi licere, ajo, per illam infirmitatem intelligi impotentiam perpetuam ad copulam, quæ præcesserat, atque ideo matrimonium nunquam valuit. Alii cum Gloss. Barb. & Pont. respondent, ibi a Pontifice dispensatum fuisse (quod nos ipsi ex gravi causa permittemus suo loco) propter supervenientem conjugis infirmitatem, usui matrimonii obstantem: quæ responsio videtur esse æque bona, vel melior.

TITULUS IX.

De Conjugio Servorum.

SUMMARIUM.

1 *Servi proprie dicti quinam.*

2 3 *An & quando valeat conjugium cum servo vel ancilla initum, vel non valeat, & quo Jure.*

1 **S**ervi stricte dicti, de quibus solis hic sermo est (non de adscriptitiis, originariis, & hominibus propriis, qui absolute sunt liberi, licet actius, quam ceteri subditi, suis dominis adstricti sint, & quandam servitutis speciem præferant) sunt, qui ex Jure Gentium vel Civili contra naturalem libertatem alieno dominio ita subjecti sunt, ut instar aliarum rerum & patrimonii possideri, vendi, & alienari possint, & quidquid acquirunt, dominis suis acquirant, iisque ad perpetua servitia obstricti sint. Fiunt tales vel ex nativitate, si nimirum nati sunt ex serva vel ancilla stricte dicta, seu ex femina propriæ servituti obnoxia: vel ex captivitate, si nimirum in bello justo, cum exteris Nationibus gesto, capti & servati sunt. Inter Christianos non amplius dantur, sed servitus propriæ dicta hodie in reverentiam Christianæ libertatis, in quam Christus nos asseruit, sublata est, licet Turcæ, Gentiles, & Pagani, si a Christianis in bello justo capiantur, vere fiant hodieum servi Christianorum, quamdiu non fuerint baptizati. Conjugium servorum propriæ dictorum, item servi cum libera, ac vicissim, de Jure Civili non habetur pro matrimonio legitimo, sed vocatur *Contubernium* l. 3. C. de incest. nupt.

nupt De Jure Canonico autem dari potest verum matrimonium inter servum & ancillam, etiam invito domino contractum, item inter liberum seu ingenuum cum ancilla, aut inter ancillam & liberum, modo persona libera alterius conditionem seu statum servilem prius sciverit, *can. 2. 4. 5. caus. 29. q. 2. c. 1. 2. & fin. b. t.* quia Jus Canonicum & Ecclesia considerat personas in ordine ad matrimonium quoad naturam suam, secundum quam omnes sunt aequaliter liberi. Quamvis nec de Jure Canonico valeat inter liberum & servam, ac vicissim, si pars libera alterius servitutem ignoraverit tempore contractus. Unde hoc loco statuitur *Impedimentum Conditionis*, nimirum servilis, & ignoratae, de quo.

2. Dico. Irritum est matrimonium, quod homo liber contrahit cum persona conditionis servilis ignoratae, sed Jure tantum Ecclesiastico, non Naturali, *a. 2. c. fin. b. t.* Quamvis enim hæc ignorantia & error de se sit tantum circa qualitatem & statum personæ accidentalem, & non circa substantiam ac individuum personæ, Ecclesia tamen, tanquam pia Mater, noluit sic errantem indissolubili vinculo constringere propter nimiam inaequalitatem contrahentium, ac præjudicium, quod personæ liberæ, imo & ipsi statui matrimoniali crearetur; eo quod persona servilis possit perpetuis a domino laboribus occupari, in remotas mitti provincias, vendi &c. quo pacto usus matrimonii multum impeditur, vel omnino tollitur.

3. *Objic. 1.* Servi non habent proprium velle & nolle, ac independentem a consensu domini. *l. 4. ff. de R. J.* sed ad matrimonium Jure Naturali requiritur velle proprium, seu voluntas & consensus proprius: ergo independentem a consensu domini non contrahunt validum matrimonium Jure

Naturali. 2. Error, circa qualitatem redundantem in ipsam personam, dirimit matrimonium Jure Naturali; uti docuimus ad tit. 1. ff. 4. sed error circa conditionem servilem est error circa qualitatem redundantem in ipsam personam; cum servitus afficiat statum personæ, illamque faciat in sensu morali aliam: ergo. R. ad 1. *dist. ma.* non habent proprium vel le. & nolle in iis, quæ sunt Juris Civilis, & in quibus præjudicatur domino quoad servitia personalia, quæ exigit servitus, & quoad lucrum temporale. C. *anti* in iis, quæ sunt Juris Naturalis, uti est matrimonium, & in ordine ad actus conjugales, ac generationem prolis. N. *ma.* Usus igitur matrimonii ita est temperandus, ut servi non notabiliter præjudicent domino in exhibendis debitis servitiis, & vicissim dominus ita occupare debet servos conjuges, ut suo tempore non impendantur ab usu matrimonii. Ad 2. N. *min.* sicut ignobilitas sponsæ ignorata, licet afficiat statum personæ, non redundat in substantiam personæ, ita nec servilis conditio.

T L T U L U S X.

De natis ex libero ventre.

S U M M A R I U M.

1. 2. Nati ex libera sunt libere conditionis.
3. Nati ex parte Nobili sequuntur hujus conditionem.

1. **N**ati ex libero ventre vocantur, qui geniti sunt (in vel extra matrimonium) ex matre libera seu ingenua, non serva seu ancilla

cilla stricte dicta. Quia vero contingere posset, ut liber duceret servam, & vicissim, gnarus conditionis servilis, quæstio est, cujus conditionis sint liberi, liberæ an servilis.

2 Dico, Nati ex matre libera sunt liberi, licet pater sit servus; & sufficit, modo mater fuerit liberæ conditionis aliquo tempore, quo proles vel concepta, vel nata fuit, vel intermedio: sicut econtra nati ex matre ancilla sunt servi, si nempe illa nec tempore conceptionis, nec partus, nec intermedio fuit liberæ conditionis: adeoque quoad servitutem vel libertatem proles sequuntur conditionem vel statum matris. Ita textus aperti in *pr. inst. de Inge-nuis*, §. 4. *inst. de Jure person. l. 5. §. 2. 3. l. 7. l. 24. ff. de statu hom. c. un. b. t.* Ex quibus natum est commune brocardicum, *Partus sequitur ventrem*, nempe quoad servitutem vel ingenuitatem. Nisi nimirum aliud haberet loci consuetudo, ut est casus in *c. 3. de conjug. servor.*

3 Quæres, an proles quoad familiam, honores, nobilitatem sequantur patrem vel matrem? R. Patrem, ita ut, si pater sit nobilis, mater plebeja, etiam proles sint nobiles, modo sint ex justis nuptiis: sic quoque, si pater est civis vel patritius, etiam filius erit talis, licet mater sit peregrina &c. Text. & gl. in *l. 19. ff. de stat. hom.* Imo de Jure mater, scil. uxor, etiam dignitatem sequitur viri, *l. 8 pr. ff. de Senator. l. 13. C. de dignit. lib. 12. nov. 105. c. 2. pr.* Sed Objic. Si proles sequitur patrem quoad nobilitatem, matrem vero quoad servitutem, idem filius poterit simul esse nobilis & servus: sed hoc est absurdum. Resp. *Neg. maj.* vel *dist.* Simul poterit esse nobilis & servus, ita tamen, ut nobilitatis splendor obfusceatur, & nihil valeat, quamdiu servitus non tollitur. *Conc. maj.* ita ut stante ser-

Servitute nobilitas splendeat, & aliquid valeat. *N. maj.* Facta manumissione & sublata servitute, quasi sublato velo, incipit splendescere nobilitas. Fere sicut filius naturalis, qui extra matrimonium a nobili ex matre plebeja procreatus est, primum pro nobili habetur, si postea parentes inter se contrahant matrimonium, & ipse legitimus fiat. Dices: etiam filii naturales habentur pro nobilibus, si pater sit nobilis: ergo non opus est, ut inter parentes postea sequantur iustæ nuptiæ. *R. dist. ant.* habentur pro nobilibus de consuetudine, *transeat.* de Jure Communi. *N. ant.*

T I T U L U S XI.

De cognatione spirituali.

S U M M A R I U M.

1. *Quid sit cognatio spiritualis, & unde oriatur.*
2. *Inter quas personas dirimat matrimonium.*
3. *An habeat locum, quando Baptismus confertur non solemniter in casu necessitatis.*
4. *An afficiat maritum, qui baptizat vel levat propriam sobolem.*
5. *Ut eam contrahat Patrinus, quid requiratur.*
6. *An contrahat, qui levat per Procuratorem.*

1. **I**Nter impedimenta matrimonii dirimentia numeratur etiam triplex cognatio, spiritualis, legalis, & carnalis, ad quam quoque refertur affinitas, de quibus tractant sequentes.

4. **Tituli.** Cognatio spiritualis, de qua hic, est propinquitas personarum, ex collatione & susceptione Sacramentorum Baptismi & Confirmationis resultans, ac Jure Ecclesiastico dirimens

matrimonium inter certas personas. Sumitur ex *caus. 30 q. 1. & 3. a. c. h. t.* Sicut enim ex generatione carnali oritur aliqua conjunctio arctior inter certas personas, quapropter reverentiam quandam sibi invicem debent, ita ut nequeant decenter matrimonio copulari in ordine ad actus conjugales, ita ex generatione spirituali, quæ fit per Baptismum, per quem homo quasi concipitur & animatur in utero Ecclesiæ, atque per Confirmationem, per quam nascitur quasi, & ex utero in lucem progreditur, specialis oritur conjunctio & quasi parentela, inter certas personas aliquam fundans reverentiam erga se invicem, propter quam Ecclesia judicavit indecens esse, ut tales personæ copulenter matrimonio. Voluit autem hoc obstaculum matrimonii oriri solum ex Baptismo & Confirmatione, *c. fin. h. t. in 6.* propter analogiam generationis spiritualis, quæ fit in his duobus Sacramentis, cum generatione naturali: Personæ vero, quas afficit hoc spiritualis cognationis impedimentum, sunt, quæ ad hanc generationem spirituales concurrunt, uti Baptizans, & Confirmans, item Patrini, qui quasi sunt patres respectu Baptizati & Confirmati &c. de quibus postea. Interim nota, *Patrimum* (& *Patrimam*, vel *Matrimam*) dici, qui tenet, levat, suscipit, vel saltem tangit eum, qui baptizatur vel confirmatur, ac tacite spondet, se habiturum paternam illius curam spirituales, instruendo in rebus fidei & Christiana vita, *c. in. 105. d. 4. de Consecr.* nisi nimirum Parentes, Patrochi, vel Ludimagistri hoc fecerint.

2 Dico 1. Impedimentum Cognationis spiritualis hodie afficit tantum quinque personas, ita ut ex collatione Baptismi solus *baptizans*, & *Patrimus* (ad quem refertur & *matrima*) illud

Illud contrahant cum baptizato, & baptizati patre, ac matre: ex collatione Confirmationis autem solus confirmans, & patrinus, cum confirmato, & confirmati patre, ac matre. Ita restrictum Trid. s. 24. c. 2. de ref. matr. Siquidem de Jure antiquo amplius se extendebat, uti ad uxorem baptizantis baptizatique parentes, & dicebatur *compaternitas indirecta*, item ad liberos naturales baptizantis & patrini ac baptizatum, atque vocabatur *fraternitas*. Inter baptizantem tamen & patrinum non amplius oritur; inter patrinos ipsos autem ad se invicem nec de Jure veteri oriebatur cognatio spiritualis, quia nullus reperitur textus.

3 Quæres, an etiam privatim in casu necessitatis baptizans. 2. Vel tenens baptizatum, seu Patrinus, contrahat impedimentum cognationis spiritualis? R. ad 1. cum communissima affirmative, partim quia jura non distinguunt inter baptismum privatum & solemnem, in vel extra necessitate collatum; partim quia etiam in Baptismo privato, & in necessitate collato, fit generatio spiritualis. R. ad 2. cum distinctione: si teneat solum materialiter, ut commodius administretur Baptismus (ut ordinarie contingit) non contrahit: si vero teneat formaliter, h. e. cum intentione obeundi munus Patrini, probabilius contrahit, quia nec quoad patrinum jura faciunt discrimen inter Baptismum solemnem, & privatum in necessitate collatum, & quia assistentia Patrini, quamvis non sit de substantia Baptismi, non tamen est mera solemnitas, sed officium ad representandam & perficiendam generationem spiritualem ab Ecclesia ordinatum, qua de causa Patrinus etiam aliquo modo fit pater spiritualis respectu baptizati; quod etiam in baptismo privato locum habet.

4 Dubitabis, an maritus, baptizans vel levans propriam sobolem, contrahat cognationem spirituales, non quidem cum effectu, ut dissolvatur matrimonium cum sua uxore semel contractum (nam impedimentum dirimens dirimit quidem matrimonium contrahendum, contractum tamen non dissolvit, si superveniat) sed in ordine ad hoc, ut privetur jure petendi debitum conjugale, aut liberetur ab obligatione illud reddendi? R. 1. quamvis contrahat cognationem spirituales, impedimentum tamen, quo prohibetur petere debitum, si id faciat in casu necessitatis, vel ex probabili ignorantia Juris aut facti, non contrahit, ut habet communis ex *can. 7. caus. 30. q. 1.* & ex ratione, quod poena, qualis est privatio juris debitum conjugale petendi, in his casibus locum non habet propter carentiam culpæ. R. 2. Etsi id faciat extra casum necessitatis, siue scienter siue ignoranter, probabilius etiam non contrahit, ut docent multi cum Suar. & Zoesl. contra multos cum Sanch. & Laym. Sumitur ex satis claro textu *c. 2. h. t. & can. 5. q. 1. cit.* Accedit ratio, tum quod nulla poena fit asserenda sine claro textu Juris; tum quod conjuges, qui cohabitare debent absque jure petendi debitum, in nimis propinquo periculo incontinentiæ constituerentur. *Objic.* Ex *can. 1. 2. 3. q. cit.* eruitur, quod conjuges baptizantes & levantes (saltem extra necessitatem & seclusa ignorantia) a communi thoro removeri debeant. R. licet de Jure antiquo statuta fuisset ista separatio quoad thorum, illud tamen correctum esse videtur *c. 2. & can. 5. cit.* ut agnoscit ipse Sanch. adversarius.

5 Dico 2. Ut Patrinus contrahat cognationem spirituales, & inde resultans impedimentum matrimonii, debet esse, 1. Christianus, seu baptizatus,

zatus. 2. Ufu rationis præditus. 3. Baptismus esse validus, & quidem tunc collatus, quando tangit Patrinus; si enim jam præcessit, & solum suppleatur ceremoniæ, & tunc adhibetur Patrinus, non contrahit cognationem. Quæ omnia etiam de Baptizante (& Confirmante) intelligenda sunt. 4. Debet physice ac immediate baptizatum (vel confirmatum) tenere, vel de manu baptizantis suscipere, vel saltem propriis manibus tangere, licet non in corpore nudo immediate, modo id fiat super vestes, vel in quodam linteo, vel in disco. 5. Habere intentionem faciendi, quod instituit Ecclesia, seu sustinendi munus Patrini. 6. Debet esse unus tantum, vel in Baptismo ad summum unus & una. 7. Esse prius designatus ad hoc munus, vel a parentibus, vel aliis, qui Baptismum procurant, vel in horum defectu a Parocho, & in Confirmatione ab Episcopo. Pars 1. sustinetur communiter ex ratione, quia absurdum foret, aliquem fieri patrem spirituales, qui tamen ipse necdum est natus spiritualiter, & quia infideles seu non-baptizati, non-Christiani, non subiacent Legibus Ecclesiasticis, cognationem spirituales statuuntibus. Imo Patrinus in Confirmatione debet & ipse prius esse confirmatus, per *can. 102. d. 4. de Consecr. & declarat. S. Congreg.* 15. Junii anno 1654. Hæretici tamen, qui nempe baptizati sunt, valide agunt Patrinos, sed regulariter non adhibentur licite absque gravi causa, vel nisi praxis indulgeat, ut subinde fit, ubi in eadem civitate immixti Catholicis vivunt Hæretici. Pars 2. constat per se. Pars 3. exinde, quod, ubi non contingit vere generatio spiritualis, nec locum habere possit cognatio spiritualis. Pars 4. eruitur

ex verbis, *suscipit, accipit, levat, tenet, tangit*, quibus utuntur jura, & denotatur tactus physicus & corporeus, atque sic declaravit S. Congreg. apud Pignat. *to. 7. consult. 93. n. 16.* Pars 5. ex hoc, quod alias, sine dicta intentione, non formaliter ageret Patrinum. Pars 6. ex *can. 100. seq. d. 4. cit. c. fin. h. t. in 6. & Trid. s. 24. c. 2. de ref. Matrim.* Igitur tam in Baptismo quam in Confirmatione de jure antiquo deberet adhiberi tantum unus, vel una (an vero in Baptismo masculi possit esse femina matrina, ac vicissim in Baptismo femellæ patrinus possit esse vir, non satis determinarunt jura, & hinc inter DD. controversum est, Gobat suadet, ut Parochus baptizans se accomodet consuetudini suæ Diocesis) Trident. tamen *loc. cit.* in Baptismo (non in Confirmatione, de hac enim tacet) permittit adhiberi unum & unam, virum & feminam simul. Pars 7. ex *eod. Trid. loc. cit.* ex quo etiam colligitur; quod si plures, quam unus & una, a parentibus vel a Parocho designati, tangeret baptizatum, omnes quidem designati contraherent, si tamen ultra designatos aliqui se intruderent sponte & tangerent, isti non contraherent cognationem spirituales; licet probabilius omnes contraherent, quotquot tangerent vel levarent, casu quo per errorem nullus fuisset designatus: sicut etiam de jure antiquo omnes quotquot tetigerant, illam contraxerant, per *c. fin. h. t. in 6.*

6 Quæres, an quis possit constituere Procuratorem ad lavandum vel suscipiendum aliquem ex Baptismo vel Confirmatione? Et quis tali casu censeatur esse Patrinus, & cognationem spirituales contrahere? R. ad 1. affirmative; quia omnis actio, nisi specialiter id prohibea-

hibeatur, exerceri potest ministerio procuratoris, c. 68. c. 72. de R. J. in 6. Imo in praxi videmus, a Magnatibus ad hoc munus constitui procuratores. R. ad 2. Cognationem spiritua-lem contrahit principalis, qui Procuratorem constituit, non Procurator; quia Procurator non suscipit vel levat suo nomine: ergo iste non contrahit: ne ergo necesse sit dicere, in collatione talis Baptismi nullum omnino adesse Patrimum contra prohibitionem Ecclesiæ; quæ sub gravi vetat Baptismum solemnem administrari sine omni Patrino, Principalem oportet esse Patrimum, quod enim quis facit per alium, per se ipsum facere censetur, c. 72. cit. Verum

Obje. 1. Ut officium Patrini rite obeatur, requiritur contactus physicus & corporeus baptizati, vel confirmati: sed Principalis eum non tangit physice. 2. Si Parochus constituat Procuratorem, qui loco sui baptizet aliquem, non Parochus constituens, sed substitutus contrahit cognationem spiritualement: ergo & substitutus ad levandum. R. ad 1. *dist. ma.* requiritur contactus physicus, vel a Principali, vel a Procuratore ponendus *C. ma.* necessario ponendus ab ipso Principali. *N. maj.* Aliud est de cognatione Legali; quia hanc per Procuratorem contrahi jura expresse vetant. Ad 2. *N. Conf. & parit* quia substitutus ad baptizandum agit Ministrum Christi, sicut quilibet minister Sacramentorum, atque ideo, sicut ipse Parochus, nomine Christi baptizat, non nomine constituentis: econtra substitutus ad levandum præcise agit nomine substituentis.

TITULUS XII.

De Cognatione Legali.

SUMMARIUM.

- 1 Quid & quotuplex sit cognatio Legalis, & unde oriatur.
- 2 An ex sola adoptione perfecta.
- 3 Quas personas afficiat.

1 **C**ognatio Legalis, sic dicta, quia a Legibus Juris Civilis primo inventa, licet postea a SS. Canonibus recepta, est propinquitas personarum ex adoptione proveniens, & ex Jure Ecclesiastico dirimens Matrimonium inter certas personas. Proin agitur hic de Impedimento Cognationis Legalis, proveniente ex adoptione, quæ in genere sumpta ex l. 1. & 11. & c. ff. de adopt. definitur esse actus legitimus, quo qui natura filius non est, in filium assumitur: seu, quo persona extranea assumitur in filium vel filiam; nepotem vel neptem. Alia est perfecta, quæ vocatur arrogatio; alia imperfecta, quæ dicitur simplex, vel adoptio in specie. Prior contingit, quando paterfamilias, seu homo sui juris, & extra potestatem patriam constitutus, autoritate vel Rescripto Principis, ita assumitur in filium, ut subjiçatur patriæ potestati assumentis, atque in ejus familiam transeat, & hæres necessarius efficiatur non minus ac filii naturales, §. 3. Inst. l. 2. C. eod. Posterior, quando filiusfamilias, seu sub alterius patriæ potestate existens, autoritate inferioris Magistratus in filium recipitur ita, ut non transeat in potestatem & familiam adoptantis, jus tamen

—

men succedendi ab intestato (non tamen ut hæres necessarius) acquirat, §. 1. 2. 10. *Inst. eod.* Si tamen filiusfamilias ita reciperetur ab avo paterno vel materno, veniret in familiam & patriam potestatem adoptantis: quæ adoptio in specie vocari solet *perfecta*, vel *plena*. Porro omnis adoptans debet esse mas, paterfamilias, major 25. annis, adoptatum ita excedens ætate, ut posset esse illius pater naturalis, item debet esse ex natura sua potens ad generandum, persona autem adoptata esse præfens adoptanti, & intervenire autoritas Principis, vel Magistratus inferioris, prævia cognitione causæ, §. 3. 4. 9. 10. *Inst. l. 2. 24. 25. ff. l. 1. & fin. C. eod.*

2. Dico 1. Impedimentum Cognationis Legalis probabilius solum oritur ex adoptione perfecta, quæ dicitur Arrogatio. Communior cum Sanch. contra Mastrium & Reiffenstuel aliosque Scotistas. Prob. Leges Civiles, ubi statuerunt Cognationem Legalem, fere loquuntur de arrogatione, ut l. 14. 17. 55. *de Rit. Nupt.* scilicet propter subjectionem & potestatem patriam in adoptatum, vel adoptatam &c. & ad cavendum periculum fornicationis, quod alioquin immineret inter personas in eadem familia commorantes, & sub eadem potestate constitutas: sed Jus Canonicum, hanc cognitionem pro impedimento matrimonii statuens, sequitur & approbat Leges Civiles *can. 1. 5. caus. 30. q. 3. & c. un. h. t.* & quidem propter easdem duas rationes, quarum neutra verificatur in adoptione imperfecta & simplici (nisi sit facta ab aliquo ascendente, avo paterno vel materno, ubi tamen jam datur aliunde fortior cognatio, nempe naturalis, & ideo otiosum est de hac disputare) ergo solum

oritur ex arrogatione impedimentum cognationis spiritualis. Confirmatur: secundum Leges non contrahitur cognatio Legalis inter adoptatum & filios naturales illegitimos adoptantis: sed hujus rei alia reddi ratio non potest, quam quod proles illegitimæ non sint sub patriâ potestate: ergo cognatio Legalis non contrahitur (etiam secundum SS. Canones) nisi adoptatus transeat in patriam potestatem adoptantis. *Objic.* Consanguinitas lineæ collateralis seu transversæ est vera consanguinitas, & dirimit matrimonium, quamvis sit minus perfecta consanguinitas, quam consanguinitas lineæ rectæ: ergo etiam ex adoptione simplici, quamvis sit minus perfecta, quam arrogatio, oritur cognatio Legalis dirimens matrimonium. *R. N. conf. & parit.* nam pro consanguinitate lineæ collateralis pugnant clari textus juris, non item pro cognatione orta ex adoptione simplici.

3 Dico 2. Impedimentum Cognationis Legalis datur inter sequentes personas. 1. Inter adoptantem, & filium vel filiam adoptatam, ac adoptati liberos & descendentes. Et hæc species in linea recta vocatur *paternitas*. 2. Inter adoptatum, & liberos, naturales ac legitimos simul, adoptantis, inque hujus patria potestate constitutos. Et hæc species in linea collateralis dicitur *fraternitas*. 3. Inter adoptantem & uxorem adoptati, ac vicissim inter adoptatum & uxorem adoptantis. Et hæc species nuncupatur *affinitas*. Pars 1. sumitur ex §. 1. & 2. *Dist. de nupt. l. 55. can. 1. & c. un. cit.* Pars 2. ex §. 2. *Inst. de nupt. l. 17. & c. un. cit.* Pars 3. ex l. 14. & can. 1. *cit.* atque communi DD. Ceterum paternitas & affinitas perdurat etiam subblata adoptione, *arg. §. 1. cit. c. 8. de consang.* fraternitas autem tollitur soluta adoptione, quæ

quæ solvitur per emancipationem, ac mortem
tum naturalem tum civilem adoptantis, per
l. 17. & c. un. cit.

T I T U L U S XIII.

*De eo, qui cognovit Consanguineam Uxoris
sue, vel Sponsæ.*

S U M M A R I U M.

- 1 *Affinitas ex copula illicita, præsertim cum
consanguinea sponsæ vel consanguineo sponsi
habita.*
- 2 *Dirimit matrimonium non ultra secundum
gradum.*
- 3 *Impedit usum matrimonii, si copula habeatur
cum consanguinea uxoris, vel consanguineo
mariti.*
- 4 5 *Excusat tamen ignorantiam tam juris
quam facti.*

1 **S**ermo est & sensus tam de eo, qui cognovit (nempe carnaliter per copulam perfectam) consanguineam, non propriam ex sua cognatione, sed vel uxoris, vel sponsæ suæ de futuro, quam de ea, quæ copulam perfectam habuit cum consanguineo, non proprio, sed vel mariti, vel sponsi sui; quia vir & uxor, sponsus & sponsa, sunt correlativa, & utrobique reperitur eadem Juris dispositio, proin quod de viro statutum, ut nunc dicemus, etiam de femina statutum & intelligendum est. Per hujusmodi copulam illicitam contrahitur affinitas cum consanguineis uxoris vel sponsæ, mariti vel sponsi, obstants matrimonio cum ipsis contrahendo, &, si quidem ea committatur

cum consanguinea uxoris, vel cum consanguineo mariti, simul perpetratur verus incestus, impediens & conjugii illicitam faciens petitionem debiti conjugalis a propria uxore, vel marito. Igitur hoc loco, antequam fiat progressus ad cognationem carnalem, nempe consanguinitatem, & affinitatem ex copula licita oriri solitam, agitur de *impedimento affinitatis ex copula illicita orta*, sive dein copula sit incestuosa, sive adulterina, sive fornicaria &c. nec interest, utrum femina consenserit, vel non. Diligenter autem notandum est pro hoc, & aliis materiis deinceps pertractandis, quod *copula carnalis perfecta*, per quam solum inducitur Affinitas, (eo quod per eam una cognatio accedat ad fines alterius, *li 4. §. 3. ff. de gradibus & affinib.* & sanguis duarum cognationum invicem communicetur & copuletur) sit illa tantum, per quam vir & femina fiunt una caro. *Matth. 19. v. 5. 1. Cor. & v. 16.* & quæ de se apta est ad generationem prolis, licet forte per accidens, v. g. propter sterilitatem, senium &c. impediatur actualis generatio: & in hoc facile conveniunt omnes: apta autem ad generationem est illa tantum, in qua membrum virile penetrat vas muliebre, ac intra uterum effundit verum semen, vid. Paulus Zacchias, peritissimus simul Medicus & Jurista, *QQ. Medico-Legali lib. 9. tit. 10. q. 1. a n. 7.* Sanch. *l. 2. d. 21. de matrim.* Gobat *tr. 9. num. 390. Theol. Exper.*

2 Dico 1. Qui cognoscit consanguineam suæ sponse, contrahit impedimentum affinitatis dirimens matrimonii contrahendi cum consanguineis cognitæ, hodie autem solum usque ad secundum gradum inclusive, adeoque cum suâ etiam sponsa, ut eam non amplius possit ducere.

cere. Idem est de eo, qui copulam exercet cum alia, non consanguinea suæ sponſæ, ita ut solum intra primum & secundum gradum consanguineam cognitæ nequeat ducere: proin in tertio gradu cognitæ junctam sanguine valide ducet, c. 2. 3. 8. 9. 10. b. t. Trid. sess. 24. c. 4. de ref. matrim. ubi impedimentum affinitatis ex fornicatione (sub qua communis intelligit omnem copulam illicitam, nempe etiam incestuosam, sacrilegam, adulterinam &c.) ortæ restrinxit ad gradum secundum; cum tamen de jure antiquo affinitas ex copula illicita non minus ad quartum gradum se extenderit, ac affinitas orta ex copula conjugali & licita. Ratio restringendi fuit, quia affinitas, quam parit copula illicita, plerumque occulta est, atque ideo nimis frequenter contingeret matrimonia invalida contrahi ob ignorantiam talis impedimenti, si ad quartum usque gradum porrigeretur.

3 Dico 2. Qui cognoscit consanguineam suæ uxoris (idem tenendum de uxore, consanguineum sui mariti carnaliter cognoscente) non solum contrahit impedimentum affinitatis dirimens matrimonii contrahendi cum consanguineis cognitæ usque ad secundum gradum juxta dicta; sed etiam impedimentum impediens ab usu matrimonii contracti, ita ut debitum conjugale sine peccato gravi a suo uxore petere non possit, si id faciat scienter & libere ac sponte. Constat ex cap. 1. 4. 6. 10. b. t. Dixi 1. debitum conjugale petere non possit; siquidem illud reddendi obligationem retinet, cap. 6. & o. cit. Addidi 2. Si id faciat scienter, propter c. 1. cit. quod diserte ponit vocem scienter; unde, qui ignorat, feminam, qua cum peccat, esse in primo vel secundo

gradu consanguineam suæ uxoris, privationem juris petendi debitum, seu copulam conjugalem, non incurrit: adeoque ignorantia facti secundum Jus, & juxta communem, excusat ab hac privatione. Addidi 3. *libere ac sponte* propter c. 6. cit. ubi uxor a consanguineo mariti *invita* cognita monenda quidem dicitur, ut non cohabitaret marito, non tamen obligatur. Unde juxta Sanch. Pirhing. & alios uxor violenter oppressa, & juxta Laym. Tambur. Spor. Illung &c. per metum gravem inducta ad peccandum cum consanguineo mariti, non privatur jure petendi debitum a marito; cum hæc privatio a Jure humano sic statuta in penam incestus. Jus humanum autem non obligat in foro interno, multo minus punit, sicut ignorantes, ita & coactos & invitos, aut gravi metu impulsos.

4 Quæres, an ignorantia Juris excuset ab incurrenda privatione juris petendi debitum, seu an peccans cum consanguinea uxoris privetur jure petendi debitum, qui ignoravit, hanc privationem suo delicto esse annexam a Jure? R. probabile esse, quod non privetur. Tambur. Bonac. Perez, Spor. apud P. Kugler *de matrimo. n. 1329.* contra communio-rem. Probatur. Privatio hæc juris debitum petendi a Jure ecclesiastico est statuta tanquam poena propter incestum, & quidem principaliter habet rationem poenæ: sed poena Juris ecclesiastici non incurritur ab ignorante, c. 2. *de Constitut. in 6.* quia æquum non est, æquali poena affici illum, qui legem poenalem qua talem non scivit, & eum, qui scivit, cum ignorans legem qua poenalem non transgrediatur formaliter legem poenalem qua talem, sicut tamen transgreditur, qui legem qua poenalem

cogno-

cognovit. Vid. dicta ad tit. VII. de eo, qui duxit &c. n. 4. ergo. Maj. probatur tum ex Jure, tum ex ratione: ex Jure quidem, quia istud innocentem conjugem non privat jure petendi debitum conjugale, d. c. 6. & 10. ibi: *sum affinitas, post matrimonium inique contracta, illi nocere non debeat, quæ iniquitatis participes non existit*: ergo Jus privans jure petendi debitum intendit principaliter vel unice punire iniquitatem conjugis privando jure petendi debitum: ergo hanc privationem statuit ut pœnam principaliter, vel etiam unice, non ut inhabilitatem. Ex ratione autem, quia quamvis in ordine ad consanguineas uxoris copula incestuosa reddat maritum inhabilem ad matrimonium contrahendum cum consanguineis uxoris in secundo & tertio gradu, & respectu harum inducat affinitatem, in ordine tamen ad matrimonium jam contractum, & respectu uxoris, non inducit inhabilitatem, aut affinitatem, quia matrimonium non dissolvit, & alias nec innocens posset petere debitum, & nocens non posset reddere; quod tamen falsum est, & contra Jura manifesta, c. 6. 10. & 11. h. t. ergo hæc privatio non habet rationem inhabilitatis, sed pœnæ, vel principaliter vel unice. Prob. 2. Hæc privatio expresse decreta est a Jure in *scienter* peccantes cum consanguinea uxoris, textus clarus in c. 1. eod. ergo ignorantia excusat, non solum ignorantia facti, quod etiam Adversarii fatentur, sed etiam ignorantia Juris, hanc pœnam, vel privationem juris debitum petendi delicto annectentis; nam & iste ignorans recte dicitur non *scienter* contra Legem hanc pœnalem agere, & eadem reperitur ratio in ignorantia Juris, quæ in ignorantia facti, nimirum quod pœna Juris

humani non incurratur ab ignorante. Prob. 5. Iisdem argumentis, quibus probavimus ad *tit. de eo, qui duxit &c.* impedimentum Criminis non incurri ab illo, qui laborat ignorantia Juris. An has rationes, ita ut nec probabilis sit, pro quali eam trado, hæc sententia, tam facile sit remove, ex contrariæ opinionis fundamentis, ut sibi blanditur, & tamen ad eas non directe respondet P. Bockn ad *h. t. in fine*, aliis judicandum relinquo.

5. *Obfic.* 1. Pontifex in *cap. penult. & ult. seu c. 10. & 11. h. t.* vult, ut conjux innocens admoneatur, ut ob affinitatem & rationem publicæ honestatis non petat debitum, & præcisè intuitu innocentia eidem permittit jus petendi, si ei continentia persuaderi facile non potest: ergo nulla ratione id concedit conjugi Reo. 2. Verosimillimum est, in *cit. c. 10.* notam non fuisse marito, cum consanguinea uxoris peccanti, privationem usus matrimonii, & tamen ipsi negatur hic usus: ergo. 3. Talis maritus veram contrahit affinitatem cum sua uxore, & ab incurrenda affinitate ipsum non excusat ignorantia: sed affinibus per se interdicta est copula, a qua regula solus conjux innocens in Jure exceptus est: ergo. R. ad 1. *N. conf.* vel potius *diff.* non concedit conjugi Reo; Legem scienti. *C. conf.* Legem ignorantem: *N. conf.* quia de ignorante abstrahit Jus in *d. c. 10. & 11.* aliunde autem ex Jure constat, quod ignorans non incurrat poenam, & quod in hac materia in specie requiratur ad eam incurrendam scientia, *c. 1. eod.* Ad 2. *trans. ant. N. conf.* Cum in *cit. c. 10.* res fuerit deducta ad forum externum & ad tribunal Pontificis, utique potuit talis ignorans pro foro externo judicari tanquam privatus Jure petendi

di debitum; cum ignorantia Juris manifesti non præsumatur: inde tamen non inferitur, quod in foro interno incurrerit & re ipsa pœnam privationis legem invincibiliter ignorans, qua delicto annexa est hæc pœna. Ad 3. N. *ma.* imprimis, quamvis enim talis ignorans contrahat affinitatem cum consanguineis uxoris usque ad secundum gradum, eam tamen non contrahit cum sua uxore, respectu cujus, utpote cum qua matrimonium jam est contractum & dissolvi nequit, affinitas caret suo effectu principali, nimirum inhabilitate ad matrimonium: igitur respectu uxoris solum incurritur pœna privationis juris debitum petendi, quæ tamen non ligat ignorantem, siue sit ignorantia Facti, quod ipsi Adversarii admittunt, siue Juris. Certe, si respectu uxoris fuisset contracta affinitas, nec ignorantia Facti facere posset, ut licite peteretur debitum: quod tamen nec Adversariis placet. Deinde & *Min.* negatur; etsi enim transmitteretur affinitas inter conjuges, quorum unus post contractum matrimonium peccat cum alterius consanguinea, negatur tamen, quod his affinibus prohibita sit copula, & ab hac prohibitione tantum excipiatur conjux innocens, hoc enim est formaliter in questione, nimirum an non etiam excipiat pars rea, legem ignorans sub pœna privationis juris jam prius quæsi prohibentem.

TITULUS XIV.

De Consanguinitate, & Affinitate.

SUMMARIUM.

- 1 2 *Quid sit Consanguinitas : ejus Linea, & Gradus.*
- 3 *Ex quibus regulis dignosci possit distantia graduum.*
- 4 *Nomina Consanguineorum cum arbore Consanguinitatis.*
- 5 *Quæ circa hanc sint notandæ : & quo faciliiori modo dignoscatur distantia personarum.*
- 6 *Quousque Consanguinitas dirimat Matrimonium.*
- 7 8 *An in aliquo gradu etiam Jure Naturali.*
- 9 10 *Affinitas, quid sit : quid specialiter in ea attendendum & probe notandum, ut sciatur, quinam & quo gradu sint affines.*
- 11 *Nomina Affiniorum : & triplex Affinitatis genus.*
- 12 13 *Affinitas orta ex copula licita quousque dirimat matrimonium. Et an in aliquo gradu etiam Jure Naturali.*
- 14 *Quæ sit pœna incestuarum nuptiarum.*

1 **D**Uplex hic proponitur impedimentum dirimens matrimonii, utrumque frequentissimum, nempe *Impedimentum consanguinitatis*, & in eo fundatum *Impedimentum Affinitatis*, nimirum ortæ ex copula licita seu conjugali, qua duæ consanguinitates seu cognationes copulantur, & una quasi ad fines alterius accedit,

De Consanguinitate.

2. *Consanguinitas*, est vinculum, seu propinquitas personarum, ab eodem stipite (h.e. progenitore) eoque propinquo immediate vel mediate descendantium per carnalem generationem. Quando nimirum plures personæ ex una eademque persona, non admodum remota, sunt progenitæ, & sic ex eodem sanguine immediate vel mediate, descendant, consanguineæ sunt & dicuntur. *Stipes* enim & *Principium* commune nuncupatur persona, a qua propinquam ducunt originem illæ personæ, de quarum cognatione vel consanguinitate quæritur. *Propinquam* ajo, alias enim omnes homines essent consanguinei inter se; cum omnes descendant a communi genarcho Adamo. Quando autem debeat esse propinquitas, ut obstat matrimonio inter personas conjunctas, dicemus infra. Nihil autem interest, utrum ille communis stipes sit mas, vel femina, pater vel mater, avus vel avia &c. nam in ordine ad impediendum matrimonium non attenditur discrimen inter *agnatos*, uti vocantur, qui descendant ex stipite virili & per lineam masculinam, ac inter *cognatos*, uti appellantur, qui ex femina tanquam principio communi & per lineam femininam descendant. Pariter hic nihil interest, an in-vel extra matrimonium prognatæ sint tales personæ.

Probe autem, quæ in omni consanguinitate reperitur, considerata est *Linea*, & *Gradus*, per quos distinguantur consanguinei. *Linea* est ordinata series personarum ab uno stipite descendantium per varias generationes, varios continens gradus. Est duplex, *Recta*
&

& *Obliqua*: *Recta* complectitur illas personas, quorum una est ab altera, ita ut recta, & sine declinatione ad latus alterum, vel ascendatur per gradus directos ad progenitores, patrem vel matrem, avum vel aviam &c. & tunc vocatur linea *Ascendens*, vel descendatur ad progenitos, filium vel filiam, nepotem vel nepotem &c. & tunc dicitur *Descendens*. Linea autem *Obliqua*, seu *Transversa*, vel *Collateralis*, complectitur illas personas, quarum nulla originem ducit ab altera, stirpem tamen communem & radicem habent immediatam vel mediatam, uti sunt frater & soror, duo fratres, patruelles, consobrini &c. quando nimirum defleatur ad latus alterutrum. Ubi nota, quod, quamvis hæc linea sit collateralis, si conferatur cum altera cum non ingrediatur alteram, sed ad latus excurrat, si tamen & ipsa, abscisse considerata & in se, linea recta, quando in ea sunt plures personæ, sic duo fratres, si generent filios &c. singuli constituunt novam lineam rectam. Hæc linea obliqua iterum est duplex, *equalis*, quando personæ in utraque linea collocatæ distant æqualiter a communi stirpite, & in pari gradu, ut frater & soror, patruelles &c. Et *inequalis*, quando distant inæqualiter, sed una stirpi est propinquior, altera remotior, uti frater, & fratris filia, nepos fratris & filia sororis &c. Denique *Gradus* est intervallum vel distantia unius personæ ab altera in linea consanguinitatis, quæ distantia major vel minor sit per plures vel pauciores generationes numeratas usque ad communem stirpem. Igitur hæc tria, *Stirpes*, *Linea*, & *Gradus*, specialiter in consanguinitate attendi debent.

3 Ut autem dignosci queat, quo gradu unus

con-

consanguineus distet ab altero, tres de Jure Canonico *caus. 85. q. 3. §. 1. 2. 3.* existant regulæ, prima pro linea Recta, altera pro Transversa Æquali, tertia pro inæquali. Regula lineæ rectæ est hæc: *tot sunt gradus, quot generationes intercedunt*: sive, quod in idem recidit, *tot sunt gradus, quot personæ, una dempta, nimirum stipite communi*: sic in linea descendente filius a parente (patre vel matre) uno distat gradu, nepos duobus, pronepos tribus, abnepos quatuor: in linea autem ascendente filius a parente distat uno, nepos ab avo (vel avia) duobus, pronepos a proavo tribus, abnepos ab abavo quatuor gradibus. Regula lineæ Transversæ Æqualis est hæc: *quo gradu distant singulæ personæ (de quarum consanguinitate quæritur) a communi stipite, eodem distant inter se*: sic duo fratres, vel frater & soror, inter se distant uno, fratrum vel sororum liberi duobus, horum liberi (seu nepotes fratrum vel sororum) tribus gradibus &c. Regula lineæ transversæ inæqualis est ista: *quo gradu remotior persona distat a communi stipite, eodem distant inter se*: sic, quia filia fratris mei distat duobus gradibus a suo avo, qui respectu mei est pater, ac simul respectu mei & ipsius est stipites communis, distamus inter nos duobus gradibus, licet ego a communi stipite distem tantum uno: sic pronepos meus & filia sororis meæ distant inter se quatuor gradibus, quia quatuor gradibus pronepos distat a communi stipite, qui est pater meus, licet filia sororis ab eodem, qui respectu ipsius est avus, solum distet duobus. Dixi autem, *de Jure Canonico*, nam *de Jure Civili* sine ulla distinctione inter lineas statuitur unica regula, nimirum illa, quam pro linea recta assignavimus: *tot sunt gradus, quot generationes, vel: tot sunt gradus, quot*

quot sunt personæ, una dempta . l. 1. Inst. de grad. cognat. l. 10. §. 9. seqq. ff. de gradib. Unde de Jure Civili non datur gradus primus in linea Collaterali, & frater ac soror, vel duo fratres jam duobus distant gradibus inter se, quia sunt duæ personæ dempto patre: patruus a filio fratris tribus, patruels quatuor, & sic deinceps. In linea autem inæquali nec datur gradus secundus, sed inchoatur numeratio a tertio. Computatio graduum secundum Jus Canonicum solum attenditur, quando agitur de matrimonio inter consanguineos prohibito, at in utroque foro, etiam Civili. *c. fin. b. t.* computatio vero secundum Jus Civile fit, in utroque etiam foro, consequenter & in Canonico, quando agitur de successionibus hæreditariis ab intestato, de tutelis &c. quia Alex. II. in *can. 2. caus. 35. q. 5.* generaliter approbavit computationem graduum Juris Civilis, & solum matrimonium excepit: proin, cum Jus Canonicum pro aliis causis nullibi peculiare quid statuerit, Juri Civili quoad computationem hanc contrariam se accommodat. *arg. c. 1. de N. O. N.* Unde non procedit illud brocardicum: *quodlibet Jus est observandum in suo foro*, Civile in Civili, Ecclesiasticum in Ecclesiastico; quia id solum procedit, quando quodlibet Jus statuit diversum quid, non vero, quando alterutrum nihil statuit pro aliquo casu.

De reliquo rem tibi non ingratam facere mihi videor, si consanguineorum gradus & nomina Lineæ tam Rectæ quam obliquæ tibi ob oculos ponam. Sit ergo

Schema Lineæ Rectæ.

Majores.

Ascendens.	4.	Abavus.	1.	Filius.	Descendens.
		Abavia.		Filia.	
	3.	Proavus.	2.	Nepos.	
		Proavia.		Neptis.	
	2.	Avus.	3.	Pronepos.	
		Avia.		Proneptis.	
	1.	Pater.	4.	Abnepos.	
		Mater.		Abneptis.	
		Titius.		Posteri.	
		Titia.			

Schema Lineæ Obliquæ.

1.
 Frater.
 Soror.
 Fratres germani.
 Sorores germanæ.
 Fratres consanguinei.
 Sorores consanguinæ.
 Fratres uterini.
 Sorores uterinæ.

2.
 Patruus.
 Amita.
 Avunculus.
 Matertera.

No-

Nepos } *ex fratre,*
Neptis, } *vel sorore.*
Patrueles, seu fratrum liberi.
Consobrini, seu sororum liberi.
Amitini, seu fratris & sororis liberi.

3.

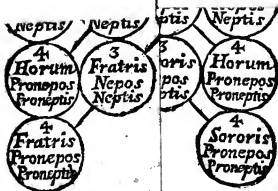
Magnus patruus.
Magna Amita.
Magnus avunculus.
Magna matertera.
Pronepotes } *ex fratre,*
Proneptes } *vel sorore.*
Patruelum liberi, } *hi omnes*
Consobrinorum liberi, } *vocari so-*
Amitinorum liberi. } *lent sobrini.*

4.

Magnus propatruus.
Magna proamita.
Magnus proavunculus.
Magna promatertera.
Abnepotes } *ex fratre,*
Abneptes } *vel sorore.*
Patruelum nepotes, neptes.
Consobrinorum nepotes, neptes.
Amitinorum nepotes, neptes.

Forſan majorem tibi lucem hac in re affe-
 ret *Arbor Conſanguinitatis*, quam, ut reperi-
 tur in Jure Canonico poſt cauſ. 35. qu. 5. in
 ſequenti pagella tibi ſubjicio.

23
11
10
9
8
7
6
5
4
3
2
1

N.B. Huc pertinet Arbor Consanguinitatis.

5 Circa hanc Arborem nota 1. lineam, per medium ductam, esse *Rectam*, ex utroque vero latere derivari *Transversa* seu *Collaterales*, & quidem ex parte dextera, in qua ponitur frater, collocari consanguineos mares, & per sexum masculinum conjunctas feminas; ex sinistra autem, in qua ponitur soror, consanguineas feminas, & per femineum sexum conjunctos mares. 2. In medio Lineæ rectæ conspici cellulam, quam quidem nos, & aliqui relinquunt vacuam, alii autem in ea collocant certum individuum, de cujus consanguinitate cum aliis quæritur, quod nos appellamus *Proteum*, eo quod diversas gerere personas possit, jam maris, jam feminae, jam patris, jam filii, jam nepotis, &c. neutiquam vero ad hanc cellulam pertinet communis stipes; nam stipes est illius cellulae persona, in qua Proteus, & altera persona, de qua quæritur, conveniunt, seu coincidunt proxime, si in lineis ascendatur. 3. Si alteram personam, de qua dubitas, an & in quo gradu sit conjuncta cum Proteo, in nulla ex cellulis præfixæ Arboris reperiās, cogita, eam non esse consanguineam Proteo intra quartum gradum juxta computationem Canonicam; solæ enim, & omnes, intra quartum gradum conjunctæ personæ ibi inveniuntur. 4. Per numerum superiorem in cellulis positum denotari gradum Canonicum, per inferiorem vero gradum Civilem, seu juxta computationem Juris Civilis. 5. Si proin scire cupias, in quo consanguinitatis gradu distent inter se duæ personæ, colloca unam ex iis in cellula vacua, in qua posuimus Proteum, dein attende, an sint in linea *Recta*, & applica regulam pro linea recta traditam, numerando genera-

tio-

tiones, vel personas una dempta: vel an sint in linea *transversa*, & tunc ex cellula, ubi posuimus Proteum, tu autem unam ex iis personis, de quarum cognatione dubitas, ac simul ex cellula, in qua reperitur altera persona, ascende usque ad cellulam, in qua reperitur stipes, seu commune utriusque principium proximum, in quo coincidunt ambæ personæ si hæ æqualiter, seu paribus gradibus distent, ab hoc principio, applica regulam pro linea æquali: si inæqualiter, & una remotius distet, quam altera, regulam pro linea inæquali traditam, & prodibit distantia graduum, quibus distant inter se. v.g. pone te in cellula Protei, & patrui tui filium in sua cellula, atque ascende ex utraque cellula prius ad patrem tuum, dein ad avum, deinde a filio patrui tui ad suum patrem, tum ad ejusdem filii avum, qui respectu utriusque est proximum principium commune, a quo tam tu quam ille distatis quilibet duobus gradibus æqualiter, consequenter & vos distabitis duobus gradibus. Rursus te pone in cellula Protei, & in alia materam, dein ab hac ascende ad progenitorem hujus immediatum seu patrem, a te autem ascende ad Patrem tuum, dein ad avum tuum, in quo coinciditis tanquam in communi principio, ac patebit, quod inæqualiter ab isto sitis remoti, tu in secundo, illa in primo gradu, proin distabitis inter vos secundo gradu inæquali.

Facilius forte deprehendes distantiam, si forte te consulant sponsi, an & in quo gradu sint consanguinei, si procedas hoc modo: scribe in tabula vel in charta infra medium ex una parte sponsum, & ex altera sponsam: supra sponsum scribe parentem ipsius, & supra sponsam hujus parentem, tum supra quemlibet ultiores ascendentes seu progenitores, ac tamdiu utrimque

pro-

procede sursum, donec devenias ad talem personam, a qua tanquam communi principio originem ducunt; & postmodum juxta regulas lineæ transversæ, æqualis vel inæqualis (nam in linea recta fere nulla est difficultas) numerat gradus, quibus & sponsus & sponsa distat a communi hoc principio: si non reperitur tale principium, cogita, non esse consanguineos. Præstat autem sic annotare & scribere, cum alias facile quis confundi, & turbata memoria decipi posset. His præmissis.

6 Dico 1. Consanguinitas in Linea recta spectato jure positivo humano dirimit matrimonium in infinitum. 2. In Linea autem obliqua solum usque ad quartum gradum inclusive. Pars prior sumitur ex §. 1. *Inst. de Nupt. l. 53. ff. de Rit. Nupt.* ubi expresse reperiuntur voces: *usque in infinitum*; quam dispositionem Juris Civilis receperunt expresse SS. Canones, nimirum Calixtus I. in *can. 2. caus. 35. q. 2.* & Nicolaus I. in *Responsis ad consulta Bulgarorum c. 39.* Ratio est reverentia progenitoribus debita. Ut adeo, si Adamus hodie resurgeret, spectato jure humano nullam in toto mundo posset ducere conjugem sine dispensatione. Pars posterior ex *c. non debet 8. h. t.* ubi correctum est jus antiquum, quo *can. 1. 7. 16. 19. q. 2. cit.* usque ad septimum gradum dirimebat. Nec interest, licet consanguinitas ortum habeat ex copula illicita: quia & per hanc communicatur idem sanguis. Quamvis vero Trident. *s. 24. c. 4. de reform. matrim.* restrinxerit affinitatem ex copula illicita ortam ad secundum gradum, de consanguinitate tamen orta ex tali copula nullam prorsus facit mentionem, & ideo, utpote dispositio juris correctoria, ad consanguinitatem extendi non debet. Est quoque

que dispar rator; nam frequentior est & minus nota affinitas ex copula illicita, quam consanguinitas, quia affinitas oritur ex sola copula, consanguinitas vero non nisi ex actuali generatione. *Ob.* In *c. 8. cit.* ubi restringitur impedimentum consanguinitatis ad 4. gradum, non fit distinctio inter Lineam rectam & obliquam: ergo etiam consanguinitas in Linea recta solum ad 4. gradum dirimit. *R. N. ant.* quia Concil. Lateran. ex quo desumptum est *d. c. 8.* agebat solum de consanguineis Transversæ lineæ, imo & *d. c.* assignat rationes, quæ solum in Linea obliqua procedunt, nimirum has; quia nec sine dispendio animarum, nec sine magna difficultate, observari potest prohibitio matrimonii ultra 4. gradum; quæ rationes in Linea recta non pugnant; nam moraliter nunquam erit periculum, imo nec possibile, ut quis consanguineam in Linea recta ultra 4. gradum ducat in matrimonium, v. g. filiam abnepotis sui, quia nemo tamdiu vivit: neque magna difficultas est scire vel deprehendere gradus in Linea recta, sicut tamen est in Linea obliqua. Cum igitur detur diversa ratio in Linea obliqua & recta, atque dispositio, *c. 8. cit.* fit correctoria Juris, extendi non debet ab illa ad istam, vel intelligi de utraque.

7 Dico 2. Consanguinitas in primo gradu Lineæ rectæ, v. g. inter patrem & filiam, dirimit matrimonium Jure Naturali, 2. Non autem in gradu secundo, vel ulteriori, probabilius, uti nec 3. consanguinitas lineæ transversæ, etiam in primo gradu, nempe inter fratrem & sororem. Pars 1. est communis omnium Christianorum, imo & Infidelium, adeoque optime probatur ex communi sensu omnium bene moratorum hominum, atque innato omnibus instinctu;
nam

nam pro certis habemus ea, in quæ communi opinione consensum est, ait Quintil. Ratio intrinseca nullitatis matrimonii non tam facile datur: forsan optima est, quod conjunctio matrimonialis, quæ parit magnam familiaritatem, & aliquam inter conjuges æqualitatem, repugnet auctoritati, quam natura dat parentibus immediatis in liberos; & quod credibile non sit, Deum & Naturam dedisse hominibus potestatem transferendi jus & dominium corporum in ordine ad usum, qui perpetuo turpis est, rectæ rationi, verecundiæ, ac reverentiæ parentibus debita &c. contrarius: sed talis est usus matrimonii inter parentes & liberos: ergo. Interim tamen DEUS absolute posset id concedere juxta communem propter absolutum dominium, quod habet in corpora humana, ita ut juri Divino jus & auctoritas parentum in liberos deberet cedere. Proin Jure Naturali solum conditionato, nisi Deus det potestatem, primus gradus Lineæ rectæ dirimit matrimonium. Pars 2. quam cum S. Thoma tenent Sanch. Pont. Fagn. Gobat, Clericatus &c. contra plurimos & gravissimos DD. quorum aliqui ad gradum quartum, alii ad septimum, alii adhuc ulterius extendunt Jus Naturale matrimonia in linea recta dirimens, optime probatur negative, quia non sufficienter probatur, matrimonia ultra primum gradum irrita esse de Jure Naturali, licet facile probetur ea esse illicita. Accedit & hæc ratio, quod ultra primum gradum non videatur deberi tanta reverentia & subjectio progenitoribus & ascendentibus, quanta debetur immediatis parentibus; nec a remotioribus tanta fieri sanguinis ejusdem communicatio, & tam certa, sicut ab immediatis. Adde, quod ascendentes ultra primum gradum non sint principium essentielle descenden-

tium, sed solum accidentale; cum per accidens sit, patrem habuisse alium patrem &c. nam Abel filius Adæ non habuit avum, seu patrem patris sui Adæ. Partis 3. quam rursus cum S. Thoma sustinent multi; uti Scotus, Nav. Gonzal. contra Bellar. Sanch. Reiffenstuel. P. Friderich &c. optima probatio est iterum negativa: siquidem auctoritas DD. pro utraque sententia est fere æqualis, & neutra pars pro se assert rationes convincentes, quæ non patiantur commodam respon- sionem, loquendo de nullitate matrimonii inter personas arcte conjunctas in linea transver- sa, non vero de licentia, cum utique tale ma- trimonium esset illicitum Jure Naturali.

3. *Objic. 1.* In c. ult. ff. de Rit. Nupt. dicitur, quod *Jure Gentium incestum committat, qui ex gradu ascendentium vel descendantium uxorem duxerit*: ergo in Linea recta infinitum dirimitur matrimonium Jure Naturali, quod ibi per Jus Gentium intelligitur. 2. Innegabile est, quod sit turpitudine & indecentia naturalis, si avus ducat neptem, vel frater sororem: ergo saltem in secundo gradu Lineæ rectæ, & in primo gradu transversæ, consanguinitas dirimit matrimo- nium. 3. Et hujusmodi matrimonia omnes mora- tæ Gentes semper detestatae sunt ut abominanda, utique Naturali lumine ita edoctæ: ergo. Neque 4. Pontifex unquam legitur in his matrimoniis dis- pensasse: ergo censendum est, illum non potuisse, eo quod obstat Jus Naturale. 5. Frater & soror, avus & neptis, descendant ex eodem san- guine, & principio, sicut pater & filia: ergo si- cut inter hos Jure Naturali nequit subsistere ma- trimonium, ita nec inter illos potest. 6. In c. *gaudemus* 8. *de divor.* Innoc. III. decernit, in- fideles conversos, si in infidelitate contraxerunt matrimonium in secundo vel ulteriori gradu con-
san-

consanguinitatis, non esse separandos: ergo insinuat, separandos esse, qui in primo consanguinitatis gradu, etiam lineæ obliquæ, contraxissent: ergo inter fratrem, & sororem agnovit irritum esse matrimonium R. ad 1. N. cons. nam Jus Gentium utique differt a Naturali, præsertim illud cum isto confundi non debet in hac materia odiosa, ubi agitur de Lege Naturali irritante. Dein textus non addit voces, *in infinitum*. Ad 2. & 3. N. cons. exinde enim plus non inferitur, quam talia matrimonia esse illicita, & Jure Naturali prohibita, non autem invalida esse & irritata. Ad 4. Trans. antec. quia Papam, nempe Martinum V. & alios dispensasse in matrimonio fratris cum sorore refert Cajet. Silv. S. Antonin. & Gonzal. N. cons. non enim ex parte Pontificis potestas, sed ex parte contrahentium deficit justa causa, evacuans turpitudinem, quæ reperitur in matrimonio inter personas tam arcte conjunctas. Ad 5. Ex eodem quidem sanguine descendunt immediate frater & soror, attamen unus non est principium alterius, fundans specialem reverentiam vel subjectionem unius ad alterum: Avus & neptis habent quidem idem principium, at non immediatam & essentielle, sed mediatam, & accidentale. Ad 6. N. cons. qui unum negat, non hoc ipso alterum affirmat, nisi alterum sit contradictorium: sed primus gradus non contradictorius opponitur secundo. Pontifex ibi abstraxit a gradu lineæ transversæ, de quo acriter in utramque partem disputabant, & hodieum disputant DD.

De Affinitate.

9 Affinitas, quæ simulacrum est consanguinitatis, dicitur esse propinquitas personarum ex

carnali copula (nimirum perfecta) *proveniens* . Addunt aliqui , *omni carens parentela* , quibus verbis indicatur clarius differentia a consanguinitate ; hæc enim non oritur præcise ex copula (sicut tamen affinitas ex eadem oritur , licet inde proles non sit concepta vel nata) sed necessarium est , ut communicetur sanguis per generationem , & sic oriatur *parentela* . Quando igitur vir & femina diversarum cognationum exercent copulam inter se , per quam fiunt una caro , & sic unius cognationis sanguis attingit (et si non communicetur per generationem) sanguinem alterius cognationis , & sic quasi ad fines alterius accedit , oritur affinitas , ita ut vir exercens copulam fiat affinis non feminæ , cum qua rem habet , sed consanguineis feminæ , ac vicissim femina fit affinis non viro , cum quo commiscetur , sed consanguineis viri : vir autem & femina inter se non fiunt affines , sed velut radix & stipes fundant affinitatem per hoc , quod per suam commixtionem sanguis suorum consanguineorum mediantibus ipsis attingatur , & sanguis unius consanguinitatis ingrediatur quasi fines alterius cognationis .

io Unde ulterius notandum , quod ad discernendam affinium inter se distantiam attendi rursus debeat *stipes* , qui non unus , sed duplex est , scilicet mas & femina , inter quos copula intercessit : dein *linea* , quæ rursus duplex est , *Rectam Ascendens* quam *Descendens* , in qua existunt copulam habentium consanguinei in linea *Recta* , atque parentum vel liberorum aut similibus nominibus exprimuntur , ac *Transversa* , in qua existunt copulam habentium consanguinei in linea *Transversa* , ut in sequenti schemate videbimus : denique attendendus est *gradus* , seu distantia unius personæ ab altera in ratione affinitatis ; quamvis enim affinitas per se non habeat gradus
pro-

proprios, l. 4. §. 5. ff. de gradib. & affin. utpote qui consistunt in generationibus, quas affinitas non requirit, habet tamen alienos nempe consanguinitatis, & ab hac mutuatos. Unde, ut sciatur, quoto gradu affinitatis distet una persona ab altera, communiter hæc unica ex can. 3. caus. 35. q. 5. & c. 5. h. t. traditur regula, *in eo gradu aliquis est affinis uxori* (vel alteri feminæ per copulam carnalem cognitæ) *in quo est consanguineus marito*: ac vice versa: *in eo gradu aliquis affinis est marito, in quo est consanguineus uxori*: sic quia nepos ex fratre est consanguineus marito in secundo gradu, etiam in secundo gradu est affinis uxori sui patrui. Probe autem notandum, quod maritus vel vir solus fiat affinis cum consanguineis uxoris vel mulieris cognitæ: & vicissim, quod uxor vel mulier sola fiat affinis cum consanguineis mariti vel viri eam cognoscentis: non autem inde affines inter se afficiuntur consanguinei mariti, & consanguinei uxoris, c. 5. cit.

Ut autem clarius capias, quo gradu maritus a consanguineis uxoris, & uxor a consanguineis mariti distet, tuas manus adhibe, & in iis duas cognationes per affinitatem seu copulam carnalem connexas concipe: per pollicem dexterum intellige virum, per sinistrum feminam, tanquam principia & stipites affinitatis per copulam carnalem inductæ, per reliquos autem dexteræ manus digitos, diversimode distantes a pollice, tibi repræsentare consanguineos viri: idem tibi finge, nempe consanguineos feminæ, in quatuor digitis manus sinistræ. Jam, sicut in his duabus manibus in plano positis, si pollex dexter colligetur & uniatur cum pollice sinistro, omnibus dexteræ digitis pollex sinister fit propinquus, & vicissim dexter, digitis

sinistræ, cum diversa tamen distantia, ea nimirum, qua singuli digiti distant a pollice: pari modo, si vir per copulam jungatur feminae, appropinquat omnibus feminae consanguineis per affinitatem, & vicissim femina omnibus consanguineis viri, juxta illam gradus distantiam, ac lineam, in qua conjuncti sunt viro sui consanguinei, & feminae vicissim sui. Diligentissime autem tene menti, quod ille dumtaxat, qui aliquam carnaliter cognoscit, contrahat affinitatem cum consanguineis cognitæ, ac vice versa, quod tantum illa, quæ cognoscitur a viro, efficiatur affinis cum consanguineis viri; nullatenus vero consanguinei viri carnaliter cognoscentis & carnaliter cognitæ fiant affines inter se, v.g. pater, frater, nepos &c. viri, & mater, soror, neptis &c. feminae: hoc (iterum moneo) diligentissime nota; quia hujus doctrinae ignorantia, ut sæpius adverti, plures discipulos, imo & Parochos, confundit & in errores inducit. Atque hæc est ratio, quod duo fratres possit in conjuges ducere duas sorores alterius cognationis: pater & filius matrem & filiam alterius cognationis: privignus filiam suæ novercæ: item quod possint superstites conjuges fratris & sororis demortuorum copulari matrimonio inter se &c.

Schema Affinitatis.

In Linea Recta primi gradus.

II

In ascendenti.	Socer (uxoris vel mariti pater)	Gener (maritus filiae)	In descendenti.
	Socrus (uxoris vel mariti mater)	Nurus (uxor filii)	
	Vitricus (vir matris)	Privignus (filius ex alio conjuge)	
	Noverca (uxor patris)	Privigna (filia ex alio conjuge)	

In

In Linea Obliqua primi gradus.

Levir (mariti frater)*Glos* (mariti soror)*Uxorius* (uxoris frater)*Fratria* (fratris uxor)*Sororius* (sororis maritus)*Congenens* (duorum sororum mariti)*Jantrices* (duorum fratrum uxores)

Hi omnes sunt affines in primo gradu : reliqui enim in ulterioribus gradibus fere non habent specialia nomina, sed exprimi solent voce *Affinium*. Ceterum de Jure antiquo erat *triplex* genus affinitatis. *Primum* fundabatur in una tantum copula, seu in una persona, quæ habuit copulam cum alia, vi cuius maritus sit affinis cum omnibus consanguineis uxoris, & vicissim uxor cum omnibus consanguineis mariti. *Secundum* in duabus. In exemplo: Cajus frater tuus habuit copulam cum Berta, & Cajus moritur, Berta vero copulatur Titio, tu factus es affinis Titio; quia prius eras affinis Bertæ. *Tertium* in tribus: ut ecce! ponamus, quod etiam Berta sit mortua, & superstes Titius cognoscat carnaliter Cajam, etiam cum hac tu (& consanguinei tui) factus es affinis Cajæ, quia prius eras secundo genere affinis Titio mediante Berta. Ex quo patet, quod in secundo & tertio exemplo affinitas pariat affinitatem. Sed hoc non amplius procedit, & tam secundum quam tertium affinitatis genus juxta communem DD. *in c. 8. b. t.* sublatum est, ut adeo remanserit dumtaxat primum genus affinitatis, de quo superius dicta procedunt.

12 Dico 1. Affinitas in Linea recta, ortum ha-

bens ex copula licita seu conjugali, dirimit jure positivo humano matrimonium probabilius infinitum. 2. In Linea autem obliqua hodie ad quartum gradum inclusive, sicut de consanguinitate dictum. Pars 1. sumitur ex l. 4. §. 7. ff. de gradib. l. 14. §. 4. ff. de rit. nupt. quam dispositionem Juris Civilis, sine limite matrimonii affinium in Linea recta obstantis, quia Jus Canonicum nullibi correxit, tacite censetur approbare, arg. c. 1. de N. O. N. Pars 2. elare habetur. c. non debet 8. b. 1. ubi recessum est a Jure Antiquo can. 7. caus. 35. q. 2. c. 3. vi cujus ad 7. gradum extendebatur impedimentum affinitatis. Dixi autem 1. ortum habens ex copula licita; siquidem, ut ad tit. XVII. de eo, qui cognovit &c. docuimus, ortam ex copula illicita affinitatem magis adhuc restrinxit Frid. §. 24. c. 4. de ref. Matrim. scilicet ad 2. gradum. Dixi 2. Jure Positivo Humano. An vero Jure Divino vel Naturali in aliquo gradu affinitas dirimat matrimonium, questionis est. Ad quam.

13 Dico 2. Affinitas nulla, etiam in primo gradu Lineæ rectæ, probabilius dirimit matrimonium Jure Naturali & Divino. Sanch. citans S. Thomam 2. 2. q. 154. a. 9. ad 3. Pont. Mast. & hoc teste communiter Scotistæ, & apud Dian. communiter Thomistæ &c. contra Silv. Less. Tanner. P. Friderich, P. Reiffenstuel &c. Ratio; quia non sufficienter probatur nullitas matrimonii ex Jure Naturali inducta etiam pro primo gradu Lineæ rectæ; siquidem inter has personas nec datur superioritas & subiectio naturalis, nec ratio principii & principiatum, nec specialis reverentia vel amicitia, imo major sæpe aversio, v. g. inter novercam & privignum, quam inter extraneos. Confirmatur: affinitas ortum habens ex copula illicita nec

nec in primo gradu Lineæ rectæ dirimit matrimonium Jure naturali, v. g. si filius ducat concubinam sui patris, quod ipsimet Adversarii passim fatentur, uti Laym. Lug. P. Frider. &c. & patet exinde, quod Sacra Pœnitentia-ria non raro dispensare solet in hoc gradu, præsertim quoad usum matrimonii ab his personis jam contracti, quando hæc affinitas est occulta: ergo neque dirimit affinitas proveniens ex copula licita: cum, stando in Jure naturali, eadem fiat conjunctio per copulam illicitam ac licitam, eo quod per eam æque duo fiant una caro, & una cognatio ingrediatur fines alterius.

Objsic. 1. Noverca & privignus, socer & nurus &c. parentum & liberorum loco veniunt, § 6. 7. *inst. de Nupt.* ergo eadem fere novercæ & socero debetur reverentia, quæ parentibus a liberis: sed inter hos Jus naturale dirimit matrimonium: ergo. 2. Matrimonium inter affines in primo gradu Lineæ rectæ gravissimam continet indecentiam: ergo. 3. Affinitas est vinculum naturale, independenter a Jure ecclesiastico vel civili consurgens: ergo. 4. *Levit. 20. vers. 11. seqq.* concubitus cum noverca vel nuru recensetur eodem contextu cum præpostera libidine & bestialitate: ergo Jure naturali est turpis. 5. *1. Cor. 5.* dicit S. Paulus: *auditor inter vos fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec inter Gentes, ita ut uxorem patris sui aliquis habeat*: ergo novercam ducere in uxorem horrent omnes Gentes, etiam illæ, apud quas aliud Jus non est, nisi naturale. R. Ad 1. Parentum & liberorum loco veniunt non proprie, sed per analogiam, & quoad nomen potius, quam quoad rem. Ad 2. Quamvis contineat gravissimam indecentiam, ac propterea sit illicitum, tamen non tantam co-

tinet, quantam matrimonium inter veros & naturales parentes ac liberos, quæ matrimonium reddere possit nullum de Jure naturali. Ad 3. Etiam in primo gradu Lineæ obliquæ (& in remotioribus gradibus) affinitas est vinculum aliquo modo naturale, & tamen nec juxta ullum Doctorem Catholicum, quod scio, matrimonium in primo etiam gradu Lineæ obliquæ irritum est Jure naturali, & evincitur ex *c. fin. de divor.* ab exemplo S. Patriarchæ Jacobi duas sorores, Rachelem & Liam, sibi jungentis, & ex pluribus Pontificum dispensationibus, inter quas celebris est Julii II. postmodum a Clem. VII. approbata, consultis prius præcipuis Christiani Orbis Universitatibus, per quam Henrico VIII. Angliæ Regi data est potestas ducendi Catharinam Arragoniam, relictam fratris sui Arturi conjugem. Neque obstat dictum S. Jo. Bapt. Herodem sic objurgantis: *non licet tibi habere uxorem fratris tui.* Marc. 6. quia Herodes duxit uxorem fratris sui adhuc viventis. Itaque hoc vinculum affinitatis naturale facit quidem matrimonium seclusa dispensatione illicitum, non vero invalidum Jure naturali. Ad 4. Ibi sermo est de concubitu cum noverca extra matrimonium: vel solum indicatur, tale matrimonium ob indecentiam graviter prohiberi, non vero illud irritum esse Jure naturali. Ad 5. Si Paulus juxta communem interpretationem in contextu, *c. 7. seq. in fine* fundatam loquitur de casu, quo quis uxorem patris, adhuc viventis, sibi jungere voluit.

14 Quæres, quæ sit pœna incestuum nuptiarum, seu illorum, qui contrahunt, vel contrahere potius attentant, matrimonium in gradu consanguinitatis vel affinitatis prohibito? R. De Jure canonico est excommunicatio lata sententia,

tiæ. Clem. un. b. t. De Jure civili autem, si in Linea recta conjuncti, vel frater cum sorore, ejusque filia vel nepte, contrahunt matrimonium, olim decreta erat publicatio bonorum & exilium, atque, si persona fuit vilis, etiam verberatio. *Nov. 12. c. 1. & inde deducta Auth. incestas nuptias. C. de incestis nupt. juncto §. 1. seqq. inst. de Nupt.* De Jure novo Josephi I. Imper. in *Ordinat. Crim. art. 19. §. 21.* incestus inter parentes & liberos, inter cognatos in primo ac secundo gradu, & inter affines in primo gradu Lineæ rectæ poena gladii dicitur esse statuta.

T I T U L U S XV.

De Frigidis, & Maleficiatis, & impotentia coeundi.

S U M M A R I U M.

- 1 *Quid sit impotentia: quinam frigidi, & maleficiati.*
- 2 3 *Qualis impotentia dirimat matrimonium, & quo Jure.*
- 4 *Qualiter ob impotentiam dissolvi possit matrimonium.*
- 5 *Quomodo illa probari debeat ac possit.*
- 6 *Quid Juris, si post dissolutum ob impotentiam matrimonium apparet, conjuges fuisse potentes.*

1 **A**gitur hic de impedimento impotentiae, quæ definitur esse vitium vel naturale vel accidentale, impediens coitum: siquidem impotentia generandi, & sterilitas, cujusmodi datur in senibus, vel aliunde sterilibus, ad coeundum tamen potentibus, non est impedimentum

matrimonii, sed solum impotentia *coeundi*, seu inhabilitas ad commissionem carnalem maris & feminæ, h. e. ad copulam perfectam, quæ vir & mulier una caro efficiuntur: quæ impotentia laborant *Frigidi*, h. e. masculi, qui ob defectum caloris nativi vas femineum penetrare nequeunt, & *Maleficiati*, qui vel ex maleficio seu ope demonis, vel ex malitia hominum, naturali medio id efficientium, sunt inhabiles effecti ad copulam, siue viri sint siue feminæ. Impotentia coeundi dividitur 1. in *Naturalem*, quæ ortum habet ex defectu ipsius naturæ, ut si quis non habet membra ad copulam necessaria, aut habeat improporcionata, vel femina ita sit arcta, ut a viro nullatenus penetrari vel semen recipere valeat: & in *Accidentalem*, quæ provenit ex accidenti, v. g. ex castratione, quæ quis utroque testiculo est mutilatus, quia verum semen non habet, aut ex maleficio demonis, vel arte hominis, morbo gravi &c. 2. In *Absolutam*, quæ datur respectu omnium virorum, aut feminarum: & in *Respectivam*, quæ non respectu omnium, sed solum unius vel plurium personarum datur: sic arctitudo feminæ potest esse solum respectu unius vel alterius viri, aut maleficiū respectu unius tantum viri. 3. In *Perpetuam*, quæ nec per artem & media naturalia, nec per spiritualia, orationes, benedictiones &c. nec sine miraculo, aut peccato, aut mortis periculo tolli potest: & in *Temporalem*, quæ sine peccato, periculo vitæ, miraculo, per media naturalia vel spiritualia auferibilis est. 4. In *Antecedentem*, quæ jam datur ante matrimonialem contractum, & in *Supervenientem*, quæ primum post illum oritur.

2 Dico 1. Sola impotentia coeundi perpetua & antecedens, siue dein sit naturalis vel accident-

dentalis, sive absoluta vel respectiva; dirimit matrimonium non solum Jure positivo, sed etiam naturali & divino. Text. & DD. in c.1. seqq. & c.6. h.t. Ratio est, quia ad essentiam matrimonii spectat tradere jus, saltem radicale, ad usum corporis & copulam conjugalem juxta communem omnium sensum, fundatum in illo Gen. 2. *Erunt duo in carne una*: sed tale jus tradi non potest, ubi corpora ad copulam antecedenter & perpetuo sunt inhabilia: ergo.

3 *Objic.* 1. Finis principalis matrimonii est generatio prolis: sed iste finis cessat in illis, qui laborant impotentia generandi, uti sunt fenes &c. ergo etiam impotentia generandi, & non tantum impotentia coeundi, est impedimentum dirimens matrimonii. 2. Matrimonium non facit concubitus, sed consensus: ergo non obstante impotentia ad concubitum subsistet matrimonium. 3. Matrimonium inter perpetuo impotentes parit aliquam obligationem, ut nempe cum tali impotentia contrahentes debeant cohabitare tanquam fratres & sorores, c. 4. & 5. h. t. atque inter illos dicitur dari *retinaculum conjugale*, can. 2. *caus.* 33. q. 1. ergo valet tale matrimonium. 4. Potentia ad copulam est de substantia matrimonii, uti videmur dicere: ergo, si impotentia superveniat, perit & dissolvitur matrimonium jam contractum. R. ad 1. *dist. min.* iste finis cessat per accidens. C. *min.* per se. N. *min.* Si vir senio jam ita esset debilitatus, ut nec arte medica adjutus posset semen vel saltem partem seminis, utut sterilis, in vas feminae immittere, vel vetula ita esset disposita, ut nec partem seminis virilis recipere valeret (si retinere non posset, nihil obstaret) tunc etiam dicimus inhabiles esse ad matrimonium. Ad 2. Matrimonium non quidem facit concubitus, facit

facit tamen consensus, quo traditur jus, saltem radicale & remotum, corporum physice habili-
 lium ad copulam. Ad 3. *N. ant.* licet enim *c.*
4. & c. 5. b. t. permittatur cohabitatio instar fra-
 trum & sororum, non tamen præcipitur, sal-
 tem si cum ignorantia impotentiae contraxerunt,
 imo multi cum Sanch. valde probabiliter nec
 scienter contrahentes ad taliter cohabitandum
 obligant. In *can. 2. cit.* per retinaculum conjugale
 intelligitur vinculum putativum, quia dicitur in
 potestate contrahentium esse illud dissolvere: ve-
 rum autem vinculum matrimoniale dissolvere in
 potestate hominis non est. Ad 4. *diff. ant.* est de
 substantia matrimonii in fieri. *C. ant.* in facto esse,
 & postquam valide jam contractum est matri-
 monium. *N. ant. & cons.* Nullum impedimentum
 dirimens, quod supervenit matrimonio, istud dis-
 solvit, quamvis quodlibet dirimat contrahendum.

4 Dico 2. Quamvis conjuges deprehenso im-
 potentiae impedimento possint reclamare, & se-
 parationem petere, nisi velint cohabitare instar
 fratris & sororis. 2. Et quidem quocumque tem-
 pore voluerint. 3. Propria tamen auctoritate
 separationem instituere nequeunt, sed opus est
 auctoritate Judicis Ecclesiastici. 4. Et prævia
 probatione legitima impotentiae. Pars 1. con-
 stat ex *c. 5. b. t.* Pars 2. ex *c. 6. & fin. eod.* his
 tamen contrariari videtur *c. 1. eod.* & ibi Glos-
 sa. ubi femina, primum post lesqui annum al-
 legans impotentiam viri, dicitur non amplius
 audienda, licet audiri deberet, si statim, nem-
 pe post unum vel alterum mensem allegaret.
 Sed hæc antilogia evitatur dicendo, quod, quan-
 do uterque conjugum fatetur vel allegat impo-
 tentiam, semper id possit: si vero unus tantum
 allegat, alter negat, tunc statim debet allega-
 re, si indicia impotentiae sint dubia: si vero hæc
 sint

sint certa, aut valde verisimilia, tunc semper audiri debet. Pars 3. ex c. 3. de divor. propter periculum scandali, & peccati, ne temere dissoluto matrimonio aliud contrahatur invalide, & sic in perpetuis vivatur adulteriis. Unde nec utrique conjugum, impotentiam alleganti ac facienti, etiam sub juramento, creditur, quia posset contingere, ut mutue cohabitationis pertæsi prætenderent falso impotentiam. Pars 4. ex c. 1. cit. & ex primum adducta ratione. Adde, quod pro matrimonio semel contracto stet præsumptio Juris, item possessio, ac insuper causa matrimonii sit favorabilis: proin ad illud dissolvendum requiritur probatio impotentiae plena & concludens.

5 Quæres, quomodo probari possit ac debeat impotentia, ut Judex declaret, matrimonium, semel contractum, non valere, & separare valeat conjuges putativos? R. 1. Per inspectionem corporum (si aliunde sciri nequeat) faciendam apud viros a Medicis & Chirurgis, saltem duobus, fide dignis, & in arte expertis; apud feminas vero ab obstetricibus, vel aliis honestis matronis, saltem duobus, fide dignis, & in arte vel opere nuptiali expertis Text. & DD. in c. 6. & fin. cit. c. 4. c. penult. de probat. Neque his viris aut feminis creditur, nisi sub juramento affirmantibus vel negantibus impotentiam, per c. 51. de testib. R. 2. Si per inspectionem innotescant indicia certa impotentiae, matrimonium statim pro nullo declarandum est. R. 3. Si deprehendantur indicia valde verisimilia, h. e. quasi moraliter certa, ita ut potentia non militet probabilis ratio, tunc conjugibus est deferendum juramentum scientiae, quo asserant se copulam habere non posse, & simul septimæ manus consanguineorum, h. e. septem

confanguineis (vel in horum defectu septem vicinis, aut, si tot haberi nequeant, saltem duobus vel tribus) iuramentum *credulitatis*, quo affirmant, se omnino credere, quod conjuges verum jurent. Et tunc matrimonium rursus statim est pronuntiandum nullum, *c. 5. b. t. Sanch. l. 7. d. 107. n. 4. &c. & alii. R. 4.* Si ex inspectione, vel alia probatione, detegantur indicia solum probabilia, & sic impotentia sit vere dubia, tunc non statim dissolvendum est matrimonium, sed injungendum conjugibus integrum triennium, a copula attentata continuandum, ad explorandam potentiam vel impotentiam: quo elapso si necdum habeatur certitudo, uterque tamen asserat impotentiam, rursus & conjugibus & septimæ manui deferendum est iuramentum, de quo supra: præstito autem utroque juramento matrimonium est annullandum. Text. & DD. in *c. 5. & c. fin. cit.* Quod si vero una tantum pars elapso triennio neget jurato, toto tempore, licet conati sint, saltem aliquoties intra hebdomadem, copulam perficere se potuisse, altera autem affirmet copulam, credendum est affirmanti, & pro valore matrimonii pronuntiandum, per *c. fin. de sent. & re jud. q. 65. de R. J. in 6.* quia prævalet favor matrimonii, & possessio. Nec objicias, si femina neget copulam, & per inspectionem matronarum deprehendatur adhuc esse virgo, inde crui certitudinem impotentiae, consequenter feminae copulam neganti potius credendum, & pronuntiandum contra matrimonium, quia oculus obstetricum potest falli, *c. penult. de probat.* Et Paulus Zachias præstantissimus Medicus negat, certo deprehendi posse virginitatem ex inspectione.

6 Dico 3. Casu quo matrimonium ob impotentiam, legitime probatam in Judicio, est dissolvendum,

tum, postea vero apparet, conjuges fuisse potentes, eo quod forte fornicentur, vel in alio matrimonio, postea contracto, prolem generent &c. regulariter restaurandum est, dissoluto altero, quod forte secutum est. Communis & certa ex *c. 5. & 6. h. t.* Neque sententia contra matrimonium lata unquam transit in rem judicatam. *c. 7. de sent. & re jud.* Dixi regulariter; nam restaurandum non est 1. si impotentia per peccatum, aut per miraculum, est sublata, quia tunc fuit perpetua. 2. Si fuit respectiva, nempe respectu prioris conjugis, non vero respectu aliorum vel aliarum. 3. Si pars separata Religionem professam sit, supposito nempe, quod matrimonium revera nunquam consummatum fuerit.

T I T U L U S X V I.

De matrimonio contracto contra Interdictum Ecclesiae.

S U M M A R I U M.

- 1 Per Interdictum Ecclesiae quid hic intelligatur.
- 2 Quinam matrimonium interdicere possint.
- 3 Tempore feriato non interdicitur a Jure ipsum matrimonium, sed nuptiae tantum.
- 4 Quinam possint dispensare in Impedimentis impediens.
- 5 6 Quinam & in quibus impedimentis dirimentibus.
- 7 A quo Tribunali Romano petenda sit dispensatio.
- 8 9 Quid eam petentibus, & exequentibus observandum sit.

10 Nul-

- 10 Nullitas matrimonii vel est ex defectu consensu, vel ex alio Impedimento.
- 11 Quomodo restaurari possit, si fuit nullum ob aliud, quam consensus, Impedimentum.
- 12 13 Quomodo, si ob defectum consensus ex parte unius tantum: an necesse sit hoc casu nullitatem aperire alteri parti.

PER Interdictum Ecclesie generaliter acceptum intelligi quidem potest omne impedimentum matrimonii tam dirimens, quam impediens ab Ecclesia introductum: specialiter tamen acceptum sola donotat impedimenta impediens, quæ sunt *sacratum tempus: vetitum: sponsalia: votum*, ut n. 30. docuimus ad tit. 7. de Voto ad tit. 6. de sponsalibus autem, quatenus sunt impedimentum impediens, ad tit. 4. abunde dictum: supersunt *sacratum tempus, & vetitum*, quod ultimum est presse interdictum Ecclesie, prout est hujus loci, & definitur esse *specialis prohibitio, quæ Superior Ecclesiasticus ob justam causam certis personis vetat, ne matrimonium contrahant*, v. g. quia dubium est vel suspicio latentis impedimenti, vel gravis scandalum, aut inimicitiarum &c. *Tempus sacratum*, seu *feriatum*, hic dicitur illud, quo solemnes celebrari nuptiæ prohibentur ab Ecclesia: quod tempus hodie à Trident. sess. 24. c. 10. de ref. matrim. restrictum est ad Adventum Domini & ad Quadragesimam, ita ut ab Adventu usque in diem Epiphaniæ, seu festum Trium Regum, & a die Cinerum usque ad Octavam Paschæ, seu Dominicam in Albis inclusive, non liceat celebrare solemnes nuptias. Ceterum quia supinde contingit: ut in impedimentis matrimonii tam dirimentibus, quam impediens, dispensari debeat, nullus vero titulus de hac re existit,

hoc

hoc loco etiam de *Dispensatione* in Impedimentis Matrimonii quadam differemus, uti & de *Revalidatione* seu *Restauracione* Matrimonii forsan nulliter contracti.

Dico 1. Interdicere matrimonium specialiter certis personis potest non solum Papa, Episcopus, & hujus Vicarius Generalis, de quibus nemo dubitat, sed etiam Parochus ex justa causa, imo si suspicio detur de latente impedimento, debet. 2. Si tamen tali prohibitione, etiam Pontificis, non obstante contraherent matrimonium, graviter quidem peccarent, gravi-que subjacerent poenae, illud tamen valeret. Utraque pars sumitur ex *c. 1. & 2. b. t. c. fin. de clandest. disp.* At Obiic. 1. Causas matrimoniales tractare & cognoscere spectat ad Episcopum, & Judicem pro foro externo jurisdictione instructum *c. 1. de consang.* sed Parochus non competit jurisdictio pro foro externo. 2. In *c. 2. & 4. de sponsa duor.* Matrimonium habetur pro irritum, si super Sponsalibus cum alia persona prius initis mota est lis, & matrimonium propterea ab Episcopo interdictum: ergo. 3. In *c. 13. de despons. impub.* Matrimonium contra interdictum Pontificis initum decernitur esse irritum: ergo saltem prohibitio Papae facit Matrimonium nullum. Resp. ad 1. Inde plus non evincitur, quam Parochum non posse *Judicialiter* ac instar *Judicis* prohibere matrimonium, non vero *extrajudicialiter* & instar *Pastoris*, cui incumbit animarum cura. Ad 2. Ibi est sermo non de *Sponsalibus de futuro*, sed de *præsenti*. Ad 3. Ibi Pontifex clausulam irritantem expresse adjecit, quod quidem ipse solus potest, sed ordinarie non solet.

3 Dico 2. Non ipsum matrimonium, seu contractus matrimonialis, prohibetur prædicto

cto tempore feriato sed tantum nuptiæ, h. e. solemnis benedictio, solemnis traductio sponsæ in domum sponsi, externa pompa, publica vanæ lætitiæ signa, choreæ, convivia. *can. 8. seqq. caus. 33. q. 4. c. 4. de feriis.* quia ista tantum repugnant sanctitati prædictorum temporum, ubi Ecclesia specialiter vacari vult devotionis & pietatis operibus. *Objic.* Etiam ipsum matrimonium sine dictis solemnitatibus, imo & celebratum diebus Veneris aut Sabbati communiter censetur esse illicitum: ergo & ipsum matrimonium est prohibitum tempore feriato, & non in hoc tantum, sed etiam in diebus veneris ac sabbati celebratum. *R. dist. conf. vi Consuetudinis*, ut passim videtur esse recepta sub opinione obligationis. *transeat. vi Juris scripti. N. conf.*

De Dispensatione in impedimentis matrimonii.

4 Dico 3. In impedimentis impredientibus, quæ sunt Juris humani & Ecclesiastici, uti *Sacratum tempus*, & *Vetitum*, possunt dispensare Episcopi, Vicarii Generales, & quicumque jurisdictionem quasi Episcopalem in aliquo territorio obtinent. 2 In iis autem, quæ sunt Juris divini & naturalis, uti sunt sponsalia, & votum reservatum, quale est votum castitatis perfectæ & Religionis ingrediendæ, ex justa causa solus Pontifex regulariter. Pars prior sumitur ex *c. 2. de eo, qui cognovit.* & ex generali consuetudine. Pars posterior ex *c. 16. Matt.* & communi sensu DD. item quoad sponsalia, exinde, quod Papa possit dispensare, ut suo loco videbimus, in sponsalibus de præsentī seu in matrimonio Rato, a fortiori proin in sponsalibus

de

de futuro: quoad dicta Vota, soli Pontifici in *Extrav. 5. de Pœnit. & Remiss. int. com.* reservata, ex hoc, quod inferior nihil possit in Lege Superioris. Addidi 1. *ex justa causa*, quæ in omni dispensatione est necessaria, & quidem, si Superior dispenset in lege sua, ad licentiam, si in lege Superioris, ut si Papa dispenset in Lege divina vel naturali, etiam ad valorem dispensationis. Causa autem dispensandi in sponsalibus, ubi alicui jam quæsitum est jus, fere debet esse publica, v. g. si gravia incommoda timerentur ex matrimonio &c. in Voto autem castitatis periculum valde magnum incontinentiæ, majus bonum communitatis, quod speratur ex nuptiis &c. Addidi 2. *Quale est votum castitatis perfectæ*, nimirum *integræ, ac perpetuæ*, quo quis abstinere se ab omni actione & delectatione venerea tam licita, ut est in conjugio, quam illicita, & quidem in perpetuum, Deo promittit; quod votum simul debet esse *perfecte editum*, nempe cum plena advertentia, libere, sponte, absolute, ac ex amore castitatis; siquid ex his desit, votum non est reservatum Pontifici, quamvis ceteroquin valeat. Addidi 3. *regulariter*; nam in casu extraordinario, ubi hæc duo concurrunt (magnum v. g. periculum incontinentiæ, scandali, damni &c. ex mora longiore ex una, & ex altera parte difficilis recursus ad Papam) passim DD. etiam Episcopo tribuunt potestatem dispensandi, quam sententiam doceri & praticari seit Pontifex, neque reclamari ergo consentit. Notant tamen, raro dari tantam necessitatem, ut non possit matrimonium differri, donec per litteras recurratur Romam.

5 Dico 4. In impedimentis dirimentibus Juris naturalis, uti est Error, Ligamen, Ætas, Impotentia, & consanguinitas in primo gradu

Lineæ rectæ, nec Summus Pontifex dispensandi potestatem habet. 2. Bene tamen in omnibus, quæ sunt juris Ecclesiastici. 3. Nullus tamen inferior Pontifice, nisi ab hoc ipsi vel expresse vel tacite concessum sit. Pars 1. constat ex *c. 16. de Majorit.* & quia inferior nihil potest in lege Superioris. Pars 2. ex *c. 8. de consang. c. 24. pr. de sent. excomm. in 6.* & ex ratione, quia Lex Ecclesiastica totam suam vim habet, ac dependet a libera voluntate Legislatoris Papæ. In quibusdam tamen impedimentis nunquam dispensat, ut in gradibus Lineæ rectæ, & in primo Lineæ transversæ, ut frater & soror contrahant matrimonium in aliis nonnisi difficillime, ut in conjugicidio publico, in impedimento disparis cultus: in aliis sæpe & facile, ut in tertio vel quarto gradu consanguinitatis vel affinitatis, in impedimento publicæ honestatis, item quando matrimonium in facie Ecclesiæ cum impedimento jam fuit contractum. Pars 3. ex *c. 16. cit. & Clem. 2. pr. de Elect.* cum in lege & voluntate Superioris nihil possit inferior, nisi in casu extraordinario urgentissimæ necessitatis, de quo *n. præ.* si impedimentum sit occultum, & tale, in quo soleat dispensari: eo quod Pontifex in tali casu ex epikia censetur id permittere. Interim tamen solet Papa Episcopis in nostra Germania indulgere privilegium, singulis quinquennis vel quadrienniis de novo petendum, ut dispensent 1. cum Hæreticis ad perseverandum in matrimonio, quod jam contraxerunt etiam in secundo gradu consanguinitatis. 2. Cum pauperibus in gradu 3. aut 4. simplici & mixto consanguinitatis vel affinitatis, etiam ad contrahendum matrimonium. Per *gradum mixtum* intelligitur inæqualis distantia duorum a com-

moni stipite, quo in casu licet alias regula sit, quod eo gradu distent inter se, quo distat remotiori; tam tamen in dispensationibus Curia Romana non observare dicitur, sed rationem habet etiam proximioris gradus, itaut fratrem v.g. & fratris filium non simpliciter in secundo gradu esse censeat, sed in secundo attingente primum. 3. Cum quibusvis in impedimento publicæ honestatis ex sponsalibus proveniente. 4. In impedimento criminis, ubi machinatio in mortem non intervenit. 5. In impedimento cognationis spiritualis, præter levantem & levatum. Sed in his casibus debent Episcopi dispensationem dare omnino gratis, & in scriptis, ac in iis exprimere, quod dispensent *ex potestate delegata*, ac addere clausulam, *si mulier non sit rapta*.

6 *Objic.* 1. Diximus, quod Papa dispensare possit in voto castitatis perfectæ, non obstante, quod sit impedimentum impediens matrimonio jure naturali ac Divino: ergo etiam poterit in impedimentis dirimentibus juris naturalis. 2. Papa probabilius pollet potestate dispensandi in matrimonio rato; ergo in impedimento ligaminis dirimente, quod tamen est juri naturalis. 3. Non potest dici, an ad hoc, ut Papa dispense in impedimentis dirimentibus juris Ecclesiastici, requiratur causa vel non, & qualis? ergo. Resp. ad 1. *N. conf.* quia ad dispensandum in votis accepit Papa a DEO & Christo potestatem dispensandi, ut docet nos usus & continua praxis Ecclesiæ, non vero id constat de impedimentis dirimentibus juris naturalis. Dein votum dependet a determinatione libera voluntatis humanæ, & hinc, si Papa in eo dispensat, directe tollit legem ab homine libera voluntate sibi positam, in quam habet potestatem, ac solum indirecte & consecutive, di-

dispensando in voto, tollit Legem divinam & naturalem; quæ sublata lege ab homine sibi imposita in consequentiam & per se cessat. Ad 2. Est eadem responsio; nam ex usu Ecclesiæ etiam discimus, Papæ concessum esse a Deo dispensare in matrimonio Rato, & hoc Impedimentum etiam dependet a libera voluntate hominis matrimonium Ratum contrahentis. Ad 3. *N. ant.* & dico, ut Pontifex licite agat, requiri justam causam, non ut valide. Justæ autem causæ censentur esse. 1. Evitatio peccati, scandali, infamiæ, damni, gravium inimicitiarum. 2. Defectus dotis competentis ad nubendum non consanguineo vel non affini. in loco proprio originis. 3. Ætas feminae nunquam nuptæ, si nempe 24. ætatis annum egressa hætenus virum, non consanguineum aut non affinem, reperire non potuit. 4. Angustia loci, si nimirum in vicinia non adsit vir paris conditionis non consanguineus &c. 5. Conservatio præcellentis aut illustriæ familiæ in eadem stirpe, & conservatio divitiarum in Magnatum familia. 6. Excellentia meritorum in Ecclesiam. Item prærogativa dignitatis personarum, ut si sint Principes; vel etiam prærogativa nobilitatis &c. De reliquo

7. Notandum adhuc 1. duplex pro concedendis dispensationibus a Pontifice, erectum esse tribunal Romæ. Primum vocatur *Sacra Pœnitentiaria*, quæ dispensat pro foro interno tantum, & in impedimentis occultis duntaxat, tam ad contrahendum matrimonium, quam ad permanendum in contracto, excepto impedimento consanguinitatis, in quo non dispensat ad contrahendum, sed solum ad permanendum in contracto, & quidem in tertio tantum vel quarto gradu. Si ab hoc tribunali petatur dispensatio,

non

non exprimuntur vera nomina dispensandorum, sed solum ficta, v.g. *Titius, Berta* &c. aut per litteras *A.B.C.* &c. Neque ullæ petuntur vel solvuntur expensæ, aut taxa. Alterum appellatur *Dataria*, a qua dispensatur pro foro externo; vera dispensandorum nomina cum Diocesi sunt exprimenda, & expensæ cum taxa pecuniaria, subinde non modica, solvendæ, nisi expediatur dispensatio in *forma pauperum*, de qua vid. Reiffenstuel in *appendice ad lib. IV.* Ad *Datariam*, quæ etiam *Officium minoris gratiæ* dicitur, pertinet quoque *Cancellaria*, & *Perfectura Brevium*.

8 Notandum 2. Oratoribus, seu dispensationem petentibus, incumbere, ut fideliter exprimant, imprimis omnes circumstantias facti, nihil addendo falsi, per quod dispensans moveri, & nihil reticendo veri, per quod absterri a dispensando, posset, si sciret; dein causam rationabilem dispensandi: quæ consideratur duplex, *finalis*, quæ movet ex toto animum dispensantis: alias non dispensaturi: ac *impulsi-va*, quæ solum est motivum impellens & juvans animum concedentis gratiam, quam quidem concederet absque illa, non tamen tam facile ac prompte. Si causa finalis & movens non existat tempore dispensationis, hæc est invalida.

9 Notandum 3. Circa executionem obtentæ dispensationis: ubi executor quoad omnia attendere ac præ oculis habere debet tenorem litterarum Apostolicarum, ac prævia extrajudiciali informatione capta de veritate precum & causæ juxta eundem, & juxta præscriptas clausulas, facere executionem, nisi velit dispensationem nullitatis periculo exponere, & se peccato obstringere: neque quidquam, etiam sponte oblatum, licite accipit intuitu dispensationis.

Si dispenseſet *Dataria*, executio ſolet committi Epifcopo, vel potius Vicario Generali, Dioceſis illius, in qua ſunt Oratores, &, ſi in di- verſa exiſtant, ubi degit Oratrix. Si *Pœnitentiaria*, committitur diſpenſatio vel Parocho, vel Confefſario, quem oratores, vel oratrix ele- gerit, qui tamen neceſſario debet eſſe Theolo- giæ auc SS. Canonum Doct̃or (niſi petens diſ- penſationem ſibi, licet Doct̃or non ſit, litte- ras aperiendi & exequendi licentiam impetra- verit) item debet eſſe approbatus ab Ordina- rio Oratricis, vel ſaltem in illa dioceſi, in qua fit executio. Si Doct̃or non ſit, ſufficit, ſi ad huiusmodi litteras aperiendas ſit privilegiatus, uti ſunt PP. Societatis Jeſu, & qui cum illis communicant in privilegiis. Denique debet ab oratrice, vel latrice, ſpecialiter eſſe electus: ſic enim ſolet fieri exterior litterarum inſcri- ptio: *Discreto viro N. Confefſario, Theologiæ Magiſtro (vel Decretorum Doct̃ori) ex approba- tis ab Ordinario, per latricem pœnitentem eli- gendo*. Et hinc, poſtquam accepit litteras, in quibus continetur mandatum diſpenſandi, de- bet illas adhuc clauſas conſignare oratrici (vel oratori) dicendo, nunc eſſe in ipſius arbitrio, qualem Confefſarium pro executione eligere ve- lit, modo is habeat dictas qualitates. Dein, ſi ipſe fuerit electus, debet eam monere de neceſſitate conſitendi, tum in ipſa confeſſione pœnitentem prius examinare, an preces veri- tate nitantur &c. dein abſolvere, ac ſtatim diſ- penſationem ſubungere, ac poſtmodum litte- ras S. Pœnitentiariæ dilacerare, vel alio modo, v. g. amoto figillo, deſtruere, ut ad proban- dum pro foro externo nihil omnino valeant; quia pro ſolo foro interno conceſſa eſt diſpen- ſatio a Pœnitentiaria.

*De Revalidatione matrimonii nulliter
contracti.*

10 Nulliter contrahi potest matrimonium ex duplici capite. 1. Propter defectum consensus, quem una pars vel non habuit, contrahendo fecte, vel non sufficientem, contrahendo ex metu gravi injuste incusso &c. 2. Propter aliquod impedimentum aliud, puta consanguinitatis, affinitatis, publicæ honestatis &c. Jam quæstio est gravis, an, si Pars conscia talis defectus, vel impedimenti (in quo opus est prævia dispensatione) restaurare & convalidare velit matrimonium, ponendo novum consensum, necesse sit, ut altera Pars de nullitate certior fieri, & novum quoque consensum ponere debeat. Dein an opus sit, ut novus consensus ponatur coram Parocho & testibus, si prius coram his, licet invalide ob latens impedimentum, fuerit contractum.

11 Dico 5. Si matrimonium fuit nulliter contractum ob aliud impedimentum, quam sit præfate defectus consensus ex parte unius, necessarium est, ut alteri Parti manifestetur nullitas Matrimonii, ut ab utraque Parte ponantur novus consensus. Communissima cum S. Thome & Scoto. Ratio est, quia ex neutra Parte validus fuit positus consensus, eo quod persone propter impedimentum, quod utramque afficit, fuerint omnino inhabiles sicut ad matrimonium, ita & ad consensum in matrimonium: ergo utramque oportet de novo consentire: sed consensus, quo convalidari debet matrimonium, dari nequit, nisi utraque pars velit: ergo utraque Pars scire debet nullitatem; cum errantis & ignorantis non sit consensus. l. 8. l. 9. C.

de J. & F. J. Nec ratificari valet, quod ex nulla sui parte exstitit. Confirmatur ex Stylo Curiae Romanæ; quando enim Pœnitentiaria dispensat ad remanendum in matrimonio nulliter contracto; addere solet hæc verba, *muliere (viro) de nullitate prioris consensus certiorata, sed ita caute, ut latoris delictum nunquam detegatur*. In hoc autem sæpe magna difficultas: si impedimentum non habet ortum ex delicto, & bene inter conjuges putatitios convenit, arduum non est: at si ex revelatione nullitatis timendum est periculum divortii, desertionis liberorum, scandali, aut diffamationis, quam contrahit manifestans nullitatem, quæ forte fundatur in suo delicto, v.g. in affinitate ex copula illicita prius habita cum consanguineo conjugis, caute & circumspecte procedendum est, v.g. dicendo ad Partem nullitatisignaram: *mi vir (uxor) puto me tempore contractus non habuisse verum & sufficientem consensum* (quod omnino verum est) *vis ergo eum renovare, sicut ego eundem nunc renovo*: si Pars altera respondeat, *volo, placet &c.* res est salva, quia virtualiter certificata est de nullitate, licet non de causa nullitatis, quod non requiritur. Vel manifestari nullitas potest conditionate de præterito vel præsentis, sic: *si matrimonium nostrum ex aliqua causa fuisset nullum, aut esset nullum, visne illud convalidare, & de novo consentire, sicut ego de novo consentio, ut consequamur gratias actuales, quas adeo necessarias conjugibus matrimonii Sacramentum confert*: si reponat, *volo &c.* rursus convalidatum est matrimonium. Imo, si etiam ex tali manifestatione, & modo tendendi, timerentur gravissima incommoda, separationis, diffamationis, scandali &c. licebit sequi sententiam probabilem gravium DD. Sot. Henrici. Sanch. Dicast. Gobat, Syri placet.

cent. &c. qui docent sufficere, si omiſſa revelatione nullitatis poſt impetratam diſpenſationem obtineatur ab ignorante novus conſenſus per hoc, quod maritali affectu petatur & redatur debitum conjugale.

12 Dico 6. Si matrimonium fuit nulliter contractum ob defectum conſenſus, quem una Pars non poſuit ſufficientem, probabilius neceſſe non eſt nullitatem aperire alteri Parti, ſed ſufficit, ſi illa ſola ponat novum & verum conſenſum. Ita cum-S. Th. Navar. Sanch. Conink, Laym. Pirhing. alii multi, contra Felin. Scot. Pont. Palao, Krimer &c. quibus noviffime acceſſit P. Placidus Bockn, valde abundans in ſuo ſenſu, *lib. 4. tit. 3. §. 3.* Probatur 1. in hoc caſu unus vere ac libere conſenſit, atque valide, cum nullum matrimonii impedimentum fuerit inter contrahentes, & ambo fuerint per ſe habiles ad matrimonium: ergo iſte conſenſus durat, ſaltem virtualiter & moraliter, ſicut in aliis contractibus, quamdiu non revocatur, & altera Pars habetur & tractatur iſtar conjugis. per *c. fin. de Procurat. in 6.* ergo, ſi poſtmodum accedat conſenſus illius Partis, quæ prius vere non conſenſit, vel non ſufficienter, habetur conſenſus mutuus; nec enim neceſſe eſt, ut conſenſus in matrimonium, ſicut in aliis contractibus, ab utraque Parte ponatur phyſice ſimul, ſed ſufficit, ſi ex intervallo ſequatur conſenſus alterius Partis, & interea non ſit revocatus a comparte poſitus conſenſus. 2. In *c. 21. de Sponſal.* habetur, quod puella, quam vitricus invitam & renitentem matrimonialiter copulavit viro, longiori cohabitatione matrimonium convalidaverit tacite in illud conſentiendo, licet vir de nullitate non ſit monitus, nec novum conſenſum

posuerit. Simile quid habetur *e. fin. de conjug. serv.* ubi matrimonium, quod quis ignoranter cum ancilla contraxit, & sic nulliter propter defectum consensus in errore conditionis servilis fundatum, dicitur restaurari, si postmodum consensit cognita conditione servili: ergo, ubi matrimonium fuit nullum ex defectu consensus solum unius, convalescit per consensum novum unius.

13 *Obje.* 1. Quando unus contrahentium fide vel per errorem substantialem, vel per metum consensit in matrimonium, & sic ratione defectus consensus ex parte unius illud fuit nullum, etiam alterius consensus fuit nullus & invalidus: ergo ex utraque Parte debet poni novus consensus. *ant.* manifeste demonstrat P. Bockn, ut ipse ait, hoc modo: consentiens procedit ex errore, & frustratur objecto sui consensus; nam consensus conjugalis essentialiter respicit consensum alterius Partis, quo acceptat jus in corpus sibi traditum, & vicissim tradit: ergo, si altera Pars non vere & sufficienter consentit, consentiens procedit ex errore, & ejus consensus destituitur objecto: ergo nullus & invalidus redditur: ergo debet de novo poni cognita nullitate matrimonii. 2. Qui cum simulante contraxit, non amisit libertatem suam & potestatem alias eligendi nuptias: ergo eam non censetur abdicare, & ratificare matrimonium, quamdiu ignorat, illam sibi competere; nihil enim voluit, nisi cognitum, & ignorans nec approbat nec ratificat, *arg. l. 35. ff. de Pact. & l. 10. C. de donat.* Accedit 3. Contrahens matrimonium non aliter consentit, nisi sub conditione, si & Pars altera consentit, vel consensit: ergo deficiente hac conditione deficit & consensus illius. 4. Illa duo *cc.* quae allegavimus in probatione nostra secunda, non sunt ad rem; nam

ibi

ibi hypothesis est de marito, qui jam aliunde scivit consensum metu extortum non sufficere, & de uxore ancilla, quæ pariter scivit suam conditionem, consequenter nullitatem matrimonii: quo in casu utique sufficit, solam Partem metu adactam, vel errore inductam, iterare consensum, si advertat, Partem alteram cessante metu & errore sibi ultro convivere, & sic tacite consentire.

R. ad 1. *N. ant.* Ad demonstrationem manifestam *dist. ant.* procedit ex errore, & frustratur objecto sui consensus, hic & nunc. *C. ant.* pro tempore, quo altera Pars ex intervallo verum & sufficientem ponit consensum, quo acceptæ traditionem, & vicissim tradit jus in suum corpus, altera autem Pars interea suum consensum non revocavit. *N. ant.* & retorq. in aliis contractibus bilateralibus, qui perfici possunt, licet consensus alterius Partis ex longiori intervallo sequatur, non obstante, quod per errorem creditum sit eum statim initio intervenisse. Idem est de acceptance donationis. Consensus igitur conjugaliter essentialiter quidem respicit consensum alterius Partis, vel mox, vel ex intervallo ponendum, non vero ponendum statim. Ad 2. Non quidem amisit libertatem eligendi alias nuptias, quamdiu priores per consensum alterius Partis non fuerunt convalidatæ, bene tamen postquam per consensum ex intervallo factum fuerunt ratificatæ. Ad 3. *N. ant.* hæc enim conditio de præsentis vel præteriti nec ex natura rei, ut patet in aliis contractibus, nec ex dispositione Juris ulla inest contractui matrimoniali, nec ex voluntate contrahentis, qui ponitur hanc conditionem non addidisse, & ejus existentiam suum consensum non alligasse: sufficit ergo ad valorem consensus ab una Parte positi, si alterius

consensus ex post sequatur, quem utique aliquando ponendum respicit velut conditionem sine qua non perficitur, contractus matrimonialis, imo exigit tanquam essenziale constitutum. Qui ex parte sua verum ponit consensum, absolute ponit & valide, cum sit persona habilis, & non alligat vel restringit ad actualem consensum simul ac statim positum ab altera parte, licet non consentiret, si sciret, alteram nunc non consentire; nec enim attenditur, quid aliquis esset factururus sub hypothese scientiæ & secluso errore, sed quid actu faciat, & velit: sicut putans se ducere virginem, cum tamen non sit, valide consentit, licet eam non duceret, si sciret, non esse virginem. Et in hoc, & quoad consensum absolutum, est paritas, non in eo, quod virginitas sit qualitas accidentalis, consensus autem sit requisitum substantiale. Imo nec de essentia matrimonii est simultas consensus utriusque. Ad 4. negatur imprimis, quod maritus sciverit, metum a tertio esse incussum puellæ: dein, etsi hoc scivisset, & ancilla sciverit suam conditionem servilem, unde probatur, quod sciverint, matrimonium propterea esse nullum? Denique si sciverint nullitatem matrimonii siue non, jura in *citt. cc.* plus non requirunt, quam ut metum passa, & errore inductus, renouent consensum, nihil dicendo de altera parte, cujus consensum supponunt perdurare.

14 Dico 3. Si matrimonium fuit nulliter contractum in facie Ecclesiæ, seu coram Parocho & testibus, & conjuges illud de novo contrahere, ac restaurare velint, non opus est, ut id faciant coram Parocho & testibus, nisi impedimentum sit notorium, vel ita saltem publicum, ut plene pro foro externo probari posset, & periculum sit, ne plene probetur. Communis cum Sanch. & Laym.

con-

contra Pont. & Barb. quia dispositio Trid. præsentiam Parochi &c. requirens non comprehendit hunc casum, utpote fundata in periculo recedendi a matrimonio valide contracto, & ad alias nuptias convolandi: quod periculum in tali casu per se & universaliter cessat; cum satis Ecclesiæ ex libro Parochi constet matrimonium esse contractum, & conjuges nequeant recedere ab invicem nisi manifeste probata nullitate, quam tamen probare non intendunt, sed in conjugio perseverare. Dein præsentia Parochi & testium semel adhibita moraliter perseverat, & inducit præsumptionem, ac fidem facit in foro externo de matrimonio rite contracto, Confirm. ex eo, quod, quando S. Pœnitentiaria mandat dispensari in matrimonio occulto, expresse moneat, *ut secrete* ad vitanda scandala fiat restauratio: Dataria vero, quæ dispensat in impedimento publico, præcipit, ut fiat *in facie Ecclesiæ*. Dices: Parochus & testes, qui fuerunt adhibiti, non possunt testari de matrimonio *valide* contracto, nisi iterum adhibeantur. R. Sufficit, quod testari possint de apparenter valide contracto. Ad testem non pertinet deponere de veritate in se, quatenus dependet ab occultis, sed de re, prout per signa externa apparet.

T I T U L U S X V I I.

Qui Filii sint Legitimi.

S U M M A R I U M.

- 1 Quid sit legitimitas, & legitimatio prolium.
- 2 3 4 Quinam liberi censeantur legitimi, vel illegitimi, nempe naturales, spurii, orti ex dampnato coitu &c.

- 5 Naturales legitimantur plene per subsequens
matrimonium, etiam mediatum, modo sit
validum: imo legitimari etiam possunt per
Rescriptum.
- 6 Quinam & a quibus legitimari valeant per
Rescriptum.
- 7 8 An, quando, & quomodo Pontifex legiti-
mare possit in ordine ad effectus tempora-
les, v. g. ad successionem hereditariam.
- 9 Quis sit Iudex in causa legitimatitatis.

1 **F**inis & effectus precipuus matrimonii est
procreatio liberorum, qui propter ma-
trimonium vocantur *Legitimi*: his opponuntur
Illegitimi, quos nimirum Jura positiva pri-
vant variis favoribus, v. g. status paterni, of-
ficiorum, dignitatum, successionis in bonis pa-
rentum, Ordinum &c. tanquam maculatos ob
natalium defectum, scil. in estimatione mora-
li propter maculam paterni peccati: quia ta-
men isti possunt legitimari, seu natalibus resti-
tui, ita ut in ordine ad certos effectus habeantur
pro legitime natis, etiam de legitimatone,
quæ fit vel per subsequens matrimonium, vel
per rescriptum Principis, aut alterius a Princi-
pe potestatem obtinentis, agendum est.

2 Dico 1. Filii (idem est de filiabus, per l. 116.
& 201. ff. de V. S.) *Legitimi* hoc locò dicuntur
non tantum, qui ex justis nuptiis, seu matrimo-
nio vere & re ipsa valido nati sunt, ut tenent
omnes ex l. 6. ff. de his, qui sui vel alieni, & c. 2.
b. t. sed etiam qui ex matrimonio putatitio vali-
do procreati sunt, modo una saltem pars tempo-
re contractus matrimonialis fuerit in bona fide,
nimirum in probabili ignorantia impedimenti
dirimentis, & denuntiationes sint præmissæ, ac
nemo interdixerit matrimonium. Communis ex

c. 2. 9. 11. 14. b. 1. c. 3. §. si quis de clandest. despons.
& ex ratione, quia semper favendum est proli,
quantum fieri potest, l. 11. C. de natur. lib. atque
attendendum illud tempus, quod proli utilius
est, l. 7. ff. de stat. hom. Unde a contrariopro il-
legitimis habentur, si uterque contrahens fuit
consciis impedimenti, vel affectavit ignoran-
tiam non indagando, licet ipsis subortum fue-
rit dubium: si contraxerunt clandestine, vel
denuntiationibus absque dispensatione omissis,
vel contra interdictum Ecclesie, c. 2. c. 3. citr.
Si objicias, liberos ex matrimonio putativo na-
tos revera ex fornicatione provenire, conse-
quenter pro fornicariis, & non pro legitimis ha-
ben loesse. R. Esse vel dici legitime natum non
est effectus Juris naturalis, sed Legis humanæ;
quæ pro legitimis recipit & agnoscit etiam na-
tos ex matrimonio putative valido.

3 Quæres, an proles habenda sit pro legi-
tima, si utrique parenti post contractum bona
fide matrimonium superveniat scientia impedi-
menti, adeoque mala fides? 2. Si proles jam
fuit concepta ante contractum matrimonium,
nata tamen post illud? 3. Si proles sit nata post
mortem mariti? 4. Si constet, quod uxor sæpe
commiserit adulterium? R. ad 1. negative, si
concepta sit post malam utriusque fidem, &
nata, antequam per dispensationem fuerit subla-
tum impedimentum; quamvis pro foro exter-
no, ubi de mala fide forsan non constet, ha-
beat pro legitima. Ad 2. affirmative, si inter
illas personas, ex quibus concepta est, secutum
sit postea matrimonium. Ad 3. iterum affirma-
tive, modo tempus nativitatis concordare possit
cum tempore conceptionis; quod juxta commu-
nem extenditur usque ad undecimi mensis ini-
tium saltem, ab obitu mariti computatura, li-

cet alias novem menses a conceptione ad nativitatem prolis sint tempus ordinarium: sicut vice versa etiam septimo mense post initum matrimonium edita habetur adhuc concepta ex marito. Ad 4. rursus affirmative, nempe in favorem prolis, per l. 11. cit. nisi nimirum accedat alia ratio, ex qua manifeste constet, toto tempore intra conceptionem & nativitatem prolis maritum cum sua conjuge copulam carnalem habere non potuisse, ut si fuit absens, aut graviter infirmus, l. 6. ff. de his, qui sui vel alieni juris. Ceterum, quos his vocamus *legitimos*, seu *legitime natos*, saepe vocantur *naturales* & *legitimi simul*, ad distinctionem liberorum *adoptivorum*, qui secundum Jura simpliciter *legitimi* dicuntur, licet naturales non sint.

4 Dico 2. Illegitimi vicissim existunt, qui procreati sunt non ex justis nuptiis sive non ex matrimonio vere vel putativae valido. Colligitur ex dictis. Sunt in multiplici classe, cum aliquo tamen discrimine inter Jus civile & canonicum. De *Jure civili* 1. sunt *naturales*, qui nati sunt ex femina soluta, domi instar concubinae detenta. 2. *Spurii*, qui quidem ex soluta, non tamen instar uxoris ut concubina domi detenta, sed ex alia, v. g. meretrice, passim se prostituente, ita ut de patre non constet, vel is honeste demonstrari nequeat, nati sunt, quapropter & *vulgo quæsti* nominantur, & sunt quasi sine patre. 3. *Orti ex damnato coitu*, quem nimirum specialiter damnant & puniunt Leges civiles (nam fornicationem simplicem, & concubinatum, non puniunt) uti sunt *adulterini*, seu ex adulterio nati, *sacrilegi*, qui habent unum, vel ambos parentes, voto solemni castitatis ligatos, qualiter ligati sunt

sunt Religiosi & Moniales, incestuosi, quorum parentes consanguinitate vel affinitate in linea collateralis erant conjuncti, ac nefarii, quorum parentes erant vel consanguinei in linea recta, vel affines, qui sibi parentum ac liberorum loco sunt, ut vitricus & privigna, privignus & noverca. De *Jure canonico* autem *naturales* dicuntur, qui ortum habent ex parentibus solutis, inter quos tamen vel tempore conceptionis, vel nativitatis, vel intermedio potuisset validum matrimonium consistere, propter absentiam impedimenti dirimentis, adeoque etiam spurii in sensu Juriscivilis, per *c. 6. b. t.* quia Jus canonicum attendit habilitatem ad matrimonium, neque in puncto facit discrimen inter fornicationem & concubinatum, cum & illam, & hunc (imo hunc magis) prohibeat *can. 4. & 9. caus. 32. qu. 4.* Reliqui vero omnes, qui ex parentibus, inter quos nec tempore conceptionis, nec nativitatis, nec intermedio validum poterat matrimonium consistere propter impedimentum dirimens, adeoque non ex solutis, sed aliquo impedimento ligatis, geniti sunt, de *Jure canonico* dicuntur *Spurii*, siue deinceps sint adulterini, sacrilegi, incestuosi, nefarii &c.

5 Dico 3. Naturales (juxta sensum Juris canonici accepti, modo sint tales, de quorum patre constare potest) legitimantur plene pro utroque foro per subsequens matrimonium, tam mediatum, quam immediatum, validum tamen, quod postea eorum parentes contrahunt. 2. Imo & legitimari possunt per rescriptum Principis, vel alterius ad id potestatem habentis. Pars 1. habetur *c. 1. & 6. b. t.* Extenditur etiam ad natos ex concubina, *l. 5. 10. & 11. C. de naturalib. lib. & nov. 74. pr.* Sed quoad natos

natos ex fornicatione tantum, & vulgo quasi-
 tos, adeoque spurios in sensu Juris civilis, et-
 iam observatur Jus canonicum in foro civili,
 itaut per matrimonium legitimantur. Dixi 1.
Naturales: nam spurii, juxta Juris canonici
 sensum dicti, per subsequens matrimonium non
 legitimantur, per c. 6. & l. 10. *citt.* probabi-
 lius tamen legitimari existimo illos spurios,
 qui nati sunt post obtentam dispensationem in
 impedimento, item si parentes, vel saltem u-
 nus, ignorarunt impedimentum dirimens tem-
 pore copulæ, v. g. consanguinitatem suam, vel
 alterum complicem esse in conjugio actuali;
 adeoque etiam proles incestuosa & adulterina
 per subsequens forte matrimonium inter suos
 parentes legitimatur; scil. ob favorem tum pro-
 lis, tum matrimonii; recte enim propter hanc
 causam attenditur tempus nativitatis, l. 11. *citt.*
 & melius dicitur, incestum & adulterium de-
 bere esse *formale*, & non mere *materiale*, ut
 proles incestuosa vel adulterina censeatur. Di-
 xi 2. *Legitimantur plene*, h. e. ita restituuntur
 natalibus, ut consequantur omnia jura, privi-
 legia, & habilitates, quibus gaudent legitime
 nati, excepta sola dignitate Cardinalitia, ad
 quam inhabiles esse voluit Sixtus V. in *Constit.*
 Postquam *de anno* 1590. item exceptis dignita-
 tibus & officiis, a quibus per speciale statutum
 vel consuetudinem excluduntur. Dixi 3. *per*
matrimonium subsequens, quod nempe parentes
 prole jam nata contrahunt; si enim post illud
 primum nasceretur, per se jam esset legitima.
 Dixi 4. *Tam mediatum, quam immediatum*;
 proinde nihil refert, an Titius, qui ex Berta per
 fornicationem genuit filium, hanc postea ducat
 in uxorem brevi vel quantumcumque longo tem-
 pore, nec an prius aliam duxerit, & ea mor-

qua primum Bertam. Dixi 5. *Validum tamen*; quia quando Jura tribuunt matrimonio vim legitimandi, loquuntur de matrimonio simpliciter consequenter de vero & valido, non putatio, licet bona fide contracto; nam verba, nisi Jus vel ratio aliud exigat, sunt accipienda in proprio sensu: &, quod nullum est, nullum producit effectum, ut habet commune brocardicum. Oppositam tamen sententiam graves tenent DD. cum Suar. & Sanch. qui

Obijciunt. Proles censetur legitima, quæ nascitur ex matrimonio putatio: ergo etiam censenda est legitimata per matrimonium putatitium; quia ratio, quæ pugnat pro legitimitate, etiam puguat pro legitimatione, nimirum favor prolis: sicut ergo in priori casu Jus fingit & retrahit matrimonium verum ad tempus conceptionis prolis propter bonam fidem contrahentium in favorem prolis, ita & in posteriori recte censetur retrahi fictione Juris propter bonam fidem in favorem prolis. R. N. *conf.* quia illud prius est clare expressum in Jure, non posterius: & si hoc posterius admitteretur, duplex daretur fictio, una, qua fingitur, matrimonium subsequens esse validum, altera, qua fingeretur, illud antecessisse conceptionem vel nativitatem prolis: sed de Jure non datur fictio fictionis; & nulla fictio asseri debet sine claro textu Juris: atqui ex nullo textu apparet, quod Jus fingat matrimonium putatitium, quo deberet proles legitimari, esse validum, sicut tamen fingit, matrimonium bona fide contractum, ex quo per copulam licitam generatur & pro legitima habetur proles, valere: unde & dispar est ratio; nam in posteriori casu proles supponitur per copulam formaliter illicitam esse concepta & nata.

Pars 2. Constat inde, quod proles etiam spuria per Rescriptum legitimari possint, consequenter & a fortiori naturales; quia, cui majus concessum est, etiam minus in eodem genere censetur esse concessum, *c. 27. de Decim.* Et quis neget naturalibus liberis, quod spuriiis, quos jura magis averfantur, indulgetur? Dein legitimatio per subsequens matrimonium est remedium ordinarium: quod præ extraordinario & subsidario, quale est legitimatio per Rescriptum, adhibere oportet, *Nov. 74. cap. 1. Nov. 89. cap. 9.* Unde in supplicatione pro legitimatione per Rescriptum exprimi debet, an per subsequens matrimonium legitimatio fieri possit, vel non. *Covarruv. de matrim. part. 2. cap. 8. §. 9. numer. 6.* Si enim possit, non facile obtinetur per Rescriptum Principis legitimatio. Quod autem legitimatio per Rescriptum non sit tam plena, & in ordine ad omnes effectus, sicut legitimatio per subsequens matrimonium, patet ex eo, quia sic legitimantes vel non possunt, vel non solent legitimare quoad omnes effectus, uti clarescet ex dicendis. Quare

6 Dico 4. Quamvis Princeps Summus, & qui ab eo ad id potestatem acceperunt, legitimare possit. 2. Etiam spurios & ex damnato coitu ortos. 3. Non tamen, nisi sibi subditos, & respectu rerum sibi subditarum. 4. Ac prævia supplicatione patris, vel instantia illegitimi. 5. Et accedente, saltem ordinarie, consensu liberorum vel fratrum legitimorum, si adsint, & legitimatio fiat ad successionem. 6. Nec se talis legitimatio extendit ad alios effectus, quam quos exprimit legitimans, & quos tribuendi potestatem habet; nam Princeps Secularis legitimare non potest, nisi in ordi-

ordine ad sæcularia, & pro foro Civili, v. g. ad successionem hæreditariam, ad opificia, officia, & dignitates sæculares, ad consequendam nobilitatem & familiam patris: Ecclesiasticum autem solum ad spiritualia, & pro foro Canonico, v. g. ad Ordines, Officia, Beneficia, & Dignitates Ecclesiasticas, saltem regulariter & directe. Ita DD. communiter ex c. 13. b. t. l. 3. ff. *de natal. restit.* Nov. 74 cap. 1. & 2. Nov. 89. c. 9. 10. & 11. & ex ratione, quia talis legitimatio est actus jurisdictionis voluntariæ. Ex quibus apparet, legitimationem per subsequens matrimonium in multis differre a legitimatione per rescriptum Principis, cum in illa non alia requiratur conditio, quam ut inter parentes subsequatur matrimonium validum, eaque sit longe plenior & universalior, extendens se ad omnes effectus, tam Civiles quam Canonicos. Ceterum quamvis de Jure Communi potestas legitimandi per Rescriptum competat soli Principi supremo, Superiorem pro suo foro non recognoscenti, licet & ipse non in plus legitimare censeatur, quam exprimat, maxime in ordine ad successionem in præsentia liberorum vel fratrum legitimorum, non obstante, quod spectata plenitudine potestatis absolute possit; ordinarie tamen non soleat (quare & hæc circumstantia in petitione exprimi debet, uti & qualitas illegitimitatis) de consuetudine tamen competit etiam Electoribus, Principibus, & Statibus Imperii, at non nisi pro suis territoriis; idem concedi solet & aliis in foro Civili, qui vocari solent *Comites Palatini* (quo modo & nostræ facultatis Juridicæ Ingolstadiensis concessit Ferdinandus II.) at limitate tantum, v. g. ad opificia, & officia minora, non vero legitimandi filios Nobilium & ad consequendam nobi-

nobilitatem, ad successionem in feudis, vel aliis bonis in presentia legitimorum &c. proin inspicendus est tenor privilegii. In foro autem Canonico Papa indulget privilegium legitimandi Legatis Apostolicis, & quandoque etiam Proto-Notariis.

7 Quæres, an Summus Pontifex nunquam legitimare extra suum territorium temporale valeat in ordine ad effectus temporales, v. g. ad successionem hæreditariam? Antequam respondeam, distingo duos casus, primus est, si inter parentes illegitime natæ nunquam coaliit matrimonium: alter, si inter parentes contractum est matrimonium, at invalidum propter impedimentum Juris Ecclesiastici, v. g. consanguinitatis. Jam R. ad 1. casum, regulariter & directe non potest propter defectum jurisdictionis; potest tamen extraordinarie & indirecte; quando causa valde ardua, periculum Religionis Catholicæ concernens, v. g. si in integro regno vel provincia periclitaretur Religio, nisi filius Principis illegitimus habilitaretur ad successionem in tali provincia. Catholici DD. communiter tum propter textum in *c. 13. h. t. v. verum etiam*, tum propter generalem potestatem Pontifici a Christo datam solvendi & ligandi, ac oves Christi pascendi in ordine ad salutem æternam. *Matth. 16. & Jo. 21.* R. ad 2. casum: si velit Pontifex dispensare *in radice Matrimonii*, ut loquantur, idque exprimat, tollendo nimirum retro impedimentum dirimens, h. e. non solum pro *nunc*, seu pro tempore, quo dispensat in impedimento, sed etiam pro *tunc*, seu pro tempore, quo matrimonium fuit contractum, ita ut fictione juris declaret, nullum tempore contracti matrimonii adfuisse impedimentum, omnino potest. Ita passim Catholici cum Sanchez

de

de Matrim. l. 8. d. 7. & Rota Romana in recent. p. 2. decis. 287. & p. 17. decis. 377. n. 56. seqq. contra Nav. & Perez. Probatum: illegitimitas proles pro utroque foro descendit ex illegitimitate matrimonii: sed in potestate Pontificis est legitimare matrimonium, seu reddere validum, ubi solum adest impedimentum Juris Ecclesiastici, & quidem etiam retro, ut fictione juris censetur initio contractum sine tali impedimento, ut patet ex Clem. un. de Immunit. Eccles. item ex communi regula, quod id a jure fingi possit, quod potest vel potuit esse. Barb. & Tabor. in locis commun. l. 6. c. 13. axiom. 2. limit. 3. & axiom. 5. in f. quo casu idem operatur fictio, quod operaretur veritas, axiom. 5. cit. ergo Pontifex potest ad effectus utriusque fori, etiam Civilis, saltem indirecte, legitimare, si dispensare velit in radice matrimonii, idque satis exprimat; quod facere censetur, si prolem declarat legitimam ex tunc: vel dicat, habetur legitima ex tunc: vel, ut aliqui volunt, si sciens, prolem ex matrimonio invalido susceptam esse, dispenset, ut parentes in eo permanere possint. Confirmatur: sicut Pontifex, constituendo impedimentum dirimens, efficere potest indirecte, ut proles, ex tali matrimonio nata, sit etiam illegitima quoad temporalia, ita & contrarium efficere poterit tollendo impedimentum, & dispensationem retrahendo, ut proles sit legitima etiam quoad temporalia. Sanch. d. 7. cit. n. 1. cum Molina.

8 Objic. 1. Factum infectum fieri nequit: ergo, si matrimonium ab initio fuit nullum & invalidum, Papa dispensando nequit contrarium efficere. 2. Papa non potest prolem ex fornicatione natam, quando nec invalidum præcessit

matrimonium, legitimare ad effectus civiles : ergo neque, quando præcessit matrimonium invalidum, quia nullum præcessisse matrimonio, & invalidum, paria sunt. 3. Teste Nav. *conf.* 2. *h. t.* Gregorius XIII. respondit, se non posse dispensare in radice matrimonii, R. ad 1. quod probaret nimium, nempe prolem, semel illegitime natam, nec per subsequens matrimonium legitimari, quod est contra clarum textum in *c. 6. h. t.* & contra omnes, *dist. antec.* factum non potest fieri infectum physice & in veritate. *C. ant.* moraliter & fictione juris. *N. ant. & conf.* nam hoc posterius fieri posse, constat etiam ex Jure Civili, §. 5. *Inst. quib. mod. jus pat. pot. solv. l. 12. §. 5. l. 16. ff. de captivit. & post lim. revers.* Ad 2. *N. conf. & parit.* In priori casu, ubi nullum præcessit matrimonium nihil datur, circa quod posset exercere suam jurisdictionem Papa, & in re sibi non subjecta disponderet tribuendo effectum a solo jure civili dependentem, adeoque ad effectum civilem legitimaret directe, quod ipsi nullo jure est concessum, atque ideo *n. præced.* negavimus Pontifici potestatem legitimandi ad effectus civiles directe & ordinarie. At in posteriori exercet jurisdictionem circa matrimonium suæ jurisdictioni subjectum, & circa legem propriam, qua statuit impedimentum dirimens, illam revocando, quoad personas invalide contrahentes, retro & pro tempore initi matrimonii : qua lege & impedimento retro sublatis cessat illegitimitas etiam pro foro Civili. Ad 3. Ego in mea editione non reperi hoc Navarri testimonium : si id alicubi habeat Navar. non de potestatis Pontificiæ, sed de sufficientis causæ defectu intelligendum est.

Dico

Dico 5. *Judex competens in causa natalium & legitimitatis est Ecclesiasticus privative, sive dein principaliter sive incidenter ea deducatur in judicium. Communis & certa ex c. 5. & 7. b. t. quia decisio dependet a valore vero vel putatio matrimonii, quod est unum ex 7. Sacramentis, adeoque causa spiritualis.*

T I T U L U S XVIII.

Qui Matrimonium accusare possunt, vel contra illud testificari.

S U M M A R I U M.

1. 2. *Quinam, & quo ordine, accusare seu impugnare possint Matrimonium.*
3. *Conjugibus impedimentum allegantibus an credendum.*
4. *Quis sit Judex in causis Matrimonii, & annexis.*

1. **A**ccusare non sumitur hic stricte pro accusatione criminali, sed pro *impugnare*, quod fieri potest 1. ad impediendum matrimonium, necdum contractum, quod omnibus permittum, imo præceptum est, qui norunt aliquod impedimentum inter contrahere volentes: de quo tamen hic non agitur. 2. Ad semel contractum rursus dissolvendum vel quoad ipsum vinculum. 3. Vel quoad thorum & cohabitationem.

2. Dico 1. In ordine ad dissolvendum matrimonium totaliter & quoad vinculum accusare (& contra illud testificari) regulariter possunt omnes non suspectæ fidei, sine ulla præfinitione temporis, servato tamen aliquo ordine. 2. Nisi impedimentum, propter quod impugnatur matrimonium,

nium, sit impotentia, vel defectus consensus unius; tunc enim ad solos pertinet conjuges. Pars 1. sumitur ex *c. 3. & fin. b. t. De Jure Codicis* omnes quidem extranei, & non consanguinei, ab accusando videntur arceri, *l. 30. C. ad L. Jul. de adult.* non tamen de Jure Canonico in *citt. ec.* Dixi 1. *Quoad vinculum*; nam in ordine ad divortium quoad thorum & mensam solus conjunx, & quidem innocens, per *c. 4. de adult. & c. 5. de procurat.* Dixi 2. *testificari*; modo non sint absentes, & testimonium ferre (vel accusare) non per litteras velint, *c. 2. b. t.* Dixi 3. *regulariter*; qui enim tempore denuntiationum matrimonio præmissarum tacuit, non admittitur ad accusandum per se ipsum, *c. fin. cit.* nisi probet, se tunc ignorasse impedimentum, & dolo non agere. Dixi 3. *Sine ulla præfinitione temporis*; adeoque etiam post 30. vel 40. annos, cum agatur de vitando peccato: qua de causa nec sententia pro vel contra valorem matrimonii lata umquam transit in rem judicatam. Dixi 4. *Servato tamen aliquo ordine*, nam post maritum præ ceteris admittendi sunt parentes conjugum, tum proximiores consanguinei, præsertim si obijciatur impedimentum consanguinitatis vel affinitatis &c. *c. 3. cit.* quia præ ceteris majorem censentur habere notitiam, & ipsorum interest magis quandoque. Pars 2. fundatur in *c. 4. & 5. de frigid.* ubi permittitur conjugibus impotentia laborantibus cohabitare instar fratris & sororis, si velint: item in *c. 4. b. t. c. 2. & fin. de conjug. servor.* & in hac ratione, quia illi, qui prius debitum consensum ratione erroris, metus, simulationis non posuit, integrum manet de novo consentire, suoque favori, vel actioni renunciare: si igitur

tur impedimentum sit tale, quod solum favorem respiciat conjugum, his solis permittitur merito impugnare matrimonium, nisi forsan ex metu reclamare non audeant ipsi.

3 Quæres, an in Judicio credendum sit conjugibus, si unus vel uterque asserat, seu confiteatur, iater se dari impedimentum dirimens, vel non dari? R. Si petant matrimonium dissolvi, & alio modo non probent impedimentum, non est ipsis credendum propter periculum collusionis, *c. 5. de eo, qui cognovit*. Si vero non petant dissolutionem, sed dispensationem in impedimento, oportet ipsis credi.

4 Dico 2. In causis matrimonii, eique connexis, nempe sponsalibus, impedimentis, conjugum juribus & obligationibus, sive principaliter sive incidenter in Judicium deducantur, Judex competens est Ecclesiasticus privative, nimirum Episcopus, ejus Vicarius vel Generalis vel Specialis, Capitulum Sede vacante. *Trid. s. 24. can. 12. de Sacram. Matrim. & c. 20. de res. cit. sess. junct. Clem. 2. de Judic. o. 1. de frigid. c. 11. & 14. de Majorit.* Sed *Objic.* Causa dotis, alimentorum, hæreditariæ successionis, est causa matrimonio connexa, & tamen pertinet ad forum sæculare; ergo & sponsalia, matrimonii impedimenta &c. R. N. *cons. & parit.* quia illæ causæ manent mere temporales, licet aliquo modo, extrinsece, vel per accidens respiciant matrimonium; contra sponsalia, impedimenta &c. respiciunt matrimonium per se, & intrinsece.

TITULUS XIX.

De Divortiis.

SUMMARIUM.

- 1 Divortium quid, & quotuplex.
- 2 3 Matrimonium Christianorum consummatum est indissolubile quoad vinculum.
- 4 5 Ratum vero solvi potest non solum per Professionem Religiosam, sed etiam per dispensationem Pontificis.
- 6 Nulliter contractum debet dissolvi, & quomodo.
- 7 8 Divortium perpetuum quoad thorum & cohabitationem manente vinculo, institui propter adulterium potest; quando, & quomodo.
- 9 Divortium verò temporale etiam ob alias causas.
- 10 A quo ex conjugibus separatis alendi sint liberi.

Divortium est legitima mariti & uxoris separatio. Si hæc fiat quoad vinculum matrimoniale, vocatur *dissolutio*: si præcise quoad thorum & mensam, vel quoad cohabitationem, dicitur *divortium* specificè, aliudque est *perpetuum*, & aliud *temporale*.

2 Dico 1. Matrimonium Christianorum semel valide contractum, & consummatum (nempe per copulam carnalem perfectam) in novo Testamento est indissolubile quoad vinculum, licet unus conjugum commiserit adulterium, adeoque per solam mortem dissolvi potest. Est de fide ex Trid. 24. can. 5. 7. de Sacr. Matr. & textibus Scripturæ Sacræ: *Omnis, qui dimittit uxorem suam, & alteram ducit, mæchatur; & qui dimissam a viro ducit, mæchatur*, Luc. 16, v. 18,

v. 18. Similia habentur *Marc.* 10. *Matth.* 19. *vers.* 6. & 9. Item 1. *Cor.* 7. *vers.* 10. 11. quos textus Ecclesia intelligendos declarat de matrimonio consummato. Accedit, quod juxta *cap.* 5. *Eph.* & communem interpretationem matrimonium consummatum significet conjunctionem Christi cum Ecclesia per assumptionem carnis humanæ, quæ conjunctio est indissolubilis; & quod Christus in novo Testamento sustulerit *libellum repudii*, seu licentiam repudiandi uxorem propter adulterium, olim Judæis concessam. *Matth.* 5. v. 32. & c. 19. v. 8. 9. Proin innegabile est, tale matrimonium in novo Testamento pro omni casu esse saltem jure divino (si non naturali) insolubile quoad vinculum, consequenter nulla auctoritate humana, etiam Pontificia, dissolvi posse. Extendit se assertio non solum ad matrimonia Hæreticorum, qui sunt Christiani, sed etiam Infidelium, seu non baptizatorum, excepto unico casu, quo unus infidelium se convertit ad Fidem Catholicam, alter autem ei cohabitare non vult, vel non sine injuria Creatoris, ut habet communis interpretatio textus, S. Pauli in 1. *Cor.* 7. v. 15.

3 *Objic.* 1. Et principaliter: Christus *Matth.* 5. dixit: *Omnis, qui dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari, & qui dimissam duxerit, adulterat.* Idem repetit *Matth.* 19. inquit: *quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur:* ergo a contrario, qui ob causam fornicationis, seu adulterii, dimittit uxorem, & aliam ducit vel dimissam ducit, non adulterat, non mœchatur: ergo matrimonium dissolvitur propter fornicationem uxoris quoad vinculum; quia Pha-

filii interrogabant Christum de omni modo dissolutione matrimonii. Hos duos textus valde urgere Hæretici. 2. In lib. 1. 2. & c. ff. de divor. & lib. 8. Cod. de repud. passim permittitur dissolutio matrimonii quoad vinculum vel mutuo consensu vel per libellum repudii, ex variis causis dato: ergo. 3. Hæretici intendunt contrahere matrimonium non in ratione Sacramenti, sed tantum in ratione contractus Civilis, adeoque solubiliter juxta suæ Sectæ principia, & morem loci; atque ideo passim permittunt dissolvi matrimonia, & quidem non solum propter fornicationem, sed etiam propter absentiam, & inobedientiam conjugis in reddendo debito conjugali, aut propter mutationem Religionis &c. ergo. Resp. ad 1. Verba Christi accipiunt explicationem tum ex verbis recitatis *Luc. 16. & Marc. 10.* ubi sine ulla exceptione fornicationis prohibetur dimissio uxoris ita, ut alia, vel dimissa ab alio duci non possit valide, consequenter dissolutio quoad vinculum prohibetur: tum ex *1. Cor. 7.* ubi S. Paulus ait: *iis, qui matrimonio juncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere* (En! absolute loquitur) *quod si discesserit* (nempe ex justa causa adulterii a viro commissi, propter quam licet instituere divortium quoad thorum) *manere in nuptiam, aut viro suo reconciliari*: ergo nec propter causam fornicationis licet aliud inire matrimonium, tum ex universalis Ecclesiæ & SS. PP. interpretatione: tum ex ipso ordine verborum observato a Christo; non enim post verba: *qui dimiserit uxorem propter fornicationem, vel ex causa fornicationis*, posuit verbum *adulterat, machatur*, sed post verba, *dimissam duxerit, aliam duxerit*: ergo indicavit, licere pro-

propter fornicationem dimittere uxorem, scilicet quoad thorum, ac non aliam ducere, aut dimissam ducere sine adulterio consequenter manere adhuc vinculum matrimoniale; alias enim ducens aliam non adulteraret, non mœcharetur. Imo *Matth. 5. & 19.* Christus clare sustulit libellum repudii. Judæis promissum *propter duritiam cordis eorum, ab initio enim non erat sic*, addens verba: *dictum est antiquis: quicumque dimiserit uxorem suam, det ei libellum repudii. Ego autem dico vobis: quia omnis, qui dimiserit uxorem &c.* Ergo Christus aliud ordinavit, quam Moyses, & reduxit matrimonium ad statum primævum, ubi a Deo ita institutum est, ut quod Deus conjunxit, homo non separet. Judæi duo interrogabant Christum, unum, *an liceat dimittere uxores*, alterum, *an propter quamcunque causam*, intelligendo de omnimoda dissolutione? Respondit Christus ad utramque, concedendo dimissionem propter unicam causam fornicationis, ac negando licentiam ducendi aliam, & sic permisit divortium quoad thorum, ac non dissolutionem omnimodam matrimonii seu quoad vinculum. Ad 2. Jus Civile in materia spiritualis, qualis est matrimonium, postquam a Christo elevatum est ad rationem Sacramenti, nihil potuit dispendere. Dein Jus recentius in *Nov. 117. cap. 6.* videtur correxisse antiquas Leges, & solum propter causas ibi expressas indulgere conjugem domo expellere, adeoque separationem quoad thorum, & lucrari dotem, vel donationem propter nuptias concedere. Ad 3. Hæretici, nisi explicite & prorsus malitiose velint contrahere matrimonium aliter, quam Christus instituit, quod non est præsumendum, censentur contrahere matrimonium eo modo, quo

Christus contrahi voluit, adeoque in ratione Sacramenti & insolubiliter: quæ intentio generalis prævalet erroneæ persuasioni, qua putant, matrimonium non esse Sacramentum, & esse solubile. Dein matrimonium non est insolubile ratione Sacramenti, alias matrimonium ratum esset insolubile, sed ratione significationis ipsi inditæ a Christo *Eph. 5.* quia significat indissolubilem conjunctionem Christi cum Ecclesia.

4 Dico 2. Matrimonium ratum, seu valide quidem contractum, at per copulam carnalem non consummatum, etiam quoad vinculum dissolvi potest per Professionem Religiosam unius conjugum, ita ut alter aliud valide & licite ineat. 2. Imo longe probabilius etiam per dispensationem Pontificis. Pars 1. iterum est de fide, definita in Conc. Trid. *s. 24. can. 6. de Sacram. matr.* & jam ante declarata *c. 2. & 7. de convers. conjug.* Pars 2. quam sustinent Canonistæ fere omnes excepto Pontio & P. Reiffenstuel *h. t. n. 3.* imo Theologi recentiores passim contra plerosque antiquos, *prob. 1.* solide sic: Professione Religiosa dissolvitur matrimonii rati vinculum: ergo & dispensatione Pontificis dissolvi potest, tum quia Professio Religiosa hanc vim obtinet ex Jure Ecclesiastico, adeoque auctoritate Pontificis, a quo leges Ecclesiasticæ & definitiones totam suam vim consequuntur, tum quia Pontifex per dispensationem tollere potest vinculum ipsius Professionis Religiosæ: ergo etiam vinculum matrimonii rati, juxta notum axioma: *si vinco vincentem te, multo magis vinco te, arg. l. 14. §. 3. ff. de divers. & tempor. præscr.* Dein *prob. 2.* ab actu ad potentiam; nam actu jam sæpius dispensarunt Pontifices in ma-

rimonio rato, uti Greg. VII. Adrian. IV. Martin. V. Eugen. IV. Paul. III. Jul. III. Pius IV. Pius V. Greg. XIII. qui uno die undecies dispensasse refertur a Clericato *de Sacrament. matr. dec. 15. n. 27. seqq.* Clem. VIII. Paul. V. Urb. VIII. Innoc. X. & novissime anno 1720. Clemens XI. asserere autem tot & tantos Pontifices in re tanti momenti errasse prorsus temerarium & periculosum esse videtur.

5 *Objic.* 1. Matrimonium ratum Jure Naturali, vel saltem Divino, est contractus insolubilis: ergo nihil in eo potest auctoritas humana, quod Deus conjunxit, homo non separet, *Matth 19.* 2. Matrimonium ratum non differt substantialiter a consummato, nam *nuptias non concubitus, sed consensus facit, lib. 30. ff. de R. J.* Sed in consummato dispensare nequit Papa: ergo. 3. Innoc. III. in *c. 14. de convers. conjug.* dicit matrimonium *de presenti* contractum viventibus personis in nullo casu posse dissolvi, nisi forte secus fieret ex revelatione Divina. 4. Innoc. VIII. & Adrian. VI. ingenue fassi sunt, se dispensare non posse: ergo. R. Retorquendo imprimis hæc omnia in Professione Religiosa, & actuali tot Pontificum dispensatione. In forma ad 1. *dist. ant.* Est insolubilis Jure Naturali, aut saltem Divino, conditionato tantum, nisi nempe Deus, in cujus dominio sunt corpora humana, & eorum jura quæ sita, dederit Pontifici tanquam suo in terris Vicario potestatem dissolvendi, *C. ant. absoluto. N. ant.* Ad 2. *N. conf. & parit.* nam absoluta insolubilitas matrimonii consummati fundatur in significatione conjunctionis Christi cum Ecclesia, vel unionis hypostaticæ cum natura humana, quæ conjunctio est insolubilis: contra conjunctio Christi cum anima fidei per gratiam & charitatem,

quam conjunctionem significat Matrimonium ratum, est solubilis, videlicet per peccatum mortale. Ad 3. Innoc. III. id ibi non dicit assertive, sed per modum rationis dubitandi, præmittens, *etsi possit videri*; qua tamen nihil motus ipsemet statuit Professione Religiosa, adeoque in aliquo casu sine speciali revelatione Dei, posse dissolvi matrimonium ratum. Vel dic, Pontificem insinuare dumtaxat voluisse, quod per mutuum conjugum dissensum dissolvi nequeat. Ad 4. facti sunt, se dispensare non posse ob defectum causæ, quæ ipsis non videbatur sufficiens, *transcat* (necdum enim satis probata est hæc confessio) ob defectum potestatis. *N. ant. & conf.*

6 Hucusque locuti sumus de matrimonio valido; si enim invalide esset contractum, siue ratum siue consummatum, necessario deberet fieri dissolutio, vel separatio conjugum (si nolent impetrata dispensatione illud restaurare, vel cohabitare instar fratris & sororis) quam tamen publice & sine autoritate Judicis Ecclesiastici, probato plene impedimento nullitatem declarantis, facere prohibentur ipsi conjuges, licet, postquam impedimentum ipsis innotuit, occulte teneantur a thoro separationem instituere.

7 Dico 3. Divortium, idque perpetuum (manente vinculo matrimonii) ita ut aliud contrahi non possit, regulariter instituere licet conjugum innocentibus propter alterius viri aut femine, ut ut invitæ vel reconciliationem petentis, fornicationem seu adulterium, hoc est propter copulam carnalem perfectam cum alio aut alia habitam, satisque cognitam. Ita omnes tum ex iure Naturali, quod non adstringit innocentem alteri, fidem violanti; & scilicet

& foedus, quo conjuges debent esse *duo in carne una*. Gen. 2. rumpenti, tum ex Divino Christi Domini *Matth. 5. & 19.* tum ex Ecclesiastico c. 4. 5. 8. *h. t.* Dixi 1. *instituere*, nempe propria auctoritate, si tamen publice vellet divertere, vel nocentem domo expellere, deberet adulterium esse notorium publice, vel, si esset occultum, coram Judice Ecclesiastico probari, & divortium peti, c. 4. *h. t. c. 9. de Sponsal.* Dixi 2. *Innocenti*: nam pars adulterii rea non potest divertere, si tolleretur, imo, licet dimissa sit, semper tenetur redire ad consortium matrimoniale, quodcumque innocens petierit. Dixi 3. *Satis cognitam*, h. e. saltem moraliter certam, vel publice, vel privatim, vel per legitimam probationem in Judicio: ad quam probationem vel certitudinem efficiendam, cum adultera perpetrari soleant in occulto, atque ideo difficilis sint probationis, sufficiunt præsumptiones violentæ in indiciis delicto valde vicinis & ordinarie conjunctis fundatæ, ut si uxor, alias suspecta, deprehendatur sola cum solo, de nocte, & in loco ad peccandum apto. Imo notant DD. in c. 12. de *Præsumpt.* cum Covarruv & Farinac. *Prax. Crim. de delict. carn.* quod oscula, tactus impudici &c. quamvis se solis non æquiparantur adulterio ad divortium sufficienti, in quibusdam tamen circumstantiis possint fundare violentam præsumptionem adulterii, & sufficere, si non ad condemnationem criminalem, saltem ad divortium. Dixi 4. *Regulariter*; nam nec ob adulterium semper conceditur divortium, uti 1. si adulterium non fuit formale, h. e. non scienter vel non libere commissum, ut si maritus cum alia, quam bona fide credebat suam esse conjugem, concubuit: si uxor justis ex causis putavit, maritum suum jam esse de-

mortuum, & alteri nupsit: si per violentiam fuit oppressa &c. an vero hoc etiam procedat, si per metum gravem fuit adacta, disputatur: mihi spectato rigore probabilior videtur affirmativa; quia talis metus non tollit peccatum coram DEO, ac insuper jus divertendi, utpote non solum Jure Ecclesiastico, a quo observando excusare posset metus, sed etiam Jure Divino & Naturali est concessum: recte tamen ex charitate non dimittitur. uxor talem metum passa. 2. Si adulterium & illata inde injuria ab innocente adulterii conscio fuit remissa vel expresse, vel tacite, petendo aut reddendo debitum conjugale amplexando, osculando, aut alia familiaritatis vel amoris signa specialia exhibendo, v. g. per jocos, lusum &c. 3. Si una pars alteri dedit causam adulterii saltem indirecte, v. g. diu denegando debitum conjugale, consentiendo, vel non impediendo, cum facile posset, adulterium, illud suadendo &c. 4. Si postea etiam prius innocens labatur in adulterium & fornicetur aperte vel occulte, quia paria delicta mutua compensatione tolluntur, c. 4. 5. & 6. b. 1. c. fin. de adult. Id quod probabilius etiam procedit, si divortium prius per sententiam Judicis fuisset factum. Covarruv. uterque Barbof. Gonzal. Clarif. P. Bockn ad b. 1. n. 28. me citato, contra Panormit. Sancti. Guttier. & Laym. quia, sicut ipsum adulterium & jura, ita & sententia Judicis, non absolute tribuit jus divertendi, sed solum conditionate, nisi nempe & innocens postea simile delictum committat, & pariter violet fidem conjugalem, fiatque innocens & reus.

8 *Objic. 1.* Si adulterium præbeat causam instituti divortium perpetuum, seu per totam vitam, ita ut nunquam teneatur innocens recipere.

cipere nocentem, licet supplicet, & reconciliari serio petat, uti communissime docent Auctores, licebit utrique conjugi mutare statum, & ingredi Religionem: sed hoc videtur falsum; cum sic ponatur impedimentum, ut ipsis nec liceat umquam uti matrimonio, & cohabitare, quod videtur repugnare matrimonii naturæ: ergo. 2. In c. 3. de adult. habetur, quod si mulier dimissa egerit pœnitentiam, & voluerit ad virum suum reverti, debet iste, sed non sœpe, recipere peccatricem, ergo. 3. Christus solummodo viris dedit potestatem dimittendi uxores propter fornicationem. Matth. 5. & 19. ergo uxoribus id non licet. 4. Separatio conjugum non potest fieri propria auctoritate & sine judicio Ecclesiæ, c. 3. b. t. ergo innocens non potest propria auctoritate divortium instituere, cum in propria causa sibi jus diceret. R. ad 1. Utrique non licet, sed solum innocenti, hoc ipso quod perpetuo possit nocentem excludere a thoro, ut plerique docent & merito. Nocenti vero, quia semper paratus esse debet ad revertendum, si exigatur, non licet ponere impedimentum, quamdiu spes superest reconciliationis, aut non impetrat licentiam ab innocente mutandi statum. Ad 2. Per illud debet non intelligitur debitum necessitatis, sed honestatis, vel, si uxor certo incontinentiæ periculo exponatur, & viro per reconciliationem nullum imminet grave incommodum, etiam charitatis. Ad 3. Christus fuit solum interrogatus de viris; cum vero eadem ratio violatæ fidei conjugalis pagnet pro feminis, etiam his licet se separare a viris quoad thorum, quod etiam satis expressit S. Paulus 1. Cor. 7. & c. 2. 4. 5. b. t. atque DD. omnes agnoscunt. Ad 4. Distinguitur inter separationem quoad vincu-

lum propter impedimentum dirimens, de quo loquitur *c. 3. cit.* & hæc necessario fit auctoritate Judicis Ecclesiastici; atque inter separationem quoad thorum, quam pro foro interno licet propria auctoritate instituere, imo & pro externo, si adulterium est publice notorium, *c. 4. b. t. & c. 9. de Sponsal.*

9 Dico 4. Divortium temporale, nimirum quamdiu durat causa, quoad thorum & cohabitationem licet instituere innocenti ex sequentibus causis. 1. Ob adulterium spirituale, seu lapsum unius in hæresim: vel apostasiam a tota fide Christiana, *c. 6. & 7. b. t.* 2. Ob periculum animæ, *can. 5. caus. 28. q. 1. & c. 2. b. t.* ut si unus conjugum compartem vehementer instiget ad grave peccatum v. g. sodomiam, apostasiam, veneficium, furtum &c. non tamen, si conjunx sit quidem sceleratus, compartem tamen non incitet, ad scelera. 3. Ob periculum vitæ, vel corporis, ut si unus intruat insidias vitæ alterius, si merito timeat infectionem ex contagioso alterius morbo, v. g. lepra, lue Venerea &c. 4. Ob sævitiam v. g. mariti, nimis crudeliter tractantis vel verberantis conjugem, per *c. 8. & 13. de resist. spol.* si periculum sit in mora, statim propria auctoritate fugere potest uxor, ut nempe evadat in tempore periculum, si nempe ex circumstantiis vel minis, haud vane metuit immoderata verbera, percussione sanguinolentam, vulnus, vel mutilationem &c. præsertim si semina sit nobilis, debilis, aut alias morigeræ: nec tenetur redire, nisi vir credatur esse placatus, aut sufficienter caveat de non offendendo vel lzdendo per fidejussores, pignora, vel saltem per juramentum: si tamen propter improbitatem viri non satis confidi possit ejus juramen-

to, hæc cautio non censetur idonea, & uxor marito restitui non debet, uti nec, si fidejussoria, vel pignoratitia credatur non suffectura. Et hæc cautiones adhiberi debent etiam in casu, quo uxor nondum fugit, querelas tamen apud Judicem deponit de sævitia viri, & suo periculo, idque satis probat. Peterit etiam Judex alio freno coercere insolentiam viri. 5. Probabiliter etiam ob valde molestam cohabitationem, v.g. propter perpetua jurgia, discordias, rixas, ex unius inveterata improbitate non facile cessaturas. DD. cum Sanch. *de matr. l. 10. d. 18. n. 11.* quia inde periclitatur salus animæ & corporis. Sed opus est auctoritate Judicis Ecclesiastici, sicut & in præcedentibus causis, ubi in mora non est periculum, & causa non notoria, scilicet ad evitandum scandalum. Ob. Christus *Matth. 7. & 19.* propter solam fornicationem, seu carnale adulterium, permittit divortium. Item videtur statuere *can. 22. caus. 32. q. 5.* ergo propter alias causas non est licitum. Resp. Christus & *can. cit.* loquuntur solum de divortio perpetuo: per hoc autem non excluderunt divortia temporalis ex aliis causis instituenda.

10. Quæres, apud quem ex conjugibus divortio separatis, & cujus sumptibus, alendi sunt liberi? Resp. 1. Apud eum, & expensis illius, qui secluso delicto & divortio tenebatur ad expensas educationis. Resp. tamen 2. In poenam delicti per sententiam Judicis auferendæ sunt proles a delinquente, & apud insentem educandæ, nutriendæ autem expensis delinquentis, modo tantas habeat facultates, licet secluso delicto non fuisset obligatus. *Auth. Pater G. divortio facto. Nov. 117 n. 7.* Vid. latius Sanch. *d. l. 10. d. 10.*

T I T U L U S XX.

*De Donationibus inter Virum & Uxorem, &
de Dote post divortium restituenda.*

S U M M A R I U M.

- 1 *Donatio inter virum & uxorem : dos : & contra-dos quid.*
- 2 *Donatio inter conjuges an & quomodo sit invalida.*
- 3 *Dos, & contra-dos, soluto quoad vinculum Matrimonio cui cedat.*
- 4 *Uti & bona paraphernalia, communia, ac questus, Morgengeba, & dotalitium.*
- 5 *Dotem, vel donationem propter nuptias, instituto propter adulterium divortio, lucratur pars innocens regulariter.*

1 **D**onatio inter virum & uxorem vocatur, quando vel vir uxori, vel uxor viro, durante matrimonio aliquid dat cum animo transferendi dominium. Si id fiat ex mera liberalitate, dicitur *gratuita*, & est proprie dicta donatio: si ex alia causa, v. g. remunerationis meritorum, gratitudinis ob beneficia, mortis &c. appellatur *remuneratoria*, *antidotalis*, *mortis causa* &c. & in sensu stricto donatio non est, *Dos*, objective sumpta, est pecunia vel alia res pretio aestimabilis, quam uxor viro ad sustinenda matrimonii onera, nempe ad alendam uxorem, liberos, & familiam, affert. Communis ex *l. 10. ff. & l. 20. C. de jur. dot.* Si res illa jam fuit tradita, vocatur *dos constituta*: si provenit a patre, qui ante omnes tenetur dotare filiam, avo, vel alio ex ascendentibus paternis,

nuncupatur *profecititia*, si ex bonis maternis, vel ipsius uxoris, vel extranei, *adventitia*: si consistit in parata pecunia, vel in alia recerto pretio taxata, vocatur *æstimata*: si in re immobili, certo pretio non taxata, *inæstimata*. Dotis in pecunia vel re fungibili consistens, & æstimata æstimatione venditionem faciente (quæ hoc operatur, ut soluto matrimonio pretium restituatur, non res individuo) dominium plenum est penes maritum: inæstimata autem (vel æstimata quidem, at non æstimatione venditionem faciente) dominium naturale est penes uxorem, l. 30. C. de Jur. dotium, civile autem dominium, quod consistit in administratione bonorum dotialium, jure vindicandi, & facultate percipiendi fructus (salva tamen bonorum substantia, & inalienabilitate) penes maritum. Doti correspondet contrados, seu donatio propter nuptias, & est id, quod maritus, vel alius ejus nomine, promittit vel constituit uxori in compensationem & securitatem dotis, atque de Jure communi deberet exæquare dotem. *Auth. æqualitas C. de pact. conv. nov. 97. c. 1. 2. nov. 119. c. 1.* Debet tamen attendi consuetudo locorum, vi cujus epifices sæpe aliud pro contradote non constituunt quam artem vel periciam suam. Regulatur fere in omnibus, sicuti dos ejusque dominium civile, at sine usufructu, si consistat in re immobili, pertinet ad uxorem, per §. 3. *Instit. de donat. l. ult. de donat. ante nupt.*

2 Dico 1. Donatio proprie dicta notabilis inter conjuges, non Principes, non collata in tempus mortis, qua donans fit pauperior, & donatarius locupletior, de Jure communi est invalida in tantum, ut semper pro libitu revocari possit, licet non revocata in vivis confirmetur per
mor-

mortem, & evadat irrevocabilis. Ita plerique est
l. 1. 2. 3. 5. 7. 9. 11. 15. 25. 31. 33. 40. 42. & c. ff. b. t. & c. fin. eod. Quæ confirmatio per mortem
 retrahitur ad tempus donationis factæ, per
l. 25. cit. ita ut fructus rei donatæ & traditæ
 ab eo tempore cedant conjugî donatario. Si
 tamen res donata excederet 500. solidos, quoad
 excessum, si donatio esset facta sine insinua-
 tione apud Judicem, non confirmaretur per
 mortem. *Objic. 1.* Si maritus repudiat hæredi-
 tatem vel legatum in gratiam conjugis, ut
 huic obveniat: item si uxori remittit uluras do-
 tis promissæ, non tamen traditæ, repudiatio
 & remissio valet irrevocabiliter, *l. 5. cit. §. 13. 14. & l. 54. ff. b. t.* Sed talis repudiatio (vel re-
 missio) est donatio, quia transfert maritus in
 conjugem jus & dominium legati, utpote quod
 statim post mortem legantis absque traditione
 fit legatarii: dein *l. 3. §. fin. ac l. 4. ff. eod.* di-
 citur de marito, qui rem sibi donandam do-
 nari jubet uxori, quod idem faciat, ac si rem
 acceptatam, & suam factam, uxori dedisset.
2. In *l. Papinianus 13. ff. eod.* habetur, quod
 hæres mariti nequeat conveniri super eo, quod
 maritus promisit per stipulationem, & sic ver-
 baliter donavit uxori, licet durante voluntate
 decesserit: ergo per mortem conjugis non con-
 firmatur donatio saltem verbalis, quam tradi-
 tio non est secuta. *R. ad 1. Neg. conf.* quia
 maritus nondum est factus dominus hæredita-
 tis, vel legati, vel usurarum dotis promissæ,
 & sic repudiando vel remittendo non fit pau-
 perior; nam etiam legati dominium non acqui-
 ritur complete ac absolute per mortem legan-
 tis, sed solum inchoative & conditionate, si
 legatum acceptetur prius. Illa jussio, de qua
 loquitur *l. 3. & 4. cit.* involvit virtualiter duos
 actus,

actus, quorum uno tacite acceptatur donatio pro se, & altero transfertur in uxorem, & sic res vel jus jam absolute acquisitum amittitur, atque iubens fit pauperior. Ad 2. Illa l. 23. est correctæ per nov. 162. c. 1. pr. & §. 1.

3 Dico 2. Soluta matrimonio quoad vinculum, nempe per mortem unius, vel per ingressum in Religionem, vel propter detectum impedimentum dirimens, dos redit ad uxorem, vel si ipsa mortua sit, ejus hæredes, imprimis ad liberos, si forte reliquit (salvo tamen beneficio competentiae ex bonis dotalibus viro competente) e contra donatio propter nuptias ad maritum, & si is mortuus sit, ad ejus hæredes, imprimis liberos; nisi nimirum obstant vel aliud exigant pacta dotalia, vel consuetudo, aut statutum loci. Communis ex c. 1. fin. b. t. l. 11. seqq. ff. l. 2. 7 & fin. C. Solut. matrim. Auth. æqualitas C. de pact. convent. tam super dote &c. cum sine matrimonio dos, & donatio propter nuptias, esse non possint, c. 2. 5. b. t. §. 12. inst. de nupt. Dixi 1. Propter detectum impedimentum; si nempe illud latuit etiam conjuges; si enim scienter & mala fide contraxissent matrimonium, dos & donatio propter nuptias cederet fisco in præuam, l. 4. C. de incest. nups. nisi minores contraxissent, & post legitimam ætatem statim recessissent ab invicem. Dixi 2. Salvo tamen beneficio competentia &c. vi cuius vir, & ejus liberi, non tenentur in restituenda dote ad plus, quam salva sustentatione necessaria possunt, l. 12. l. 14. ff. solut. matrim. quo modo compensatur viro privilegium, & hypotheca, quam uxor (eiusque hæredes) habet in omnibus mariti bonis quoad sua dotalia, c. 30. C. de jur. dot. Sed de forte Obja. Dos profectitia revertitur ad dotantem (& ad)

ven-

ventitiam ad constituentem } l. 4. C. solut. ma-
 trim. & l. un. §. 13. C. de rei uxor. ad. er-
 go non redit ad uxorem. R. Olim quidem
 dos *profectitia*, quæ fuit a patre constituta fi-
 liæ nondum emancipatæ, revertebatur ad pa-
 trem, sed hodie, postquam per elocationem
 in matrimonium emancipantur filiæ vi con-
 suetudinis, cessat dos *profectitia*, & redit ad
 uxorem. *Adventitia* autem solum tunc rever-
 titur ad dotantem, quando is expresse hoc sti-
 pulatus est, ut habetur §. 13. l. cit.

4 Quæres, an etiam bona paraphernalia,
 Morgengeba, dotalitium, bona communia, &
 acquæstus, sint restituenda uxori soluto mati-
 monio? Antequam respondeam, explico hos
 terminos; *paraphernalia* seu *ultradotalia*, sunt
 illa bona, quæ uxor habet ultra vel extra do-
 tem: si marito tradidit administranda cum
 usufructu, in utriusque & familiæ utilitatem
 convertendo, & a se revocabili, sine titulo
 dotis, vocantur simpliciter *Paraphernalia*, l. 8.
 & fin. C. de pact. conv. si autem ea, & usum-
 fructum, sibi uxor reservavit cum administra-
 tione, *Receptitia* dicuntur. *Morgengeba*, seu
Morgenatica, *Donum Matutinale*, est id, quod
 maritus (plerumque Nobilis) altero die nu-
 ptiarum dat conjugi propter creditam sibi pu-
 dicitiam, vel in remunerationem delibatæ vir-
 ginitatis: & de hoc dono sæpe convenitur
 (etiam apud plebejos) per pacta ante initum
 matrimonium. *Dotalitium*, licet quandoque in
 alia significatione accipiatur, est usufructus,
 quem maritus in eventum mortis suæ consti-
 tuit in bonis sui uxori in compensationem do-
 tis vel ad meliorem sustentationem. *Bona com-
 munia* appellantur, quæ stante matrimonio u-
 triusque conjugum iunctim obtulerunt, v. g. ex
 dona-

donatione, hæreditate, legato &c. intuitu utriusque, vel per negotiationem utriusque pecuniis aut bonis exercitam, vel communi & fere æquali industria, labore, studio, parsimonia utriusque, uti fit apud quosdam opifices & mercatores. *Acquestus*, sunt lucra constante matrimonio acquisita, sive unius seu utriusque conjugis industria, labore, negotiatione &c. si communi opera sunt acquisita, fere coincidunt cum bonis communibus. Jam R. 1. Parapherna tam specificæ sumpta, quam receptitia, uti & Morgengeba, certe restitui debent uxori, ejusque hæredibus, quia pleno jure ad uxorem pertinent. R. 2. Etiam dotalitium, ei debetur, sed ita, ut dotem repetere ab hæredibus mariti prohibeantur, si dotalicio frui velit, nisi aliud per pacta sit conventum, vi quorum, vel statuti, pro dotalicio subinde uxori cedit donatio propter nuptias. R. 3. Ex bonis communibus media pars cedit uxori ejusque hæredibus, c. 2. *b. t.* Idem tenendum de *Acquestibus* communi vel negotiatione, vel industria, donatione aut hæreditate junctim ab utroque acquisitis, ut suadet par ratio, æquitas, & multorum locorum consuetudo; quamvis pacta dotalia, statutum, vel consuetudo particularis loci aliud exigere possint. Si tamen unius tantum opera, vel unius negotiatione & pecuniis, vel hæreditate &c. uni tantum relicta acquisiti sint. R. 4. Illos pertinere omnes ad talem coniugem, etsi uxor fuerit, quæ proin de illis libere disponere potest, vel ejus hæredes: quamquam in dubio de Jure stet præsumptio, omnes acquæstus & lucra constante matrimonio acquisita esse a marito, & ad hunc pertinere, l. 51. ff. *b. t.* Nisi nempe aliud habeat consuetudo, vel statutum loci. Quid in Bavaria de his acquæstibus:

bus statutum sit, maxime quando unus conjugum decedit sine liberis, vid. *Statut. Bavar.*

5 Dico 3. Solutio matrimonio tantum quoad thorum & cohabitationem, seu facto divortio, propter unius adulterium, innocens non solum recuperat dotem, vel donationem propter nuptias, quam attulit, sed etiam lucratur innocentis dotem vel donationem propter nuptias, at nonnisi per sententiam Judicis, nisi adessent liberi partis adulteræ sive ex hoc sive ex alio matrimonio. Text. & DD. in *c. 1. & 4. b. 1. l. 8. §. 3. 5. C. de repud. nov. 117. c. 8. 9.* Dixi 1. *Dos*; non autem amittuntur paraphernalia; enim in *d. c. 4.* per vocem *dotalitium* non intelliguntur, sed vel donatio propter nuptias, vel pretium & æstimatio dotis: de Jure Bavarico uxor adultera amittit etiam Morgengabam, & alia donata a viro, item medietatem acquæstum, si alias ipsi deberetur. Dixi 2. *At nonnisi per sententiam*; quia amissio dotis &c. est poena: poena autem privativa non incurritur ante sententiam. Id concedo, quod pars innocens possit retinere dotem, quæ ipsi tradita est, absque sententia Judicis, sequæ tueri exceptione adulterii adversus adulteram, fors repetentem, Dixi 3. *nisi adessent liberi*: in horum enim existentia proprietas dotis, vel donationis propter nuptias, cederet liberis, innocenti autem solum ususfructus. *Nov. cit. c. 8. §. 2.* Dixi 4. *Propter adulterium*; si enim abique delicto unius fieret divortium, procedunt ea, quæ in antecedenti Assertionem diximus, per *c. 1. b. 1. & communem DD.* Ceterum si dos vel donatio propter nuptias non essent constituta, caperetur omnium bonorum pars quarta ab innocente, *l. penult. §. 1. & 2. C. de Repud.*

TITULUS XXI.

De secundis Nuptiis.

SUMMARIUM.

- 1 *Secundæ nuptiæ quid: quæ illarum poenæ.*
- 2 *Secundæ nuptiæ sunt licitæ;*
- 3 *Modo satis constat de morte prioris conjugis.*
- 4 *An, & quæ poenæ secundarum nuptiarum sint abrogatæ.*
- 5 *An secundæ nuptiæ sint benedicendæ.*

PER secundas nuptias intelligitur non modo matrimonium secundo, sed etiam tertio, quarto, & toties, quoties per mortem solvitur, contractum. Jus Civile secundas nuptias, præsertim in feminis, odit, & propterea in binubas statuit varias poenas, maxime si intra annum luctus nuberent alteri viro: quas inter aliquæ in odium secundarum nuptiarum statutæ sunt, & proprie rationem poenæ habent, uti infamia, incapacitas ad omnem hæreditatem vel legatum capiendum ab alio, quam a viro: amissio omnium bonorum titulo lucrati-vo a priori marito acquisitorum, quæ proin viri demortui consanguinei cedunt: & negata potestas marito novo aliquid relinquendi ultra tertiam bonorum suorum partem. Aliæ autem spectant favorem liberorum, siqui adsunt ex priore matrimonio, secus, evanescunt, & proprie propterea poenæ non sunt, & aliquæ, nimirum tres primæ, quas recensebimus, maritum æque, ac uxorem, ad secunda vota transeuntem afficiunt. Sunt autem sequentes. 1. Transiens ad secunda vota, siue intra siue post annum luctus, amittit proprietatem,

tatem, quæ reservatur liberis prioris matrimonii, omnium bonorum a priore conjugæ acquirentium titulo lucrativo, quamvis ipsi maneat eorum ususfructus ad dies vitæ. *l. 3. C. b. t.* Item est de bonis, quæ obtinuit succedendo ab intestato liberis, si eadem ex bonis defuncti mariti profecta sunt. *Nov. 22. c. 46. §. 2.* Dein 2. prohibetur vel per actum inter vivos, vel per ultimam voluntatem, plus, quam portionem filialem, conferre in novum maritum, & quidem, si partes inæquales liberis prioris matrimonii obtingerent, non potest marito nisi minima statuere, *l. 6. C. b. t. 3.* Si quid donasset liberis primi thori, non posset revocare ex causa ingratitudinis. *Nov. cit. c. 35.* ubi tamen excipitur duplex casus, nempe insidiarum in vitam, & impiæ injectionis manuum in parentem. 4. Amittit tutelam vel curatellam liberorum prioris matrimonii. *Nov. 94. c. 2. & c. 67. de appellat.* Item 5. jus educandi dictos liberos. *l. 1. C. ubi pupilli educari.* nisi nempe aliud habeat consuetudo, vel exigant circumstantiæ. per *l. cit.*

2 Dico 1. Secundæ nuptiæ omnino sunt licitæ, etiam feminis intra annum luctus, per se, modo satis constet de morte prioris conjugis: quidquid ordinaverit Jus Civile, quod in hac re non est attendendum, uti nec in foro Civili hodie attenditur. Assertio est certa non tantum ex Jure Naturali propter periculum incontinentiæ, quod sæpe datur in viduo vel vidua, & spem prolis suscipiendæ, sed etiam ex Jure Divino juxta illud S. Pauli *1. Cor. 9. Si dormierit vir ejus, liberata est: cui vult, nubat: tantum in Domino*, & ex Jure Canonico. *c. 2. b. t.* ac universali Ecclesiæ praxi. *Objic. S. Chrysost. can. 9. caus. 31. q. 1.* secundas nuptias

vocat *fornicationem honestam*. R. S. Chryf. teste gl. loquitur de illo, qui vivente conjuge, per libellum tamen repudii dimissa, ducit aliam. Dein honesta fornicatio implicat. Dixi tamen, modo satis constet de morte &c. Sed hinc

3 Quæres, quomodo constare de morte prioris conjugis? R. Moraliter certo. c. 2. cit. & c. 19. de sponsalib. quia alias datur periculum adulterii, & matrimonii novi nulliter contrahendi. Moralis autem certitudo non habetur ex sola diuturna conjugis absentia, ut volebant Leges Civiles antiquæ. l. 6. ff. de divort. & l. 7. C. repud. sed per duos testes de visu, vel per unam fama communi, aut gravibus indiciis adjutum: per præsumptiones violentas, ut si constat, maritum interfuisse periculoso prælio, aut moratum in loco peste infecto, acin- super diu nihil de eo auditum vel cognitum: per testimonium alicujus Magistratus, vel Parochi defunctum sepelivisse testantis &c. Si Parochus dubitet de sufficiente certitudine, non assistat sine recurſu ad Ordinarium; si re intellecta & iste dubitet aliquo modo, potest ad novas nuptias aspiranti pro cautela deferri juramentum credulitatis (non veritatis, & ideo male vocatur suppletorium) quo asserat, se nec scire, nec credere, conjugem adhuc vivere. Ob- jic. 1. In c. fin. v. si autem. Ut lite non contest. plus non requiritur, quam ut de obitu verisimiliter præsumatur. Et in c. 19. cit. dicitur, sufficere certum nuntium: sed unus nuntius, seu testis, & verisimilis præsumptio, non faciunt moralem certitudinem: ergo. 2. Licitum est in Moralibus sequi opinionem probabilem, imo etiam minus probabilem: ergo. 3. Si requiritur moralis certitudo, tunc superveniente post contractum novum matrimonium dubio debet illud statim dissol-
vi:

vi: sed hoc est falsum: ergo. R. ad 1. Ut evitetur antilogia Jurium, & periculum nullitatis novi matrimonii, ac peccatorum, aliorumque incommodorum, Interpretes communiter per præsumptionem verisimilem intelligunt violentam, quæ facit moralem certitudinem. In c. 19. cit. certum nuntium fuit in *neutro genere*, ita ut significet certam relationem, non testimonium unius certæ personæ. Ad 2. Licitus opinionis probabilis usus non est, quando Jus requirit moralem certitudinem, item quando agitur de gravi præjudicio tertii, uti contingit hic; quia novum matrimonium cedit non solum in præjudicium grave prioris conjugis, forte adhuc viventis, sed etiam in præjudicium prioris matrimonii. Ad 3. *N. maj.* tunc enim conjuges novi, vel ille, cui supervenit dubium, tenentur inquirere in veritatem, ac interim abstinere a petitione debiti conjugalis (licet hoc reddi possit non dubitanti propter possessionem bonæ fidei) si vero post adhibitam inquisitionem maneat dubium, debet illud, quatenus est practicum, deponi, ac illo deposito licita fit petitio, & redditio debiti. Si autem certa superveniret notitia, quod vivat prior conjux, deberet utique secundum matrimonium, utut bona fide contractum, dissolvi, & prius restaurari, neque cohabitari cum priori conjuge. Imo, etsi prior conjux non amplius vivat nunc, vixit tamen tempore contracti secundi matrimonii, & de hoc constat, istud tanquam nullum dissolvi, vel de novo contracti debet. Si ab initio fuit contractum cum dubio utriusque, neuter licite petit vel reddit debitem; si unus dubitavit, is reddere quidem potest, at non petere, nisi deponat prius dubium practicum.

¶ Dico 1. Poenæ in secundarum nuptiarum medium a jure Civili statuta per Jus Canonicum sunt abro-

abro-

abrogatæ. 2. Non vero statutæ in favorem liberorum prioris matrimonii, quæ proprie non sunt poenæ. Pars 1. sumitur ex *v. penult. c. & ult. b. 1.* licet enim illi textus solum loquantur de infamia, communiter tamen 2 DD. extenduntur etiam ad alias poenas proprie dictas; quia in his datur eadem ratio in *dist. cc.* expressa, nempe libertas matrimonii secundi, ab omni jure permissi, & evitatio incontinentiæ. Excipiunt tamen casum, quo vidua intra annum luctus fornicatur, & sic subijcitur (nempe post sententiam Judicis, saltem declaratoriam) poenis, quibus a Jure Civili punitur intra annum luctus transiens ad secundas nuptias. *Nov. 39. c. 8. §. 1.* Pars 2. colligitur inde, quia nullibi reperitur in Jure Canonico, hos favores liberis esse denegatos. Quod etiam poenæ secundi generis, & improprie, aliquo modo restringant libertatem matrimonii, nihil facit, quia solum restringunt libertatem inordinatam, & amorem cœcum erga novos thori cōsortes, ac principaliter confulant ex æquitate naturali orbis parente liberis.

5 Dico 3. Secundæ nuptiæ (vel potius personæ eas contrahentes) non debent benedici a sacerdote assistente vel conjungente. *c. 1. & 3. b. 1.* quod prohibetur non in detestationem nuptiarum, sed in reverentiam benedictionum, quæ si solemnes sunt, uti & consecrationes, v. g. Virgiam, Ecclesiarum, Altarium &c. eas, ne vilescant, iterari non vult Ecclesia. Vi consuetudinis tamen in multis locis benedicuntur, si viduus ducat feminam nunquam nuptam, quæ nempe nunquam accepit benedictionem, licet ille acceperit: & in aliis quoque locis, si vidua ducat sponsum, qui nunquam accepit. Consulantur Ritualia & consuetudines Diocesanae.

DECRETALIUM GREGORII PAPÆ IX. LIBER V.

Sicut in libro IV. & III. causæ *civiles*, & *civiliter* tractandæ, ita in libro hoc V. proponuntur causæ *criminales criminaliter* persequendæ, seu delicta in ordine ad pœnas delinquentibus infligendas. Et sicut in libro II. ordinatus est Processus *Judiciarius Civilis*, ita hic agitur de Processu *Criminali*, quî in plerisque convenit quoad modum & ordinem cum *Civili*, sicut videre est apud Rosbach in *Processu Criminali per tot.* Initio hujus libri exhibentur modi, quibus delicta in *Judicium* deducuntur seu bene seu male, tum a Titulo III. usq; ad tit. XXXIV. varia delicta in specie, cultui *Divino* & *Religioni*, charitati erga proximum, & rebus sacris adversantia, cum suis pœnis a *Jure* statutis, dein modus se purgandi, &, si quis innocentem se probaverit, actio injuriarum, demum sequitur a tit. XXXVII. de Pœnis in genere, ac in specie de Censuris excommunicationis &c. Ultimi duo tituli, quia vagantur per totum *Jus*, per modum *Appendicis* annectuntur.

TITULUS I.

De Accusationibus, Inquisitionibus, & Denuntiationibus.

SUMMARIUM.

- 1 In hoc libro tractatur de Delictis, & Pœnis.
- 2 Quibus modis delicta deferantur in *Judicium*.

- 3 4 Quid, & quotuplex sit Delictum.
- 5 Quibus modis committatur.
- 6 Quid sit Accusatio.
- 7 8 9 10 Quinam accusare possit, & accusari.
- 11 Quis sit effectus Accusationis.
- 12 13 Quid, & quotuplex sit Denuntiatio.
- 14 Quinam teneantur denuntiare.
- 15 Quid, & quotuplex sit Inquisitio.
- 16 Quid requiratur ad eam instituendam.
- 17 Quando Processus inquisitionis sit nullus.
- 18 An & quando obligetur Iudex eam instituere.
- 19 Quis sit effectus inquisitionis.
- 20 Quomodo Practice instituenda sit.

2 Res præcipue modi existunt, quibus inchoatur Processus criminalis, seu delicta deferuntur in Iudicium: nempe vel ad instantiam Partis, & tunc est Accusatio, aut Denuntiatio: vel ex Officio Iudicis, & tunc est Inquisitio: proin in hoc ordine agemus de singulis, &, quia objectum eorum est solum delictum, ideo aliqua præmittemus.

De Delictis in genere.

3 Dico 1. Delictum in genere, quod in Jure communi & usu sæpe dicitur crimen, maleficium, flagitium, facinus, peccatum, scelus, in ordine ad forum externum definitur esse libera & exterius sensibilis transgressio Legis, sive id fiat per commissionem, qua aliquid scienter & voluntarie agitur contra legem prohibentem, sive per omissionem, qua aliquid omittitur contra legem præcipientem, naturalem, divinam, vel humanam. Delictum verum est, quod ex dolo vel culpa vera procedit: quasi delictum, ubi intervenit culpa solum præsumpta a Jure.

4 Dico 2. Delictum dividitur 1. in *Publicum* & *Privatum*. Illud est, quod ob enormitatem suam a Lege, vel consuetudine, effectum est *publicum*, h. e. publice vindicandum, & certos a Jure statutos effectus habens, nempe quod regulariter cuilibet permittitur sit illud accusare: quod regulariter non admittatur procurator (si agatur de crimine capitali) pro Accusatore, & Reo: quod ex eo condemnatus regulariter fiat infamis: quod accusator ab accusatione desistens puniatur poena *tergiversationis*: quod admittat Inquisitionem: qui tamen effectus plerique fere ab usu fori hodie recesserunt. *Privatum* vocatur, quod nec a Lege nec a Consuetudine elevatum est ad dictos effectus. Delicta *publica* censentur esse hæresis, simonia, sacrilegium, crimen læsæ Majestatis & perduellionis, adulterium, homicidium &c. *Privata* autem fere quatuor tantum, nempe furtum, rapina, injuria, & damnum injuria datum. Deliquit quoque saltem vi consuetudinis in foro Canonico juxta communem omnia delicta habentur pro publicis: imo & in foro Civili vix amplius superesse discrimen inter privata & publica testantur Farin. Decian. & P. Piring. b. t. n. 49. saltem furtum & rapina habentur pro publicis. Si crimen in Jure certum nomen, & poenam non habet, vocatur *extraordinarium*, *innominatum*, vel *stellionatus*, l. 3. ff. *stellionatus*. Dividitur 2. in *Exceptum*, quod non continetur sub generali dispositione Legis, & ad cujus accusationem admittuntur, qui in aliis criminibus, etiam publicis, accusare non permittuntur, modo non sint aperti inimici, uti sunt hæresis & simonia, crimen perduellionis, quando quis directe in Principem, vel Rempublicam aliquid machinatur, v. g. per conjurationem, proditionem, seditionem, item crimen læsæ

læsæ Majestatis in specie, quando quis solum in-
directe delinquit in Principem vel Rempublicam,
v. g. in Ministrum, vel Imaginem, vel Dignita-
tem Principis, vel cudit monetam, privatos ha-
bet carceres, utitur sigillo Principis aut Reipu-
blicæ &c. Unde apparet a contrario, quid sit
delictum *non Exceptum*. Dividitur 3. in *No-*
torium, quod ita manifestum est vel ex con-
fessione propria delinquentis, vel ex probatio-
ne Judiciali, vel in conspectu populi commis-
sum, ut excusatione celari aut sine impuden-
tia negari nequeat, Notorio opponitur *Occul-*
tum. Dividitur 4. in *Capitale*, quod meretur
pœnam mortis, vel naturalis, vel civilis per
deportationem, damnationem ad metalla &c.
& *non Capitale*, quod meretur mitiorem pœ-
nam, v. g. relegationis, pecuniariam.

5 Dico 3. Reum delicti & pœnæ se facit non
solum, qui physice illud patrat per se, sed et-
iam, qui mandat, consulit, vel antecederet il-
lud rati habet, itaut secluso mandato consilio,
vel rati habitatione prævia delictum non fuisset pa-
tratum, adeoque, qui moraliter effective, &
non tantum affective, influit, licet per alium
patretur, l. 36. pr. l. 52. §. 21. ff. de furt. l. 1. §. 12.
ff. de vi & vi arm. l. 152. §. 2. ff. & c. 9. 10. de R. J.
in 6. Quin imo reusetiam fit delicti & pœnæ,
qui delictum non impedit, cum posset; pro fo-
ro tamen externo solum tunc, quando delictum
est contra Justitiam, & ex Justitia datur obli-
gatio impediendi, per l. 3. §. ult. & l. 6. §. 8. ff. de
re milit. l. 2. ff. de Lege Pomp. de Parricid.

De Accusationibus.

6 Dico 4. Accusatio striete sumpta dicitur ef-
se delatio criminis apud Judicem ad vindictam

publicam solemniter facta. Solemnitas consistit tum in oblatione libelli, in quo tamen omittitur conclusio seu petitio certæ poenæ, tum in inscriptione accusatoris, qua se obligat ad poenam *Talionis* (h. e. ad illam poenam subeundam, quæ probato crimine foret infligenda) si in probatione deficiat. Sed neutra vi consuetudinis requiritur, & ultimæ, nimirum inscriptioni, hodiernis moribus saltem in foro Civili successit poena arbitraria, ac insuper cautio de proseguenda lite usque ad finem Judicii, de expensis, damno & injuria causatis accusato, si accusator non satis probaverit delictum, seu in casum succumbentis: quam cautionem idoneam si præstare non valeat, arresto vel carcere detinendus est. Hodie rara est accusatio formalis, etiam verbalis tantum, sed delicta solent deferri in Judicium vel per denuntiationem Judicialem, vel per simplicem querelam, vel Procuratores fisci ad id constitutos, vel per Inquisitionem.

7 Dico 5. Accusare possunt omnes, qui non specialiter prohibentur, l. 8 ff. b. t. Prohibentur autem de Jure canonico 1. Clerici in Judicio sæculari. 2. Laici Clericos, nisi crimen sit immane, vel cedat in grave præjudicium Ecclesiæ. 3. Pagani, & hæretici non tolerati, Christianos & Catholicos. 4. Inimici capitales, vel alias valde infensi. 5. Excommunicati, c. 9. *Ne Clerici can.* 1. *seqq. can.* 25. *caus* 2. q. 7. *can.* 2. 3. 4. *caus* 3. q. 5. *can.* 4. *caus* 6. q. 1. *cum c.* 7. *de Judic.* & c. 10. *b. t.* De Jure civili autem 1. pupilli, mulieres, milites, quos ultimos praxis admittit. 2. Magistratus. 3. Infames, & suspectæ fidei, & qui aliquando falsum in Judicio Testimonium dixerunt, atque pauperes, quos honesta vita non purgat a suspicionе infamiae. 5. Valde conjuncti sanguine, vel specie-

cialiter ad gratitudinem obligati, uti liberi, fratres, libertus patronum, alimenta accipiens alentem, seivus vel vassallus dominum. Habentur hæc *l. 8. seqq. ff. b. t. l. 13. & 18. C. de his, qui accusare*. Notandum tamen, quod hi omnes, exceptis fere solis excommunicatis, capitalibus inimicis, & rationis usu destitutis, accusare permittantur, quando suam vel suorum (nempe conjunctorum usque ad quartum gradum) causam persequuntur, *l. 11. ff. b. t. &* quando crimen est valde atrox, vel in grave præjudicium Reipublicæ aut Ecclesiæ cedit, aut accusans nec a Judice repellitur, ut notant DD. Adde, quod, licet accusare nequeant, fas tamen ipsis sit denuntiare, vel simplicem querelam deponere apud Judicem, qui postmodum instituit Inquisitionem.

8 Quæres, an aliquando sit obligatio accusandi? R. Solum tunc, quando ex omissione accusationis immineret Reipublicæ vel homini privato damnum, alia ratione, v. g. monitione privata, denuntiatione &c. non impedibile vel reparabile. Si tamen delictum esset occultum, nec tertio inde immineret damnum, vel si privata monitione illud crederetur impediri posse, lex saltem Justitiæ non exigeret, ne per accusationem diffamaretur delinquens.

9 Dico 6. Accusari regulariter iterum possunt omnes, *l. 12. pr. ff. b. t.* Excipiuntur tamen 1. Legati, & qui Reipublicæ causa absunt, item Magistratus majores, quorum officium est temporale, *l. 12. cit.* multo magis ipsi supremi Principes, superiorem non recognoscentes, uti Papa, Imperator, Reges. 2. Absentes a loco Judicii in ordine ad poenam relegatione majorem, *can. 5. caus. 2. q. 8. l. 5. ff. de pœnis*, ne quis inauditus condemnatur; accusati tamen citari possunt in ordine

ad eorum bona annotanda, &, si contumaces non comparuerint, confiscanda, *l. 5. ff. de requir. vel absentib.* Hodie tamen consuetudo habet recte Brunnem. ad *d. l. 5. de pœnis*, ut contra absentes etiam in gravissimis delictis fiat Processus ad Bannum usque: de Jure canonico autem *c. 8. de dolo*, ubi agitur de depositione vel degradatione, contra absentem, qui sub pœna Censuræ citatus non comparuit, proceditur usque ad sententiam definitivam. 3. Mortui, *l. 6. ff. de publ. Jud.* excepto crimine hæresis, *c. 8. de hæret. in 6.* & crimine læsæ Majestatis, *l. 7. seq. C. ad L. Jul. Majest.* in ordine ad bona fisco applicanda. 4. Semel in Judicio absolutus super eodem crimine, modo non intervenerit prævaricatio vel collusio, aut absolutus non fuerit præcise ab observatione Judicii *l. 7. 11. 14. ff. c. 6. b. t.* Pariter 5. condemnatus & pœna delicto commensurata affectus denuo super eodem crimine accusari & puniri, etiam in alio foro, non potest, *c. fin. de Except. in 6. & c. 5. de pœnis, in 6.* quia datur exceptio rei judicatæ. 6. Qui accusationi jam præscripserunt, h. e. si a tempore commissi delicti, quod totaliter transit, & continuata non constat malitia, jam fluxit tempus a Jure determinatum ad extinguendam accusationem. Sed quantum debet esse hoc tempus? R. 1. in stupro, adulterio, & quocumque carnis delicto (nisi sit stuprum violentum, vel adulterium cum incestu conjunctum) sufficit quinquennium, *l. 29. §. 5. 6. ff. l. 28. C. Ad L. Jul. de adulter.* R. 2. In aliis delictis vicennium, seu 20. anni, *l. 3. ff. de requir. vel absent. damn. l. 12. C. ad L. Cornel. de falsis.* Id quod recte asseritur de omnibus delictis, nullo excepto, licet multi DD. graviorum delictorum, puta hæresis, læsæ Majestatis, parricidii, falsificatæ monetæ, suppositi partus &c.

accu-

accusationi nunquam præscribi tradant. Siqui-
dem l. 3. cit. dicitur, *quancumque questionem*
20. annorum silentio præscribi. Ex l. 12. cit. sic:
querela falsi temporalibus præscriptionibus non ex-
cluditur, nisi 20. annorum, sicut cetera quoque
(nullum excipit) fere crimina. Accedit ratio,
quia, si delinquens 20. annis a delicto absti-
nuit, recte jam creditur emendatus, nec am-
plius imminere periculum turbandæ Reipubli-
cæ, vel seductionis aliorum ex pravo exemplo,
&c. propter quas causas poenæ a Legibus sunt
statutæ. Certe spes obtinendæ per tot annorum
emendationem veniæ valde videtur apta ad coer-
cendum a novis criminibus.

10 *Objic. 1.* In l. ult. ff. de Lege Pompeja de
parricid. habetur, *semper* accusationem parrici-
dii permitti, & in l. 19. ff. de Leg. Cornel. de fal-
sis accusationem depositi partus *nulla temporis*
præscriptione depelli. 2. In d. l. 12. additur vox
limitativa *fere*: ergo sunt aliqua crimina, quo-
rum accusationis 20. annis non præscribitur.
3. Iniquum est, reum atrocis delicti lapsu tem-
poris liberari a metu poenæ. R. ad 1. illæ Le-
ges possunt intelligi de delictis permanentibus,
ut est crimen *suppositi partus*. Vel dic, *to sem-*
per, & *nulla temporis præscriptione*, non Gram-
maticaliter, sed in sensu Juris accipienda esse,
h. e. quod semper & perpetuo, nempe usque-
dum completam sit tempus extinguendis accu-
sationibus a Jure præscriptum, quod a Jure ma-
jus præscriptum non reperitur, quam 20. anni,
generaliter definiti, sicut actiones in causis civi-
libus dicuntur perpetuæ, quæ durant 30. vel 40.
annis, & postea extinguuntur. Item quod regu-
lariter nulla præscriptio temporis, quod minus
est 20. annis, sufficiat, Ad 2. *to fere* facit hunc
sensum, quod quidem aliqua crimina tempora-

si præscriptione & breviori tempore tollantur, uti vidimus, ordinarie tamen, regulariter, & cetera omnia 20. annis; non vero quod dentur talia, quæ nunquam omnino tollantur, ne quidem 20. annis; cum in Criminalibus longius tempus ad præscribendum in toto Jure non reperiatur. Ad 3. negatur assertum.

11 Dico 7. Effectus accusationis est 1. ut Reo legitime convicto per sententiam infligatur poena, vel ordinaria, siqua a Jure determinata reperiatur, vel, si a Jure definita non sit, extraordinaria, seu arbitraria, quam Judex condignam æstimaverit. 2. Ut accusatus regulariter pendente Processu promoveri nequeat. c. 4. h. t.

De Denuntiationibus.

12 Dico 8. Denuntiatio in genere est *délatio simplex criminis, vel criminosis, vel utriusque, legitime facta Superiori*. Communis quoad rem. Dixi 1. *simplex*, h. e. sine ulla solemnitate, & cautione, per quod differt ab accusatione, uti & per hoc, quod ordinarie non tendat ad vindictam publicam & necessario. Dixi 2. *Facta Superiori*, sive ut Patri sive ut Judici, de quo abstrahit definitio, ut conveniat omni. Unde

13 Dico 9. Denuntiatio dividitur in *Evangelicam*, quæ fit Superiori tanquam Patri, sic dicta, quia in Evangelio a Christo præscribitur Matth. 8. in hunc modum: *si peccaverit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te & ipsum solum: si te audierit, lucratus eris fratrem tuum: si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc unum, vel duos, ut in ore duorum vel trium testium stet omne verbum. Quod si non audierit eos, dic Ecclesie*, h. e. denuntia Superiori, vel Judici Ecclesiastico tanquam patri, ut corrigatur: cum igitur

ut spectetur præcise emendatio delinquentis, & fiat ex charitate ac prævia amica monitione duplici, fere occulta, vocatur etiam *Charitativa*, *Paterna*, *Fraterna*, vel etiam *Correptio fraterna*. Et in *judicialem*, quæ fit Superiori tanquam *Judici*, ut is judicialiter procedat ulterius inquirendo, ac re cognita puniat, vel ad satisfaciendum condemnet, vel remedium afferat. Et hæc vel est *Canonica*, quia a jure Canonico introducta, & fit *judici Ecclesiastico* vel ad impediendum peccatum, vel ad tollendum scandalum, vel ad resarciendum damnum &c. ut si denuntietur impedimentum matrimonii, ne contrahatur, vel ut contractum dissolvatur, si denuntietur inhabilitas eligendi ad Prælaturam, vel ut malus Prælatas emendetur aut deponatur, si petatur, ut læso infra dimidium justii pretii satisfiat &c. Et alia *Civilis*, utpote orta a jure Civili, quæ iterum duplex est, nempe *Privata*, quando quis ex alieno delicto inique gravatus recurrit ad Superiorem tanquam *judicem* persequendo suum interesse & satisfactionem, eo quod de jure actionem proprie dictam non habeat, uti læsus infra dimidium, vel quando oppressus a potentiore denuntiat *judici* suum gravamen, ut ex officio remedium afferat. Et *Publica*, quæ tendit ad vindictam vel poenitentiam publicam, ad avertendum damnum commune Reipublicæ vel Ecclesiæ, per crimen læsæ, sicut accusatio; cui successit, & a qua parum differt, nisi quod denuntians non teneatur se inscribere ad poenam Talionis, ad crimen plene probandum, & ad causam judicialiter prosequendam, modo *Judici* suggerat indicia, & probationes, vel testes nominet; & hæc denuntiatio, quæ fere fit a Ministris publicis ad id deputatis, vel *Fiscalibus*, aut etiam a pri-

vatis ex consuetudine, cum in finem ordinatur, ut Judex postea procedat per Inquisitionem. Unde a Criminalistis dici solet: *denuntiatio aperit viam Inquisitionis*. l. 7. 14. C. h. t.

14 Dico 10. Ad denuntiationem Evangelicam delicti occulti regulariter tenentur omnes. 2. Ut & ad Canonicam faciendam. 3. Non tamen ad Civilem, etiam publicam per se. Pars 1. constat ex textu recitato *Matth.* 18. ubi non mere consilium, sed præceptum a Christo proponi, constans est PP. & DD. sententia. Ratio, quia charitas exigit curare proximi emendationem, & quidem in occulto, ne diffametur, nisi delictum esset notorium, aut communitati, vel tertio perniciosum, & per privatas monitiones nullus sperari posset effectus; tunc enim deberet denuntiatio Judicialis adhiberi. Addidi, *regulariter*; sæpe enim excusamur, si nempe parum aut nihil credatur profutura denuntiatio Evangelica, vel denuntianti exinde timendum grave incommodum &c. Pars 2. sumitur ex c. 13. *de Judic.* c. 12. *de sponsal.* c. fin. *de cland. desp.* quia id exigit lex Charitatis, & Obedientiæ SS. Canonibus debitæ. Procedit iterum *regulariter* tantum, si nempe sine gravi denuntiantis incommodo fieri possit, & judicetur profutura ad peccatum vel damnum evitandum, tertio imminens, atque si privata monitio, seu denuntiatio Evangelica, adhiberi commode nequeat. Notat quoque P. Engel *de for. com.* n. 63. Superiorem Ecclesiasticum, ubi Canonice denuntiatur Laicus, non semper debere statim deferre tali denuntiationi, & Judicialiter procedere, si læsio non sit valde excessiva, vel timeantur aliæ incommoditates; v. g. contemptus Censuræ: alias enim dabitur auctoritas infinitis litibus, & cavillandi quoscunque contractus; nec enim quidquid
Judi-

Judicis potestati permittitur, Juris necessitati sub-
jicitur. l. 40. ff. de Judic. Pars 3. de denuntiatio-
ne privata, qua quis persequitur suum interesse,
claret, de publica probatur a paritate cum accu-
satione, quam imitatur; nemo enim accusare te-
netur. *Jun. C. ut nemo inuitus agere &c.* Addidi
tamen, *per se*; si enim delictum esset graviter no-
xium Reipublicæ, vel tertio, & mitius remedium,
y.g. denuntiatio Evangelica, non certo crederetur
sufficere, foret obligatio saltem ex charitate, mo-
do absque suo gravi damno aut periculo posset fie-
ri, imò, si delictum cederet in præjudicium com-
munitatis, nec proprium privati hominis pericu-
lum liberaret a denuntiando. Interim qui inha-
bilis est ad accusandum, etiam inhabilis cense-
tur ad denuntiationem publicam, sicut vice ver-
sa, qui accusari nequit, neque sic denunciari po-
test. *arg. c. 20. h.t.* Sed quia hodie post denuntia-
tionem Judex procedit per Inquisitionem, denun-
tiare permittitur quilibet, licet ad accusandam
habilis non sit, uti socius delicti suo modo.

De Inquisitionibus.

15 Dico II. Inquisitio est criminis, vel cri-
minosi, vel utriusque, per judicem ex officio pro-
cedentem legitime facta investigatio. *Gonzal. Carp-
zov, &c.* Ille, contra quem fit inquisitio, voca-
tur inquisitus. Alia vocatur generalissima, vel
generalis, a quibusdam, quando nimirum de
nullo adhuc delicto vel delinquente constat,
generatim tamen a Superiore indagatur, an non
in aliqua provincia, diocesi, civitate, Monaste-
rio &c. fiant aliqua delicta, an serventur leges &
statuta &c. ut fieri solet in visitationibus, ordina-
rie quidem non in ordine ad puniendum, sed ad
cognoscendam vitam & mores subditorum, &

tunc *Paterna* dicitur; licet quandoque etiam fiat ad puniendos delinquentes, & tunc *Judicialis* est; nam hæc generalis inquisitio subinde detegit indicia certorum delinquentium, & occasionem præbet specialiter inquirendi in hos, & puniendi detectos. Alia autem *Specialis* nuncupatur, quando super determinato delicto, quod satis constat esse commissum, & in certam personam, quæ jam diffamata vel suspecta de eo est, inquiritur, v.g. an Titius commiserit homicidium. Alia demum *Mixta*, quam alii quandoque vocant *generalem*, vel *generalem specialem*, aut *generalem secundum quid*, aut etiam *specialem*, quando quidem de certo delicto constat, aut de illo habentur indicia, nulla tamen de certa persona; quæ commiserit, suspicio aut indicia se produnt, inquiritur in auctorem delicti; vel vice versa, quando de persona habetur suspicio, sed nihil constat de determinato delicto, ac propterea inquiritur, an non Titius aliqua crimina, & quæ commiserit. Vel brevius: quando vel inquiritur in certum crimen commissum, certa tamen persona non nominata, vel in certam personam, certo tamen delicto non expresso. Porro quando is, qui creditur esse Reus, jam est in manibus Judicis, seu *constitutus*, ut a jure, duplex alia inquisitio habet locum, nempe *Mansueta*, quæ fit per solas interrogationes ordinarie & accurate, non tamen captiose propositas Reo super certis articulis: prius quidem interrogantur personalia super nomine, patria, conditione &c. Rei, dein realia, prius generatiora, paulatim dein magis propinqua facta, demum specialia & specialissima quoad causas & circumstantias delicti, non autem alia, nisi connexa vel indiciata. Et *Severa*, quæ in Jure, *Quæstio*, in Praxi autem *Tortura* vocatur, quando nempe per

tormenta & cruciatum corporis Judex intendit a Reo exprimere confessionem delicti & veritatem; quæ tamen adhiberi non debet, nisi tale sit delictum, quod mereatur poenam relegatione graviolem; & nisi adsint indicia valde urgentia, vel saltem semiplena probatio delicti contra Reum; atque nisi hic per alias probationes plene convinci nequeat: attendi quoque debet, an Reus non sit persona torqueri prohibita, uti sunt senes decrepiti, furiosi, valetudinarii, mulieres prægnantes, & nisi crimen sit valde atrox, Magistratus majores, Nobiles, Doctores. Sed hanc inquisitionem, quia in foro sæculari fere locum dumtaxat invenit, Criminalistis relinquo.

16 Dico 12. Ut rite instituatur Inquisitio specialis a Judice in personam, requiritur 1. Ut delictum sit magnum, quo perturbatur Respublica. 2. Ut constet de corpore delicti, seu, id vere esse patratum. 3. Ut præcesserit vel accusatio, vel denuntiatio, vel diffamatio seu infamia, vel saltem legitima indicia contra personam, in quam inquitur. 4. Ut inquisitus citetur. 5. Ut præsentì communicentur capitula seu puncta inquisitionis cum circumstantiis, dicta testium, & si inquisitus, petat, etiam horum nomina, nisi ex manifestatione illis grave immineret periculum. 6. Ut super his examinatus pariter audiat, ejusque exceptiones & defensiones. DD. passim. Pars 1. patet ex l. 6. ff. & c. 21. b. t. de levioribus enim & non scandalosis delictis non est obligatio inquirendi saltem ex officio, & nemine instantè, imo quandoque præstat non inquirere, propter varia incommoda, quæ inde oriri possent. Pars 2. ex l. 1. §. 24. & l. 5. §. 2. ff. de S. C. Silianiano atque ex communi sensu & praxi. Constat autem de corpore delicti, si illud sit *permanens*, seu vestigia post

post se relinquens, uti homicidium, incendium, furtum cum effractione &c per inspectionem ocularem, vel per testes: si vero sit *transiens*, seu nulla post se relinquens vestigia, uti adulterium, incestus &c. per conjecturas probabiles & proximas, vel etiam per confessionem utriusque complicitis. Pars 3. ex l. 7. C. c. 19. 21. 24. b. t. nam sine accusatore (vel denunciatore, ubi deficit ille) nemo est condemnandus, *can. 17. caus. 2. q. 1.* & fama habetur loco accusatoris vel denuntiatoris, l. 7. & c. 24. *citt.* famam autem adæquant, vel superant subinde, indicia verisimilia, per c. 12. de Purg. *Can. Nemesis Carolina art. 6.* Ratio horum omnium est, quia, ubi hujusmodi non præcedunt, per inquisitionem persona particularis pateretur injuste gravem in fama & honore jacturam. Sed ut fama sufficiat, debet esse orta a personis certis, & probatæ vitæ, non malevolis, aut vilibus, ac volare per majorem communis partem, imo saltem in inquisitione contra Prælatos & Magistratus, debet esse clamorosa, c. 24. *citt.* h. e. sapius ad aures Judicis delata, ita ut sine scandalo dissimulari nequeat. In criminibus enormibus, & Reipublicæ, vel privato alicui, valde perniciosis, uti læsæ Majestatis, hæresis &c. sufficiunt indicia minora & suspiciones, probabiles tamen, uti & in inquisitione contra Regulares subditos, ubi Ordo Judiciarius non usquequaque necessarius servandus est, & ipsi facilius ab administrationibus removeri possunt, c. 24. *citt. in f.* Interim nec fama contra delinquentem necessaria est. 1. Si de crimine & criminoso habetur notorietas. 2. Super delicto, quod est connexum cum eo, de quo quis jam est legitime inquisitus. Imo teste Claro & Farinac. in praxi viget amplius locum habet diffamatio; cum hodie Judices soleant incipere ab inquisitione generali,

ex qua ordinarie deveniunt in aliqua indicia, & ad specialiter inquirendum sufficientia. Pars 4. 5. & 6. ex *citt. c. 19. 21. & 24.* atque ex eo, quod nemo inauditus, & subtracta defensione, condemnandus sit. Ceterum dixi, *Inquisitio specialis*; nam *generalissima*, sive paterna fit sive judicialis, recte fit sine prædictis conditionibus, per *c. 25. eod. c. 1. de off. Ord. Trid. f. 7. c. 8. de ref.* cum per eam nemini fiat injuria; licet requiratur aliqua suspicio, vel præsumptio, quod in aliquo loco fiant delicta, si inquisitio est judicialis; alias enim temere institueretur. *Mixta* autem, si non instituatur in certam personam, nec infamiam nec suspicionem de certa persona prærequirit, per *l. 1. §. 21. ff. de Quest.* quia nullius læditur fama per illam: si vero contra personam certam super delicto incerto, ad vindictam, non mere paterne & ad emendationem delinquentis, opus est infamia vel gravibus indiciis; quia alias inquisiti fama injuste læderetur.

17 Quæres, an Processus Inquisitionis specialis, si prædicta (excepto primo, quod certe ad valorem non requiritur) non observentur, sit nullus? R. Si Reus excipiat & protestetur contra, est nullus, *c. 21. 22. b. t. c. 1. 2. eod. in 6.* Excipitur tamen 1. Processus Inquisitorius contra Regulares non Prælatos, per *c. 24 cit.* 2. Si Reus præsens non reclamet, *c. 1. & 2. cit.* 3. Si Reus sponte & extra torturam crimen in Judicio est confessus, *d. c. 1.*

18 Dico 13. Judex tenetur in casu, ubi potest secundum dicta, instituere ex officio inquisitionem specialem, imo & mixtam, ubi satis constat, delictum esse commissum, non vero de authore, seu in authorem inquirere specialiter, item ubi constat, quod aliquis sit reus alicujus magni delicti, non tamen ejusmodi. Communis. Ubi præceat

cessit accusatio, vel denuntiatio verisimilis, per se clarum est, ubi autem sola diffamatio, vel indicia legitima, probatur ex hoc; quia ex una parte exigit Jus Naturale & Justitia Vindictiva, ut crimina puniantur, & Respublica defendatur a facinorosis hominibus, ex altera vero rari sunt; qui accusare velint, vel denuntiare criminaliter, propter onus probandi, vel probationes suggerendi &c. Unde, si inquisitionem omittat, tenetur de *Syndicatu*: h. e. litem facit suam, & pro re nata amittit jurisdictionem criminalem, instituto contra ipsum Judicio propter officium male gestum. *Brucem. in Process. Inquis. c. 1. n. 10. 11. Gail. 1. observ. 28. n. 1.* Proin Processus *Inquisitorius* hodie frequentior est, quam *Accusatorius*, factusque *remedium Ordinarium*, qui olim erat dumtaxat *Extraordinarium*. In inquisitione mixta, si de nulla persona certa adsint indicia, vel diffamatio, caveat Judex, ne interrogando, vel inquirendo nominet certam personam, v. g. an non Titius hoc crimen commiserit; quia hoc esset suggerere; cujusmodi suggestiones in Jure prohibentur, *l. 1. § 21. ff. de Quæst.* nisi nempe ad sint particularia contra aliquem indicia, aut inquisitio sit paterna. Inquisitionem *generalissimam* possunt, & subinde, ubi justa est suspicio, tenentur Superiores facere per *c. 1. de offic. Ord. juncto Trid. s. 21. c. 8. de ref. & s. 25. c. 2. de Regular. l. 13. ff. de Offic. Præsid.*

19 Dico 14. Effectus Inquisitionis *specialis & mixte* in personam certam, vel delictum certum, ubi certa persona est suspecta de aliquo delicto, modo inquisitio legitime instituta sit, est 1. obligatio manifestandi & veritatem dicendi penes eos, qui interrogantur; quia Superiori legitime interroganti parendum est. An vero & quando ipse ~~Inquisitus~~ teneatur fateri delictum, diximus ad

tit. de Confessis lib. II. In inquisitione generali, vel generalissima, non obligantur interrogati manifestare delicta occulta, de quibus nemo diffamatus est vel indiciatus, per c. 17. b. t. nisi crimen sit continuandum, vel ex patrato immineret alicui damnum, alia via non avertendum. 2. Condemnatio ad poenam, si per inquisitionem plene probetur alicujus crimen, & quidem ad Ordinariam, l. 2. C. de abolit. c. 2. de Confess. Suffragatur consuetudo in utroque foro recepta, teste Gonzal. ad c. 21. n. 11. b. t. cum vi consuetudini Judicium Inquisitionis factum sit ordinarium, & substitutum Accusatorio. *Objic.* In d. c. 21. habetur, quod in Processu inquisitionis secundum qualitatem excessus poenam moderari possit discretio judicantis: ergo saltem de Jure Canonico poena debet esse extraordinaria & arbitraria. R. N. Conf. nam textus dicit *possit*, non *debet*. Dein praxis, & allata ratio, satis declarant, quod debeat Judex poenam commensuratum delicto, adeoque ordinariam infligere: vel, quod Juri scripto per consuetudinem derogatum sit.

20. Quomodo practice instituendus sit Processus Criminalis in casu Accusationis, Denuntiationis, & Inquisitionis, item in casu Notorii etiam Regularium, & actualis horum visitatio, explicat D. a Frolichspurg in *Nemess* p. 1. l. 2. & 3. Jul. Clar. Farinac. Carpzov. & alii Criminalistæ, accurate P. Anacl. Reiffenstuel b. t. §. 6. 7. 8. Dicitur autem delictum *notorium*, quod vel de Jure, vel ex ipso facto ita certum est, ut nulla amplius discussione indigeat, vel nulla tergiversatione celari possit, c. 24. de V. S. Unde alia est *notorietas Juris*, quæ habetur per sententiam Judicis, quæ transiit in rem judicatam, vel per spontaneam Rei in Judicio confessionem, vel per probationem in Judicio legitime factam.

Alia

Notoria Alia autem *notorietas facti*, quæ habetur ex præsentia populi, visu vel alio sensu percipientis, ut si major pars, aut in parva communitate decem, vel etiam sex (melius relinquitur arbitrio Judicis determinatio numeri) proprio sensu perceperunt delictum. Cum Notorio quoadque confunditur *Publicum*, quamvis subinde publicum sumatur pro *Famoso*, quod nempe ita manifestum est, ut de eo jam existat fama. His omnibus opponitur *Occultum*, quod si ita lateat, ut nec duobus pateat, & in foro externo probari nequeat, vocatur *simpliciter & proprie occultum*, de quo solus DEUS judicat. In Notoriis cessat Ordo Judiciarius, & necessitas probandi, c. 3. de testib. cog.

T I T U L U S II.

De Calumniatoribus.

S U M M A R I U M.

- 1 Quid sit calumniari: prævaricari: & tergiversari.
- 2 3 Quæ sit pœna Calumniatoris, Prævaricatoris.

1 **C**alumniari proprie (in criminalibus) dicitur, qui alteri crimen falsum dolo in Judicio intendit, l. 1. §. 1. ff. ad S. C. Turpill. h. e. proponit, impingit, objicit sive accusando sive denunciando. Si id agit scienter & dolo vero, calumnia vera: si dolo præsumpto (si nempe in probatione deficiat) calumnia præsumpta vocatur. Vicina est Prævaricatio, quam committit, qui cum Reo colludit, verum crimen abscondendo, veras probationes dissimulando, falsas exceptiones admittendo, ut Reus absolvatur, l. 1.

l. 1. cit. §. 6. Et Tergiversatio, quando quis a
excepta accusatione desistit citra abolitionem, qua
accusatus ex numero Reorum publica auctori-
tate eximitur. *arg. d. l. 1. §. 7.*

2 Dico 1. Poena calumniatoris veri (imo &
præsumpti, nisi probaverit, se dolo caruisse)
est 1. Infamia, sed post condemnationem . 2.
Condemnatio in expensas & omne damnum al-
teri ex calumnia ortum . 3. Talio : sed hæc pœ-
na in desuetudinem abiit, & successit . 4. Poe-
na gravis arbitraria, v.g. pecuniaria, carcer,
verbera &c. juxta delicti & personarum quali-
tatem . 5. Si Clericus contra Clericum calum-
natus est, privatio beneficii ac officii Ecclesia-
stici cum exilio. Communis ex *l. 4. §. 4. ff. de his
qui not. infam. l. 5. C. de fruct. & lit. expens. l. fin.
C. h. t. cum Const. Pœnal. Caroli V. art. 12. c. 1. h. t.*
A calumnia præsumpta liberatur, consequenter
& a poena, qui delictum alteri impactum sal-
tem semiplene probat, vel probat, se audivisse
se a viris fide dignis, aut a testibus se dece-
ptum. Imo certæ personæ, licet deficient in
probatione, præsumuntur non calumniose ac-
cusasse vel denuntiassse, quamdiu dolus non pro-
batur, modo aliqua delicti indicia ostendant,
uti filius persequens necem parentum, & vi-
cissim, femina suam aut suorum injuriam per-
sequens, maritus intra 60. dies accusans uxorem
de adulterio, deferens crimen Reipublicæ valde
perniciosum, denuntians vi officii, ut procura-
tor Fisci, custos, vigil &c. Debet tamen etiam
apud has personas Judex inquirere ex officio,
utrum non sint veri calumniatores.

3 Dico 2. Poena prævaricatoris est infamia
condemnatione prævia *l. 4. cit.* & simul arbi-
traria alia. Tergiversatoris autem præter infamiam
multa 5. librarum auri *l. 3. inf. ff. de*

Præ-

Prævaricatione. Hodie tamen arbitraria, imo nulla; cum Judex teneatur ex officio novum Inquisitionis Procëssum instituere.

T I T U L U S III.

De Simonia, & ne aliquid pro spiritualibus exigatur vel promittatur.

S U M M A R I U M.

- 1 2. Quid, & quotuplex sit Simonia.
- 3 Merx illius est res spiritualis.
- 4 Ex quibus titulis possit dari & accipi temporale pro spirituali licite.
- 5 Mercis locum etiam obtinent res spirituali annexæ.
- 6 7 An, & quando res consecratæ vel benedictæ vendi possint.
- 8 Beneficia Ecclesiastica, Decimæ &c. sine Simonia juris naturalis.
- 9 Pretium Simoniacum quid & quotuplex.
- 10 11 12 Quale debeat intervenire Pactum, ut committatur Simonia. Antale sit promissio gratitudinis: vel, si temporale habeat rationem motivi, vel finis, vel compensationis gratuitæ respectu spiritualis.
- 13 An pactum, si fictum sit, constituat Simoniam.
- 14 15 Quando committatur Simonia in provisione beneficiorum. Ubi de Simonia confidentiali.
- 16 17 Quando committatur circa Ingressum Religionis.
- 18 Quæ Simonia habeat pœnas, &
- 19 20 21 Quas, quæ committitur circa Ordinationem, Ingressum Religionis, & Beneficia.
- 22 An eas etiam contrabant ignorantes.
- 23 Qualiter pactum Simoniacum sit nullum.

- 24 An res Simoniacæ acceptæ debeant restitui.
 25 Quis sit Iudex, & quæ probatio Simoniacæ.
 26 Quis absolvere, & dispensare in pœnis Simoniacæ valeat.

Simoniam a Simone Mago, qui Spiritum S. vel potestatem dandi aliis dona Spiritus S. pecunia sibi comparare voluit ab Apostolis Act. 8. nuncupata cum *gl. in pr. caus. 1. q. 1. & S. Th. 2. 2. q. 100 art. 1.* definitur esse *studiosa voluntas emendi & vendendi aliquid spirituale, vel spirituali annexum.* Sensus est, quod sit *Sacrilegium, quo res spiritualis, vel spirituali annexa, commutatur pro re temporali per conventionem, seu per pactum, vel contractum emptionis-venditionis, aut alium quemcumque, onerosum & non mere gratuitum.* Unde tria ad Simoniam proprie dictam essentialiter sunt necessaria. 1. Res spiritualis, vel spirituali annexa, quæ quasi *merx* est. 2. Res temporalis, quæ datur pro illa tanquam *pretium*. 3. *Conventio aliqua, vel pactum, tacitum aut expressum, aut saltem actus voluntatis, obligare intendens ad commutandum spirituale pro temporali; in eo enim consistit turpitudine Simoniacæ, quod quis res spirituales & sacras adeo vilipendat, ut eas pro temporalibus & profanis comparari posse vel perversè existimet, vel malitiose comparare attentet, aut negotiari & in contractum deducere velit; hoc enim pacto profanatur & injuriose tractatur res spiritualis. Est crimen gravissimum, nec patitur parvitatem materiæ, atque in SS. Canonibus sæpe vocatur etiam hæresis Simoniacæ, item pestis &c.* Merx spiritualis & pretium temporale sunt *materiæ* Simoniacæ, conventio autem vel pactio aut contractus est *forma*. De quibus ponemus ordine nostras assertiones, prius tamen notandum.

2. Simoniam dividi in eam, quæ est *juris divini ac naturalis*, nempe ab ipso Deo ob intrinsecam malitiam prohibita, ut si res spiritualis pro temporali veniat in æstimationem, contractum, & commutationem, v.g. si promittatur vel detur pecunia pro sacris reliquiis, Sacramento Baptismi, Sacrificio Missæ &c. Atque in eam, quæ est solum *juris Ecclesiastici*, nimirum jure Ecclesiastico tantum prohibita ex motivo Religionis, & sub pœnis Simoniz Juris Divini, propter periculum & speciem ejusdem Simoniz, ut si res spiritualis cum alia re spirituali permutetur aliter, quam velit Ecclesia, v. g. beneficium Ecclesiasticum cum alio beneficio sine auctoritate Superioris: vel temporalis pro temporali, v.g. si officia ad rerum Ecclesiæ administrationem, custodiam &c. pertinentia pecunia comparentur: vel aliquid prohibeatur propter speciem Simoniz, v.g. ne examinatores in Concurſu quidquam, etiam *gratuito* oblatum, accipiant. Et hæc Simonia Juris mere Ecclesiastici, quia non intervenit pactum de re spirituali danda pro temporali, in rigore & univoce Simonia non est, sed solum analogice, fictione & æquiparatione Juris. Dividitur 2. in Mentalem, Conventionalem, & Realem. *Mentalis* vocatur non ideo, quasi in sola mente seu proposito interno dandi temporale pro spirituali, vel vicissim, consistat, sed ideo, quia prava intentio, qua quis re ipsa aliquid facit, vel dat v.g. temporale, ut alterum obliget, moveat, vel alliciat ad dandum vel conferendum spirituale, exterius non exprimitur, & nec Pactum tacitum nec expressum intervenit *c. ult. h. t.* Neque dicas, Simoniam essentialiter involvere pactum. R. enim, sufficere pactum inchoatum & imperfectum; alias, si pactum completum requi-

quiretetur, non posset ex una tantum parte committi Simonia, velut tamen Simon Magus solus commisit, non Apostoli, a quibus emere voluit dona Spiritus S. nam in tali intentione, licet exterius non manifestata, obligandi alterum per dationem temporalis ad reddendum spirituale; jam satis reperitur malitia Simoniae. *Conventionalis* consistit in mutua conventionione, seu pacto, *expresso* vel *tacito*, de dando spirituali pro temporali, vel vicissim de dando temporali pro spirituali. Si ex neutra parte facta est traditio rei temporalis, vel spiritualis, est *pure* conventionalis, si ex alterutra traditio & executio facta est, *mixa* appellatur. *Realis* demum & completa præter pactum involvit simul traditionem ex utraque parte, v.g. si Titius 100. aureos, quos promisit pro obtinenda præsentatione ad beneficium, jam actu dedit, & alter præsentationem ad beneficium actualiter fecit, Simonia evadit realis & completa; involvit itaque traditionem, saltem inchoate, ex utraque parte.

3 Dico 1. Mercem in mercatura Simoniacâ constituit res spiritualis, seu quæ non solum corporis expers, sed etiam aliquo modo supernaturalis est, vel ad Dei honorem ordinata, vel ad spiritualem animarum salutem: cujusmodi sunt in triplici classe, aliqua enim sunt *formaliter* & intrinsece spiritualia, uti gratia sanctificans, gratiæ gratis datæ; dona Spiritus S. virtutes: alia *causaliter*, nimirum ordinata ad producendum effectum supernaturalem & spirituales, uti Sacramenta, jurisdictio & potestas Ecclesiastica, consecrationes, benedictiones aquæ, numismatum, templorum &c. & alia *effective* quia sunt effectus causæ vel potestatis spiritualis, uti actiones piæ, preces & orationes, functiones sacræ, v.g. baptizare, Missas legere, absolvere a

pec-

peccatis, aut censuris, conferre Ordines, administrare Sacramenta, dispensare in voto, officia Divina celebrare, Verbum Dei prædicare, miracula facere &c. Proin si pro his & similibus daretur vel exigeretur aliquid temporale tanquam pretium, committeretur Simonia Juris Divini seu Naturalis. Communis & certa ex natura Simonie, & c. 1. 8. 9. 10. 14. 21. 24. 36. 38. 42. *b. t.*

4 Si tamen temporale non daretur vel acciperetur per modum pretii, sed vel 1. titulo *sustentationis*; cum ipse Christus *Luc. 10.* & S. Paulus *1. Cor. 9.* velit eos, qui aliis ministrant spiritualia ab his recipere temporalia ad sustentandam vitam, de altari & Evangelio vivere, qui deserviunt altari & Evangelium annuntiant, imò ipsa natura dicet, mercedem & alimenta deberi Operariis in alienam utilitatem temporalem vel spiritualem laborantibus. Vel 2. titulo *laboris extrinseci*, & aliunde non debiti ex officio, contractu, fundatione &c. ut si longius iter deberet facere sacerdos, vel negligere suas functiones alias ut pro altero Missam faciat in facello per integram horam v. g. distante. *Extrinseci*, inquam; nam labor *intrinsecus*, qui vel est ipsa functio sacra, vel ab ea inseparabilis, reique spirituali concomitanter annexus, uti v. g. est induere vestes sacras, accedere ad altare, pronuntiare verba, infumere tempus &c. sine quibus v. g. Missa celebrari, administrari Sacramenta, haberi concio &c. nequeunt, temporale pretium non admittit. Vel 3. titulo *gratitudinis*, ad quam (licet indeterminatam, sive exhibendam vel per temporale vel per spirituale, prout ei libuerint) recipiens ab altero spirituale obligatur Jure Naturali & aliunde. Vel 4. titulo *consuetudinis* c. 42. *cit.* aut *ordinationis* a legitimo Superiore Ecclesiastico factæ: quo pacto licite recipiunt

Parochi aliquid pro sepultura, assistentia matrimoniali, administratione Sacramentorum &c. modo absit animus simoniacus, & violentia, v. g. talia præstare nolentis, nisi se prius securum reddat de temporali recipiendo, aut altercantis de stipendio &c. Vel 5. titulo *redimendæ vexæ*, ut si quis iuste peteret, v. g. administrari sibi Sacramentum pœnitentiæ, hostiam consecratam ab hæretico, illam injuriose tractante &c. nec obtinere sine pecunia valeret, hanc dare ex sua parte licite posset; cum non daret ut pretium, sed tanquam medium ad tollendam alterius malitiam.

Objic. 1. Sacramentorum administratio consistit in actionibus naturalibus: sed pro his sine Simonia dari potest pretium temporale: ergo. 2. Canonici accipiunt distributiones quotidianas pro præsentia in Choro & officiis Divinis: Religiosi munera temporalia pro suis orationibus: Clerici pecunias pro habendis concionibus, sacrificiis Missæ &c. sed hos omnes nemo damnat Simoniz. 3. In Curia Romana exiguntur pecuniæ pro dispensationibus forum externum spectantibus: ergo pro actibus jurisdictionis ecclesiasticæ saltem fori externi potest temporale peti & accipi sine Simonia. 4. Contra Jus naturale & divinum non habet locum consuetudo: ergo neque in Simonia Juris naturalis & divini: imo consuetudo aliquid accipiendi pro sepultura sacra, conferendis Sacramentis &c. diserte reprobatur *cap. 8. & 9. b. t.* ergo consuetudo non est titulus legitimus aliquid accipiendi temporale pro actione aut functione spiritali. 5. Qui promittit vel dat pecunias ad redimendam vexam, immediate quidem intendit removere injustum impedimentum, mediate tamen per hujus remotionem obtinet spirituale per pecunias: atqui Simonia committitur

etiam ab eo, qui tantum mediate sibi procurat spirituale per temporale, ut patet in eo, qui emit alterius preces, & per has consequitur beneficium v. g. Ecclesiasticum.

R. ad 1. *N. maj.* illæ enim actiones ex institutione Christi ordinatæ sunt ad conferendam gratiam supernaturalem, consequenter sunt actiones spirituales & supernaturales. Ad 2. Illi accipiunt temporalia non tanquam pretium, sed vel tanquam stipendium titulo sustentationis, vel titulo consuetudinis aut ordinationis Episcopi vel tanquam eleemosynam gratis oblatam. Ad 3. Illæ pecuniæ exiguntur vel ad sustentandos Officiales Curiae Romanæ, vel titulo poenitentiae illis injectæ, qui ob delictum contraxerunt inhabilitatem aliquam, & ab ea per dispensationem liberari volunt, vel ut applicentur ad causas pias, v. g. ad redemptionem captivorum, alimenta pauperum &c. in quas commutatur per dispensationem obligatio, per eam tollenda, vel ut rarius petantur dispensationes, utpote quæ sunt odiosæ, & vulnera legum. Ad 4. Huiusmodi consuetudo non repugnat Juri naturali aut divino, cum vi illius non accipiatur temporale tanquam pretium pro spirituali, sed ex alio titulo, v. g. sustentationis, quæ debetur laborantibus in aliorum utilitatem, licet aliunde habeant, unde vivant, quia hoc per accidens est. Adde, quod *reditus stolæ*, ut vocant, seu ea, quæ Parochi exigunt pro administratione Sacramentorum, celebratione Missarum, sepulturis &c. successerint Decimis personalibus, quæ Parochis aliunde, nisi per consuetudinem essent abrogatæ, deberentur in sustentationem. In *cit. cc.* reprobat consuetudo, vel non legitime præscripta, vel quæ aliunde redditur irrationabilis, v. g. per exactiorem nimis cupidam violentam, excessivam consue-

ſuetudinis aut ordinationis ſeu ſtatuti, conſequenter indicantem animum Simoniacum. Ad 5. *diſt. Min.* Simonia committitur etiam ab eo, qui tantum mediate ſibi per temporale procurat ſpirituale, ſi intendatur ſpirituale per temporale tanquam per ſe ordinatum ad obtinendum ſpirituale. *C. min.* ſi intendatur ſpirituale per temporale, velut per accidens ordinatum ad obtinendum ſpirituale, uti redemptio iniquæ vexæ, & remotio iniuſti obicis. *N. min.*

5 Dico 2. Mercis locum in hac impia mercatura etiam obtinet res ſpiritali annexa. Quod antequam probetur, notandum eſt, triplici modo poſſe aliquid in ſe temporale annecti ſpiritali. 1. *Antecedenter*, quando res temporalis præſupponitur, & ordinatur ad aliquid ſpirituale: ſic Eccleſiæ & templa, calices, patenæ, veſtes & vaſa ſacra, paramenta Eccleſiæ, oleum & chryſma &c. quæ in ſe ſunt quid temporale, per coſecrationem vel benedictionem ordinantur ad Sacrificium, Sacramenta, rem Divinam peragendam, Roſaria ad preces, numiſmata ad devotionem, juſ præſentandi ad beneficium, & juſ eligendi ad Prælaturam eccleſiaſticam, imo ipſa præſentatio & electio ad officium ſacrum, dignitatem eccleſiaſticam, ceremoniæ ſacræ & Sacramentalia ad cultum Divinum &c. Adeoque omnes res conſecratæ vel benediçtæ &c. ſunt antecedenter annexæ ſpiritali. 2. *Concomitanter*, quæ nimirum per intrinſecam neceſſitatem ſunt conjuncta rei ſpiritali, uti labor corporis, & omnis actio, ſine qua exerceri non poteſt functio ſacra vel ſpiritalis, v. g. adminiſtratio Sacramentorum, celebratio Miſſæ, prædicatio Verbi Divini &c. 3. *Conſequenter*, quando ſcilicet aliquid temporale tanquam effectus præſupponit cauſam ſpiritualem: ſic Decimæ (quo

etiam referas oblationes) beneficia ecclesiastica, quæ sunt jus percipiendi res & fructus temporales, adeoque in se sunt jus temporale, quia tamen præsupponunt officium spirituale tanquam causam, propter quam conceduntur Decimæ & beneficia ecclesiastica, & cui officio annexum est jus percipiendi temporalia, recte dicuntur rei spirituali consequenter annexa. Jam de *antecedenter* annexis spirituali, si in concreto sumantur una cum consecratione &c. scil. res consecrata & benedicta &c. quæ vocantur *Sacramentalia permanentia* (sicut *transseuntia* sunt ipsa consecratio, benedictio, ceremoniæ sacræ, exorcismi &c.) probatur assertio ex *can. si quis objecerit*, 7. & *seq.* item *can. 12. caus. 1. q. 3. c. 16. 36. b. t.* Concordat Jus civile, quod in §. 8. *inst. & l. 6. §. 2. ff. de rer. divis. l. 83. §. 5. ff. de V. O.* res sacras extra humanum commercium ponit. Ratio petitur ex *can. si quis cit. ubi* habetur, quod, *quisquis horum alterum vendit, sine quo nec alterum provenit* (ut est Ecclesia vel alia res consecrata vel benedicta) *neutrum invenditum derelinquat*. Et additur: *nullus igitur emat Ecclesiam, vel Præbendam, vel aliquid Ecclesiasticum*. An vero quoad materiam vel formam artificiosam, vendi possint & in abstracto, dicemus postea. De *concomitanter* annexis jam satis paulo ante declaratum est, quod sint actiones spirituales, adeoque sine Simonia non vendibiles, & pretium non recipiant. De *consequenter* annexis, quamdiu nimirum manet annexio, & auctoritate Summi Pontificis, per quam facta est, non fuerit sublata, patet ex *can. 3. caus. 1. q. 1. can. si quis cit. c. 27. 33. b. t.*

6 Quæres, an res consecrata vel benedicta in abstracto & quoad materiam vel formam, quam habent & retinet forte pretiosam v. g. calices,

lices, templa &c. vendi nequeant. R. cum S. Th. 2.2. q. 100. ar. 4. Suar. & communi Theologorum & recentioribus Canonistis contra Panormit. & antiquiores Canonistas, ac recentiore P. Placido Bockn *b. t. n. 15. seqq.* possunt vendi, modo propter benedictionem vel consecrationem vel ordinem, quem habent ad spirituale, non augeatur pretium. Ratio est 1. quia, quæ antecederent sunt annexa spiritualibus, ex una non amittunt per annexionem suam valorem intrinsicum pretio æstimabilem quoad materiam, & formam artificiosam, ex altera vero parte benedictio vel consecratio non ita censetur annexa, ut in æstimatione morali per intentionem ementium & vendentium separari nequeat. Id quod confirmatur 2. ex paritate cum jure patronatus annexo rei temporali, v. g. castro aut universitati bonorum, quæ juxta omnes sine Simonia vendi potest, ita ut jus patronatus quoque transeat ad emptorem, per c. 7. de Jur. Patron. Adde, quod juxta *can. 13. can. 70. caus. 12. q. 2.* possit Ecclesia calices & patenas consecratas vendere alteri. Roboratur 3. ex praxi & a nemine improbata consuetudine, qua passim videmus, numismata, imagines cereas, & Rosaria benedicta vendi, nempe secundum materiam, & sumptibus, labore, cura, itinere, sine quibus comparari vel asportari non poterant, in pretium imputatis. Notant tamen DD. ut, si calices, vasa aut paramenta sacra vendantur Laicis, sacri usus, ad quem destinata sunt, non capacibus, prius confringantur vel dissuantur, ut sic amittant consecrationem vel benedictionem: quod tamen de numismatis, Rosariis &c. non procedit, cum eorum usus etiam ad Laicos pertineat.

7 *Objic. 1. ex can. si quis cit.* ubi diserte prohibetur, ne templum vel Ecclesia materialis aut

alia res, semel ad usum Divinum deputata, ematur vel vendatur. Concordant c. 8. 9. 16. 36. b. t. ubi etiam contrariæ consuetudines reprobantur. Item Jus civile §. 8. *inst. & l. 6. ff. de rer. div. l. 83. cit.* ergo. 2. Oleum & Chryisma sacrum nec quoad materiam vendi absque Simonia potest, *can. 102. caus. 1. q. 1. c. 16. & 36. cit.* ergo nec aliæ res benedictæ aut consecratæ. 3. Spirituali *consequenter* annexa uti beneficia, vendere est simoniacum, *can. si quis cit. c. 34. de Sim. c. 4. 6. fin. de Pact.* ergo & *antecedenter* annexa. 4. Et si materia, v. g. calicis, in se sit res temporalis, in sensu tamen composito consecrationis, v. g. cuius unice refertur ad aliquid spirituale, nempe ad Sacrificium, fieri nequit, ut dicta materia calicis fiat obnoxia commercio humano. R. ad 1. Illi textus explicari possunt de rebus sacris in concreto, quatenus simul consecratio, vel ordo ad spirituale trahitur in æstimationem. Aliqui putant, ibi specialiter prohiberi venditionem templorum & Ecclesiarum, at Jure tantum ecclesiastico, cui per contrariam consuetudinem derogatum sit. Jus civile de rebus sacris disponendi facultate caret. Ad 2. Ibi Episcopis tantum prohibetur (non aliis) ne accipiant aliquid pro oleo & chrysmate sacro, & hinc Simoniam Juris ecclesiastici, nisi huic per consuetudinem derogatum sit, committunt aliquid accipiendo, non alii. Ad 3. N. *conf. & parit.* nam *consequenter* annexa ad spirituale, v. g. beneficia ecclesiastica ad titulum & officium spirituale, non præsupponunt aliquid pretio æstimabile, sicut *antecedenter* annexa, atque illorum annexio ex Jure ecclesiastico est tanta, ut a privatis etiam per solam intentionem, in æstimatione morali tolli non valeat; & hinc de illis procedit, *quisquis*
eorum

horum alterum vendit, sine quo nec alterum provenit, neutrum invenditum derelinquit, *can. si quis 7. cit.* nam in beneficiis &c. rei spirituali tanquam præsupposito & principali annectitur temporale tanquam accessorium: econtra in antecedenter annexis temporale præsupponitur tanquam principale, & spirituale annectitur velut accessorium. Ad 1. Si accedat intentio vendentium & ementium res consecratione vel benedictione affectas, qua præcise volunt pretium dare vel accipere pro materia, vel forma artificiosa, non amplius datur sensus compositus, & tales res non in concreto, sed quoad materiam &c. tantum, in æstimationem veniunt. Ceterum permutare res sacras pro rebus sacris (extra materiam beneficalem) v. g. Reliquias pro Reliquiis, vel pro Rosario Indulgentias habente, licet fiat sine auctoritate Episcopi, nec Simonia Juris Ecclesiastici est.

8 Dubitabis, an committatur Simonia Juris divini & naturalis, vel tantum ecclesiastici, si pretium temporale detur vel accipiatur pro rebus spirituali a Jure ecclesiastico annexis, uti sunt Beneficia ecclesiastica, Decimæ seu potius jus decimandi &c. R. cum S. Th. 2. 2. q. 100. ar. 4. in corp. Suar. Covar. Gonzal. & communi contra Felin. Garc. Jul. Clar. Zæf. Esparz. Card. in Crisi dissert. 27. c. 1. n. 6. est Juris naturalis & divini. Sumitur ex *d. can. si quis*, & *can. seq.* ubi Urbanus II. interprete glossa beneficii venditionem simoniacam esse probat ex verbis S. Petri *Act. 8.* ad Simonem Magum, dicentis, *pecunia tua tecum sit in perditionem*, quibus D. Petrus utrique damnavit Simoniam Juris divini & naturalis. Accedit *can. 3. caus. 1. q. 1.* ubi habetur, quod beneficium vendere aut emere nihil sit aliud quam *altare*, & *decimas*, & *Spiritum S. emere vel vendere*. Ra-

tio est, quia, quando jus percipiendi fructus temporales, uti contingit in beneficiis ecclesiasticis & Decimis, a Jure ecclesiastico annectitur officio spirituali, jus ad fructus & jus vel obligatio officii spiritualis, (quamdiu manet illa annexio, nec a Summo Pontifice, qui solus id potest, & jus ecclesiasticum tollere, sublata est) censetur unum esse jus, per *c. 25. de Preb.* & unum sine altero, consequenter sine jure officii spiritualis, vendi nequit, per *d. can. si quis*, adeoque semper manet sensus compositus annexionis rei spiritualis ad jus temporale. Si fermo est de ipsis fructibus beneficialibus vel decimalibus, cum non sint annexi juri vel officio spirituali, adeoque sint aliquid mere temporale, vendi utique libere ac sine omni Simonia, etiam Juris ecclesiastici, possunt. *Objic.* Illa connexio inter spirituale & temporale in prædictis juribus non provenit ab intrinseca necessitate, sed præcise ex dispositione Juris ecclesiastici, cum beneficia, decimæ &c. sint constitutæ ab Ecclesia: ergo circa illa solum committitur Simonia Juris ecclesiastici. R. N. *conf.* facta enim semel annexione, eaque perdurante, cum jure ad fructus venditur etiam illud jus, cui tanquam principali illud accessorie annexum est, nempe jus officii spiritualis; quod est Simonia Juris divini seu naturalis. Sicut residentia in loco beneficii Curati est Juris divini, licet erectio beneficii Curati, & designatio certi districtus, sit facta ab Ecclesia, seu auctoritate ecclesiastica.

9 Dico 3. *Pretii* nomine in ordine ad Simoniam non solum venit pecunia, sicut in emptione venditione, sed omnis res temporalis pecunia æstimabilis, vel quæ affert utilitatem temporalem. Sæpe vocatus *munus*, quatenus hæc vox significat onus vel obligationem alicui impositam. Hoc

pre-

pretium est triplex. 1. *Munus a manu*, per quod intelligitur pecunia, vel alia res quæcumque pecunia æst-mabilis, ut contra-distincta a precibus, & servitiis. 2. *Munus a lingua*, per quod denotantur preces, intercessiones, laudes, recommendationes &c. factæ ex pacto vel intentione obligandi aliquem ad obtinendum per illas aliquid spirituale, v. g. si quis alteri promittat vel det pecunias vel aliquid temporale ex intentione ipsum obligandi ad intercedendum pro se apud tertium, ut iste conferat beneficium ecclesiasticum preces taliter ementi. 3. *Munus ab obsequio*, per quod veniunt servitia, v. g. famularus, negotii gestio &c. facta ex pacto vel intentione obligandi alterum ad spirituale dandum, v. g. famularis Patrono habenti jus præsentandi ad beneficium ea intentione, ut ipsum obliges ad te præsentandum loco mercedis, alias debitæ pro servitiis, vel vicissim Titius Patronus te præsentat ea intentione, ut tu propterea tenearis ipsi famulari ad tempus absque mercede temporali, vel saltem servitio non æquante. Hæc tria omnia possunt habere rationem pretii simoniaci. De primo clarum est per se, & ex verbis S. Petri: *pecunia tua tecum sit in perditionem*. De secundo patet ex *can. 3. caus. 1. q. 5.* quia sic per pecuniam paratur via ad obtinendum spirituale, quod juxta S. Thom. 2. 2. q. 100. ar. 2. ad 5. & communem aliorum sufficit ad constituendam Simoniam. Aliud foret, si preces non emereres pecunia vel alia re temporali, sed tantum rogares alterum, ut pro te intercederet, & per hanc intercessionem consequeretur spirituale. Item si dares quidem pecunias, non ut alter pro te intercederet, sed tua merita præcise proponeret tertio, a quo dependet datio vel collatio rei spiritualis, aut ut tibi aditum impetret, vel aliquid laboris

in tui gratiam subeat &c. quamvis hoc sit periculofum; facile enim talis informator evadit intercessor intuitu promissæ sibi aut datæ pecuniæ. De *tertio* constat ex *c. 12. h. t.* quia vere exhibetur temporale, seu servitium pretio æstimabile, pro spiritali, vel vicissim spiritali pro temporali obtinendo. Aliud foret; si gratis servires; & sine intentione obligandi alterum ad exhibendum spiritali, licet sperares inde consequi spiritali, aut vicissim. Item si servitium spiritali, v. g. orationes, sacrificia &c. promitteres pro obtinenda re spiritali, modo hoc spiritali non sit Beneficium ecclesiasticum; tunc enim foret Simonia Juris Ecclesiastici, per *c. fin. de Pact. specialiter c. 5. de rer. permut.*

10 Dico 4. Licet detur temporale, & accipiat spiritali, si tamen non interveniat pactum, vel conventio onerosa, vi cuius imponitur aut intenditur obligatio ad dandum temporale pro spiritali, aut vicissim spiritali pro temporali, ita ut temporale habeat rationem pretii ad spiritali, atque sic fiat commutatio, adæquatio, vel appretiatio rei spiritalis cum temporali, non committitur Simonia. Communis & certa ex *c. 9. 18. c. 39. h. t.* atque ex Simoniæ essentia, cujus forma substantialis est conventio vel pactum *onerosum*, aut contractus non gratuitus, seu per se inducens obligationem, & quidem rigorosam, qualis alioquin est Justitiæ, *can. 4. caus. 1. q. 2. 6. 18. cit.* Unde si ex alio motivo aut titulo detur vel promittatur spiritali, aut vicissim, v. g. ex gratitudine post rem spiritali jam acceptam, vel si res temporalis sit tam modica, ut animum accipientis non facile permutura credatur ad illius compensationem per spiritali faciendam, Simonia non committitur, & gratis dari censetur spiritali, non pro pre-

prezio temporali. Quale autem pactum sufficit, in Simonia mentali, superius n. 2. explicatum est. In conventionali requiritur verum pactum, vel expressum, vel tacitum, quo per circumstantias vel factum exprimitur mens dantis vel facientis aliquid, aut contractus onerosus; ad quos contractus etiam pertinet transactio, qua quis promittit vel dat spirituale pro temporali, vel alteri temporale remittit, v. g. debitum pecuniarium, pro spirituali, aut retinet, quod reddere alias deberet, propter datum vel collatum spirituale, c. 4. de Past. c. 9. 10. de transact. quia transactio est contractus onerosus, & permutatio unius pro altera re. Aliud foret in transactione impropria, seu compositione amabili, qua gratis alteri aliquid creditur.

11. Obic. 1. Committitur Simonia, etsi temporale non detur pro spirituali tanquam premium, sed ut motivum conferendi vel efficiendi spirituale. 2. Vel si temporale intendatur ut finis rei spiritualis. 3. Vel si temporale sit solum gratuita compensatio pro spirituali, uti probatur ex propositionibus 45. & 46. ab Innoc. XI. damnatis, quarum prior sic habet: *dare temporale pro spirituali non est Simonia, quando temporale non datur tanquam pretium, sed dumtaxat tanquam motivum conferendi vel efficiendi spirituale: vel etiam, quando temporale sit solum gratuita compensatio pro spirituali, aut e contra: posterior sic sonat: & id quoque locum habet, etiam si temporale sit motivum principale; imo etiam si sit finis ipsius rei spiritualis sic, ut illud pluris aestimetur, quam res spiritualis.* Sed in his omnibus casibus non intervenit pactum, quo datur vel promittitur temporale pro spirituali: ergo. Rursus 4. Simoniacum est promittere, dare, exhibere aliquid temporale sub obligatione gratitudi-

nis per pactum imposita; ergo non requiritur pactum onerosum *rigorosam*, seu *Iustitiæ*, obligationem de se inducens. 5. Vice versa *simoniacum* non est temporalia promittere vel dare sub conditione vel modo, *si* alter, vel, *ut* exerceat pia opera, v.g. quando parentes promittunt liberis munera, *si*, vel *ut* obeat Sacramenta aut templa: quando alitur studiosus ea conditione, ut ingrediatur Religionem: quando pauperi confituitur pecunia, ut fundat certas preces, vel Canonicis dantur distributiones, ut compareant vel psallant in choro &c. sed in his omnibus intervenit pactum præter temporale & spirituale: ergo nec interveniens pactum, quo promittitur temporale, vel datur pro spirituali, sufficit ad Simoniam.

12. Has objectiones satis esse difficiles, satis tamen etiam solubiles. Ad 1. dico, sensum esse, quod ille committat Simoniam, qui quidem non expresse paciscitur de re spirituali danda pro temporali reflexe tanquam *pro pretio*, dat tamen ea intentione & animo, ut alterum per temporale moveat, & obliget ad conferendum vel efficiendum spirituale, v.g. si Titius sciens vacare beneficium accedat Patronum, eique offerat pingue honorarium, v. g. vas argenteum, equum generosum, vel certam pecuniæ summam, simulque supplicet pro præsentatione ad beneficium; nam in tali casu vel datur pactum incompletum ex parte dantis temporale cum intentione movendi & obligandi ad præsentationem, non tamen manifesta, & tunc est Simonia mentalis, per c. 34. b. t. vel (quod in his circumstantiis verius esse puto, cum intentio satis videatur manifestari) datur pactum completum, licet tacitum dumtaxat & virtuale, consequenter Simonia conventionalis; cum utique satis appareat ex dictis circumstantiis, equum vel

vel pecuniam non gratis & liberaliter offerri; & Titius non foret contentus, si Patronus acceptaret, & tamen ad beneficium non præsenteret. Ad 2. ajo, sensum esse, quod ille committat Simoniam, qui dat vel facit spirituale propter temporale tanquam finem, & temporale hoc intendit tanquam *pretium*, seu quando intervenit pactio vel intentio dandi vel faciendi spirituale *pro* temporali: non vero qui tempora e non intendit tanquam *pretium* rei spiritualis, sed dat vel accipit ob aliam causam, v. g. ex titulo stipendii ad sustentationem, ex gratitudine, ad redimendam vexam &c. & quando non intervenit pactio vel intentio dandi spirituale *pro* temporali, seu quando temporale non æquiparatur, vel præsertur, vel commutatur cum spirituali. Et hoc modo explicat propositionem damnatam 46. P. Melchior Friderich in tract. de Simon. meo iudicio longe clarius & universalius, quam alii, qui cum Cardenas dicunt, tunc committi Simoniam, quando temporale intenditur tanquam *finis extrinsecus* vel tanquam *intrinsecus primarius*, non vero, quando intenditur ut finis *intrinsecus secundarius*. Rationem sic explicandi dat P. Friderich hanc; quia potest aliquid habere rationem finis intrinseci secundarii, & tamen intendi *ut pretium*, v. g. miles intendit defensionem Patriæ primario, stipendium vero tantum secundario, & tamen stipendium intendit ut pretium sui laboris: e contra potest aliquid intendi primario, & tamen non habere rationem *pretii*, v. g. pauper petens eleemosynam intendit hanc primario, at non utique ut pretium suæ petitionis. Certum vero est, non committi Simoniam, si temporale non habeat rationem pretii respectu spiritualis; si vero habeat, committi. Ad 3. concedo, quod committatur Simonia, si tempo-
rale

rale fit *gratuita compensatio* pro spiritali in hoc
 sensu, quod exhibens spirituale intendat alte-
 rum obligare ad gratitudinem *certo & determina-
 to modo*, nimirum determinate per temporale;
 exhibendam; quia tunc involvit pactum onero-
 sum, & vere intenditur *compensatio* rei spiri-
 tualis per temporale, non obstante, quod vo-
 cetur *gratuita*, cum revera non fit gratuita, &
 solius gratitudinis obligatio, sed onerosa; quia
 talis sic dicit v.g. *confero tibi gratis & liberaliter
 beneficium Ecclesiasticum, sed ita, ut tu ex grati-
 tudine obligeris mihi dare 100. aureos*, quod est
 abuti vocabulis & inaniter ludere in verbis, at-
 que sic facile omnis Simonia eluderetur. E con-
 tra si exhibens spirituale solum intendat obli-
 gare alterum ad gratitudinem simpliciter, mo-
 do determinato, quo alter voluerit, exhiben-
 dam, nimirum sive per spirituale, v.g. per pre-
 ces aut sacrificia, sive per aliquid temporale,
 non committitur Simonia per gratuitam com-
 pensationem in hoc sensu acceptam; quia acci-
 pienti spirituale non imponitur nova obligatio,
 sed gratitudinis tantum, quæ oritur aliunde ex
 jure naturali erga benefactorem, si nempe re-
 linquatur libertas gratitudinem exhibendi eo
 modo, quo ille voluerit, qui aliquod beneficium
 ab altero accepit. Atque in hoc sensu redditio
 rei temporalis per accidens & gratis fit, atque
 melius vocatur *antidoralis* seu remuneratoria
 vel gratuita *donatio*, quam gratuita *compensa-
 tio*. Atque hinc ad tria prima membra nega-
 tur *minor*. Ad 4. *Dist. antec.* Est Simoniacum
 promittere &c. temporale sub pacto & obli-
 gatione gratitudinis in genere, & exhibendæ
 pro libitu. *N. ant.* Quia alter jam aliunde ob-
 ligatur ad aliquam gratitudinem in genere, cui
 ego benefacio per spirituale: sub obligatione
 gra-

gratitudinis determinato modo, non prout alteri libuerit, sed exhibendæ determinate per temporale pro spirituali. *C. ant. & N. conseq.* Sicut autem non committit Simoniam, qui dat spirituale sub spe consequendi temporale (uti & sub obligatione gratitudinis in genere in pactum deducta) ita nec committit, qui ex metu mali alias imminentis dat, vel ex amicitia, aut consanguinitate, quia qui sperat, ex amicitia facit, aut sub obligatione gratitudinis in genere, nec ipse agit ex obligatione, nec imponit alteri obligationem, saltem novam, quam non aliunde habet. Unde &, qui sic dicit, *certus esto me fore gratum, si exhibueris mihi spirituale*, non committit Simoniam, modo non intendat se obligare ad gratitudinem certo modo, & determinate per temporale exhibendam. Si tamen hujusmodi pactum fieret circa beneficia Ecclesiastica obtinenda, foret Simonia Juris Ecclesiastici, & sæpe periculum Simoniae Juris Naturalis, quia promittens gratitudinem, vel dans spirituale, facile intelligit gratitudinem per temporale exhibendam. Ad 5. *C. maj.* cujus veritatem comprobatur communis sensus DD. & piorum fidelium praxis, imo Jus Canonicum *c. 2. de sepult. c. 2. 4. de condit. appof.* & ipse Deus, in veteri Testamento Judæos provocans ad observanda mandata, & faciendos actus virtutum, promissa frumenti aliorumque bonorum temporalium abundantia. Sed *N. min.* Non enim intervenit pactum, vel contractus onerosus, quo munera temporalia pie agentibus promittuntur vel dantur tanquam pretium pro piis actibus, & sub obligatione absoluta eos ponendi, minus in utilitatem promittentis aut dantis temporalia, sed promittuntur vel dantur per modum aut invitationis, aut stipendii ad sustentatio-

tationem, aut ex titulo susceptæ in alterius gratiam obligationis: manent proinde donationes, aut liberales remunerationes, licet sub conditione, vel modo, & spectantes non utilitatem dantis, sed accipientis, & Dei honorem.

13 Quæres, an pactum, quod ex una vel utraque parte paciscentium est factum; & non serium, constituat Simoniam. R. cum P. Friderich. Si utraque Pars promitteret facte, v.g. Titius pecunias, Cajus beneficium, sine animo se obligandi, non committeretur Simonia; cum desit totaliter intentio & consensus, essentialiter requisitus ad pactum, velut formam substantialem Simoniae. Si vero ex una tantum parte factio contingat, & simul per factam promissionem rei temporalis obineatur spiritualis, vel vice versa, ut si Titius facte promisit pecunias, Cajus vero hac promissione illectus praesentavit Titium ad beneficium, committitur Simonia, licet multi & graves DD. dissentiant. Ratio est 1. quia per factam promissionem pecuniae in effectu non minus obtinetur spirituale, & via ad illud obtinendum paratur, ac per seriam: ergo committitur Simonia, sicut propter eandem rationem committitur Simonia per promissionem solam pecuniae, licet hac actualiter non solvatur, quia per promissionem æque, ac per actualem solutionem, obtinetur spirituale. Et ideo ad *Tit. de sponsal.* docui, quod facte promittens matrimonium æque teneatur determinate ducere deceptam, quam vere & serio promittens. Ratio est 2. quia, ut DD. communiter ajunt, quod in Judiciis est corruptio, in beneficiis Ecclesiasticis est Simonia: sed corruptio Judicis æque fieri censetur per promissionem factam pecuniae, quam per seriam, cum sequo ad iniquam sententiam movere sit apta:

ex-

ergo. *Objic.* Fictē promittens caret animo dandi temporale pro spiritali: ergo. *R. dist. ant.* Caret animo dandi, simul tamen habet animum obtinendi spirituale per temporale licet fictē promissum. *C. ant.* non habet hunc animum. *N. ant. & conf.* Ille animus jam sufficit ad constituendam Simoniam.

Hucusque de constitutivis & natura Simonie in genere. Nunc placet aliqua subungere de Simonia, quæ committitur circa beneficia Ecclesiastica, & nimis frequenter, longeque frequentius, quam in aliis materiis, ob ingentem utilitatem temporalem, quam habent beneficia: cum sint *jus percipiendi redditus temporales Ecclesie propter officium spirituale*: item de Simonia circa ingressum in Religionem in specie. Postmodum de poenis in Simoniacos statutis.

14 Dico 5. Promittere, dare, exigere, vel accipere aliquid temporale pro consecratione beneficii interveniente pacto, vel intentione obligandi, est Simonia. Est indubitatum apud omnes propter claros textus *Can. 2. 7. 8. 9. caus. 1. q. 3. c. 4. 6. fin. de Pact. c. 7. de transact. c. 34. b. t.* Cum beneficium detur propter officium. *c. ult. de Reser. in 6.* & jus percipiendi fructus beneficiales sit annexum, & quidem a privatis inseparabiliter, officio & titulo spiritali. Dixi 1. *consecratione*, quo nomine intelligi volo præsentationem & institutionem, electionem & confirmationem, postulationem & admissionem, liberam collationem, item permutationem & resignationem, & quamcunque provisionem, ubi intervenit temporale ex pacto, vel intentione obligandi ad providendum. De resignatione adhuc observa, quod, si beneficium libere, & non in favorem alterius, resignetur sub reservatione pensionis, item si
resi-

resignetur cum pacto, ut resignatarius solvat expensas a resignante factas in obtinendo beneficio, vel in litem, etiam Simoniaca sit (non tamen, si paciscantur, ut resignatarius solvat debita nomine Ecclesiæ contracta) quia pensio reservata est mere temporalis, & obligatio solvendi expensas est nova, beneficio per se non annexa. Dixi 2. *beneficii*, prout nempe est jus percipiendi fructus officio spirituali annexum; ipsos autem fructus beneficiales, sive pendentes adhuc sint, vel futuri, sive jam separati a solo, licite venduntur, permutantur, elocantur &c. pro temporali. *Objic.* Passim datur consuetudo, & quidem tolerata, vi cujus pro admissione ad possessionem Canonatus vel alterius beneficii exiguntur & dantur sportulæ, consistentes in pecuniis, honorariis, conviviis: ergo. R. quamvis huiusmodi consuetudo reproberetur in c. 44. *h.t.* & Trid. s. 24. c. 14. *de ref.* in quibusdam locis tamen ita invaluit, ut DD. cum Pirhing *h.t. n. 91.* eam damnare tanquam Simoniacam non audeant, utique ex eo capite, quod hæc sportulæ exigantur & dentur post plene acquisitum jus in beneficio, & præcise pro acquirenda quæta possessione, quæ consideratur tanquam aliquid facti, ac temporale aut corporale in se, aliunde & per se jam debitum: quo pacto non intervenit Simonia Juris naturalis, quæ utique per consuetudinem tolli nequit, sicut si quis fructus beneficiales deberet redimere pecunia, convivio, vel alia sportula. Dantur itaque ad redimendam vexam, non pro jure spirituali, quod licitum est, & tunc in materia beneficii contingit, quando jus spirituale jam plene & perfecte quæsitum & certum est, nimirum non modo jus ad rem per præsentationem aut electionem, sed etiam per institutionem, confirmationem,

nem, aut collationem jus in re, per c. 28. h. t. Aliud foret, si jus adhuc esset dubium, vel necdum plene quæsitum, v. g. necdum facta esset confirmatio electionis, tunc enim nec obex aut vexa removeri vel redimi pecunia posset ab eo, qui prodesse potest v. g. præsentando, suffragium dando &c. c. 20. & 23. eod. Ceterum in materia beneficii omne pactum, licet per illud etiam spirituale, v. g. beneficium promittatur, vel permutteretur pro beneficio, ac pretium temporale non interveniat, ita prohibetur in jure, ut, si fiat absque auctoritate Episcopi, inducat Simoniam Juris Ecclesiastici. c. fin. de Pact. c. 5. x. & c. un. derer. permut. in 6. const. Quanta Ecclesie S. Pii V. scilicet ob mercationis speciem, & periculum, ne per hujusmodi pacta quæratut utilitas temporalis ex perversa cupiditate, quod periculum præsumitur a jure.

15 Dico 6. Specialis Simonia, quæ *Confidentialis* dicitur, in beneficiis Ecclesiasticis de Jure Canonico introducta est, gravibusque poenis coe cetur. Dicitur tunc, quando quis alteri procurat beneficium, nempe conferendo, eligendo, præsentando, vel in ejus favorem resignando &c. cum certa *confidentia*, h. e. non cum spe & mera fiducia, sed cum pacto expresso vel tacito, ut idem beneficium post aliquod tempus cedatur, conferatur &c. procuranti vel alteri: quod triplici potissimum modo contingere potest. 1. Cum reservatione *accessus*, h. e. cum pacto, ut is, cui procuratur, ex postfacto idem beneficium resignet iterum procuranti, vel alteri, qui hic & nunc propter impedimentum, v. g. ætatis non est illius capax, & sublato impedimento pateat ipsi liber accessus ad beneficium propria auctoritate. 2. Cum reservatione *ingressus*, h. e. quando quis obtinuit beneficium, necdum

tamen possessionem, & illud cedit alteri cum pacto, ut post cessionarii mortem vel resignationem idem beneficium ingredi, ejusque possessionem capere possit. 3. Cum reservatione *regressus*, quando quis beneficium a se jam possessum cedit alteri eo pacto, ut sibi vel alteri post cessionarii mortem vel resignationem liceat ad illud regredi vel recuperare. Atque hæ tres species, quia nihil temporale intervenit, solum constituunt Simoniam Juris Ecclesiastici. *Quartus* autem modus, quo conferens vel renuntians vel aliter procurans alteri beneficium reservat *pensionem* sibi vel alteri solvendam, inducit Simoniam Juris naturalis, quia pensio, consistens præcise in fructibus reservatis, est aliquid temporale. Aliud est, si pensio auctoritate Episcopi ex justa causa statuatur vel reservetur. per c. 21. de *Præb.*

16 Dico 7. Promittere vel dare, exigere vel accipere aliquid temporale pro ingressu Religionis, h.e. pro admissione vel in Novitiatum vel ad Professionem aut ad vota Religiosa, si interveniat pactio, est Simonia Juris naturalis & Divini. c. 3. 19. 25. & c. 6. *Extrav. 1. int. Comm. b. t.* quia talis ingressus ordinatur ad finem supernaturalem, & perfectionem charitatis. Dixi 1. *pro ingressu*; licitum enim est aliquid accipere vel etiam pacisci *titulo sustentationis*; si Monasterium sit inops, & Regula Ordinis non repugnet. Communis cum S. Th. & Suar. per Trid. s. 25. c. 16. de *Regular.* suffragante praxi, & ratione, quia tali casu exigitur temporale pro temporali. Item *titulo dotis*, licet Monasterium sit probe fundatum & dotatum. Sumitur ex privilegio Innoc. VIII. id expresse indulgentis Monialibus teste Ascan. Tambur. modo non recipiant inhabilem præcise ex intentione consequendi temporalia. Confirmat pra-

praxis valde generalis, præsertim apud Moniales, & ratio, quia Professio Religiosa non tantum considerari potest ut status spiritualis, sed etiam ut quidam contractus humanus, per quem Religio obligatur ad alendam personam, & ad onera hujus status: sicut igitur de dote pro sponsa terreni sponsi ob onera matrimonii licet pacisci, cur ex simili causa non liceat pacisci de dote pro sponsa Christi? Idem videtur esse de pacto circa donationem propter nuptias in vivis, utpote quæ pari passu ambulat cum dote: item circa legitimam; quia parentes hanc tenentur aliunde liberis relinquere. P. Franc. Schmier *de delictis p. 2. c. 1. an. 112.* Notant tamen DD. facile & forsan sæpius contingere, ut licet forsan evitetur Simonia, turpis tamen avaritiæ labes a Monasteriis contrahatur, si adeo sordide inhient temporalibus, & ab ingressuris tam sollicitè amplas pacificentur dotes, magis ad pecunias, quam ad personarum habilitatem attenta, nec facile recipiant pauperes, quæ minorem asferre dotem possunt. *Licet forsan evitetur Simonia*, inquam; plurimi enim, nec absque ratione improbant exactionem *titulo dotis* in Monasteriis bene fundatis, utpote quæ vi foundationis tenentur professas & professos alere, ac onera Monasterii portare. Addunt quoque P. Reiffenstuel, P. Schmalzgrueber, & cit. P. Schmier, licitum esse Monasteriis, etiam divitibus, pacisci de certa portione bonorum sibi obventura intuitu ingredientis, & renuntiantis futuræ hæreditati parentum, aut alteri cuicumque justæ prætensionis; quia in tali casu pactum fit solum de temporali pro temporali, verbi gratia de legitima anticipato solvenda pro jure hæreditatis cesso, Confirmat consuetudo, Dixi 2. Si-
monia

monia Juris naturalis & Divini; quia *Juris Ecclesiastici* tantum Simonia probabilius committitur, si Monasterium sit dives, & tamen ab ingressuris aliquid per pactum exigat vel accipiat Monasterium *titulo sustentationis*, ut ex *c. 40. h. t.* Palao & multi Recentiores docent contra P. Reiffenstuel; quia solum temporale venit in contractum vel pactum pro temporali, nimirum pro sumptibus in sustentationem necessariis. Cui Juri Ecclesiastico videtur derogatum esse per consuetudinem, quæ vel inde rationabilis esse potest, quod hoc pacto plures possint recipi, ac bona in fundationes Monasteriorum assignata, quæ variis casibus & periculis sunt exposita, securius conserventur, vel forte admittenda refarciantur. Dein hoc modo coercetur avaritia ac invidia parentum & consanguineorum, qui liberis, quasi forent illegitimi, aut consanguineis Religionem ingredientibus, nihil darent, vel non nisi modicum, ne quidem legitimam: quod prorsus indignum est, & nescio, an non maledictionem Divinam post se trahat. De reliquo sponte oblata utique citra periculum Simonix & licite accipiunt Monasteria ab ingredientibus.

17 *Obj. 1.* Prohibitum est Monasteriis bene dotatis aliquid exigere de pastu, victu, vestitu, pecuniis. *Extrav. cit.* item sub specie vel *prætextu* paupertatis, *c. 40. cit.* & quidem Jure Divino ac naturali, ut evidens esse putat P. Reiffenstuel: ergo Monasteria bene habentia nihil exigere possunt *titulo sustentationis*, dotis &c. etiam vi consuetudinis, cum temporale exigeretur pro ingressu, eo quod alius titulus non habeat locum. 2. Non licet Monasteriis plures recipere, quam vel ex redditibus suis, vel consuetis eleemosynis commode sustentare possint. *c. un. §. sane de statu Regular. in 6. Trid. s. 25. c. 3. de Regular. Const. Nul- lum*

sum omnino Clem. VIII. ergo nunquam potest habere locum titulus dotis, aut sustentationis, & pactum super ea. 3. Ingressuri, vel ingressi ante editam Professionem libere possunt dispendere de rebus suis, & Monasteriis nihil tenentur assignare vel dare. *Trid. s. 25. c. 16. de Regular.* ergo adigi per pactu nequeunt, ut aliquid anticipato acceptum in dotem afferant Monasteriis sub conditione, ut ista renuntient futuræ hæreditati &c. 4. Legitima non debetur liberis, quamdiu vivunt parentes per *l. 1. §. 21. ff. de collat. bonor.* ergo. R. ad 1. prohibitum quidem est, sed tantum Jure Ecclesiastico. Nec Monasteria opulenta solent allegare paupertatem: ergo, quando aliquid exigunt titulo sustentationis, nihil exigunt sub falso *prætextu paupertatis*, quod prohibetur *d. c. 40.* P. Reiffenstuel nimis abundat in suo sensu. Quod autem Monasteria opulenta, quando aliquid exigunt titulo sustentationis, non exigant pro ipso ingressu, clarum est in casu, quo sacerdotes divites, vel Religiosi, quibus de sustentatione satis aliunde prospectum, pro Missis vel Ministeriis sacris aliquid recipiunt vel exigunt titulo sustentationis, quod ipsis licere fateretur ipse P. Reiffenstuel *b. t. n. 198. 201. seqq.* Ad 2. *N. conf.* Clemens VIII. in *d. Const.* bene explicat *c. un. & Trid. cit.* ubi ponit hæc verba: *qui (Conventus) de consuetis eleemosynis, aliisque quibuscumque obventionibus in commune conferendis, commode sustentari possit:* ergo respectu Monasterii inopis dos, velut pia largitio & consueta, considerari potest ut *consueta eleemosyna*: respectu opulenti ut *obventio in commune conferenda*. Ad 3. *trans. antec. N. conf.* æque enim liberum est Monasteriis recipere vel non recipere eos, qui, cum possent, nolunt tamen quidquam assignare vel dare

dare Monasteriis. Ad 4. quamquam legitima vivis parentibus non debeat liberis, debetur tamen ipsis jus ad legitimam suo tempore imò & ad hæreditatem: Possunt ergo de remissione hujus juris pacisci. *c. 2. de pact. in 6.* ut confirmato per consuetudinem.

18 Dico 8. Simonia Mentalis nulli subjacet poenæ Ecclesiasticæ. 2. Probabilius etiam Conventionalis ante sententiam. 3. Licet (excepta Confidentiali) mixta sit ex Reali. Proin 4. sola Simonia Realis punitur in Jure poenis determinatis. 5. Non tamen omnis, sed tantum aliquæ. Pars 1. sumitur ex *c. 33. 34. & fin. b. t.* Pars 2. ex *can. 1. seqq. caus. 1. q. 3. c. 8. & extrav. 1. & 2. b. t. int. comm.* estque id communiter inter DD. receptum, quia, ubi Jura statuunt poenas, semper faciunt mentionem dationis, & acceptionis. Pars 3. quam tenet probabilior & communior contra Guttieresi & P. Friderich ex *citt. can.* maxime *Extrav. 2. cit.* ubi dantes, & accipientes subjiciuntur poenis: ergo, si tantum ex una parte secuta sit traditio, non incurruntur poenæ: cum in poenalibus benignior pars tenenda sit. *c. 49. de R. J. in 6.* & verba intelligenda cum secuto effectu ex utraque parte, ut communius explicant. Pars 4. fuit ex prioribus. Pars 5. exinde, quod in Sacro Jure solum in tres Simonie species reperiantur poenæ determinatæ, ipso facto incurrendæ, nimirum quæ contingit circa Ordinum collationem: Religionis ingressum: & provisionem Beneficiorum Ecclesiasticorum. Ceterum etiam aliæ Simonie in aliis materiis commissæ, si ad Judicem deferantur, utique plecti possunt, ac debent arbitrarie, licet vel nullæ in eas poenæ, vel saltem non ipso Jure incurrendæ, sint decretæ, cum sint gravissimum crimen, *Objic. Inc. 37. & 45. b. t. viden-*

dentur poenæ infligi, licet temporale tantum sit promissum pro spirituali tradito: ergo sufficit, si Simonia ex una parte sit completa per traditionem. R. Ibi est sermo de temporali remisso pro dato spirituali: *remittere* autem idem est ac *dare*. Dein ad incurrendas poenas sufficit, si, quod prius solum erat promissum, postea ex intervallo detur reipsa.

19 Dico 9. Poenæ circa Ordinationem Simoniacam statutæ sunt hæ. 1. Excommunicatio Pontifici reservata in Ordinantem & Ordinatam. 2. Suspendio a collatione omnium Ordinum & exercitio munerum Pontificalium, in Ordinantem, a susceptione Ordinum vero & susceptorum exercitio in Ordinatam, c. 37. 45. & *Extrav. 2. c. 1.*

20 Dico 10. Poenæ in Simoniacos circa ingressum Religionis sunt istæ. 1. Excommunicatio reservata in dantem & accipientem temporale: si vero accipiens esset Communitas vel Capitulum, suspensio, & quidem, nisi occulta sit, pariter reservata Pontifici, ab officio & executione juris Capitularis, & administratione jurisdictionis. 2. Infamia juris, consequenter & irregularitas. 3. Translatio Simoniace admissi in arctius Monasterium, sed post sententiam primum, c. 19. 25. 40. & maxime *Extrav. 1. int. com. h. t.*

21 Dico 11. Poenæ in Simoniacos circa provisionem Beneficiorum, Officiorum, Dignitatum, & Prælaturarum Ecclesiasticarum sunt sequentes.

1. Nullitas provisionis, si sit præsentatio, postulatio, electio, siue institutio, admissio, confirmatio, vel libera collatio, ut adeo ante omnem sententiam retineri in conscientia nec beneficium &c. nec fructus beneficiales valeant. 2. Excommunicatio reservata in omnes ad talem Simoniam cooperantes. 3. Inhabilitas provisi ad idem beneficium de novo obtinendum. 4. Item ad alia

beneficia obtinenda . 5. Privatio beneficiorum prius habitorum, ac depositio ab altaris ministerio : sed ultimæ duæ non incurruntur ante sententiam condemnatoriam , ut notant Nav. Suar. & alii . Habentur hæc *Extrav. 2. int. comm. h. t. can. ult. caus. 1. q. 3. c. penult. de Elect. Const. Cum primum Pii V.* Extendit se assertio ista etiam ad Simoniam Juris Ecclesiastici , per *v. 5. & 7. de rer. permut.* quia *Extrav. cit.* loquitur generaliter de Simonia circa provisionem beneficiale[m] , & a DD. intelligitur generaliter . Non vero se extendit ad Simoniam circa beneficia minus stricte sumpta , uti sunt Pensiones, Vicariæ temporales &c. commissam ; quia *d. Extrav.* simpliciter loquitur de Beneficiis , Officiis , & Dignitatibus , proin, qua poenalis est , stricte accipienda . *Simonia Confidentialis* fere easdem habet poenas ; cum hoc tamen discrimine . 1. Quod , si Episcopus , aut Prælatus eo superior , sit reus, non incurrat excommunicationem, sed interdictum ab ingressu in Ecclesiam . 2. Quod inhabilitas ad alia beneficia , & privatio prius habitorum , incurrantur ipso facto , licet opus sit sententia declaratoria criminis . 3. Quod beneficiorum per confidentiam resignatorum vel collatorum reservatio inducatur . *Const. Romanum Pii IV. & Const. Intollerabilis Pii V.* Quæ tamen reservatio in Germania non procedit propter Concordata Germaniæ .

22 Quæres, an præfatas poenas incurrat Simoniacæ promotus, at ignoranter, quia v. g. alius ipso inscio dedit pretium ? 2. An ille, qui ignoravit has poenas a jure statutas ? R. ad 1. nullam incurrit, nisi nullitatem provisionis , & inhabilitatem ad idem beneficium absque dispensatione Episcopi , *c. 27. 33. h. t. c. penult. cit.* Ne nimirum aditus ad beneficia minus legitimus detur cum detrimento Eccle-
fia-

De Simonia, & ne aliquid &c. 501
flamma: unde hæc nullitas & inhabilitas respectu
talis non sunt poena propter delictum. Et hinc
fructus bona fide consumptos non tenetur resti-
tuere, imo post triennium, quo bona fide posse-
dit beneficium, nec istud, nec ullos fructus, etiam
formaliter extantes; quia præscripsit per Regu-
lam Cancellariæ *de Triennali possessore*. Dein nec
dicta nullitas & inhabilitas a tali incurruntur, si
promotus (forte suspicans aliquid ab amico vel
parentibus &c. dandum pro sui promotione) con-
tra hoc expresse fuisset protestatus: aut si tertius
in fraudem, & cum in finem latenter aliquid tem-
porale dedisset, ut provisio reddatur irrita, c. 27.
& 33. cit. R. ad 2. Si ignorantia fuit invincibilis
(quod forte tam facile non contingit) excommu-
nicationem certe non incurrit, imo juxta mea
principia, *ad tit. de eo, qui duxit, in lib. IV.* tra-
dita, probabiliter nec alias poenas incurrit, quanti-
quam communis dissentiat. Imo fructus bona fi-
de consumptos restituere non tenetur, etsi a
perceptione fluxit triennium, nec formaliter ex-
tantes, uti & nec pretium ille, qui accepit, si
per triennium mansit in ignorantia invincibili;
quia res mobiles præscribuntur triennio.

23 Dico 12. Quamvis omne pactum Simoniacum
(vel contractus) in ratione pacti sit nullum,
cum res spirituales & sacre in commercium venire
nequeant, l. 83. §. 5. ff. de V. O. & ad faciendum il-
licitum nemo obligari valeat, scilicet ad dandam
spirituales pro temporali, spectato jure naturali:
fecuta tamen traditio rei, vel temporalis vel spi-
ritualis, valida est, v.g. collatio Simoniacæ Sa-
cramentorum, consecratio Ecclesiæ, Professio
Religiosa &c. quia nullo jure irritata reperitur.
Excipe tamen provisiones beneficiorum & officio-
rum Ecclesiasticorum, quæ sunt irritæ jure Ec-
clesiastico. *Barbo. de iur. Eccl.*

24 Quæres, an res Simoniacæ acceptæ debeant restitui, & cui? R. 1. Si ex utraque parte facta sit traditio, & præter Simoniam non intervenit injustitia, spectato jure naturali nulla datur obligatio restituendi, ut patet per se; cum restitutionem non imperet violata virtus Religionis, sed tantum virtus Justitiæ læsa: in materia tamen beneficiæ de Jure Ecclesiastico datur obligatio, at non ante sententiam condemnatoriam, c. 11. c. 39. in f. b. t. R. 2. Si intervenit injustitia, ut si quis accepit pretium temporale pro re mere spirituali, nullum temporale pretio æstimabile commodum afferente, v. g. pro Reliquiis sacris, Sacramentis &c. aut aliunde jam fuit obligatus ad dandum spirituale, licet hoc sit annexum cum commodum temporali, stringit jus naturale ad restituendum temporale, utpote acceptum sine ullo justo titulo. *Objic.* Dans pretium pro re spirituali, nullum afferente commodum temporale, illud voluntarie dat: ergo ab accipiente retineri potest. Repono: licet det voluntarie, non tamen aliter intendit dare, quam quantum permittit Justitia. R. 3. Si dans temporale iterum reddat spirituale, vel vicissim dans spirituale reddat pretium temporale, ad repetitionem reddi debet acceptum, saltem post sententiam Judicis restitutionem præcipientis in poenam. R. 4. Si vero una tantum pars tradidit, tunc multi faciunt discrimen, & dicunt; eum quidem, qui accepit temporale, spirituale tamen, v. g. beneficium, non dedit, teneri jure naturali ad reddendum temporale, utpote nullo jure aut titulo acceptum, in quo facile conveniunt omnes: eum vero, qui accepit spirituale, non tamen dedit temporale, non teneri ad reddendum spirituale, quos & ego fui secutus, modo autem contrariam aliorum sententiam amplector, & huc quoque ad restituendum obligari pro-

probabilius esse puto ex hac ratione, quod spirituale non sit datum animo donandi, sed sub conditione, quantumvis illicita, recipiendi aliquid temporale. Neque dicas, memoratam conditionem, quia turpis est, haberi pro non adjecta; hoc enim negatur? cum de jure solum id statuatur de conditione turpi in matrimoniis & testamentis, nullibi autem de hac, cui proin valide alligata censetur voluntas spirituale dantis. R. 5. Simoniace accepta per se quidem forent restituenda danti, utpote læso: per sententiam vero Judicis potest pretium applicari pauperibus & causis piis in pœnam delinquentis, & in beneficialibus debet applicari Ecclesiæ, in qua beneficium existit, c. 11. & 14. h. t.

25 Dico 13. Judex in delicto Simonix est Ecclesiasticus privative. 2. ad id accusandum admittuntur omnes, etiam criminosi & complices delicti, modo non sint capitales inimici. 3. & ad testificandum admittuntur pariter omnes, etiam mulieres. 4. ad condemnandum sufficiunt etiam præsumptiones violentæ. Pars 1. sustinetur communiter cum gl. in c. 8. de for. comp. v. malefactores. Pars 2. sumitur ex c. 3. 7. h. t. Pars 3. ex c. 31. eod. salvo tamen Judicis arbitrio, quantum fidei testibus alias minus legalibus tribuendum sit. Pars 4. ex c. 6. eod. Masc. in concl. 1311. n. 12. 27. &c. de Probat.

26 Dico 14. Absolvere a Censuris, & dispensare in pœnis Simonix, licet per se possit solus Pontifex, ac raro soleat, & non sine certis conditionibus, de quibus vid. Pyrrh. Corrad. in Praxi dispens. l. 5. c. 9. & 10. Reiffenstuel h. t. a n. 341. Si tamen delictum sit occultum, & ad forum contentiosum non deductum, a Censuris absolvit Episcopus, Trid. s. 24. c. 6. de ref. & Religiosi Men-

dicantes ex privilegio, pro foro interno. Idem Episcopus dispensat cum eo, qui beneficium Simoniacè obtentum sponte & ante sententiam condemnatoriam dimisit, ut notant DD. ex *can. 2. caus. 1. q. 3.* & cum eo, qui per alienam Simoniam, se infcio, obtentum dimisit, ad idem rursus obtinendum, *c. penult. de Elect.* An vero Episcopus vi *Trid. loc. cit.* dispensare possit ad obtinendum rursus idem beneficium prius Simoniacè obtentum, vel potius retinendum, si delictum mansit occultum, & ad forum contentiosum non deductum, disputant DD. Reiffenstuel cum communiori negat. Henric. Less. Palao p. 3. tr. 17. d. 3. *pu. ult. n. 4.* affirmant probabiliter, & inclinatur P. Krimer *h. t. n. 592. seqq.*

T I T U L U S IV.

Ne Prælati Vices suas vel Ecclesias sub annuo consensu concedant.

S U M M A R I U M.

1. *Explicatio Rubricæ.*
2. *An committatur Simonia, si pro concesso usu potestatis Ecclesiasticæ, vel Ecclesiæ, accipiatur pensio temporalis.*

1. **I**N hoc titulo, qui, uti & sequens, est appendix prioris, prohibetur Prælati specialiter ut Simoniacum, *vices suas*, nempe jurisdictionis, potestatis, aut regiminis sui exercitium aliis committere, aut *Ecclesias* ipsas ad usum concedere, pro annuo censu, h. e. pensione temporali quotannis solvendæ. Unde

2. Dico, Prælati, Officiales, aut Beneficiati Ecclesiastici, qui exercitium potestatis aut administrationis

nistrationis Ecclesiasticæ, v. g. Vicariatum, Decanatum, consecrationem Ecclesiæ, curam animarum, dispensationem &c. aliis elocant pro annua pensione, committunt Simoniam, certis poenis obnoxiam, c. 1. 2. 3. b. t. Et qui Ecclesiæ usum pro simili pensione, ac sine poena in jure determinata, rubr. b. t. Qui vero præcise fructus temporales ad tempus ita elocant, non committunt ullam Simoniam, c. 4. eod. Ratio horum omnium est, quia in prioribus conceditur res spiritualis pro temporali, non autem in ultimo casu. *Objic. 1.* Solent Episcopi sine scrupulo suis Vicariis statuere annum salarium: ergo vices suas concedere pro annua pensione non est Simoniacum. *2.* Licet Episcopis eximere Ecclesiam vel Monasterium a sua jurisdictione pro annua pensione, consequenter pro hac remittere exercitium jurisdictionis, c. 6. de Relig. domib. ergo & concedere usum jurisdictionis; cum remittere spirituale pro temporali, & vicissim, idem sit ac dare. R. ad 1. Solent constituere salarium suis Vicariis per modum stipendii ad sustentationem. C. ant. per modum pretii. N. ant. & cons. Ad 2. Illa pensio annua non accipitur tanquam pretium pro jurisdictionis exercitio remisso, sed in recognitionem exemptionis gratuito concessæ, & in signum indultæ libertatis, vel in probationem antiquæ subjectionis.

T I T U L U S V.

*De Magistris, & ne aliquid exigatur pro
licentia docendi.*

S U M M A R I U M.

1. *Quinam dicantur Magistri, Doctores, Licentiatii.*

3 *An pro licentia docendi, vel pro ipsa do-
 ctione, aliquid exigere vel accipere illicitum
 vel Simoniacum sit.*

PER *Magistros* hic veniunt omnes, qui li-
 teras, artes, aut quamcumque discipli-
 nam alios docent: & tales, qui saltem Gramma-
 ticam doceant, in singulis Ecclesiis Cathedrali-
 bus, vel etiam Collegiatis, imo & qui Theolo-
 giam, in Metropolitanis, & Cathedralibus, at-
 que Collegiatis, ubi facultates suppetunt, con-
 stitui voluerunt Concilia Lateranensia sub Alex.
 III. & Innoc. III. ut refertur c. 1. & 4. b. t. item
 Trident. s. 5. c. 1. de ref. qui simul sint Canonici,
 & de præbenda ad congruam sustentationem
 necessaria provisi, ac propterea *Scholastici* ap-
 pellantur, qui, quamvis in plerisque Ecclesiis in
 Germania retineant hoc nomen, munus tamen
 non exercent, sed exercetur ab aliis in Acade-
 miis, Lyceis, & Gymnasiis, quorum sufficiens
 est copia. Item veniunt, qui in aliqua facul-
 tate, nempe Theologica, Juridica, Medica, aut
 Philosophica, supremam lauream vel gradum
 litterarium per certorum insignium præsentationem
 consecuti sunt, atque *Doctores* appellari
 consueverunt, relicto fere Philosophis tantum
Magistrorum titulo. Hi, si in aliqua Academia
 vel Universitate præviis examinibus de vita, &
 maxime de doctrina, rigorosi promoti sunt,
 vocantur *Academici*, multisque privilegiis gau-
 dent: qui vero ex Rescripto Principis supremi,
 & ab aliis ex Privilegio, uti sunt Comites sacri
 Palatii, & alii, qui nomine Pontificis ex Theo-
 gia & Jure Canonico, vel Comites Palatini, aut
 alii, qui nomine Imperatoris ex Jurisprudentia
 & Medicina creandi Doctores facultatem obti-
 nent, hos consequuntur honores, appellantur

Bul-

Bullati, qui, si sine riguroso & serio hujusmodi examine creati Doctores fuerint, parum valent, & parvi æstimantur, nec gaudent privilegiis Doctorum, per Trid. s. 22. c. 2. de Ref. & Const. Quamvis S. Pius V. ac Ord. Cam. p. 1. tit. 3. & 18. quia fundamentum honoris & gradus litterarius est scientia & eruditio, vel eminens, vel saltem satis cognita & probata / Doctoribus vicini sunt **Licentiati**, qui nimirum prævio examine riguroso digni reperti sunt, & *licentiam* adepti insignia doctoralia recipiendi ac supremam capessendi lauream. Hi in favorabilibus æquiparantur Doctoribus, ac eadem participant privilegia, nisi consuetudo vel statutum vel jus aliqua in particulari ipsis adimat. Dein Doctores & Licentiati ex Jure Canonico ad plerasque dignitates, beneficia, & officia Ecclesiastica habiles sunt, ad quæ Doctores & Licentiati Theologiæ, atque in specie ad Præbendam Theologalem, officium Vicarii Generalis, & Poenitentiarum. Trid. s. 23. c. 18. & s. 24. c. 8. 16. de Ref. Congreg. Card. in variis Responsis apud Pignatelli to. 1. consult. 147. quia SS. Canones non minus servantur ad formandos tum Clericorum tum fidelium mores, curamque animarum in utroque foro exercendam, ac Theologia, atque ideo SS. Canones dicuntur pars Theologiæ, vel Theologia Practica. Atque hæc de Rubricæ prima parte: de altera vero, quæ principalior est

2 Dico 1. Illicitum. 2. non tamen Simoniacum est pro licentia docendi, seu scientias tradendi, etiam sacras, Theologiæ & Juris Canonici, exigere vel accipere pecunias. Pars 1. sumitur ex Rubr. c. 1. 2. 3. b. t. turpe enim & sordidum est pro munere & licentia docendi alicui concessa exigere præmium; cum viri ad docendum idonei potius præmiis invitari, quam exactionibus arceri debe-

rent a manere Reipublicæ tam salutari. Passim
 patet inde, quando docere scientias, etiam sacras,
 per se nihil sit spirituale, ut max. videbimus: ergo
 nec licentia eas docendi. *Objic.* 1. Licentia do-
 cendi scientias sacras provenit a potestate jurisdi-
 ctionis spiritualis: ergo, qui vendit hanc licen-
 tiam, vendit actum jurisdictionis spiritualis,
 quod est Simoniacum. 2. Passim videmus pro li-
 centia docendi, seu pro Gradu *Licentia*, & *Do-*
ctoratus, aliquid exigi & accipi ab ipsis Professo-
 ribus: ergo illicitum hoc non est. *R.* ad 1. *N.*
ant. Quando Prælati Ecclesiastici conferunt Pro-
 fessuras, id non faciunt qua tales, nec ipsa colla-
 tio est actus jurisdictionis Ecclesiasticæ qua talis;
 cum nihil spirituale respiciat. Ad 2. Illæ sportu-
 læ non ut pretium pro licentia docendi, sed vel ut
 merces pro labore in examinando, vel pro assis-
 tentia in actu inaugurationis, vel pro privilegiis
 & emolumentis temporalibus, quæ promotus
 consequitur, exiguntur & accipiuntur.

3. Dico 2. Nec illicitum, nec Simoniacum est
 aliquid exigere vel accipere pro ipsa doctiōe, seu
 pro actu docendi & actuali traditione scientia-
 rum, etiam sacrarum, aut pro consilio vel re-
 sponso, etiam theologico. 1. Simoniacum ta-
 men est, si pro hujusmodi instructione, quatenus
 ordinatur ad DEI amorem, virtutis studium,
 ac animæ salutem, ut regulariter fit apud Cate-
 chistas, Concionatores, & Confessarios, aliquid
 accipiatur ut pretium, & non titulo stipendii ad
 sustentationem. Ratio partis 1. est, quia doctri-
 na & scientia est quidem aliquid incorporale,
 ex se tamen non est aliquid spirituale, per se
 tendens ad salutem animæ: & traditio doctri-
 næ, etiam Theologicæ & sacræ, est actus tantum
 naturalis; modo naturali positus, ac ad finem
 naturalem, qui est instructio intellectus disci-
 pulo-

pulorum, ut cognoscant veritates, ac inde discant conclusiones Theologicas v. g. deducere, ordinatus, atque ab hæretico ponibilis, quia etiam iste ex cognitis fidei veritatibus deducere potest conclusiones Theologicas: deinde scientia, etiam sacra, sicut ab una persona in aliam transferri nequit, ita nec vendi potest & æstimari, sed solus labor, industria, & informatio seu instructio docentis, quæ est aliquid mere temporale, consequenter pretio æstimabile. Ratio partis 2. patet, quia eatenus tales actus fiunt supernaturales ratione finis spiritualis, adeoque pretio æstimabiles. *Objic.* 1. DEUS ipse Prov. 23. sic prohibet: *noli vendere sapientiam, & doctrinam, & intelligentiam*: ergo. 2. Theologia est scientia sacra, & complectitur veritates fidei supernaturales: ergo pro ea tradenda nihil absque Simonia accipi potest. 3. Qui docentur Theologiam, exinde sæpius moventur ad DEI ac rerum supernaturalium amorem, vel etiam ad talem finem referunt suum studium. R. ad 1. Illum textum intelligit S. Thomas & alii non de scientia labore humano acquisita, sed de infusa a DEO ad cognoscendas veritates divinarum Scripturarum, & a S. Paulo vocatur *interpretatio sermonum*, ac numeratur inter dona Spiritus S. & gratias gratis datas. Ad 2. Licet Theologia sit scientia sacra ex objecto suo materiali, & supponat veritates supernaturales, docens tamen Theologiam circa illas non nisi naturaliter versatur, sicut Musicus decantans cansiones sacras, qui utique non committit Simoniam, si pro suo cantu accipiat pretium. Ad 3. Id respectu docentis Theologiam &c. est mere per accidens; is enim per se intendit instructionem naturalem intellectus, sive naturali modo ponendam.

TITULUS VI.

*De Judæis , Sarracenis , & eorum
Servis .*

SUMMARIUM.

- 1 *Quid sit Paganismus , Judaismus , Hæ-
resis .*
- 2 3 4 *An , & quando illicitum sit recipere &
tolerare Saracenos , & Judæos , aut cum
ipsis communicare .*
- 5 *Infideles directe cogi ad Fidem non possunt .*
- 6 *An eorum infantes invitis parentibus bapti-
zari .*

T Riplex est genus Infidelitatis , seu Infidelium , h. e. in vera Fide & Religione errantium , nempe *Paganismus , Judaismus , & Hæresis* ; quamvis in Jure Canonico per Infideles plerumque intelligantur illi , qui non sunt baptizati , uti Pagani & Judæi ; non vero Hæretici . *Pagani* in genere sumpti sunt illi , qui non baptizati nullo modo credunt in Christum , sive ut venturum sive ut præsentem Messiam , ac Mundi Salvatorem , uti Ethnici , Gentiles , Idololatæ , Sineses nondum conversi , Turcæ , *Sarraceni* , qui in hac Rubrica generaliter accipiuntur pro Pagani , & probabiliter sic dicuntur Sarraca-urbe Arabiæ , quamvis ipsi ostendunt se & appellatos esse asserant a *Sara* uxore Abrahami , cum tamen potius descendant ab ejus ancilla *Agar* , ac ideo a quibusdam *Agarenis* vocentur . Si tamen Sarraceni specificè accipiantur , denotant Turcas , Persas , Arabes Africanos , & alios populos Mahometi adhuc ren-

rentes, *Judei* autem sunt, qui Vetus Testa-
mentum, in quo reperiuntur vaticinia & figura
promissi Messiae, ac Legem Mosaicam mordicus
tenent, non tamen credunt in Christum & Mes-
siam jam ut praesentem, rejecto Novo Testamen-
to ex toto, sed venturum adhuc expectant. *He-*
retici demum appellantur, qui quidem profiten-
tur Christum cum utroque Testamento, ac ba-
ptizati sunt, in uno tamen vel pluribus articulis
sufficienter revelatis contra Fidem Catholicam
pertinaciter errant. De his in sequenti, de *Pa-*
ganis & Judeis agitur in hoc Titulo, uti & de
eorum servis, per quos intelliguntur non tantum
servi proprie dicti, sed etiam famuli & famulae.

2. Dico 1. Illicitum est Christianis in suas
terras recipere, vel tolerare, si expellendi vires
suppetant, *Sarracenos* seu *Paganos*. 2. Cum ipsis,
ubi tolerari debent, in eadem domo cohabitare,
aut ipsis servire in eorum domibus. 3. Spec-
cialiter vero prohibitum est tempore belli ad
illos deferre arma, ferrum, & alia ad usum
servientia, aut illis favorem vel auxilium prae-
stare &c. & quidem sub poena infamiae, servi-
tutis, intestabilitatis activae & passivae ac ex-
communicationis reservatae Summo Pontifici, at-
que confiscationis bonorum, imo capitalis sup-
plicii. 4. Quin & inire foedus cum illis, & au-
xilia petere tempore belli contra Christianos &
Fideles, fere nunquam licet. Pars 1. fundatur
tum in Jure Divino, quod promulgavit S. Pau-
lus, qui 2. Cor. 6. ait: *Quae conventio Christi ad*
Belial? aut quae pars fidei cum infidei, tum in
Naturali ob certum periculum damnorum Reli-
gionis & fidelium. Pars 2. habetur expressa in
c. 5. h. 1. Pars 3. in c. 6. 11. 12. 17. Extrav. 1. int.
Com: Extrav. un. Jo: 22. h. 1. Specialiter in *Bulle*
Cenae casu 7. l. fin. G. quae res reportari l. 25. C. de
panis,

pœnis. Pars 4. in c. 34. v. 12. Ex qd̄ ibi: *Cave ne unquam cum habitatoribus terræ illius jungas amicitias, quæ sint tibi in ruinam*, & c. 23. v. 32. ibi: *non inibi cum eis fœdus*, & in ratione, quia practice loquendo nunquam vel fere nunquam a tali fœdere & auxiliis aberit periculum certum Religionis, Catholicorum perversionis incrementi infidelitatis, scandali &c. Vid. Sanch. l. 2. mon. c. 31. n. 24. Correa in *Idea Consiliar.* d. 6. a n. 1415: qui fere unicum excipiunt casum, quo nempe ex una parte non possunt haberi auxilia a Christianis, ex altera vero nullum creditur notabile damnum imminere Religioni Catholicæ, vel pacta sunt talia, ut potius spes futuendæ aut etiam propagandæ Religionis veræ, quæ rarissime concurrent.

3 Dico 2. Quamvis absolute loquendo licitum sit Christianis in suas terras recipere *Judeos*. 2. Et receptos tolerare non solum liceat, sed etiam oporteat, si pacta servant, & juxta leges sibi præscriptas vivant. 3. Recipere tamen ubi nondum sunt, non expedit, imo ordinarie non licet. 4. Neque cum receptis & toleratis communicare in sacris, imo nec in politicis, quando ob familiaritatem cum iis habitam oritur vel periculum perversionis fidelium, vel vilipensio Religionis Christianæ. Pars 1. & 2. sumitur ex c. 9. 13. b. t. l. 11. 14. & c. c. eod. & ex ratione, quia ex Judæis receptis & toleratis redundat aliqua utilitas in veram Religionem Catholicam; hi enim perpetuum dant testimonium non modo Scripturæ Sacræ Veteris Testamenti, in quo continentur promissiones venturi Messiae, ejusque persona, gesta, miracula &c. describuntur, quæ olim vaticinati sunt Prophetæ, & nunc in Christo impleta cernuntur, imo ipsi Judæorum ritus tanquam figuræ confirmant figuratum, quod

quod modo existit.; nempe veritatem Evange-
 licam. Accedit praxis, non solum Christiano-
 rum Principum, sed etiam summi Pontificis in
 Urbe Romana Iudæos perpetuo tolerantis. Un-
 de paritas non est cum Paganis & Sarracenis,
 quia ex horum toleratione vel receptione non
 datur ulla utilitas in Ecclesiæ Catholicæ confir-
 mationem redundans. Qua de causa, ubi sunt
 recepti, gaudent jure civitatis & privilegiis ci-
 vium *I.&C. c. g. b. t.* sed juxta conventionem dum-
 taxat. Porro conditiones & leges, sub quibus
 recipi & tolerari consueverunt Iudæi, potissimum
 sunt istæ: nequid dicant vel faciant in contem-
 ptum Religionis Christianæ, aut Christianos
 turbent in cultu Divino, vel molestiam creent:
 ne blasphemias aut maledictis impetant Deum
 aut Christum, aut Christianos disimulè devoveant:
 ne in hebdomada sancta prodeant in publicum,
 ac in die Parasceves aperta habeant hostia vel
 fenestras: ne usuras exerceant immoderatas, aut
 fraudibus emungant Christianos, aut res Chri-
 stianorum furentur vel ipsi, vel illas coemant a
 furibus: ne quemquam Christianorum ad suam
 superstitionem seducere præsumant: ne saltem
 in quibusdam locis, habeant bona immobilia
 præter aedes suas, & ne incedant publice sine si-
 gno in vestibus, ex quo dignoscantur esse Iudæi,
 v.g. sine flavo pileo, flava fimbria, clavo flavo
 &c. (quamvis hoc signum in Germania diffi-
 mulari soleat) ne Christianos habeant pro man-
 cipiis & famulis, ne capiant aliquid ex testa-
 mento vel alia ultima voluntate &c. Pars 3. pa-
 tet inde, quod Iudæi soleant, nimirum occulte,
 Christo quotidie maledicere, ac blasphemare,
 Christianos autem insatiabili odio persequi,
 eisque per fraudes & iniquas usuras nocere,
 aliisque nefanda crimina; præsertim in infantes
 Chri-

Christianorum, patrare. Vid. Pignatelli *to. 5. consult. 14.* Majolus *to. 3. dier. canic. colloq. 1.* Speidelius in *Speculo. Pars. 4. ex c. 3. 5. 7. 8. & l. 7. 11. C. eod* Sed hinc

4 Quæres, quænam communicatio cum Judæis in specie sit prohibita, & an graviter? R. 1. In Divinis, uti est adire Synagogas Judæorum, vel vicissim admittere ad rem Divinam in Ecclesiis Christianorum, exercere ritus & ceremonias eorum superstitionas, permittere, ut ædificent novas Synagogas, vel antiquas in formam augustiorem redigant, vel ad id cooperari &c. item in politicis & profanis, uti est habitare in eorum ædibus, eodem cum ipsis balneo uti, adire eorum convivia, nuptias, ludos, adhibere Medicos & chirurgos Judæos, & maxime officium publicum, aut jurisdictionem in Christianos coaccedere ipsis, aut eos tamquam famulos recipere in domos &c. *c. 5. 7. 8. 13. 16. c. pen. h. t.* potest tamen Christianus operas suas locare Judæo, v. g. in extruenda domo, colendo agro &c. vel res suas, v. g. equum, currum &c. item celebrare cum ipsis contractus. R. 2. Prædictam communicationem in profanis prohiberi solum ex causa familiaritatis nimie cum Judæis; unde licitum est, si necessitas vel magna utilitas, corporalis vel spiritualis, aliud exigat, v. g. si alius idoneus Medicus non adsit ad medendum, quam Judæus, si casu in balneo, vel convivio incidas in Judæos, si frequenter agas cum Judæo cum intentione & spe ipsum convertendi. Unde R. 3. Peccatum grave non esse cum Judæis communicare in profanis, nisi quando familiaritas est valde frequens & quasi continua, vel quando notabiliter præjudicatur dignitati Fidei, v. g. per famulatum diuturnum in quibusvis ministeriis, vel quando tolerantur in officiis

ficiis publicis, aut grave scandalum, vel periculum perversionis inde oritur.

5 Dico 3. Infideles, uti Sarraceni & Judæi, directe & per se cogi non possunt ad amplectendam Religionem Christianam c.3.5.d.45.c.9.b.t. quia nec Ecclesia (nec Principes Christiani) in infideles, per baptismum non ingressos in Ecclesiam, & sic ei non subjectos, habet jurisdictionem, & consequenter potestatem compellendi ad Fidem. Dixi 1. *directe*; possunt enim cogi indirecte, v.g. negando ipsis habitationem inter Christianos, eos rigide (juste tamen) tractando, exigendo tributa, negando favores Christianis indultos &c. nisi se convertant. Dixi 2. *per se*, nam per accidens cogi possunt illato ipsis bello, si resistent prædicationi Evangelii, quam Christus prædicari præcepit per totum mundum, ad submovendum hoc impedimentum. Hic aliqui etiam censent, Infidelibus ob Idololatriam, & alia peccata, contra jus divinum & naturale ab ipsis committi solita, bellum moveri, & expugnari posse, saltem accedente consensu summi Pontificis, cujus est tueri jus divinum & naturale, & qui ratione horum delictorum in eos obtinet jurisdictionem ad puniendum. Ob.

1. Infideles obligantur jure naturali & divino ad recipiendum Baptismum, & Fidem Christianam sibi sufficienter propositam: ergo cogi possunt ad satisfaciendum huic obligationi. 2. Si directe cogantur ad fidem, non fit ipsis injuria, sed gratia; quia felix dicitur necessitas, quæ compellit ad meliora. 3. Hæretici possunt directe cogi ad amplectendam Fidem Orthodoxam: ergo & Infideles. R. ad 1. Licet teneantur aliunde amplecti veram fidem, tamen propter defectum jurisdictionis directe cogi nequeunt. Ad 2. Injuria non deest, ubi vis infertur a non habente

bente potestatem, & jurisdictionem. Ad 3. *N. conf. & parit.* quia Hæretici per Baptismum sub-
jecti sunt jurisdictioni Ecclesiæ, quæ proin,
ubi potest, eam recte exercet per Principes Ca-
tholicos, ut cogant rebelles reverti.

6. Dico 4. Infidelium, nempe Paganorum &
Judæorum, infantes probabiliter baptizantur li-
cite invitis eorum parentibus, saltem si spes sit,
quod in vera Religione sint educandi. Scotus
in 4. d. 4. q. 9. & aliorum communis contra com-
munem aliorum cum S. Th. 2. 2. q. 10. a. 12. qui
notat, in Praxi semper fuisse observatum con-
trarium nostræ sententiæ, quæ tamen probatur
ex illo *Matth. 28. Docete omnes gentes, baptizan-
tes eos*: ergo Christus præcepit baptizari omnes:
atque huic præcepto, vi cuius omnes tenentur
baptismum suscipere, & in aliis non impedire,
nullo Jure se opponunt parentes: ergo jure &
licite baptizantur eorum liberi, usu rationis
destituti, ipsis invitis. *Ob.* Si hi liberi bap-
tizantur invitis parentibus, tunc vel post bap-
tismum auferuntur parentibus; & istis fit injuria,
utpote habentibus patriam in liberos potesta-
tem: vel relinquuntur apud parentes, & fit
injuria Baptismo, cum tales liberi certissimo
perversionis & apostasiæ periculo exponantur.
R. Si auferantur parentibus, & constituentur
in loco, ubi nullum perversionis periculum,
non fit injuria parentibus, cum illorum jus &
patria potestas se non extendat ad spiritualia,
& ad salutem adeo necessaria, ne prævalere
possit præcepto Divino Baptismi susceptionem
omnibus injungentis. Certe Catholicis parenti-
bus, si nolent concedere, ut sui liberi bap-
tizentur, nulla fieret injuria, si iis invitis bap-
tizarentur: ergo nec Infidelibus. Neque fit injuria
Sacramento Baptismi, si infantes relinquuntur
paren-

parentibus, sicut non fit injuria Sacramento Penitentiae, si absolvatur constitutus in relabendi periculo, physice aut moraliter inauferibilis. Dein saepe contingit mori liberos ante adeptum usum rationis: item usum rationis adepti possunt adhuc auferri parentibus iuste, quia jam subiecti potestati Ecclesiae, & huic parere tenentur. Imo etiam relictis apud parentes abstinere possunt ab omni peccato gravi contra Jus Naturale, & sic saluari, alias si baptizati non fuissent, nunquam salvandi. Ceterum si unus parentum non esset invitus, vel si credatur infans brevi moriturus, juxta omnes licite baptizaretur.

T I T U L U S VII.

De Hereticis.

S U M M A R I U M.

1. Quid sit Heresis, & Hereticus, & quotuplex.
2. 3. Quae poene in Hereticos, eorumque credentes, statuta, & in usu sint.
4. 5. Quinam absolvere possint a peccato Haereticos, praesertim in Germania.
6. 7. Qualiter prohibitum sit legere, & retinere, libros Hereticorum, & quales.
8. Quinam alii adhuc libri sint prohibiti.
9. An Heretici tolerari, & cum ipsis communicari possint.
10. 11. An & qualiter cum ipsis disputare liceat, vel expediat.
12. Quis sit Judex in causa Heresis.

HAERESIS, vox Graeca, Latine, Electio, Secta, vel Divisio, est error voluntarius, quem homo baptizatus pertinaciter tenet con-

tra

tra aliquam veritatem Fidei Catholicæ, sufficienter revelatam & cognitam. Communis cum S. Th. 2.2.q.11. a.1. & 2. Unde *Hæreticus* est, qui baptizatus habet vel tuetur voluntarie & pertinaciter errorem contra aliquam Fidei Catholicæ veritatem. Quapropter *negative* dubius in fide, qui de aliquo Fidei articulo suspendit iudicium suum, ita ut nec affirmet nec neget: item qui solum exterius negat Fidem, in mente tamen retinet, non est hæreticus; quia non habet iudicium intellectus erroneum circa Fidem? quamvis posterior peccet graviter contra obligationem profitendi Fidem. Hæreticus, sic definitus, dicitur *formalis*: huic opponitur *materialis*, qui quidem adhæret errori in Fide, sed ex ignorantia, simplicitate, sinistra informatione, paratus interea, actu vel habitu, errorem deponere cognita veritate. Et tales ex gravibus causis iudicio plurimos esse vel plerosque in Germania, qui nati & educati sunt ab hæreticis parentibus. Stricte loquendo hi non sunt Hæretici, eo quod generali assensu, quo credunt omnia a Deo revelata, & a vera Christi Ecclesia ad credendum proposita, corrigant suum errorem; ac re ipsa ad Catholicos pertinent. Ex Hæreticis alii dicuntur & sunt *interni* tantum, qui errorem sola retinent mente: alii *externi* simul, qui errorem suum exterius produnt verbo, facto, vel alio signo, cum intentione eam profitendi. Rursus alii dicuntur *tolerati*, cum quibus habitare & communicare licet; & quibus suæ sectæ exercitium est permissum, quales in Germania sunt *Lutherani*, qui se *Evangelicos*, & *Calvinistæ*, qui se *Reformatos* vocitant & sæpe communi nomine *Protestantes* dicuntur. Alii *non-tolerati*, quibus inter Catholicos non conceditur domicilium, jus civitatis, minus Religionis exercitium, & com-

& communicatio, si sint nominatim excommunicati. In Imperio Romano tolerati non sunt Zyvingliani, Hussitæ, Anabaptistæ, & nulli alii præter dictos Lutheranos & Calvinistas.

Contra gravissimum hoc & perniciosissimum hæreseos crimen (utpote gravius, quam sit crimen læsæ Majestatis humanæ) vel ut impediatur, vel ut eliminetur, plurima ab utroque jure, præsertim SS. Canonibus, statuta salubriter sunt, uti variaz poenæ, prohibitio librorum hæreticorum, disputationis de rebus fidei cum hæreticis, communicationis cum iisdem, & Inquisitio contra hæreticam pravitatem, ad preces S. Dominici instituta, tanquam tribunal hæreseos, ad quod non solum ejus auctores & disseminatores, sed etiam patroni, & de ea suspecti debeant trahi, de quibus deinceps breviter, adeoque

2 Dico 1. In hæreticos formales & externos statutz poenæ aliæ sunt spirituales & Canonice, ac aliæ temporales & Civiles. *Canonice & spirituales* sunt 1. Excommunicatio latæ sententiæ, quæ in Bulla Cœnæ reservatur Sedi Apostolicæ. 2. Irregularitas & inhabilitas ad Ordines Clericales, Beneficia & Officia Ecclesiastica. 3. Privatio Beneficiorum, Officiorum, & Dignitatum Ecclesiasticarum, imo & degradatio. 4. Privatio Exercitii Ordinum & jurisdictionis spiritualis. 5. Privatio sepulturæ in loco sacro. 6. Divortium, quod contra lapsum in hæresim instituere potest conjux innocens. Habentur hæc c. 7. 8. 9. 13. x. c. 2. 12. & 15. in 6. b. t. juncta Bulla Cœnæ can. fin. caus. 24. q. 2. c. 6. & 7. de divor-tiis. Econtra *Civiles & temporales* sunt 1. Infamia *Juris & facti*, juris tamen requirit sententiam declaratoriam judicis. 2. Intestabilitas tam activa quam passiva, ita ut testamentum, vel codicillos, facere non possint, nec

in hereditate alterius succedere &c. 9. Inhabilitas ad omnes actus Civiles, ita ut in Judicio Actores, Testes, Notarios, Advocatos, Judices agere, vel officium publicum gerere non valeant. 4. Confiscatio omnium bonorum. 5. Amissio patriæ potestatis in liberos. 6. Amissio omnis privilegii & beneficii a jure quibusdam specialiter concessi, uti est privilegium dotis, beneficium S. C. Maced. Vellejani &c. 7. Liberatio subditorum & vasallorum ab omni debito obedientiæ, fidelitatis, & obsequii, etiam jramento promissi. 8. Ultimum supplicium; quia Hæresis non solum Religionis Christianæ ac salutis æternæ fundamentum tollit, atque in spiritualibus habetur eo loco, quo in Politicis crimen læsæ Majestatis, sed etiam summopere turbat tranquillitatem politicam regnorum & provinciarum. Habentur hæc c. 9. 13. & fin. n. c. 2. 8. 14. 19. in 6. h. t. l. 4. 5. 8. & Auth. Credentes. Auth. Gazaros C. eod.

3 Circa has pœnas notandum 1. Civiles & temporales contra Laicos, qui sectantur Lutheri vel Calvinii sectas, in Germania locum non habere; quia per pacificationem Religiosam in Comitibus Augustæ anno 1553. & Osnabrugis anno 1648. illi securitas & liberum Religionis exercitium publico pacto fuit permissum. Contra Laicos, inquam; si enim Clerici vel Religiosi deficiant, & Lutheranam vel Calvinianam sectam amplectantur, dictis pœnis adhuc subjacent (excepto ultimo supplicio, quod consuetudine abrogatum, & in aliam poenam, etiam carceres perpetuos, commutatum est) quia Principes Laici in dictis Comitibus securitatem & jus civitatis Protestantibus paciscentes de Clericis & Religiosis, utpote sibi non subiectis, nihil potuerunt disponere. Et contra Canonicas & spirituales pœnas

poenas etiam in Germania adhuc procedere propter dictam rationem, cum poenæ spirituales sint extra sphaeram Potestatis Politicæ, & Summi Pontifices nunquam approbarint tam favorabiles Hæreticis pacificationes, imo Innoc. X. in Bulla *Zelo Domus Dei* Pacem VVestphalicam, nempe Osnabrugis & Monasterii initam, expresse reprobavit. Excipitur tamen irregularitas, quæ fundari videtur in infamia, quam diximus esse sublatam, uti & inhabilitas ad officia & beneficia Ecclesiastica, quam in conversis ad fidem Catholicam, & in filiis hæreticorum, generalis consuetudo Germaniæ sustulisse videtur. 2. Poenas in hæreticos statutas, exceptis quatuor ultimis Civilibus, & duabus ultimis Canonicis, etiam extendi ad credentes, receptatores, defensores, & fautores in crimine hæreseos, si tamen ex tali favore &c. & propter eum malus effectus sit lecutus. Per *Credentes* intelliguntur, qui quidem actu non adherent errori in Fide, vel hæreticæ doctrinæ, sed qui verbis vel factis ostendunt aliquo modo se credere, imo videntur poni *in c. 13. cit. §. credentes*, loco generis, omnes modos, quibus favori aut defendi possunt Hæretici, complectentis. Gonz. *ad d. c. & §. n. 6.* Limita tamen quoad privationem dignitatum & beneficiorum Ecclesiasticorum; quibus soli hæretici ipso jure privati sunt; credentes autem & fautores privandi sunt primum per sententiam judicis, per *c. 13. cit. §. credentes & c. 12. b. t. in 6.* Denique 3. Actus Ordinis vel Officii Ecclesiastici ab hæreticis exerceri quidem illicite per se, non tamen invalide, excepta absolutione Sacramenti a peccatis, & iis actibus, qui supponunt jurisdictionem Ecclesiasticam.

4. Quæres, an nullus alius, quam summus
Poa-

Pontifex, polleat potestate absolvendi hæreticos, eorumque adhærentes, ab excommunicatione, & dispensandi in irregularitate? Non est sermo de articulo mortis, pro quo cessat omnis reservatio, ita ut quilibet sacerdos absolvere possit a quibusvis peccatis censuris, modo absolvendus prius præstet cautionem saltem juratoriam de satisfaciendo, & stando Ecclesiæ mandatis. *Bull. Cœn. cit. Trid. s. 14. c. 7.* Per articulum mortis autem intelligitur etiam probabile mortis periculum sive ex morbo, sive ex instante prælio, vel periculosa navigatione, ut habet communior. Jam R. 1. Utraque potestate pollet Episcopus (quo nomine probabilius juxta Leurent. Sanch. Dian. Garc. Rodriq. to. 1. qq. Regul. q. 61. n. 9. venit etiam Capitulum Sede vacante, & Prælati inferiores jurisdictionem quasi Episcopalem obtinentes, & Prælati Regulares quoad suos Religiosos, quibus similem jurisdictionem in suos tribuit, c. *Abbatess de privil. in 6.* & S. Pius V. in quodam *Motu proprio*) in sua diocesi quoad hæreticos occultos, seu non notorios, pro foro interno conscientie, at non per Vicar. Generalem, nisi huic vel alteri, det specialem commissionem. Ita Trid. s. 24. c. 6. de Ref. verbis: *Idem & in hæresis crimine, in eodem foro conscientie, eis tantum* (Episcopis) *non eorum Vicariis, sit permisum.* Ubi Episcopis non tanquam *Delegatis* Pape, sed ut *Ordinariis*, uti notant allegati DD. id indultum est. Quam potestatem a Bullæ Cœnæ non esse revocatam, probabiliter docent Nav. Gutierrez, Lorca, Henriq. Chapeaville, Engel, & alii plures, quorum 24. recenset Barb. de pot. Episc. allegat. 40. 21. contra Suar. Barb. Sanch. Piafec. Tusch. Pirhing, Reiffenstuel &c. quia dispositioni Concilii Generalis non censetur derogari a Pontifice, nisi specialem illius

men-

mentionem faciat in constitutione revocatoria :
c. 28. de Rescr. c. 3. de Capell. Monach. Sed Bulla
 Coenæ non facit specialem mentionem disposi-
 tionis Tridentinæ : ergo. Nec per dispositionem
 generalem derogatur priori specificæ. *c. generi
 de R. 7. in 6.* Trid. autem loquitur de hæresi
occulta, Bulla Coenæ autem de hæresi in gene-
 re. Confirmare dicitur Praxis nostram sententiam
 teste P. Bockn *b. t. n. 20.* & Chapeaville in *The-
 sauro Casuum reserv. p. 2. c. 1. q. 3.* Ceterum hæ-
 reticus *occultus* esse censetur, quando publice
 notorium non est (licet aliqui sciant) eum esse
 hæreticum, & quidem, ut P. Bockn *l. c.* notat
 non abs re, *formalem*, licet talis forte fuerit,
 & hinc infert, licet constet, aliquem vixisse in
 Secta, v.g. Lutherana, eum tamen ab Episcopo
 (& aliis privilegium habentibus) absolvi pro fo-
 ro interno posse, si publice non constet, illum
 fuisse in numero hæreticorum formalium, eo
 quod plurimi ex hac Secta sint tantum mate-
 riales; quia nempe hæresis tali casu adhuc est
 suo modo occulta. Dein Episcopus, ut *Delega-
 tus* Sedis Apostolicæ, habet quoque potestatem
 extra forum & tribunal Sacramentale Pœni-
 tentiæ ab hæresi publica, & incurfa propterea
 excommunicatione, etiam pro foro externo ab-
 solvendi hæreticum, non relapsum, aut non
 hæresiarcham, seu novæ hæresis auctorem. *arg.
 c. 11. pr. b. t. in 6.* quæ absolutio eatenus juvat,
 quatenus sublata per absolutionem excommu-
 nicatione quivis deinde Confessarius (a fortiori
 & ipse Episcopus), a peccato hæresis pro foro
 interno absolvere potest; nam Pontifici nullum
 peccatum est reservatum, nisi simul annexam
 habeat censuram, ut docet communis.

R. 2. Religiosi quoque Mendicantes extra
 Italiam vi specialis privilegii possunt absolvere

ab hæresi pro foro interno. Sic Julius III. anno 1552. in quodam *Brevi*, postmodum confirmato vivæ vociſ Oraculo a Gregor. XIII. 18. Martii anno 1584. indulſit Præposito Generali Soc. Jeſu vel per ſe vel per alios quœſcumque a caſibus hæreſis, & aliis contra Fidem, & conſequentibus cenſuris quibuſcumque, etiam ortis ex lectione librorum hæreticorum, abſolutionem; quæ facultas communicatur Provincialibus cum poteſtate communicandi aliis. *Compend. Privileg. Societ. V. Abſolutio* §. 7. 8. 10. 11. Sic Carmelitis diſcalceatis teſte Gobat. *tr. 7. Theol. Experim. n. 638.* ampliffima poteſtas abſolvendi ab hæreſi a Clemente VIII. data eſt pro Gallia, Flandria, Germania, Polonia. Dein in Germania paſſim & quotidie Religioſi, Mendicantes ſaltem, recurrentes ad ſe in hæreſi natos convertunt, & ab hæreſi abſolvunt, quin Romæ petant licentiam, vel illic reclametur. Si qui petant, potius ex ſuperabundanti & ad melius eſſe, quam ex neceſſitate cenſendi ſunt petere. Adeoque pro hac reſponſione ſtat quoque Praxis. Unde in Germania non procedit propoſitio ab Alex. VII. damnata hujus tenoris: *Praelati Regulares poſſunt in foro conſcientiæ quœſcumque ſeculares ab hæreſi occulta abſolvere.* Quin imo R. 3. Non eſt improbabile, quod hæreſis in noſtra Germania non ſit caſus reſervatus quoad natos & educatos ab hæreticis. Probatur 1. quia in his partibus frequentiffima eſt hæreſis: ſed caſus frequentiffimos reſervari non expedit, imo non conſuevit, eo quod ex una parte detur perpetua neceſſitas abſolvendi, uti in Germania hæreticos quotidie ad Eccleſiam revertentes, ex altera vero detur nimia difficultas ſemper & toties recurrenti ad Superiorem, maxime Romam, uti DD. communiter advertunt, & ideo Laym.

in *Conclus. Canon. de Jurisdic. c. 4. n. 73.* VVagnereck in *Exegesi l. 1. tit. 28. in c. licet in 6.* Nota V. Gobat *tr. 7. cit. n. 371. in Appendice.* & reliqui communiter tradunt, Casus Papales ob nimiam frequentiam, vel impedimentum adeundi Papam, fieri Episcopales. Et ex hoc capite Episcopi passim dispensant, imo & Parochi, in jejuniis, & observatione festorum, eo quod Papa præsumatur in casibus tam frequentibus nolle onus imponere semper recurrendi ad se. Notentur quoque ad rem præsentem verba P. La Croix, quamvis ipse videatur tenere oppositum, qui *l. VI. p. 2. n. 1620.* sic ait: Lay. Perlin. Gobat, & alii docent, Nos (Jesuitas) & NB. quoscunque approbatos in Germania absolvere ab hæresi, & lectione librorum prohibitorum, posse; quia hic non est facilis, imo plerumque est moraliter impossibilis accessus ad Papam &c. Neque ideo est obligatio scribendi Romam &c. Prob. 2. Quia in Germania hæretici sunt tolerati, etiam in tantum, ut reversi non indigeant absolutione pro foro externo, adeoque censetur excommunicatio pro foro externo esse sublata generaliter: ea autem pro foro externo sublata cessat & reservatio pro foro interno, ut observant Farinac. Palao, Pirhing, VVagnereck *loc. cit.* Reiffenstuel *h. t. n. 369.* & alii. Huc facit, quod DD. Germani passim, & cum iis La Croix *de legib. l. 1. n. 637.* dicat: *certum videri, Bullam Cæne quoad aliqua non obligare, vel saltem non cum illo rigore, & quoad poenas (cur non & quoad reservationem, cum sit pœnalis?) non tam rigide receptam esse.* Prob. 3. Hæretici in Germania ad Fidem reverterentes plerumque prius fuerunt materiales, saltem non publice constat, fuisse formales: sed materiales nec indigent absolutione, formales vero,

vero, de quibus, quod tales sint, publice non constat, sunt occulti, & sic reservationi Papali non subjacent. Imo recte dicitur, partem minorem, quam meo judicio faciunt formales hærenici in Germania, regulandam esse juxta majorem, quam faciunt materiales, censuræ & reservationi Papali non obnoxii. Addidi tamen in Responsione, *quoad natos* &c. cum quibus, tanquam culpa ab initio vacuis, utique mitius agendum, quam cum illis, qui malitiose ex Catholicis labuntur in hæresim; hos ego nolim a censuris & reservatione immunes habere.

5 *Objic.* Contra primam Responſionem I. Gregor. XIII. & Clemens VIII. teste Genuensi declararunt, per Bullam Cœnæ revocatam esse potestatem ab hæresi occulta absolvendi, Episcopis concessam a Tridentino. Imo Alex. VII. anno 1665. proscripsit hanc propositionem: *Sententia asserens, Bullam Cœnæ solum prohibere absolutionem hæresis, & aliorum criminum, quando publicasunt, & id non derogare facultati Tridentini, in qua de occultis criminibus sermo est, anno 1629. die 18. Julii in Consistorio S. Congreg. Em. Card. visa & tolerata est.* 2. Idem declararunt Cardinales Tridentini Interpretes ex Fagn. & Vinc. Petra. 3. Contra Responſionem 2. Idem Alex. VII. damnavit hanc propositionem: *Prælati Regulares possunt in foro conscientie quoscunque seculares ab hæresi occulta absolvere.* R. ad 1. Declaratio Gregorii XIII. & Clem. VIII. merito trahitur in duplum; tum quia in re tanti momenti oportuisset edere Bullam, de qua tamen non constat: tum quia etiam post dictos Pontifices non pauci docuerunt nostram sententiam nemine reclamante. Propositio illa ab Alex. VII. videtur esse damnata propter ultima verba, quæ si propositio fuisset approbata a Consistorio Cardin.

diri. ut putat Moya in *qq. select. tr. 3. q. 5. n. 5.* dein ex hac objectione plus non inferretur, quam quod Tridentinum loquatur de hæresi *occulta*, & Bulla Cœnæ loquatur de hæresi *in genere*, & sic nihil probare nostrum argumentum ex hoc capite petitum: interim tamen salva manere possunt alia argumenta. Ad 2. Declarationes Cardinalium non habent vim, nisi approbatae sint ab aliquo Pontifice, & producantur in forma authentica: sed de neutro constat. Ad 3. (quod etiam ad priora duo applicari potest, & ne notetur) licet id universaliter verum sit, & admittendum in locis, ubi hæresis non est adeo frequens, & ubi specialia non habentur privilegia, nec pugnant rationes aliæ: in Germania tamen non stringit, præsertim de natis in hæresi, toleratis, plerumque materialibus, ac frequentissime ad Fidem revertentibus, uti probant nostra fundamenta, maxime pro tertia Responsione allata. Longe aliter namque discurrendum est de hæreticis in Germania, quam in Italia, Hispania &c. ubi vel nulli sunt, vel saltem non tolerantur, nec nascuntur, sed malitiose fiunt.

6 Dico 2. Legere scienter & sine licentia in materia notabili, ex quocumque fine etiam honesto, libros hæreticorum, seu ab hæreticis scriptos tractantes de Religione, v.g. de Ecclesia, Mysteriis fidei, Sanctis, bonis operibus, peccatis, Theologia &c. vel hæresim continentes, imo tales libros retinere, imprimere, defendere, graviter est prohibitum, & quidem sub excommunicatione per Bullam Cœnæ reservata Pontifici. Ita in thesi DD. Catholici plerique omnes propter *c. 4. h. t. Concil. Constant. s. 8. Concil. Lateran. sub Leone X. sess. 10.* & variorum Pontificum *Constitutiones*, maxime *Bullam Cœnæ casu 1. Consonant l. 3. §. 1. C. de*

Sum. Trinit. l. 6. 8. & 16. C. b. t. Ratio est duplex, nempe detestatio Auctorum hæreticorum, & periculum perversionis, quod saltem generaliter dari præsumitur, licet in particulari casu per accidens non detur. Et ubi datur periculum hoc, non solum Jus Positivum Humanum, sed etiam Divinum & naturale prohibet. Excipe pro nostra Germania libros Philosophicos, Medicos, Juridicos, Politicos, & plerisque Historicos, licet hæreticos habeant auctores, & hinc inde hæresim inspergant, non tamen ex professo tradant, nec dedita opera, (uti tamen Sleidanus, Munsterus, & Aventinus, Historici faciunt) in contemptum & vilipensionem Religionis Catholicæ, & hæresis commendationem, suos vulgent libros; hos enim libros Hæreticorum, incidenter solum inspersam hæresim continentes, vel non comprehendit Bulla Cœnæ, ut existimat Reiffenstuel *b. t. n. 51. seqq.* vel consuetudo communiter recepta in Germania permittit, & declarat, Bullam Cœnæ quoad hos libros inibi non esse receptam, ut probabilius censet Laym. & alii plerique Germani, qui post ipsam scripserunt. Et plane sine scrupulo legi & retineri hos libros, notoria Praxis ostendit. A fortiori hoc procedit de lectione & retentione librorum ab hæreticis editorum, qui nec de Religione ex professo tractant, nec hæresim ullam habent inspersam, licet alias a Pio IV. lectio horum librorum sit prohibita sub excommunicatione reservata. Ceterum etsi *Historicos* hæreticorum libros legere de Jure Ecclesiastico prohibitum in Germania non censeam, hi tamen præ ceteris possunt esse noxii incautis, ac imperitis, maxime Juventuti, e cujus manibus eos omnes, si possem, eriperem, eo quod nunquam soleant scribere historiam veram, ac plerumque falsa, & ordinarie in

Papæ, Status Ecclesiastici, Conciliorum &c. vilipensionem vel contemptum cedentia falso adducere, probrosa immiscere, laudabilia dissimulare, Catholicorum doctrinam & ritus ludicre ac perfannas proponere; curiosa e contra immiscere ad pelliciendum Lectorem, ac de suis tum rebus tum personis plausibiliter loqui &c. ut inter alios facit tam notus quam mendax Hubnerus, qui liberrime dicit, quod vult, & nihil omnino probat, pestilens & fallacissimus pseudo-Historicus. Et hujusmodi Historicos legere multis vetat Jus naturale, ut pridem advertit Doctissimus Becanus.

7 Obj. 1. Licitum est legere libros Paganorum & Judæorum etiam de Religione tractantes: item libros Origenis & Tertulliani, qui fuerunt hæretici: ergo & aliorum Hæreticorum libros, etiam de Religione tractantes. 2. Si hos libros legere, & retinere non licet sub poena excommunicationis, plurimi viri, ceteroquin docti & probi, in locis, ubi Hæretici vivunt immixti Catholicis, & omnia scatent libris Hæreticorum, ut Augustæ Vindelicorum &c. erunt excommunicati; quia passim legunt per modum Novellarum tractatus Controversiticos ac de Religione tractantes, ab Hæreticis editos, & vix ibi domus vel bibliotheca reperitur, in qua non sint & retineantur libri Hæreticorum: sed hoc durum est dicere, & incredibile: ergo. R. ad 1. Prohibitio Ecclesiæ de libris Paganorum &c. nulla extat, nec ad libros antiquorum Hæreticorum, quorum errores jam sunt extincti, & ideo periculum inde legentibus non imminere præsumitur, se extendit. Ubi tamen legentibus immineret periculum perversionis, vetat Jus naturale. Ad 2. Hæc objectio tam valida mihi videtur, ut plane cum Laym. existimem, Bullam Coenæ non ubique in nostra Germania in

omni rigore receptam esse, nec ubique observantiam ejus in toto rigore, & quoad pœnas, urgeri a Summo Pontifice, qui prudenter præsumitur consentire in non observantiam, ubi contraria consuetudo nimium quantum invaluit, & tales sunt circumstantiæ, in quibus observantia rigida urgeretur sine fructu, imo cum animarum graviore detrimento. Proin sicubi propter Hæreticos Catholicis immixtos (aliter censeo de nostra Bavaria, & locis, ex toto Catholicis) passim retineri soleant (vel etiam legi, ad quod tamen plus requiri putem) libri hæretici, retentionem (vel lectionem quoque) a Bulla Coenæ, utpote usæ non recepta quoad hoc, non prohiberi existimo. Id quod indicavit vel supposuit laudatus Becanus *to. 2. tr. 1. de fide c. 15. q. 80. n. 5.* & Ludov. Engel in *Manuali p. 3. c. 2. de Pœnit. in Catal. Excomm.* Quidquid in oppositum disputer fuisse P. Reiffenstuel *h. a n. 79. usque ad n. 93.* ejus argumenta ex generalibus principiis, quæ tradidit ad *tit. de Constit. & Consuet.* haud difficulter solvi posse existimo. Hic tamen præclarus Auctor paulo post suum rigorem temperat nonnihil, dum Monasteriis Religiosorum permittit absque speciali licentia *retentionem* librorum hæreticorum, etiam de Religione tractantium, imo etiam ab hæresiarchis editorum, in loco separato & clauso, ex ratione, quod vel Religiosi habeant privilegium, vel quod fere in quovis Monasterio in locis hæresi infectis, obtineant vel obtenturi probabiliter sint unus vel plures a Sede Apostolica mediate vel immediate licentiam legendi tales libros, in ordine ad melius confutandos Hæreticos, aut alia de causa, quæ licentia frustra daretur, si hujusmodi libros asservare non liceret.

§ Quæres an præter libros hæreticos etiam alii
sint

sunt prohibiti? R. sunt, & quidem in *Indice librorum prohibitorum*, quem Pius IV. juxta decretum Concilii Trid. primitus curavit confici, postea vero alii Pontifices, nominatim Sixtus V. & Clemens VIII. continuarunt, maxime Alex. VII. cui etiam posteriores usque ad hodiernum diem solent novos apponere. Libri hujus indicis sunt in triplici classe. In *prima classe* censentur, qui sunt prohibiti propter Auctores hæreticos, si vel tractent de Religione, vel ex professo hæresin contineant. Ad *secundam classem* pertinent, qui sunt prohibiti propter doctrinam, quam continent non sanam, suspectam, scandalosam, bonis moribus aut fidei repugnantem, v. g. res magicas, superstitiosas, obscenas &c. quisquis fuerit Auctor. Quo revocant libros Juridicos, Medicos, Philosophicos, Politicos, Historicos Hæreticorum hinc inde hæresim inspergentes, & non nisi obiter probatam. Ad *tertiam classem* spectant libri, ob doctrinam, siue Religioni siue bonis moribus contrariam, damnati, quorum tamen Auctores latent, nec satis sunt cogiti, an sint Hæretici, vel alii: qui libri sæpius sunt pestilentissimi & maxime inverecundi. Qui legunt libros *primæ classis*, incurrunt excommunicationem reservatam per se juxta superius dicta: qui *secundæ & tertiæ classis*, si de Religione non tractent, nec ex professo hæresim propinent, nullam excommunicationem incurrunt, si tamen hæresim ex professo tradant, legentes incurrunt excommunicationem non reservatam. Sed, saltem quoad poenam, Index librorum prohibitorum quoad *secundam & tertiam classem* non est receptus in Germania. P. Engel n. 9. Pariter non est receptus quoad illos libros, qui Catholicos habeant Auctores, in hunc Indicem relati propter unam vel alteram doctrinam,

nam, quam continent, non satis consonam cum Theologia, SS. Canonibus, Pontificum Constitutionibus, aut quia in certa materia excedunt, scribendo vel glossando super materia, de qua non licet &c. uti sunt v. g. *Manuale Regularium* Francisci Pellizarii, *Privilegia Regularium* Brunonis Chassacini, *Collectanea* Augustini Barboſæ &c. nam non obstant, quod tales libri reperiantur in dicto Indice, passim tamen tenentur & leguntur. Reiffenstuel n. 119. apud quem plura vide de hoc Indice.

9 Dico 3. Quamvis Hæretici formales sint omnes excommunicati, uti & eorum credentes &c. c. 7. 8. h. t. *Bulla Cœnæ*, si tamen nominatim non sint denunciati tanquam excommunicati, dicuntur *tolerati*, ita ut cum ipsis communicare liceat. Communis post Bullam *Ad evitanda* Martini V. non tamen in Divinis, & in crimine hæresis, & in matrimonio cum ipsis contrahendo, saltem regulariter. Item ubi est periculum perversionis, aut contemptus Religionis Catholicæ; quia id prohibet Jus naturale, ac Jus Divinum, hæreticum hominem devitari jubens. Unde, cum hæresis sit crimen Deo summe injuriosum, animabus maximopere noxium, Reipublicæ turbativum, atque Hæretici a SS. Patribus August. Chrysost. &c. dicantur *peiores Paganis & Judæis* secundum quid, *diaboli progenies*, *organa Sathane*, *pestes & lues Fidei*, *fraudis propugnatores*, *Clibani impietatis*, & *gurgites omnium malorum*, non licet per se Catholicis eos in sua territoria recipere concessio domicilia, vel etiam suæ Sectæ exercitio, aut receptos tolerare, cum præter Jus naturale & Divinum reclamet etiam Humanum utrumque in c. 9. §. *statuimus*. c. 13. §. 2. l. 2. 5. *Auth. Si vero & Auth. Gazari*. C. h. s. nisi nempe necessitas cogat, aut

ma-

majoris mali & Religionis detrimenti periculum, si non recipiantur vel non tolerantur, aut nisi per pactum vel contractum aliunde validum (valere autem non possunt, nisi ineantur ad evitandum majus periculum Religionis Catholicæ, aut ad majus ejusdem bonum procurandum) semel sint recepti, & nova causa justa expellendi non superveniat; quia pacta, præsertim publica, adeoque fides etiam hostibus, infidelibus, adeoque & Hæreticis semel data, servari debent, sic exigente Fidelitate & Justitia, Jure Gentium, & Scriptura S. 2. Reg. 21. v. 6. 7. Per hoc tamen non liberantur Hæretici ab obligatione redeundi ad Ecclesiam Catholicam, & restituendi eidem ablata. Quid sentiendum de foedere, quod Catholici ineunt cum Hæreticis, quo petunt ab ipsis auxilia tempore belli, vel ipsis promittunt, præsertim contra Catholicos, fuisse, accurate, & ardenti zelo discutit P. Reiffenstuel a n. 157. usque ad n. 225. b. t.

10 Dico 4. Disputare cum Hæreticis de rebus Fidei, privatim aut publice, prohibitum est Catholicis, Laicis, etiam doctis, de Jure Canonico. c. 2. §. 1. b. t. n. 6. Clericis autem, qui satis periti non sunt, uti & Laicis imperitis, Jure naturali. Ratio, quia Hæretici, præsertim eorum Magistri, sæpe sunt versipelles, dolosis argumentis & subdolis effugiis affucti, & exercitati, proin imperiti forte succumberent cum scandalo, ac tum suo tum audientium periculo. In Germania tamen, & in locis, ubi Hæretici degunt immixti Catholicis, etiam Laicos, rerum Polemicarum peritos, quoad disputationem privatam non stringit hæc Juris humani prohibitio, vel nunquam recepta, vel rursus per consuetudinem abrogata, Sanch. Becan. Laym. Pirh. VViestner, Sannig. &c. sæpe tamen

disputare cum Hæreticis non expedit; vel enim sunt *formales*, effrontes, & obfirmati in sua opinione, & præstat sequi consilium vel præceptum S. Pauli, *hæreticum hominem post unam & secundam corruptionem devita. Ad Tit. 3.* vel sunt *materiales*, & forte causam habes timendi, ne in erronea sua Secta perseverent, etiam edocti veritatem Catholicam; atque tunc abstineas, ne ex materialibus facias Hæreticos formales. Consultius & utilius longe ages, si tales instruas & doceas modum eliciendi contritionem perfectam, vi cuius justificari & salvari poterunt. Si vero sint materiales, & spes conversionis sit, vel formales, quidem & absque præsentium scandalo pugnam evitare non possis, avide arripienda est disputatio a satis perito. Sed

II Quæres, quomodo disputandum cum Hæreticis? R. 1. duplex est modus cum ipsis disputandi, nimirum *aggressive* sustinendo partes *Argumentantis*, & *defensive*, sustinendo partes *Defendentis*. R. 2. melius facis, si disputes *defensive*, quod semper poteris facere; nam Hæretici sunt aggressores consequenter *Actores* adversus Catholicos, in possessione veritatis & veræ Christi Ecclesiæ existentes, eosque arguunt defectionis, idololatriæ, errorum in Fide, ac proin ipsi hæc objecta probare tenentur, & argumentantis vices sustinere. Si igitur *defensive* te habeas, & cito te velis expedire, ac omnia Adversarii argumenta quasi in cunis suffocare, & elidere, nega ipsi hæc quatuor, vel unum ex illis. 1. quod detur aliqua scriptura, in qua contineatur Verbum Dei. 2. si hoc liberaliter velis transmittere, nega quod in his ipsis libris, quos Adversarius habet pro Scriptura sacra, contineatur Verbum Dei, & sint vera Scriptura sacra, 3. quod versio & editio Scripturæ, quam

quam allegat, sit incorrupta; nam Originale nullibi extat, & produci nequit. 4. Si hæc omnia velis gratuito (non enim teneris: nec ipse in suis principiis poterit infallibiliter probare, utpote rejecto Verbo Dei tradito, & auctoritate Ecclesiæ, ex qua sola certo & infallibiliter probari hæc possunt) permittere, tum nega, quod textus, quos contra te turmatim adducet, ut obruat, confundat, vel terreat, habeant illum sensum, quem Adversarius intendit. His negatis impossibile ipsi erit vel unicum articulum, inter nos & ipsos controversum, v. g. de Invocatione Sanctorum, Purgatorio, Justificatione, bonis operibus &c. satis & *infallibiliter* (quod ad articulum Fidei absolute necessarium est) probare, quia necdum probavit infallibiliter, & in suis principiis in æternum non probabit *infallibiliter* & certo, existentiam, canonem, versionem incorruptam, & sensum genuinum S. Scripturæ. Et sic certissime triumphabis tanquam possessor veritatis Catholicæ.

R. 3. Quodsi tam peritus tibi videaris, ut *aggressive* congredi possis, & velis, non instrue pugnam circa materias particulares, v. g. de Confessione auriculari, præsentia Christi in Eucharistia extra usum, & sine pane &c. sed circa principia generalia, Ecclesiam aut Judicem infallibilem controversiarum: v. g. probando veritatem Ecclesiæ Catholicæ ex notis veræ Ecclesiæ, aut falsitatem Sectæ Lutheranae aut Calvinianæ: ex priore sequitur, omnes articulos, quos credit Ecclesia Catholica, etiam in particulari, esse veros, cum vera Christi Ecclesia errare nequeat in ullo articulo, alias eo ipso non esset vera Ecclesia: ex posteriore, nullum articulum a Catholica Ecclesia diversum, quem credit illa Secta vel negat verum esse, & debellatum est,

est. Lutheranum v. g. sic poteris aggredi: vel tua Ecclesia est nova, vel antiqua? *si nova*: ergo non est illa, quam Christus fundavit, & tradiderunt Apostoli, adeoque non Ecclesia Christi, non Apostolica: *si antiqua*; ubi ergo fuit ante Lutherum? nulla gens, nulla provincia, nulla civitas ostendi potest, quæ sic crediderit, sicut nunc Lutherani, vel Lutherus docuit: & utique ovum non est ante gallinam. Aut sic instabis: vel Ecclesia tua est fallibilis, vel infallibilis: *si fallibilis*, fluctuare debes in omni articulo, & in nullo es certus, sicut tamen Fides divina infallibiliter certa esse debet: *si infallibilis*; unde habet hanc prærogativam? an quia est Ecclesia Christi supra petram ædificata, cui portæ inferni nunquam prævalere possunt, & cuius fides nunquam deficere? sed hoc ipso Ecclesia Romano-Catholica est vera, consequenter tua, quæ illi in multis contradictorie opponitur, necessario est falsa; nam juxta te, saltem olim, aliquot a Christo sæculis, Romano-Catholica fuit vera Christi Ecclesia, supra petram ædificata, insuperabilis ab Orco, indefectibilis in fide: ergo adhuc est talis, & vera Christi Ecclesia. V. meum *Cursum Theologicæ Polemicæ*. Si confugiat ad Scripturam, dic ipsi, unde sciat, nunc primum innotuisse Mundo genuinum sensum Scripturæ, & totam antiquitatem errasse, veram Christi Ecclesiam totaliter perisse? An prudenter credibile sit, Lutherum, hominem votifragum, blasphemum, rebellem, maledicum, sordidum, &c. & multiplicem apostatam, nullo signo viri sancti aut a Deo missi præditum &c. ejusque affectas melius intellexisse Scripturas sacras, quam Patres antiquos sanctissimos & illuminatissimos, totumque fidelium Cæsum? Id plane citra temeritatem & insaniam summam cogitari aut dici nequit.

1a Dico 5. Iudex in causa hæresis competens privative est solus Ecclesiasticus, & quidem in qualibet diœcesi Episcopus, & Sede vacante Capitulum Cathedrale. Communis & certa ex c. 9. 13. x. 18. h. t. in 6. Const. Quia alias. Greg. XIV. Constit. Licet alias. Alex. VII. In Hispania vero & Italia Officium S. Inquisitionis, ut vocatur, ex personis Ecclesiasticis constans, c. 6. 8. 11. in 6. & Clem. 1. eod. At non excluso Episcopo. In Germania, & locis, ubi non viget dicta Sacra Inquisitio, solus Episcopus totam gerit curam, & vocatur *Inquisitor Natus* in sua diœcesi: qui tamen in Germania contra Hæreticos Laicos procedere nequit, utpote toleratos, uti & contra Clericos in tantum, ut propter crimen hæresis degradati tradantur Curie sæculari puniendi, saltem vi consuetudinis. Admittuntur in hoc crimine pro testibus, qui alias non sunt idonei, uti excommunicati, socii criminis perjuri &c. c. 5. & 8. h. t. in 6. Procediturque de plano, & summarie, nec nomina testium manifestantur, c. ult. eod. in 6. Sed *Obje. 1.* Prælati Regulares, etiam non exempti, procedunt in causa hæresis contra suos Religiosos, quia apostatas capiunt, judicant, puniunt, ut patet ex praxi: ergo respectu Regularium Iudex non est Episcopus. 2. Solius Papæ est declarare, an aliquid sit hæresis vel non: ergo solus Papa cognoscere & judicare de hæresi potest. R. ad 1. procedunt ex consuetudine in Germania. C. ant. de Jure scripto & communi. N. Ant. & Conf. Ad 2. Solus quidem Papa potest in dubio discernere ac definire, an dogma vel doctrina sit hæretica, necne; supposito autem, quod aliunde, ex SS. Literis, vel ex prævia Pontificis definitione, aliquid certo sit hæresis, de hac cognoscere, judicare, & reos punire Papa concessit

cessit quoque Episcopis; & Inquisitoribus in hæreticam pravitatem.

T I T U L U S VIII.

De Schismaticis, & Ordinatis ab eis.

S U M M A R I U M.

1. *Quinam dicantur Schismatici, & quænam eorum pœne.*
3. *An valide conferant Ordines.*

1. **S**chismatici, a schismate, latine *scissura*, sic dicti sunt, qui se ipsos ab unitate Ecclesiæ pertinaciter separant, ejusque Capiti Summo Pontifici, obedire, & uniti universo Ecclesiæ corpori esse detrectant. Differunt ab hæreticis, quod nullum negent fidei dogma, sed solum unitatem Ecclesiæ scindant per inobedientiam erga Summum Pontificem seu caput Ecclesiæ. Adeoque schisma potest esse purum seu sine hæresi, licet hæresis esse nequeat sine schismate. Interim tamen ordinariæ, saltem diu, nec schisma sine hæresi esse solet; qui enim pertinaciter negat obedientiam Pontifici qua tali, simul vel saltem brevi negabit ei obediendum esse tanquam Christi Vicario, quod jam est error in fide & hæresis, vel alios errores quoque amplectetur, ut patet in schismate Græcorum, & Anglicano.

2. Dico 1. Pœnæ Schismaticorum sunt. 1. Excommunicatio, quæ per Bullam Cœnæ reservatur Summo Pontifici. 2. Privatio jurisdictionis & potestatis Ecclesiasticæ, adeoque collationes beneficiorum; & alienationes rerum Ecclesiasticarum, ab ipsis factæ &c. non valent.

3. In-

3. Inhabilitas ad consequenda beneficia & dignitates Ecclesiasticas. 4. Infamia facti, quæ secum trahit irregularitatem, modo schisma sit notorium. 5. Confiscatio bonorum, *Bull. Cœn. can. 31. caus. 24. q. 1. c. 1. 2. h. t. c. 5. de Elect. c. un. h. t. in 6. & Extrav. un. int. Comm. eod.* Præter has locum quoque habent aliæ ad arbitrium Judicis Ecclesiastici.

3 Dico 2. Quamvis Ordines ab Episcopo schismatico, si fuit ut talis nominatim denuntiatus, collati valeant, cum retineat characterem Episcopalem & potestatem Ordinis; Ordinatus tamen ipso Jure suspensus est ab exercitio Ordinum susceptorum, *c. 1. & fin. eod.* Sed *Objic.* In *cit. c. 1.* dicitur, Ordinationes hujusmodi irritas esse. R. cum communi, esse irritas quoad executionem, non vero quoad substantiam & in se. Si tamen ordinatus laboravit ignorantia non crassa, conceditur Episcopo dispensatio, *text. & Gl. in c. fin. cit.*

T I T U L U S IX.

De Apostatis, & reiterantibus Baptisma.

S U M M A R I U M.

- 1 *Quid, & quotuplex sit Apostasia.*
- 2 3 4 5 *Quæ sint pœnæ Apostatarum a Fide:
a Religione: ab Ordine: & reiterantium
Baptisma.*

1 **A**postasia, seu desertio status per publicam professionem semel suscepti, est triplex. *apostasia*
1. a Fide, seu *Perfidia*, quando quis totaliter *fide*
recedit a Fide Christiana, amplectendo Judaismum, Paganismum, vel Atheismum: differt
ab

ab hæretico, quod iste retineat fidem in Christum, & solum in uno vel pluribus articulis dissentiat ab Ecclesia Catholica. 2. *a Religione*, seu *Inobedientia*, quando quis post emissâ vota Religiosa sine licentia prius obrenta recedit a Religione sine animo redeundi, vel cum animo non redeundi, sive dein dimiserit habitum, sive, ut habet communior, non dimiserit habitum: differt talis a *Fugitivo*, quia iste, sine licentia recedens, habet animum redeundi; si tamen diutius, v. g. per 3. vel 4. annos ita vagaretur, pro foro externo præsumeretur Apostata. Si autem quis sub prætextu nullitatis votorum recedens recto tramite tenderet Romam; sua ibi gravamina propositurus, ibi audiretur. P. Schmalzgrueb. *h.t. n. 16.* Sed caveatur temerarius Romam recursus. 3. *Ab Ordine*, nimirum Clericali, seu *Irregularitatis*, quando quis in maioribus Ordinibus constitutus dimisso habitu & tonsura Clericali ad statum laicalem, vel etiam matrimonialem, propria temeritate attentat transire. *Reiterans baptismum*, quod est altera pars Rubricæ, dicitur, qui vel se ipsum, jam semel valide baptizatum, denuo baptizari permittit, vel alium jam semel valide baptizatum rebaptizat: qui hoc faciunt, vocantur *Anabaptistæ*.

2 Dico 1. Poenæ Apostatarum a Fide, uti & fautorum &c. sunt eadem omnes, quas de Jure in hæreticos diximus supra statutas esse; quia hæreticis æquiparantur, imo specie substantiali ab iis non differunt, cum *magis & minus non mutant speciem*.

3 Dico 2. Poenæ Apostatarum a Religione sunt
1. Excommunicatio latæ sententiæ, si habitum dimiserunt, c. 2. *Ne Clerici vel Monachi in 6.* P. Vviesn. & alii. In Societate Jesu est excommunicatio latæ sententiæ, etsi non dimiserunt habitum,

bitum, & vota solum simplicia emiserint. *Const. Ascendente Domino* Greg. XIII. 2. Suspendio ab exercitio Ordinum in Apostasia susceptorum, *c. fin. b. t.* 3. Inhabilitas ad omnia officia & beneficia, ac suspensio ab omni ministerio, & amissio privilegiorum Ordinis. *Const. Postquam relata.* Pii IV. & Trid. *sess. 25. c. 19. de Regular.* quod insuper *c. 4.* permittit aliis poenis arbitrariis & secundum Statuta ordinis puniri Apostatas, praefertim duram incarcerationem statuit, *per c. 5. b. t.* & praxis observat. Dein *c. 7. de Off. ord. c. ult. de Regular.* indulgetur quoque, ut Superiores Religiosi tam fugitivos quam Apostatas suos ubique locorum persequi, & deprehensos capere possint, invocato etiam brachio seculari. Si hujusmodi dimisso habitu vagentur in terris haereticorum, S. Poenitentia Romana, cui ad hunc finem offerendae sunt preces, facto verbo cum Pontifice, per Rescriptum saepius indulget, ut ad quamcumque Religionem, & quandoque etiam ad non claustralem transire valeant, ut nimirum alliciantur ad reditum ad Ecclesiam. *Monacella in Append. p. 1. fol. 342. n. 4.*

4. Dico 3. Poenae Apostatarum ab Ordine sunt 1. Amissio privilegii Canonis & Fori saltem post trinam monitionem, *c. 1. b. t. c. 27. de privil. c. 25. & 45. de Sent. Excomm.* 2. Excommunicatio ferendae sententiae, *per c. 3. b. t.* & latae, si attentent contrahere matrimonium. *Clem. un. de Consang.* 3. Infamia, ac istam subsequens irregularitas. 4. Modis omnibus, etiam per durum carcerem, adigendi sunt ad reassumendum habitum, *c. 5. b. t.*

5. Dico 4. Poenae reiterantium baptismata sunt 1. Irregularitas, tam rebaptizantis, quam rebaptizari se permittentis, *c. 2. eod.* Depositio, si Clericus, excommunicatio ferendae, si Laicus fuerit, per

per *can. 118. d. 4. de Consecr. 3. De Jure civili ultimum supplicium, vel exilium &c. l. 2. C. Ne Sanct. Baptis.* nam nec Anabaptistæ, nec Apostatæ a Fide, in Romano Imperio sunt tolerati.

T I T U L U S X.

De his, qui filios occiderunt.

S U M M A R I U M.

- 1 *Quid, & quotuplex sit Parricidium.*
- 2 *Quæ poenæ parricidarum.*
- 3 *Quid, si Parentes Prolem occidant per culpam.*

1 **P**ER 6. deinceps titulos agetur de homicidio (vel ejus periculo) hic de gravissimo, nempe *Parricidio*, quod est duplex, *proprie dictum*, si parentes occidant liberos vel alios descendentes, aut liberi parentes aut alios ascendentes in linea recta: *improprie dictum*, si consanguineus alium consanguineum collateralem usque ad 4. gradum occidat, aut affinem saltem lineæ rectæ, aut conjux conjugem. Excipe, nisi quis tam propinque conjunctum occideret velut aggressorem ex necessitate tuendi propriam vitam, vel tanquam rebellem patriæ, *l. 35. ff. de Relig. & sumpt. fun.*

2 Poena parricidii de Jure canonico hodie est arbitraria, imo, nisi reus conventus sit persona Ecclesiastica, relinquitur puniendus foro civili, ut DD. passim notant. Si reus foret Clericus parricidii proprie dicti, degradatus traderetur Curiae sæculari. De Jure civili poena parricidii *proprie dicti* fuit olim cultus, h. e. Reus virgis ad sanguinem usque cæsus sacco coriaco cum cane, gallo gallinaceo, vipera, & simia insu-

infusus projiciebant in mare vel flumen, §. 6. *inst. de publ. Jud.* Sed hodie vi consuetudinis vel Statutorum in variis locis varia mortis pœna, aliter & aliter exasperata, infligitur, v.g. raptando reos caudæ equi alligatos ad locum supplicii, torquendo ignitis forcipibus, subji- ciendo rotæ &c. *Improprie dicti* autem est gla- dius, nempe pœnæ *Legis Cornel de Sicariis* §. 6. *inst. cit.* quamvis juxta Constitutionem pœna- lem Caroli V. etiam in hoc præcedere debeat, vel subsequi aliqua exasperatio, ac soleat, præ- fertim si conjux vel cognatus propinquior oc- cidatur, v.g. crurifragium, vel injectio cada- veris in Rotam. D. Frolich in *Nemese* p. 2. l. 2. tit. 14. n. 1. Eadem gladii pœna, licet aliam, nempe suffocationem in aquis &c. ordinet Con- stitutio Carolina art. 131. & 133. afficitur vi consuetudinis femina, foetus vel in utero exi- stentem & jam animatum anima rationali, vel jam editum in lucem, occidens ad occultandum delictum, licet pro ratione circumstantiarum exasperari soleat. In procurantes abortum, præ- fertim si foetus jam fuit animatus anima ra- tionali, etiam pro foro canonico gravissimas sanxit pœnas Sixtus V. in *Const. Ad effrena- tam*, quas nonnihil moderatus est Greg. XIV. in *Constit. Sedes Apostolica*.

3 Quæres, quid sentiendum de parentibus, qui non dedita opera & dolo malo, at non si- ne culpa, occidunt prolem, v. g. collocando eam in eodem secum lecto, & in somno, vel alias præter intentionem opprimendo? R. arbi- trarie sunt puniendi, si satis de culpa constet; nam pœna triennalis jejunii, de qua loquitur *c. fin. b.t.* exolevit. Dein in quibusdam diocesis, nisi circumstantiæ excusent parentes a culpa gravi, incurrunt casum Episcopo reservatum.

T I T U L U S X I.

De infantibus, & languidis expositis.

S U M M A R I U M.

- 1 *Qui dicantur infantes, vel languidi expositi.*
- 2 *Per se peccant, & puniuntur, Parentes prolem suam exponendo.*
- 3 *An etiam femina id faciens ad declinandam infamiam.*
- 4 *Quis teneatur alere expositos forte repositos.*
- 5 *An expositi pro legitimis habendi.*

1 **S**Ubinde contingit, ut parentes vel ex paupertate, aut ad declinandam poenam vel infamiam exponant seu deserant *infantes* seu liberos septennio minores, alii vero *languidos*, seu gravi ac diuturno morbo laborantes cujuscunque ætatis, uti domini famulos ægrotantes seu ex fortitæ seu ex duritiæ cordis quandoque domo ejiciant, utrique sapius non sine periculo vitæ *expositorum*. Quid ergo de his sentiendum?

2 Dico 1. Parentes per se peccant gravissime exponendo infantes, uti & domini destituyendo, vel domo expellendo famulos aut ancillas ægrotantes. 2. Illi amittant propterea patriam potestatem, isti dominicam vel æconomicam. 3. Et, si exponant in loco periculoso, v. gr. solitario, ita ut facile succurri non possit, vel spes auxilii aliunde ferendi, & defensionis contra mortem, moraliter non sit, ac mori vel extinguere infantem &c. contingat, poenam capitis incurrunt. Pars 1. sumitur ex c. *un. & l. 2. C. h. r. l. 4. ff. de agnosc. & alend. lib. ac ex ratione, quia graviter delinquant contra pietatem,*

tem, & officium parentum, ac boni Christiani. Dixi tamen, *per se*; per accidens enim excusari possunt, si ex una parte ob paupertatem desit ipsis media alendi, ita ut nec per se nec per alios alere queant, ex altera vero parte exponant in loco tuto, ita ut moraliter non subsit periculum interitus, & spes moraliter certa, a piis hominibus brevi reperiendos, assumendos, & alendos esse expositos, ut si exponant ad hospitale, vel ad aedes hominis pii & divitis. Gonzal. ad *d. c. un. n. 10.* ac alii passim. Pars 2. ex *c. un. cit. l. 3. & fin. C. h. t.* Pars 3. ex *l. 4. cit. l. fin. cit. & Constit. Carolicae art. 132.* Si vero extinctus non sit, vel solum per accidens & causaliter, poena est arbitraria, v. g. fustigatio, relegatio &c. pro diversitate circumstantiarum, per *d. Constit. Carol.* Carpzov. *Pract. Crim. p. 1. q. 10. n. 11.*

3 Quæres, an licitum sit feminae, quæ ex delicto concepit & peperit, alias bonæ famæ, ad declinandam infamiam, alio modo non evitabilem, exponere prolem in loco tuto, & tali, ubi moralis est spes, proli de alimentis & educatione provisum iri? R. id probabile videri Julio Claro, Menoch. Sanch. Henriq. & P. Seybold in *Erotem. Repub. Christ. p. 7. §. 11. n. 13.* contra alios multos. Rationem dant; quia talis mater in tantas redacta angustias videtur retinere jus ad bonam famam (quamdiu delictum manet occultum) si simul conservet, vitam prolis, eique alimentationem & educationem dicto modo procuret, non obstante, quod proles aliqua subeat incommoda, cum mater longe majora, præsertim infama, quæ est bonum altioris ordinis, subiret. Confirmant a paritate cum parentibus ex causa paupertatis prolem sic exponentibus, *Objic, 1. Juste pati-*
tur

tur talis mater infamiam, quia per delictum dedit causam, & facile prævidere potuit securam inde infamiam: ergo injuste hoc modo declinat infamiam. 2. Obligatio alendi & educandi prolem certo incumbit ipsis parentibus, & quidem principaliter: ergo non possunt licite hoc onus in alios transferre, qui solum tenentur secundo, & pro casu extremæ necessitatis, in qua ponitur talis infans expositus, & quidem a matre, quam ipsa natura adstringit ad suam prolem alendam & educandam. 3. Alii non tenentur ad avertendam alterius infamiam suscipere in se onus grave, quale hic est onus alendi & educandi: ergo nec juste ad id cogi possunt a matre exponente. R. ad 1. Quamvis juste pateretur infamiam; juste tamen eam in talibus circumstantiis declinat; quia nullibi videtur ipsi prohibitum assumere tale medium ad eam evitandam, si simul consulat proli. Ad 2. Quamvis parentibus per se incumbat onus alendi prolem, per accidens tamen & ex justa causa excusari possunt, ac in alios illud transferre, ut patet in exponentibus ex causa paupertatis. Ad 3. Quamvis alii non teneantur ad id per se, neque a matre exponente, & prolem redigente ad extremam necessitatem, cogi, per accidens tamen & ex justa causa obligari possunt, & indirecte cogi, cum talis mater videatur jus habere prolem in tales circumstantias ponendi, in quibus alii vices ejus subire teneantur; ut si exponat ob paupertatem.

4 Dico 2. Expositos forte repertos tenentur alere ex pietate & misericordia 1. Brephotrophium, Orphanotrophium, vel aliud hospitale ad hujusmodi pia officia erectum. 2. His deficientibus Ecclesia. 3. Si hæc non habeat sufficientes facultates, communitas loci, in quo

quò inventi sunt, communibus expensis, Barba & P. V. Viestner *h.t.m.6.* nisi nempe ex privatis aliquis velit hoc pietatis onus sponte in se suscipere. Interim tamen suscipiens & alens (regulariter) repetere a parentibus, si de iis constiterit, & satis habentes fuerint, potest sumptus; cum nemo censeatur vel præsumatur velle suis sumptibus alere liberos parentum divitum, malitiose exponentium contra officium pietatis.

5 Dico 3. Infantes expositi, quorum parentes ignorantur, recte habentur pro legitimis. Ita communior cum Baldo & Menoch. contra Suar. Covarruv. & Rebllum aliosque. Prob. 1. ex *c.un.b.t.* ubi dicuntur liberari a patria potestate; sed juxta *§. fin. inst. de nupt.* patria potestas locum non habet nisi in liberis legitimis. In dubio semper sunt præferenda benigniora, *l.56. ff. de R.J.* præsertim ac in specie; quando agitur de favore & legitimitate prolis, *l.7. & 12. ff. de stat. hom. l.3. §. fin. ff. de suis & legit. c. 14. qui fil. sint legit.* Accedit ratio sic: tamen satius est omnes expositos habere pro legitimis, licet aliqui exponantur non legitimi, quam aliquos reip̄a legitimos & innocentes privare legitimitatis jure. Sed dubium est, dices, an expositi sint ex thoro legitimo nati? sit: ast etiam exponi solent ex legitimis nuptiis procreati, v.g. propter paupertatem, metum instantis periculi, aut aliam causam, uti contingit Moyfi, Cyro, Paridi &c. Unde 4. licet sæpe, imo frequentius exponi soleant illegitime nati, v.g. ad tegendum delictum, & præsumptio alias fieri debeat & communiter & frequentius contingentibus, id tamen non procedit, quando in oppositum stat præsumptio fortior, uti censetur esse, quæ excludit peccatum; & quæ favet proli, ut habet com-

munis sententia, arg. c. 2. de R. I. l. 51. ff. proso-
cio l. 7. & c. 14. cit. ergo Ob. Justæ Nuptiæ, ex
quibus solis nascuntur legitimi, consistunt in
facto: sed in dubio factum non præsumitur, sed
probandum est. R. Etiam fornicatio & illicitus
concubitus consistit in facto; ergo non de-
bet præsumi, eo minus, quod involvat pecca-
tum, & præjudicat proli. Interim tamen qua-
litas nobilitatis non præsumitur in talibus, &
ideo ad dignitates & ad officia non admitten-
di sunt, ubi requiritur hujusmodi qualitas. Imo
rectius etiam non admittuntur ad Ordines &
beneficia Ecclesiastica Curata, propter dubium
& periculum illegitimitatis, sine prævia dis-
pensatione, quam, utpote in casu dubio, da-
re potest Episcopus ad removendum omne du-
bium illicitæ promotionis, ut notant DD.

T I T U L U S XII.

De Homicidio voluntario, & Casuali.

S U M M A R I U M.

- 1 Quid, & quotuplex sit homicidium.
- 2 3 Quando sit licitum.
- 4 Et quando illicitum ac injustum.
- 5 Pœne homicidii dolosi, & culposi.
- 6 Quid sit irregularitas, & mutilatio.
- 7 Irregularitas oritur ex omni homicidio doloso:
& quando ex culposo. Idem tenendum de
mutilatione.
- 8 In quo dubio incurratur.
- 9 10 Etiam contrahitur ex homicidio, & mu-
tilatione licita, si sit publica auctoritate,
nempe vel a Magistratu, & cooperantibus:
- 11 Vel in bello justo offensivo.
- 12 Non

12 Non tamen ex licito, quod non sit publica auctoritate, quale est necessarium ad defensionem & casuale.

23 Ad quem pertineat dispensatio in irregularitate.

1 **H**omicidium, a eade hominis dictum, est violenta hominis ab homine facta exanimatio, seu occisio. In Rubrica dividitur in voluntarium & casuale: per illud videtur Compiler intelligere dolo vel culpa factum: per istud vero præter intentionem factum, consequenter sine culpa, vel dolo. Voluntarium potest esse *directe*, quando nempe per se & immediate intenditur occisio, ut si venenum porrigas ad occidendum, vel aliquem sclopo peras, vel femina sumat pharmacum, ut foetum animæ rationali jam informatam enecet: & *indirecte*, quando voluntarie ponis causam per se connectam, ex qua secuturam facile, vel moraliter occisionem secuturam prævides, licet per se non intendas & formaliter, ut si intendas aliquem graviter vulnerare, graviter percutias mulierem prægnantem, in aquas prolapsam non juves, cum facile posses. Si accedat specialis malitia quoad personam occisam, vel modum occidendi, vocantur *qualificatum*, ut si occidas personam sacram, *sacerilegium*, si per venenam clam porrectum, *Veneficium*, si per insidias, *Insidiesum*, si sub specie amicitie, *Proditorium*, si per conductum pretio, *Assassinium*, si spoli causa, *Latrocinium* appellatur. Si talis circumstantia non accedit, nuncupatur *simplex* homicidium. Si ex deliberatione occisionem præcedente aliquo temporis intervallo, *deliberatum* vel *præmeditatum* dicitur, quod aliqui ad simplex, alii ad qualificatum referunt. Legistæ dividunt in necessarium, dolum, culpofum, & casuale. Necessarium est

quod vel autoritate publica fit, nempe a Magistratu mortem inferente sceleratis, aut hostes perimente in bello iusto: vel ex privata necessitate, ut sialiter vitam, membra, aut res tuas vel alterius nequeas defendere contra injustum aggressorem, nisi occidendo. *Dolosum*, quod fit dolo malo, seu ex prava intentione, directa vel indirecta, occidenti. *Culposum*, seu ex voluntario & casuali *mixtum*, quod quidem pravam occidendi intentionem non includit, bene tamen culpam, maiorem vel minorem, si nempe quid facias, ex quo prævdisti vel prævvedere potuisti, alterum posse occidi, & tamen, ut id caveatur, debitam diligentiam non adhibuisti, ut si explodas sclopus in loco, ubi frequens solet esse populus, si negligenter cures agrum &c. quod quidam vocant indirecte voluntarium: vel si des operam rei illicitæ aut prohibitæ, ex qua præter tuam intentionem sequitur occisio, ut si feminam prægnantem leviter percutias, ex quo postea per accidens sequitur abortus. *Casuale* denum, quod dolo & culpa omni vacat, & fortuito contingit, ut si venator in abdito nemore emittat globum in bestiam, & hominem, quem ibi latere vel intercurrere ignoravit, interficiat.

2. Dico 1. Licitum & iustum est omne homicidium *necessarium*, nempe 1. si legitimus Magistratus servato juris ordine sceleratos ad iudicat morti, & per ministros iustitiæ exequitur. 2. Si milites in bello iusto, offensivo vel defensivo, hostes, & nocentes vel in armis, stantes occidunt. 3. Si quis ad defensionem vitæ propriæ aut alienæ, vel membrorum, occidit injustum aggressorem servato moderamine inculpatæ tutelæ. 4. Vel ad defensionem rerum suarum aut proximi, actu possessorum, magni momenti. 5. Vel si femina ad defensionem suæ pudicitie.

pudicitia occidit proci, si nimirum aliter
 defendere nequeat nisi occidendo : 6. Licitum
 denique & absque peccato, nec nisi materiali-
 ter injustum, est homicidium mere *Casuale*,
 aut quod contingit a destituti usu rationis. Pars
 1. claret ex S. Scriptura, quæ *Exodi 22. v. 18.*
 jubet etiam : *maleficos non patieris vivere*. Ex
 variis Legibus Civilibus, & ex Jure Canonico
Can. 44. caus. 23. q. 5. & ex ratione, quia bonum
 Reipublicæ exigit; ut membra pernicioſa tollan-
 tur e medio. Pars 2. ex S. Scripturæ exemplis,
 constanti fidelium usu, & ex ratione, quia, ubi
 bellum est justum & licitum, justa quoque &
 licita esse debent media, & occisiones hostium,
 modo parcatur innocentibus, nempe infantibus,
 pueris, Clericis, Religiosis, & iis, qui armi
 vel nunquam sumpserunt, vel devicti jam de-
 posuerunt. Pars 3. ex eo, quod omnia Jura,
 Naturale, Divinum, & Humanum, concedant
 vim vi repellere, & se defendere, defensione
 etiam occisiva, ubi alia non suppetit *l. 3 ff. de J.*
& J. l. 2. seqq. C. ad L. Cornel. de Sicar. Constit. Car.
ar. 140. & 150. c. 18. §. fin. h. t. c. 6. de sent. excom.
in 6. Censetur aut servari (quod & in sequenti-
 bus assertionis membris attendi debet) *modera-*
men inculpatæ tutelæ, si præcessit invasio, &
 quidem injusta : si alius evadendi modus non
 suppetat, v.g. fugando, exarmando, humifera-
 nendo, mutilando aggressorem, vel fugiendo :
 si defensio occisiva fiat in continenti, & non
 primum postquam aggressor jam fugit, vel de-
 stitit &c. tunc enim esset potius vindicta, quam
 defensio, vel propulsatio injuriæ, aut necis in-
 ferendæ. Notant tamen DD. necesse non esse
 (imo neque consultum) expectare primum
 ictum : vel paritate armorum uti. Pars 4. ex
c. 6. cit. l. 9. ff. ad L. Cornel. de Sicar. & ratione,

qua res & bona fortunæ ad vitam bene ducendam sunt maxime necessaria, vocanturque alter sanguis, & vita hominis. Confirmatur; quia licitum est bellum, etiam offensivum, ad res fortunæ conservandas & recuperandas; in quo multos occidi necesse est: ergo a fortiori licebit occidere unum ex eadem causa. Unde licet raptorem vel furem bonorum, si cum iis nondum pervenit ad locum tutum, & spes recuperandi per viam juris aut aliam non apparet, petere sclopeto, licet inde cum contingat occidi; aut res rapere molientem perimere, si aliter conservari nequeant. Pars 5. defenditur a plerisque, eo quod pudicitia & virginitas non sit minus, imo majus sit bonum, quam bona fortunæ, & hic thesaurus non ita sit reparabilis, ac bona fortunæ. Pars 6. ex l. 1. C. eod. c. 9. 13. seqq. Clem. si furiosus un. h. t. Ratio, quia, ubi nec dolus nec culpa est, vel usus rationis non datur, peccatum non est.

3 Ob. 1. Fama & vita pari passu ambulant, imo fama & honor præferuntur vitæ a multis, arg. l. 8. §. 2. ff. quod met. caus. sed ad conservandam famam vel honorem non est licita occisio: ergo nec ad conservandam vitam, mi. constat ex propositione ab Innoc. XI. damnata, hujus tenoris: *Fas est viro honorato occidere invasorem, qui nititur calumniam inferre.* 2. Occisio aggressoris in vita, bonis fortunæ, & pudicitia, est vindictæ species: ergo non est licita. 3. Lex & ordo charitatis exigit, ut bonis fortunæ præferatur vita proximi: ergo propter defensionem rerum nostrarum non licet occidere furem vel raptorem, præsertim cum tales sint in statu peccati gravis, & manifesto æternæ salutis periculo objiciantur. 4. In c. 2. h. t. solum excusatur, qui se suæque liberando occidit alium: ergo,

ergo, qui sua tantum, & non simul se defendit occidendo, non agit licite. 5. Idem Innoc. XI. damnavit hanc propositionem: *Regulariter occidere possum furem propter conservationem unius aurei*: ergo propter res temporales occidere fas non est. In c. 10. b. t. dicitur, quoniam expediebat potius post tunicam relinquere pallium, & rerum sustinere jacturam, quam occidere ad res viles & transitorias conservandas. R. ad 1. Pari passu ambulant &c. quoad æstimabilitatem. *Transf. ma.* quoad conservationem *N. ma.* Vita semel amissa nullo modo reparabilis est, bene tamen fama & honor, pro quorum reparatione extant remedia juris. Imo sæpe reparantur per vitam diu inculpate actam, vel patientem tolerationem injuriæ, vel non auferuntur apud prudentes propter improbitatem calumniatoris. Ceterum propositio damnata loquitur tantum de calumniatore, adeoque ab aggressore *verbalis* in fama vel honore: quare ibi non prohibetur se defendere defensione occisiua contra injuriam & aggressionem *realem*, ut si quis tibi impingat alapam, aut fuste percutiat vel percutere attentet ignominiose, modo observes moderamen inculpatae tutelæ, & talis persona sis, cui probrosum est fugere, v. g. Nobilis, Militaris &c. Et tali licitum esse honorem, quem aliter conservare non potest, v. g. solum repetutiendo, humisternendo &c. per occisionem tueri, docent Abb. Covarr. Coninck, Bonac. VViestner, Leuren. alii, contra Barbof. Grotium, Puffendorff. eo quod vita, & fama vel honor, aliter non conservabilis, pari passu ambulent. Id quoque colligi potest ex *Constit. Carolina V. art. 140.* Ad 2. Est vindictæ species; si non servetur moderamen inculpatae tutelæ, vel injuria jam transiit, aut aggressor jam fugit. C. ant.

secus. *N. ant. & cons.* Ad 3. Lex charitatis non exigit, ut alterius vitam præferamus nostris rebus, si is ultro & ex sua improbitate se conjicit in vitam, vel etiam æternæ salutis periculum, quod facit res alienas furari aut rapere attentans. Certe si tales prædones aut fures absque periculo vitæ possent aliena invadere, eorum licentia modum & finem non esset habitura, non sine ingenti Reipublicæ detrimento. Ad 4. Sensus est, quod liceat *& se, & sua, aut se vel sua*, per mortem invadentis liberare; alias sequeretur, quod neque occidi possit, qui *se* tantum, & non *sua*, aggreditur, seu soli personæ vim facit. Dein qui *sua* defendit, defendit & *se*, quia bona respiciunt commodum personæ, eique sunt accessoria. Ad 5. Non dicimus, quod *regulariter propter conservationem unius aurei* liceat occisio, sed ad defensionem *rerum magni momenti*, quæ respectu magis vel minus habentis non est eadem semper quantitas, sed respectu pauperis potest sufficere unus aureus, vel adhuc minus, respectu divitis autem nec tres vel quatuor aut adhuc plures. Id observant DD. quod notabiliter major quantitas requiratur ad licentiam defensionis occisivæ, quam alias ad constituendum peccatum mortale, si res aliena auferatur. Ad 6. Ibi non fuit observatum moderamen inculpatæ tutelæ, dum fures a duobus Monachis jam erant capti & vincti, ac postquam unus abierat rem Abbati manifestaturus, alter sine necessitate vinctos occiderat. Id quod Pontifex merito reprehendit.

4 Dico 2. Illicitum & injustum est homicidium *Dolosum*, seu directe vel indirecte *Voluntarium*, a privato commissum: item & *culpsum*, ut si quis debitam diligentiam non adhibuit, ne ex sua actione sequatur occisio, si moderamen inculpatæ tutelæ excessit &c. Pars prior constat per se: nec refert,

refert, an quis actionem occisivam ponat per se, aut physice, v.g. transfodiendo, vulnus lethale infligendo &c. vel per alium; aut moraliter, mandando, consulendo, consentiendo, falsum testimonium dicendo, nimirum efficaciter, seu ita; ut inde sequatur occisio: nec refert, an quis principaliter influat in occisionem, vel tantum auxilium ferat, aut solum cooperetur efficaciter: nec, an positive occidat, vel negative se habeat, ut si Medicus, habens salarium, & sic ex Justitia obligatus, tamen non succurrat ægro. Si solum ex Charitate obligatus ad succurrendum alteri, v. g. in aquas lapso, eum interire finit, cum facile posset salvare, est quidem homicidium illicitum, at non injustum. Pars posterior sumitur ex *c. 7. 8. x. c. fin. in 6. h. t. l. 4. ff. ad l. Cornel. de Sicar. Const. Carol. art. 146.* & ex ratione; quia, si intervenit culpa, homicidium censetur esse aliquo modo voluntarium, consequenter illicitum & injustum; pro foro utroque, si intervenit culpa Theologica & Juridica; pro foro externo tantum si solum culpa Juridica; eritque illicitum graviter aut leviter, prout fuerit culpa & negligentia in cavendo, ne ex actione alias licita sequatur occisio hominis. Si quis autem dedit operam rei illicitæ, seu exercuit actionem de se illicitam, ex qua præter intentionem secutum est homicidium, istud non est illicitum aut peccaminosum, nisi præsumptive & pro foro externo tunc, quando actio illa est prohibita tanquam periculosa, & ex se facile inductiva mortis alienæ, quo modo imperitis est prohibitum chirurgiæ, artis balistaræ &c. exercitium extra casum necessitatis, ubi periti non adsunt; quia pro foro externo censetur aliquo modo fuisse voluntarium, nempe in causa per *c. 8. 10. h. t. Zæd. ad h. t. n. 69.*

5 Dico 3. Poena homicidii *dolosi simplicis*, quando quis sciens & volens hominem occidit per se vel per alium, physice vel moraliter, directe vel indirecte intendendo &c. vel efficaciter cooperando & propinque, de Jure Civili, hodie sine personarum discrimine, est gladius, seu poena mortis gladio infligenda. Constat ex §. Item 5. *Lex Cornelia Inst. de publ. judic. Constit. Caroli V. poenali art. 137. 148. l. 13. 15. ad L. Cornel. de Sicar. Neque interest, occidat quis, an causam mortis praebeat, l. 15. cit. Conspirat S. Scriptura Lev. 24. & Apoc. 13. Dixi autem 1. Dolosi*; nam *Culposum* numquam punitur poena ordinaria mortis, sed solum arbitraria, *l. 4. l. 7. ff. l. 1. l. 5. C. eod. Constit. Carol. art. 146. 150. v. g. fustigatione, multa pecuniaria, peregrinatione ad locum sacrum &c. Sicut mere Casuale, & omni ex parte licitum, nulli omnino subjacet poenae, l. 1. & 5. cit. Const. Carol. cit. art. 146. 150. quia poena non habet locum, ubi dolus & culpa omnis abest, c. 23. de R. J. in 6. Dixi 2. *Simplicis*; si enim est *qualificatum*, exasperatur poena, & adhibetur furca, rota, aut praevia membrorum truncatio, vel adustio ferri cadentis &c. pro ratione circumstantiarum & consuetudinis locorum. *Constit. Carol. art. 137. cit. Carpzov. Pract. Crim. q. 24. n. 16. Dixi 3. Gladius*, qui est poena Criminalis: at praeter hanc occidens etiam civiliter conveniri & condemnari potest occisi haeredibus, & aliis, qui per occisionem sunt laesi, ad satisfaciendum pro damno, at solum. pro ratione spei, quam habebant, si occisus diutius vixisset, ad ampliorem hereditatem, ad alimenta, ad solutionem debitorum &c. ab ipso accipienda. Extendit se haec obligatio etiam ad occidentem per culpam: si occidat dolose, vel cum culpa lata mortaliter peccaminosa, tenetur satisfacere in conscientia ante omnem*

omnem sententiam, si praevidit vel praevidere potuit, aliquos ex suo facto laedi posse; si solum cum culpa juridica levi, vel levissima, tenetur ex *L. Aquilia*, & primum post sententiam juxta mea principia: sicut ad nihil tenetur, si omnis abfuit culpa. Dixi 4. De *Jure Civili*; nam de *Jure Canonico* occisor Laicus est excommunicandus: sed contra Laicos hodie non solet in foro Canonico procedi. Clericus autem est inhabilis ad consequendum beneficium. *Trid. s. 14. c. 7. de ref.* est deponendus ab Officio & Ordine, *can. 12. de 81. c. 6. §. fin. h. t.* *Trid. loc. cit.* detrudendus in Monasterium, non ut emittat Professionem, sed ut agat poenitentiam, *can. 7. d. 50. c. 6. §. fin. cit.* quae detrusio hodie exolevit, & successit condemnatio ad carcerem, vel triremes; deum, si iterum ruat in idem delictum, excommunicati, &, si rursus repetat, anathematizari debet, &, si necdum resipiscat, degradari ac tradi Curiae Sæculari, *c. 10. de judic.* Incurrunt quoque & Laici & Clerici irregularitatem: sed de hac statim. Prius

Obje. Si plures conjuncta opera occidant aliquem, & nesciatur, quis lethale vulnus inflixerit, nullus afficitur ultimo supplicio. *Const. Carol. art. 148.* Si iste sciatur, ceteri operam conferentes non subjacent poenae mortis: ergo non semper dolus homicidium, & cooperantes plectuntur morte vel gladio. *R.* Si illi plures conspiraverint prius, & ex proposito ad occidendum concurreant. *N. ant.* Tunc enim omnes poenae ordinariae sunt obnoxii, *l. 15. cit. & Const. Carol. d. art.* si non prævia conspiratione, & communicato prius inter se consilio. *C. ant. & N. Conf.* quia tunc per accidens fit, ut homicida, de quo non constat, non plectatur morte; nec enim omnes sic plecti possunt, quia ceteri nec physice

nec moraliter cooperati, quia nec vulnus lethale inflixerunt, nec consilio, mandato &c. influxerunt in necem. Jam

De irregularitate, quæ oritur ex homicidio, & mutilatione.

Irregularitas est impedimentum Canonicum impediens (non irritans) suspensionem Ordinum Ecclesiasticorum, & jam susceptorum usum. Communis dicitur *Canonicum*, quia a solo jure Canonico introductum est, & ideo nunquam incurritur, nisi in casibus hoc jure expressis *e. is qui 18. de sent. excom. in 6.* Dein *mutilatio* est amputatio vel truncatio membri: *membrum* vero dicitur pars corporis humani non qualiscumque, sed talis, quæ peculiarem & notabilem functionem habet, uti pes, manus, oculus, lingua, genitalia, mamilla feminae &c. non vero dens, cartilago aurium, prominentia nasi, digitus &c. quia sunt tantum partes membrorum, & solum adjuvant membra in sua functione totali, ut notant communiter DD. proin abscissio talis partis non est proprie mutilatio, multo minus vulneratio, aut copiosa sanguinis effusio sine amputatione, nec debilitatio membri, ut si quis alterum percussione faciat surdum. Ceterum irregularitas non solum in homicidia injusta & illicita a jure statuta reperitur, sed etiam in licita & iusta aliqua, cum hoc tamen discrimine, quod prior non solum sit inhabilitas & defectus, scilicet *lenitatis*, sed simul rationem poenæ habeat, posterior autem merus defectus.

7 Dico 3. Irregularitas oritur ex homicidio injusto & illicito: & quidem 1. ex omni homicidio *doloso* & voluntario, quod quis committit cum gravi peccato, sive per se sive per alium, physice
vel

vel moraliter, positive vel negative (non impediendo, si tamen fuit obligatus impedire ex iustitia) principaliter; vel instrumentaliter aut cooperando, uti & qui alterum vulnerat lethali-ter, ita ut vulnus per se sit lethale, licet aliud penitus dein occiderit, item, si plures concurrerint ad aliquem occidendum etiam sine con- spiratione, omnes fiunt irregulares, licet unus tantum inflixerit vulnus lethale, & iste igno- retur. 2. ex *culpo*so tunc saltem, quando inter- venit culpa Theologica gravis, aut iuridica lata, cum peccato tamen mortali, uti saepe contin- git, conjuncta, & quando quis dedit operam rei illicitæ, ac alias prohibita propter periculum occisionis, extra casum necessitatis. 3. Quæ om- nia procedunt in mutilatione proprie dicta, ta- liter facta. 4. Etiam si occidens vel mutilans in- culpabiliter ignoret, irregularitatem a jure sta- tutam esse in suum delictum. Pars 1. constat ex *Can. 4. d. 50. can. fin. caus. 23. q. 8. c. 6. 7. 18. b. 2. c. fin. in 6. & Clem. un. eod. Trid. s. 14. c. 7. de Ref.* atque ex communi DD. Pars 2. ex *c. 7. 8. 10. 12. 16. 22. b. 2. c. 9. Ne Clerici vel Monachi*, atque ex commu- niori cum Suar. & Gonzal. contra quosdam, qui censent, culpam iuridicam, etiam levem, imo levissimam sufficere ad contrahendam irregulari- tatem. Ratio est, quia irregularitas per mo- dum pœnæ gravis, & quidem spiritualis, statu- ta est: ergo requirit culpam graviter coram DEO peccaminosam, ut liget animam & pro fo- ro interno; licet pro foro externo sufficere pos- sit culpa sine peccato gravi coram Deo. Laym. & Avila ex *c. 7. & ibi Gl. de pœnit. & remiss.* quia pro hoc foro præsumitur culpa gravis, licet probabiliter non fuerit, ut eruitur etiam ex *c. 8. & 12. cit.* Pars 3. ex *can. 4. seqq. & fin. d. 55. c. 5. Ne Cler. vel Mon. c. fin. b. 1. in 6. &*

Clara. un. eod. ubi mutilatio in ordine ad contrahendam irregularitatem æquiparatur homicidio; siue de in aliquis mutilet alium, siue se ipsum, per peccatum grave; imo si quis sibi ipsi vim inferat per culpam gravem, efficitur irregularis, licet proprie se non mutilet, sed solum digitum v. g. aut partem digiti, nasum promicantem, cartilaginem auris &c. sibi abscindat, vel ab alio abscindi faciat, ob singularem seditiam in seipsum, & contumeliam Creatori illatam. *Can. 6. d. 55. c. 3. de corpore vitati.* Pars 4. ex ratione; quia hæc irregularitas, quamvis habeat simul rationem poenæ, principaliter tamen non imponitur ut poena, sed in reverentiam sanctissimæ Eucharistiæ, ad quam ordinatur susceptio & usus Ordinum Ecclesiasticorum; cum non deceat, ut, qui occidit vel mutilavit, immolet & offerat Christum in Ara velut Agnum mansuetissimum, qui sanguinem & vitam pro nobis dedit: quod inde patet, quod etiam ex occisione vel mutilatione licita subinde incurratur irregularitas, ac proin per modum inhabilitatis principaliter introducta sit, & ob defectum *lenitatis Christianæ.*

8 Quæres, an in dubio tenendum, quod contracta sit irregularitas? R. 1. In dubio juris, an nempe actui sit a jure imposita irregularitas, hæc non incurritur; quia stante tali dubio non potest dici eam in jure expressam esse; cum non incurratur nisi in casibus jure expressis. R. 2. In dubio facti, ubi dubitatur de ipso corpore delicti, seu an homicidium revera sit commissum, v. g. an foetus expulsus ex utero jam fuerit animatus anima rationali, quod contingere in masculis 40. die, in femellis 80. post conceptionem præsumitur ex communi Medicorum & Juristarum ac Ecclesiæ sensu, etiam non contrahitur, quia in jure id non est express-

Pressum. R. 3. In dubio facti, an homicidium, quod constat esse commissum, factum sit a te vel ab alio, per tuam vel alienam culpam, an ex tuo mandato aut consilio, vel non, an ex vulnere, quod inflixisti, vel imperitia chirurgi, aut intemperantia vel culpa vulnerati &c. irregularitas reperitur expressa in *c. 12. & 18. h. t.* ubi Pontifex dat hanc rationem, quod in dubio tutior pars sit eligenda. *R. 4.* Hoc tamen non extenditur ad dubium circa mutilationem. *Sanch. l. 1. Moral. c. 10. n. 49.* quia pro hoc dubio non extat in jure expressa irregularitas. *Objic. 1.* Odia sunt restringenda. Et melior est conditio possidentis, *c. 15. & 65. de R. J. in 6.* ergo in nullo dubio incurritur irregularitas. *2.* Ratio, quam dat Papa, in dubio tutior pars eligenda est, tanquam universalis debet extendi ad omne dubium: ergo in omni dubio incurritur. *R. ad 1.* Illæ regulæ procedunt in aliis poenis, & in irregularitate de dubio juris, & facti circa corpus delicti, non de alio dubio facti propter exceptionem, *c. 12. & 18. cit.* *Ad 2.* Illa ratio est quidem universalis, & universaliter intelligenda de omni dubio facti, an vulnus fuerit lethale vel non, a te vel ab alio inflictum &c. at non omni universalitate, ut etiam includat dubium juris, & de corpore delicti, cum, sicut leges odiosæ, ita rationes odiosæ non sint extendendæ, licet universales sint, modo aliquam adhuc universalitatem retineant, *c. 45. cit.*

9 Dico 4. Etiam ex homicidio iusto & licito (uri & ex tali mutilatione) contrahitur irregularitas, at non ex alio, nisi quod sit autoritate publica, propter defectum lenitatis Christianæ: uti *1.* in iudicio Criminali. *2.* In Bello iusto. In priori casu eam contrahit *Judex* proferens sententiam mortis vel mutilationis, *Assessores & Consilia-*

ſiliariis tanquam vel con-Judices, vel ſaltem ſuo ſuffragio vel conſilio ſententiam promoventes; *Accuſator*, vel *Denuntiator*, ſi iſte egit criminaliter, *Advocatus*, & *Teſtes* contra Rerum ſtantes, *Notarius* ſcribens, ſubſcribens, dictans; recitans ſententiam, *Miniſtri Juſtitie* ſententiam exequentes, & omnes alii directe, propinque; efficaciter, & proprie *cooperantes* vel ad ſententiam vel ad executionem, modo mors vel mutilatio actu ſecuta fuerit. Ita plerique omnes ex *can. 1. d. 51. can. 28. 29. cauſ. 23. q. 8. c. 5. 9. Ne Cler. vel Mon. c. 21. h. t. c. 2. eod. in 6.* Non autem contrahit *Praelatus Eccleſiaſticus*, *obtinens jus gladii*, qui cauſam ſanguinis delegat Laicis in genere, vel etiam in particulari circa aliquem Reum in individuo, cum hac vel ſimili clauſula, *ut cognita cauſa adminiſtrent juſtitiam*; modo non ſuadeat vel mandet, ut talis Reus afficiatur ultimo ſupplicio, vel mutiletur; ſi enim hoc non facit, non ſit cauſa moralis, ſed delegati aliunde excitantur & moventur, nempe ex officio ſuo, ad intelligendam poenam a jure ſtatutam. Neque contrahit *Clericus* (vel alius) denuntians Reum capitalis delicti *civiliter* tantum, hoc eſt, ſuam vel Eccleſie, vel ſanguine junctorum utilitatem intendens, v. g. ut recuperetur res furto ſibi vel Eccleſie &c. ablata, modo proteſtetur, ſe non intendere vindictam publicam, non obſtante, quod prævideat, mortem infligendam Reo, & poſtmodum infligatur, imo quod res ſuas potuiſſet aliter recuperare. Abb. Barb. & alii ex *c. 2. c. 21. cit.* Neque *Clericus*, *Reum educens ad ſupplicium*, ſi moneat ad procedendum, ut ſcalas aſcendat, manus ligandas præbeat, caput ſupponat carnifici, vel ſi facto promoveat celerioremgreſſum, ut probabiliter docent Mol. Laym. Palao; quia hæc tam modica pro nihilo reputantur,

nec

nec sunt judicialiter vel autoritate publica, licet inde acceleretur mors. Neque *Professor* in scholis explicans Leges poenam mortis inferentes, aut *Jurisperitus*, qui privatim interrogatus de aliquo Reo in particulari, an promeritus sit mortem, generatim respondet & docet, quid leges in tali casu statuunt, modo non suadeat, hunc in particulari esse puniendum morte; cum nec sit causa moralis, nec autoritate publica concurrat. Nec *Opifices*, qui gladios, furcam &c. confecerunt, quia remote tantum cooperati sunt.

10 In posteriori casu irregulares fiunt, qui in bello justo offensivo pugnantes per se ipsos occidunt vel mutilant. Iterum communis ex *can. 1. d. 5. 1. c. 24. b. t. c. 3. de Cler. percuss.* Extenditur ad eos, qui rationabiliter dubitant, num propria manu aliquem occiderint vel mutilaverint, *c. 24. cit.* Dixi 1. *In bello justo*; si enim injustum foret, & vel unicus esset occisus aut mutilatus, omnes non modo pugnantes, sed etiam cooperantes, arma subministrantes, adhortantes &c. evaderent irregulares, licet ipsi nullum occidissent vel mutilassent, per *can. 4. d. 5. 1. c. 6. § fin. b. t.* Dixi 2. *Offensivo*; si enim foret *defensivum*, etiam propria manu occidentes ab irregularitate immunes probabilius sunt. Covar. & alii ex *c. 2. de Immun. Eccl. & Clem. un. b. t.* paritate ducta ab iis, qui contra aggressorem privatum se defendunt defensione etiam occisiva. Dixi 3. *Pugnantes*, nam adhortantes, etiam Clerici (qui tamen ob aliam causam, quam propter opera pia, administrationem Sacramentorum, prædicationem Verbi Divini bello interesse non possunt, *c. 24. cit. c. 9. § fin. de Voto*) vel arma dantes, vel aliter cooperantes, irregularitatem non contrahunt, per *can. 2. caus. 23.*

q. 3. Dixi 4. *per se ipsos*, licet a commilitonibus plurimi sint occisi, c. 3. & c. 24. *citt.* & ibi DD. *Objic.* 1. In *Clem. un. cit.* illi tantum excusantur ab irregularitate, qui mortem aliter evitare non valentes occidentes potuissent id evitare, scilicet non dando nomen militiæ: ergo. 2. In c. 3. *de pœnis*, dicuntur Clerici enormiter peccare, qui *personaliter exercent confilium*, & qui *alios incitant ad pugnandum*: ergo fiunt irregulares ex delicto, qui hortantur alios ad pugnandum, & in bello etiam defensivo pugnant ipsi. 3. Quando plures concurrunt ad aliquem occidendum, omnes censentur esse causa saltem moralis homicidii: ergo etiam in bello justo offensivo pugnantes, licet proprio facto neminem occiderint, omnes efficiuntur irregulares, R. ad 1. *Clem. cit.* loquitur de defensione privata: defensionem publicam Reipublicæ utique non voluerit Pontifex prohibere sub irregularitate, & hoc metu absterrere a nomine dando militiæ. Ad 2. Ibi non statuitur irregularitas, sed depositio, & solum pro casu, quo pugnant vel incitant ad pugnandum in bello injusto, ut explicat communis cum glossa. Ad 3. *N. cons.* Id quidem procedit, quando plures concurrunt ad occisionem illicitam & injustam, uti extra bellum in rixa, & in bello injusto, non vero in bello justo etiam offensivo, cum pro hoc casu non repenitur in jure irregularitas statuta.

11 Dico 5. Ex homicidio justo & licito (saltem non graviter illicito) quod non sit publica auctoritate, non oritur irregularitas: nimirum 1. ex necessario privato, uti si quis ad se, vel alios in vita, vel membris, aut rebus fortunæ magni momenti, defendendos occidat vel mutiler injustum aggressorem, servato moderamine inculpatæ tutelæ. 2. si quis mere casualiter, vel cum culpa
qui-

quidem, non tamen mortaliter peccaminosa coram DEO pro foro saltem interno, aut dando quidem operam rei graviter illicitæ, at non prohibita propter periculum secuturi homicidii. Pars 1. sumitur ex *Clem. cit.* Pars 2. ex eadem, & simul ex c. 9. 10. 13. 14. 22. b. 2. Utraque vero ex ratione; quia nec oritur ex delicto, cum tale absit, saltem grave & iniustitiæ; nec ex defectu lenitatis, quia iste defectus juxta communem supponit voluntariam occisionem: hujusmodi autem occisio vel mutilatio habetur a DD. pro necessaria & non voluntaria, qui tradunt cum Covarruv. hanc regulam bene notandam: *quicumque privata auctoritate licite occidit, irregularis non est.* Verum *Objic.* Trident. s. 14. c. 7. de Ref. dicit: Si vero homicidium non ex proposito, sed casu, vel vim vi repellendo, ut quis se a morte defenderet, fuisse commissum narretur: quam ob causam etiam ad sacrorum Ordinum & ad Altaris ministerium &c. jure quodammodo dispensatio debeat &c. Episcopus dispensare possit. Ergo ex homicidio casuali quoque, & necessario ad defensionem, incurritur irregularitas. R. Tridentinum explicat declarationes Cardd. subjunctæ apud Gallenart ad cit. sess. &c. quod loquatur de eo, qui admisit culpam vel in cavendo homicidio, (v. g. excedendo in sui defensione) nempe gravem pro foro interno, & pro externo saltem præsumptive gravem, juxta superius dicta; atque hanc irregularitatem Tridentinum voluit esse dispensabilem ab Episcopo, quia perfecte voluntaria non fuit occisio.

12 Dico 6. Dispensatio, sine qua non tolluntur, in his irregularitatibus competit quidem per se Summo Pontifici, ut clarum est, indulgetur tamen etiam Episcopo 1. Quando irregularitas est orta ex mutilatione, etiam plene voluntaria, & simul

occulta. 2. Quando est orta ex homicidio non perfecte voluntario, quod nempe dolosum non fuit, conjunctum tamen cum culpa gravi (quo etiam multi cum Suar. referunt factam in subita rixa) modo publice notorium non fuerit, vel deductum ad forum contentiosum per litis contestationem. 3. Probabilius etiam, quando irregularitas provenit ex homicidio justo & licito, adeoque non ex delicto, sed ex defectu, modo sit occulta. Desumuntur hæc ex Trid. quod s. 24. c. 6. de Ref. sic loquitur: *liceat Episcopis in irregularitatibus omnibus, & suspensionibus, ex delicto occulto provenientibus, excepta ea, quæ oritur ex homicidio voluntario, & exceptis aliis deductis ad forum contentiosum dispensare.* Cum igitur orta ex mutilatione, vel homicidio non voluntario perfecte (istud enim in materia odiosa intelligi debet nimirum directe voluntarium & dolosum) uti & orta ex mero defectu, non excipitur, poterit in ea dispensare Episcopus, si occulta sit, nec ad forum contentiosum deducta. Atque ita sentiunt quoad priores duos casus plerique, licet quoad tertium plures dissentiant; nobis autem favent Covar. Diana, Less. & octodecim alii apud Pasqual. item Engel, Bockh &c. *Objic.* Tridentinum loquitur de irregularitatibus *ex delicto* ortis: ergo non potest extendi ad ortas ex defectu lenitatis. R. Imprimis *delictum* potest referri ad suspensiones, de quibus ibi etiam loquitur Trid. deinde nomine *delicti* in hac dispositione favorabili, utpotè a Summo Principe, & quidem in Concilio Generali, facta in Episcoporum & fidelium favorem, etiam venire potest *defectus* in virtute & perfectione, scilicet *lenitate Christiana* perfecta, quæ decet Clericos. Demum non est credibile, quod Tridentinum voluerit esse melioris conditionis, qui

qui ex delicto, quam alios pie & sancte agentes, qui ex mero defectu irregularitatem contraxerunt, debitis suppliciis afficiendo sceleratos, vel pugnando iuste contra hostes suos. Quid Prælati Regulares circa suos subditos possint quoad dispensationem, patet ex privilegio ipsis concessio, vi cuius plerique possunt etiam dispensare in irregularitate orta ex homicidio perfecte voluntario, & orto ex mero defectu absque delicto, nempe pro foro interno, uti testantur Laym. Rodriq. Donat. Pellizar. præsertim Mendicantes, quibus dispensationem in quovis homicidio non notorio specialiter concessisse dicitur Martinus V.

T I T U L U S XIIII

De Torneamentis.

S U M M A R I U M.

- 1 Quotuplicis generis sint Torneamenta.
- 2 3 Quænam sint prohibita, & puniantur, item quænam agitatio taurorum.

1 **T**orneamenta, appellantur hastiludia seu pugnae equestres, quibus præcipue Nobiles Equestris Ordinis, ex condito convenientes, & equis infidentes congregiuntur. Sunt duplicis generis: aliqua, saltem olim, instituebantur ad ostentationem virium ac audaciæ, atque cum armis ad vulnerandum, & necandum aptis, magna cum celebritate convocatis undique Nobilibus primæ notæ: alia instituuntur ad exercitationem in equis & armis dextre tractandis, vel in signum lætitiæ ob relatas victorias, ob Nuptiales, vel Nuptias Principum &c. cum debitis cau-

cautelis, talique moderatione armorum, ut per se nullum sit gravioris læsionis vel cædis periculum, quo modo hodie fieri consueverunt.

2 Dico. Torneamenta prioris generis sunt graviter illicita, & de Jure Canonico habent poenam in homicidas statutam, & privationis sepulturæ Ecclesiasticæ, si quis in loco torneamenti, licet poenitens, occumberet. 2. Posterioris autem sunt licita. Pars prior constat tum ex Jure Naturali prohibente ob finem tam vanum periculo gravis læsionis vel necis se exponere, tum ex *l. un. C. de Gladiat. lib. 11. c. 1. 2. b. t.* Pars posterior tum ex *c. un. b. t. int. Extrav. Jo. XXII.* ubi revocatur constitutio Clementis V. qui ob immodicos sumptus, in torneamenta etiam caute suscepta tunc expedi solitos, graviter illa prohibuit: tum ex eo; quia finis est honestus, nec modus periculum habet.

3 Idem tene de agitatione taurorum, apud Hispanos maxime usitata, quando nempe homines cum tauris vel aliis bestiis in arenam descendunt & luctantur; nam S. Pius V. in speciali sanctione anno 1567. eam, si ex fine vano, & cum periculo gravi, suscipiatur, prohibuit sub poenis in periculosa torneamenta statutis, non vero susceptam ex fine honesto & cum debitis cautelis.

TITULUS XIV.

De Clericis pugnantibus in Duello.

SUMMARIUM.

- 1 Quid, & quotuplex sit Duellum, præsertim quando licitum, aut illicitum sit.
- 2 An illicitum sit fide susceptum, aut sine intentione mortis.
- 3 4 An susceptum ad declinandam ignominiam.

5 An

5. An susceptum ad conservandum Officium.

6. Quæ sint pœna illiciti Duelli.

1. **D**uellum quasi duorum bellum, Græce Monomachia, est singulare certamen inter duos (vel plures) ex condicto susceptum, vel accuratius: est certamen singulare ex privatis causis, & ex condicto ab utraque parte deliberate ac sponte susceptum, designato tempore & loco, ad occisionem, mutilationem, aut gravia vulnera infligenda. Gobat tr. 7. Theol. Exper. casu 18. n. 572. cum communi quoad sensum. Essentiale igitur duello est, ut pugna fiat ex condicto, seu ex conventionione per aliquod temporis intervallum prævia, designato non solum certo loco, sed etiam certo tempore, ad congregiendum, cum armis ad occidendum, vel graviter vulnerandum cum periculo vitæ, per se aptis. Si nihil aliud interveniat, & nullæ solemnitates, est & dicitur *privatum*: si vero interveniat certa forma, & ritus, puta, si adhibitis *patrinis*, seu, ut vocant, *secundantibus*, missis litteris provocatoriis, vel chirotheca, aut dato annulo, & subinde etiam loco securitatem præstante, quem vocant *campum francum*, constituto, vocatur *solemne*. Ulterius dividitur in licitum & illicitum.

Licitum est 1. quod assumitur ob bonum Republicæ, v. g. ad finiendum bellum, ejusve calamitates, vel ad parcendum sanguini, qui effunderetur, si totus exercitus dimicaret: hunc in finem duellavit David cum Goliath, & Carolus V. Imperator duellum obtulit Francisco I. Regi Galliarum &c. nemine improbante. 2. Quod ex necessitate assumitur ob defensionem vitæ vel bonorum; maxime ob defensionem honoris Divini, Religionis, Republicæ, ut si quis tibi intulerit mortem, incendium domus &c. vel non desistat

fistat blasphemare Deum, persequi Rempublicam &c. nisi cum ipso duellum ineas. 3. Quod a Judice deferatur duobus ad mortem condemnatis sub conditione, ut victor obtineat vitæ gratiam; licet Judex licet vix deferat; cum talis delatio crudelitatis speciem habeat; & hæc duella, maxime quæ auctoritate publica sunt, stricte duella non esse videantur.

Illicitum e contra est, quod offertur vel acceptatur ex fine superstitioso, vel vano, vel illicito, uti 1. Si suscipiatur ad manifestandam veritatem, innocentiam, objecti criminis purificationem, vel ad dubiæ litis decisionem, quo modo olim sæpius adhibebatur hæc purificationis vulgaris species, tentationem DEI involvens, dum nempe litigantes in judicio confugiebant ad singulare certamen ea lege, ut succumbens perderet causam. 2. Si suscipiatur ad ostentationem virium, audaciæ, vel armorum peritiæ, aut ad oblectationem spectantium. 3. Si suscipiatur ad vindicandam injuriam ex odio, petulantia &c. Hujusmodi enim, duella repugnant gravissime omni juri: *Naturali*, cum taliter duellantes contra Justitiam, & Charitatem tum erga se, tum erga proximum, vitam propriam & alienam, cujus dominium non habent, imò & salutem æternam, solidissime evidenti periculo objiciant: *Divino*, diserte prohibenti; *non occides. Exod. 20. Deuter. 5.* & solis Magistratibus flagitiosos occidendi potestatem indulgenti: *Canonico. c. 2. h. t. ac Trident. s. 25. c. 19. de ref.* ubi duella vocat *detestabilem usum fabricante diabolo introductum*: quibus consonant variorum Pontificum Bullæ, uti Julii II. Leonis X. Pii V. maxime Gregor. XIII. anno 1582. & Clem. VIII. 1592. qui ultimi duo extenderunt Tridentinum etiam ad duella privata, ubi *nulli patrini vocati*,

nec loci securitas habita, nullæque provocatoriæ litteræ, aut denuntiationis chartulæ, præcesserunt. Denique & Civili in l. un. C. de diglad. ubi interpretes, & in sanctione Imperatoris Leopoldi I. cum consensu Statuum in Comitibus Ratisbonensibus congregatorum edita, ubi poenam capitis statuit in eum, qui in duello alterum occiderit. Gob. in Theol. Exper. to. 1. p. 1. tr. 7. n. 573. in Appendice Duellari. Et hæc sunt certa. Dubium tamen movetur 1. De casu, quo duellum suscipitur fiste, aut sub conditione, ut uno vulnerato, vel post certum ictuum numerum, cessetur. 2. De casu, quo provocatus acceptat duellum ad evitandam ignominiam. 3. De casu, quo duellum recusans non solum periclitatur de honore, sed etiam de officio amittendo.

2 Dico 1. Illicitum quoque est duellum, fiste & sine animo vulnerandi susceptum: item ea lege initum, ut uno vulnerato, vel post certum ictuum numerum, cessetur. Communis ex ratione, quia præbetur scandalum, & Clemens VIII. in Constitut. Illius vires 1592. prohibuit duella etiam non fatalia. Accedit in posteriori casu periculum fatalis vulneris, cum difficile sit ita moderari ictum per arma ad occidendum apta, & cum intentione vulnerandi adhibita, ut vulnus lethale non infligatur.

3 Dico 2. Omni Jure, naturali, divino, & humano illicitum quoque est acceptare (multo magis offerre) duellum præcise ob punctum honoris, seu ad declinandam ignominiam vel dedecus. Idem est, si quis ab altero injuriam passus est vel per verba ignominiosa, vel per alapam &c. si ad reparandum honorem offerat duellum. Ita iterum communis, & certa, cum Alexander VII. anno 1665, tanquam scandalosam & perniciosam prohibuit hanc oppositionem ordine secundam:

vir equestris ad duellandum provocatus potest illud acceptare, ne timiditatis notam apud utrosque incurrat: cuius ulterior ratio est, quia acceptatio, vel oblatio duelli nec est remedium necessarium defendendi honoris, cum alia suppetant media, ut videbimus: nec idoneum, quia duellare, & sic non solum vitam propriam aut alienam (cujus dominium nemo habet, aut potestatem occidendi, nisi cui Deus, vitæ ac necis dominus dederit) sed etiam æternam utriusque salutem evidenti periculo exponere, summa dementia ac insania est, summa injuria erga Deum & Rempublicam, cum illi servus, huic civis inique eripatur, atque summum crimen contra charitatem sui ipsius, & simul proximi: quid honoris acquiritur ex tali stoliditate & malitia detestanda? Bone Deus! quomodo duellum ob punctum honoris reparandi vel conservandi offerens vel acceptans appetuebitur honorem? vel enim erit victus, vel victor? si victus, hoc ipsi utique gloriosum non erit, præsertim si in ipsa pugna decesserit; tunc enim velut notorie in peccato mortali decedens, & tanquam præda diaboli, nec mortuus inter fideles tolerabitur sepultura sacra perpetuo privandus instar bestię: Si victor, tanquam infamis & gravissimi sceleris reus, nempe homicidii & duelli tantopere prohibiti, in manus carnificis incidet, aut a suis separatus, officioque, si quod habuit, exutus, in alienas terras instar furis, prædonis aufugere, misereque vivere, & vagari cogetur: quid inde habebit honoris, cum ne quidem conspectum honestorum hominum, quibus erat notus, subire audeat? Honor genuinus virtutis est præmium, non comes vel soboles actionis stolidæ, injuste, ac omnibus legibus prohibite.

4. Obje. 1. Si provocatus non accepto duellum,

lum, vel in honore læsus, illud non offero, audiam timidus, ignavus, imbellis, censebor esse vilis & abjecti animi, e Nobilium & Militum societate excludar: ergo acceptare vel offerre duellum est remedium necessarium ad tuendum honorem; præsertim 2. cum nulla sufficiat protectio, qua assero, me duellum declinare non ex timiditate, sed ex reverentia erga Leges humanas æque ac divinas & naturales, ac sæpe ad Superiorem recurrere non liceat, vel ille imploratus efficaciter non succurrat. 3. Ad tuendam vitam, imo & res temporales, licitum est duellare: ergo etiam ad tuendum honorem, cum honor apud Nobiles æquiparetur vitæ, & præferatur rebus temporalibus. 4. Vir nobilis, aut miles, quia probrosum est fugere, si injuriose percutiatur, licite occidit aggressorem præcise ob defensionem honoris, alio modo non conservabilis: ergo & provocatus potest acceptare duellum ad defendendum honorem, cum provocans sit aggressor in honore, aliter non conservabili.

R. ad 1. *dist. ant.* Audies timidus &c. apud quosdam male sanos, perversos, & depravatæ mentis homines, *transf.* apud cordatos, prudentes, probos. *N. ant. & conf.* Deia etsi totus mundus te haberet pro ignavo &c. tamen ob punctum honoris non liceret suscipere duellum, ut probant adductæ rationes, cum sit i intrinsicè malum, nisi Deus dederit potestatem, quam in his circumstantiis nullatenus concedit. Quæso te, si commilitones tui, vel omnes homines dicerent: si non furaberis, si adulterium non committes, si parentem tuum non occides &c. habebimus te pro fungo, homine ignavo &c. an putas id tibi propterea licere? Denique jam audisti, quod duellum suscipere non sit remedium idoneum ad tuendum honorem; uti & nec necessarium, quia eum alio mo-

do utiliori tueri potes, dicendo v. g. ad provocantem : *non recuso duellum , quia te , sed quia Deum timeo , & crimen , quod me redderet legum divinarum & humanarum transgressorem , vitæ temporalis simul ac æternæ , imo & veri honoris prodigum , carnifici , si vincerem , obnoxium , vel exulem , aut , si vincerer , diaboli prædam , ac æternæ miserum . Interim si per tuam malitiam , quod nonnisi profligatissimi , desperatissimi , ac insani faciunt , me invaseris , invenies me cordatum & virum fortem &c.* Ad 2. Hujusmodi protestatio, primum adducta certe proderit ad conservandum honorem apud homines prudentes, aliorum autem judicia curare non debes in retali, ubi de vita & salute tua agitur. Si tamen nec ista proficeret, & a provocantis petulantia te non liberaret, accede Superiorem, cujus est effroenem ac puerilem male feriatorum hominum insolentiam compescere. Si neque hic auxilium inveneris, provoca ad supremum Principem, qui haud dubie, uti tenetur, te, & honorem tuum defensabit. Si demum & hoc frustra tentares, pati potius deberes ad tempus injuriam, quam illicitum & nihil profuturum, remedium arripere. Ad 3. *N. cons.* quamvis enim honor & vita quoad æstimabilitatem æquiparentur, non tamen æquiparantur quoad conservationem, quia honor aliis modis conservari, & amissus reparari potest. Propter res tempotales solum tunc licebit duellum, quando ex una parte aliter conservari nequeunt, & ex altera spes victoriæ apparet; quia tunc periculum incertum ad evitandam certam jacturam gravem non imprudenter acceptatur, & malum minus præfertur majori. Honor non defenditur duellando, atque alio modo defendi potest. Ad 4. *Transf. ant.* si servetur moderamen inculpatæ tutelæ, *N. cons.* Cum honor contra provocantem

ad duellum aliter sit conservabilis, & per acceptionem duelli ne quidem defendatur.

5 Dico 3. Probabiliter tamen licitum est duellum, quod quis non præcise ad declinandam ignominiam, sed etiam ad conservandum officium ad suam & familiæ sustentationem necessarium, quod alias certo amittit (v.g. si sub vel penes Officalem Militarem nemo amplius faciat officia militaria, nisi suscipiat duellum) acceptat, vel etiam offert, modo alia ipsi via efficax non supersit conservandi se in officio, etiam per recursum ad supremum Principem, & modo habeat probabilem victoriæ spem. P. Seybold in *Diccomachia* p. 2. sect. 4. §. 1. n. 14. seqq. citans Less. Laym. P. Vviestn. & P. Reiffenst. h.t. n. 31. accessit nuper P. Ad. Ruth me citato ad b.t. q. 2. Resp. 3. imo omnes pro hac doctrina allegari posse videntur, quotquot duellum permittunt ob necessariam defensionem rerum temporalium magni momenti, qui sunt pluri-
mi. Ratio est, quia in tali casu acceptatio, vel oblatio duelli est omnino necessaria, consequenter licita defensio contra iniquum aggressorem non modo famæ ac honoris, sed in consequentiam etiam bonorum fortunæ, ad se ac suos alendos necessariorum, & sic æquivalenter etiam vitæ. Dein talis minus malum majori, & periculum dubium certe officii ac inde dependentium bonorum jacturæ præfert; cum utrumque malum evitare nequeat; quod est secundum regulas prudentiæ, consequenter licitum.

6 Dico 4. Poenæ illiciti duelli, sed solemnis tantum, statutæ in Concil. Trid. sess. 25. c. 19. de ref. sunt sequentes. 1. Excommunicatio latæ sententiæ in ipsos duellantes, patrilos, subsidium vel favorem præbentes, & dominos temporales, duelli locum seu *campum francum* concedentes, imo

& in spectatores. 2. Proscriptio omnium bonorum cum perpetua infamia in ipsos duellantes, & patrilinos. 3. Amissio jurisdictionis ac domini, quod habuerunt domini temporales in loco, ubi duellum permiserint, si illum locum ab Ecclesia, vel in feudum obtinuerunt. 4. Privatio sepulturæ ecclesiasticæ in eos, qui *in confictu* seu in ipsa arena decesserint, licet dederint signa Poenitentiae, ut declarat Rituale Romanum; si tamen ante obitum confessi & sacramentaliter absoluti essent, probabilius gauderent sacra sepultura. Quamvis autem posteriores Pontifices dictas poenas exasperaverint, & aliqui etiam ad duella privata extenderint, atque excommunicationem Sedi Apostolicæ reservaverint, eorum tamen Constitutiones in Germania non videntur esse in usum deductæ ob defectum vel debitæ promulgationis; vel sufficientis acceptationis, ut cum Laym. notant Mendo, Gob. Pirhing &c. sicut etiam ipsum Trident. quoad poenas temporales proscriptiois bonorum, infamiae, privationis jurisdictionis in his partibus receptum non esse multi existimant. Quin vero quoad excommunicationem, & privationem sepulturæ, etiam ex privatis duellis incurrendam, & Trident. & Constit. Greg. XIII. recepta sint usu in Germania, nemo est, qui dubitet, ait Pat. Reiffenst. *b. t. n.* 42. Circa *spectatores* duelli, solemnibus saltem, adhuc notandum, eos solum tunc excommunicari, quando *ex composito*, & *de industria* spectant, & sic quasi approbant duellum, & sua præsentia animant duellantes, uti Greg. XIII. & Clem. VIII. explicant Tridentinum. Demum Clerici duellantes præter poenas omnibus communes incurrunt depositionem, *c. i. b. t.* seu suspensionem ferendæ sententiæ; item privationem Beneficiorum, & inhabi-

habilitatem ad illa. Pius V. in *Const. Ea, quæ anno 1560. edita. Vid. iterum Const. Detestabilem. Bened. XIV.*

T I T U L U S XV.

De Sagittariis.

S U M M A R I U M.

1 Sagittarii, Ballistarii, Tormentarii qui.

2 An suam artem licite exerceant.

1 **S**agittarii olim dicebantur, qui ex arcibus plures simul & semel sagittas, & Ballistarii, quorum in *b. t.* etiam fit mentio, qui ex ballistis seu catapultis saxa in hostem dextre noverant jacere cum strage plurium simul & semel, vel etiam mœnium. Hodie, cum Arcus & antis qui moris Ballistæ in defuetudinem abierint, per ejusmodi genus hominum venire possunt Tormentarii, seu qui ex Tormentis, & Mortariis bellicis, glandes, globos plumbeos, pilas ferreas vel lapideas, quibus longe major strages editur, quam illis machinis, in hostes hostiumque urbes ejaculandi artem sciunt, & exercent.

2 Dico. Quamvis olim in *c. un. b. t.* prohibitum fuerit illam mortiferam Sagittariorum & Ballistariorum artem exercere adversus Christianos & Catholicos; hodie tamen permissum est exercere artem Tormentariam etiam contra Christianos & Catholicos in bello justo, *arg. ean. 2. caus. 23. q. 2.* id quod confirmat praxis tolerata. Illicitum tamen foret Christianis pro infidelibus contra Fideles exercere, uti arma aliaque instrumenta Belli ad Infideles, Paganos, Turcas &c. deferre, *c. 6. de Judæis. Bull. Cœne, §. 7.*

T I T U L U S XVI.

De Adulteriis, & stupro.

S U M M A R I U M.

- 1 Tractatur hic de peccatis Luxurię, consummate & non consummate.
- 2 3 4 Quid sit fornicatio, concubinatus, stuprum: & quę eorum pęnę.
- 5 6 7 Quid raptus, incestus, sacrilegium, & quę eorum pęnę.
- 8 9 Quid lenocinium, adulterium, & quę eorum pęnę.
- 10 An conjunx adultera, quę inde prolem peperit, teneatur marito manifestare delictum, vel proli.
- 11 A quo alenda sit: Proles ex illicito concubitu genita.
- 12 Quędam notanda circa prædicta delicta.
- 13 Vitium contra naturam, nempe sodomia, bestialitas, & molities seu pollutio. Et quas habeant pęnas.
- 14 Delectatio Venerea, quę etiam carnalis, vel morosa dicitur, voluntarie habita semper est peccatum mortale. Differt a delectatione sensuali, & a desiderio.
- 15 An, & quale peccatum sit per cogitationem de re turpi, vel per actum externum sensitivum dare causam delectationi vel commotioni venereę.
- 16 17 18 19 20 An, & quando peccata sint: aspectus, verba & canticiones turpes, Lectio obscęnorum, oscula, & tactus proprii vel alieni corporis.
- 21 An, & quando ponere actiones honestas, vel

vel indifferentes (vel etiam illicitas) ex quibus oritur a prœvidetur commotio vel delectatio carnalis, vel etiam pollutio. Quomodo hæc differat a distillatione.

22 23 Quenâ ex dictis liceant conjugibus & sponsis.

Post delicta, quibus nocetur proximo in vita & corpore, modo subjunguntur delicta carnis seu luxuriæ, quibus violatur thorax alienus, & pudicitia. In *Rubrica* exprimuntur duæ tantum species Luxuriæ consummatæ; inde tamen Canonistæ occasionem arripiunt de reliquis quoque speciebus Luxuriæ consummatæ tractandi, nos vero etiam breviter de speciebus Luxuriæ non consummatæ, nimirum de delectatione morosa, osculis, tactibus &c. obscœnis, ut studiosius evitentur hæc turpia vitia, & ii, qui Theologiæ Morali numquam studuerunt, & tamen labuntur, sua peritius confiteri discant. Tam in illis quam in istis progrediemur a levioribus ad graviores species. Antequam autem, mihi peramande juvenis, hanc materiam partim nimis utique crassam, partim valde subtilem, ex toto autem lubricam & spurcam, quam pro utilitate tua ex multis & optimis Auctoribus magno labore in compendium redactam optima mente hic propono & breviter explico, aggrediaris legere, præsertim si hac in re periculosior es, paterne te monitum volo, atque vehementer te obtestor, ut prius mentem ad Deum erigas invocato auxilio, & solo veritatis sincero amore, seclusa vitiosa curiositate, & obfirmato contra omnem motum vel delectationem turpem, vel saltem consensum, animo interpolatis quoque non raro ad Deum precibus, perlegas, ne hac lectione, quæ ad tuam, vel aliorum etiam, conscientiam melius dirigendam tibi utilis vel necessaria

esse potest, atque pro medicina contra tuæ (vel aliorum quoque) animæ veneream pestem servire, venenum tibi vel perniciem pares. Prodesse ibi, non obesse, scopus & labor meus est.

2 Dico 1. *Fornicatio*, dicta a fornicibus seu locis obscuris, sub quibus olim scorta seu meretrices Romæ solebant prostare, *simplex* & specificè accepta, est concubitus soluti cum soluta jam deflorata. Per *solutam* intellige personam nullo vinculo matrimonii, Voti solemnitis, Consanguinitatis &c. ligatam, itaut complice validum posset contrahi matrimonium. Est peccatum mortale, Juri divino repugnans & naturali. *Ephes. 5. Galat. 5. Rom. 1.* Oppositam sententiam damnavit Innoc. XI. anno 1670. De Jure civili poenam non habet statutam; a plerisque tamen Nationibus honestatis laude florentibus varie puniri solet, prima mitius, secunda & ulterior asperius, ut fit, & fieri deberet in Bavaria juxta Mandatum & Novellam 20. Sept. 1635. editam.

3 Dico 2. *Concubinatus* propriè dictus est concubitus soluti cum soluta jam deflorata frequentatus, adeoque est fornicatio frequentata cum eadem persona. Quamvis Jus civile neque hunc puniat, in plerisque tamen locis suas habet penas vel ex consuetudine vel ex statutis. Quomodo puniatur de Jure canonico Clericus fornicarius, & concubinaris, diximus *tit. 11. lib. 3.*

4 Dico 3. *Stuprum* presse acceptum est concubitus cum virgine nondum corrupta, *can. 2. v. stuprum autem, caus. 36. q. 1.* Additur (in ordine ad poenam ordinariam) *non præcedente conjugali pactione*. De Jure civili stuprum committitur etiam in viduam honeste viventem, §. 4. *inst. de Publ. Jud. l. 101. ff. de V. S.* Dividitur in *violentum*, quo opprimitur & defloratur virgo (vel vidua honesta) penitus invita, & totis

tis viribus renitens: & in non violentem, quo
 committitur cum consentiente in violationem:
 quod vix differt in ordine ad novum specie
 peccatum constituendum a fornicatione. Poena
 stupri non violenti cum virgine de Jure civili
 apud honestiores erat publicatio dimidiæ partis
 bonorum, apud viliores fustigatio cum relega-
 tione, §. 4. cit. quæ tamen penæ usu exoleve-
 runt. De Jure canonico apud Clericos est de-
 positio (hodie autem poena arbitraria) cum do-
 tatione puellæ: apud Laicos obligatio ducendi
 vel dotandi corruptam, optione penes hanc re-
 licta, c. 1. 2. h. t. Poena stupri violenti perfecti
 est poena capitis, imperfecti poena deportationis
 aut fustigationis &c. l. 1. §. 2. ff. de Extraord.
 crim. Constit. Pœnali Caroli V. art. 119.

5 Dico 4. *Raptus*, quo virgo vel alia mulier
 de loco in locū violenter abducitur libidinis exer-
 cendæ causâ, de Jure civili punitur morte & amif-
 sione bonorum, si rapta sit virgo, vel mulier
 honeste vivens, ac per vim violata. De Jure
 canonico excommunicatione, & si Clericus ra-
 puit, depositione, can. 1. seqq. caus. 36. qu. 2.
 Si Raptus fiat matrimonii causâ, incurritur ex-
 communicatio ipso facto, infamia (& si Ra-
 ptor fuit Clericus, depositio ferendæ sententiæ)
 cum obligatione dotandi raptam, siue ducatur
 siue non. Trid. sess. 24. c. 6. de ref. matrim.

6 Dico 5. *Incestus* est concubitus inter perso-
 nas consanguineas, vel affines, in eo gradu, in
 quo matrimonium nequeunt contrahere. Poena il-
 lius de Jure civili non est satis determinata. *Ordi-*
natio tamen *Criminalis* Josephi I. art. 19. §. 21, di-
 citur statuisse poenam gladii, si incestus committa-
 tur inter parentes & liberos: fratrem & sororem;
 privignum & novercam: vitricum & privignam:
 socerum & nurum fere consonat Jus Bavaricum.

in Nov. 3. Aug. anno 1700. edita, conformiter Juri Palatinatus superioris. De Jure canonico committentes incestum simplicem excommunicandi, *can. 9. caus. 35. q. 2.* Clerici autem deponendi, præsertim si incestui conjungatur adulterium, per *can. 10. 11. d. 81.* In poena incestus attenditur computatio graduum secundum Jus canonicum in utroque foro.

7 Dico 6. *Sacrilegium*, prout est delictum carnis, & in foro externo punitur, est concubitus cum persona Deo dicata per votum solemne castitatis, videlicet cum Moniali. De Jure civili decreta est poena mortis, *l. 5. C. de Episc. & Cler. Nov. 123. c. 43.* De Jure canonico Laicus excommunicetur, Clericus autem ab Ordine depositus, & Beneficio privatus in Monasterium detrudatur ad agendam penitentiam, *can. 6. & 28. caus. 27. q. 1.* Monialis vero violari se passa in arctius Monasterium vel in carcerem compingatur, *can. 11. 28. 30. q. cit. Dixi, prout in foro externo punitur*; nam pro foro interno committitur quoque sacrilegium, in Confessione Sacramentali aperiendum, si unus, vel uterque delinquens voto simplici castitatis ligatus est, & a fortiori, si vir delinquens habeat votum solemne castitatis, uti sacerdotes & Religiosi; ut sacrilegi tamen non puniuntur, sed solum ut fornicarii, in foro externo.

8 Dico 7. *Lenocinium* est delictum quo virgines vel aliæ feminae, aut, quod deterius est, liberi vel uxor prostituuntur aliis ad illicitum commercium carnale. Si parentes prostituunt liberos, vel maritus uxorem, probabiliter poena est gladius, per *l. 2. §. 2. ff. ad L. Jul. de adult.* Si prostitutio fiat ab aliis personis, est arbitraria, v. g. fustigatio, relegatio, præcisio aurium &c. pro qualitate delicti & personarum.

9 Dico 8. *Adulterium* striete acceptum, quod *can. 2. caus. 36. q. 1.* dicitur *alieni thori violatio*, de Jure Canonico Divino & naturali est concubitus cum conjuge alieno vel aliena, seu est concubitus mariti, vel uxoris, cum persona extranea, soluta, vel ligata matrimonio alio. Si maritus cum soluta, vel uxor cum soluto commisceatur, vocatur adulterium *simplex*. Si vero utraque pars delinquens est in conjugio, si nempe maritus cum aliena conjuge, vel uxor cum alieno marito congre- diatur, *duplex* appellatur. De Jure Civili proprie adulterium non committitur, si maritus peccet cum soluta. *l. 6. §. 1.* ibi: *proprie adulterium in nupta committitur*, & *l. 34. ff. ad L. Jul. de adult.* Sed hodie etiam in foro Civili maritus cum soluta peccans habetur pro adultero. Omne adulterium præter peccatum luxuriæ involvit quoque peccatum injustitiæ, non obstante, quod forsan maritus consentiat in copulam conjugis cum alio; nam contrariam propositionem damnavit Innoc. XI. Poena adulterii alia est Criminalis, alia Civilis, infligenda per Judicem post institutam actionem Criminalem vel Civilem, & probato sufficienter adulterio. Poena *Criminatis* de Jure Civili *Legis Julæ de adulteriis* olim erat deportatio seu exilium, postea gladius, quem rigorem respectu mulierum adulterarum mitigavit Justinianus (an ejus uxor Theodora?) & virgis cæsas jussit detrudi in Monasterium: sed Carolus V. in *Constit. Pœnali art. 120.* ut volunt Interpretes, innovavit poenam gladii. Verum hanc in praxi fere nullibi, propter primum saltem adulterium, irrogari experientia docet, sed puniri consuevit vel multa pecunia- ria, vel relegatione, vel statione ante fores Ecclesiæ cum accensa candela, vel etiam virgis, aut alia poena pro diversa locorum consuetu-
dine.

dine vel statuto. Quomodo gradatim puniatur adulterium, vel puniendum esset in Bavaria, *videre est, tit. 9. art. 2. seqq.* ac in *Novella seu Mandato* de anno 1635. ubi poenæ exasperantur, & secundum (postquam nempe jam semel quis ob adulterium punitus est) cum conjugata commissum gladio puniri jubetur. Expedit autem severe puniri adulteria, ne huic gravissimo sceleri ansa præbeatur. De Jure Canonico Laici excommunicari, feminae in Monasterium detrudi poterant. *c. 6. h. t. c. 19. de conv. conjug.* Clerici autem deponi, & in Monasterium detrudi. *can. 10. 11. d. 81.* cui hodie succedit vi consuetudinis incarcerationio, vel multa pecuniaria, vel alia poena arbitraria. *Civilis poena est divortium*, quod coniux innocens instituere potest, de quo ad *tit. de divortijs* lib. IV. & amissio dotis, vel donationis propter nuptias, quam a parte adultera lucratur innocens. Actio, qua petitur divortium, secundum quid est Criminali privata, & *mixta inter Civilem & Criminalem* appellatur *c. 5. de Procurat. in f.*

10 Quæres, an uxor adultera, quæ prolem concepit & peperit ex adulterio, teneatur in conscientia, id manifestare marito, vel proli spuria, ne maritus in aliena prole nutrienda, & liberi legitimi vel alii hæredes in successione hæreditaria, damnum patiantur? R. Quamvis talis adultera (uti & adulter, cujus est proles) teneatur pro possibili tale damnum cavere vel ex bonis adulteri, vel ex suis paraphernalibus, vel parcius vivendo, vel proli spuria suadendo ingressum in Religionem successionis incapacem &c. si vero neque id possit efficere, ordinarie tamen suum delictum manifestare non tenetur viro propter manifestum periculum vel mortis sibi aut proli adulteræ imminenti, vel perpetuæ

tuz exprobrationis, rixarii, odiorum inter conjuges, vel propinquos, aut divortii &c. minus vero proli adulterinæ, quia hæc non tenetur credere matri, id etiam juranti, ut notant DD. Accedit, quod sæpe præsumi possit, maritum & ejus liberos legitimos malle aliquod pati præjudicium in bonis fortunæ, quam uxorem vel matrem suam, ita confundi vel coram se tantum, præsertim si foret periculum diffamationis etiam apud alios, ex qua in se quoque redundaret aliqua macula; opprobrium, tristitia &c. ubi hujusmodi causæ excusantes non adsunt, utique teneretur suum aperire delictum aliis graviter perniciosum adultera.

II Petes, a quo alenda sit proles, ex fornicatione, stupro, adulterio, vel alio illicito concubitu nata? R. Per se ab illo, qui pater est prolis (excepto alimento lactis) usquedum se ipsam alere possit labore &c. nisi nempe ob paupertatem pater non posset; tunc enim mater, & si neque huic suppeterent media alendi, avus paternus, & in hujus defectu maternus teneretur. text. DD. in c. 5. de eo, qui duxit, & l. 5. §. 1. ff. de agnosc. lib. Molin. tr. 2. d. 168. n. 11. seqq. Berlich. p. 5. concl. 38. n. 41. seqq. In dubio, quis pater sit, eo quod femina cum pluribus rem habuerit, attendendum erit, respectu cujus coincidat tempus partus, ubi quandoque creditur juramento feminae. Berlich. n. 57. &c. Si ex circumstantiis deprehendi nequeat, quis sit pater, tunc singuli, qui cum femina congressi sunt, pro rata debent concurrere ad alendam prolem; nisi de unius tantum congressu constaret, reliqui autem negarent, tunc enim huic soli incumberet hoc onus: si tamen contra alios militarent graves præsumptiones de habito congressu, deberet feminae deferri juramentum, quo se purget a suspi-

ſuſpicionē fornicationis cum aliis vel alio habitæ, certumque proliſ patrem prodat. Konig *b. n.* 30. cum Carpzov. &c.

12 Notandum præterea eſt 1. quod pro foro interno ſpecialis malitia adulterii, ſacrilegii, inceſtus (exponenda in Confeſſione Sacramentali) præter peccatum contra caſtita-tem contrahatur etiam per tactus impudicos, oſcula laſciva, & amplexus vel compreſſiones libidinoſas perſonæ conjugatæ, voto caſtita-tis obſtrictæ, vel conſanguineæ aut affinis, licet concubitus perfectus non acceſſerit. 2. Non ſolum marito licitum eſſe propter adulterium criminaliter accuſare uxorem, ſed etiam uxori maritum. *can. 22. & ſin. cauſ. 32. q. 5. Conſtit. Pæn. Caroli V. art. 120.* licet olim *l. 1. C. ad L. Jul. de adult.* id uxori non fuerit permiſſum. Ratio datur in *can. 4. cauſ. cit. q. 1.* quia vir & uxor non judicantur ad imperia, h. e. inæqualiter. 3. Delicta carnis recensita, cum ſoleant committi in occulto ac ſine arbitris, probari in Judicio poſſe etiam per præſumptiones violentas, ex talibus indiciis ortas, quæ faciunt moralem certitudinem. per *c. 12. de Præſ. l. ſin. C. de probat.* ut ſi ſolus & ſola uno in lecto deprehenſi ſint &c. Maſc. *concl. 27.* Farinac. in *Praxi Crim. de delictis carnis &c.* 4. Judicem in præſatis delictis, quia ſunt mixti fori, tam Eccleſiaſticum quam Sæcularem eſſe quidem poſſe. per *l. 30. C. ad L. Jul. de adult. c. 8. de for. comp. c. 5. de Procur. &c.* in Praxi tamen contra Laicos procedere non ſolere Judicem Eccleſiaſticum. Ubi tamen ob adulterium agitur ad divor-tium, Judex Eccleſiaſticus, & ubi agitur principaliter ſuper cauſa dotis, vel ad intereſſe temporale, velut ad reſtitutionem eorum, quæ maritus impendit in prole adulterina &c. Sæcularis privative competens eſt.

13 Dico 9. *Vitium contra Naturam*, quod in genere luxuriæ turpissimum & nefandissimum dicitur, distinguitur in tres species. Prima vocatur *Sodomia*, aliaque est *perfecta*, quando coeunt duo ejusdem sexus, mas cum mare, aut femina concumbit cum femina: alia autem imperfecta, quando quidem servatur diversitas sexus, non tamen vas naturale sed coitus fit in parte corporis non ordinata ad generationem. Secunda est *Bestialitas*, seu coitus, vel commixtio hominis cum bruto animali qualicumque. Quo etiam referre potes concubitum cum dæmone in hominem se transfigurante. Tertia & infima est *Mollities* seu *Pollutio*, quæ est voluntaria humani seminis effusio absque omni concubito, quæ nunquam fit sine peccato mortali, si studiose procuretur, aut cum plena deliberatione admittatur. Hæc, quia vix unquam ad forum contentiosum deducitur, poenam ordinariam in Jure non habet. Concubitus *cum dæmone*, cum non facile contingat, nisi apud magos & sagas, una cum magia plectitur. *Bestialitas* punitur igne, ita ut non tantum homo (ordinarie tamen prius suffocatus vel capite plexus) sed etiam brutum consumatur flammis. *Constit. Pen. Carol. V. art. 116.* Ubi eadem poena ignis statuitur in *Sodomiam perfectam*; quam tamen Jus antiquum l. 1. §. 2. ff. de Extraord. crim. & maxime l. 31. C. ad L. Jul. de adult. solum gladio puniebat. De Jure Canonico sodomie perfectæ reus, si Laicus est, excommunicari, si Clericus, ab Ordine depositus & beneficio privatus in arctum Monasterium detrudi debet. c. 4. de Excess. Prælat. imo S. Pius V. in *Const. Horrendum*. Clericos, saltem si hoc crimen frequentius commiserint, idque notorium sit, degradatos tradi voluit Curie seculari secundum Leges Civiles puniendos.

Jam

Jam de speciebus Luxuriæ non consummataæ, in quibus non fit effusio seminis.

14 Dico 10. *Delectatio Veneræ*, quæ etiam dicitur *carnalis* vel *turpis*, aut *morosa*, studiose quæsitæ, vel voluntarie admissa, in personis solutis semper est peccatum mortale (& in personis voto castitatis ligatis accedit insuper nova malitia sacrilegii) licet sistatur in tali delectatione. Ita communissima ex SS. litteris *Matth. 5. v. 28.* & *Eph. 5.* Ratio, quia talis delectatio ex natura sua & per se tendit ad profusionem seminis tanquam commotio spirituum genitalium, ac seminis, etsi per accidens effusio non sequatur. Et nisi Natura talem delectationem sub mortali prohiberet, pronissimum foret in tanta hominum fragilitate ulterius progredi, sæpissime effundi ac frustrari semen humanum cum gravissimo propagationis humani generis præjudicio. Atque hæc doctrina ita est vera, ut oppositam ne quidem probabilem censeam.

15 Dixi 1. *Delectatio*, seu complacentia in objecto turpi, ad luxuriam seu Venerem spectante, atque orta ex cogitatione circa rem veneræ, v.g. circa fornicationem præteritam vel futuram &c. Dixi 2. *Veneræ, Carnalis*, vel *Turpis*, quæ nimirum sentitur circa partes genitales per commotionem seminis vel spirituum generationi deservientium, quæ a quibusdam subinde etiam vocatur *sensitiva* vel *sensualis*, sed hæc, si presse sumatur, est illa delectatio, quæ a sensibus percipitur ex proportionem & connaturalitate, quam res habent cum organo alicujus sensus, & fere circa pectus, vel aliquem sensum, auditus, tactus &c. per motum spirituum vitalium sentitur, cujusmodi delectatio percipitur ex tactu holoserici mollis, aut felis blandæ, auditu Musicæ aspectu picturæ, odoratu floris,

floris, gustu sacchari &c. & hæc per se vacat culpa, nisi præcise sistatur in ea; tunc enim foret peccatum veniale propter aliquam inordinationem. Dixi 3. *Morosa*, quando nempe voluntas delectationem advertens *moratur*, & sic se detinet in ea, quod fieri potest in unico instanti: unde *morosa* non dicitur a mora temporis, sed a detentione, approbatione, & consensu voluntatis in eam, licet non detur consensus in aliquod turpe opus; nam aliud est consentire in delectationem, & aliud in opus turpe externum, quæ duo imperiti sæpe non distinguunt. Dixi 4. *Semper est peccatum mortale*, ut adeo in re delectatione venerea non detur parvitas materiæ, quamvis ob imperfectionem actus, seu propter defectum plenæ advertentiæ, deliberationis; aut consensus in illam non plene liberi, aut propter admissam aliquam negligentiam, tarditatem, oscitantiam in repellenda cogitatione turpi ad turpem delectationem provocante, fiat peccatum veniale. Dixi 5. *Studiose quesita*, hæc voluntarie intenta per cogitationem de re turpi ad capie-ndam delectationem. Dixi 6. *vel voluntarie admissa*, licet prius non ea intentione cogitatum sit de re turpi, modo postmodum oborta tali cogitatione cum plenâ advertentiâ ad malitiam, & deliberatione, approbetur, ametur, & acceptetur cum consensu voluntatis delectatio. Dixi 7. *Licet sistatur in tali delectatione*; si enim accederet desiderium efficax adulterandi, fornicandi, impudicos tactus exercendi &c. esset specie diversum peccatum, in Confessione exprimendum, & si tale desiderium ferretur v.g. erga personam matrimonio ligatam, etiam hoc foret exprimendum.

15 Quæres, an etiam semper sit peccatum mortale per cogitationem de re turpi, vel per actum
exter-

externum sensitivum, dare causam delectationi vel commotioni venereæ? R. 1. generaliter: si delectatio non quærat, nec voluntarie admitatur; seu si consensus in eam, aut periculum consensus proximum, non accedat, nunquam est peccatum mortale; nam aliud est delectatio venerea, in quam consentitur, ac in qua non dari parvitatem materiæ diximus, & aliud est causa delectationis & commotionis carnalis, non tamen quæsitæ vel admittæ. Karchne in *tractat. de actib. human. diff* 1. n. 721. dicit, non quidem dari parvitatem materiæ in delectatione venerea directe voluntaria, bene tamen in indirecte voluntaria, dum nempe aliquis vult causam illius absque consensu vel periculo proximo consensus in eam. R. 2. specialiter. Si cogitatio de rebus venereis sit mere speculativa, seu talis, quæ quidem proponit objectum delectabile, sed non delectabiliter, & modo provocante ad delectationem carnalem, atque sistit in sola contemplatione objecti, per se nullum est peccatum, si talis cogitatio fiat ex rationabili causa, etiam tunc, quando per accidens contra, vel præter intentionem moventur spiritus carnales, & sequitur motus sensibilis, uti si quis studet Casibus, explicat materiam luxuriæ, aut si Confessarius legit, audit, loquitur, declarat turpia. Ratio est, quia non placet res cogitata, sed cogitatio, seu cognitio & notitia veritatis, quam quis speculando assequitur, vel ex justa causa applicat, & cogitando tractat. R. 3. si cogitatio sit practica, qua nimirum cognoscitur objectum turpe modo delectabili & provocante ad delectationem sensibilem vel carnalem, ita ut moveantur spiritus carnales, tunc, si parum dumtaxat, vel mediocriter tantum ex se, excitat commotionem spirituum genitalium, talis

talis vero cogitatio absque iusta causa excusante suscipitur, peccatum est veniale tantum, nisi forte apud valde debiles per accidens sit periculum proximum consensus in ipsam delectationem veneream. Si vero illa cogitatio practica de se est vehemens, ac ex natura sua vehementer provocat venerem, & proxime ad pollutionem, est peccatum mortale, si voluntarie foveatur talis cogitatio, & necessitas valde urgens non exposcat talem cogitationem, & periculum consensus in delectationem non absit, Cardenas in *Crisi disp.* 42. n. 118. 117. 131. 138. Karchne *loc. cit.* n. 83. R. 4. de actibus externis, qui possunt vel solent excitare motus carnales, fere idem dicendum, quod respondi de cogitatione interna practica: si enim solum modice, vel mediocriter excitant, & iusta est causa tales actus exercendi, & periculum consensus in delectationem abest, tunc nullum est peccatum, ut si quis ex equitatione, tactu rei mollis, aspectu feminae in vultu &c. experia-
tur ejusmodi motus: veniale autem, si sine iusta causa exerceantur: mortale vero, si ex natura sua valde vehementer provocent ad delectationem carnalem ex una, ex altera vero parte non urgens adsit necessitas ponendi tales actiones, & periculum consensus proximum non absit, uti foret aspectus vel tactus non obiter aut fortuitus partium obscenarum alieni corporis, maxime diversi sexus. Sed de his actibus externis in specie ulterius

16 Dico II. Aspectus rerum de se non inhonestarum, & non provocantium ad commotionem carnalem, licet hæc præter intentionem sequatur, at sine periculo consensus, culpa vacat. 2. venialis tamen culpa erit, si per se possit ac soleat in aspiciente leves motus excitare, & fiat sine iusta
cau.

causa, v.g. ex curiositate, atque sine animo Venero, periculoque consensus in delectationem. 3. gravis autem, si objectum sit valde turpe, per se graviter libidinem provocans quoslibet (seclusa necessitate aspiciendi, & stante periculo proximo consensus) vel si intendatur delectatio Venerea per aspectum etiam de se non invere-
cundum, ut si aspiciatur ex tali intentione facies feminæ. P. Sporer & communis.

17 Dico 12. Verba turpia, lectio obscœnorum, spectatio comœdiarum turpium, cantiones inhonestæ, gestus, litteræ, vel dona amatoria, si fiant tantum ex levitate, curiositate, ostentatione ingenii, vano solatio &c. absque scandalo aliorum, & delectatione Venerea propria, uti & risus ad turpiloquium, non sunt mortalia peccata; bene tamen, si fiant animo impuro & cum delectatione turpi, directe intenta, vel deliberate admissa, aut cum gravi scandalo seu periculo ruinæ spiritualis aliorum. Sanch. *de Matrim.* l. 9. d. 46. n. 31. seqq. Filliuc. Busembaum &c.

18 Dico 13. Choreæ secundum se non sunt malæ, nec actus libidinis, sed lætitiæ, facile tamen fiunt malæ, vel venialiter propter vanitatem, petulantiam, amorosa verba vel gestus &c. vel mortaliter propter pravam intentionem se vel alios concitandi ad libidinem per oscula, tactus impuros, gestus graviter scandalosos &c. La Croix l. 3. p. 1. n. 887. & alii.

19 Dico 14. Oscula non obscœna, uti & amplexus, si fiant officii causa vel ex more patrio, vel amoris aut benevolentiae augendæ ergo, non sunt peccata, licet per accidens suboriat commotio & delectatio Venerea, modo absit consensus in illam. Si autem fient ex vanitate, levitate, petulantia, joco, vel etiam sensualitate, prout hæc dicit sensualem ac naturalem affectum, non delecta-

tionem Veneream, sunt peccata venialia, uti & oscula teneræ ætatis ex affectuoso amore: licet (at citra consensum vel periculum consensus) sequatur commotio Venerea & delectatio, aut secutura prævideatur; quia tantum indirecte est voluta in causa, non mortaliter peccaminosa. Si vero oscula figantur cum ardore vel mora, vel in parte valde impudica, aut si intendatur ad percipiendam delectationem Veneream, licet nihil aliud intendatur, & absit periculum consensus in ipsam pollutionem, sunt peccata mortalia, ut constat ex decisione Alexandri VII. oppositam propositionem ordine 40. damnantis. Sanchez, Sporer, Diana, la Croix n. 893. seqq.

20 Dico 15. Tactus proprii vel alieni corporis in parte honesta, si sunt ex causa rationabili, vel juxta morem patriæ, non malo fine, culpa vacant, licet præter intentionem & absque periculo consensus oriantur commotiones turpes. Si vero fiant ex joco, levitate, petulantia &c. etiam in parte nuda alieni corporis, ejusdem tamen sexus, vel super vestes alterius sexus, vel in animalculis etiam ad genitalia, ordinarie peccatum est tantum veniale, si absit periculum proximum consensus in delectationem veneream, quæ inde fors oritur. Si autem per tactum proprii vel alieni corporis intendatur delectatio venerea, vel etiam omnino pollutio, vel deliberate admittatur, clare est peccatum mortale, uti & si tactus contingat in partibus inhonestis alieni corporis, maxime alterius sexus. La Croix n. 887. cit.

21 Dico 16. Ponere actiones de se honestas, vel saltem indifferentes, quas tamen suadet aliqua causa necessitatis vel utilitatis, vel etiam aliqua naturæ convenientia, quamvis prævideatur inde oritura commotio & delectatio carnalis, vel etiam ipsa pollutio, modo absit periculum con-

fca-

sensus in illam, nullum est peccatum, ut est audire, dirigere, vel, ubi opus est, interrogare poenitentes turpia confitentes, legere libros de rebus obscenis studii causa, tangere proprium corpus ex justa causa, caute loqui cum femina, edere ac bibere servata temperantia &c. Veniale autem erit ponere actiones illicitas, etiam ad genus Luxuriæ pertinentes, quæ secundum & per se solum leviter influunt in commotionem carnalem vel pollutionem, ac ideo solum leviter in se peccaminosæ sunt, licet prævideatur commotio carnalis, vel etiam pollutio, at sine periculo consensus, uti est cogitatio practica de objecto venereo tepida, tactus manuum feminæ, verba amatoria, & universim illi aspectus, oscula, tactus &c. quos superius diximus non excedere peccatum veniale. At vero ponere actiones in genere Luxuriæ illicitas, quæ per se vehementer provocant venerem, & ex natura sua tendunt ac graviter influunt ad commotionem carnalem aut pollutionem, licet abesset periculum consensus in eam, peccatum mortale est, nisi urgens necessitas eas ponendi daretur sine periculo consensus proximo, uti est cogitatio practica vehemens voluntarie habita, osculum lascivum, aspectus vel tactus valde impudicus non obiter factus, v. g. pudendorum alterius sexus. Ratio, quia, sicut delectatio venerea & pollutio, voluntarie admissa vel procurata, jure naturali graviter est prohibita ac intrinsece mala, ita & illius causam de se efficacem ponere, nam quando graviter illicitum est directe aliquid velle, etiam graviter est illicitum indirecte & in sua causa illud velle. Vid. Sanch. d. 45. n. 4. 24. 25. &c. Karchne n. 79. 38. &c. Notant insuper DD. quod idem intelligendum sit de distillatione, quod dicitur de pollutione, *Distillatio differt a Pollutione* per hoc, quod

quod in pollutione effundatur verum semen ad generationem destinatum, & ordinarie cum vehemēti delectatione motuque carnis, in distillatione vero humor quidam subtilior, inter semen & urinam medius, ordinarie cum minori delectatione & carnis commotione, imo quandoque imperceptibiliter seu absque carnali motu.

Objic. 1. Grave peccatum est ponere actionem de se licitam, si ex ea prævideatur secuturum homicidium, fornicatio &c. ergo etiam, si ex ea prævideatur secutura pollutio, a fortiori, si illa actio in genere luxuriæ est illicita: ergo primum & secundum membrum non est verum. 2. Si pollutio est intrinsece mala, tunc datur obligatio in somno naturaliter cœptam reprimendi omni possibili modo: sed hoc est contra communem. R. ad 1. *N. conf.* nam homicidium, causat damnum irreparabile, & fornicatio non sequitur nisi ex causis per se ordinatis ad coitum, quæ non verificantur de pollutione; nam hæc sequi potest ex causis licitis, vel leviter tantum illicitis, & per se cum illa non connexis: ergo tales causas pollutionis ponere non ita est prohibitum, sicut ponere causam homicidii aut fornicationis. Vid. Sanch. n. 14. Karchne n. 43. 44. 78. Ad 2. *N. sequelam*: est quidem obligatio non promovendi, vel positive non cooperandi ad cœptum aliunde naturalem seminis fluxum, non tamen impediendi vel cohibendi, ne natura aliunde, v. g. in somno, irritata se exoneret; hoc enim non est procurare, sed pati vel permittere fluxum humoris, ne corruptus noceat. Sed, ut evitetur consensus, omni modo cavendum, DEUS rogandus, mens avertenda, manus cohibenda &c.

22 Quæres, an hucusque dicta de delectatione Venerea, osculis, tactibus &c. etiam procedant.

in conjugibus? 2. item in sponſis? R. ad 1. Conjugibus licent delectatio Venerea, affectus, turpiloquia, oscula, tactus etiam impudici &c. si referantur ad copulam, qua concipi possit proles; cum, ubi finis est licitus, etiam media ad illum ordinata non sint prohibita: si tamen hæc ordinarentur *præcise* ad augendam voluptatem, secluso pollutionis periculo, essent peccata venialia, sicut ipsa copula *præcise* ordinata ad voluptatem, eo quod inordinatio sit *præcise* in voluptate quiescere; sicut edere & bibere *præcise* ideo, quia percipitur inde voluptas, inordinatum est: pariter, si dictos actus exercent conjuges absque animo perveniendi ad copulam, aut sine alia causa, v. g. ad conservandum amorem conjugalem, & absque periculo pollutionis, peccatum foret veniale. Si tamen exercent actus sodomiz imperfectæ proximos, vel congrederentur modo valde dedecente, ac tali, ut per se proles concipi non possit, vel pollutionem procurarent, vel semen perderent studiose aut voluntarie, essent peccata gravia contra naturam. Sanch. l. 9. d. 45. Dian. Gob. Karchne, & alii. Qua in re habent conjuges, ut attendant. Et utinam non toties abuterentur suo statu (in quo multa ipsis licent) & non turpissime peccarent!

23 R. ad 2. Sponſis, sicut copula & pollutio, non minus ac solutis, graviter est prohibita, ita & delectatio carnalis proxime ad pollutionem disponens, cum sit inchoatio illius, uti & actus impudici, de se vehementer provocantes ad venerem, etiam secluso pollutionis periculo, iisdem graviter sunt illiciti. Licent tamen ipsis actus pudici, in signum benevolentiz exerciti sine pollutionis periculo, uti amplexus, oscula, & tactus non impudici, locutiones amatoriz,

De raptoribus, incendiariis, &c. 797
toriz, aspectus affabiles; quia sponsalia dant jus
ad talia amoris & benevolentiz signa ad conciliandum futurum matrimonium; quamvis & ista
ego dissuadenda censeam ob periculum progrediendi ulterius. Vid. Sanch *disp.* 46. *lib.* 9. *cit.*

T I T U L U S X V I I .

De Raptoribus, Incendiariis, & Violatoribus Ecclesiarum.

S U M M A R I U M .

1. *Quinam sint Raptores, Incendiarii, & Violatores Ecclesiarum: quid & quotuplex Rapina, Incendium, Sacrilegium.*
2. *Quae sit poena Raptoris, vel Rapinae.*
3. *Quae Incendii Dolosi, & Culposi.*
4. *Et quae Violationis Ecclesiarum.*
5. *An praesumendus sit dolus, vel culpa, casu qua oritur Incendium, & nescitur origo.*

I Am sequuntur delicta, quibus laeditur proximus in bonis & rebus fortunae, nimirum rapina, a qua hoc loco Raptores incendium, a quo Incendiarii, & violatio ac spoliatio Ecclesiarum, a qua Violatores Ecclesiarum denominantur, & hoc titulo explicantur; dein furtum, usura, crimen falsi, sortilegium, & collusio, quae in sequentibus. Porro Rapina, nempe rerum (de Raptu enim personarum in *rit. praed.* & *rit.* 1. *lib.* 4. jam actum est) strictè sumpta definitur esse *injusta rei alienae mobilis per vim facta ablatio, lucri faciendi causa*: adeoque differt a furto, quod fur auferat rem occulte & sine violentia ac nemine resistente, licet subinde per violentiam aut effractionem

Cc 2 nem

nem sibi viam faciat ad auferendum : Raptor autem violente & manifeste rem extorqueat, ac duplicem inferat proximo injuriam, unam in rebus, uti fur, alteram ipsi personæ: quare & duplicem contrahit obligationem, restituendi rem ablatam, & satisfaciendi personæ pro illata injuria. Differt quoque a *Prædatione*, quam etiam vocant *viarum grassationem*, vel barbare *Roboriam*; quod hæc superaddat insidiosam in viis, five publicis five privatis, aggressionem, at citra occisionem. Per *vim* intelligitur tam *privata*, quæ fit sine armis, quam *publica*, quæ fit cum armis: nihil tamen interest, an vis inferatur actu, vel solum paretur contra resistantem; nec an quis vim inferat per se ipsum, vel per alios auxilium ferentes. *Incendium* est damnum igne datum; quando nempe quis ædificia, domos, prædia, pagos, oppida, Ecclesias, aut bona aliena, segetes, foenum, fructus appposito igne incendit ac devastat: si id fiat dedita opera, deliberate, ac dolo malo, *Dolosam*: si non studiose, at non sine culpa negligentia vel imprudentia, *Culposum*: si sine dolo & culpa, *Casuale* nuncupatur; quod nempe prævideri, vel prævisum averti non potuit. *Violatio Ecclesiarum* hic dicit violentam effractionem locorum sacrorum cum spoliatione, atque involvit sacrilegium, quod tripliciter committi potest: si res sacra de loco sacro: res sacra de loco non sacro: si res non sacra de loco sacro (ibi deposita) surripiatur.

2 Dico 1. Poena Raptoris de Jure Civili est duplex, Civilis & Criminalis: *Civilis*, si agatur civiliter actione vi bonorum raptorum, & hæc actio instituitur intra annum utilem, est quadruplum, cui tamen simplum seu persecutio rei ablata inest, *Pr Inst. & l. 2. C. de vi bonorum raptorum* ubi etiam

conceditur actio furti contra Raptorem. *Criminalis*, si agatur criminaliter ad vindictam publicam, est poena extraordinaria, *l. ult. ff. de privat. delict.* nisi accesserit qualitas prædationis; tunc enim est poena capitalis, *l. 28. §. 10. ff. de poenis*, etsi unica vice contigisset. *Const. Pæn. Caroli V. art. 126.* Hodie proin rapina accensetur delictis publicis; cum tamen olim inter privata numerari consueverit. In Germania fere solet esse poena gladii cum impositione cadaveris ad rotam. Actio *vi bonorum raptorum* & actio furti in multis hodie locis videntur exolevisse, postquam rapina & furtum publicis vindicantur poenis. D. Greneck *h. n. 6.* De Jure Canonico raptor excommunicari jubetur, & nisi plene satisfecerit, ipsi neganda absolutio, atque, si renuat satisfacere, mortuo sepultura sacra, *c. 1. 2. 3. b. t.*

3 Dico 2. Poena incendii dolosi de Jure Civili moderno est ignis, & vivi comburium. *Constit. Carolin. art. 125.* vi consuetudinis tamen vel statuti alicubi solent prius strangulari, & tum corpore rogo injici, ad evitandum desperationis periculum. Dixi, *Dolosi*: *Culpsum* enim pro qualitate culpæ, latæ, levis, levissimæ puniri arbitrarie potest; cum neque lata culpa in delictis æquiparetur dolo; locum tamen habet actio Civilis ad reparationem damnorum & interesse, ad quod ante sententiam non obligatur, qui per culpam mere juridicam fuit causa incendii non conjunctam cum theologica, bene tamen, si culpa theologica, saltem gravis, intervenisset: Incendium *Fortuitum* vel *Casuale* nulli subjacet poenæ. De Jure Canonico qui templa & loca sacra aut religiosa dolose incendunt, ipso facto sunt excommunicati, qui loca profana, præter poenitentiam trium annorum excommunicandi, *can. 31. 32. caus. 23. q. 8. c. 19. de*

sent. Excomm. c. 6. de injur. Sed nec isti, nec illi absolvendi sunt, vel in loco sacro sepeliendi, nisi prius damna data resarciverint, *can. 32. cit. c. 5. b. t.* ubi insuper obligatio resarciendi transire dicitur ad hæredes injuste damnificantium, nempe in quantum patitur hæreditas.

4 Quæres, quid præsumendum, dolus, culpa, aut casus fortuitus, si v. g. in ædibus ortum sit incendium, nesciatur tamen, quo authore vel origine? R. Dolus non præsumendus per *l. 6. C. de dolo malo*, bene tamen aliqua culpa inhabitantium in genere, per *l. 3. §. 1. ff. de Off. Præf. Vig.* nullius tamen in particulari præsumenda est culpa, nisi post inquisitionem gravia contra aliquem indicia deprehensa sunt. Quamdiu autem de nullo ex domesticis in particulari præsumi potest culpa, nec paterfamilias, nec ullus alius compelli potest ad reparandum damnum incendio datum aliis. *Gail. 2. obs. 21. n. 4 seqq. Harpprecht §. 14. Inst. de L. Aquil. n. 9. & alii ex l. 23. in ff. de R. J. contra Fachin. VVesenbec.* Si vero certo, saltem præsumptive, constet de alicujus determinati culpa; vel is est paterfamilias ipse, & conveniri potest ad reparanda damna, vel est unus ex famulis, & tuoc paterfamilias, si famulus deliquit extra officium suum, ad quod assumptus est, aut pro diligente semper habitus, conveniri nequit. *P. Schmalzgrueber b. t. n. 97. 98. cum Masc. Farinac. Carpz.*

5 Dico 3. Poena violationis Ecclesiarum de Jure Civili antiquo fuit varia, hodierno autem *Carolin. Const. art. 172. seqq.* sic punitur: si quis etiam, sine effractione, aufert sacram hierothecam, cum hostia consecrata, vivus est comburendus: si aliud vas sacrum, aureum, vel argenteum, patenam vel calicem, etiam extra locum sacrum, aufert; item si furandi causa effringit, vel dolosis

instrumentis aperit, templum, sacrarium, sacristiam, cippum, vel capsam eleemosynariam, alio mortis genere plectendus est: si vero sine effractione res sacras minoris considerationis, v. g. candelabrum, mappas altaris, aut res profanas in Ecclesia depositas aufert, sicut fur profanus, poena tamen non ita facile mitigata, puniri debet. De Jure Canonico, qui cum effractione spoliant Ecclesias, ipso facto dicuntur excommunicati, c. 22. de sent. Excomm. (quæ excommunicatio, secuta denuntiatione, reservatur Pontifici) neque absolvendi sunt, vel in loco sacro sepeliendi, nisi pro posse prius satisfecerint, uti de Incendiariis dictum.

TITULUS XVIII.

De Furtis.

SUMMARIUM.

- 1 Quid sit furtum.
- 2 Quotuplex; Præsertim quid magnum & parvum.
- 3 Quinam reos se faciant furti.
- 4 An, qui in necessitate aliquid auferunt.
- 5 Quæ dentur actiones ex furto.
- 6 Quæ sit poena furti.

1 **F**urtum, quamvis sub eo late accepto veniat omnis injusta rei alienæ acceptio vel usurpatio, proprie tamen sumptum a Legistis ex §. 1. Inst. de obl. quo ex del. definitur esse *contractatio fraudulosa rei, vel usus, aut possessionis, lucri facienti causa*. Dicitur 1. *contractatio*, seu talis acceptio, per quam res de loco in locum movetur. 2. *fraudulosa*, id est, occulta, inscio & invito domino, qui nempe quodcumque jus reale habet in re, cum

dolo, & scientia, rem esse alienam, sine vi tamen. 3. rei, scilicet alienæ, & corporalis; nam jura incorporalia, servitutes, actiones &c. cum tangi non possint, occupari potius, vel usurpari dicuntur, quam contrectari, vel auferri, uti & res immobiles. 4. *usus*, ut si quis re deposita, vel in pignus data, clam utitur & fraudulenter. 5. *possessio*, ut si quis, licet dominus sit, possessionem vel detentionem rei, alteri competentem, occulte aufert, v.g. debitor rem alteri in pignus datam. 6. *lucri faciendi causa*, unde, qui rem alienam contrectat malitiose destruendo, lacerando, in ignem projiciendo, non fur, sed damni injuria dati reus est. Cum dicta definitione taliter explicata quoad substantiam convenire videtur definitioni furis, quam cum S. Thoma communiter tradunt Theologi his verbis: *Furtum est occulta acceptio rei alienæ, domino rationabiliter invito*. Ratione rei ablata sortitur varia nomina: ac species: si homo liber etiam abducitur, *Plagium*: si pecora ex pascuis, *Abigeatus*: si pecunia publica, seu ad ærarium Republicæ vel ad fiscum Principis pertinet, ab eo sublegitur, cujus fidei non erat commissæ, *Peculatus*: si vero ab eo, cujus fidei erat commissæ, seu ab administratore retinetur, vel in proprios usus convertitur, *Crimen de residuis* appellatur &c.

2. Furtum dividitur 1. in *simplex & qualificatum*: istud est, quod fit cum violenta effractione, vel armis, ac propterea etiam dicitur *periculosum*: illud, quod fit sine tali circumstantia aggravante, licet forte janua vel arca rumpatur manu, vel aperiatur clave adulterina, aut horreum, vel tugurium effringatur securi, aut de recto removeantur tegulæ. 2. in *manifestum*, quando fur vel in ipso actu deprehenditur, & in clamatur, vel saltem antequam rem deportaverit ad locum illo.

illo ipso die, ad quem deportare destinavit, & ibi permanere: ac in *non-manifestum*, vel, ut loquuntur *nec-manifestum*, quando fur non ita apprehenditur, & inelamatur. 3. in *magnum* & *parvum*: *Magnum* in consideratione iuridica & in ordine ad poenas publicas esse censetur, quod adæquat vel superat 5. solidos in pretio vel valore rei ablatae. *Feud. 27. §. fin. Constit. Carol. V. art. 157. & 160.* Intelligitur autem per *solidum* aureus Hungaricus seu optimus, qui apud nos modo valet 4. florenis & 10. crucigeris. Constitutio Carolina exprimit 5. solidos, id est, per florenos aureos optimos. Proinde *Parvum* erit, si valor rei ablatae non attingat 5. solidos; neque hic attenditur, an pauper vel dives sit, cui aliquid furto subtrahitur. *Magnum* in consideratione theologica & in ordine ad constituendum peccatum mortale, & ad inducendam obligationem gravem restituendi in conscientia, in genere recte dicitur illud, quo aufertur tanta quantitas, ut dominus rationabiliter sit graviter invitus, seu quæ per se apta est causare gravem animi dolorem vel tristitiam in eo, cui aufertur. Quænam autem illa sit quantitas in specie, valde variant Theologi: aliqui statuunt quantitatem absolutam, & respectu omnium, quibus aliquid aufertur, æqualem: alii meo iudicio melius quantitatem respectivam, ita ut major requiratur summa ad furtum magnum apud ditiores, & minor sufficiat apud pauperiores, quibus aliquid sublegitur: & ex his aliqui quantitatem furti magni explicant per monetam pecuniariam, alii, forte melius per victum diurnum, & dicunt, tunc dominum rationabiliter esse graviter invitum, adeoque peccatum mortale committi, quando vel in pecunia vel in aliis rebus tantum aufertur, quantum re-

quiritur & sufficit ad comparandum victum unius diei, proportionatum statui & conditioni personæ, cui aufertur. Nec inde inferas, peccatum grave non esse, si Regi, Principi, vel alteri opulentissimo auferantur duo, tres, quatuor &c aurei, quia his personis vix 10. vel 20. aurei sæpe sufficiunt ad victum unius diei; nam R. quamvis hujusmodi personæ subin in uno die consumant 10. vel plures aureos, iste tamen victus secundum designationem morali judicio factam non censetur esse proportionatus. Accedit, quod, nisi respectu talium personarum duos vel tres aureos, suffragari esset graviter prohibitum, via aperiretur nimis multa suffraganti Principibus &c. cum gravi Reipublicæ, & privatorum etiam, detrimento; cum aliqui haud multum curent peccata venialia. Plura Theologis relinquo. 4. Dividitur in *Primum*, quod non præcessit aliud ab eodem homine commissum, & *Iteratum*, quod post unum vel plura præcedentia ab eodem homine committitur, adæquate & moraliter a prioribus distinctum.

3. Dico 1. Furti reos se faciunt non tantum, qui per se ipsos res alienas fraudulenter subleunt, sed etiam auxilium ferentes, & efficaciter cooperantes mandando, consulendo, consentiendo, approbando, furem cum re furtiva recipiendo, & occultando, de re furtiva participando, rem furtivam emendo, furtum non impediendo, non manifestando &c. §. 12. *inst. de obliq. quæ ex del. l. 48. §. 1. l. 50. §. 1. seqq. l. 52. §. 19. ff. l. 2. & 5. C. h. t. c. 4. eod.* Quæ fere per hos versus exprimantur: *Jussio, Consilium, Consensus, Palpo, Recursus, Participans, Mutus, non Obstant, non Manifestans*. Maxime ista procedunt quoad forum internum, & quoad obligationem restituendi: siquidem in foro exter-

no non omnes illi cooperantes æquali poena criminali afficiuntur cum ipsis furibus, sed solum illi, qui ante furtum cooperati sunt proxime, & efficaciter (ita ut alias furtum non sequeretur) ac lucrandi animo, & qui in ipso actu furti taliter cooperantur, v. g. applicando scalas &c.

4 Quæres, an furti reus fiat (vel rapinæ) qui in extrema vel quasi extrema necessitate surripit, aufert, vel usurpat res ad alium pertinentes, ut si quis alias perire fame, vel incidere in hostes, vel aliud vitæ vel membri amittendi, vel morbi incurabilis, aut saltem gravis contrahendi periculum incurrere deberet, nisi ex alieno acciperet alimenta, vel equum abduceret alienum ad capeffendam fugam &c. R. negative. Ita plerique omnes teste Lugo ex ratione, quia in tali necessitate omnia fiunt iterum communia, sicut erant ante divisionem rerum Jure Gentium introductam, cum ipsa natura velit omnes & singulos homines extreme indigentes ex rebus creatis sustentari & juvari, cui Jus gentium derogare non potuit. Sed estne obligatio iterum restituendi vel compensandi ablatum, casu quo ille, qui surripuit alienum extreme indigeas, postea pervenerit ad pinguiorem fortunam? R. cum distinctione: vel res, quam abstulit vel usurpavit ad succurrendum præsentī necessitati, adhuc extat in se, v. g. equus, quo quis evasit hostes & periculum mortis, & pato dari obligationem restituendi tum propter communem sensum DD. tum quia res aliena clamat ad dominum, & datur radix restitutionis, nempe *res accepta*. Vel res fuit consumpta ab extreme indigenti, v. g. alimenta, vel pecunia, qua sibi procuravit alimenta ad conservandam vitam &c. Et tunc probabilius non est obligatio faciendi compensationem.

nem. Silv. Laym. Barbosa &c. Contra Nav. Covar. Lugo. Ratio est, quia non datur obligatio *ex injusta acceptione*, quia accipiens in extrema necessitate alienum (imo non alienum, cum hoc casu facta sit res accipientis) non egit illicite, nec *ex re accepta*, utpote quæ ponitur non amplius extare, nec *ex contractu*, quia accipiens nullum celebravit: ergo ex nullo capite datur obligatio restituendi, cum alia radix restitutionis non datur. Accedit, quod licite rem consumens acquirit ejus dominium irrevocabiliter, ita ut nihil teneatur amplius restituere, cum talis consumptio sit modus acquirendi dominium, *arg. l. 48. ff. de acquir. rer. dom.* Verum *Objicies*: In extrema necessitate res non fiunt communes absolute, sed solum conditionate; item dominus non absolute consentit in ablationem, sed sub conditione restitutionis, casu quo accipiens poterit, & hinc non acquirit dominium absolute, sed rem accipit quasi mutuam, & sic ex contractu *Mutui* tacite datur obligatio restituendi: ergo. *R. N. ant.* In statu primævo ante rerum divisionem, ad quæ res deveniunt in extrema necessitate, res fuerunt communes non conditionate, sed absolute: deinde in potestate domini non est sub conditione compensationis concedere usum & consumptionem rei, quam Jus Naturæ omnibus voluit esse communem ad tollendam præsentem necessitatem, nec rem, non amplius extantem, concedere per modum *Mutui*, aut translationem domini irrevocabilis, quod jura tribuant consumptioni justæ, impedire.

5 Dico 2. Ex furto pro foro externo dantur duplicis generis actiones: *Civiles & persecutorie rei*, uti vindictio, condictio furtiva, & quæ ad has præparatoria est, actio ad exhibendum, *S. fin. Inst. de obl. quæ ex del. l. 7. ff. de condit. furt. l. 19.*

§. 1. l. 54. §. 3. ff. b. t. Rei vindicatio tanquam actio realis datur domino contra quemcumque rei furto ablatae possessorem : Condictio furtiva, quæ est actio personalis, præter naturam aliarum actionum personalium, quæ alias non domino, etiam conceditur domino ; at contra furem tantum (imo & ejus hæredes, propter singulare odium furum, pro viribus hæreditatis, l. 9. ff. de cond. furt. cum aliæ conditiones ex delicto, rei persecutoriaæ solam dentur contra hæredes, quantum ad eos ex delicto pervenit spectato Jure Civili) ut rem, si extet, restituat, vel, si non extet, æstimationem, quanti nempe post furtum commissum unquam plurimi fuit, l. 7. cit. §. 2. l. seq. pr. & §. 1. Dein dantur & actiones Criminalis, & persecutoria pœnae, nimirum actio vel potius accusatio furis ad vindictam publicam, seu ad pœnas a jure statutas ipsi infligendas, de quibus statim, uti & actio furti duplex, Prætoria ex furto manifesto ad quadruplum, & Civilis ex furto non manifesto ad duplum, cui quadruplo vel duplo simplum, seu persecutio rei, non inest, §. 5. & fin Inst. de obl. quæ ex del. unde & vindicatio, vel condictio furtiva, præter actionem furti intentari potest. An vero pœna quadrupli vel dupli ab usu recesserit, dubitant DD. & tam diu negandum, donec contraria consuetudo particularis loci satis probetur.

6 Dico 3. Pœna furti de Jure Civili, quamvis olim non fuerit capitalis, sed extraordinaria, quia olim fuerat delictum privatum, l. ult. ff. b. t. hodie tamen, si tertium & simplex sit, & unum vel omnia tria simul conficiant 5. solidos, seu constituent furtum magnum, apud viros est suspendium, apud feminas suffocatio in aquis, vel aliud mortis genus, v. g. gladius Const. pœnal.

Carol. V. art. 162. Si vero omnia tria non conficiant 5. solidos, controversia est, an sit poena mortis infligenda; videtur tenendum benignius. Si furtum simplex primum sit magnum, vel secundum, attingens 5. solidos, poena est arbitraria, v.g. positio pro numellis, relegatio &c. si primum & parvum, conceditur actio furti vel quadrupli, & si fur non sit solvendo, compingendus est in carcerem. Vid. *d. Const. Caroli art. 157. 158. 160. 161. 164.* Si denique furtum fuerit qualificatum, seu violentum cum effractione, armis &c. etiam primum & parvum prædicta laquei, vel aquæ, poena punitur, nisi circumstantiæ exigant poenam mortis mutari in gravem corporalem, qualis esset amputatio manus emuculatio &c. *Const. Carol. art. 159.* Quod si fur morte vel alia poena corporali punitus fuerit, & res furto ablata adhuc extet, reddi debet domino, si non extet amplius, neque fur neque hæredes ad aliquid tenentur; cum mors omnia solvat, per *g. fin. cit. l. 2. C. h. t. & Nov. 22. c. 20.* De Jure Canonico poena furti notorii est infamia, consequenter & irregularitas, *c. fin. b. t.* si Clericus de furto magno, vel iterato, convictus fuerit, est depositio verbalis, *can. 12. d. 81.* si depositus non resipiscat, excommunicatio ferendæ sententiæ: si neque tunc se emendet, degradatio & traditio in manus sæcularis Judicis, *c. 10. de Judic.*

T I T U L U S XIX.

De Usuris.

S U M M A R I U M.

- 1 2 Quid & quotuplex sit Usura.
- 3 Usuræ strictæ lucrativæ Jure, etiam Naturali, sunt prohibitiæ.

- 4 5 *At solum conditionato, nisi statutum vel consuetudo illas permittat.*
- 6 *Compensatoria, & moratoria sunt licite.*
- 7 *Quinam sint iusti tituli aliquid exigendi ultra sortem mutuo datam.*
- 8 9 *Nec emptio census realis vel personalis.*
- 10 *Neque cambium, montes pietatis, contractus societatis &c. continent usuram.*
- 11 *Bene tamen contractus Mohatrae, Anatocismus, pactum Antichreseos &c.*
- 12 *An sit obligatio solvendi usuras promissas.*
- 13 *An acceptas restituendi. Et cui.*
- 14 *Quae sint pene usurariorum.*
- 15 *Quid statuatur S. C. Macedonianum &c.*

1 **U**SURA proprie, & objective sumpta, est *lucrum immediate ex mutuo proveniens*: formaliter accepta est conventio vel pactum de tali lucro ultra sortem creditam (seu capitale mutuo datum) dando quasi ex iustitia debitor, ut si mutuos alteri des centum, & stipuleris, ut praeter sortem, seu creditos 100. suo tempore amplius aliquid vel semel, vel singulis annis, v.g. 5. aut 6. aut 10. solvat ex solo titulo *Mutui*. Nec est necesse, ut illud *lucrum*, seu *augmentarium*, consistat in pecunia, sed sufficit, si res alia (vel etiam obsequium, aliunde non debitum) pretio aestimabilis exigatur vel accipiat, quasi debita ex obligatione Iustitiae: necesse tamen est, ut *lucrum* praecise proveniat ex *Mutuo*; si enim proveniret ex alio contractu, emptione, venditione, locatione, conductione, societate &c. Usura non committitur, nisi forsitan *Pactiata*, *Tacita*, aut *Virtualis*, sicut quidam, ut evitent turpe nomen *usurarii*, versute non vocant contractum *Mutui*, sed alium praetendunt, Emptionem &c. ex quo *lucrum* quæ-

quærent ultra sortem: Unde hic etiam exami-
nabimus illa negotia, in quibus intervenire po-
test usura palliata, item alios contractus, qui
videri possunt esse usurarii, non tamen sunt.

2 Dixi autem, Usura *proprie sumpta*, ubi
nempe alius titulus seu justa causa aliquid ultra
sortem accipiendi præter mutuum non interve-
nit, & communiter appellatur *usura lucratoria*;
si enim alius adesset titulus, v.g. damnum emer-
gens, lucrum cessans &c. respectu mutuantis,
usura foret *Compensatoria*, & non tam lucrum,
quam *interesse*, seu *quod interest*, dicendum fo-
ret, quod exigitur & accipitur a mutuatario;
item, si mutuans paciscatur cum mutuatario,
ut si intra certum tempus non reddat mutuum,
propter moram quasi in poenam aliquid solvat
ultra sortem, usura *Punitoria*, vel *Moratoria*
dicitur; demum si ex alio justo titulo, v.g. ex
mera liberalitate mutuarii, vel ratione sta-
tuti vel consuetudinis, quo titulos pariter exa-
minabimus, si aliquid ultra sortem mutuo datam
accipiatur, non datur usura proprie & stricte
dicta, seu mere lucratoria ex Mutuo. *Mutuum*
vero *formaliter* sumptum definitur esse contra-
ctus *realis*, *Juris Gentium*, *Nominatus*, *Uni-*
lateralis, & *stricti juris*, quo *res fungibilis*
(pecunia, frumentum &c.) in alterum trans-
fertur ea lege, ut *res ejusdem generis, quanti-*
tatis, & qualitatis restituatur, scilicet post ali-
quod temporis intervallum morale, intra quod
mutuatarius re mutuo data, cujus dominium
acquirat, uti & utendo consumere potuit. *Mu-*
tuum objective, sumptum est res mutuo data.
Qui dat Mutuum, *Mutuans* vel creditor; qui
accipit, *Mutuatarius* dicitur, vel debitor. Lu-
crum inde acceptum vocatur quoque *señus*;
vel *usura*. Ex hucusque dictis patet, quod Usura
alia

alia sit *Lucratoria*, alia *Compensatoria*, alia *Moratoria*: item alia *Formalis & Manifesta*, alia *Virtualis*, *Palliata*, aut *Tacita*. Rursus alia est *Realis*, vel *Conventionalis*, quando datur mutuum cum pacto, expresse vel tacito, de lucro ultra sortem seu summam creditam: alia *Mentalis*, quæ non consistit in voluntate interna capiendi lucrum ex mutuo, & rectius vocaretur *Interna*, sicut de *Simonia* diximus, cum qua magnam vicinitatem habet *Usura*, sed consistit partim in actu externo mutationis, partim in intentione (exterius tamen non manifestata) accipiendi aliquid ultra sortem quasi ex iustitia debitum, & hinc pactum completum non involvit. Denique sunt & aliæ usuræ, nimirum *Centesima*, ubi pro 100. quolibet anno exiguntur 12. velut lucrum, nempe quodlibet mense pro centum unus stoenus: *Bessales*, ubi pro 100. petuntur 8. *Semisses*, ubi 6. *Quincunces*, ubi 5. *Quadrantes*, ubi 3. & *Trientes*, ubi 4. nam ter quatuor, vel quater tria, efficiunt duodecim, seu totum in 12. uncias divisum.

3 Dico 1. *Usura lucratoria*, seu proprie dicta, quamvis de *Jure Civili* (nisi sit excessiva, vel usura usurarum) sit permessa l. 1. l. 26. §. 1. l. 28. &c. *C. b. t.* *Jure* tamen *Canonico* graviter est prohibita t. l. t. x. & in 6. *Clem. un.* §. *fin. eod.* Imo etiam *Jure Divino* *Levit.* 25. *Deut.* 23. *Pf.* 54. &c. *Luc. 6.* textus *Levit.* 25. v. 36 sic habet: *ne accipias usuras ab eo, nec amplius, quam dedisti pecuniam tuam non dabis ad usuram.* Quin & *jure naturali*, quod prohibet capere lucrum ex re aliena, & non amplius sua: sed res mutuo data non amplius est mutuantis; item prohibet exigere aliquid vel accipere sine justo titulo, qualis non est titulus solius mutui; vel aliquid accipere ultra summam

rei pretium. Adde, quod *c. 4. b. t.* dicatur, *usurarum crimen utriusque Testamenti paginam detestari*: atqui non alia Leges Veteris Testamenti post Christi Adventum perdurant, nisi *Morales*, seu fundatae in lege Naturae: ergo;

Objie. 1. Usurae non petuntur vel accipiuntur nisi volente & consentiente mutuuario: ergo sine injuria & injustitia; quia libere consentienti non fit injuria. 2. In omni contractu licitum est conditiones apponere. *c. 85. de R. 7. in 6.* imo etiam in emptione-venditione spectato Jure Naturali licitum est Partibus convenire de minori pretio, quam alias rei valor sit: ergo etiam in Mutuo licebit, spectato Jure Naturali, mutua Partium voluntate conditionem de auctario ultra sortem solvendo pacisci. 3. In Mutuo cedit pecunia mutuata in commodum solius mutuarii: ergo aequum est, ut vicissim mutuarius recipiat commodum ex usuris propterea sibi solvendis. 4. Conductor debet praeter rem sibi locatam suo tempore & post usum reddere mercedem: ergo iniquum non est, ut mutuarius praeter rem mutuo receptam reddat usuras vel mercedem. 5. Vi consuetudinis vel statuti licitum est accipere 5, vel 6. pro 100. mutuo datis, quos vocant *census Germanicas*: ergo Jure naturali, contra quod utique nihil valet consuetudo vel statutum, non est illicitum accipere in Mutuo aliquid ultra sortem. R. ad 1. Mutuarius non consentit sponte, sed adactus partim propria indigentia, cum aliunde non habeat, ex quo sublevet praesentem necessitatem, partim avaritia mutantis mutuum non dantis nisi sub usuris. Ad 2. *dist. ant.* licitum est apponere conditiones justas. *C. ant.* quascunque, etiam inique prementes. *N. ant. & conf.* Etiam in aliis contractibus non est licitum apponere

ere conditiones, quibus inter contrahentes inducitur inæqualitas, & unus necessitate pressus cogitur eas amplecti, v.g. ut venditor debeat infra justum pretium infimum rem vendere. Ad 3. Ubi alius non datur titulus accipiendi aliquid ultra sortem, nisi quod mutuuario ex mutuo adveniat utilitas inique accipitur; sicut si velles vendere rem majori pretio, quam sit summum, ex eo capite tantum, quod emptori allatura sit utilitatem. Ad 4. *C. ant. & N. conf.* Res locata manet in dominio locantis, adeoque huic debet fructificare, præsertim cum penes ipsum sit periculum rei; e contra res mutuata non manet in dominio mutuantis, sed transit in mutuatarium, & penes hunc est periculum: ergo huic, non mutuantis, fructificare debet. Ad 5. *Antec.* quamvis plurimi negent, ego tamen admitto, & statim probabo, *N. conf.* vel *dist.* ergo non est illicitum jure Naturali absolute. *C. conf.* conditionato, seu sub conditione, nisi Legislato humanus faciat statutum contrarium, vel approbet consuetudinem usuras permittentem. *N. conf.* Unde:

5 Dico 2. Usuræ lucratorię moderatę, quas accipiendi alius titulus, v.g. damni emergentis, lucri cessantis, periculi amittendę fortis (quia v.g. mutuas dans pecunias cum illis non negotiaretur, pro credita forte obtinet securam hypothecam &c.) non facit licitas, per statutum loci, vel consuetudinem, probabilius scitę: seu statutum vel consuetudo est justus titulus aliquid ultra sortem mutuo datam accipiendi, seu usuras lucratorias (abstrahendo, an velis vocare stricte vel minus stricte lucratorias, quia accipiuntur ex aliquo justo titulo) ita præter Heterodoxos, Theologos, quos hac in re non magni facio, etiam Catholici, Em-

ma-

manuel Sà, Adam. Tanner. *de j. & j. to. 3. d. 4. q. 7. dub. 3. n. 79.* Haunold. *de j. & j. to. 3. tr. 9. n. 421.* & teste Tannero multi Scholaſtici: ex Jurisconſultis D. Gletle *in aſſert. jurid. aſſert. 54.* Alph. Villagut. Neapolit. *de uſuris q. 13. concl. 4.* Hugo Donell. Jac. Curt. Molinæus, Hottom. Coler. & alii apud & cum Petro Heigio *in Q. Q. Juris p. 2. q. 1.* acceſſit nuper P. Placidus Bockn *h. t. n. 7.* Dixi, *moderate*, & aliunde non repugnantes charitati, ſeu *non mordentes*, ut appellantur. Vid. tamen Encycl. *Vix pervenit Bened. XIV. ad Antiſt. Italice*, & diſſert. 2. Franciſci Zech cap. 1. ſect. 5. *de Statuto Principis.*

Prob. 1. Reſpublica obtinet dominium altum in bona ſubditorum, ita ut ex cauſa bonum publicum concernente de illis diſponere, & dominium quoque ab uno in alium tranſferre valeat, uti patet in lege Præſcriptionis: ergo etiam vi hujus dominiſ alii poteſt moderatas uſuras ex mutuo concedere mutuanti, ſi detur cauſa bonum publicum concernens, nempe vel neceſſitas vel utilitas publica: atqui hujusmodi cauſæ plures dantur, nimirum *evitatio litium*, quæ alioquin emergerent circa titulum exigendi uſuras, nempe an mutuans patiatur damnum emergens, lucrum ceſſans, periculum amittendæ ſortis &c. dein *facilitas obtinendi mutuum*, Reipublicæ membriſ generalliter valde utilis, imo ſæpe neceſſaria, quod tamen refrigeſcente charitate non facile daretur, niſi aliquid inde lucri ſperare poſſunt mutuantes, qui mallent res ſuas & pecunias retinere, etiam otioſas, quam tranſlate dominio alienæ fidei committere: item *tranquillitas conſcientiarum*, & evitatio ſcrupulorum: demum & *ſubſidium* Eccleſiis, locis Religioſis, cauſis piis,

piis, viduis, pupillis, & aliis personis, quæ per se ipsas negotiando &c. difficulter vel omnino non sustentare se possent, nisi ipsis liceret ex suis pecuniis mutuo datis lucrum, & inde alimenta quærere. Quod argumentum sic potes contrahere: Respublica propter hujusmodi causas per leges Præscriptionum tribuit ipsum rerum alienarum dominium licite ac juste, uti fatentur omnes: ergo a fortiori poterit tribuere lucrum moderatum ex rebus alienis in Mutuo. Prob. 2. a posteriori. Recensus Imperii de anno 1530. 1548. 1577. & 1600. indistincte approbant usuras moderatas ex mutuo, nempe quincunces, seu 5. pro 100. Statuta Austriaca semisses, seu 6. pro 100. Idque receptum est universali praxi & consuetudine etiam virorum Doctorum, Deumque timentium, tam Ecclesiasticorum, quam Laicorum, ita ut etiam in Judiciis, nullo alio, præter mutuum, allegato titulo petantur & adjudicentur dictæ usuræ: quis autem hæc statuta, & iis consonam praxim tam universalem timoratorum hominum, arguat velut injusta, aut Juri Naturali contraria?

5. Ob. 1. In *Clem. un. b. t.* reprobantur sub poena excommunicationis omnia statuta, usurarum exercitio faventia, & qui in tantum errorem inciderint, ut eas licite exerceri posse existiment, tanquam hæretici dicuntur esse puniendi: ergo, sicut Principibus circa materiam hæresis nulla est potestas, ita neque circa usuras aliquid statuendi. 2. In *c. 4. eod.* negatur potestas dispensandi ad usuras accipiendas ex ratione, quia *utriusque Testamenti pagina eas detestatur*, & quia magis sunt prohibitæ, quam *pro alterius vita mentiri*: ergo, sicut mendacium, etiam ex bono fine, reddi non potest licitum per ullum statu-

statutum aut consuetudinem, ita nec usuræ. 3. Principes nequeunt imputare naturas rerum, & res ex natura sua infructiferas reddere fructiferas: sed pecunia mutuo data ex natura sua sterilis est & infructifera &c. 4. Recessus Imperii & Consuetudo non permittunt usuras ratione Mutui, sed vel ratione *alterius tituli*, saltem præsumpti, v.g. lucri cessantis ex pecunia mutuo data; nam Recessus Spirensis de an. 1600. §. 139. hoc docet: ergo, ubi alius titulus non concurrit, cessat præsumptio, & in foro saltem interno cedere debet veritati: vel ratione *alterius contractus*, v.g. Censualis: qua de causa forte in Germania hæ usuræ vocantur *census*, ergo.

R. ad 1. Illa prohibitio intelligenda est de statutis, improbum scænas, seu usuras excessivas, mordentes, legi charitatis adversas, non vero moderatas ex causa boni publici, approbantibus; nam Ecclesia nec vult nec potest dominium altum Reipublicæ ab ipso Deo concessum intervertere. Cum hæresi comparari proin nequeunt dictæ usuræ moderatæ ex causa boni publici permissæ. Ad 2. Aliud est dispensare ex causa privata, seu alicujus privati bonum spectante, & aliud ex causa publica per legem aliquid permittere: per dispensationem nec Pontifex potest usuras facere licitas, bene tamen per legem quilibet Princeps in suo territorio. Reflecte te ad legem Præscriptionis. Cum mendacio, utpote prohibito de Jure naturali absoluto, non convenit usuræ moderata ob bonum publicum permissa vi dominii alti. Ad 3. Quamvis pecunia in se & naturaliter sit infructifera, est tamen civiliter frugifera, si nempe accedit vel industria hominis, vel dispositio Legis. Et hinc etiam in pecunia constitui potest *quasi usufructus*. l. 1. l. 2. ff. de usufr. agr. rer. quæ usu consum.

sic quoque domus fit civiliter frugifera. Ad 4. *N. ant.* utrumque; nam anteriores Recessus nihil prorsus habent de *presumptione tituli*; ille autem de anno 1600. solum ideo dictæ presumptionis mentionem facit, ut ad minimum 5. pro 100. mutuo datis adjudicentur, nisi nempe creditor prober, ob lucrum cessans & damnum emergens plus sibi deberi, ut patet ex contextu: ergo 5. pro 100. non tam propter presumptionem alterius tituli, quam absolute propter Mutuum concedit. Dein si lex vel statutum præsumat aliquid generaliter, in utroque foro vim habet pro omni casu, etsi in casu particulari non subsit, quod præsumit, ut patet in Lege Tridentina Matrimonium clandestinum irritante. Si igitur juxta Adversarios Recessus Imperii præsumit generaliter, justum esse lucrum 5. ex 100. in mutuante, non cessat vel vim suam non amittit in casu particulari, ubi per accidens non datur lucrum cessans. Et ita Recessum explicat quoque universalis consuetudo. Quod autem Recessus prædicti non *ratione alterius contractus*, v.g. Censualis, concedant 5. pro 100. manifestum est textus inspicienti, ubi expresse, & tantum, mentio fit *Mutui*. Ceterum vel in emptione census ex bonis alienis solvendi adest aliquis alius titulus, lucri cessantis, damni emergentis &c. vel non? si adest, non ex emptione percipitur census; si non adest, tunc reipsa idem fit in emptione Census, quod in contractu Mutui, & reipsa ex alienis rebus percipitur fructus vel lucrum sine alio, quam *contractus*, titulo. Cur ergo potius ex contractu *emptionis*, quam ex contractu *Mutui* liceat ultra sortem pecuniariam alteri datam aliquid percipere? Certe tantum mutantur nomine contractuum, reipsa autem fit idem.

6 Dico 3. Usuræ Compensatoriæ. 1. Et Moratoriæ vel Punitoriæ, omni jure sunt licitæ. Ita communissima fere omnium excepto Scoto & paucis antiquis. Pars 1. fundatur in æquitate naturali, quæ dicitur, nemini damnosum esse debere beneficium, quod alteri præstat *lib. 7. ff. Test. quemad. aper.* nec mutuatarius ægre ferre debet, si teneatur mutuantem, benefactorem suum, servare indemnem, & compensare ipsi damnum, quod mutuans incurrit vel merito timet ex mutuo dato, v. g. si mutuum det frumentum, ac ideo postmodum ipsemet majori pretio cogatur emere: vel si teneatur resarcire lucrum, quod mutuantem cessat ex mutuo, v. g. si pecuniis, quas alteri dedit mutuas, emisset rem fructiferam, agrum &c. vel cum iis negotiando lucrum fecisset vel facere sperasset &c. Ut autem dictum sit ob damnum emergens, vel lucrum cessans, exigere aliquid ultra sortem (seu ut liceant usuræ Compensatoriæ) requiritur 1. Ut mutuum vere sit causa damni emergentis, vel lucri cessantis. 2. Ut usuræ non excedant damnum vel periculum damni, aut lucrum vel spem lucri. 3. Ut mutuans præmoneat mutuatarium de damno emergente, vel lucro cessante. 4. Ut interesse pro illo non statim exigatur, sed primum, quando reddendum est mutuum, post intervallum morale. Pars 2. prob. exinde, quia exactio auctarii tanquam pænæ propter moram in solvendo non est ullo jure prohibita, imo satis aperte concessa, quia servit ad firmandos contractus, eosque certius executioni mandandos, *l. 14. C. de Pact. c. 4. de Arbitr.* Nec refert, utrum pænâ in morosos mutuatarios constituta sit a Lege, Statuto, Consuetudine, uti constituisse videtur *Recess. Imper. de anno 1600 §. 139. tit. 19. consuetudo Germaniæ*; vel ex pacto contrahentium: ut autem

tem licita sit hæc pœna conventionalis, requiritur
 1. Ut absit omnis fraus, qualis foret, si tempus tam
 breve præfigeretur, ut mutuatarius nequeat mo-
 raliter intra illud exhibere sortem sibi creditam.
 2. Ut mutuatarius vere sit in culpa, præfixo tem-
 pore vel nolendo solvere, vel culpabiliter se red-
 dendo impotentem ad solvendam. 3. Ut mora sit
 notabilis. 4. Ut pœna sit moderata, & culpæ pro-
 portionata. Ubi statutum vel consuetudo con-
 stituit pœnam, præsumi videtur mora culpa-
 bilis.

7 Quæres, quinam sint iusti tituli ultra sortem
 aliquid exigendi & accipiendi? R. 1. sequentes.

1. Damnum emergens. 2. Lucrum cessans, ut ex-
 plicavi paulo ante. 3. Periculum sortis amitten-
 dæ, si nimirum mutuatarius sit pauper, parum
 fidus &c. nec mutuantis satis caveat per pignora,
 fidejussores &c. de recuperanda sorte. 4. Assecu-
 ratio sortis, si nempe creditor, seu mutuans,
 suscipiat in se periculum sortis forsan perituræ;
 quod periculum alias foret penes mutuatarium,
 cujusmodi periculorum susceptio est pretio æsti-
 mabilis; si proin aliquid juxta prudentis arbitrium
 exigatur pro ratione periculi; in compensatio-
 nem exigitur iuste, & usura evadit compensa-
 toria. 5. Mora culpabilis mutuatari, ut dictum.
 6. Statutum, aut Consuetudo loci, juxta nos,
 ut ostensum in *Affert. 2. R. 2.* Justus tamen ti-
 tulus non est 1. Sola carentia pecuniæ in al-
 terius gratiam, vel obligatio mutuum non re-
 petendi ad certum tempus; quia illa carentia est
 aliquid Mutuo intrinsecum, vi autem solius Mu-
 tui nihil accipi potest: & Alex. VII. damnavit
 hanc propositionem ordinæ 42. *Licitum est mu-
 tuanti aliquid supra sortem exigere, si se obliget
 ad non repetendam sortem usque ad certum
 tempus.* 2. Major æstimabilitas pecuniæ præsen-

tis quam futuræ; nam Innoc. XI. anno 1679.
 proſcripſit hanc propoſitionem numero 41. *cum*
numerata pecunia pretioſior ſit numeranda, & nul-
lus ſit, qui non majoris faciat pecuniam præſentem,
quam futuram, poteſt creditor aliquid ultra for-
tem a mutuatario exigere, & eo titulo ab uſura ex-
cufari. 3. Dilatio ſolutionis pro re vendita. c. 6.
 10. b. t. ſi nempe venditor plus exigat, quam ju-
 ſtum mercis pretium, ideo præciſe (ſi nempe
 alius titulus non accedat, v. g. lucrum ceſſans
 &c. ut tamen contingit apud mercatores, qui ex
 pecunia ſtatim ſoluta poſſent facere lucrum nego-
 tiando) quia non ſtatim ſolvitur pretium. 4.
 Anticipatio ſolutionis, ut ſi minus, quam juſtum
 rei pretium, ſolvatur præciſe ideo, quia ſolutio
 fit in promptu vel anticipato, ut colligitur a con-
 trario ex d. c. 10. Jam de Contractibus, qui de
 uſura ſuſpecti dicuntur

8 Dico 4. Emptio cenſus, tam realis quam per-
 ſonalis, tam redimibilis quam irredimibilis, ſi
 debite fiat, eſt licita, ſeu contractus Cenſualis
 per ſe non eſt uſurarius. Ita communis. *Cenſus*
 hoc loco eſt annua penſio, vel potius jus an-
 nuam penſionem, v. g. 5. pro 100. percipiendi
 vel ex re alterius fructifera, & hic cenſus *rea-*
lis, vel ex induſtria certæ perſonæ, per artem,
 laborem, negotiationem &c. lucrum facientis,
 & hic eſt *perſonalis*. Si venditor paciſcatur, ut
 ſibi liceat penſionem redimere certo tempore, vel
 quando libuerit, reſtituto pretio, vocatur *redi-*
emibilis ex parte venditoris, ſi emptor quoque re-
 ſervet ſibi jus revendendi venditori repetito pre-
 tio, eſt *redimibilis ex utraque parte*: ſi ita paci-
 ſcantur, ut neutri, altero invito, liceat redime-
 re vel revendere, dicitur *irredimibilis*. Ille, qui
 emit cenſus, *Creditor* vel *Cenſualiſta* nuncupa-
 tur: qui vendit, *Debitor* vel *Cenſuarius*. Ceterum
 cen-

census natura est, ut pereunte re censuali, ex qua præstandus est, & persona ad lucrum faciendum inepta reddita, pariter cesset, quin ab emptore repeti possit pretium, quia post perfectam emptio- nem-venditionem periculum est emptoris. *l. 1. ff. de peric. & comm. rei vend.* Jam assertio.

Probatur quoad censum *realem* ex *c. 12. de empt. & vend. Extrav. commun.* & ex hac ratione; quia v.g. totum prædium, seu jus ad omnes illius fructus, emi licite potest; ergo etiam jus ad partem fructuum, seu pensionem fructuariam: ergo & pensionem pecuniariam licet emere: cum pecunia recipiat æstimationem omnium rerum. Quoad *redimibilem ex parte venditoris ex c. 12. Constit. Cum onus S. Pii V. & l. 2. C. de pact. int. empt. & vendit.* Quoad *redimibilem ex utraque parte* tum ex consuetudine, tum ex hac ratione, quia totum prædium fructiferum v. g. vel totus usufructus licite emitur & venditur cum pacto, ut cuivis parti liceat redimere vel revendere, uti dictum ad *rit. de empt. & vendit.* cur fas non sit pari lege partem usufructus seu censum emere ac vendere? Dein manet adhuc sufficiens differentia inter *mutuum* & *censum*, quia in illo periculum est penes mutuatarium, & mutuans lucrum capit absque onere; in isto autem periculum est penes emptorem; qui & pretium pro pensione debuit exponere. Constitutionibus S. Pii V. & Imperatorum Maximil. I. Caroli V. & Rudolphi II. contrariis derogavit Consuetudo. Quoad *irredimibilem* ex ratione negativa, quia non apparet ulla ratio, cur ita conveniri nequeat. De censu *personali* denique tum ex paritate cum censu reali, præsertim cum in censu personali majus sit periculum pensiones annuas obtinendi; tum ex paritate cum locatione operarum pro mer-

cede vel pensione; si enim pro pensione locari potest opera, & conduci, cur emi & vendi nequeant opera, vel pensio ex opera proveniens? Constit. S. Pii V. *Cum onus*, qua videtur prohibita emptio census personalis, vel nunquam est recepta, vel contrario usu abrogata. Dixi autem, *si debite fiat*, nimirum si pretium attentis circumstantiis sit justum, & juxta Statutum vel consuetudinem loci: si res censui subjecta, inscio censualista, non alienetur in alium, a quo solutio census obtineri nequeat, vel non nisi difficulter &c.

9 *Obj.* 1. Qui emit censum, v. g. 5. pro 100. annuatim solvendos, post lapsum 20. annorum accipit totam summam capitalem, nimirum 100. & post 40. annos accipit duplum, nempe 200. florenos, ac insuper in debito manet tota summa capitalis: sed hoc est iniquum. 2. Non apparet, quid ematur in contractu Censuali; nam si dicatur emi pensio, ista successu temporis longe transcendit summam capitalem, ut vidimus: si pensio una cum dilatione solutionis, propter moram & dilatam solutionem aliquid exigitur, quod juxta plerosque est usurarium: si jus percipiendi pensiones annuas, emitur aliquid, quod nondum existit; si enim jus tempore contractus jam existeret, statim prima pensio retineri posset, & pro 100. dari possent 95. quod juxta omnes est usurarium; deinde jus ad pensiones tanti æstimatur, quanti ipsæ pensiones annuæ, sicut equus & jus ad equum parem habent æstimationem: ergo, sicut ipsæ pensiones futuræ sortem longe transcendunt, ita & jus ad illas, consequenter inter datum & acceptum non datur æqualitas, adeoque injustitia committitur. R. ad 1. In æstimatione morali illæ pensiones post multos annos successive solven-

de non valent plus, quam pretium emptionis datum, & quatenus sunt in spe, non valent tantum, quantum valerent simul omnes presentes, & quatenus sunt in re; dum contingere potest, ut fructus vel non nascantur, vel non solvantur: pensiones autem pecuniariae variis periculis, laboribus, & molestis sollicitudinibus obnoxiae sunt. Dein *retorq. argum.* si ipsa res frugifera tota, v.g. ager, ematur v.g. 1000. florenis, post 20. annos inde percipi possunt tot fructus, qui adaequant vel superant 1000. florenos, & post 40. annos duplam, ac insuper manet ager ementi. Et hoc juxta te licet: cur ergo non liceat ita emere partem fructuum agri per constitutionem census. Ad 2. dico, quod ematur jus percipiendi pensiones annuas futuras, quod jus sufficienter est praesens, & existit, ut si ematur jus piscandi, captus piscium &c. Neque hoc jus moraliter tanti aestimatur, quanti pensiones actu jam solutae. Paritas cum equo & jure ad equum non est, quia equus simul & semel existit, non autem pensiones, successive quotannis solvendae.

10 Dico 5. Usuram per se non continent r. Cambium. 2. Montes pietatis. 3. Pactum de restituendo Mutuo in eadem sorte, bonitate, & quantitate. 4. Contractus societatis: *Cambium*, *Cambium* est contractus permutationis in pecunia factus cum moderato lucro: si pecuniae sortis, ac speciei diversae commutentur, v.g. denarii, sestericii, vel alia moneta minor detur pro majori, taleris, florenis; vel moneta argentea pretio aequivalens pro aurea, vocatur *reale* vel *manuale*; si autem pecunia praesens pro absente & cum obligatione, ut in alio loco sibi vel alteri in eadem quantitate reddatur alia pecunia, v.g. Romae, Francofurti &c. dicitur *locale*, vel, quia refusio demandari solet per litteras, *litterarium*.

qui pecuniam, alio loco recipiendam, offert, *campfarius*, qui præstare tenetur, *campfor* appellatur. *Cambium* ex multistitulis fit licitum, nempe propter laborem & curam in aggregandis variarum specierum monetis, in earum numeratione, transportatione scribendis litteris &c. propter sumptus in habendis & sustentandis famulis rei peritis ac fidelibus, propter pericula amittendi pecunias in viis, mutandi valoris monetarum &c. quæ in se suscipit *campfor*; cujusmodi causæ omnino sufficiunt, ut iuste exigatur lucrum, majus vel minus pro gravitate periculorum, magnitudine sumptuum, laborum, sollicitudinum &c. *Montes Pietatis* sunt æraria, piorum hominum liberalitate, ad sublevandas indigentium necessitates mediante mutuo, & publica auctoritate constituta, ex quibus pecuniæ mutuuntur petentibus ea lege, ut pro assecuratione illarum dent pignus, & si debitum præfixo tempore non solvatur, vendatur pignus pretio, quo potest, maximo: ex quo pretio solvitur Monti sors credita, & subinde etiam modicum quid ultra, v.g. 1. pro 100. ad sustentandos ministros, qui debent habere pecunias paratas, pignora custodire, distrahere &c. non sine magno labore: residuum vero pretii ex distracto pignore collecti restituitur mutuuario. Hujusmodi Montes licitos esse Catholici plerique defendunt contra quosdam hæreticos, partim ob allatam rationem salarii ministrorum, partim propter Concil. Lateran. sub Leone X. sess. 10. & Trid. s. 22. c. 8. de Ref. Et sic probata est pars 1. & 2. Pars 3. sumitur tum ex *c. fin. V. ille quoque h. t.* tum ex eo, quod servetur æqualitas inter datum & acceptum, atque periculum damni, & spes lucri, ex utraque parte sit æqualis. Excipe, nisi mutuans

trans prævideat, certo vel probabilius majorem tempore solutionis fore valorem, nec ipse eam servasset in illud tempus. *c. fin. cit.* aut nisi obliget mutuatarium, ut ante non reddat mutuum, quam valor vel pretium rei creverit. Pars 4. ex §. 1. 2. *seqq. Instit. de societ. l. 31. ff. & t. t. C. pro socio.* Est autem *contractus societatis* ille, quo duo vel plures conferunt res & operas suas communis lucri gratia, vel quo unus res, & alter operas: si tamen conferens res vel pecunias id ageret, ut sibi quidem commune crederet lucrum, fors tamen salva persisteret quocumque casu eveniente, usuram non evitaret. *l. 29. §. fin. ff. eod.*

II Dico 6. Usuram e contra, palliatam nempe, involvunt contractus, & pacta sequentia.

1. *Contractus Mohatrae*, quando quis vendit rem magnò pretio cum pacto, ut emens ipsi statim revendat pro pretio minore.
2. *Emptio chirographi*, seu nominis, aut debiti alieni pro minori pretio, v. g. si debitum alienum 100. florenorum ematur pro 80. florenis.
3. *Anatocismus*, per quam intelliguntur usuræ usurarum, seu lucrum ex ipsis usuris nondum solutis, in sortem tamen redactis, petatum, v. g. si fors credita sint 1000. & usuræ 50. mutuatarius vero non solvat hos 50. & tu postea ex his 50. tanquam ex novo mutuo post anni lapsum exigas duos cum dimidio florenos.
4. *Pactum antichreseos*, quo id agitur, ut mutuatarius mutuanti permittat fructus rei oppignoratae, v. g. prædii vel agri hypothecati, donec debitum exsolvatur.

Pars 1. manifesta est tum per se, tum ex propositione 40. ab Innoc. XI. damnata. Pars 2. ex propositione 41. ab eodem Innoc. proscripta, & exinde, quia pretium 80. non adæquat valorem 100. florenorum, & virtualiter idem est, ac si quis 100. daret mutuos, & statim 20. retineret pro lucro,

cro, quod utique iniquum est, & usura, sed, quia
 explicite non celebratur contractus Mutui, sed
 emptionis, palliata, seu pallio emptionis invo-
 luta est, atque ideo in foro externo non facile
 punibilis, per *c. 6. b. t.* Si tamen, ut facile con-
 tingit, alius titulus interveniat, ut si debitum
 alienum sit dubium vel litigiosum, si pro eo
 obtinendo faciendi sint sumptus, vel alias diffi-
 culter sit obtinibile &c. licitum utique est tale
 chirographum minori pretio emere. Pars 3. ex
 Jure naturali & Divino usuras mere lucrato-
 rias prohibente; nec usuras usurarum approbat
 ullum statutum aut consuetudo Imperii Roma-
 ni; imo, etsi adesset alius titulus damni emer-
 gentis, lucri cessantis &c. tamen saltem a Jure
 Civili usurae usurarum prohibentur. *l. 29. ff. l. 3.*
l. 28. C. de Usuris. Si autem usurae prius fuissent
 solutae, & ab accipiente crederentur de novo
 foret novum mutuum, consequenter ex iis usu-
 ra moderatae exigi possent, sicut ex sorte ac
 mutuo priore. Pars 4. ex *c. 1. 2. 8. b. t. c. 6. de*
Pignor. quod tamen intelligi volo de casu, quo
 nullus alius praeter mutuum intervenit titulus.
 Unde in Germania vi Statuti & consuetudinis li-
 citum est ex re oppignorata pro mutuo fructus
 percipere, qui non excedunt 5. pro 100. Item
 licitum est marito fructus rei pro dote nondum
 soluta sibi oppignoratae *c. 16. b. t.* & domino di-
 recto ex re feudali sibi oppignorata percipere.
c. 1. b. t. qui casus sunt excepti.

12. Dico 7. Usuras sine titulo & sic illicite peti-
 tas nemo tenetur solvere, licet permiserit. 2. Si
 quis autem jurato promississet, teneretur ex Reli-
 gione vi juramenti (nisi prius obtineret hujus re-
 laxationem) non ex Justitia. 3. Solutas autem
 quantocyus in Judicio repetere posset. Communis
 ex famoso *c. debitores, 6. de jurejur.* Si quis autem

jurasset se solutas nec repetiturum, posset nihilominus & deberet usurarius a Iudice ex officio compelli ad restituendas. *c. 13. b. t.* Qui enim juravit, se nolle repetere, non juravit, se nolle recipere. *Obj.* Qui solvit usuras illicite exigenti, cooperatur alterius peccato: ergo nec ex juramento obligatur solvere, cum juramentum nequeat esse vinculum iniquitatis, & compellere ad solvendas usuras illicitas. *R. N. ant.* Qui enim ex necessitate vel justa causa urgente (qualis datur in mutuum petente ex indigentia, & usuras promittente ac solvente) facit aliquid de se indifferens & non peccaminosum, non censetur cooperari alterius peccato, sed permittere alterius malitiam, ad quam aliunde jam est determinatus: sed solvere usuras de & per se peccatum non est, quamvis exigere sine titulo justo peccatum sit.

13 Dico 8. Usuras inique acceptas restituere in utroque foro tenetur, & compellendus est non solum usurarius ipse (etiam mentalis. *c. 10. b. t.*) quisquis fuerit. 2. Sed etiam cooperantes efficaciter ex parte mutuantis, & quidem in solidum, casu quo usurarius non restituit. 3. Imo & hæredes usurarii pro rata (non in solidum, si plures sint) quantum patiuntur vires hæreditatis. 4. Si res usuraria adhuc extet, & non sit commixta vel confusa cum rebus propriis, tenetur quilibet, & quidem *ex re accepta*, eam restituere, cum fructibus, si res fructifera sit, tam percipiendis quam perceptis, & cum omni damno & interesse, quod inde passus est mutuatarius; si autem pecunia vel alia res usuraria sit permixta vel confusa cum rebus propriis usurarii &c. is acquisivit earum dominium, & solum *ex injusta acceptione* tenetur restituere. Ita plerique omnes ex *c. 9. 10. 12. b. t. ex c. 5. de Raptor. c. ult. de sepult. & c. 9. cit.* ubi hæ-

redes obligantur. Id quoque exigit natura Justitiæ commutativæ, & postulat ratio; quia, si res usuraria adhuc extat non permixta cum bonis propriis, est aliena, & clamat ad dominum cum omni emolumento suo, ubicumque existit; si non extat, refarcitionem damni injuste dati & excepti urget mala fides, injuria, cum qua nemo ex alieno ditari debet, mutuatario illata, & delictum, atque radix *injustæ acceptionis*, licet cooperantes forte non sint facti ditiores; quia fuerunt causa efficax damni injuste dati. Sed cui facienda est restitutio? R. Illi, qui per usuras læsus, vel, si jam obiit, ejus hæredibus, & si neque hæredes extent, vel ignorentur, causis piis. Text. & DD. *inc. 5. b. t. c. 16. de Judæis*, retineri enim usuræ non possunt tanquam bona ex delicto contra justitiam acquisita.

14 Dico 9. Poenæ usurarii (*manifesti tantum c. 5. cit.*) de Jure Canonico sunt. 1. Infamia, *can. 2. §. fin. cau/.* 3. q. 7. 2. Deposito, vel saltem suspensio, si usurarius sit Clericus. *c. 1. & 7. b. t. si Laicus*, excommunicatio, & hodie ipso facto *c. 1. eod. in 6.* 3. Ejus oblationes, in Ecclesia factæ, sunt rejiciendæ, *c. 3. b. t.* 4. Ejus testamentum, vel alia ultima voluntas non valet, nisi usuras actu restituerit ante mortem, vel de restituendo idonee caverit, *c. 2. eod. in 6.* 5. Privatio sepulturæ Ecclesiasticæ, nisi restitutio, vel cautio idonea de ea præcesserit. *c. 2. 3. cit.* De Jure Civili non reperitur poena statuta, in Recessu tamen Imperii de anno 1530. præter annulationem contractus mulctatur quarta parte sortis, cessura Magistratui, si quis ultra permissam in Imperio quantitatem, vel alias injuste, exigit usuras. In aliis locis, uti in Austria teste Greneck *b. n. 16.* totam sortem amittit. Ceterum usura est crimen mixti fori. *c. 7. & 12. b. t.*

15 Occasione *Mutui*, in quo locum habent usurae, de quibus hucusque, quæres, quid filiofamilias, seu in patria potestate adhuc constituto, etiam majorenni, concedat *Senatus-Consultum Macedonianum*? R. Filiusfamilias sine consensu patris accipiens mutuas pecunias in foro externo perpetuam habet conceptionem contra mutuante[m], ita ut exigenti mutuum ad nihil condemnandus sit ipse, vel pater ejus, *t. t. ff. & C. de S. C. Maced.* Imo interveniente exceptione, qua utpote a legibus juste concessa uti utique potest, etiam in foro interno uterque securus est, etsi nummi mutuati adhuc extent, vel filiusfamilias ex his in suam (non patris) utilitatem conversis factus sit ditior, *l. 9. §. 2. 4. ff. eod.* Si tamen mutuum jam solvisset, repetere non posset, *l. 9. cit. §. 4. & 5. l. 20. seq.* item si exceptione hac non uteretur, vel uti non posset ex quadam causa, vel utendi occasio non esset, quia v. g. mutuans in Judicio non repetit usuras, & insuper pecunia mutuata in se vel in æquivalenti extaret adhuc, foret obligatio restituendi saltem in foro interno: quia ex nullo jure positivo (nam hoc secluso obligat jus naturale ad reddendum mutuum) probatur facultas retinendi independent[er] ab exceptione, si ex mutuo factus est ditior, neque pro hoc casu pugnat ratio, propter quam filiofamilias concesserunt Leges dictum beneficium S. C. Macedoniani, quæ alia non fuit, quam ne filiofamilias nimio ære alieno, quod contrahitur ex mutuo, obruti parentum vitæ insidias struendi ansam arripiant, ut haberent, unde solverent, vel, si eorum mortem expectarent, mole fœnoris nimium excreverentis opprimerentur. Unde filiusfamilias, ex mutuo ditior effectus, renunciare quoque potest privilegio S. C. Macedoniani; quamvis nec jurato renuntia-

re eidem valeat, si inde factus non sit ditior, ut habet communis contra Less. Fachin. & D. Rudolphi in *Pallad. tog. q. 27.* quia talis renunciatio cederet in præjudicium tertii, nempe patris, inde exponendi periculo insidiarum, & Reipublicæ.

T I T U L U S X X

De Crimine Falsi.

S U M M A R I U M.

- 1 *Falsum, & Crimen Falsi quid.*
- 2 *Quibus modis committatur.*
- 3 *Quomodo puniatur.*

1 **F**alsum, vel falsitas, latissime sumitur pro omni eo, quod non est verum: late autem pro immutatione veritatis facta cum dolo, & animo decipiendi, ut est omne mendacium: demum stricte & huic loco proprie accipitur pro *immutatione veritatis dolo malo facta in præjudicium alterius*. Si omnia hæc tria, immutatio veritatis, dolus, & præjudicium tertii concurrant, dicitur *crimen falsi*, & notatur a Jure, h.e. specialiter punitur, & quidem primitus illud tantum, quod committitur circa Testamenta, a *Lege Cornelia de falsis*, quæ idcirco *Testamentaria* appellatur, postea vero ab aliis Legibus alia quoque falsa publicis delictis annumerata, & notata sunt.

2 Dico 1. Crimen falsi quatuor modis committi potest. 1. *dicto*, vel *verbis*, ut si Testis in Judicio circa substantialia causæ scienter deponat falsum; si Advocatus prodat causam sui clientis admittendo probationes falsas &c. si Judex per munera corruptus ferat sententiam iniquam. 2. *scripto*, vel *per scripturam*, ut si Notarius conficiat Instrumen-

tum

tum vel Testamentum falsum; si quis alienum instrumentum vitiet, supprimat &c. alienum chirographum aut manum imitetur, sigillum adulterinum faciat vel adhibeat, nimirum dolose & damnose, quod semper subintelligitur; maxime si quis falsificet Litteras Apostolicas, cujus falsificationis novem modo recenset Pontifex in *c. 5. b. 1.* si quis litteras publico Magistratus sigillo munitas referet &c. 3. *falso*, seu *re*, ut si quis propria auctoritate cudat monetas, vel ex materia adulterina; si quis falsificet merces, pondera, menfuras &c. & sic alios damnificet, 4. *usu*, vel potius *abusu*, ut si quis falsitate ab aliis confecta scienter utatur, v. g. proferendo Instrumentum falsum, Leges aut probationes falsas producendo in Judicio dolose colligendo & exponendo monetam falsam, nomen vel insignia alienæ familiæ usurpando &c. Ita communiter DD. ex variis Legibus. Atque hi omnes tenentur utique in conscientia refarcire totum damnum, & si civiliter agatur in Judicio, ad interesse vel ad duplum, *l. hodie 32. ff. de Leg. Cornel. de falsis*, vel ad retractandum falsum, per *l. 2. C. de fid. instrum.* Si vero agatur vel procedatur criminaliter

Dico 2. Quamvis hodie poena criminis falsi fere sit arbitraria, per *Ordinat. pen. Caroli V. art. 107. seqq.* & communem DD. aliqua tamen speciales habent poenas, & quidem in foro & de Jure civili Testis jurato falsum deponens in causa civili redditur infamis, ei que amputantur duo digiti, in præstatione juramenti erecti: in causa criminali vero incurrit poenam talionis, *art. 107. cit. & art. 68.* De Jure canonico Clericus deponitur, & in Monasterium detruditur, *can. 7. d. 50.* cui detractioni subrogatur carcer, vel triremes. *Falsificans litteras Apostolicas*, vel falsificatis utens, incurrit excom-

muni-

municationem reservatam, c. 4. & 7. b. t. si Clericus sit, privatur perpetuo officiis, &, si per seipsum falsificet, degradatus traditur Curiae seculari, c. 7. cit. si alterius Principis litteras vel sigillum falsificet, juxta c. 3. b. t. pariter degradatus ab Ordinibus, & notatus stigmate, in exilium mittitur. *Adulterinam conficiens monetam, & efficaciter cooperans, item eam studiose colligentes, & frequenter expendentes pro legitima, puniuntur igne l. 2. C. de falsa moneta. Constit. Pœnal. Carol. art. 111. solet tamen præmitti strangulatio. Utens falsis ponderibus aut mensuris, falsificatas merces vendens, relegatur, vel fustigatur, vel pro qualitate & magnitudine delicti etiam morte punitur. Const. Carol. art. 113. De Jure canonico 3. dierum jejuniis in pane & aqua castigandus est, c. 2. de Empt.*

T I T U L U S XXI.

De Sortilegiis.

S U M M A R I U M.

- 1 Sortilegium, & sortes quid, & quotuplices.
- 2 Divinatio & Magia sunt gravissima peccata.
- 3 4 Quæ illorum sint pœne.

1 **S**ortilegium a sortibus dictum idem est ac sortium missio, quæ sortes, ratione finis, propter quem assumuntur, sunt triplicis generis. 1. *Divisoriae*, quæ adhibentur ad dividendas res ad plures indivisim vel æquali jure pertinentes, vel ad jura dubia, ut lites dirimendas, v. g. si plures cohæredes bona defuncti inter se dividant sorte, v. g. jactu aleæ, vel si duo litigantes conveniant, ut is sit victor, cujus nomen for-

fortuito primum ex urna fuerit eductum. Et harum sortium usus per se omni Jure est licitus, ac frequenter cum magna utilitate habetur: prohibitus tamen est in Electionibus ad Prælaturas, & in Provisionibus Beneficialibus, *c. fin. h.t. c. 4. de Elect.* Cum hujusmodi provisiones, maxime electiones ad Prælaturas ecclesiasticas, consulto & attenta majori personarum aptitudine fieri debeant, non casu, vel disponente fortuna. 2. *Consultoria*, quæ adhibentur ad cognoscendum, quæ sit in re ancipiti Dei voluntas, quid faciendum, vel omittendum: sic per sortem electus est S. Mathias in Apostolum loco Judæ proditoris, sic olim deprehensum est furtum Achan. Et harum sortium usus potest absolute esse licitus, si fiat urgente aliqua necessitate, & alius cognoscendi modus non suppetat, si cum debita erga Deum reverentia fiat, nempe nec adhibendo res sacras ad lucrum temporale, nec petendo, explicite vel implicite aliquid a Deo signum extraordinarium, vel miraculum (secluso speciali Dei instinctu) id enim foret tentatio Dei, sed humiliter rogando, ut Deus per providentiam specialem sortes ita dirigat, ut inde veniatur in cognitionem voluntatis Divinæ, quam quis exequi cupit. 3. *Divinatoria*, quibus exquiritur notitia arcanorum, absentium, futurorum, præteritorum, per media improporcionata, v.g. per verba, characteres, scripturam, cruces, vel alia signa ut sacra forsan (vel preces etiam cum vanis ceremoniis, crucibus, ignotis characteribus &c.) nullam naturalem connexionem habentia cum eventu futurorum, cum rebus arcanis, præteritis, vel absentibus. Et harum sortium usus, qui generali nomine etiam vocatur *Divinatio*, & varias sub se species continet, *Chiromantiam*, quæ fit per inspectio-

nem

efficiat: sed hæc substantia intellectiva nec est Deus, nec Angeli, quia Deus nullibi promissæ revelationem vel effectum huiusmodi rerum ad positionem talium signorum ineptorum, v. g. ad efformationem crucis in calceo, inspectionem manus, aquæ &c. ad certarum rerum ligaturam, ad immurmurationem sacrorum verborum in aures jumenti ægri ad inunctionem furcæ &c. Angeli autem nec solent, nec sine Dei voluntate possunt huiusmodi manifestare vel efficere: ergo imploratur alia substantia intellectiva, quam Deus & Angeli, hi enim per talia signa vane, impie & superstitiose implorentur: ergo imploratur dæmon vel expresse, ut facere solent magi & necromantici, vel saltem tacite, ut augures, arioli, incantatores, præstigiatores, divinatores &c. & sic semper intervenit pactum vel expressum vel tacitum cum dæmone, ut opem ferat: quod utique impium & Deo gravissime injuriosum est, nisi subinde per accidens ruditas, simplicitas, aut ignorantia quosdam simplices excuset saltem a mortali peccato. Aliud foret, si signa haberent aliquam connexionem naturalem cum re occulta, vel eventu futuro; sic divinatorium & superstitiosum non est ex infirmorum somnis conicere corporis complexionem, valetudinis statum, periculum mortis: ex avium volatu vel garritu, ex colore lunæ &c. pluvias vel serenitates prænuntiare: ex siderum motibus & constellationibus tempestates, morbos, fertilitatem terræ &c. prælagire conjecturaliter.

3 Dico 2. Poenæ sortilegii divinatorii hodie in utroque foro sunt arbitrariæ; & contra Laicos, quamvis delictum sit misti fori, non procedit Iudex ecclesiasticus, nisi sapiat hæresim, & sub ratione hæresis instituatur examen. Ita utrumque declarat consuetudo. Dixi *hodie*; nam de Jure

Jure canonico erat poenitentia 40 dierum, *c. 7. b. t. &*, si moniti non resipiscant, apud viles personas fustigatio, apud honestiores incarceration, vel ejectio ex dioecesi cum stigmate, vel excommunicatio ferendæ sententiæ, *can. 10. 12. q. 5. & can. 15. q. 7. caus. 26.* Apud Clericos autem annalis vel longior suspensio, *c. 2. b. t. aut dispositio, can. 4. seqq. q. 5. cit.* quæ in *can. 15. cit.* vocatur degradatio, nimirum verbalis. De Jure civili erat vel publicatio bonorum, vel supplicium capitale, vel etiam ignis, pro qualitate personarum & gravitate delicti, *l. 3. & 5. cit.* Si sortilegium conjunctum est cum hæresi, incurruntur quoque hæreticorum poenæ, *c. 8. §. sane de hæret. in 6.*

4 Dico 3. Poena sortilegii magici, seu magiæ, de Jure civili gladius, *l. 5. cit.* Constitutio pœnalis Caroli V. *art. 109.* facit discrimen; si est cum damno tertii, pœnam ignis, si sine damno, statuit arbitrariam, v.g. relegationis, vel pro exigentia circumstantiarum etiam mortis. De Jure canonico incarceration, censuræ &c. contra Clericos autem degradatio, & traditio Curiz sæculari, ut tradit P. Reiffenstuel *n. 14. b. t.* Punitionem autem laicorum magorum fere relinquit Curiz sæculari ecclesiasticus Judex.

T I T U L U S XXII.

De collusione detegenda.

S U M M A R I U M.

- 1 Quid sit collusio, & quibus in causis habeat locum.
- 2 3 Quæ circa eam sint partes Judicis.

1 **C**ollusio est occulta conventio vel concordia inter accusatorem & reum in causis cri-

criminalibus cum in finem, ut delicta maneat impunita; ut si accusator veras probationes subdole omittat, vel exceptiones falsas pro veris admittat, & tunc vocatur *Prævaricatio*; aut si ante sententiam dolose a lite desistat, & nominatur *Tergiversatio*. In causis civilibus, in præjudicium tertii non cedentibus, & ubi agitur de privato interesse, locum non habet inter personas principales, Actorem & reum; quia his licitum est transigere & concordiam facere (excepta causa matrimoniali, *c. fin. de transact.* & beneficii, ut est casus *inc. 3. b. t.*) cum agatur tantum de interesse privato; secus est in criminalibus, in quibus interesse publicum subvertatur, cum intersit Reipublicæ, delicta non manere impunita, atque ideo partes transigere, sicut in causa matrimonii dissolvendi, & beneficii vel pensionis ex eo per fraudem obtinendæ, non possunt. Interim etiam in causis civilibus locum habet collusio (quæ tamen potius est crimen falsi, per *l. 1. §. 1. ff. de Prævaricat.*) apud causarum patronos, Advocatos & Procuratores, si nimirum hi vel inter se, vel cum clientis sui adversario colludant, prodendo eidem secreta causæ, vel omittendo probationes efficaciores, aut admitendo exceptiones irrevelantes seu fútiles.

2. Dico 1. Si Judex advertat collusionem, potest, imo ex officio tenetur inquirere in delictum, & procedere, *c. 1. 2. b. t.* Imo, licet reus per sententiam jam esset absolutus, ea non est ita firma, ut de novo, ubi de collusionem constiterit. Accusatio vel Inquisitio institui non possit, *c. fin. eod. l. 11. C. de Accus.* cum talis sententia sit nulla, per *l. 3. ff. b. t.*

3. Dico 2. Poena collusionis præter infamiam est arbitraria *l. 1. 2. 4. ff. de Prævaricat.* in beneficalibus privatio beneficii, *c. 3. cit.*

T I T U L U S XXIII.

De delictis puerorum.

S U M M A R I U M.

- 1 *Pueri, infantes, puberes qui dicantur.*
- 2 3 *Pueri, & minores delinquentes quomodo puniantur.*
- 4 *An pater pro filio in ere plecti possit.*

1 **N**Omīne *puerorum* hic maxime veniunt *impuberes*, qui septennium egressi necdum impleverunt 14. ætatis annum; nam ante septennium completum dicuntur *infantes*, & præsumuntur necdum doli esse capaces, qui ad delinquendum requiritur, propter defectum usus rationis, atque ideo nec proprie puniri, sed solum castigari, sicut amentes & furiosi, possunt, ut apprehensione doloris stimulentur, ut faciant, vel omittant, quod oportet. Completo autem 14. anno vocantur *puberes*, *adolescentes*, vel *minores*, usque ad 25. annum ætatis completum. Notant præterea DD. in criminalibus, & in ordine ad pœnas propter delicta infligendas, maribus æquiparari femellas, itaut usque ad annum 14. habeantur pro impuberibus. Quæstio hic resolvenda est, an pueri, si deliquant, quomodo puniendi sint.

2 Dico 1. Pueri propter delicta omissionis legali pœna non sunt afficiendi, 2. &, si infantia sunt proximi nimirum uno tantum vel altero anno eam egressi, nec propter delicta commissionis, 3. si tamen doli jam sint capaces, & proximi pubertati, h. e. uno tantum, vel uno & dimidio anno distantes a pubertate, subja-

cent.

cent' quidem poenæ legali, 4. non tamen ordinaria, sed mitiori, saltem regulariter. Pars 1. fundatur in *l. 12. ff. ad Cornel. de Sicar. & l. 2. §. advers. delict.* ac in præsumptione, quod imprudentia potius, quam dolo & malitia aliquid omiserint contra legem præcipientem. Pars 2. in *§. 10. instit. de inutil. stipul. l. 22. ff. pr. de L. Corn. de fals.* ac in ratione, quod tales infantia proximi censeantur parum adhuc distare a furioso, & dolus (nisi se prodat extraordinaria Judicii maturitas, de quo arbitrabitur Judex) ob infirmitatem Judicii non consideretur. Pars 3. in *c. r. & 2. b. r.* cum autem quidam citius, alii tardius maturecant, Judicis erit poenam commensurare dolo, quem deprehendit. Pars 4. in *cit. cc. 1. & 2. l. 1. §. 33. ff. de SC. Silan.* ubi ne quidem torqueri permittuntur, nisi ferula. Accedit regula generalis in *l. 108. ff. de R. J.* ibi: *fere in omnibus pœnali-bus Judiciis & ætati & imprudentiæ succurritur.* Addidi, *regulariter*; nam si crimina puerorum sint enormia, valde perniciofa, ac malitia suppleat ætatem, & proximi sint pubertati, nec spes emendationis constantis effulgeat, uti in magis, & veneficis, ac subinde furibus, etiam poena mortis locum habet, per *l. 1. cit. l. 14. ff. de SC. Silan. & Constit. Carolin. art. 164.*

3 Dico 3. Minores quamvis ob delicta graviora commissionis a poena ordinaria legis immunes non sint, *l. 36. l. 38. §. 4. ff. ad L. Jul. de Adult.* ratione tamen infirmi adhuc Judicii possunt & solent mitius plecti, mutata v. g. poena mortis in fustigationem; vel poena mortis qualificata in simplicem, per *l. 38. §. 4. & l. 108. cit.*

Dico 2. Si filius nihil habet proprii, v. g. nec peculium castrense nec quasi, non tenetur, nec condemnari potest pater ad poenam pecuniariam pro eo exsolvendam, modo delicti particeps non fue-

Fuerit, vel in correctione filii non culpabiliter negligens, vel ex delicto filii non sit factus ditior, *l. 26. ff. l. 22. C. de pæn.* ubi habetur, quod nemo alienæ culpæ debeat esse succedaneus; & delicta suos tenere debeant auctores. Neque pater tenetur filio dare legitimam, ut inde exsolvat multam; quia sicut hæreditas, ita & legitima, non debetur filio a patre vivente, *l. 1. §. 31. ff. de Collat.* Igitur filius, nihil habens, non in ære, sed in cute, vel alio modo plectendus est.

TITULUS XXIV.

De Clerico venatore.

SUMMARIUM.

- 1 *Venatio quid & quotuplex.*
- 2 *An prohibita Clericis.*
- 3 4 *An Principes eam prohibere possint subditis, ac sibi solis reservare.*
- 5 *An ob actionem turpem possit accipi, retineri vel etiam exigere pretium, vel lucrum.*

1 **V**enatio in genere est persecutio non occupatio animalium, quæ in sua adhuc libertate naturali existunt, & in nullius dominio. Complectitur tres species. 1. *Venationem specificè acceptam*, qua quis persequitur & occupat feras terrestres, lepores, vulpes, cervos, apros &c. 2. *Aucupium*, quo volucres in aere. 3. *Piscationem*, qua pisces in aquis. Venatio specificè accepta, seu *saltuosa*, dividitur in clamorosa seu clamorosa, & in quietam & placidam. *Clamorosa* est, quæ fit cum magno hominum canumque numero, clamore, tumultu, armorum apparatu, magna ferarum cæde &c. *Quieta, Placida,*

cida, vel *Modesta*, quæ, quamvis non excludat retia & canes, exercetur tamen sine magnis clamoribus, strepitus, & crudeliori ferarum cæde, cum exiguo hominum & canum numero.

3 Dico 1. Venatio clamorosa Clericis & personis ecclesiasticis de Jure canonico est prohibita; non item quieta, modesta, & moderata. Text. gl. & DD. inc. 1. & 2. h. t. Clem. 1. §. porro, de statu Monach. Trid. sess. 24. c. 12. de ref. in quo ultimo ipsis prohibentur solum illicitæ venationes, quæ nimirum valde abstrahunt ab Officiis divinis, tempus optimum suffurantur, gravitatem ac modestiam Clericalem vel Religiosam dedecent, quietem turbant, ac aliquam belli speciem aut feritatem præferunt, quæ fuerunt rationes prohibendi. Interim tamen etiam venatio clamorosa, si non sit nimis frequens, careat scandalo, & fiat sine magno temporis dispendio ad Officium cultumque divinum ordinati, sive fiat ex recreatione, sive ex spe utilitatis, per consuetudinem potest fieri licita, præsertim apud personas Ecclesiasticas in temporali quoque altiori dignitate constitutas, cum intrinsicam malitiam non habeat. Et talis consuetudo videtur actu in quibusdam locis vigere: per quam a fortiori abrogatæ sunt poenæ in Clericos venatores in d. c. 1. statuta. Vvagnereck *ibid.*

4 Dico 2. Licite possunt Principes suis subditis prohibere venationem, ac sibi, & suæ recreationi reservare, ex justis causis, v. g. ne subditi sestando feras negligant agriculturam, opificia, aliaque negotia Reipublicæ necessaria, ne nimium assuescant armis cum periculo seditionis &c. Et dudum hoc jus tribuit Principibus vel consuetudo & præscriptio, vel voluntaria subditorum cessio &c. 2. Gravior tamen per se non peccat subditus unam vel alteram vel paulo plures feras contra prohibitionem

nem Principis capiendo, imo probabiliter nec venialiter (si contemptus legis & alia absint, ex quibus oriri posset etiam grave peccatum, v. g. si inde quis subeat periculum gravis mulctæ, vel exilii, cum detrimento conjugis & liberorum, si faciat cum magno neglectu rei domesticæ &c.) cum ex communi sensu & usu hujusmodi leges habeantur pro mere pœnalibus, & Principes censeantur esse contenti pœnis, quas statuunt in fœricidas, seu feripetas, si deprehendantur. 3. Minus peccat contra Justitiam per se, quia prohibitio non fundatur in jure proprietatis, & fœræ in nullius sunt dominio. Unde 4. nec datur obligatio restituendi fœram, vel æquivalens, quia fœræ sunt primo occupantis, & earum acquiritur dominium. Neque Principes ex magnificentia sua urgent restitutionem, & subditi ad eam se non obligari communiter judicant, tam venantes, quam eementes fœram, vel fœras.

Objic. 1. Venatio Jure naturali & gentium cuivis est libera, quia fœræ, antequam capiantur, in nullius sunt dominio, & cedunt primo occupanti, §. 12. *inst. de R. D. l. 1. ff. de acquir. rer. dom.* ergo Principes eam prohibere, & sibi solis reservare nequeunt. 2. Nemo debet sentire commodum ex suo delicto, l. 12. §. 1. *ff. de furtis*. Sed contra prohibitionem Principis venantes, si fierent domini fœrarum, nec tenerentur ad restitutionem, sentirent commodum ex suo delicto. R. ad 1. Illud Jus naturale & Gentium est mere permissivum circa rem de se indifferentem: quod autem est Juris naturalis & gentium permissivi, a Jure positivo prohiberi vel præcipi potest pro exigentia boni publici. Ad 2. In *d. l.* solum negatur actio forensis in materia Legibus prohibita; nam textus sic habet: *nemo de improbitate sua con-*
sequi-

sequitur actionem. In alio sensu fallit axioma, ut patet in turpi lucro, quod v.g. facit femina ex prostitutione corporis. Sed occasione hujus instantiæ.

1. 5. Quæres, an ergo ex opere illicito possit obineri lucrum, v. g. an femina pecuniam pro concessio sui corporis illicito usu pactam accipere, acceptam retinere, aut etiam promissam instituta actione in judicio exigere possit? R. 1. accipere, & acceptam retinere, juxta plerosque valide potest ac licite, ita ut danti repetitio non detur. Text. & DD in l. 4. §. 3. ff. de condit. ob turp. caus. R. tamen 2. Actio ad promissam pro opere turpi mercedem in judicio exigendam probabilius ipsi non datur. Ita multis & graves DD. quos inter Duarenus ad tit. de condit. ob turp. caus. Pand. c. 3. ait, id vulgo receptum esse. Perez eod. tit. C. n. 3. talem actionem habet pro indecenti. Conspirant Zas. Hilliger, Hahn ad VVesenbec. Bachov. Struv. apud & cum Brunem. ad d. t. C. n. 14. & ad ff l. 4. §. 3. ubi ex professo refutat Covarruv. præcipuum adversarium ejusque sequaces. Prob. 1. ex l. 5. C. de condit. ob turp. caus. quæ sic pronuntiat: *quamvis solutæ quantitatis cessat repetitio, tamen ex hujusmodi stipulatione contra bonos mores interposita denegandas esse actiones, juris auctoritate demonstratur*: ergo generaliter nunquam jura concedunt actionem ex pacto turpi, quale utique, & quidem ex utraque parte paciscentium est, si pactum & promissio mercedis fiat pro & propter illicitum corporis usum, Lege Naturali, Divino & Humano prohibitum. Confirm. 1. ex l. 1. C. eod. ubi absolvi jubetur, qui ex tali turpi promissione vel cautione interposita convenitur. Confirm. 2. ex l. 12 §. 5. cit. Confirm. 3. Talis promissio turpis ab initio fuit nulla (sicut promissio

sio usurae illicitae) §. *quod turpi Inst. de mat. stipul. l. 35. l. 123. ff. de V. O.* ergo nullum produxit effectum, adeoque nec obligationem naturalem, nec civilem seu actionem. Prob. 2. Etiam apud adversarios receptum est, & ut ait Covarruv. probatissimi juris, quod femina exigere in iudicio nequeat promissam sibi mercedem pro concessio corporis usu, qui lege humana quoque prohibetur, damnatur, & punitur, ut si uxor pro adulterio, consanguinea pro incestu &c. paciscatur pretium, licet accipere & acceptum retinere valeat. D. Christoph. de de Chlingensperg in *tr. de condit. c. 3. assert. 33. num. 8. 9. ex l. 5. cit. & l. 103. ff. de V. O.* Atqui in Imperio Romano-Germanico, ubi meretricium & lupanaria non tolerantur, prohibentur etiam, & puniuntur fornicationes. *Reformatio Politica de anno 1548. & de anno 1577.* Consonant passim Statuta & consuetudines locorum. Confirmatur ex Praxi: quis enim audit unquam huiusmodi actionem proponi in Iudicio? Nec ego cuiquam suaserim; nam pro certo habeo, non solum nihil inde consecuturam tam procacem feminam, sed etiam debite puniendam esse.

Ob. 1. In cit. l. 5. in qua maxime consideramus, fermo est de lenocinio, quo prostituitur auctor pro mercede, consequenter illud pactum ex utraque parte est turpe: e contra si femina soluta vel meretrix paciscitur pecuniam pro usu corporis, non est pactum turpe, vel saltem executio illius non est turpis, ex utraque parte; nam acceptio mercedis propter opus turpe, uti & exactio, non est inhonesta, nec virtualis approbatio sceleris: ergo ex *l. 5.* nihil probatur pro casu longe diverso, qualis est, si femina soluta promissam sibi mercedem exigit per

per actionem. 2. Tale opus turpe habet aliquid admixtum pretio æstimabile, videlicet obsequium viro fornicationem petenti exhibitum, item periculum honoris & gravium incommodorum, quod femina subit faciendo copiam sui corporis: ergo ratione horum iuste exigit pretium, licet ratione peccati nihil possit exigere. 3. Quamvis permissio ab initio fuerit nulla, actu tamen illicito postea posito oritur obligatio de jure naturali ad solvendum promissum: ergo recte illud exigitur in iudicio. 4. Præcedens pactum secuto opere turpi deflectit in contractum innominatum, nempe hunc, *concedo tibi usum corporis, ut mihi solvas mercedem*, adeoque, *facio, ut des*. Sed ex contractu innominato datur actio, nempe *præscriptis verbis*: ergo. R. ad 1. Licet ibi sit sermo de lenocinio, textus tamen postmodum statuit generaliter, ex stipulatione turpi, *quæ est contra bonos mores interposita, deprecandas esse actiones*: sed etiam turpis est illa, quando femina soluta paciscitur mercedem pro opere illicito, & quidem, sublata impunitate meretricii, etiam ab humanis legibus ac Praxi prohibito & punibili. Imo etiam in hoc casu intervenit turpitudo ex utraque parte paciscentium contra legem naturalem ac divinam, quin & humanam, licet opere secuto dare, accipere, exigere, & acceptum retinere pretium, non sit prohibitum: id quod etiam in lenocinio procedit: ergo non alia, nisi materialis, inter casum legis & nostrum datur disparitas. Ad 2. Ratorq. argum. nunquid etiam uxor vel consanguinea &c. paciscens pretium pro usu corporis facit obsequium viro adulterium vel incestum petenti, se autem exponit iisdem incommodis, vel saltem periculo; & tamen nec juxta adversarios

habet actionem ad exigendum pretium. Ad 3. *Transseat Ant.* cui reclamare videntur §. *quod turpi l. 35. & l. 123. cit.* Sed *N. conf.* sapius potest dari obligatio naturalis, quin tamen detur obligatio Civilis, seu actio, uti in pacto nudo, in pacto, quo pro adulterio promissa est merces, & adulterium jam secutum &c. Ad 4. Iterum *transseat maj.* Et quamvis per se ex contractu innominato oriatur actio *prescriptis verbis*; ubi tamen stipulatio vel pactum turpe intervenit, jura negant omnem actionem generaliter, ut vidimus.

T I T U L U S XXV.

De Clerico Percussore.

S U M M A R I U M.

- 1 *Quis dicatur Clericus Percussor.*
- 2 *Quæ percussio sit Clericis prohibita.*
- 3 *Et cui subjaceat pœna.*

1 **P**ercussor Clericus dicitur, qui alios verberibus excipit vel per seipsum, vel excipi mandat per alios.

2 Dico 1. Percussio immoderata, seu cum notabili excessu, graviter, moderata autem, si fiat absque justa causa & non nimis frequenter, leviter est prohibita omnibus Clericis. 2. Moderata autem, & justa, seu quæ fit ex justa causa, quibusdam Clericis est permessa. Pars 1. sumitur ex *can. 1. & 7. d. 45. c. 1. & 2. h. t.* Ratio est, quia verberatio gravis graviter, levis autem injuste facta leviter repugnat charitati, & justitiæ erga proximum, ac modestiæ & decentiæ Clericali. Pars 2. ex *can. 19.*

d. 1. de pœnit. c. 1. c. 54. §. 2. de sent. excom. ubi Clericis, qui munus præceptorum vel magistrorum obeunt, permittitur moderate discipulos correctionis causa percutere, etiam Clericos, imo etiam Sacerdotibus & aliis Clericis senioribus ob zelum devotionis adolescentes, etiam in Ordinibus minoribus constitutos, si turbent officium & rem divinam, *c. 54. cit. & c. 16. eod.* Idem Prælati Ecclesiasticis, tam Regularibus quam sæcularibus, Religiosos & Clericos sibi subiectos ex causa punitionis, & quidem in minoribus constitutos propter culpas leviores, in maioribus propter excessus graviores, *can. 8. d. 45.* Episcopo tamen propriis manibus percutere non licet, *can. 25. d. 86.* bene tamen per alium, qui de jure scripto deberet esse Clericus (sicut si Prælatus Regularis vellet per alium castigare verberibus, is deberet esse Religiosus) alias tam mandans, quam Laicus exequens, incurreret excommunicationem, *c. 24. de sent. excom.* Consuetudo tamen, cum difficile sit reperire Clericos, qui id muneris in se suscipiant, incarcerationem, torturam, verberationem &c. permittit Laicis, cui consonat jus recentius in *c. 15. eod. in 6.* Si percussio foret notabiliter excessiva, tam mandantes quam exequentes incurrerent excommunicationem *Canonis.*

3 Dico 2. Clerici Laicum injuste vel immoderate percutientes prima vice corripiendi, si vero se non emendent, sed sæpe ac passim, vel enormiter procedant ad verbera, deponendi sunt, *c. 1. 2. h. t.* Si autem notabiliter excedant in verberando Clerico, ipso facto incurrunt excommunicationem reservatam, *can. si quis suadente 29. caus. 17. q. 4. c. 24. cit.*

TITULUS XXVI.

De Maledicis.

SUMMARIUM.

- 1 Quis dicatur Maledicus. Quid sit Blasphemia, Detractio, Contumelia.
- 2 Quæ sit pena Blasphemie.
- 3 Quæ Detractionis, & Contumeliae.

1 **M**aledicus est, qui male vel malum dicit seu loquitur contra vel de alio, seu qui maledictum jactat in alterum. Fieri potest vel contra Deum aut Sanctos, & vocatur *blasphemia*: vel contra homines: si contra absentes, *detractio*, si contra-præsentem vel in faciem, *contumelia*, *calumnia*, vel *convitium* appellatur, per detractorem fama: per contumeliam honor proximi læditur: si proximo verbis optetur malum in futurum, dicitur *imprecatio*. Si per maledictum Deo aliquid negetur, quod ipsi convenit, uti providentia, omniscientia, justitia &c. vel ipsi aliquid tribuatur, quod ei non convenit, uti tyrannis, personarum acceptio &c. vel tribuatur creaturæ, quod Deo soli debetur, uti omnipotentia, futurorum & cordis secretorum scientia &c. est *blasphemia hereticalis*: si quis Deo optet malum, convitiatur Christum, abominetur Sacramenta, Christi sanguinem, vulnera, Sacramenta &c. Si hæc per despectionem aut contemptum, indecenter nominet, vocatur *blasphemia simplex*. Adverto tamen, quod, si quis Sacramenta, sanguinem Christi &c. indecenter & temere nominet absque contemptu, vel sine animo in Deum aut Chri-

Christum exasperato, sed ex mala consuetudine, ex ira contra hominem vel jumentum, Deum, Sacramenta &c. pronuntiet, proprie blasphemia non fit, sed tantum indigna usurpatio Divini Nominis, & secluso scandalo, aut conscientia erronea, peccatum veniale non excedat, sicut temere & sine reverentia pronuntiare nomen *Jesu*.

2 Dico 1. Blasphemia, velut crimen læsæ Majestatis Divinæ, est gravissimum peccatum sacrilegii, ut per se patet. Et ideo in veteri Testamento ejus pœna erat lapidatio. *Lev. 24.* Hodie de Jure Canonico pœna est arbitraria, vel regulatur secundum particularia statuta aut consuetudines locorum; quamvis olim in Clericum depositio, & in Laicum excommunicatio reperitur statuta *can. 10. caus. 22. q. 1.* & postea præter poenitentiam publicam multa pecuniaria *c. 2. h. t.* De Jure Civili Nov. 77. c. 1. §. 2. decretum est ultimum supplicium, quod Carolus V. si blasphemia immediate contra Deum fieret, innovavit, sed sub disjunctione vel mortem, vel amputationem membrorum scilicet labiorum aut linguæ, statuendo: blasphemantes autem B. V. vel Sanctos, si moniti non resipiscant, vel in corpore, v.g. fustigatione, linguæ amputatione &c. vel in fortunis, pro qualitate maledicti & personæ, puniri iussit. *Consist. Pen. art. 160. Recess. Imper. IV. de anno 1548. art. 1. §. 2. & art. 3.* Sed in multis locis hodie arbitriam esse blasphemiam pœnam in foro Civili, vel juxta loci consuetudinem aut statuta mensurari, notant Criminalistæ cum Jul. Claro.

Dico 2. Detractio & contumelia sunt ex genere suo peccata mortalia, & detractor famam, contumeliator vero honorem notabiliter læsum, tenetur in conscientia restituere, ut habet com-

munis Theologorum. In ordine ad quam restitutionem & satisfactionem obtinendam competit læso *actio injuriarum*, vel ad *palinodiam*: quia hæc delicta sunt injuriæ verbales. Imo, licet læsus non agat de injuria, maledicus tamen puniri potest. Sed qua poena? R. arbitraria, quia in jure nulla est determinata *l.un.C. si quis Imper. maledic. l.b.f.* non obstante, quod læsus sit Princeps, Imperator, vel Papa. Deberet tamen poena infligi ab alio Judice, quam qui læsus est: ne quis judicet in causa propria.

3 Ob. 1. In *l.un.citi* dicitur, maledictum, etiam erga Imperatorem, *si processerit ab injuria*, esse remittendum ergo nulli subiacet poenæ. 2. In *d.c. 11* jubetur maledicens Pontifici ita puniri, ut *pœna aliis terrorem incutiat*: sed hoc videtur inconveniens, cum Imperator remitti injuriam sibi allatam Papa vero, qui tamen magis tenetur imitari mansuetudinem Christi, severe castigari velit. 3. Judex injuriam sibi a litigante in judicio illatam punire potest, ut ait Bart. in *l. 9. ff. de pœnis*, ergo poena non ab alio Judice infligenda est. R. ad 1. Imprimis Imperator in verbis subsequentiibus jussit maledicti tenorem ad suam scientiam referri ad dispiciendum, an puniri vel non puniri debeat: ergo non absolute remisit pœnam. Deinde licet generosi animi, Principe digni, sit remittere injurias, convenit tamen subinde pœnam exposcere ad maledicentiam hominum compescendam, & quando maledicta seditionem vel rebellionem concitare possent, & sic ad crimen læsæ Majestatis pertinent, etiam oportet graves pœnas sumere. Ad 2. Pontifex non loquitur de eo, qui sibi suæque personæ maledicit, sed Sedi Romanæ ac Apostolicæ, vel qua Pontifici, ait enim: *verba quædam in deprefionem officii & beneficii nostri protulit*: quod omnino plectendum est, ne de cetero contra Romanam

De Clerico excommunicato &c. 651
nam Ecclesiæ in talia verba prorumpant, uti Papa
subjungit. Et hinc c. i. cit. non adversatur l. un. cit.
Ad 3. Licet Judex litigantem, a quo injuria afficitur in judicio, possit in continenti punire ob hoc delictum notorium ad tuendam auctoritatem suam qua pollere debet in judicio; convenientius tamen extra hunc casum pœna ab alio irrogatur.

T I T U L U S XXVII.

De Clerico excommunicato, deposito, vel
interdicto ministrante.

S U M M A R I U M.

1. 2. *Clericus in censura exercens Ordinem quas*
pœnas incurrat.

1. **H**ic agitur de gravi peccato, quo Clericus se obstringit aliqua censura, excommunicationis, suspensionis: hæc enim venit quoque in Rubrica per *depositionem*) vel *interdicti* innodatus ministrat, h. e. actum *Ordinis* qua talis proprium exercet, v. g. celebrat Missam, absolvit a peccatis, baptizat solemniter, benedicit nuptias, cantat Evangelium cum Dalmatica in Missa solemniter &c.

2. Dico: Clericus, in majoribus constitutus, qui sciens, se esse excommunicatum (licet toleratus sit) suspensum, vel personaliter interdictum, culpabiliter exercet actum Ordinis proprium, vel in loco interdicto, licet ipse censuratus non sit, sic punitur. 1. Fit ipso facto irregularis. 2. Potest deponi, & privari beneficiis habitis. Pars prior constat ex c. 5. 9. & fin. h. t. c. i. de sent. & re jud. in 6. c. 18. & 20. de sent. excom. in 6. Pars posterior ex c. 3. 4. h. t. Dixi, culpabiliter. Unde has pœnas non incurrit, qui ex ignorantia

cenfuræ ministrat, vel urgente necessitate, v.g. si moribundo sit danda absolutio vel sacra h-naxis, vel ad declinandum scandalum, infamiam, aut aliud malum grave, vel si toleratus ad requisitionem fidelium ministret.

Objic. 1. Si Clericus censuratus ministrans in Ordine incurrit dictas pœnas, etiam incurret Minorista exercens actum sui Ordinis, 2. vel exercens actum Ordinis superioris, quem nondum habet, 3. vel Sacerdos exercens actum Ordinis invalide, ut si celebret in aqua, sine intentione &c. sed hæc omnia sunt falsa: ergo. R. ad 1. Si Minorista exercet actum sui Ordinis solemniter, quatenus est deputatus ad tale ministerium, quod tamen vel numquam, vel saltem ordinarie non fit, cum hujusmodi ministeria passim etiam a Laicis obeantur, incurreret pœnas de Jure, utpote universaliter de Clericis loquente, Ad 2. patebit ex *tit. seq.* Ad 3. Si nullitas proveniret ex defectu intentionis, non incurreret, quia talis tantum simulat se ministrare; bene tamen, si ex defectu materiæ, jurisdictionis, vel subjecti non bene dispositi; quia talis invalide conficiens Sacramentum facit actum Ordinis proprium, quantum est ex se, & talis actus in ratione exercitii prohibiti jam est consummatus.

T I T U L U S X X V I I I .

De Clerico non ordinato ministrante.

S U M M A R I U M .

1. *Clericus exercens actum Ordinis, quem non habet, quas pœnas incurrat.*

2. *An idem dicendum de Laico idem faciente.*

1. Etiam

1. **E**tiam hoc delictum sacrilegii grave est, ac propterea a SS. Canonibus punitur, si nempe Clericus *ministrat* in Ordine, quem non habet, seu exercet proprium actum Ordinis, quem nunquam suscepit, cum requisita solemnitate, seu eo modo, quo ab Ordinatis vi Ordinis potest ac solet exerceri, v. g. si Minorista vel Subdiaconus cum dalmatica, stola, manipulo cantaret Evangelium in Missa solemni, si Diaconus legeret Missam, si Sacerdos attentaret conferre Sacramentum Confirmationis &c.

2. Dico. Clericus taliter ministrans serio & culpabiliter ipso facto fit irregularis. 2. Suspendi potest ab exercitio Ordinis ultimo suscepti. 3. Etiam excommunicari. Textus & DD. in c. 1. & 2. b. t. Dixi, *serio*, h. e. non joco aut per modum scevicæ actionis, sed cum intentione ponendi talem actum externum, quamvis intentionem non habeat validum Ordinis actum ponendi, cum sciat, id sibi impossibile esse Clemens VIII. & Urban. VIII. & certis *Constis*. quas extractive allegat P. Reiffenst. b. r. n. 13. 14. qui insuper statuerunt degradationem realem in Missam celebrantes, vel Confessionem audientes, eosque tradi Curiaæ seculari præceperunt. *Obje.* Qui non habet intentionem exercendi actum Ordinis validum, re ipsa non exercet, & sic non *ministrat* in Ordine, quem non habet: ergo nec poenas incurrit. R. N. *conf.* quia Jus jam punit eum, qui serio intendit ponere actum externum eo modo, quo solent ponere Ordinati ad talem actum.

3. Quæres an etiam Laicus, in Ordine sacro ministrans, fiat irregularis? R. cum communiore negative, quia Rubrica hujus tituli loquitur tantum de Clerico, & sic restringit subiectum textum generaliter loquentem, qui tamen adhuc retinet ge-

neralitatem, in quantum comprehendit omnem Clericum. Gravissime tamen peccat Laicus, præsertim si attentet celebrare Missam, vel audire Confessionem Sacramentalem, tradendusque est Judici Sæculari, graviter puniendus: sic admodum nuper Neuburgi ad Danubium quidam Exemicola Laicus, solemnes ibi celebrans Primitias, ultimo supplicio fuit affectus.

T I T U L U S XXIX.

De Clerico per saltum promotò,

S U M M A R I U M.

1. 2. *Per saltum ordinari se faciens ipso facto suspensus est.*

1. **P**ER saltum promotus dicitur, qui Ordines non gradatim, sed superiorem nondum suscepto inferiore suscipit, sive scienter sive ignoranter id faciat, ut si quis Presbyteratum ante Diaconatum, Subdiaconatum, ante quatuor Minores, aut probabilius istos ante primam Tonsuram susciperet.

2. Dico. Quamvis Ordo per saltum susceptus valeat (excepto Episcopatu, qui essentialiter dicitur supponere Presbyteratum, per *cap. 10. in fin. de Excess. Præb.*) sic tamen promoveri se faciens ipso facto suspensus est ab exercitio Ordinis sic suscepti, non aliorum, nec ad alios, antequam suscipiat prætermisum Ordinem, promoveri potest, sine dispensatione aut permissione, quam dare potest Episcopus, *can. un. d. 52. un. h. t. & Trid. s. 23. c. 14. de Reform.* & ibi Declaratio Cardd. apud Gallemart. n. 4. Si autem sic suspensus ministraret

De eo, qui furtive Ordinem &c. 659
in Ordine per saltum suscepto, vel in præter-
misso, fieret irregularis, quia ministraret in
Censura, vel in Ordine, quem non habet.

T I T U L U S X X X .

De eo, qui furtive Ordinem suscepit.

S U M M A R I U M .

- 1 *Quis dicatur furtive Ordinatus.*
- 2 *Ejus pœna est Suspendio, non Irregularitas.*

1 **F**urtive Ordinem suscipere dicitur, qui
clam & sine licentia Episcopi se immiscet
Ordinandis, & sic subreptitie ordinatur, vel
eodem die sine debita licentia aut dispensatio-
ne cum Minoribus Subdiaconatum (ubi id con-
suetudo non permittit) vel duos Majores Ord-
ines suscipit, c. 1. 2. 3. h. i.

2 Dico. Quamvis Ordo furtive susceptus va-
leat, nisi Episcopus positive & serio nolle ordi-
nare dolose accedentes; quod non est præsu-
mendum, licet forsitan protestaretur contra do-
lose accedentes propter gravia, quæ sequi pos-
sent, incommoda: sic tamen Ordinatus ab exer-
cizio Ordinis furtive suscepti (non aliorum) pa-
riter ipso facto est suspensus, nec ascendere ad
superiorem Ordinem potest sine dispensatione
aut permissione, quam iterum Episcopo dare
concessum est, nisi prius sub excommunicatio-
ne prohibuisset Episcopus furtivum accessum,
can. fin. d. 24. c. 1. 2. 3. cit. Si exerceret Or-
dinem furtive susceptum in suspensione, tan-
quam violator Censuræ fieret irregularis. Di-
sputant DD. an furtive Ordinatus hoc ipso
 fiat irregularis, cum sine dispensatione nequeat

ad

ad altiores Ordines promoveri. Mihi videtur, quod non, quia nullibi est expressa irregularitas; quamvis fere sit quæstio de nomine, cum ascensum ad altiores Ordines impediatur etiam suspensio, & aliæ censuræ, non sola irregularitas.

TITULUS XXXI.

De Excessibus Prælatorum, & Subditorum.

SUMMARIUM.

1. 2. *Quando Prælati contra subditos, & vicissim contra illos dicantur excedere.*
3. 4. *Quid statutum sit de Clausura Monialium, & Monasteriorum virorum.*

Sicut hacusque de variis delictis fere Clericorum propriis actum est, ita hoc titulo taxantur quædam Prælati Ecclesiastici erga subditos, & his erga Prælatos propria: vocantur *Excessus*, eo quod per hujusmodi delicta excedantur limites a SS. Canonibus præfixi. In fine aliquid annectetur de Clausura Monasteriorum, quia alibi de ea tractandi occasio non fuit.

2. Dico 1. Quamvis Prælati Ecclesiastici in subditos generaliter excedere dicantur, quotiescumque eos ultra limites suæ potestatis & jurisdictionis gravant: Subditi e contra erga suos Prælatos generaliter excedant tunc, quando eorum jurisdictionem usurpant, aut reverentiam vel debitam obedientiam illis denegant; Casus tamen particulares in hoc titulo specificantur & puniuntur, in quibus ab utraque parte exceditur, v. g. 1. Si *Prælati Majores Ordinis Episcopalis* subditos obru-

rent

rent iniquis exactionibus, vel vexent Censuris injuste latis: si jura inferiorum imminuant: ipsis aliquid contra eorum privilegia imperent: Religiosis gravamina inferant &c. *c. 1. 2. § 7. 16. 17. h. t. Clem. un. eod.* cujusmodi gravamina, quæ Religiosis, præsertim Mendicantibus & exemptis, inferre Episcopi quandoque solebant, in *cit. c. 16.* quindecim, & in *c. 17. seq. duodecim*, ac in *d. Clem. triginta* recensentur. Quandonam vero Episcopis, tanquam Sedis Apostolicæ Delegatis, procedere contra Exemptos liceat, dictum *lib. 1. tit. de off. & pot. Jud. Ord. n. 8. 2.* Si Prælati *Episcopo inferiores* sine hujus consensu uniant Ecclesias sibi subiectas: cognoscant causas matrimoniales, imponant poenitentias publicas, concedant Indulgentias: si violent interdicta &c. *c. 8. 12. fin. h. t.* Demum 3. Si *subditi dignitatem* vel officium Superioris sibi usurpent: si Capitulum erigant, & jura Collegiorum prætendant propria auctoritate: si Prælatum negent suum esse Superiorem; titulum eique competentem honorem detrahant, ad Judicem sæcularem trahant, ipsum invadant vel auxilium præstent &c. *c. 6. 14. 15. eod.*

3 Dico 2. Clausura Monialium, quæ profecta sunt Religionem ab Ecclesia approbatam, tam arcte stringit de jure communi, ut nec ipsæ extra Monasterii sui sepra sine gravi causa eaque manifesta, & sine licentia Episcopi possint egredi, vel alii ad egressum cooperari. 2. Nec ulli ad eas liceat ingredi sine justa causa, & licentia Episcopi, vel saltem Prælati Regularis, cui subiant, citra excommunicationem reservatam, & privationem Officiorum. Licet ingressus fiat non malo fine. Habentur hæc *c. un. de Stat. Regular. in 6. Trid. s. 25. c. 3. de Regular. Constit. circa Pastoralis, & Constit. Decret. S. Pii*

S. Pii V. Const. DEO sacris Gregor. XIII. Justa causa autem fere sola est necessitas: qualis ad egressum foret incendium, hostilis incurio, necessitas colligendi eleemosynas (pro quibus tamen colligendis mitti non debent juniores 40. annis) morbus in Monasterio non curabilis, vel aliis causans periculum; ad ingressum aliorum vero, si curandæ sunt infirmæ, Sacramenta ægris ministranda, Monasterium reparandum &c. Licentia Episcopi (cujus vices supplere potest Vicarius Generalis) aut Prælati Regularis, ubi periculum foret in mora, v. g. in incendio &c. non esset necessaria. Respectu exemptarum Episcopus ut Delegatus Sedis Apostolicæ dat licentiam: utrum vero, si exemptæ sint, præter licentiam Prælatorum Regularium, quibus immediate subsunt, ad egressum necessaria sit licentia Episcopi, controversia est, quam optime dirimit consuetudo. Dixi, *de Jure Communi*; nam aliud subinde permittunt vel particulares Ordinum Constitutiones, vel consuetudines, vi quarum in quibusdam Monasteriis tam viri quam feminae non difficulter admittuntur ad septa; imo & ad Cellas Monialium.

4 Quæres, an pari ratione mulieribus sit prohibitus ingressus in Monasteria virorum? R. Prohibitus quidem est, at non in tanto rigore, ita ut nec ingredientes nec admittentes excommunicentur, nisi id faciant ex prætextu alicujus privilegii per *Constit. Decori cit. & Const. Dubiis. Gregor. XIII.* Vi consuetudinis saltem in quibusdam Ordinibus ingredi permittuntur feminae Principes, earumque filiae, ac aliae, quæ eas comittantur (id quod & in Monasteriis Monialium observavi) item quæ sunt de familia Fundatoris, ut mihi sæpius relatum est.

TITU-

TITULUS XXXII.

De Novi Operis Nuntiatione.

SUMMARIUM.

- 1 2 *Quid, & quotuplex sit Nuntiatio novi operis.*
 3 4 *A quo & cui nuntiari novum opus possit.*
 5 6 *Quis sit effectus Nuntiationis.*

1 **P**ER NOVUM OPUS hic intelligitur, ædificium, quod quis molitur vel in fundo alieno, vel in solo quidem proprio, at cum alterius præjudicio, vero vel asserto, id vel extruendo de novo, vel pristinam ejus formam immutando, v. g. aperiendo fenestram versus hortum alterius, altius tollendo &c. Et hinc illi, qui inde sibi præjudicari putat, datur jus *nuntiansi novum opus*, h. e. prohibendi novam structuram vel novam ædificii formam, seu *nuntiatio novi operis*, quæ ex l. 1. seqq. & l. un. C. b. t. definitur esse *legitima prohibitio novum opus paranti facta, ne in ædificando pergat, donec de jure ædificandi, vel aliquid immutandi, constiterit, aut eo nomine præstita sit prius satisfactio*, si nempe nuntians velit esse contentus satisfactio, seu cautione de ædificio demoliendo, sumptibus ulterius ædificantis, si in judicio litem perdidierit, modo nuntians intra tres menses voluerit de suo jure docere, l. un. tit. c. penult. & ult. eod. Si tamen ex dilatione ædificii immineret damnum ædificanti, cogi nuntians posset ad recipiendam cautionem, l. 5. §. 12. ff. eod. Barb. ad d. c. penult. n. 2. Ortum suum hæc nuntiatio habet a Jure Civili ex Edicto Prætoris, l. 20. §. 1. ff. eod. recepta tamen est per omnia a Jure Canonico

nico toto *b. t.* ubi conceditur etiam contra con-
struentes novam Ecclesiam, Monasterium &c.
& hujus rei occasione in *c. 1. eod.* Pontifex ge-
neraliter pronuntiat: *sicut Leges non dedignantur*
SS. Canones imitari, ita & SS. statuta Cano-
num Principum constitutionibus adjuvantur.
Cui consonant textus in Nov. 83. *c. 1. & Nov.*
131. c. 1. Quo pacto insinuat, utrumque Jus
Canonicum & Civile, sibi mutuo succurrere,
& ubi unum deficit, ab altero suppleri; ad-
juvari, & interpretationem unum ab altero ac-
cipere, nisi aperte repugnent.

Munt. mod. Dividitur nuntiatio in publicam & priva-
tam, realem & verbalem. *Publica*, vel *Judicia-*
lis est; quæ fit autoritate Judicis implorati,
qui vel per apparitorem prohibet, vel prævia in-
spectione per deputatos in arte peritos præmissa
inhibet ad interim ulteriorem ædificationem.
Privata, quæ fit privata auctoritate. *Realis*,
Privata, quæ fit facto & per appositionem manus, v.g. ma-
teriam & lapides jam paratos dispergendo, vel
lapillum in opus inchoatum jaciendo, cum verbis
tamen vel signis prohibitionem indicantibus. *Ver-*
balis demum, quæ præcise fit verbis prohibenti-
bus, ne quid novi operis fiat, aut ut a cœpto de-
fistatur; nec enim interest, an opus jam fuerit
inchoatum, vel tantum suspicio non vana appa-
reat, ædificatum iri, ut si facta fuerit loci desi-
gnatio, parati lapides, camenta &c. *arg. l. 1. §. 8.*
l. 20. §. 2. ff. b. t. Ulterius adverte, quod, si quis in
alieno fundo ædificare cœpit, dominus fundi pro-
pria auctoritate opus destruere possit, *l. 7. §. 3. ff.*
quod aut vi aut clam, quamvis ad cavendum, ne
veniat ad arma, id non videatur consultum.
Optimus si quidem securissimus & usitatissimus
nuntiandi modus est, qui fit autoritate publica
& per implorationem officii Judicis.

3. Dico 1. Nuntiare novum opus, quod cedit in præjudicium boni publici, quilibet de populo. 2. quod autem cedit in præjudicium privati, ille potest, cui præjudicatur in suo jure reali, quod habet, vel asserit sibi competere, sive sit dominium, etiam utile tantum, sive servitus ipsi competens in alieno fundo &c. Pars 1. liquet ex l. 3. 4. §. 9. ff. b. t. Pars 2. ex l. 1. pr. §. 3. 16. 19. ff. eod. l. 5. cit. §. 8 9. Nec refert, an quis per se vel per alium nuntiet.

Dico 2. Nuntiari autem potest omni illi, qui in alterius præjudicium molitur novum opus, l. 8. pr. ff. c. 1. 2. eod. & quidem non solum domino ipsi novanti, sed etiam famulo, mulieri, puero, fabro, opifici, & similibus personis, quæ domino referre valeant nuntiationem factam, modo id contingat in loco, vel prope locum, ubi paratur novum opus, l. 5. cit. §. 3. 4. l. 10. seq. quia in rem ipsam directæ est nuntiatio. *Objic.* Quilibet, saltem in suo fundo, ædificare potest, quidquid & quo modo voluerit, licet vicinus inde aliquam sentiat incommoditatem, v. g. obscuracionem suam, adiu n, impedimentum prospectus etiam si ædificare velit usque ad cælum, text. l. 8. C. de serv. t. ex quo DD. formarunt hoc axioma, si domus est mea, tunc mea est usque ad cælum & usque ad infernum: ergo nuntiari novum opus non potest illi, qui in alterius præjudicium molitur novum opus. *R. dist. ant.* nisi vicinus in domo ædificantis habeat servitutem realem urbanam (nam in servitutibus rusticis discontinuis, ut est via, aquæductus &c locum non habet nuntiatio, l. 14. ff. b. t.) aut nisi quis solum ex æmulatione vel passione erga vicinum ædificet, v. g. ad obscurandas ædes, ad explorandum hortum vicini &c. ut præsumitur, si ædificantis nulla inde proveniat utilitas: aut nisi opus novum cedat in damnum

num vel molestias boni publici, vel Religionis, ut si quis ædificium ita attollat, vel in pristinum aperiat fenestram, ut exinde conspici possint personæ Religiosæ: aut denique nisi ex nova structura alteri, etiam privato, immineat periculum damni, vel ruinæ suarum ædium. C. Ant. si quid ex istis subsit. N. Ant. & Cons.

Dico 3. Effectus nuntiationis, respectu nuntiati, est, ut is statim debeat desistere ab opere, donec intra tres menses (intra hos enim nuntians probare debet iniquum præjudicium, quod si non fecerit, tenetur admittere cautionem l. un. C. eod.) re examinata constet de ædificantis jure, l. 1. l. 8. ff. 1. & 4. l. 20. §. 1. ff. eod. Si vero non obstante mutatione pergeret ædificare, propriis impensis demoliri deberet, quidquid ædificaverit, l. 5. & 20. c. it. Ne vero detur occasio calumniosis nuntiationibus, potest nuntiatus, vel ejus loco Judex, exigere juramentum calumniæ, quo nuntians juret, se credere, quod justam nuntiandi causam habet. Dixi, respectu nuntiati, seu ædificantis, nam ex parte nuntiantis operatur hoc, quod teneatur actione injuriarum, & interdicto, ne vis fiat, nec non interdicto, uti possideris, si deprehendatur injuste nuntiasse, per l. 13. §. fin. ff. de injur. l. 45. §. fin. ff. de procurat. l. 8. §. 5. ff. si servit. vind.

6 Dico 4. Effectus iste respectu nuntiati cessat. 1. si fiat notorium jus ædificandi. 2. si ædificii dilatio cederet in manifestum periculum gravis damni ædificare volenti. 3. si nuntians nolit præstare juramentum calumniæ. 4. si sponte remittat nuntiationem. 5. si Judex eam revocet. 6. si re adhuc integra moriatur nuntians, nisi suo, & simul hæredum nomine nuntiasset. 7. si recepit cautionem a nuntiato. 8. si intra 3. menses non probavit jus prohibendi. DD. passim ex variis le-

legibus. Pariter nuntiatio locum non habet, si opus jam est perfectum & absolutum; sed tunc subintrat aliud remedium, nempe *restitutorium*, quod vi aut clam, l. 1. cit. §. 1. Verum *Objic. 1.* In c. 1. b. t. & l. 1. ff. eod. dicitur nuntiationem novi operis impedire novantem in pergendo in novo opere, siue jure siue injuria sit facta: ergo non cessat, licet ædificandi jus, & injustitia prohibitionis fiat notoria. 2. Nuntiatio non finitur morte nuntianti: ergo nec morte nuntiantis. R. ad 1. Id intelligendum est de injuria non notoria, per l. 38. ff. de R. V. Ad 2. N. Conf. nam nuntiatio ex parte nuntianti est in rem, seu realis, & ideo transit etiam ad successores, l. 10. ff. b. t. ex parte nuntiantis autem est personalis, & ideo ad successores non transit, imo nec ad hæredes, nisi & horum nomine facta sit,

T I T U L U S XXXIII.

De Privilegiis, & Excessibus
Privilegiatorum.

S U M M A R I U M.

- 1 Quid sit Privilegium, & Excessus privilegiatorum.
- 2 Quotuplex sit Privilegium.
- 3 Quibus modis acquirantur Privilegia,
- 4 Præsertim per Communicationem.
- 5 Quid de usu privilegiorum tenendum.
- 6 Quomodo sint interpretanda.
- 7 An patiantur extensionem.
- 8 Quibus modis amittantur Privilegia.
- 9 Præsertim per Revocationem.

15 **P**rivilegium, a privata lege, nuncupatum, formaliter & essentialiter sumptum, est

concessa alicujus juris specialis permanens a legitimo Superiore facta contra vel præter Jus Commune. Ex quo inferitur, quod *objective* sumptum sit jus speciale permanens a legitimo Superiore concessum, & appellatur etiam Indultum, Favor, Gratia, Immunitas, Beneficium Principis, quamquam in rigore ab his differat tanquam species a genere. Dicitur 1. *concessio permanens*, per quam durationem inter alia differt a dispensatione, quæ non necessario habet perpetuitatem, & sæpe etiam unico actu finitur, ut si dispensetur in impedimento matrimonii. 2. *alicujus juris specialis*, seu licentia aliquid agendi vel omittendi, redundantis in alicujus bonum, a cujus usu ab aliis impediri nequit, respectu quorum proinde rationem habet legis obligantis. 3. *a legitimo Superiore*, qui fere solus est ille, qui potestatem legislativam obtinet; is enim solus a jure communi eximere aliquem potest, & alios obligare, ne privilegium impediant in usu privilegii. Necesse tamen absolute non est, ut concedens habeat jurisdictionem proprie dictam in personam privilegiati (modo materia privilegii ipsi sit subjecta) sed sufficit aliqua inferioritas privilegiati respectu privilegiantis: sic, licet Clerici non fiat subjecti Principibus Laicis, quia tamen quoad potestatem temporalem iis inferiores sunt, privilegium ab ipsis accipere possunt. 4. *contra vel præter Jus Commune*, si nempe quid concedatur, cui contrarium est in jure statutum, vel ubi jus commune nihil statuit: si quid concedatur *secundum* jus commune, cum nihil speciale indulgeatur, proprie privilegium non est, saltem *concessivum*, licet aliqui vocent *declarativum*. Porro ad essentiam privilegii & valorem non requiritur Scriptura, ubi jus specialiter eam non requirit: ne-

neque promulgatio: quamvis insinuatō privilegii, motu proprio concessi, facienda sit privilegiato, ut acceptare, & licite possit eo uti, imo ut valide regulariter: quia regulariter invitis non obtruditur; quamvis absolute, sicut dispensatio, ita & privilegium invito dari possit, cum eatenus non rationem donationis, sed legis obtineret: denique nec requiritur justa causa. Ratio horum omnium est, quia privilegium, sicut lex & gratia, unice dependet a voluntate Superioris illud concedentis. Per *Excessus Privilegiatorum*, de quibus loquitur altera pars Rubricæ, denotatur abusus privilegiorum, si nempe iis utantur privilegiati contra intentionem vel finem privilegiantis, vel cum injuria aliorum, vel inde sumant occasionem liberius peccandi &c. ac propterea illis privari merentur c. 45. de sent. Excom.

2. Dividitur Privilegium 1. in concessum *motu proprio*, & *ad instantiam*: illud est, quod Princeps concedit independenter ad preces, vel ad preces quidem, sed cum clausula, *motu proprio*: istud, quod ad preces alterius, & sine dicta clausula. 2. in *clausum Corpore Juris*, & *specialiter concessum*: illud est, quod in aliqua Juris Communis parte comprehenditur, atque ideo rationem Legis obtinet, uti privilegium *Canonis*, & *Fori*, aliaque personis Ecclesiasticis concessa: istud autem, quod per speciale rescriptum, diploma, litteras, vel etiam ore tenus, seu *vive vocis oraculo*, ut ajunt, est concessum. 3. In *Commune*, quod immediate & principaliter respicit bonum Communitatis, v. g. totius Ordinis Clericalis, ut privilegium *Fori*, & *Canonis*: & in *Privatam* seu *Singulare*, quod immediate & principaliter bonum personarum particularium, uti privilegium S. G. Macedoniani, & Vellejani, ac restitutionis in integram; licet per accidens

mediate & secundario redundet quoque in bonum Communitatis. 4. In mere *Gratuitum* seu *Gratiosum*, quod ex pura liberalitate: in *Remuneratorium*, quod in compensationem præcedentium meritorum, ut fere sunt privilegia Religiosorum: & in *Onerosum* seu *Conventionale*, quod cum onere reciproco per modum contractus conceditur, ut si Civitas pro concessio sibi privilegio vicissim se obliget ad alendam Principis Curiam. 5. In *primo per se concessum*, quod alicui sine respectu vel ordine privilegii prius aliis dati: & *ad instar*, quod alicui datur cum respectu privilegii jam aliis indulti, & eum in modum, v. g. si Papa vel Imperator dicat: *concedimus Universitati Ingolstadiensi omnia privilegia, quæ concessa sunt Parisiensi, Bononiensi, Viennensi &c.* Ubi adverte, quod, si contingeret privilegia dictarum Universitatum omnium, vel alicujus, revocari vel restringi, id non obesset Universitari Ingolstadiensi; quia illa concessio *ad instar*, vel per *communicationem*, facta censetur solum demonstrationis, non individuae dependentiæ causa. 6. In *Favorabile*, quod principaliter ac ita concernit favorem privilegiati, ut in nullius præjudicium directe redundet, uti privilegium faciendi testamentum insolemne, dispensandi, non recitandi Breviarium &c. & in *Odiosum*, quod simul continet gravamen vel præjudicium alterius, five Juris, quale est omne privilegium contra Jus, five hominis, quale est privilegium immunitatis a solvendis decimis, tributis &c.

7. In *Personale & Reale*, quæ divisio singulariter est notanda; quamvis enim omne privilegium ultimo cedat in utilitatem personarum, quia hæc solæ sunt capaces favoris & beneficii. *Personale* tamen dicitur illud, quod directe & immediate con-

confertur in favorem certæ individualis personæ, unius vel plurium, ut si privilegians dicat, tibi, Semproni, do facultatem dispensandi, Brevarium non recitandi, &c. *Reale* autem, quod mediate tantum personæ, immediate vero & directe confertur rei a persona distinctæ, siue de hac res sit locus (& tunc est privilegium *locale*, uti privilegium asyli) vel fundus, siue corpus seu Communitas, siue Status, Dignitas, Officium &c. qua tale, uti privilegium venandi certo castro annexum, privilegia Ecclesiis Cathedralibus, Religiosis Ordinibus, Civitati, Statui Clericorum, Studiosorum, Pupillorum, Minorum, Mulierum &c. Episcopis, Præpositis, Vicariis Generalibus, certis Officialibus, qua talibus &c. concessum. Si autem privilegia, uti subinde contingit, Religioso Ordini, Civitati, Communitati, Statui &c. ita concedantur, ut non solum Communitas qua talis iis uti valeat, sed etiam singula membra, ac personæ propter communem qualitatem, seu quatenus sunt membra, a quibusdam realia, ab aliis personalia, rectius autem vocantur *mixta*: cujusmodi privilegium censetur esse Nobilium, Studiosorum, & omnia, quæ ob conditionem personæ concessa sunt, item *privilegium Exemptionis* Religiosorum a jurisdictione Episcopi. Pirhing *h.t. n. 25.* ut adeo exempto Ordine vel Monasterio censeantur omnes Religiosi quoque personaliter exempti. Idem tene de Clericis, quod censeantur hoc ipso personaliter esse exempti, si Ecclesia, cujus sunt membra, est exempta, *c.g. h.t. in 6.* non autem vice versa exemptis Clericis vel Religiosis censetur exempta Ecclesia vel Monasterium. *c.g. cit.* Inter Privilegium *Personale* & *Reale* in effectu reperitur hoc notabile discrimen, quod illud comitetur personam, ubicumque extiterit, & extinguatur

cum persona privilegiata : istud vero transeat ad hæredes & successores intali fundo, officio &c. & ad nova membra Communitatis. In dubio privilegium præsumitur esse reale, si sit mere favorabile, & personale, odiosum, per c. 15. 28. de R. J. in 6. l. 3. ff. de Constit. Princ.

3 Dico 1. Privilegia acquiruntur triplici modo. 1. *Concessione* Superioris cum vel sine scriptura, can. 7. caus. 25 q. 2. Clem. 2. §. nos etenim de sepultur. Si privilegium est contra Jus commune, a solo illo concedi, qui legem condere potest, & cujus jurisdictioni subjectus est privilegiatus; quia involvit dispensationem in lege cum subdito; cum dispensatio sit actus jurisdictionis, quæ nonnisi in subditos exerceri potest. Si vero est præter Jus, potest etiam concedi non subdito & a Superiore jurisdictionem non habente in privilegiatum; cum non involvat dispensationem. 2. *Communicatione*, qua privilegium uni concessum extenditur a concedente etiam ad alium vel alios, imo ipsi privilegiato potest indulgeri potestas communicandi aliis. Communicatio hæc fieri potest tribus modis: nempe vel terminis generalibus simpliciter tantum conceptis: vel absolutam paritatem indicantibus, nempe his, *ad instar & pariformiter*, vel *æque principaliter*; vel limitate, non æque principaliter, sed accessorie tantum propter connexionem; quo ultimo modo privilegia Religiosorum communicantur eorum familiaribus, domesticis, aut dominorum servis, & hoc modo plus non communicatur quam in ipsa communicatione fuerit expressum. Primo autem modo communicata privilegia participantur quidam omnia aliis, sed ordinaria tantum, non extraordinaria; quia sub generali locutione non veniunt illa, quæ speciali nota & mentione sunt.

sunt digna, *arg. c. 81. de R. J. in 6.* Si secundo modo communicantur, uti fit apud Religiosos Ordines, etiam extraordinaria censentur esse concessa aliis, at non sine omni limitatione, ut statim *n. seq.* dicemus. 3. *Consuetudine*, vel *Præscriptione*: vel potius hujusmodi consuetudo vel præscriptio obtinet vim privilegii, *c. 9. de off. ord. c. 13. de for. comp. c. 26. de V. S.*

4. Quæres, quinam Religiosi & qualem inter se habeant privilegiorum communicationem? R. Religiosi Ordinum Mendicantium omnes habent communicationem mutuam omnium privilegiorum *ad instar pariformiter*, & æque principaliter ac directe concessam. 1. Imo etiam cum Religiosis non Mendicantium. 3. At non mutuam; nam Religiosi non Mendicantium, nisi cum Congregatione Cassinensi vel Lateranensi, vel alia, cui id specialiter a Pontifice inductum est, non vicissim participant Mendicantium. Communis cum Ascanio Tambur. *de Jure Abbat. to. I. d. 17. quesito 1. & 2.* id desumens ex variorum Pontificum Bullis, Leonis X. Clem. VII. S. Pii V. Gregor. XIII. & XIV. Sixti V. Clement. VIII. Sed neque Mendicantes prorsus omnia & singula aliis concessa participant, quæ nimirum vel certum locum respiciunt, vel certæ Ecclesiæ in honorem alicujus Sancti, vel ob specialem rationem concessæ sunt, uti Indulgentias *Portiunculæ*, altari privilegiato pro defunctis annexas &c. vel quæ Pontifex specialiter aliis communicari noluit, cujusmodi aliqua Societati Jesu concesserunt Greg. XIII. & Gregor. XIV. minus participant privilegia, quæ labefactant observantiam Regularem, v. g. privilegium habendi proprium, testamentum faciendi &c. Ordinibus Militaribus concessam.

5. Dico 2. Usus privilegii non est sub præcep-

pto, c.6. h.t. nisi non-usus cedat in præjudicium alterius, c.12. de for. corp. ut si privilegium est concessum toti Communitati vel Statui, v.g. Clericali, uti est privilegium *fori & canonis*. 2. Licitus quoque per se & validus est etiam extra territorium concedentis, si sit privilegium personale illimitate concessum. Suar. de LL. lib.8. c.28. n.10 seqq. cum communi: nisi actus in alieno territorio esset prohibitus speciali Legge, qua etiam peregrini obligantur. 3. Etiam contra pariter privilegiatum, licet privilegia aliquo modo sibi opponantur, ut si unum saltem tacite est conditionatum, nisi alter, v. g. sit exemptus, ut si alter habeat privilegium percipiendi decimas, tu vero privilegium ex tuis agris non solvendi: vel si unum est generale, alterum speciale; istud enim præteritur alteri, c. generi 34. de R. I. in 6. si autem vere sibi contrariantur, quia utrumque absolutum, utrumque generale, vel utrumque speciale, attenditur, quodnam ab altiori potestate proveniat, vel, si in hoc sunt paria, quodnam sit antiquius. Suar. Haun. alii.

6 Dico 3. Interpretatio privilegiorum (cui tamen locus non est nisi in dubio de mente concedentis) ita facienda est, ut attentis verbis, subiecta materia, & circumstantiis, stylo Curiae consonet menti concedentis, a qua velut anima totum habent suum vigorem. Et hinc servanda est verborum proprietas secundum communem usum, c.7. h.t. nisi aliud obstet. 2. Non tamen ita arctanda est, ut nihil speciale operentur contra vel præter jus Commune, evadant inutilia, vel etiam onerosa privilegiatis. l.1. §. 2. ff. ad municipalem c.30. h.t. quia alias privilegia perderent suam naturam. 3. Privilegia favorabilia sunt late interpretanda, non obstante; quod
inter-

interpretatio lata cederet in præjudicium concedentis, *c. 15. de R. I. in 6.* Et de his procedit nota regula: *Beneficium Principis latissime est interpretandum, etiam contra ipsum Principem, l. 3. ff. de Constit. Princ. c. 22. b. t. c. 16. de V. S. ibi: cum beneficia Principum sint interpretanda largissime.* Talia sunt in Corpore Juris clausa: in favorem Religionis, causæ piæ, vel boni publici concessa: item aliis indulta, quæ non cedunt in præjudicium tertii, & merum favorem continent, uti privilegia dispensandi, a casibus reservatis absolvendi, comedendi carnes in die abstinentiæ &c. Latior quoq; interpretatio permittitur in privilegiis motu proprio & ex certa scientia datis, *c. 23. de Præb. in 6.* E contra 4. strictæ interpretationis sunt odiosa, quantum patitur proprietates verborum. *c. 15. cit.* nisi privilegium contineat favorem Religionis aut causæ piæ aut Corpori juris sit insertum. Hujusmodi autem privilegia odiosa sunt, quæ sunt contra jus Commune. per *c. 7. 9. b. t.* vel contra jus privati. *arg. c. 12. de off. Ordin.* Imo privilegium, quo derogatur juri tertii, idque non exprimit privilegians, per *c. 1. de constit. in 6.* est subreptitium & nullum.

7 Quæres, an privilegia favorabilia, sicut latam interpretationem, ita etiam patiantur extensionem ultra proprietatem verborum ad personas & casus in iis non expressos ob paritatem vel identitatem rationis? R. proprie dictam extensionem non patiuntur; quia tota vis pendet ex voluntate concedentis, quæ exprimitur per verba, non ex ratione. Unde illud tritum: *privilegium tantum valet, quantum sonat.* & Regula 74. in 6. *quod alicui gratiose conceditur, trahi non debet ab aliis in exemplum*: sic, si Titio propter merita in privilegio expressa concedatur pluralitas beneficiorum, immunitas a sol-

vendis decimis &c. idem privilegium extendi non potest ad alium, qui paria, eadem, vel etiam majora habet merita. Dixi, *proprie dictam extensionem*, quando nimirum alii casus, vel personæ, nec formaliter nec virtualiter in privilegio comprehenduntur; si enim saltem virtualiter comprehenderentur, posset fieri extensio, quæ tamen potius esset *interpretatio comprehensiva*: sic, si Clerico detur potestas testandi ad causas profanas, censetur etiam data potestas faciendi legata, codicillum, donationem mortis causa ad profana: si cui concedatur potestas recitandi Matutinum a prandio, & is indigeat focio, v. g. propter imbecillitatem oculorum, etiam extenditur ad focium; si filiis & fratribus indultum est privilegium, recte porrigitur quoque ad filias & sorores, *arg. l. 93. §. 3. ff. de Legat. 3.* nisi aliunde appareat restrictio, vel de contraria concedentis intentione constet. *Obje.* Lex favorabilis extenditur ad casum non expressum, in quo reperitur eadem ratio: ergo & privilegium favorabile. *R. N. ant.* si ille casus nec virtualiter (v. g. tanquam pars in toto, vel aliquid minus in eodem genere, vel ut accessorium, vel alias arcte connexum cum expresso) comprehenditur in Lege; quia voluntas Legislatoris, non ratio, facit legem.

8 Dico 4. Privilegia amittuntur ipso Jure sequentibus modis. 1. *Interitu subjecti*, nimirum vel rei, si privilegium sit reale, vel personæ, si personale, *c. 25. de V. S. in fin. c. 7. de R. J. in 6.* si nimirum res penitus destrinat, aut totaliter destruat, v. g. Collegium, Ecclesia &c. sine spe resurrectionis. 2. *Lapsu temporis*, si ad certum tempus fuit restrictum. 3. *Conditione non impleta nec deinceps implenda*, sub qua fuit concessum. 4. *Cessante causa finali*, *c. 69. de appell. ibi: cessante causa cessat esse-*

effectus, & concedentis intentio: modo privilegium habeat *tractum successivum*, h.e. non consummetur unico actu, & causa cesset *contrarie*, h. e. ita ut, ejus usus reddatur illicitus: sic habens privilegium comedendi carnes in quadragesima propter infirmitatem corporis, hac cessante debet cessare a comestione carniū: habens privilegium non residendi, si postea ex ejus absentia ob defectum Ministrorum Ecclesia pareretur damnum in sacris Ministeriis, residere teneretur. Si vero causa cesset solum *negative*, h.e. præcise non amplius existat, manet privilegium: sic, si quis ex privilegio acquisivit secundum beneficium ex causa, quod primum non fuerit sufficiens ad congruam sustentationem, potest retinere & istud, licet primum auctis redditibus postea factum sit sufficiens. 5. *Morte concedentis*, sed solum tunc, quando concedens adli sit clausulam, *ad beneplacitum meum*, aut *quamdiu voluero c. 5. de Rescr. in 6.* nam per mortem extinguitur beneplacitum, & voluntas ad quam fuit facta restrictio. Alias regulariter per obitum concedentis non expirat privilegium, perfecte jam concessum *c. 9. de offic. deleg. in 6.* nam *beneficium Principis decet esse mansurum*, *a. 16. de R. J. in 6.* Aliud foret, si gratia nondum perfecte esset facta, sed solum commissio alteri data, ut gratiam vel privilegium alicui conferat; tunc enim, si re integra moriatur delegans, evanescit potestas delegati.

6. *Renuntiatione libera privilegiati expressa vel tacita c. 12. de for. comp. c. 23. de Regul.* modo renuntiatio non cedat in præjudicium tertii, v.g. integri status: sicutique Clericus renuntiare nequit privilegio *Fori & Campis*. Et modo accedat consensus privilegiantis, & si renuntiatio cedat in favorem tertii, hujus acceptatio; nam eo

usque renuntiatio, utpote nondum acceptata, semper pro libitu est revocabilis, & licitus privilegii usus ac validus. Renuntiatio tacita est non-usus, vel usus contrarius privilegii. Unde amittitur 7. *non usu omisso*, si nempe privilegium sit concessum sub conditione usus, & occasio utendi fuerit, per l. 1. ff. de Nundinis. h. penult. C. de Servit. Tunc enim & renuntiatio, & præscriptio, tollit privilegium: pariter præscriptione tollitur, si volentem uti privilegio alius, cui privilegium est onerosum, prohibuit, & ille prohibitioni acquievit præfixo ad præscribendum tempore. Dixi *omisso*, si enim non-usus est mere *negativus*, hoc est, privilegiatus præcise non utitur privilegio, vel quia non est occasio commoda utendi, vel quia non placet, nullo modo amittit non-utens, si sit privilegium continens merum favorem, si etiam gravamen alterius. l. 34. §. 1. l. 35. ff. de Servit. præd. Rust. quia ex tali non usu nec tacita renuntiatio, utpote quæ tam parum indigne argui potest, quam voluntas rem habendi pro derelicta, qua quis ex mero arbitrio non utitur, vel utendi occasionem non habet, nec præscriptio, utpote quæ in actibus meræ facultatis non procedit, locum invenit. Putant tamen aliqui, privilegium aliis præjudiciosum vel onerosum, ut est privilegium percipiendi Decimas, visitandi Monasteria exempta &c. extinguî diuturno non-usu, si fuit occasio utendi. 8. *usu contrario*, qui respicit privilegium negativum duntaxat, sed solum tunc amittitur quando privilegium est onerosum, v.g. non solvendi Decimas; si quis enim diu solvit Decimas; vel arguitur tacita renunciatio, nisi error vel ignorantia probetur, vel inducitur præscriptio. Sed forsan alii non male discurrunt de usu contrario, sicut discurremus de non-usu. 9. Denique *abuso* pri-

privilegii, illud nimis extendendo, contra intentionem concedentis utendo &c. at regulariter non ipso jure, sed per sententiam. *can. 7. d. 74. c. 24. & c. b. t.* nisi jus statuatur privationem ipso facto, quod modo privatur jure eligendi pro una vice, qui scienter eligit indignum. Sed & hoc casu licitus est usus privilegii, donec feratur sententia declaratoria criminis.

9 Quæres, an, & quando amittantur privilegia per *Revocationem* concedentis, vel ejus successoris, cui par est potestas? R. amittuntur, si revocatio sit valida, & privilegiatis debite insinuata. Communis ex *c. t. de R. I. X. & c. r. de Constit. in 6.* nam qui pro arbitrio gratiam fecit, pro arbitrio rursus adimere potest. Habent quoque privilegia rationem precarii potius, quam donationis, quæ nec valide revocabilis regulariter est. Si tamen privilegians temere & sine justa causa revocaret illicitum foret & Principe indignum. Valida autem revocatio non est. 1. Si privilegium, ab inferiore concessum, a Superiore sit confirmatum. 2. Si privilegium sit conventionale, seu onerosum, interveniente pacto datum: vel inde aliquod dominium alicujus rei, v. g. castri acquisitum: vel si privilegium sit remuneratorium, in justitia (non in mera Gratitude) fundatum, ei-que commensuratum: vel gratuitum quidem, at non-subdito concessum, & ab hoc acceptatum; hæc enim privilegia vel involvunt, vel transeunt in pacta, consequenter tribuunt jus rigorosum: tali autem jure quæsito Princeps vel Superior privare nequit absque causa publica, seu publicum bonum spectante. Quamdiu autem revocatio debite non fuerit intimata (licet privilegiatus casu & per accidens veniret in ejus notitiam) licite pergit & valide in usu sui privilegii.

Revocatio autem potest esse vel *specialis*, nempe per decretum speciale, aut per legem generalem, cui tamen inserta est specifica privilegii mentio revocatoria: vel *generalis*, qua privilegians generaliter derogat privilegiis suæ constitutioni contrariis, v. g. per hanc clausulam, *non obstantibus (vel abrogatis) privilegiis quibuscumque in contrarium*. Si tamen privilegium, cum concederetur, fuit munitum clausula aliqua derogatoria revocationis, v. g. hac vel simili, ut non censeatur revocatum, nisi *expressa, specialis, de verbo ad verbum fiat ejus mentio*, per illam clausulam generalem non censeretur revocatum, quia per genus non derogatur speciei, *arg. l. 80. ff. de R. J.* Sed opus esset fortiori clausula, & tali, qualem ad derogandum requirit clausula priori privilegio apposita, v. g. hac vel simili, *non obstantibus privilegiis quibuscumque, etiam munitis hac clausula derogatoria, ut eis derogari non possit, nisi eorum expressa, specifica, aut de verbo ad verbum fiat mentio*. Ex quibus etiam inferes, illa privilegia Regularium a Tridentino non fuisse revocata, quibus per nullam clausulam specialem derogant decreta Tridentini; sicut enim per clausulam generalem Legis derogatoriam non derogatur specialibus statutis & locorum consuetudinibus, ita nec privilegiis particularibus, in Corpore juris non contentis; cum genus non derogat speciei, bene tamen species generi, *l. 80. cit.* Revocata tamen fuisse illa, Decretis Tridentini contraria, quibus dicta Decreta *expresse & specificè derogant*. Trid. *l. 25. c. 20. & 22. de Regul.* Unde ab Alexandro VII. damnata quoque est hæc propositio: *Regulares possunt uti privilegiis suis, quæ sunt expresse revocata a Concilio Tridentino.*

TITULUS XXXIV.

De Purgatione Canonica.

SUMMARIUM.

1. Quid sit, & quomodo fiat Purgatio Canonica.
2. Quando habeat locum.
3. Quis ejus effectus.

1. **P**urgatio hoc loco est *ostensio innocentiae suae per objecto crimine*. Si fiat modo a SS. Canonibus praescripto, vocatur *Canonica*. Si alio, *Vulgaris*, de qua in *l. seq.* Plures quidem olim erant modi se purgandi a SS. Canonibus recepti, velut per juramentum ad Sepulchra vel Reliquias Sanctorum: per publicam sumptionem Eucharistiae, adjecta quandoque imprecatione repentini interitus, si objectum crimen sit commissum &c. Sed hodie, postquam fidelium sincera in Deum & Sanctos fiducia deficere, vel in superstitionem degenerare coepit, exoleverunt, & remansit unicus modus *c. 1. §. 7. b. t.* praescriptus, qui consistit 1. in juramento, quo purgandus tactis Evangeliiis, etsi Episcopus sit, jurare debet, nec per se, nec per alium suo nomine, commissam esse crimen vel excessum sibi objectum. 2. In juramento aliorum virorum (vel in horum defectu, feminarum, honestae vitae) qui *compurgatores* dicuntur, plures vel pauciores, v.g. *l. 3. §. 3.* iuxta qualitatem delicti, infamiae, personae, & pariter tactis Evangeliiis jurare debent, quod credant, objectum crimen a purgando se, reo non esse perpetratum: proin purgandus ipsis debet esse notus. Prius juramentum est *veritatis*, posterius

crudelitatis. Iste modus, etsi valde aptus sit ad finem a jure Canonico intentum & salutarem, ut crimen, quod alio modo satis probari nequit, vel detegatur & debite puniatur, vel ut personæ diffamatae ac innocentis honor restauretur, tamen fere in solo foro Canonico locum obtinet (In Civili enim ejus loco adhibetur Tortura) Imo etiam in foro Canonico fere in desuetudinem abiit, & rarissime indicitur, nisi ubi viget Sacra Inquisitio contra Hæreticos, ut notant Doctores cum Jul. Claro, idque reprehendunt.

2 Dico 1. Ut Judex competens indicere possit Purgationem Canonica, requiritur 1. ut persona, cui indicenda est, sit talis, cujus integritas famæ multum est necessaria Reipublicæ, proba, & non vilis aut plebeja. *c. 1. 3. 5. b. 2.*
 2. ut præcesserit accusatio, vel denuntiatio, vel diffamatio, aut indicia gravia, unde aliquis verisimiliter apud viros graves sit suspectus de gravi crimine. *c. 4. seqq. eod.* 3. ut nec innocentia nec crimen alio modo, v.g. per testes, probari queat. *c. 10. eod.* denique 4. ut crimen non sit notorium. *c. 15. eod. c. 9. de Accus.*

3 Dico 2. Effectus Purgationis Canonicae vel est absolutio a crimine & declaratio innocentiae, proin sublatio infamiae & scandalii, si legitime facta sit, text. & DD. *in c. 8. 10. b. 1. l. 2. ff. de Jurejur.* Vel condemnatio ad poenam crimini proportionatam, si Reus in Purgatione deficit vel jurare recusando de sua innocentia, vel compurgatores non inveniendò, qui de credulitate jurare voluissent. *text. & gl. in c. 7. b. 1.* quia præsumptio, quæ prius tantum erat verisimilis contra diffamatum, contra deficientem in Purgatione fit violenta & vehementissima, ut adeo etiam poena ordinaria (non tamen mortis vel mutilationis) infligi possit, per ea, quæ tradidi

ad

ad tit. 23. lib. 2. de Presumptionibus, nam deficiens in purgatione habetur ut convictus. Summar. & text. in c. 10. cit. Mitius tamen & arbitrio Judicis puniendum volunt alii præsertim si defectus fuit ex parte Compurgatorum.

TITULUS XXXV.

De purgatione vulgari.

SUMMARIUM.

- 1 Quid sit, & quomodo fiat purgatio vulgaris.
- 2 An sit licita.
- 3 An cruentatio cadaveris faciat probationem.
- 4 Quid de Provocatione ad Divinum Tribunal sentiendum sit.

1 **P**urgatio vulgaris sic dicta, quia vulgi superstitionis observationi originem debet, est probatio criminis vel innocentiae ex superstitiosa vulgi observatione & moribus introducta. Fieri solebat vel per duellum: vel per ignem, vomeres aut prunas ardentes, nudis pedibus substratas, aut manibus portandas: vel per aquam ferventem aut ebullientem: vel per aquam frigidam, ea opinione, ut pro innocente haberetur, qui illæsus mansisset, pro nocente autem & reo, qui læsus fuisset, aut in ultimo casu supernataffet aquæ frigida. Hi quatuor modi certo sunt illiciti & vani, quia hæc media cognoscendi innocentiam sunt improporcionata, superstitiosa, & tentationem Dei continent, quia vel a Deo petitur miraculum, vel tacite invocatur dæmonis auxilium: Quæstionis tamen est, an cruentatio cadaveris (seu occisi hominis) ad præsentiam occisoris præbeat indicium factæ

factæ ab hoc nomine occisionis, aut saltem sufficiens sit ad eum licite torquendum. Dein an licita sit. *provocatio ad Divinum tribunal.*

2 Dico 1. Purgatio vulgaris, quæ fit dictis quatuor modis, etiam de Jure canonico graviter est prohibita, & nullam facit probationem, itaut sententia, inde lata, sit retractanda, c. 1. 2. 3. *b. t.* Rationes jam sunt allatæ, quibus adde, quia manifestum inducerent periculum condemnandi innocentem, vel absolvendi reum, per c. 2. *cit.* Sed *Objic.* 1. Concilium Moguntinum relatum in *can. 24. caus. 17. q. 4.* statuit, ut, *qui presbyterum occiderit: si servus est, super 12. vomeres ferventes se expurget:* ergo aliqua purgatio vulgaris approbatur a SS. Canonibus. 2. Extant exempla SS. virorum & mulierum, qui per ignem vel aquam purgarunt suam innocentiam, uti S. Cunegundis Henrico II. ex Duce Bavariz Imperatori, sancto suo conjugi. Et Deus per miracula comprobavit, id sibi non displicuisse, R. ad 1. Illud Concilium fuit particulare errori obnoxium, & in hoc puncto a Jure canonico in *citt. cc.* reprobatum. Ad 2. Illi homines sancti vel ex speciali Dei instinctu, vel Religione ducti, petierunt bona fide & sperarunt miracula a Deo, atque ideo Deus propter bonam fidem & piam simplicitatem prodigiose adstiterit. Sed hujusmodi non sunt in consequentiam trahenda, ubi prædicta non adsunt.

3 Dico 2. Cruentatio cadaveris non est probatio, vel indicium probabile, cum esse occisorem ad cujus præsentiam cadaver cruorem stillat, nec sufficiens ad complenda indicia de se non sufficientia ad torturam. Communissima contra paucos; quia incertissimum est, an cruor non fluat ex aliis causis naturalibus, v. g. venarum

narum putrefactione, ut sanguinem retinere amplius non possint, externi aeris forte calidioris, aut calidarum expirationum operatione &c. an non dæmonis ope & præstigiis, an non casu &c. dein sæpe, & ut puto, ordinarie non fluit sanguis in præsentia occisoris, atque e contra fluit occifore procul absente, ut frequens docet experientia. Vid. Heigius *p. 2. q. 39. n. 104. in QQ. Jurid. Objic.* potest dici, quod cruor in cadavere effervescat & moveatur præsentis hostis per antipathiam ex præcedente odio & indignatione ortam: ergo cruentatio hæc non est indicium vanum, superstitiosum, & adeo incertum. R. Etsi forte aliquid in antipathiam refundi posset, quod tamen valde incertum, nec satis probabile est, alias enim etiam bos vel sus exanimatus a lanione, vel alio animali, in hujus præsentia cruorem stillare deberet, maxime si animal occisum prius in furorem fuit concitatum: sed nihil tale notatum unquam est: etsi, inquam, forte aliquid tribui posset Antipathiae, nullatenus tamen secure huic nimis tenui conjecturæ fidendum; cum plures aliæ causæ naturales & magis probabiles reperiri soleant, quibus longe aptius tribuitur cruoris stillatio, præsertim cum ordinarie contingat etiam absente occifore.

4. Dico 3. Provocatio ad Divinum tribunal quamvis absolute licita sit, si quis nempe certo injuste oppressus, & omni humano præsidio ad se tuendum destitutus, ad Deum, tanquam Judicem superiorem, provocat non ex cupiditate vindictæ & iræ excessu, aut ex vanitate, aliave vitiosa affectione, nec petendo quasi miraculum, ut v. g. Deus intra anni curriculum manifestet innocentiam, vel oppressorem ex hac vita intra certum tempus avocet ad reddendam

rationem &c. sed humiliter rogando, ut Deus aliquo Providentiæ aut Justitiæ suæ opere aperiat veritatem, & oppressam vindicet innocentiam, vel in hoc vel in altero mundo, prout ipsi libuerit. Ita communis cum S. Thoma, & probatur tum ex S. Scriptura, in qua David dixit ad Saulem: *judicet Dominus inter me & te; & ulciscatur me Dominus ex te.* 1. Reg. 24. tum exemplis proborum hominum, quæ adducuntur a Justo Lipsio, Delrio, & Raynaudo, tum ex ratione, quia taliter facta provocatio est appellatio debite interposita ad supremum Judicem, cum in terris non reperitur, qui possit vel velit tueri innocentiam. Et profecto habent Judices, injustum gravamen inferentes, cur timeant ejusmodi provocationes; quia Deus audit injuste oppressorum clamores. Certe P. Drexel. *in suo tribun.* l. 2. c. 3. affert omnino 24. exempla tragica; in quibus tales citationes ad Dei tribunal suum omnes effectum consecutæ sunt. Econtra si justam ferant sententiam & exequantur, ridere debent, vel etiam punire tales citationes. Pariter nemo curare debet, qui rem certo sibi debitam reperit vel retinet, si adversarius id conjiciat supra ipsius animam. Cur enim timeat mens conscia recti? Magnam tamen timendi causam habet tam temere vel malitiose provocans. Quamvis inquam, provocatio ad Divinum Tribunal absolute licita sit, regulariter tamen periculosa est, ne nimirum interveniat vel tentatio Dei, vel cupiditas vindictæ, vel inordinata alia animi passio, vel scandalum &c. quo casu utique illicita foret.

TITULUS XXXVI.

De injuriis, & damno dato.

SUMMARIUM.

1. 2. Quid, & quotuplex sit injuria.
3. Quæ exinde nascentur actiones.
4. Quæ circa eas sint notanda.
5. Quibus modis cesset actio injuriarum, præsertim an retorsione.
6. Quid hoc loco sit damnum datum, & exinde competens actio Legis Aquiliæ.
7. Quid ex quasi delicto datum, & quæ inde competant actiones.
8. An actio Legis Aquiliæ oriatur etiam ex culpa levissima, etiam omissionis & quando concurrit cum contractu, in quo non præstatur culpa levissima.
9. Damnum dolo datum ante omnem sententiam:
10. 11. Datum vero ex culpa mere Juridica non ante.
12. 13. Bene tamen post sententiam Judicis tenetur resarcire damnificans.

1. **I**Njuria, quamvis generalissime accepta pr. inst. & l. 1. pr. ff. h. t. dicatur omne id, quod non jure fit, siue dein culpa vel dolus interveniat, siue non: a Theologis autem, quod contra jus alterius fit, a quibus definitur esse violatio juris alieni: Juridice autem ac specificè rursus accipitur 1. pro contumelia siue læsione honoris aut existimationis dolose facta, ac dicitur esse delictum privatum, quo alterius honor aut existimatio dolose læditur, pr. inst. cit. h. e. cum intentione vel animo lædendi, & quidem ab eo, qui

qui jus dicendi vel faciendi aliquid, quo læditur alter, non habet: quare, qui per jocos profert verbum alteri injuriosum, vel inconsiderate, aut si Superior subditos, patentes, liberos, præceptor discipulos, maritus uxorem probrosis verbis castiget sobrie, aut etiam moderato verberare, injuriam non faciunt. 2. Prodamno injuria, seu per dolum vel culpam, dato, quod vindicatur a Lege Aquilia. Nos injuriam in priori sensu acceptam prius, in posteriori autem posterius explicabimus: quamquam in hoc Titulo conformiter *Instituti & Digesti ad Leg. Aquil.* injuria ac damnum videantur sumi pro eodem, ita ut injuria idem sit ac damnum injuria datum, l. 1. cit.

2. Injuria, prout est dolosa læsio existimationis alienæ, dividitur in Verbalem & Realem. *Verbalis* est, si verbo contumelioso vel detractorio alterius præsentis vel absentis honor aut fama læditur, ut si alterum vocas furem, aut delictum occultum alterius evulgas, vel etiam si exprobras defectum naturalem, quod sit spurius, gibbosus, vel si verbis obscenis seducere intendis virginem. Huc revocatur injuria scripto illata, v. g. per epistolam, *carmen* seu *libellum famosum*, quo nempe per scripturam omisso Auctoris nomine crimen, historia, vel aliud, in alterius ludibrium vilipensionem aut infamiam cedens, spargitur in vulgus. Neque veritas convitiis tollit injuriam. *Realis* est, si facto, v. g. verberibus, pictura, gestu, violento domus aut fundi introitu, aut alio actu alterum ludibrio exponas, aut lædas, vel si Judex non servato Juris ordine procedat. Si verba, vel facta, de se & ex natura sua sint contumeliosa vel probrosa, præsumitur dolus seu animus injuriandi, licet professans illa vel ponens protestetur, se non facere vel

vel dicere cum animo injuriandi, l. 5. C. h. t. cum sit protestatio contraria facto; nisi nempe sufficienter probet abfuisse dolum: sicut vice versa, si verba & facta de se non sint contumeliosa vel probrosa, præsumitur animus injuriandi abfuisse. Porro, si per dictum aut factum honor vel fama leviter violatur, injuria *levis*: si graviter, *atrox* vocatur: levitas autem vel gravitas desumitur ex conditione personæ injuriantis aut injuriatæ, ex ipsis verbis aut factis, ex modo, loco, tempore, subinde etiam ex joco. Sed circa jocos notandum valde circumspèctos esse debere, qui iis vexant alios: sæpe enim contingit, ut joci nimis sint falsi, & facetiæ nimis asperæ, quibus præsertim in aliorum corona aut frequenter impetitus alter merito offensum se queritur, etiam graviter: nec juvat dicere, joco id factum esse; tales enim joci non sunt innocentes, & sub hoc pallio sæpe satis promicat latens nequitia, ac animus alterum confundendi. Ceterum potest aliquis etiam indirecte injuria affici, nempe in personis sibi valde conjunctis & in potestate constitutis sic injuriosa tractatio uxoris, sponsæ, filii famulias, famuli occupati in negotio domini, Religiosi, redundat in maritum, sponsum, patrem, dominum & Prælatum, §. 2. 3. *inst. l. 1. §. 3. l. 15. §. 24. ff. h. t.* unde & de injuria agere possunt predictis personis sibi subjectis, quamvis istæ non vicissim, v. g. uxor, si maritus injuriam sit passus. Id adhuc specialiter notandum, quod injuriam inferens teneatur in conscientia ante omnem sententiam læso satisfacere per reparationem honoris aut famæ, utpote per injustitiam ablata. Item tenetur actione injuriarum, de qua...

3. Dico 1. Ex omni injuria competit actio injuriarum injurato contra injuriantem, §. 7. 8. 10. *inst. eod.* eaque vel Civilis, vel Criminalis, §. 10. *cit.*

cit. Civilis vel est pœnalis, vel rei persecutoria; pœnalis iterum est gemina, una descendit ex Jure prætorio, & vocatur *æstimatoria*, qua læsus petit, ut Reus persolvat æstimationem injuriæ, quanti nimirum æstimat læsus honorem ablatum, v. g. dicendo, quod maluisset amittere 100. florenos, quam hoc probum sustinuisse, quam summam, prævia tamen moderatione secundum merita circumstantiarum, Judex tenetur adjudicare læso, §. 7. 10. *citt.* altera ex Jure civili, nimirum ex *L. Corn.* quæ tamen competit solum ex injuria reali, & quidem ea tantum, qua quis pulsatum, verberatum, vel domum suam, in qua actu habitavit, vi introitam conqueritur, §. 8. *inst. l. 5. pr. & c. b. t.* tendit pariter ad æstimationem injuriæ, sed a Judice faciendam, & læso adjudicandam, *l. 37. ff. eod.* Rei persecutoria (scil. bonæ existimationis) tendit ad revocationem injuriæ, & famæ vel honoris, per verba detractoria aut contumeliosa ablati, restitutionem, estque introducta per consuetudinem; & vocatur actio *recantatoria*, vel *ad palinodiam*, quæ læsus petit, ut lædens dicta sua recantet seu revocet, eaque injuste a se prolata esse, judicialiter fateatur. Quo modo maxime suo honori consulit injuriatus, ac in Bavaria fere adhiberi solet, si injuria est verbalis. Denique Criminalis actio injuriarum est, qua læsus petit, ut Reus debite plectatur, pœna nimirum extraordinaria seu arbitraria, nempe vel corporis afflictiva, vel multa pecuniaria Fisco aut Ecclesiæ applicanda, §. 10. *cit.* Si injuria fuisset illata per libellum famosum, determinata est pœna capitalis in auctorem, scriptorem, & evulgantem, *l. un. C. de famos. libell.* saltem si crimen, in illo objectum, sit capitale, &, ut restringit *Const. pœn. Caroli V. Art. 110.* falsum. Imo secundum praxin pœna omnis libelli famosi est

est extraordinaria seu arbitraria . Ceterum si injuria attentis circumstantiis censeatur esse levis , nulla actio injuriarum concedenda , sed Christiana deprecatio , quæ utique infamiam non parit , injungenda vel admittenda est , vel alia reconciliatio , ut notant DD.

4 Circa has actiones injuriarum utiliter adhuc notabis sequentia . 1. Actionem Civilem poenalem (five *æstimatoria* sit five *ex L.Corn.*) & Criminalem non esse compossibiles , itaut conjunctive proponere liceat utramque , sed alterutram tantum disjunctive proponi posse , pro arbitrio tamen læsi ; cum utraque tendat ad idem , nempe ad vindictam , *l. 6. 7. ff. h. t. l. 14. ff. de accus.* Actio tamen rei persecutoria , seu *ad palinodiam* , cumulari potest cum actione Civili poenali , vel Criminali ; quia tendit ad diversum finem , cum restitutionem respiciat , illæ autem poenam : quamvis in praxi pluribus in locis ista cumulatio non admittatur . 2. Omnem actionem injuriarum , si injuriatus condemnatur , esse *famosam* , seu inducere infamiam Juris , *l. 1. ff. de his , qui not. infam.* nisi sententia in Procuratorem lata sit , aut nisi Judex famam reservet , uti potest , & in quibusdam locis debet reservare vi statutorum , sicut in Bavaria ad idem tenetur , casu quo causa injuriarum non est adeo liquida , vel dubium , an injuriatus non dederit causam injurianti , *tit. 46. art. 10.* Excipitur actio ad palinodiam , quæ non invehit infamiam Juris de Jure communi , bene tamen infamiam facti , nisi Judex , ut fert usus , ex officio tollat , & honorem reservet ; quia apud viros honestos male audit , qui se ipsum mendacii arguere debuit . 3. Omnem actionem injuriarum esse personalem , itaut contra hæredes injuriantis non procedat , cum descendat ex delicto ; actio tamen ad palinodiam datur hæredibus inju-

injurianti; quia est rei persecutoria, non poenae.
 4. *Æstimatoriam*, quia est Prætoria & poenalis,
 esse annalem, *l. 5. C. b. t. Civilem vero ex Lege*
Cornelia esse perpetuam, seu ad 30. annos durare,
arg. pr. inst. de perp. & temp. u. 3. uti & actionem ad
palinodiam, quia descendit ex consuetudine, quæ
est species Juris civilis. Criminalis extinguitur
præscriptione 20. annorum, sicut accusatio alio-
rum delictorum, l. 12. C. ad L. Corn. de falsis.

5. Dico 2. Actio injuriarum cessat 1. morte tam
 injuriantis quam injuriati, ante litem contesta-
 tam eveniente, 2. lapsu temporis, a Jure præfixi,
 de quo paulo ante, 3. satisfactione pro illata in-
 juria, 4. condonatione expressa, & 5. tacita, ut
 si injuriam passus non in continenti revocavit ad
 animum læsum, subridendo, vel signa dando;
 se non ægre ferre, aut, si initio quidem se offen-
 sum ostendit, dein vero sponte & familiariter
 agit cum injuriante, invitatur ad convivium, vel
 aliud speciale charitatis signum eidem exhibet:
 commune enim, v.g. salutatio obviantis, non suf-
 ficit, 6. transactione vel pacto. Habentur hæc
l. 11. 13. 17. ff. l. 5. C. b. t. Demum & 7. *Retorsione,*
 qua nimirum injuriæ verbales a læso tuendi ho-
 noris sui causa in continenti rejiciuntur in inju-
 riantem cum debito moderamine; quod observa-
 tur, si retorsio fiat in continenti, postquam in-
 notuit contumelia: si non objiciatur crimen lon-
 ge gravius, vel longe diversum ab eo, quod ob-
 jecit injurians, vel non serviens ad tollendam
 vel minuendam injuriam: si pariter per verba,
 & non per verbera, vel schedam affixam, re-
 jiciatur injuria; igitur recte & optime fit, si in-
 juriatus injuriantem mendacii arguat cum exagge-
 ratione, v.g. si alter forte furem, adulterum &c.
 vocavit, dicere potes: *tu mentiris ut fur, ut*
adulter: vel tam diu pro tali te reputo, donec proba-
veris

veris quod dixisti, &c. Si maledicus revera huiusmodi flagitio vel probro obnoxius esset, id etiam absolute & directe in ipsum reperi posset, ut magis de mendacio convincatur, & sic magis tuus defendatur honor. Quod talis retorsio sit licita, probatur inde, quod injuriam repellere, & suum defendere honorem, omnia Jura permittant, arg. l. 3. ff. de J. & J. sicut defendere vitam, & res fortunæ, contra injustum aggressorem. *Objic.* Non licet accepto ista vicissim adversarium percutere: ergo nec verbis me lædentem vicissim lædere verbis. *R. N. conf. & parit.* nam in priori casu repercussio non foret defensio contra injuriam inferendam, sed esset mera ultio injuriæ jam completæ illatæ: in posteriori autem retorsio, debite facta, est defensio contra injuriam nondum complete illatam, utpote quæ post verba physice præterita moraliter perseverat, & in æstimatione hominum aliquis habetur pro tali, qualis ab altero fuit proclamatus, nisi in continenti per retorsionem (vel aliud medium) eximat audientibus suspensionem objecti criminis.

De damno dato.

6. **D**ammum hoc loco dicitur delictum privatum, quo per dolum vel culpam res alterius læduntur, h. e. destruuntur vel deteriorantur: objective autem sumptum est diminutio patrimonii, corruptione vel deterioratione ab altero absque suo lucro causata per dolum vel culpam. Vindicatur famosa *Lex Aquilia*, a Tribuno plebis Aquilio introducta. Cuius tria sunt capita: secundum hodie ignoratur & exoletum est: primum in eo consistit, quod, si quis alterius servum, vel pecudem, & quidem talem, quæ gregatim pasci

pasci solet, uti equi, boves, oves &c. occidit do-
 lo vel culpa, teneatur ad æstimationem corporis
 perempti, & quidem *quanti plurimi*, quanti ni-
 mirum illud intra annum, a die cædis retro com-
 putandum, plurimi valuit: *tertium* caput com-
 prehendit omne aliud damnum, v. g. si homo
 vel pecus (licet sit inter animalia gregatim pa-
 scientia) vulneretur tantum, si aliud animal oc-
 cidatur, res aliæ destruantur vel deteriorentur
 dolo vel culpa; & taliter damnum inferens ex
 eadem Lege tenetur iterum ad æstimationem rei
quanti plurimi, seu non solum ad æstimationem
 rei in statu præsentis, sed etiam quanti intra 30.
 retro proximos dies valuit. Adeoque *actio Legis*
Aquilæ (seu directa seu utilis) non præcise est
 rei persecutoria, sed etiam poenalis, si res retro
 plus valuit, quam tempore læsionis. Interim ta-
 men plurimis in locis poenam quanti plurimi non
 servari, sed damnicantem solum ad simplicem
 rei æstimationem, at una cum reliquo interesse,
 condemnari, Auctores passim testantur. *Dolus*
verus committitur, si adsit animus nocendi, *præ-*
sumptus, ubi ex indiciis valde verisimilibus talis
 animus conjici potest, uti fere fit, ubi deprehen-
 ditur culpa lata vel latior. *Culpa* est, quando
 aliquid perperam fit, vel negligenter omittitur,
 ex quo alteri damnum inferitur, at sine animo no-
 cendi: alia est Theologica, mortaliter vel ve-
 nialiter peccaminosa, quæ continet peccatum co-
 ram Deo: alia *Juridica*, quæ non est conjun-
 cta cum peccato coram Deo, v. g. propter de-
 fectum advertentiæ ad Legem Dei vel obliga-
 tionem in conscientia, Jura tamen talem æ-
 stimationem vel omissionem habent pro culpabili,
 ver. gr. si quis librum ab alio sibi commoda-
 tum ex oblivione naturali reliquit in loco pu-
 blico, ex quo postea surreptus est, & talis
 com-

committit culpam mere juridicam, & quidem latam: nam alia culpa dicitur *lata*, alia *levis*, alia *levissima*, ut explicavi ad *Tit. de Pactis lib. 1.*

7 Sicut autem Lex Aquilia vindicat damnum ex vero delicto, nempe dolo & culpa datum, ita *Leges alie*, & *Noxales*, uti vocantur, vindicant damnum ex quasi-delicto datum, ut si Judex per imperitiam vel errorem male judicet: si ex ædibus aliquid effundatur, vel dejiciatur, ac inde alicui damnum causetur: si aliquid ponatur vel suspendatur cum periculo commeantium, & contingat aliquem lædi: si in caupona, stabulo, navi per famulos aut inquilinos illius viatoribus vel vectoribus damnum inferatur, v. g. per furtum: si animal contra naturam generis alicui nocuit, v. g. equus calcitrando. In his enim casibus actiones dantur læsis, & quidem actio *de syndicato*, vel *male judicati*, contra Judicem: *de dejecto vel effuso* contra patrem familias vel habitatorem domus: *positi vel suspensi* contra ponentem vel suspendentem; *in factum* contra cauponem, stabularium, nautam: & actio *noxalis*, nempe *quadrupedaria*, seu si *quadrupes pauperiem fecisse dicatur*, contra dominum animalis. Sumuntur hæc ex *tit. Instit. de Obligat. quæ ex quasi del. tit. Inst. si quadrupes pauperiem fec.* Quæ deinceps dicemus de obligatione refarciendi damnum ex culpa mere juridica, applicabis etiam ad damnum ex quasi-delictis hic recensitis datum, si absit culpa Theologica.

8 Circa actionem Legis Aquiliæ adhuc observandum. 1. eam juxta veriolem cum Stryckio per §. 3. *seqq. Inst. & l. 44. ff. de L. Aquil.* competere etiam ex culpa levissima, saltem commissionis. 2. imo utilem probabilius etiam ex culpa omissionis, si nempe damnum non aliquo facto, sed omissione convenientis diligentiae & cautelæ fuerit datum, per

l. 27. §. 9. ff. eod. & l. 121. ff. de R. J. Sed vehementer reclamatur textus in *l. 13. §. 2. ff. de usufr. ibi: qui agrum non proscindit: Lege Aquilia non tenetur.* At hic sermo est de damno mere *negativo*, seu de non-lucro, quod alias sperabatur: non de damno *privativo*, quo quis ladiatur in bonis, quæ jam habet: & hoc solum damnum ad L. Aquil. pertinet. 3. probabilius actionem L. Aquil. *ex culpa levissima* locum non habere, quando concurrit cum contractu, in quo secundum Leges solum ex culpa levi; neque *ex culpa levi*, quando concurrit cum contractu, in quo solum ex culpa lata agi potest, v. g. aliquis conduxit ædes, & ex hoc contractu solum præstare debet culpam levem, non levissimam: vel accepit depositum scyphum aureum, & ex hoc depositarius solum obligatur ad culpam latam: jam si per culpam levissimam conductoris ædes deteriorescentur, vel per culpam levem scyphus depositus perdatur, probabilius actio L. Aquil. ex culpa minori non procedit, ut habet communior & usu magis recepta sententia. Ratio est; quia, si Lex Aquilia procederet, quando incidit in contractum, in quo major requiritur culpa, & levis vel levissima ad agendum non sufficit secundum Leges, plane hujusmodi Leges forent inanes & illusoriæ; quid enim proderent contrahentibus, quos *solum* vel ad latam, vel ad levem quoque culpam adstringunt, eos tamen ex alio capite, nimirum Legis Aquiliæ, ex levissima, vel leviori culpa, quam contractus exigit, condemnari finerent?

9 Dico 3. Damnum dolo, vel culpa Theologica (saltem gravi) datum resarcire in conscientia ante omnem sententiam tenetur damnificans. Ita plerique omnes, eo quod Jus Naturale, & naturalis Justitiæ Commutativæ exigat reparationem damni
for-

formaliter iniuste caufati. Econtra damnum casu fortuito, sine omni culpa, datum nemo per se tenetur reparare, nec in foro externo. Est pariter certum tum ex *c. fin. h. t.* tum exinde, quia nec Jus Naturale, nec ullum positivum ad id obligat; adeoque res perit domino. Excipe, nisi aliquis per pactum specialiter se obligasset ad damnum fortuito secutum, vel nisi per suam culpam aut moram fuisset causa damni fortuito casu dati.

10 Dico 4. Damnum ex quacumque culpa mere juridica datum (id quod intellige etiam de dato ex quasi-delicto, item de dato ex culpa juridica in contractibus commissa) dampnificans refarcire in conscientia ante sententiam Judicis probabilius non tenetur. Communior cum Molin. Laym. Lago, Haun. contra Panormit. Covar. Zoes, & Arnoldum Rath, Probatur. Spectato jure naturali ex una parte non datur obligatio in conscientia, quia nec datur *ex re accepta*, cum hoc damnum non sit lucrosus, & non augeat substantiam dampnificantis: nec *ex iniusta acceptione*, formaliter tali, quia peccatum in conscientia, & formale, non intervenit: nec *ex pacto vel contractu*, quia nihil tale intervenisse supponitur pro certo: ergo nulla datur radix restitutionis de jure naturali. Ex altera autem parte jus positivum nullibi clare exprimit obligationem in conscientia ante sententiam Judicis, sed potius contrarium, dum ait, *competentis Judicis auctoritate consequeris*. *Judicis cura impetrabis*, *l. 2. C. de L. Aquil.* si nempe prius instituat a *Actio Legis Aquiliæ*, quam jura concedunt. *Confirm. 1.* Damnum sine omni culpa Theologica datum respectu dampnificantis plane involuntarium est; quia sine advertentia datum, non minus ac si datur ab amente, furioso &c. ergo se habet instar casus fortuiti, & in conscientia obligationem non

inducit. *Confirm.* 2. ex communi persuasione & praxi hominum, optima Legum interprete; nemo enim facile sibi persuadet, se obligari ad refarcitionem damni inadvertenter a se dati ante sententiam Judicis, vel refarcire solet. *Confirm.* 3. Lex Aquilia, & Leges Noxales &c. essent nimis arduæ, si obligarent in conscientia ante sententiam; nam spectata hominum fragilitate pronissimum est ex ignorantia, oblivione, inadvertentia coram DEO inculpabili per se vel per famulos aut animalia aliis inferri damnum sine suo lucro, econtra difficilimum pro illo satisfacere expoliando se bonis propriis. *Confirm.* 4. dictæ Leges obtinent satis suum finem, qui est homines reddere cautiore & accuratiores in cavendis alienis damnis, præcise dando actionem læsis, & Judices obligando ad injungendam refarcitionem quasi in poenam omissæ diligentiae & cautelæ debitæ, atque sic hæ Leges respectu damnificantis recte censentur esse poenales: ergo non immediate in conscientia obligant ad refarcitionem damni.

Objic. 1. Lex justa pro foro externo, est etiam justa pro foro interno: sed Lex Aquilia &c. est justa pro foro externo, ut nemo negat: ergo etiam pro foro interno: ergo immediate obligat etiam in foro interno. 2. Lex Aquilia est rei persecutoria, non poenalis, & spectato jure naturali non debet alteri per alterum iniqua conditio inferri; l. 74. & factum cuique suum, non adversario, nocere debet; l. 155. ff. de R. J. atque convenientius est, illum potius sustinere damnum, qui commisit culpam, licet juridicam tantum, quam eum, qui sine omni culpa damnum est passus: ergo. 3. In c. fin. b. t. satis clare exprimitur obligatio in conscientia, dum ait, *jure eum satisfacere oportere, qui damnum intulit,*

lit, nec excusari ignorantia, qui scire debuit ex facto suo verisimiliter posse contingere iacturam, & quam debuerat, non curavit diligentiam adhibere: ergo. R. ad 1. dist. Illatum: ergo immediate obligat in foro interno ad aliquid, nempe Judicem, si instituatur actio, ad condemnandum, & damnificantem ad faciendam refarcitionem, postquam condemnatus est. C. Illatum, immediate & absolute ad refarcitionem. N. Illatum. Instantiam habes in Lege Pœnali, v. g. venationem prohibente. Ad 2. Est quidem rei persecutoria respectu damnum passi, pœnalis vero est respectu inferentis. Vel: est Lex rei persecutoria mediate, nimirum mediante actione rei persecutoria, quam tribuit læso, non vero immediate. Illæ regulæ juris, si intelligantur de obligatione ante sententiam Judicis, & jure naturali inductæ, exaudiendæ sunt in casu, quo intervenit culpa Theologica vel dolus: quo casu est quidem convenientius illum sustinere damnum, qui tamen culpam vel dolum commisit, non vero, si commisit culpam mere juridicam, & nec jura clare exprimunt obligationem in conscientia ante sententiam, nec communis hominum persuasio agnoscit, nec observat praxis. Ad 3. In d. c. fin. vel est sermo de culpa juridica lata, quæ sæpe est conjuncta cum peccato in conscientia, ut indicare videntur verba, qui scire debuit: vel, si velis intelligere de culpa mere juridica, ajo, per illa verba, jure satisfacere oportere, non satis clare exprimi obligationem ante sententiam, si ignorantia &c. sit Theologice inculpabilis; quia verum tamen manet, quod jure talem oporteat satisfacere, si nempe jubeatur per sententiam, hoc est, quod juste ad id condemnari possit, ac debeat post institutam actionem, conformiter Legibus

Juris Civilis ac Naturalis, a quibus recedere Jus Canonicum sine claro textu afferri non debet.

11 Dico tamen 5. Ex culpa mere juridica probabilius datur obligatio in conscientia resarciendi damnum post sententiam Judicis. Adeoque Lex Aquilia, & Leges quasi-deliictum vindicantes, mediate & conditionate, si nempe Judex per sententiam condemnaverit, damnificantem obligant in conscientia, sicut Leges Poenales ad poenam. Ita communior & verior cum Mol. & plerisque prioris assertionis Patronis contra Rebell. Krimer, Haun. Franc. Schmier, & P. Bockn *b.t. n. 26.* asserentes, quod quidem condemnatus teneatur Judici parere ad vitandum scandalum, tacita tamen compensatione uti possit ejus, quod solvit, & sic obligetur quidem *in*, sed non *pro* foro interno. Alii putant, si detur obligatio post sententiam, hoc ipso erui, eam jam antecederet datam fuisse. Probatum Assertio, jus naturale præcipit, ut Superiori vel Judici juste præcipienti obediatur: sed Judex secundum Legem poenalem dictans poenam juste præcipit, & ideo post sententiam tenetur Reus poenam subire, ad quod ante sententiam non fuit obligatus. *Confirm.* Si neque post sententiam daretur obligatio. Legis Aquiliæ, & concederetur potestas faciendi occultam compensationem, Lex Aquilia, & aliæ, non obtinerent efficaciter id, quod intendunt, & effective, scilicet reparationem illati damni, quæ varie eludi posset: sed hoc admittendum non est: ergo.

13 *Objic.* 1. Lex Aquilia & ipsa sententia fundatur in præsumptione culpæ Theologicæ: ergo, ubi hæc non intervenit, nec sub conditione sententiæ Judicis, & ea mediante, obligat; cum præsumptio in foro interno debeat cedere veritati, *Ant. prob.* parum quia fundatur in culpa &

injuria damnificantis: culpa autem vera non est, nisi Theologica, neque injuria vera, nisi formalis sit, & non mere materialis. Atque ob hanc rationem Lex Aquilia non stringit amentes, infantes &c. si damnum inferant; partim quia Lex Aquilia solum obligat illos, qui damnum præviderunt, vel potuissent & debuissent præviderere, ac scire, l. 8. §. un. l. 31. l. 45. ff. ad L. Aquil. c. fin. cit. ergo præsumit advertentiam, vel inadvertentiam, vincibilem, quæ fundat culpam Theologicam. 2. Sententia Judicis non potest majoris esse ponderis, quam Lex: sed Lex Aquilia juxta nos non obligat in conscientia ad reparandum damnum: ergo neque sententia Judicis. 3. Vel sententia, juxta Legem Aquiliam lata, est justa vel injusta? si injusta, utique non obligat: si justa, jam supponit jus petendi reparationem damni in læso antecedenter, & non primum coarctat: ergo jam ante sententiam datur jus petendi in læso, consequenter & obligatio faciendi reparationem in lædente, si datur post sententiam; quod tamen negavimus. R. ad 1. N. Ant. Ad probat. Etiam culpa juridica est vera culpa, & injuria juridica & Theologice materialis est vera injuria, nempe juridica, eo quod injuria, quam Lex Aquilia persequitur, dicatur omne id, quod jure non fit, l. 5. §. 1. ff. ad L. Aquil. seu quod fit citra vel contra jus. Imo cum culpa juridica consistat in hoc, quod debita cautela, uti jura desiderant, non adhibeatur, vera utique est culpa, sed juridica tantum, quam jura puniunt saltem mediante Judicis sententia. Amentes & infantes ideo non stringit Lex Aquilia, quia nec injuriæ & culpæ juridicæ sunt capaces, neque diligentæ ad cavenda damna aliena, quam dicta Lex vult acuere puniendo. Ad 2. N. suppositum, quod sententia Judicis sit

majoris ponderis, quam Lex, si per ipsum ministerialiter fiat, quod Lex jubet; nam sententia totas suas vires obrinet a Lege, condemnationem damnificantis jubente: quamvis igitur ipsa Lex non immediate condemnet & obliget, jubet tamen per Judicem, instituta actione, condemnari: itaque Judex est executor Legis, & sententia Judicis est tantum purificatio conditionis, sub qua Lex obligat. Ad 3. dico, sententiam esse justam, utpote secundum jura latam; inde tamen non sequitur, in læso jam antecederet dari jus absolutum ad petendam, & in lædente obligationem absolutam ad faciendam resarcitionem damni, quia, jura solum obligant ad resarcitionem sub conditione, si instituta actione Judex condemnet, & sic purificando conditionem jus absolutum tribuat, & obligationem faciat absolutam: sicut si Judex secundum Leges poenales ferat sententiam, & ad poenam condemnet.

14. Ceterum actio Legis Aquilæ datur quidem hæredibus damnificati, utpote rei persecutoria respectu ipsius, non tamen contra hæredes damnificantis, nisi lis cum defuncto prius fuerit contestata, aut ad eos ex damno dato aliquid pervenerit, §. 9. *Inst. de L. Aquil.* quia descendit ex delicto.

T I T U L U S X X X V I I .

De Pœnis .

S U M M A R I U M .

- 1 *Quid, & quoruplex sit Pœna.*
- 2 *Speciatim de Jure Canonico. Ubi de Depositione & Depredatione.*

3 *Re-*

- 3 Regulariter nulla incurritur absque omni sententia Judicis.
- 4 An Judex teneatur semper infligere illam pœnam, quæ a Lege determinata est.
- 5 Quis pœna affici possit.
- 6 Ad incurrendam infamiam requiritur notorietas delicti.
- 7 An Judex Ecclesiasticus possit infligere mulctam pecuniariam.
- 8 Inhabilitates, & Irregularitates, etiam ex delicto descendentes incurruntur ab ignaro Legis. An a dubitante quoque?

Quia Processus Criminalis effectus & finis est puniri delicta, de quibus hucusque, recte proceditur nunc ad pœnas, hoc loco maxime in genere consideratas, proprias enim variis delictis fere jam in propriis titulis adduximus Pœna autem est *justa delicti coercitio*, h. e. delicto proportionata, & a potestatem habente inflictæ castigatio. Dividitur 1. in *Legalem*, quæ ab ipsa Lege: in *Judicialem*, quæ a Judice: & *Conventionalem*, quæ partium conventionem in resilientem a contractu injungitur & determinatur. Legalis subdividitur 2. in *Civilem*, quæ principaliter tendit in privatum commodum civiliter agentis super delicto: & in *Criminalem*, quæ principaliter tendit ad vindictam publicam, ut satisfiat Reipublicæ per delictum læsæ. Practici solent hodie pœnas *Civiles* vocare, quæ non sunt directe corporis afflictivæ. *Criminales* vero, quæ sunt directe corporis afflictivæ. 3. In *Capitalem*, qua adimitur vita vel naturalis, ut per ultimum supplicium, & deportationem, seu quæ illi successit, proscriptionem seu bannum Imperii, quo vita malefici, impune occidendi, omnium manibus exponitur.

vel adimitur vita civilis, dum quis privatur simul libertate & civitate, ut olim fiebat per damnationem ad metalla vel interdictionem ignis & aquæ, dicebanturque *Capitis diminutio*; cum Respublica imminueretur aliquo capite; hodie successit damnatio ad triremes, quæ si fiat in perpetuum, æquivaleret poenæ mortis: & in *non-Capitalem*, corporis tamen vel animi afflictivam, per quam non adimitur vita, uti est fustigatio, expositio ad pastellam seu ad numellas, relegatio ex provincia, inustio stigmatis, amputatio aurium, manus &c. Infamia.

4. In *Positivam*, cujus executio requirit aliquam actionem, sive ipsius delinquentis, uti exilium, multa pecuniaria, vel alterius, uti verberatio, incarcerationio; quamvis enim incarcerationio de Jure Civili scripto non pro poena, sed pro custodia tantum adhiberi potuerit, l. 8. §. 9. ff. h. t. de consuetudine tamen etiam in foro Civili frequens est poena carceris suffragante *Constit. Carolin. art. 157.* & in *Privativam*, quæ privat aliqua re, vel jure, sine interven- tu actionis, uti censuræ inhabilitates, irregularitates, & irrotationes poenales.

5. In *Ordinariam*, quæ ab ipsa Lege, scripta vel non scripta, jam est determinata ac definita, & si Lex dicat, eam *ipso Jure*, vel *facto* incurri, vocatur *latæ sententiæ*, si vero jubeat infligi a Judice per sententiam, dicitur *ferendæ sententiæ*: & in *Extraordinariam*, seu *Arbitrariam*, quæ relinquitur arbitrio Judicis, pro delictorum & delinquentium qualitate primum determinantis poenam, ac inferentis.

2 De Jure Canonico aliæ poenæ sunt *Vindictivæ*; quæ principaliter spectant vindictam publicam, & satisfactionem pro injuria Reipublicæ illata: & *Medicinales*, quæ principaliter

irro-

irrogantur in emendationem delinquentis, uti Censuræ, de quibus *ad tit. de Sent. Excom.* paulo post. Aliæ *Temporales*, uti est infamia, carcer, castigatio corporis moderata, privatio & confiscatio bonorum, multa pecuniaria, condemnatio in expensas litis, detrusio in Monasterium, quæ tamen fere exolevit: aliæ *Spirituales*, uti Censuræ, Irregularitates, de quibus alibi, item Depositiō & Degradatio, quas, quia nullibi adhuc explicavimus, breviter hic describo. *Depositiō*, nempe simplex verbalis, & specificè accepta, est pœna solis Clericis propria, qua vel ab Ordine (h. e. Ordinis exercitio) vel a Beneficio, vel ab Officio, vel a Beneficio & Officio simul, vel totaliter ab Ordine, Beneficio, & Officio per sententiam (Condemnatoriam, vel, si a jure jam sit lata, Declaratoriam criminis) removeantur in perpetuum. Per ultima verba distinguitur a *Suspensione*, quæ de se non est perpetua, & privans ipsa radice & titulo beneficii, sed tantum exercitio; item a *Privatione Beneficii*, quæ non iniecit inhabilitatem perpetuam ad idem vel novum Beneficium. *Degradatio*, quæ, licet comprehendatur in depositione generice sumpta, vocari tamen etiam solet *Depositiō Realis*, est pœna gravissima, quæ Clericus propter criminis atrocitatem, vel incorrigibilitatem suam, solemniter & authenticè privatur non tantum Ordine, Beneficio, & Officio, sed etiam Statu Clericali, h. e. omnibus privilegiis Clericalibus, Fori, Canonis &c. ut a Judice Sæculari (cui etiam tradi solet) secundum Leges Civiles puniri possit, & percuti sine periculo excommunicationis. Quando profertur dictæ privationis sententia solemniter, *Degradatio Verbalis*, quando autem sit sententiæ solennis executio, *Realis* nuncupatur. Solemnitates describuntur *in c. 27. de V. S. c. 2. h. t. in 6. Trid. s. 13.*

c. 4. *de ref. & in Pontificali Romano*. Si realiter degradatus a Curia Sæculari non puniatur morte, vix iterum in pristinum statum restitui solet, & a solo Pontifice posset, per *can. 1. 2. d. 50*. Cum Depositis tamen ob crimina non valde enormia dispensatio permittitur Episcopis. P. V Viestner. *b. n. 74*. cum Panorm. Barb. Gonzal. Ceterum Judex Ecclesiasticus non infert poenas mortis, mutilationis membri, aut fustigationem a Carnifice faciendam &c. cum Ecclesia non temporalem, sed spiritualem exerceat gladium, *can. 6. caus. 33. q. 2. c. 4. de Raptor.*

3 Dico 1. Nulla poena *ferendæ sententiæ* incurritur ante sententiam Judicis condemnatoriam, ut per se liquet. 2. Nulla quoque poena *latæ sententiæ* positiva, ad cujus executionem requiritur aliqua actio vel ipsius delinquentis vel alterius, ante sententiam Judicis declaratoriam criminis, neque regulariter privativa privans aliquo jure jam plene quæsito. Communis cum P. V Viestner *b. n. 18*. Covar. Sanch. Palao. *De poena positiva* colligitur ex carentia Juris ad subeundam poenam obligantis ante justificationem Judicis, & omnem sententiam; ex nimia difficultate, quæ reperitur in hoc, ut aliquis in se ipsum exequatur poenam, vel ab alio petat sibi infligi, v. g. privationem Beneficii, sua bona Fisco addici &c. item ex communi persuasione æ praxi: *de privativa privante &c. ex c. 19. de Heret. in 6*. Addidi, *regulariter*; excipiantur enim censuræ, item inhabilitates, nullitates, & impedimenta Matrimoniorum, provisionum Beneficialium &c. nam hæc ultimæ poenæ non privant jure jam quæsito, sed primum quærendo. 3. Nec poena conventionalis probabiliter solvenda est ante sententiam Judicis, & parvis innocentis exactionem; quia poenam paci-

paciscentes, nisi clavis verbis se obligent ad pœnam ante sententiam, & partis exactionem, censentur apposuisse pœnam juxta naturam & regulam pœnarum juris communis, quæ in conscientia ante omnem Judicis sententiam non debentur, & si pœna cedat in alicujus favorem, isque eam non exigit, censetur illam remittere.

Ob. Ex hac doctrina sequitur, frustra a Legibus penâlibus poni has clausulas, *ipso jure, ipso facto*, amittat dominium, privatus sit beneficio &c. sed hoc dici non debet: ergo R.

N. Ma. Dictæ clausulæ habent nihilominus sequentes effectus notabiles. 1. Non opus est sententia condemnatoria, sed sufficit declaratoria criminis ad dimittendum beneficium &c. 2.

Fructus percepti a die commissi criminis post hujus declarationem restituendi sunt; ad quos restituendos primum a die sententiæ condemnatoriæ Reus fuisset obligatus; sitalis clausula legi pœnali non esset adjecta. 3. Actus, quos

gessit reus delicti post diem commissi criminis, v.g. Prælatus post diem malæ alienationis, fue-

runt tantum revocabiliter validi propter hujusmodi clausulam, adeoque irritandi sunt. 4. Do-

minium rei, quo lex privat ipso jure, v.g. statuens privationem beneficii, confiscationem bonorum, amittitur quidem statim, at non ipse

usus & retentio rei, donec feratur sententia declaratoria, & tunc retrahitur privatio ad diem commissi criminis.

4 Dico 2. Judex supremo inferior, & qui jus aggratiandi non habet, regulariter, & per se non potest remittere, vel mitigare, minus exasperare, pœ-

nam ordinariam, seu a Lege, Canone, Consuetudine, Statuto determinatam. Plerique cum S. Th.

tam Juristæ quam Theologi; quia inferior non potest immutare Legem Superioris, c. 16, de

Majest.

Major. & iudici non licet judicare de Legibus vel contra Leges, sed secundum Leges *can. 3. d. 4. l. 1. § 4. ff. ad 8. C. Turpill* Principi autem supremo, qui Lege superior esse censetur *l. 31. ff. de Legib.* id licet ob iustam causam, & ubi per indulgentiam non datur sceleratis ansa delinquendi; item iis, qui jus aggratiandi habent ex privilegio vel consuetudine, uti Principes ac Status Imperii Romani in suo territorio. Ad didi, *regulariter & per se*: nam per accidens & ob circumstantias vel lenientes vel aggravantes, etiam inferiori Iudici permissum est immutare pœnas legales, imminuere vel exasperare *l. 16. §. 3. 4. 5. 6. l. 28. §. 3. 10. l. 42. ff. b. t. l. fere ff. de R. J.* Sed istæ circumstantiæ lenientes & aggravantes, sumuntur præcipue ex qualitate personæ delinquentis, vel per delictum offensæ, ex modo, loco, tempore, quo commissum est delictum, item ex iteratione frequentiori. Unde, quia ordinariæ talis circumstantia, mitigationem vel exasperationem pœnæ exigens adesse solet, pœnæ criminum hoc tempore fere sunt arbitrariæ, præsertim in foro Canonico, ubi consuetudo plerasque fecit arbitrarias, ut notat Engel *b. n. 5.* cum Vallens. favetque Trid. *s. 25. c. 3. de ref.*

5 Dico 3. Subjectum pœnæ est omnis & solus homo delinquens; quia delicta suos debent tenere auctores; & ubi delictum, ibi sit pœna *l. 26. ff. l. 22. C. b. t. sine culpa, nisi subsit causa, non est aliquis puniendus c. 23. de R. J. in 6.* Si Leges expresse velint innocentes comprehendere pœnâ, sicut liberos privant quibusdam bonis, vel privilegiis propter crimen læsæ Majestatis a patre commissum ex iusta causa, ut nempe pater magis puniatur in liberis *l. 5. §. 1. C. ad L. Jul. Maj.* respectu horum non videtur esse proprie pœna.

Sicut

Sicut proprie pœna respectu defunctorum non est, si propter crimen eorum corpora v.g. suspenduntur in furca, vel implicantur Rotæ.

6 Dico 4. Nulla infamia ex delicto oritur, nisi istud sit notorium notorietate juris, vel facti. Communior cum Abb. contra Barbos, quia infamia completa, & in actu secundo, est diminutio bonæ famæ: sed fama nunquam diminuitur actu ob delictum hominibus ignotum. Nec obstat, quod infamia juris imposita dicatur perpetrationi, non manifestationi criminis; quia, si manifestatio non accedat tanquam conditio, actu non inuritur infamia, sicut ignis actu non urit, nisi accedat applicatio tanquam conditio.

7 Dico 5. Multa pecuniaria, quæ etiam *Emenda* dicitur subin recte imponitur ab Ecclesiastico etiam Judice c. 4. de off. deleg. c. 18. de off. Jud. Ord. c. 2. b. t. Trid. s. 25. c. 3. de ref. Accedit praxis, & ratio, quia subinde magis timeatur & absterret a delictis pœna pecuniaria quam corporalis. Id tamen cavere debent Judices Ecclesiastici (uti & Laici) ne de avaritia & lucris cupiditate se faciant suspectos, nimis frequenter mulctando in pecuniis, easque sibi applicando. Et hinc Trid. loc. cit. jubet, ut illæ piis locis, ibi existentibus, assignentur. Sed Ob. In c. 13. de vit. & bon. & c. 3. b. t. videtur prohiberi exactio pœnæ pecuniariæ. R. hæc & similia jura intelligi debent de casibus, ubi aliter a jure pœnæ sunt præscriptæ, vel ubi Judices Ecclesiastici eas sibi applicant, vel ubi Ordo judicarius non servatur &c.

8 Dico 6. Inhabilitates pœnales, si non principaliter in pœnam sint statutz, uti & irregularitates, etiam ex delicto descendentes, probabilius incurruntur ab eo, qui laborat ignorantia juris,

juris, eas suo delicto annectentis, vel ignorantia facti, suum actum esse talem, cui annexa sit irregularitas vel alia inhabilitas. 2. Non tamen ab illo, qui dubitat, dubio juris vel facti, si post debitam diligentiam adhibitam maneat dubium speculativum, & deponatur dubium practicum. Pars 1. suadetur ex c. 9. de Cler. excomm. ministr. dein ex eo, quia inhabilitates non penales, & irregularitates ex defectu descendentes incurruntur ab ignorantibus, ut plerique omnes fatentur, v.g. irregularitas orta ex defectu natalium, ætatis, ex bigamia &c. ergo etiam ex delicto descendentes, eo quod non principaliter & per se in penam sint introductæ, sed ex alia causa, scilicet irregularitates in reverentiam Eucharistiæ & ob decentiam Status Ecclesiastici, licet per modum poenæ sint statutæ, & secundo ob interveniens delictum rationem poenæ habeant. Ex quo solvitur præcipuum argumentum adversariorum, poenas ab ignorantibus non incurri asserentium; id enim conceditur quoad poenas, quæ principaliter rationem punitionis habent, negatur autem de iis, quæ solum secundo. Pars 2. ex c. 18. de sent. excomm. in 6. ubi statuitur, nullam incurri irregularitatem, nisi in casibus jure expressis: sed si est dubium juris, an nempe in hunc actum a jure sit decreta irregularitas, item si est dubium facti, an hic actus sit talis, in quem statuta est irregularitas, non est in jure expressum, quod incurratur irregularitas: ergo. Excipitur unicus casus, quo quis dubitat dubio facti, an homicidium, quod certo constat esse commissum, a se vel alio perpetratum sit; talis enim pro irregulari (sed solum in ordine ad abstinendum a Sacrorum Ordinum exercitio & celebratione Missæ) habetur c. 12. & 18. de homic. Sed magis utique

que *inquies*, excusare debet ignorantia, quam dubium, ab irregularitate: ergo, si dubius non incurrit, a fortiori nec ignorans incurret. R. N. paritatem in hac materia; quia in casum dubium nulla a jure reperitur statuta irregularitas: in casibus autem, ubi ignorantia excusare deberet, supponitur, certo statutam esse in aliquem actum a jure irregularitatem, & ignorans nullibi ab ea eximitur.

T I T U L U S XXXVIII.

De Pœnitentiis, & Remissionibus.

S U M M A R I U M.

- 1 *Quid sit pœnitentia, & quid remissiones.*
- 2 3 *Quid involvat pœnitentia ut Sacramentum, tam ex parte pœnitentis, quam ex parte Ministri.*
- 4 *An & quando detur obligatio confitendi peccata, & qualia.*
- 5 *Quis possit absolvere a peccatis reservatis.*
- 6 *Quænam soleant reservari ab Episcopis.*
- 7 *Quid requiratur ad reservationem peccati.*
- 8 *An ignorans incurrat casum reservatum.*
- 9 *Papa, regulariter solus, potest concedere Indulgentias, etiam pro defunctis.*
- 10 *Quæ dicantur Indulgentiæ Plenariæ & non-Plenariæ: quid illis superaddat jubilæum.*

1 **P**œnitentia consideratur tripliciter. 1. prout est virtus specialis, seu detestatio & dolor animi de peccatis, prout hæc sunt offensa Dei, cum proposito melioris vitæ. 2. ut est Sacramentum, si nimirum interno dolori accedat confessio peccatorum coram Sacerdote, & hujus absolutio. 3. prout est Satisfactio, seu opus pœna-

pœnale, vel sponte susceptum, vel a Confessario injunctum, ad delendam, quæ ordinarie post dimissa quoad culpam peccata remanet, sustinenda in hoc vel altero mundo, pœnam temporalem, ut aliquammodo satisfiat Justitiæ Divinæ. Quia vero opera pœnalia, quæ vel a Confessariis injunguntur, vel etiam a Judice Ecclesiastico, ubi delictum est publicum & in judicium deductum, v. g. peregrinatio ad locum pium, jejunia &c. vel sponte suscepta, aut ærumnæ hujus vitæ patienter toleratæ ad placandum Deum, sæpe non sufficiunt ad delendam pœnam præsertim apud peccatores gravibus peccatis obstrictos, Ecclesia succurrit per *Indulgentias*, quæ in Rubrica vocantur *Remissiones*, scilicet pœnarum temporalium, dimissis quoad culpam & pœnam æternam peccatis residuum, ex Christi & Sanctorum satisfactionibus, quæ vocantur *Thesaurus Ecclesiæ*, liberaliter applicatis a Summo Pontifice; ideo in hoc titulo agendum est non solum de *Pœnitentia*, fere tantum quatenus est Sacramentum (quatenus enim *virtus* est aut *satisfactio*, imo multa etiam, quatenus Sacramentum est, Theologis tum speculativis tum moralibus, qui ex professo fusc hæc pertractant, discutienda relinquere debemus) sed etiam de *Indulgentiis*.

2 Porro Sacramentum Pœnitentiæ est, quo peccata post Baptismum commissa, id cum debito dolore legitimo ministro manifestata, virtute clavium seu absolutionis Sacramentalis delentur quoad reatum culpæ potissimum. Proin involvit & requirit sequentia, 1. *materiam remotam*, quæ sunt peccata: si hæc sint mortalia, nunquam confessi, sunt materia, *necessaria*, seu necessario subjicienda clavibus Ecclesiæ, h.e. exponenda in Confessione: si venialia sunt *sufficiens* ad obtinendam

dam absolutionem, uti & mortalia jam semel confessa. 2. *materiam proximam*, quæ sunt tres actus pœnitentis, nimirum dolor de peccatis seu contritio: confessio: & satisfactio. *Contritio* potest esse vel *perfecta*, si nimirum procedat ex motivo amoris Dei offensi, super omnia diligendi & dilecti, atque hæc ordinarie intelligitur nomine *contritionis*: vel *imperfecta*, quæ solet vocari *attritio*, nempe si dolor procedat & fundetur in motivo inferiori, v. g. propter turpitudinem peccatorum, propter gehennam vel pœnas a Deo pro peccatis infligendas, quas peccator metuit, aut propter iacturam cœli, quam fecit. *Confessionem*, quæ debet esse integra & sincera, ita ut omnia prorsus mortalia, quæ post diligens examen memoriæ occurrunt, quoad speciem & numerum fideliter aperienda fiat Confessario, nisi moralis saltem impossibilitas excuset. 4. *Satisfactionem*, quæ consistit in executione operis pœnalis seu pœnitentiæ, ut vocamus, a Confessario injunctæ: hæc non est pars essentialis, sed solum *integralis*. 5. *Formam*, seu absolutionem a peccatis, quæ consistit in verbis illis, *absolvo te*, vel *absolvo te a peccatis* &c. quæ sacerdos auditis peccatis pronuntiat, & sic auctoritate ac nomine Christi peccatorem non mere declarat liberum a peccatis, sed vere etiam liberat, atque confert gratiam sanctificantem, vel primam, si pœnitens attulit mortalia, vel augmentum illius, si prius jam fuit in statu gratiæ, ex opere operato, ut loquuntur, seu ex meritis Christi. 6. *Legitimum ministrum*, qui ex Institutione Christi est solus sacerdos, Trid. s. 14. c. 6. & can. 10. de Penit. Sac. ex illo S. Jo. c. 20. *Accipite Spiritum S. quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt.*

3 Ex quibus apparet 1. Sacramentum Penitentiae esse institutum per modum Judicii, in quo Penitens & Reus & simul sui Accusator est, Sacerdos vero absolvens est Judex. 2. Penitentem obligari ad distinctam peccatorum gravium confessionem; quomodo enim alias Sacerdos scire posset, an & quo modo Reus peccator sit absolvendus, aut ligandus. 3. In Sacerdote tanquam Judice requiri *jurisdictionem*, seu potestatem absolvendi, quam quidem accipit in ipsa ordinatione, non tamen illius exercitium, quod primum consequitur, quando ipsi assignantur subditi, in quos in actu secundo exercent potestatem in ordine ad absolvendum: quæ jurisdictionis potest esse vel *ordinaria*, vel *delegata*, expresse vel tacite concessa: hanc præcedere vel comitari debet *approbatio*, sive iudicium & testimonium authenticum (ab Episcopo regulariter dandum) de alicujus idoneitate ad excipiendo confessiones: vocatur etiam concessio *Cure animarum*, estque ad licite ac valide a peccatis mortalibus absolvendos Sæculares, & Moniales, necessaria. Trid. *s. 23. c. 15. de ref. & Const. Inscrutabilis*, Greg. XV. Quia vero jurisdictionis non solet concedi illimitate, sed cum quadam restrictione, dum vel Papa vel Episcopus vel alii Superiores Ecclesiastici certos casus & peccata graviora suæ absolutioni reservant extra articulum mortis poenitentis, dispicere debet Sacerdos Confessarius, quænam peccata sint reservata, a quibus absolvere ipsi permissum non sit.

4 Dico 1. Datur obligatio de Jure Divino confitendi peccata mortalia post Baptismum commissa in ordine ad obtinendam absolutionem Sacramentalem. 2. Quamvis Christus nullum expresse determinaverit tempus. 3. Bene tamen determinavit Ecclesia, dum in *c. omnis utriusque*

usque 12. b.t. & Trid. s. 14. c. 5. & can. 8. de Pœnitent. Sacram. præcepit, ut omnes fideles & singuli, postquam ad annos discretionis pervenerint, peccati vel peccatorum mortalium sibi conficci, saltem semel in anno omnia dicta peccata fideliter confiteantur, & valide, proprio Sacerdoti, scil. Parocho, vel Episcopo, vel Papæ, aut horum delegato, aut privilegium confessiones quorumcumque & quovis tempore audiendi habenti, uti habent Religiosi, saltem Mendicantes. Si quis autem culpabiliter omitteret, vivus ab ingressu Ecclesiæ arcendus, mortuus autem sepultura sacra privandus esset. Prima duo membra, sicut tenent omnes Catholici, ita sumuntur ex cit. c. 20. Jo. Tertium vero totidem fere verbis est decisum in c. 12. & Trid. cit. Quod autem valida debeat esse confessio, specialiter declaravit Alex. VII. damnans hanc propositionem: *qui facit confessionem voluntarie nullam, satisfacit præcepto Ecclesiæ*, sicut Innoc. XI. damnavit hanc: *præcepto Communionis annuæ satisficit per sacrilegam Domini manducationem*. Imo nec ille re ipsa satisfacit, qui ignoranter confessionem invalidam facit, sed tenetur, postquam resciverit, veram peragere, quia actum invalide fieri, & non fieri, paria sunt, arg. l. 30. ff. de Testam. tutel. nec finis, a jure Divino intentus; qui est reparatio amicitiae Divinae, per invalidam Confessionem obtinetur. De reliquo, licet Christus non determinaverit tempus, juxta plerosque tamen omnes urget præceptum Divinum in articulo mortis, seu in probabili vitæ periculo, ut peccati mortalis sibi conficius suscipiat Sacramentum Pœnitentiæ vel in re, vel saltem, si occasio confitendi non suppetat, in voto, quod consistit in contritione perfecta. Et licet Ecclesia determinet singulos annos, non ve-

re certum anni tempus, per accidens tamen ratione Communionis Sacrae, quæ præcipit in Paschate peragendam c. 12. cit. fringit tempore Paschali, sicut jus divinum per accidens obligat ad Confessionem Sacramentalem toties; quoties aliquis communicare, vel celebrare Missam debet vel cupit. Ceterum consuetudo uniuersim videtur omnes obligare ad confitendum in Paschate, licet peccati mortalis sibi non videantur rei, quia alias foret occasio & periculum, ne sub prætextu carentiæ peccati mortalis omitterent Confessionem, qui tamen tenerentur.

5 Dico 2. A peccatis reservatis licet per se & directe absolvere possit solus, qui reservavit, vel ejus successor, aut superior, & quibus isti hanc potestatem delegant; quia per reservationem aliis ligatur jurisdictio & potestas absolvendi. 2. In articulo tamen mortis cuiusvis sacerdoti, etiam degradato, hæretico, non approbato &c. id permissum est. Trid. s. 14. c. 7. de pen. ubi pro hoc articulo vult cessare omnem reservationem. 3. A casibus autem, Papæ reservatis ab ipso jure, conceditur Episcopis, ut si occulti sint & ad forum contentiosum non deducti, possint absolvere suos subditos in foro conscientiae. Trid. s. 24. c. 6. de ref. item illas personas, quæ ob impedimentum adire nequeunt Pontificem, vel ejus delegatum idem conceditur. 4. Religiosis Mendicantibus quoad personas non regulares per speciale privilegium, exceptis tamen casibus Bullæ Cœnæ, & quidem solis extra Italiam. Const. Clem. VIII. die 9. Jun. 1601. & Const. Urb. VIII. 17. Nov. 1628. imo, ut observat Gohat, etiam concessum videtur iisdem Religiosis absolvere a casibus Bullæ Cœnæ in casu necessitatis & impediti, quia Urbanus VIII. in sua Const. omisit verba, in nullo casu, etiam ne-

De Pœnitentiis, & Remissionibus. 713-
necessitatis & impedimenti &c. quæ Clemens
VIII. prædecessor posuerat. 5. A casibus ta-
men Episcopo reservatis nec Religiosi Mendi-
cantes absolvere possunt, nisi Episcopus id ipsis
indulgeat. Sic enim sentire nos jubet Alex. VII.
qui damnavit hanc propositionem: *Mendican-*
tes possunt absolvere a casibus Episcopis reser-
vatis, non obtenta ad id eorum facultate; quam
tamen facultatem iis sæpe clementer concedunt
Episcopi, saltem in Germania. Vid. etiam
Const. Ben. XIV. qua duos alios reservat ca-
sus, *complicis* nempe, ac *falso de sollicitatione*
Sacerdotes accusantis.

6 Quæres, quinam sint casus Episcopales?
R. Nulli quidem sunt de Jure Communi, nisi
forte excipias levem Clerici percussionem, mor-
taliter tamen peccaminosam; solent tamen si-
bi reservare aliquos specialiter, v. g. homici-
dium voluntarium, crimen incendiariorum,
sacrilegium, per effractionem & expoliationem
loci sacri, vel per voluntariam humani sangui-
nis aut seminis effusionem in eo factam, com-
missum, perjurium & falsum testimonium in
judicio, falsificationem litterarum, violentam
manus injectionem in parentes, sortilegium seu
Magiæ exercitium, peccata irregularitatem sibi
annexam habentia, adulterium notorium, alia-
que carnis delicta enormia & publice scanda-
losa. Sed diligenter inspicienda sunt Ritualia
cujuslibet Diocesis; alicubi enim plura, ali-
bi pauciora, alicubi etiam alia a recensitis di-
stincta sibi reservant Episcopi, qui tamen ca-
vere debent, ne nimis multa peccata sibi re-
servent; id enim potius in destructionem ce-
deret, quam in ædificationem. Trid. s. 14.
cit. cap. 7.

7 Petos, quid requiratur, ut peccatum possi-
vel

vel soleat reservari? R. sequentia. 1. Ut sit mortale ex objecto suo, & cum plena advertentia commissum. 2. Ut sit externum, ita ut actus externus per se sit mortaliter peccaminosus, v. g. si peccatum carnis in actum externum prodiens reservaretur, graviter is provocativus sit ad Venerem oportet, qualis non est aspectus faciei, tactus manuum &c. etiam alterius sexus, licet fiat cum Venerea delectatione interna graviter peccaminosa. 3. Ut sit consummatum in genere suo, & eo modo, qui in lege reservante exprimitur. 4. Ut sit admodum grave, seu habens extraordinariam gravitatem, quæ talem rigorem exigit; cum reservatio alias nimis accideret difficilis. 5. Ut tale peccatum non sit valde frequens. Gobat. *Theol. Exper. tr. 7. n. 355.* cum aliis, Engel in *Man. Paroch. p. 3. c. 2.* uti in Germania est peccatum hæresis, saltem apud illos, qui in ea nati sunt, & lectionis librorum Hæreticorum in locis, ubi Hæretici vivunt immixti Catholicis. 6. Ut peccatum non sit dubium, vel dubietate *Juris*, ut si dubitetur de Lege reservante, vel *Facti*, ut si dubitetur, an peccatum, eo modo sit commissum, prout exigit Lex reservans. Gobat. *n. 356.*

8 Dubitabis, an incurrat casum reservatum, qui invincibiliter ignoravit, suum peccatum esse reservatum? R. cum distinctione: si reservatio sit *Pœnalis* principaliter, qualis fere est omnis & illa tantum, quæ habet annexam censuram, probabiliter non incurrit. Gobat *n. 360.* cum Sanch. Lug. & aliis hodie passim: si autem est *Medicinalis*, seu principaliter spectans bonum fidelium, & subditorum, quales fere sunt reliquæ omnes, omnino incurrit. Sanch. *l. 9. de Matrim. d. 33. n. 18.* La Croix, & alii hodie communiter; quia per talem reservationem

absolute censetur inferiori Sacerdoti adempta potestas absolvendi. Ex priori parte inferes, a quolibet Sacerdote, alias potente a mortalibus absolvere, posse absolvi eum, qui commisit peccatum a Pontifice reservatum, si poenitens ignoravit vel reservationem vel censuram suo peccato annexam, vel ex aliocapite a Censura excusatur; quia Pontifex non solet sibi reservare peccata, nisi habeant annexam simul censuram Pontifici reservatam.

9 Dico 3. Indulgentias quascumque, etiam pro defunctis, ex plenitudine potestatis suæ potest Summus Pontifex elargiri, & ii., quibus Papa concedit, at nec valide nec licite sine iusta & rationabili causa. Constat ex c. *Unigenitus* 2. h. t. int. *Extrav. Comm.* & ex illo *Matth.* 16. ubi Christus ad D. Petrum, ejusque in Apostolica Cathedra successores, dixit: *tibi dabo claves Regni cœlorum: quodcumque solveris super terram, erit solutum & in cœlis*; item ex praxi & communi sensu fidelium. Dixi autem 1. *Indulgentias*, quæ sunt remissio poenæ temporalis, pro peccatis actualibus debitæ, ex Thesauo Ecclesiæ desumpta: adeoque per Indulgentias non remittuntur peccata quoad reatum culpæ, sed solum quoad reatum poenæ post culpam dimissam adhuc residuæ, & vel sustinendæ in Purgatorio, vel delendæ in hac vita per opera poenitentiae, aut per ærumnas patienter toleratas. *Thesaurus Ecclesiæ* præcipue sunt opera Christi qua satisfactoria, quæ sunt infiniti valoris, dein B.V. & aliorum Sanctorum, quibus ipsi ad satisfaciendum pro suis peccatis non indiguerunt, proin est infinitus. *Extrav. cit.* Dixi 2. *Quascumque*, plenarias, & non plenarias, personales seu certis personis, reales seu certis rebus, v.g. numismatis, rosariis &c. & locales seu certis locis, v.g.

templis, concedi solitas. 3. *Etiā pro defunctis*, non quidem per modum *absolutionis*, uti contingit in Indulgentiis pro vivis, in quos Papa habet jurisdictionem, sed per modum *suffragii* seu *solutionis*, h. e. satisfactiones Christi exhibendo Divinæ Majestati quasi solutionem pretii, adjunctis precibus, ut eas pro debito pœnæ, & defunctis adhuc sustinendæ, misericorditer acceptare dignetur. Nihilominus tamen Indulgentiæ pro defunctis concessæ juxta communio-rem & veram cum S. Th. habent effectum infallibilem. 4. *At nec valide &c. sine justa causa*; quia Papa non est dominus, sed solum dispensator thesauri Ecclesiæ & satisfactionum Christi &c. dispensatori autem non est concessum gratias elargiri sine justa causa; id enim esset prodigere. Justa autem causa debet esse specialis, v. g. exaltatio Ecclesiæ, extirpatio hæresum, obtinenda per preces & opera pia &c. pro lucrandis Indulgentiis præscriptas, remuneratio meritorum in Ecclesiam &c. Nec sufficit generalis illa causa & finalis, scilicet ut liberentur v. g. animæ a pœna alias in Purgatorio &c. sustinenda, quæ liberatio est ipse finis Indulgentiarum. Ob: Papa valide dispensat in lege jejunii, valide absolvit ab excommunicatione, & alias pœnarum remissiones facit, etiam sine justa causa: ergo & Indulgentiæ valebunt sine justa causa concessæ. R. N. *Conf. & parit.* Illas dispensationes, absolutiones, & remissiones facit Pontifex circa rem quasi suam & suæ liberæ dispositioni relictam, ac tanquam dominus: Indulgentias autem concedit solum ut dispensator, applicando satisfactiones Christi, adeoque alienas; non liberæ dispositioni suæ relictas.

10 Porro Indulgentiæ *Plenariæ* dicuntur, quæ tollunt omnem pœnam temporalem ob peccata quædam

quoad culpam dimissa exolvendam in hac vel altera vita. *Non-plenarie* autem seu *partiales*, quæ solum tollunt partem poenæ, vel *indeterminatam*, v.g. tertiam, aut quartam poenæ partem, vel *determinatam*, v.g. 20. 40. dierum, 7. 10. 100. annorum: si Indulgentia sit 40. dierum, appellatur *Quadragesima*, qua deletur poenæ tantum, quantum fuisset exolutum per jejunium 40. dierum secundum antiquos Canones Penitentiales continuatum: vel *Carena*, qua exolvitur tantum poenæ, quantum per jejunium in solo pane & aqua per 40. dies continuatum juxta dictos Canones fuisset deletum: si sit Indulgentia 7. annorum, dicitur *Septenna*, per quam remittitur poena, quæ deleri potuisset per 7. annorum jejunium a dictis Canonibus injunctum. Si quidem sensus concessionis Indulgentiarum determinatarum est, quod per illas tanta poena deleatur, quanta fuisset deleta per opera poenitentia secundum dictos Canones per illud tempus peracta, per quæ longe amplior poena, v.g. per jejunium 7. annis continuatum (consequenter & per Indulgentias 7. annorum) deletur, quam per 7. annos in Purgatorio deleteretur; cum opera viatoris in gratia constituti sint Deo longe gratiora, quam in Purgatorio existentis tolerata poenæ, ob defectum libertatis. Unde est erronea opinio putantium, per Indulgentias 40. 100. dierum, 7. 20. 100. annorum &c. deleri tantum poenæ, quantum in Purgatorio per hujusmodi tempus. *Jubileum* præter Plenarias Indulgentias hoc habet, quod concedat facultatem eligendi quemcumque Confessarium ex approbatis, ab Episcopo, cui Confessario indulgetur insuper potestas absolvendi ab omnibus peccatis, censuris, & casibus, alias Episcopo, imo & Pontifici (exceptis quandoque

casibus Bullæ Coenæ) reservatis, item licentia commutandi vota : licet excipi soleant vota alias reservata, maxime Castitatis perfectæ, & Religionis ingrediendæ.

T I T U L U S XXXIX.

De Sententia Excommunicationis (Suspensionis, & Interdicti.)

S U M M A R I U M.

- 1 Quid, & quotuplex sit Censura.
- 2 3 A quo, & in quem ferri possit.
- 4 Propter quale delictum.
- 5 Et quomodo debeat ferri.
- 6 Non tollitur, nisi per absolutionem.
- 7 8 A quo, & quomodo hæc impertienda sit.
- 9 Quid, & quotuplex sit excommunicatio.
Quinam excommunicati dicantur tolerati,
& non tolerati.
- 10 Quibus bonis privet excommunicatio.
- 11 An iisdem priventur tolerati quoque.
- 12 In quibus communicare liceat cum non toleratis.
- 13 Excommunicatio Canonis.
- 14 Excommunicationes contentæ in Bullæ Cœnæ.
- 15 Suspendio quid, & quotuplex.
- 16 Quis ejus effectus.
- 17 Quid & quotuplex sit Interdictum.
- 18 19 Quinam ejus effectus.
- 20 Quid sit cessatio a Divinis. An sit Censura.

TRaëtatur hic de poenis Medicinalibus, seu de Censuris, quarum tres tantum sunt species, Excommunicatio, Suspendio, & Interdictum: de quibus in specie agemus, at prius.

De

De Censuris in genere.

Censura est pœna spiritualis, & medicinalis (h. e. inflicta, ut delinquens emendetur & contumaciam ponat) *per quam homini baptizato, delinquenti, & contumaci, per potestatem Ecclesiasticam aufertur usus quorundam bonorum spiritualium, quæ nimirum aliis fidelibus communia sunt, publica & externa, uti communia Ecclesiæ Suffragia, Indulgentiæ, Jurisdictio Ecclesiastica, Sacrificia, Beneficia, Officia Ecclesiastica, quæ nimirum subsunt dispositioni Ecclesiæ, uti & ministratio & participatio Sacramentorum &c. Depositio, Degradatio, irregularitas licet sint pœnæ spirituales, quia tamen medicinales non sunt, sed vindicativæ, ideo censuræ non sunt. Alia dicitur lata a Jure, alia ab homine, nimirum Judice, vel Superiore: alia latæ, alia ferendæ sententiæ.*

2 Dico 1. Censuram ferre possunt omnes & soli Superiores Ecclesiastici, etiam Regulares jurisdictionem in foro externo & contentioso ordinariam obtinentes *c. 1. 3. 11. 6. de offc. Ord. c. 7. eod. in 6. c. 10. 11. de Majorit. c. fin. de Stat. Monach. c. 20. de V. S. c. 1. h. t. in 6.* Qui & aliis hanc potestatem delegare non prohibentur, modo non delegent Laicis & feminis, utpote jurisdictionis Ecclesiasticæ & spiritualis incapibus. Absolute tamen Pontifex Laicos ad id habilitare posset, imo probabiliter etiam feminas; quamvis enim istæ de Jure Divino sint incapaces *Ordinis*, non tamen probantur incapaces esse *jurisdictionis Ecclesiasticæ de Jure Divino.* *Objic.* In *cap. 12. de Majorit.* Abbatisiæ permittitur suspendere Clericos suæ Ecclesiæ ab Officio, & Benefi-

cio, nec non suas Canonicas: ergo de Jure Communi femine sunt capaces ferendi censuram, saltem suspensionis. R. Illa suspensio non fuit vera, cujus violatio inducat irregularitatem, sed simplex tantum prohibitio.

3 Dico 2. Censura ferri potest in omnes & solos Christianos subditos, doli capaces, & viatores. Ratio, quia subjectio & jurisdictio sunt correlativæ: ergo, sicut in ferente censuram debet esse jurisdictio, ita in patiente debet esse subjectio. Unde illud Pauli: *quid mihi de iis, qui foris sunt, judicare?* 1. Cor. 5. Consonat c. 21. h. t. Qui non amplius sunt viatores, seu in via ad alteram vitam, h. e. in vita præsentis, non amplius subjecti sunt Prælati Ecclesiæ, quibus quidem Christus dedit potestatem ligandi *super terram*, non vero *subtus terram*, seu mortuos. Ob. 1. Hæretici etiam post mortem jubentur excommunicari, *can. fin. caus. 24. q. 2.* Et excommunicati, qui cum signis poenitentiae decesserunt, debent adhuc absolvi c. 28. h. t. ergo & mortui subsunt jurisditioni Ecclesiæ. 2. Censura non potest ferri in subditos, extra territorium v. g. existentes c. 2. de Const. in 6. ergo non in omnes subditos. R. ad 1. Illa excommunicatio, & absolutio, non est proprie dicta, & directa; sed excommunicatio defunctorum est solum declaratio publica anathematis, quo viventes adhuc jam erant irretiti, habens hunc effectum, quod nempe carere debeant sepultura sacra, & fidelium suffragiis privari &c. velut indigni, ad terrorem fidelium viventium. Pariter illa absolutio est declaratio, quod tales coram Deo pro absolutis habendi, sepultura sacra & Ecclesiæ preces ipsis concedendæ a fidelibus, quos maxime spectat hujusmodi ceremonia. Ad 2. *diff. ant.* Si Censura jam est lata per statutum

tum vel sententiam generalem, v.g. in omnes qui committunt homicidium proditorium, & hoc fuisset patratum extra territorium, vel intra territorium quidem, sed delinquens jam inde egressus est, & simul Censura esset ferenda sententiae. *C. ant.* quia extra territorium ius dicenti impune non paretur *c. 2. cit.* nec taliter absentes manent subditi. Si Censura est lata per specialem sententiam in aliquem, si hoc vel illud delictum committat, vel si delictum compleatur in territorio, licet delinquens existat extra illud, ut si esset decreta excommunicationis in absentes ultra tres menses a suis beneficiis Parochialibus, vel si quis sub pena excommunicationis citetur in Iudicium, is tamen contumaciter non comparet. *N. ant. & cons.* Ceterum Reges & Imperatores hodie per Episcopos non amplius possunt Censura affici.

4 Dico 3. Ut iuste feratur Censura, requiratur delictum seu peccatum, & quidem (excepta excommunicatione *Minore*, & suspensionis ac interdicto improprie dictis) mortale tam ex objecto suo quam ex advertentia, & cum contumacia conjunctum; alias enim coram Deo non stringit Censura. Sumitur ex *c. 5. de pen. in 6. Trid. s. 25. c. 3. de ref.* & inde, quia Censura est poena gravis. Insuper debet esse delictum exterius, & opere completum ac eo modo perfectum, quem Lex vel Superior puniens clare exprimit; quia poenae sunt odiosae, ac ideo restringendae *c. 15. de R. J.* Sed & debet esse conjunctum cum contemptu potestatis & Legis Ecclesiasticae, formali vel virtuali, seu cum contumacia, uti dictum, adeoque delictum oportet adhuc aliquo modo durare, & non esse mere praeteritum; quia finis Censurae est, ut delinquens corrigatur, & a contumacia ac in-

bedientia recedat. Sic ipse quoque Christus
Matth. 18. delinquentem ut Ethnicum haberi,
 & ex gremio Ecclesie excludi non voluit, nisi
 monitus *Ecclesiam non audierit*. Debet igitur
 precedere monitio, ut aliquis censeatur esse
 contumax. Si lex ipsa statuit Censuram in cer-
 tum delictum, non opus est speciali monitione;
 cum ipsa lex satis & semper moneat. Unde in-
 fertur a Censura incurrenda excusare a igno-
 rantiam tam juris quam facti, modo non sit
 crassa, vel affectata, seu mortaliter peccaminosa.
 2. Dubium juris. & facti, si post diligentem
 inquisitionem deponi non potuit. 3. Metum gra-
 vem iniuste inessum, qui impellat ad legem
 violandam, etsi a peccato forte non excuset,
 cum contumax dici nequeat, qui aliquid invitus
 agit. Excipe tamen metum, qui directe incus-
 sus est ad aliquid faciendum in contemptum
 Legis Ecclesiasticæ, vel ad communicandum cum
 excommunicato in crimine criminoso, seu tali,
 propter quod alter est excommunicatus, quæ
 communicatio redundat in contemptum Eccle-
 siæ, & enervat disciplinam Ecclesiasticam. Idem
 forte, si cum Lege Ecclesiastica concurrat Jus
 Naturale simul aut Divinum, per c. 5. *de his,*
quæ vi, ibi: *licet metus extenuet culpam, quia*
tamen non eam prorsus excludit, cum pro nullo
metu debeat quis mortale peccatum incurrere,
excommunicationis labe credimus inquinari. 4.
 Appellationem legitimam, si ea interponatur,
 antequam feratur sententia Censuræ c. 16. *de*
appell. demum 5. Innocentiam; licet pro foro
 externo probaretur delictum c. 2. 7. *h. t. in 6.*
 5. Dico 4. Ut Censura legitime feratur ab ho-
 mine per sententiam specialem, opus est 1. ut
 precedat monitio, eaque trina (vel una perem-
 ptoria; seu tribus in tempore æquivalens) cum

com-

competente post quamlibet dierum intervallo, nisi urgens necessitas minus tempus exegerit *c. 26. de appell. c. 48. b. t. c. 1. 9. 13. eod. in 6.* Quia ad contumaciam requiritur, ut monitus obedire decreverit. 2. Ut citatio fiat in scriptis continens causam; propter quam intentetur censura; imo ut ipsa quoque sententia feratur in scriptis, & cum expressione causæ *c. 1. & c. 48. eitt.* Si prior conditio non observetur, Censura invalide, si posterior, solum injuste fertur. Notandum quoque, quod requiritur monitio etiam in casu, quo Judex aliquem vult denunciare tanquam ligatum Censura ab aliquo jure lata, saltem ut licite denuntiet. Pirhing. *b. t. n. 35.* nisi nempe crimen sit notorium *arg. c. 9. de accus.*

5 Dico 5. Censura non tollitur nisi per absolutionem, etsi censuratus ad frugem jam redierit, ac posita contumacia plenam satisfactionem præstiterit *c. 28. b. t. & ab Alex. VII.* damnata est hæc propositio: *quoad forum conscientie reo correcto, ejusque contumacia cessante, cessant Censuræ*; nisi nimirum Censura esset expresse lata sub conditione emendationis, v. g. donec se emendaverit, vel satisfecerit censuratus. Si intra annum non petat absolutionem, & sic in Censura *inforDESCAT*, fit suspectus de hæresi. Trid. *f. 25. c. 3. de ref. inf.* Absolutio autem dari non debet, nisi censuratus prius ponat contumaciam, & satisfecerit parti læsæ, vel de satisfactione cautionem idoneam præstiterit; quia sic exigit Ordo Juris, & jus partis læsæ. Datum vero pro foro mere interno non tenetur Judex Ecclesiasticus acceptare pro foro externo, quamvis possit, ut habet communis cum Avil. & Laym.

6 Quæres, quis possit absolvere a Censura?
R. 1. Si Censura est lata ab homine per sententiam

riam particularem, solus ille (saltem pro foro etiam externo) qui tulit, ejusque successor, aut superior jurisdictionem immediatam habens in censuratum, vel eorum delegatus, licet Censura specialiter reservata non sit *c. 11. §. preterea de off. Jud. Ord. c. 7. §. porro h. t. in 6. c. 1. de R. J. in 6. R. 2.* Si Censura est lata ab ipso jure aut lege, vel ab homine quidem, at per sententiam vel decretum generale (quod æquivaleret Legi) eaque non est reservata specialiter, quilibet alius poenitentem a peccatis mortalibus absolvere potest *c. 29. h. t. R. 3.* Si Censura est reservata, tunc ille, qui reservavit, vel ejus successor, vel Superior in jurisdictione, vel eorum delegatus pro utroque foro *arg. e. 29. h. t.* & per se clarum est; in hoc enim consistit reservatio. Si est reservata Summo Pontifici, tunc pro foro interno concessum est absolvere ab occulta & ad forum contentiosum non deducta Episcopo. *Trid. s. 24. c. 6. de ref. & Religiosis Mendicantium*, si excipias Censuras Bullæ Coenæ extra casum necessitatis, & impedimenti ad Pontificem accedendi. *Comp. Privi. Sec. 7es. V. absolutio*. Vid. dicta *tit. preced. n. 5.* Imo in casu impedimenti & necessitatis videtur in utroque foro id concessum esse & Episcopo, & dictis Religiosis, imo & aliis Confessariis, at cum reincidentia, seu prævio juramento (vel saltem promissione simplici) quo absolvendus se obliget, quod cessante impedimento sistere se velit reservanti tanquam obedientem, & mandatum de satisfaciendo (non novam absolutionem) ab eodem suscipere: quo postea forsan non præstito reincidet in Censuram *c. 13. §. 8. h. t.* Idem est, si quis inferior absolvat censuratum in articulo mortis constitutum, ubi cessat omnis reservatio.

De sententia excommunic. &c. 725
tio. Trid. s. 14. c. 7. de pœnit. Sacram. c. 22. b. 1.
in 6. c. 13. c. 58. cit.

8 Petes, quomodo sit impertienda absolutio a Censuris. R. Quamvis in jure non sit præscripta forma, vel verba certa, nec requiratur præsentia absolvendi, sicut in absolutione Sacramentali a peccatis; pro foro tamen externo observandus est ritus in dioecesi usitatus, vel Pontificale Romanum, aut c. 28. b. 1. ubi præscribitur recitatio Psalmi Pœnitentialis, Orationis dominicæ, & alterius consuetæ: pro foro autem interno in usu est hæc formula: *Ego te absolvo a vinculo excommunicationis (suspensionis &c.) quam incurristi propter causam N. & restituo te Sacramentis Ecclesiæ & communioni fidelium in nomine Patris &c.* (executioni tuorum Ordinum, Officiorum, Beneficiorum &c. si absolvendus fuit in suspensione.) Si vero absolutio fiat potestate delegata, præmittuntur hæc verba, *auctoritate Omnipotentis Dei; SS. Apostolorum Petri & Pauli, & SS. Domini nostri NB.* (si absolvens delegationem habeat a Papa) *in hac parte tibi concessa & mihi commissa absolvo te &c.* Monacella in *Formul. p. 3. in prælud. n. 75.* Ceterum absolutio dari potest vel simpliciter & absolute, uti in allegata formula videre est, vel conditionate, v. g. *si parti læsæ satisfactionem præstiteris, sis absolutus;* qui tamen modus non facile adhibendus est: vel *ad cautelam*, quando nimirum dubitatur, num quis Censuram incurrerit; qualis absolutio ante Sacramentalem absolutionem a peccatis præmitti solet a Confessoris in reverentiam Sacramenti; item ante collationem Beneficii vel Privilegii aut Rescripti &c. *ad certum effectum*, nempe pro evitando nullitatis periculo, addi solet absolutio a Censuri, licet ne quidem suspicio sit alicujus Censuræ: vel

reincidentiam, ut absolutus cum onere injuncto in Censuram reincidat, si illud non expleverit.

De Excommunicatione.

9 Prima & gravissima inter Censuras est *excommunicatio*, quæ in genere dici potest *segregatio a communione fidelium*, vel: *Censura privans communione fidelium, a lege vel ab homine proveniens*. Differt ab *Anathemate* vel *anathematizatione* solum accidentaliter, quia hæc superaddit aliquam solemnitatem ac specialem execrationem, dum fit coram r. presbyteris ardentes lucernas in terram projectas concultantibus cum maledictionibus *can. 106. caus. 11. q. 3.* Excommunicatio alia vocatur *Major*, qua quis totaliter removetur a corpore, & communione fidelium, tam spirituali & Ecclesiastica, quam *Civili*, seu omnibus Ecclesiæ bonis communibus privatur. Et hæc semper intelligitur sub voce *Excommunicationis* simpliciter prolata *c. 59. b. t.* & de hac sola procedent dicenda. Alia autem dicitur *Minor*, qua quis solum removetur secundum quid, & tantum privatur usu passivo seu participatione Sacramentorum *c. cit. o. fu. de Cler. excomm. ministr.* Et ista hodie propter unicam causam incurritur, si quis nimium communicet cum excommunicato excommunicatione majore, eoque vitando, seu non tolerato *c. 15. 29. 55. b. t.* Si quidem excommunicati sunt in duplici classe, *vitandi* seu *non tolerati*, quos reliqui fideles vitare tenentur; h. e. cum ipsis communicare prohibentur, & tales quamvis olim fuerint omnes, hodie tamen non sunt alii, quam præciso *notoriis percussores Clericorum* (qui incurrerunt excommunicationem *Excommunicatis*, ut vocatur, de qua infra.) ac *nomina-*

tim & publice denuntiati tanquam excommunicati. Reliqui autem omnes sunt & vocantur *tolerati*, seu *non vitandi*, licet eorum excommunicatio sit notoria, uti in favorem reliquorum fidelium, quibus difficilis erat, & causa multorum scrupulorum, obligatio abstinendi a communicatione, statuit Martinus V. in famosa Constitutione Extravagante, quæ incipit, *Ad evitanda*, postmodum confirmata in Concilio Lateranensi sub Leone X *sess. 11.* Observandum tamen est, quod Martinus V. in *cit. Bulla* protestetur, se ipsis excommunicatis, quando de solo eorum commodo agitur, nihil juris aut favoris concedere, licet indirecte in ipsos favor redundet, si cum ipsis communicare velint, aut communicationem exigant reliqui fideles: quare hodieum adhuc licite non possunt (& quandoque nec valide) se in communionem ingerere excommunicati, sed solum ipsis permittitur, si alii fideles communicare cum ipsis velint, vel expectant.

ro Dico 1. Excommunicatio privat sequentibus bonis. 1. *Utu* tam activo quam passivo Sacramentorum extra articulum mortis, ita ut Sacramenta nec administrare nec suscipere licite possint excommunicati, & Sacramentum Poenitentiae nec valide, c. 32. 38. *b. t.* 2. Communibus Ecclesiae suffragiis, nempe quoad Sacrificia, Indulgentias, publicas preces, participationem bonorum operum, c. 28. c. 38. *eod.* privatim tamen pro excommunicatis orare licet. 3. Divinis Officiis, ita ut excommunicatis interesse non liceat Sacrificio Missæ, Horis Canonicis publice recitari solitis, Processioni vel Benedictioni publicæ, c. 18. 43. *x. c.* 24. *in 6. eod.* Privatim tamen adire templum, ibique orare, aut concionem audire non prohibentur.

4. Sepultura sacra, *c. 12. Clem. 1. de Sepultur. ubi*
 & sepelientes dicuntur incurrere excommunica-
 tionem. 5. Jurisdictione Ecclesiastica tam volun-
 taria quam contentiosa, *c. 24. de sent. & re jud.*
c. 1. de off. Vicar. in 6. proin actus jurisdictionis,
 quos exercent, etiam sunt invalidi. 6. Admini-
 stratione Officii & Beneficii jam habiti, ita ut
 eligere ad Prælaturam, conferre vel præsentare
 ad beneficium &c. non valeant, per *c. 8. de con-*
suet. c. 5. de concess. præb. c. 8. de Cleric. excomm.
 7. Capacitate ad Dignitates, Beneficia, & Offi-
 cia Ecclesiastica deinceps obtinenda & eorum
 exercitium, item ad consequenda Rescripta, *c.*
7. & fin. eod. c. 1. de Rescr. in 6. Beneficia &c. ta-
 men prius habita non amittunt, nec fructus
 ante sententiam, per *c. 53. §. verum de appellat.*
 si nempe officium per alium adimplere pos-
 sint. 8. Communione & commercio civili cum
 fidelibus per verba, litteras, salutationem, pa-
 cta & contractus, convictum, *can. 16. seqq. 11.*
q. 3. c. 29. h. t. licet contractus cum illis initi va-
 leant. 9. Communione forensi, seu fori Judi-
 cialis, ita ut Excommunicatus nequeat esse Ju-
 dex, Actor, Advocatus, Procurator, Tabello, Te-
 stis &c. *c. 8. h. t. in 6.* ut Reus tamen vel per se vel
 per procuratorem in iudicio comparere potest. /

11 Notandum vero est 1. quod his bonis per
 se & directe priventur quidem etiam excommu-
 nicati tolerati, ita ut se ingerere non valeant,
 cum in Bulla *Ad evitanda* ipsis per se & dire-
 cte nullus favor sit indultus; si tamen fideles
 cum ipsis communicare velint sponte, vel a-
 ctam ipsis prohibitum ab eis requirant, vel
 quoad actus forenses contra illos nemo exci-
 piat (uti tamen fieri posset) per accidens & in-
 directe gaudeat communionem, & tales actus li-
 cite ac valide exercentur, Si vero sint excom-
 mu-

municati non tolerati nec fideles licite cum ipsi communicant, nec possunt actus ipsis prohibitos exigere, vel ad hos admittere, *can. 17. seqq. caus. 11. q. 3. c. penult. h. t. c. 5. de Cler. excom. c. 2. de Except.* Proin communicare in Sacris & Divinis: in Civilibus & Politicis: ac in Forensibus negotiis (ad tria hæc enim reducuntur omnia, quibus privari excommunicatos diximus, & hoc versu comprehenduntur, *Os, orare, vale, communio, mensa negatur*) fideles non possunt absque peccato (& quidem gravi in Sacris, levi autem in reliquis, nisi communicatio esset valde familiaris, frequens, aut facta cum scandalo, & præbens occasionem perseverandi in contumacia) & sine excommunicatione minore cum dictis excommunicatis non possunt, per *c. 2. cit. c. 5. 29. 55. h. t. c. 3. eod. in 6.*

12 Notandum tamen 2. quod communicatio in Civilibus etiam cum non-toleratis permilla sit fidelibus ex his causis. 1. ubi eam exigit magna utilitas vel excommunicati, ut si fiat cum ipse eum convertendi, aut ipsi detur eleemosyna; vel communicantis, ut si hic ab ipso urgeat solutionem debiti, petat consilium, opem &c. 2. si exigat lex vinculi conjugalis in ordine ad thorum & obsequia domestica. 3. si exigat subjectio, qualem habent liberi erga parentes, minores erga curatorem, famuli erga herum, domestici erga patremfamilias &c. 4. si detur ignorantia (etiam vincibilis, modo non sit affectata) five juris five facti. 5. si postulet necessitas seu animæ seu corporis, tenens se vel ex parte excommunicati, vel ex parte communicantis. DD. communiter ex variis Canonibus, qui dictas causas in hunc versiculum conpegerunt: *Utile, Lex, Humilis, Res ignorata, Necessitas.*

13 Dico 2. Excommunicatio *Canonis*, ut vocatur, incurritur ipso facto ab omni rationis compote (etiam impubere, vel femina) qui in personam Ecclesiasticam, Clericum, vel Monachum seu Religiosum utriusque sexus, sui status privilegio non privatam, violentas manus injicit, v. g. percutiendo, vulnerando, conspurcando, crines evellendo &c. vel in res tali personæ inhærentes, v. g. per vim auferendo pileum, lacerando vestimenta, equum aut currum sistendo &c. si per quamcumque actionem graviter injuriosam personæ aut statui Ecclesiastico, & mortaliter peccaminosam, id fiat, vel qui tale quid mandat vel suadet effectu secuto, aut etiam ratum tantum habet antecedenter & cum effectu. Text. & DD. in *can. si quis suadente* 29. *caus.* 17. q. 4. (a quo Canone nomen obtinuit,) c. 26. c. 47. x. c. 23. *b. t. in 6.* Textus in *cit. can. 29.* sic habet: *si quis suadente diabolo* (scilicet prava affectione interna & animo graviter lædendi in corpore vel honore) *hujus privilegii reatum incurrit, quod in Clericum vel Monachum violentas manus injecerit, anathematis vinculo subjaceat, & nullus Episcoporum* (nisi percussio sit occulta in ordine ad forum internum. Trid. s. 24. c. 6. *de Ref.* vel, ut notant DD. respective levis, mortaliter tamen peccaminosa, etiam in ordine ad forum externum, & nisi percussio laboret impedimento accedenti Pontificem vel ejus Legatum aut Nuntium) *illum præsumat absolvere (nisi mortis urgente periculo) donec Apostolico conspectui præsentetur, & ejus mandatum suscipiat.* Ex quibus ultimis verbis patet, famosam hanc excommunicationem Canonis per se Pontifici esse reservatam. Pro foro tamen interno, si percussio est occulta, etiam Religiosi Mendicantes, si-

cut

cut Episcopi, absolvendi privilegium obtinent. *Compend. Privileg. Societatis JESU V. Absolutio*, quia hic casus non est inter casus Bullæ Coenæ, quorum absolutionem Papa negat iisdem Religiosis, saltem extra casum necessitatis, & impediementi Pontificem accedendi. Et hinc

14 Quæres, quinam sint casus in Bulla Coenæ Pontifici reservati? R. Sequentes. Nimirum excommunicatio lata.

1. Contra Hæreticos, eorumque Credentes, & Fautores; ac Schismaticos; item eos, qui legunt, retinent, imprimunt, aut defendunt libros Hæreticorum; de Religione tractantes, vel Hæresim continentes.

2. Contra eos, qui appellant a Pontifice ad futurum Concilium.

3. Contra Piratas in Mari Romano, eorumque fautores.

4. Contra eos qui surripiunt bona naufragorum.

5. Qui ponunt, augent, exigunt nova & injusta tributa, pedagia, & gabellas.

6. Qui falsificant litteras Apostolicas.

7. Qui deferunt equos, arma, aliaque instrumenta, usibus Bellicis idonea, ad Turcas, aliosque infideles: item qui eis (etiam Hæreticis non toleratis) nuntiant statum Reipublicæ Christianæ in hujus perniciem, aut alio modo consilium, auxilium, favorem præstant.

8. Qui impediunt, ne Curia Romanæ victualia, aliaque necessaria deferantur.

9. Qui vulnerant, detinent, deprædantur &c. accedentes, vel recedentes a Romana Sede, vel in Curia Romana commorantes.

10. Qui vulnerant, detinent, spoliant &c. Romipetas, & peregrinos accedentes ad Urbem, vel ibi commorantes, aut ab ea recedentes.

11. Qui vulnerant, percutiunt &c. Cardinales, vel

vel alios Prælatos & Legatos Sedis Apostolicæ.

12. Qui percutiunt, spoliunt &c. recurrentes ad Romanam Curiam pro suis negotiis.
13. Qui a gravamine, & executione litterarum Apostolicarum frivole appellant, aut alias ad Curias Sæculares recurrunt, vel accedentes ad Romanam Curiam pro expeditione negotiorum & gratiarum impediunt.
14. Qui causas a Judicibus Ecclesiasticis avocant, vel eorum cursum, & executionem litterarum Apostolicarum impediunt.
15. Qui trahunt, vel trahi curant personas Ecclesiasticas ad sæculare tribunal, item qui conducunt quovis modo vel quæsito colore Statuta libertati Ecclesiasticæ repugnantia, aut iisdem utantur.
16. Qui impediunt, ne Prælati Ecclesiastici suâ jurisdictione utantur.
17. Qui sine legitima Superiorum licentia usurpant, vel sequestrant redditus, fructus, & proventus ad Pontificem, vel alias personas Ecclesiasticas pertinentes.
18. Qui imponunt decimas, collectas, aut alia onera personis Ecclesiasticis.
19. Judices sæculares, qui in causis capitalibus, seu criminalibus Clericorum se interponunt.
20. Qui occupant bona aut terras Ecclesiæ Romanæ, vel supremam ejus jurisdictionem usurpant.

Qui ab his Censuris extra articulum mortis, & secluso privilegio vel speciali facultate, absolvunt, ipso jure excommunicantur, & absolutio est invalida: quæ quidem excommunicatio non est reservata, nisi quis absolveret sub prætextu privilegii, quod non habet, ut de-

declaravit Clemens VIII. approbans decretum S. Congreg. Episc. & Regular. anno 1631. apud Piaſec. p. 2. c. 1. art. 3.

Objic. Bulla Coenæ in Germania nec promulgata, nec recepta est. D. a Sommeting in *Introdukt. in Univers. Jus. l. 1. tit. 2. n. 75.* & alii: ergo. R. Hoc ita simpliciter asserere mihi semper visum est temerarium, perniciosum, & Sanctæ Sedi injuriosum. De sufficienti promulgatione quis dubitet, cum soleat omnium fere dioecesium Ritualibus inseri, in Religiosorum domiciliis publice affigi, & alicubi jussu Ordinariorum etiam Confessionalibus? Quis de receptione; cum non tantum in sacris Pœnitentiæ Tribunalibus nullus Confessarius audeat absolvere obstrictum peccato in Bulla Coenæ contento, sed etiam in Curiis Ecclesiasticis emergentes contra Immunitatem Ecclesiasticam, quæ maximum ex hac Bulla subsidium habet, Casus juxta eam decidentur? Id non improbabile puto, quod apud nos quoad omnia & omnem rigorem recepta non sit. Sic enim Laym. *to. 1. l. 2. tr. 1. c. 15. n. 4.* a Scriptoribus Germaniæ communiter receptus docet de libris Hæreticorum, non ex instituto de Religione tractantibus, hinc inde tamen obiter hæresim continentibus, dicens: *Verumtamen in partibus nostris Septentrionalibus Bullaris hæc constitutio secundum talem rigorem recepta non est.* Quid de ipsa hæresi, & lectione librorum Hæreticorum, quoad absolutionem, nos sentiamus, aperimus ad *tit. de Hæreticis, n. 4.*

De Suspensione.

15 *Suspensio*, proprie sumpta, est *Censura Ecclesiastica*, a *Jure vel ab Homine lata*, vel *ferenda*
Pri-

Privans Clericum exercitio Officii, vel Beneficii Ecclesiastici, vel utriusque simul, qua talis. Dicitur 1. *Proprie sumpta*; si enim feratur in poenam & vindictam delicti mere præteriti, vel ad certum tempus, v. g. biennium, vel in perpetuum, Censura proprie non est, utpote non poena medicinalis, & ad emendationem contumacis non ordinata. 2. *Privans Clericum*, cum Laicus officii & beneficii Ecclesiastici sit incapax, atque ideo ab iis suspendi nequeat: proin hæc Censura solis Clericis est propria. Unde dum Abbatissæ vel Priorissæ Monialium dicuntur suspendi, non est proprie suspensio ab Ecclesiasticis, sed solum ab officio & actibus suæ œconomix. 3. *Exercitio*; non enim privat ipso Officio & Ordine Clericali, vel Beneficio & titulo, uti Depositi &c. 4. *Officii*, quo nomine venit etiam functio seu actus Ordinis Clericalis, sicut & jurisdictionis Ecclesiasticæ. 5. *Beneficii*, quo nomine intelligitur functio vel administratio Beneficii, & perceptio fructuum beneficialium. 6. *Qua talis*, seu quatenus illud exercitium est functio quædam potestatis, ab Ordine, Officio, vel Beneficio Ecclesiastico provenientis: & ex hoc capite præter alia differt Suspendio ab *Excommunicatione*, quia hæc privat quidem eodem exercitio officii & beneficii, at non tantum, sed simul etiam aliis bonis, & quidem simul quatenus illud exercitium est communicatio cum reliquis fidelibus: item ab *Interdicto*, quod quidem etiam privat functionibus sacris, sed quatenus sunt quædam Divinorum participatio per præsentiam & assistentiam, privat quoque sepultura Ecclesiastica. Dein Excommunicatio & Interdictum afficiunt etiam Laicos, Suspendio autem solos Clericos. 7. *Vel utriusque simul*, & tunc est Suspendio *totalis*, quæ semper venit nomine *suspensionis* a Jure vel homine

terminis indefinitis & absolutis latæ: si autem quis vel ab Officio, vel a Beneficio suspendatur expresse, vocatur *Partialis*, quæ iterum vel est a toto Officio, vel a toto Beneficio, qualis esse intelligitur, si illimitate fertur; vel ab uno vel altero tantum actu Ordinis aut Officii, v. g. si quis suspenditur a celebratione Missarum ab audiendis Confessionibus, a collatione Beneficiorum &c. vel a beneficio ex parte, v. g. ab uno tantum beneficio, aut parte fructuum beneficialium, v. g. distributionibus, appellari poterit *partialis secundum quid*: talis quoque erit, si quis tantum suspendatur ab Ordine, tunc enim non extenditur ad alios actus Officii.

16 Dico: Effectus Suspensionis est 1. Obligatio, regulariter gravis; abstinendi ab actibus, a quibus aliquis est suspensus, ut adeo illicite exerceat actum Officii, vel Beneficii &c. ut per se clarum est. 2. Privatio Beneficii, si suspensus in ejus administrationem se ingerat, c. 1. §. *fin. c. 16. §. ceterum de Elect. in 6.* 4. Irregularitas, si suspensus exerceat actum Ordinis, c. 9. *de Cler. excomm.* quæ non per *absolutionem*, uti Censuræ, sed per *dispensationem* tolli debet. 4. Nullitas actuum jurisdictionis, beneficii, officii (excepto actu Ordinis) quos exercet suspensus *non-toleratus*, h. e. nominatim & publice denunciatus, qui a fidelibus etiam vitandus est, ita ut talem actum a taliter suspenso requirere licite non possint, c. 8. *consuet. c. 16. de Elect.* Si tamen *toleratus* est, suspensus agit valide, imo, si se ipsum non ingerat, sed a fidelibus ex justa causa requiratur, v. g. ut legat Missam &c. etiam licite, per *Bull. Ad evitanda Martini V.* 5. Suspendio potest etiam ferri in integram Communitatem, v. g. Capitulum, Collegium

gium &c. licet aliqui ex tali gremio sint innocentes, *c. 40. de Elect. in 6. Extrav. 1. eod. int. Comm. Extr. 1. cit. comm. de Simon.* Si tamen generali Lege vel sententia feratur suspensio (idem est de Interdicto, non vero de excommunicatione, ut communiter notant DD.) non comprehenduntur Episcopi, *c. 4. b. t. in 6.*

Objic. 1. Integra communitas excommunicari non potest, *c. 5. v. in universitatem, b. t. in 6.* ergo nec suspendi. 2. Peccata suos debent tenere authores, *c. 2. de his, quæ sunt a Majori, & sine delicto vel culpa nemo debet puniri. c. 23. de R. J. in 6.* ergo innocentes, si suspendatur communitas, non involvuntur. R. ad 1. *dist. ant.* si liquido constaret, omnes & singulas Communitatis vel Collegii personas esse reas & contumaces. N. *ant.* per *d. c. 5. in f.* Si in Communitate sint aliquæ innocentes vel minus nocentes, uti plerumque contingit. C. *ant.* At N. *conf. & parit.* quia per suspensionem Communitatis innocentes non privantur juribus & functionibus, & ipsis qua singulis competunt (uti tamen fieret per excommunicationem) sed iis tantum, quæ competunt Collegio vel Communitati qua tali, cujus sunt membra, ut v. g. est jus eligendi Prælatum &c. Ad 2. *dist. conf.* non involvuntur quoad ea jura, quæ innocentibus qua singulis competunt. C. *conf.* quæ ut Communitati. N. *conf.* quamvis enim ex hoc indirecte aliquod gravamen redundet etiam in innocentes, jura tamen involvi, & illud pari voluerunt etiam innocentes.

De reliquo discas ex dictis *de Censuris in genere*, a quo, in quos, quo modo, & quam ob causam ferri suspensio (uti & Excommunicatio, ac Interdictum) valeat, & a quibus Absolutio impertiri, casu quo reservata vel non reservata est.

De Interdicto.

17 *Interdictum*, huic loco proprie sumptum, est *Censura Ecclesiastica*, a *Jure vel Homine lata vel ferenda*, *Privans usu* (seu participatione) *tam activo quam passivo Officiorum Divinorum omnium aliquorum Sacramentorum, & sacre sepulture*, qua *talium*, seu quatenus sunt res sacre, per quod differt ab Excommunicatione & Suspensione, quæ iisdem sub alia ratione privant, sicut quoque ex eo, quod privet paucioribus bonis, quam Excommunicatio, & non solum Clericos, ut Suspendio, sed etiam Laicos afficiat. Aliud est *Locale*, quod principaliter directe & immediate tantum afficit locum, ne in eo peragantur & participentur functiones sacre, v. g. in Ecclesia, Civitate &c. Aliud *Personale*, quod immediate & tantum personam vel personas, v. g. Titium, Prætozem, membra communitalis, cives &c. afficit. Aliud *Mixtum*, quo tam locus quam personæ simul immediate afficiuntur. Si feratur in locum plura loca continentem, v. g. in Regnum, Provinciam, Civitatem, est *generale locale*; si feratur in unum alterumve particularem locum, v. g. determinatam Ecclesiam, Parochiam, est *locale speciale seu particulare*; ubi observa, quod interdicto loco principali etiam censeantur interdicta accessoria & annexa, ut, si Civitas interdicatur, etiam ad Suburbia & si Ecclesia, etiam ad Capellas & Coemeterium contiguum exporrigitur, c. 17. b. t. in 6. licet alias odia sint restringenda. Si feratur in totam aliquam Communitatem, Collegium, Capitulum, est *Personale generale*, ac afficit omnia & singula membra, licet aliqua careant delicto, quamdiu membra sunt, & ubicumque sunt.

c. 16. *cod. in 6.* Quæ autem causam non dederunt Interdicto, liberantur, si membra esse desinant. Si autem feratur in unam, vel plures personas certas & particulares, est *Personale particulare*. Personaliter interdicti, si nominatim & publice sint denunciati, sunt *vitandi* seu *non tolerati*. *Extrav. Ad evitanda Martini V.* Ceteri sunt *tolerati*. Interdictum locale etiam requirit aliquam denuntiationem, saltem, si a Jure jam sit latum, declaratoriam. Denique si Interdictum habeat omnes effectus postea recensendos, est *totale*, si solum unum vel alterum, est *partiale*, ut si alicui tantum interdicator *ingressus in Ecclesiam*, quod apud Prælatos Ecclesiasticos loco Excommunicationis vel Suspensionis, ex quibus facile redundat incommodum in subditos, usurpari quandoque voluit Tridentinum.

18 Dico Effectus Interdicti est 1. Obligatio illud servandi, ut patet. 2. Privatio usus Sacramentorum quorundam activi & passivi, ut adeo illicitè conferatur & suscipiatur Ordo, Extrema Unctio, nisi morienti aliud Sacramentum administrari nequeat, item Eucharistia, nisi moribundis per modum viatici, Matrimonium cum benedictione nuptiali, c. 11. *de poenit. & remiss.* c. 43. 57. b t c. 16. 24. *cod. in 6.* Licite tamen confertur Baptismus, Confirmatio, & Poenitentia; licet hoc Sacramentum iis, qui dederunt causam Interdicto, antequam satisfecerint, vel sufficientem cautionem præstiterint, negandum sit, c. 24. *cit.* Permissum quoque est Matrimonium sine benedictione conjugum. 3. Privatio Officiorum Divinorum c. 16. *cit.* quo nomine veniunt functiones sacræ, quæ fiunt a Clericis publice & ratione Ordinis sacri, uti Sacrificium Missæ, Horarum Canoniarum, Psalmorum, aliarumque Precum Ecclesiasticarum in loco

loco specialiter deputato decantatio vel recitatio, olei, chrismatis, aquæ, cereorum, palmarum, nuptiarum, vestium, templi, vasorum, altaris &c. benedictiones publicæ. Permittitur tamen Conciones habere & audire. Ne autem ex diuturniori Sacramentorum, & Divinorum omissione Officiorum, tepescere incipiat devotio populi, in *cc. 57. 24. cit.* in Interdicto locali generali conceditur, ut semel in hebdomade celebretur Missa ad conficiendam Eucharistiam, in Monasteriis autem quotidie Missæ & Divina Officia habeantur, at submissa voce, januis clausis, sine pulsatione campanæ, & tintinnabuli ad *Sanctus* & ad *Elevationem*, atque exclusis Laicis, & Clericis nominatim interdictis: dein ut festis Nativitatis Christi, Paschatis, Pentecostes, & Assumptionis B. V. atque ex *Constit. Excellentissimi*. Eugen. IV. in festo Corporis Christi ejusque tota octava, apertis etiam januis, pulsatis campanis, & cum omni solemnitate celebrentur Missæ & alia Officia Divina. Quando autem permittitur celebratio Missæ, censetur quoque permixta Communio sacra. 4. Privatio sepulturæ Ecclesiasticæ, *c. 11. cit. c. 3. 24. de privil.* Excipiuntur tamen ibi personæ Ecclesiasticæ, quæ, si personaliter non sint interdictæ, in loco interdicto alias ad sepulturam deputato sepeliri possunt, at in silentio ac sine pulsu campanarum. Cessante Interdicto etiam aliorum corpora, in loco non sacro sepulta, transferri ad sacrum permittuntur. Notandum adhuc est, quod, ubi personæ tantum, non locus Interdicto suppositus est, dictæ privationes non procedant, casu quo interdicti sunt *tolerati*, seu nominatim non denunciati; si nimirum fideles reliqui, uti saltem ex justa causa possunt, ab iis requi-

rant Sacramenta, & alia Divina, vel sepulcrum sacram illis indulgeant. Præter recensitos

19 Effectus indirecti sunt aliquæ poenæ violati Interdicti; nam Clerici, tam Regulares quam Sæculares, si violent Interdictum personale per actum Ordinis aut locale per celebrationem Missæ, irregulares efficiuntur, *c. 18. 20. h. t. in 6. privantur jure electionis activæ & passivæ, c. 18. cit. c. 1. de Postul. Præel.* incurrunt suspensionem ab Officio, Beneficio, & jurisdictione, *c. 18. de Excessib. Præel.* Religiosi autem, etiam exempti, non servantes Interdictum locale, quod servatur in Ecclesia Cathedrali, vel Matrice, aut Parochiali illius loci, incurrunt excommunicationem. *Clem. 1. h. t.* uti & sepelientes aliquem in loco interdicto, vel interdictum nominatim denunciatum. *Clem. 1. de sepult.* Eandem excommunicationem, & quidem Pontifici reservatam, contrahunt domini temporales, qui compellunt Clericum ad celebrandum in loco interdicto, item interdicti denunciati, qui, postquam jussi sunt, non exeunt de templo, ubi celebratur Missa. *Clem. 2. h. t.*

20 Quæres, quid sit *cessatio a divinis*, & quomodo differat ab Interdicto? R. 1. Est *prohibitio ecclesiastica, Clericis imposita, ut in aliquo loco abstineant ab Officiis Divinis, & quorumdam Sacramentorum administratione ob grave aliqujus delictum* (cedens in enormem injuriam Divini honoris vel Ecclesiæ) *in contestationem meroris, c. 11. de sponsal. c. 2. 8. de off. Ord. in 6.* R. 2. Differt ab Interdicto, quia prohibitio directe non spectat delinquentem, sed Clericum, non in poenam, sed in signum doloris ob læsionem honoris Divini vel Ecclesiæ, ut hoc modo delinquens exciteretur ad emendationem, & ad reparandam congrua satisfactione offensam;

tam : quod si intra mentem non præstiterit , nec causa Romam delata fuerit , desinere debet cessatio a Divinis, c. 8. cit. Unde apparet Censuram non esse. Deinde cessatio a Divinis semper ab homine, numquam a Jure, indicitur, interdictum vero ab utroque.

T I T U L U S XL

De Verborum significatione.

S U M M A R I U M.

- 1 Verba sunt accipienda juxta mentem proferentis.
- 2 Quomodo, si dubia sint, interpretanda.
- 3 Generalia an generaliter intelligenda.
- 4 Quid operentur specialia, & geminata.

1 **C**UM in toto Jure plurimum intersit Legislatorum mentem atque Legum sensum, quod utrumque vel maxime genuina vocationum significatione & intelligentia obtinetur, ac ite perspectum habere, ideo ad finem Juris utriusque, Canonici & Digestorum, ponitur titulus de *Verborum significatione*, de qua pono sequentes regulas &.

2 Dico .1. Verba sunt accipienda juxta mentem & intentionem proferentis, unde de illa liquido constiterit; hæc enim velut Regina semper attendi debet in qualibet dispositione, l. 69. pr. ff. de Legat. 3. c. 6. b.2. Unde illud receptum : *verba intentioni non intentio verbis deservire debet.* Mens autem proferentis præcipue elucet vel ex ratione adjuncta, quæ est quasi anima dispositionis, & quasi idem cum mente loquentis : vel ex verborum propria significatione, quam habent ex institutione sua,

sua, aut potius communi peritorum usu & acceptione, *c. 2. de translat. Episc. c. 12. de Decimis. l. 69. cit.* Nisi nimirum ex verbis in propria significatione acceptis sequeretur absurdum, vel dispositio careret effectu, vel subjecta materia, aut antecedentia & consequentia non paterentur verba proprie accipi. *l. 69. c. 6. c. 17. ff. de R. J.*

3 Dico 2. Si verba aliquo modo sunt dubia & ambigua (nam in claris non habet locum interpretatio) ita sunt interpretanda. 1. Ut quam maxime consonent menti loquentis aliunde cognitæ. 2. Ut evitetur iniquitas, peccatum vel præjudicium tertii. 3. Ut evitetur contradictio, vel juris correctio. 4. Ut consonent rei, ac materiæ subjectæ, vel personis, circa quas proferuntur. 5. Ut cor respondeant præcedentibus & consequentibus. 6. Ut operentur aliquem effectum: licet potius sustineatur superfluitas, & carentia effectus, vel etiam improprietas verborum, quam absurdum, iniquitas, præjudicium tertii, vel aliquid ultra limites subjectæ materiæ. 7. Ut dispositio vel actus valeat potius, quam pereat. 8. Ut potius sumantur contra proferentem, quam pro illo, præsertim in Legibus & Contractibus, servata tamen, quantum fieri potest, æqualitate inter contrahentes; quod tamen in actibus Judicialibus non procedit. Ita DD. communiter ex variis Legibus. Præ ceteris pretiosum thesaurum exhibent Barbosa & Tabor, seu Tabor ad Barbosam in *Locis Communibus*, præsertim in *Axiomatibus*.

4 Dico 3. Verba generalia generaliter sunt intelligenda, ita ut omnes species & ad omnia sub genere contenta regulariter extendenda sint *l. 1. ff. de legat. præst. l. 15. §. 26. ff. de injur.* Unde illud brocardicum: *ubi lex non distinguit, neque nos debemus distinguere*. Id quoque procedit in pro-

propositione indefinita, & signo universalis, *omnis, nullus*, non affecta, cum æquipolleet locutioni generali, *c. 22. de privil. l. 1. §. 4. ff. de off. Præf. Urbi*. Maxime in dispositione Legali, *c. 1. de Constit. l. 8. ff. l. 3. C. de Legib.* Nisi nimirum adsit causa constringendi, qualis est, si generalis dispositio fundetur in ratione speciali eaque expressa, quæ tamen ad omnes species se non extendit: si subjecta materia non patiatur generalem intellectum: si absurdum, iniquum, præjudicium tertii sequeretur ex illimitata acceptione: pariter generalis locutio extendi non debet ad graviora expressis. *c. 15. de Rescr.* Nec ad ea, quæ speciali nota sunt digna, *c. 81. de R. J. in 6.* Nec ad illa, quæ de jure vel Consuetudine postulant expressam mentionem, *c. 4. §. de Procurat. in 6.* Neque tunc generalis locutio includit omnia specialia, quando certa quædam exprimit in specie, nisi exprimat per modum exempli.

5 Dico 4. Verba specialia plus operantur, quam generalia, h. e. species derogat generi non genus speciei. *l. 15. §. 26. cit. l. 41. ff. de pæn. l. 80. ff. de R. J.* Et verba geminata plus, quam simplicia, per *l. 32. ff. ad S. C. Trebell.* quia geminatio indicat magis seriam, & enixam; omnique metu liberam voluntatem.

T I T U L U S X L I.

De Regulis Juris.

S U M M A R I U M.

- 1 2 3 Ingressus. Regula Juris quid & quotuplex
- 4 Quam vim habeant Regule Juris authenticæ
- 5 Patiuntur suas exceptiones.
- 6 Exceptio firmat regulam in contrarium.
- 7 8 Quot sint Regule Juris, & quænam Juris Canonici.

1. Sciendum 1. Ut cursum meum, secundum leges Justitiæ in V. Decretalium libris comprehensas hucusque institutum, ad Dei gloriam principaliter, tum vero ad meorum Discipulorum utilitatem, sincerissime ordinatum, non extra rhombum saltando, sed *secundum regulam* currendo finiam, breviter adhuc aliquid dicendum superesse de *Regulis Juris*, de quibus fusior explicatio in Scholis dari non consuevit, nec ordinarie in Libris; quamvis non desint, qui vel peculiare tractatus de iis ediderint, ut Dynus & Petrus Peckius, vel suis libris annexuerint, ut Henricus Canisius, Barb. P. Strenius, & novissime P. Vviestn. qui proin utilissime inspiciuntur.

2. Sciendum 2. Regulas Juris nihil esse aliud, quam breves sententias, axiomata, & propositiones generales, ex Legibus vel SS. Canonibus deductas, quæ serviunt velut generalia quædam principia ad causas rite decidendas, generalibus proposita verbis & brevi sententia: nam *regula est, quæ rem, quæ est, breviter enarrat, l. 1. ff. b. t.* Hæ quidem regulæ non constituunt novum Jus, sed jam constitutum supponunt, utpote deductæ ex Legibus & Canonibus jam præcedentibus; nam ex Regula non fit Jus, sed ex Jure Regula, *l. 1. cit.* Quæ etiam causa fuit, ut tam Juris Canonici Compilerum primum in fine Decretalium, quam Imperator in fine Pandectarum, ex professo posuerint Regulas Juris, tanquam summam & compendium Juris, jam ante constituti; licet hinc inde in prioribus titulis jam aliquas insperferint. Uade sine Juris notitia non satis perfecte penetratur sensus, vis, & veritas Regularum.

3. Sciendum 3. Regulas Juris dividi in Authenticas, & mere Doctrinales: Authenticae sunt, quæ

quæ auctoritate Legislatoris, Sacri vel Politici, in corpore Juris, canonici vel civilis, præsertim in hac Rubrica sedem obtinuerunt: *Doctrinæ*, quæ etiam vocantur *Brocardicæ*, sunt axiomata Jurisconsultorum vel aliorum Doctorum, a nullo Legislatore in vim Legum authentizata, nec in corpore Juris posita, sed ab iisdem DD. deprompta vel ex Juris textibus, vel ex Philosophorum dictis, uti sunt: *Spoliatus est ante omnia restituendus: sine litis contestatione non valet processus: privatio supponit habitum*. Quæ, licet contemnenda non sint, non tamen nisi caute & circumspecte alleganda; cum innumeras patiantur exceptiones, nec auctoritatem habeant & vim probandi, nisi in quantum suffulciuntur Legum Canonumve auxilio, vel Curiarum usu recepta & approbata sunt.

4 Dico 1. Qui Regulam authenticam habet pro se, non tantum habet intencionem fundatam in Jure, ut liberetur ab onere probandi, *arg. c. 2. de Restit. spol. in 6.* sed etiam jus certum, ita ut pro ipso pronuntiandum sit, nisi Adversarius doceat, illud, de quo est quæstio, non comprehendi sub Regula, sed ab ea exceptum esse, *l. 5. ff. de Prob.* Imo sententia contra Juris Regulam lata non minus est nulla, ac illa, quæ fertur contra Legem vel Canonem, ut docent cum Peckio.

5 Dico 2. Regulæ Juris patiuntur suas exceptiones, & subinde multas. Patet tum ex trito brocardico, *nulla regula sine exceptione*, quod & ipsum non procedit universaliter, sed patitur exceptionem in hac regula, *liber homo non usucapitur*, prodita §. 1. *inst. de usucap.* tum ex Auctoribus. Oppones: juxta dicta priori Titulo verba generalia sunt generaliter accipienda, ita ut verificentur de omnibus sub generalitate comprehensis: sed Regulæ Juris sunt sententiæ generales:

ergo generaliter de omnibus contentis accipienda: ergo non patiuntur exceptiones ullas. R. Sunt quidem regulæ generales, non tamen in sensu absoluto, sed in accommodo, uti hæc propositio, *Cælum tegit omnia*; non enim absolute omnia tegit, quia se ipsum non tegit. Imo, cum Regulæ Juris habeant maximam amplitudinem & generalitatem, plurimas recipiunt exceptiones; cum plurimæ possint circumstantiæ circa factum emergere vel intervenire, propter quam varietatem facti & circumstantiarum variari & Jus necesse est. Unde fallitur, qui existimat se totum Jus intelligere, si noverit Regulas juris: cum sint merissimum compendium innumeris exceptionibus, sicut circumstantiarum mutationibus ipsa causa, obnoxium.

Dico 3. Exceptio firmat regulam in contrarium in casibus non exceptis, h. e. censentur comprehensi in Regula, quos exceptio inde non subtrahit. Est commune axioma ex l. 12. de Judic. sed iterum ob generalitatem suam patiens exceptionem & limitationem, nisi nempe vel similitudo, vel eadem ratio, vel correctio juris, aut absurdum alias secuturum, vel aliunde perspecta mens disponentis postulet, exceptionem etiam ad casus specialiter & expresse non exceptos extendendam esse.

Dico 4. Regulæ juris ad hanc Rubricam in *Digestis* omnino 211. (ducentæ & undecim) quæ Legistis inspiciendas & considerandas relinquo: in *Decretalibus* vero extra 11. (undecim tantum) in *Sexto* autem 88. (octoginta octo) reperiuntur expressæ, quas Lectori, qui non semper ad manum habet Corpus juris, legendas hic ob oculos pono iisdem verbis & ordine, quibus in Corpore juris Canonici sunt descriptæ.

REGULÆ JURIS,

*Prout reperiuntur in fine V. Decretalium
Gregorii IX.*

- 1 Omnis res, per quascumque causas nascitur,
per easdem dissolvitur.
- 2 Facta, quæ dubium est, quo animo fiant, in
melio rem partem interpretemur.
- 3 Utilius scandalum nasci permittitur, quam
veritas relinquatur.
- 4 Quod non est licitum in lege, necessitas fa-
cit licitum.
- 5 Quod latenter, aut per vim, vel alias il-
licite introductum est, nulla debet stabi-
litate subsistere.
- 6 In ipso causæ initio non est a quæstionibus
inchoandum.
- 7 Quidquid in sacratis Deo rebus, & Episcopis
injuste agitur, pro Sacrilegio reputatur.
- 8 Qui ex timore facit præceptum, aliter, quam
debet, facit, & ideo jam non facit.
- 9 Offendens in uno factus est omnium reus.
- 10 Non potest esse Pastoris excusatio, si lupus
oves comedit, & Pastor nescit.
- 11 Indignum est, ut pro spiritualibus facere
quis homagium compellatur.

REGULÆ JURIS,

Prout sunt in Sexto Decretal. Bonifacii VIII.

- 1 Beneficium Ecclesiasticum non potest licite
sine institutione Canonica obtineri.
- 2 Possessor malæ fidei ullo tempore non præ-
scribit.

- 3 Sine possessione præscriptio non procedit.
- 4 Peccatum non dimittitur, nisi restituatur ablatum.
- 5 Peccati venia non datur nisi correcto.
- 6 Nemo potest ad impossibile obligari.
- 7 Privilegium personale personam sequitur, & extinguitur cum persona.
- 8 Semel malus semper præsumitur esse malus.
- 9 Ratum quis habere non potest, quod ipsius nomine non est gestum.
- 10 Rationem retrotrahi, & mandato non est dubium comparari.
- 11 Cum sunt partium jura obscura, reo favendum est potius, quam actori.
- 12 In Judiciis non est acceptio personarum habenda.
- 13 Ignorantia facti, non Juris, excusat.
- 14 Cum quis in jus succedit alterius, justam ignorantiae causam censetur habere.
- 15 Odia restringi, & favores convenit ampliari.
- 16 Decet concessum a Principe beneficium esse mansurum.
- 17 Indultum a Jure beneficium non est alicui auferendum.
- 18 Non firmatur tractu temporis, quod de Jure ab initio non subsistit.
- 19 Non est sine culpa, qui rei, quæ ad eum non pertinet, se immiscet.
- 20 Nullus pluribus uti defensionibus prohibetur.
- 21 Quod semel placuit, amplius displicere non potest.
- 22 Non debet aliquis alterius odio prægravari.
- 23 Sine culpa, nisi subsit causa, non est aliquis puniendus.
- 24 Quod quis mandato facit Judicis, dolo facere non videtur, cum habeat parere necesse.
- 25 Mora sua cuilibet est nociva.

- 26 Ea, quæ sunt a Judice, si ad ejus non spectant officium, viribus non subsistunt.
- 27 Scienti & consentienti non fit iniuria, neque dolus.
- 28 Quæ a Jure communi exorbitant, nequaquam ad consequentiam sunt trahenda.
- 29 Quod omnes tangit, debet ab omnibus approbari.
- 30 In obscuris minimum est sequendum.
- 31 Eum, qui certus est, certiorari ulterius non oportet.
- 32 Non licet Actori, quod Reo licitum non existit.
- 33 Mutare consilium quis non potest in alterius detrimentum.
- 34 Generi per speciem derogatur.
- 35 Plus semper in se continet quod est minus.
- 36 Pro possessore habetur, qui dolo desit possidere.
- 37 Utile non debet per inutile vitari.
- 38 Ex eo non debet quis fructum consequi, quod nifus extitit impugnare.
- 39 Cum quid prohibetur, prohibentur omnia, quæ sequuntur ex illo.
- 40 Pluralis locutio duorum numero est contenta.
- 41 Imputari non debet ei, per quem non stat, si non faciat, quod per eum fuerat faciendum.
- 42 Accessorium naturam sequi congruit principalis.
- 43 Qui tacet, consentire videtur.
- 44 Is, qui tacet, non fatetur: sed nec utique negare videtur.
- 45 Inspicimus in obscuris, quod est verosimilius, vel quod plerumque fieri consuevit.
- 46 Is, qui in jus succedit alterius, eo jure, quo ille, uti debebit.

- 47 Præsumitur ignorantia, ubi scientia non probatur.
- 48 Locupletari non debet aliquis eum alterius injuria aut jactura.
- 49 In poenis benignior est interpretatio faciendæ.
- 50 Actus Legitimi conditionem non recipiunt, neque diem.
- 51 Semel Deo dicatum non est ad usus humanos ulterius transferendum.
- 52 Non præstat impedimentum, quod de Jure non sortitur effectum.
- 53 Cui licet, quod est plus, licet utique, quod est minus.
- 54 Qui prior est tempore, potior est jure.
- 55 Qui sentit onus, sentire debet commodum & e contra.
- 56 In re communi potior est conditio prohibentis.
- 57 Contra eum, qui legem dicere potuit apertius, est interpretatio faciendæ.
- 58 Non est obligatorium contra bonos mores præstitum juramentum.
- 59 Dolo facit, qui petit, quod restituere oportet eundem.
- 60 Non est in mora, qui potest exceptione legitimâ se tueri.
- 61 Quod ob gratiam alicujus conceditur, non est in ejus dispendium retorquendum.
- 62 Nullus ex consilio, dummodo fraudulentum non fuerit, obligatur.
- 63 Exceptionem obiciens non videtur de intentione adversarii confiteri.
- 64 Quæ contra Jus fiunt, debent utique pro infectis haberi.
- 65 In pari delicto, vel causa, potior est conditio possidentis.
- 66 Cum non stat per eum, ad quem pertinet, quo

quo minus conditio impleatur, haberi debet perinde, ac si impleta fuisset.

67 Quod alicui suo non licet nomine, nec alieno licebit.

68 Potest quis per alium, quod potest facere per seipsum.

69 In malis promissis fidem non expedit observari.

70 In alternativis electoris est electio, & sufficit alterum adimpleri.

71 Qui ad agendum admittitur, est ad excipiendum multo magis admittendus.

72 Qui facit per alium, est perinde, ac si faciat per se ipsum.

73 Factum legitime retractari non debet, licet casus postea eveniat, a quo non potuit inchoari.

74 Quod alicui gratiose conceditur, trahi non debet ab aliis in exemplum.

75 Frustra sibi fidem quis postulat ab eo servari, cui fidem a se præstitam reservare recusat.

76 Delictum personæ non debet in detrimentum Ecclesiæ redundare.

77 Rationi congruit, ut succedat in onere, qui substituitur in honore.

78 In argumentum trahi nequeunt, quæ propter necessitatem aliquando sunt concessa.

79 Nemo potest plus juris transferre in alium, quam sibi competere dignoscatur.

80 In toto partem non est dubium contineri.

81 In generali concessione non veniunt ea, quæ quis non esset verosimiliter in specie concessurus.

82 Qui contra Jura mercatur, bonam fidem præsumitur non habere.

83 Bona fides non patitur, ut semel exactum iterum exigatur.

- 84 Cum quid una via prohibetur alicui, ad id alia non debet admitti.
- 85 Contractus ex conventionem legem accipere dignoscuntur.
- 86 Damnum, quod quis sua culpa sentit, sibi debet, non aliis, imputare.
- 87 Infamibus portæ non pareant dignitatum.
- 88 Certum est, quod is committit in legem, qui legis verba complectens contra legis nititur voluntatem.

Atque hæc omnia cedant imprimis ad laudem *Primæ Regule* omnis honestatis, dein vero ad *regulandos* Legentium mores secundum mentem SS. Canonum. Si bene hucusque scripsi, non aliam peto mercedem, quam Deum ter Optimum Maximum, cujus majorem honorem, & discentium utilitatem, cupio inde promoveri quam maxime: si male, & erroris aliquid, quod humanum est, hinc inde irrepfit, veniam precor, & omnia Apostolicæ Sedis, veritatis magistræ, corrigenda demisse submitto, pro qua tuenda non calamus modo, sed & vires omnes ac vitam ipsam devovi jam pridem.

F I N I S;

2511943 D

IN-

I N D E X

RERUM NOTABILIVM.

*Numerus Romanus I. II. indicat Partem
Compendii istius, primam vel secundam:
Cifra autem denotat paginam.*

A

Absolvere quis possit ab hæresi, casibus re-
servatis, & a Censuris, part. II. pag. 522
seqq. 712. 723. seq.

Accessiones. I. 353

Accusatio, accusare &c. II. 451

Acquisitus. 443

Actio quid & quotuplex. I. 271

Quo tempore præscribatur actionibus. 505
507

Actus interni non cadunt sub legem huma-
nam. 35

Requisiti ad Consuetudinem. 92. seq.

Meræ facultatis. 507. seq.

Addictio in diem. 650

Aditio hæreditatis. II. 80: 83

Ad vel apud Acta testari. 58. 59

Adoptio. 358

Adulterium. II. 583

Quando dirimat matrimonium. 339

Vel dissolvat matrimonium. 433. seq.

Advocatus. I. 237

Ædilitium Edictum. 666

Æquivocatio. 387

Ætas requisita ad Beneficium. 154

Ad Ordines. 146 Et ad Sponsalia. II. 283. seq.

Affinitas illegitima, & legitima. 361. 381. seq.

Aff.

I N D E X.

Affines. [384](#) seq.

Agnati. [369](#)

Alienatio Judicii mutandi causa. [l. 261](#)

Rerum Ecclesiasticarum. [626](#) seqq.

Feudi. [208](#)

Altare. II. [178](#). [181](#)

Anatocismus. [625](#)

Ancilla, seu ferva. [347](#)

Annatæ. [l. 592](#)

Antichresis. II. [625](#)

Apostasia. Apostata. [539](#)

Apostoli. [l. 539](#)

Appellatio, appellare &c. [532](#) seqq.

Apprehensio rei vera vel ficta. [345](#)

Approbatio Confessarii. II. [210](#)

Aquila Lex. [689](#). [691](#).

Arbiter, Arbitrator. [l. 262](#)

Archidiaconus. [173](#)

Archiepiscopus. [200](#)

Archipresbyter. [174](#)

Arrestatio vel Arrestum. [379](#). [380](#)

Arrha. [649](#) II. [231](#)

Arrogatio. [358](#) seq.

Ascendentes consanguinei. [92](#). [372](#)

Aspectus turpes. [591](#). [594](#)

Asscuratio fortis. [619](#)

Asyilia, Asylum. [197](#). seq.

Austregæ. [l. 288](#)

Authenticum. II. Instrumentum. [418](#). [422](#)

B

Baptismus. II. [187](#). Ejus reiteratio. [541](#). seq.

Bellum. [l. 217](#)

Benedictio Ecclesiæ. II. [179](#) seq. Nuptiarum. [304](#). [449](#)

Beneficium Ecclesiasticum. [l. 569](#). seqq. [607](#)
Ejus

I N D E X.

Ejus præscriptio. [596](#)
 Beneficiati. [559](#). seqq. II. [31](#) seq. [7](#)
 Bestialitas. [587](#)
 Bigamia. Bigami. I. [169](#)
 Blasphemia. II. [649](#)
 Bona Castrensis &c. I. [223](#) Vacantia &c. [352](#)
 Clericorum varia. II. [29](#) seq.
 Parapherna. Receptitia &c. [442](#)
 Bulla Cœnæ. [529](#) seq. [733](#)

C

CAducitas emphyteusis. I. [687](#) Feudi. [707](#)
 Calumnia. Calumniator. II. [468](#) seq.
 Cambium. II. [624](#)
 Canonici. I. [559](#)
 Capellæ Religiosorum. II. [161](#)
 Capitulatio in Electione. I. [103](#)
 Capitulum. Conventus. [615](#)
 Cardinales. [199](#)
 Castitatis votum. II. [329](#). [334](#)
 Reservatum. [149](#). [398](#) seq.
 Casus fortuitus. I. [231](#). [233](#)
 Casus reservati II. [712](#) seqq.
 Cathedraticum. [174](#). [176](#)
 Causa. I. [319](#). [327](#)
 Causa finalis. [82](#)
 Causæ connexæ, seu continentes. [310](#). [311](#)
 Cautio. II. [1](#)
 Censura. [719](#) seqq.
 Censuræ. [174](#) Censualis contractus. [620](#)
 Cessatio Legis. I. [70](#) A Divinis. II. [240](#)
 Cessio bonorum. [16](#)
 Choreæ an licitæ. [592](#)
 Chrisma. I. [158](#)
 Citatio. [316](#)
 Clandestinitas matrimonii. II. [387](#) seqq.
 Clau-

I N D E X.

- Clausulæ privilegiorum.** 676
Clerici. I. 545. 279
Clericorum exemptio. 278. seqq.
 Honestas vitæ. 546
 Conjugium. 552
 Cohabitatio cum mulieribus. 550
 Bona. II. 29 seq.
Coadjutor: Coadjutoria. I. 600
Codicillus. II. 60. 66
Coemeterium. II. 179. 199
Cognatio. Cognati. II. 368. 371. seqq.
Cognatio Legalis. 358
 Spiritualis. 351. seqq.
Collaterales consanguinei. 93. 369. 372
Collatio Beneficiorum. I. 580. 606
Collusio. II. 636. seqq.
Commodare. Commodatum. I. 638. seqq.
Compensatio. II. 14
Competentiæ Beneficium. 16
Conclusio in causa. I. 517
Concordata Germaniæ. 587
Concubina. Concubinarii. 551. II. 252. 414. 580
Concurfus creditorum. 18
Conditio indebiti. II. 21
Conditio. 323
 An locum habeat in matrimonio. 229 seqq.
Conditio servilis. 347
Conducto, Conductor. I. 671. 678
Confessio Judicialis & Extrajud. 381. seqq.
 Sacramentalis. II. 710
Confirmatio utilis, & inutilis &c. I. 542
Conjugicidium. II. 340
Consanguinitas, Consanguinei. 369. 373
Consecratio Ecclesiæ, Altaris. 179
 Episcopi. I. 124
Consensus Legalis & Personalis. 87. seqq.
 Fictus. II. 223. 490

Con-

I N D E X.

- Consuetudo . [I. 86.](#) seqq. Facit licitas usuras. [II. 613](#)
Incontinenti quid sit . [I. 389.](#) [II. 284.](#) [551](#)
 Contractus . [I. 220.](#) [230](#)
 Contra-dos . [II. 439.](#)
 Contumacia , Contumax . [I. 366.](#) [370](#)
 Conversio conjugatorum . [II. 142.](#)
 Infidelium . [144](#)
 Copia *vidimata* . [I. 418](#)
 Corpore vitati . [167](#)
 Creditor . [II. 17.](#) seq.
 Criminis impedimentum . [338](#)
 Culpa Juridica . [I. 231.](#) [233.](#) [II. 690.](#) [694](#)
 Cultus disparitas . [277](#)
 Cumulatio Actionum & exceptionum . [I. 314](#)
[457](#)
 Custos , & ejus officium . [177](#)

D

- D** Annus refarciendum . [II. 692.](#) seqq.
 Dolo vel culpa *datum* . [ib.](#)
 Emergens facit usuras licitas . [618](#)
 Debitor, Debitum . [15.](#) [20](#)
 Debitum conjugale . [336.](#) [363.](#) seq.
 Decanus . [I. 175](#)
 Decimæ , & jus decimandi . [II. 109.](#) seqq.
 Earum Judex . [127](#)
 Decretum Gratiani . [I. 14](#)
 Decretum primum & secundum . [374](#)
 Degradatio . [II. 701.](#) seq.
 Delectatio venerea , & sensualis . [588](#)
 Delegatus, Delegare . [I. 186.](#) [189](#) seqq.
 Delictum quasi delictum . [II. 451](#) seq. & [691](#)
 Demonstratio . [320.](#) [328](#)
 Denuntiatio criminis &c. [458](#)
 Denuntiationes ante matrimonium . [300.](#) seq.
 Deponere , Depositum . [I. 642](#) seq.

De-

I N D E X.

- Depositionis pœna. II. 701
 Desponsatio Clandestina. 287
 Impuberum. 282
 Devolutio collationis Beneficiorum. I. 610
 Dignitas Ecclesiastica. 571
 Dilatio Judicialis. 329. seqq.
 Diminutio Beneficiorum. 621
 Dimissoriales litteræ. 144 seq.
 Dispensatio. Dispensare. 71. seq. II. 398 seqq.
 Distillatio venerea. 595
 Distributiones quotidianæ. I. 564 seqq.
 Divinatio. II. 633. seqq.
 Divortium Conjugum. 426 seqq.
 Dolus. I. 231. 233. 365
 Accidentalis non irritat actus. 366
 Domicilium, & quasi. 65 297
 Dominium quomodo acquiratur. 351
 Dominus directus. 680. 695
 Domus Religiosæ. II. 158 seq.
 Parochi. 195 seq.
 Donatio. 23 seq. mortis causa. 66
 Inter virum & uxorem. 438
 Dos. Dotalitium. 438. 441. 442
 Dubium speculativum & practicum. I. 480 seqq.
 De impedimentis, & valore Matrimonii. II.
 264. 448
 Duellum. 569 seqq.

E

- E**cclesia quid. I. 625 II. 178. 194
 Ejus ædificatio, reparatio. 194 seq.
 Electio Prætorum. Eligere &c. I. 101. seqq.
 Emptio & venditio. Emere &c. 647. seqq.
 Emptor. 663
 Emphyteusis. 660
 Epiikia. 70

Epi-

I N D E X.

- Episcopatus an sit Ordo. [142](#)
 Episcopus. [201](#)
 Eremitæ an gaudeant privilegio fori. [279](#)
 Error. II. [267](#)
 Eucharistia. [183.](#) [187](#)
 Evictio. I. [653](#)
 Examen. v. scrutinium.
 Exceptio. [455](#)
 Excessus Prælatorum &c. II. [656](#)
 Excommunicatio. [726](#)
 Canonis. [730](#)
 Excommunicatus. [726.](#) seq.
 Excussio. [12](#)
 Executio sententiæ. I. [526](#)
 Testamenti. II. [85](#) seqq.
 Exemptionis privilegium. [667](#)
 Exequiæ. [103](#)
 Exhæredatio. [76.](#) seq.
 Expensæ. I. [313.](#) [528.](#) seq. II. [469](#)
 Exponere. Expositi. [544](#)

F

- F**acultatis meræ actus. I. [507](#)
 Falcidia. II. [82](#)
 Falsi crimen. [630](#)
 Falsitas Instrumenti. I. [429](#)
 Fama quid probet. [397](#)
 Fatalia appellationis. [538](#)
 Fera, Feripeta. II. [641.](#) seq.
 Feriæ. I. [332](#) seqq.
 Feudum. I. [694](#) seqq.
 Fictæ promittens matrimonium. II. [223](#)
 Fideicommissum. [63](#)
 Fidejussio, Fidejussor. [9](#) seqq.
 Fides Catholica. I. [29](#)
 Fides bona & mala, [470](#) seqq.

Filius.

I N D E X.

Filiusfamilias. 223. 227 II. 629
 Fiscus. 96
 Femina. I. 746. 400. 703. 704
 Fornicator, Fornicatio. 580. II. 550
 Forum competens, & incompetens. I. 275 seqq.
 Clericorum, &c. 278
 Causarum spiritualium &c. 292
 Frigidi quoad matrimonium. II. 389 seqq.
 Fructus. I. 347 seq.
 Funeraria. II. 103
 Furtum. 602 seq.

G

G Radus Consanguinitatis & Affinitatis. 369
 seq. & 382 seq.
 Græci Clerici. 330 seq.

H

HÆreditas. 80. seq.
 Hæres ex Testamento. 71 seqq.
 Ab intestato. 89 seq.
 Hæresis, Hæreticus. 517 seq.
 Homicidium. 549
 Proditorium privat asylo. 203 seq.
 Honestas publica. 281
 Hypotheca. 2. seqq.

I

I Ejunium. 190. Ignorantia. I. 74. 479
 Excusat a poenis. II. 341
 An a reservatione casuum. 718
 An ab irregularitate. 706 seq.
 Illegitimi, Illegitimitas. 91. 414. 585. I. 182
 Immissio in bona, I. 374 seq.

Im-

I N D E X.

- Immunitas Ecclesiastica localis.** II. 197 seqq.
 Realis. 208
 Personalis. 208 I. 178
 a solvendis Decimis. II. 121 seq.
Impedimenta matrimonii. 258
 Eligibilitatis. I. 109
 Præscriptionis. 511
Imperium merum, & mixtum. 187
Impotentia quoad matrimonium. II. 389 seq.
Impuberes. I. 223. 225 II. 282. 638
Incendium, Incendiarii. 597 seq.
Incestus. 582 seq.
Indebitum. 21
Indignus. I. 110. 111. 157
Indulgentiæ. II. 715 seqq.
Infamia. 463. 705
Infantes. I. 223 II. 282. 638
Infideles. 144. 277. 511 seqq.
Injuria. 683 seqq.
Innocens non condemnandus. I. 208
Inquisitio, Inquisitus. II. 461 seqq.
Institutio Canonica. I. 602
Institutio hæredis. II. 71 seqq.
Instrumentum. I. 417 seqq.
Interdicta possessoria. 358. 362
Interdictum, Censura. II. 737
Interdictum Ecclesiæ. 396 seqq.
Interpretatio Legis. I. 68 seqq. **Privilegii.** II. 670 seq. **Verborum.** 741 seq.
Interstitia. I. 149
Intrusus. 596
Inventarium. II. 81 seq.
Investitura in beneficio. I. 603. in feudo. 700
Irregulares. I. 147 II. 558 seqq. 651 seqq.
Irregularitas. 558. 706 seq.
Irritatio, lex irritans. I. 54 seqq.
Irritatio voti. II. 152

I N D E X.

- Jubilæum.** 717
Judæi. 511 seqq.
Judex ejus officium. I. 185 seqq. 206 seqq.
 Putatitius. 269
 Puniens. II. 703. seq.
 Delegatus. Ordinarius. I. 185. seqq.
Judicium. 266 seqq.
Juramentum. 437 seqq.
 Promissorium. 442 confirmans actum. 445.
 Calumniæ, malitiæ, veritatis &c. 317 seqq.
 Adjectum pacto hæreditario. II. 97
 Donationi. 27
Jurisdicctio. I. 186 seq.
 Vicarii Generalis. 179 seqq.
 Confessarii. II. 710
Jus varie accipitur. I. 2 seqq.
 Naturale, Gentium, Canonicum, Civile. 3 seq.
Jus Patronatus. II. 162 seqq.

L

- Lætio.** I. 255
Laici. 107. 604 II. 118. seq. & 129
Laudum. I. 262. 264
Laudemium. 681. 684
Legatum. II. 65. 66
Legatus. I. 194
Legislator. 46. seqq. & 62.
Legitima. II. 75
Legitimitas prolium. 412. seq.
Legitimatio prolium. 418 seq.
Lenocinium. 582
Lepa. 344 seqq.
Lex. I. 34 seqq. Dioecesana. 202
 Lex poenalis & irritans. 52 seqq.
Lex Commissoria. 649
Libellus. 313 seqq.

I N D E X

Liber, seu ingenuus. IL 349
 Liberti. I. 165. II. 347
 Linea consang. & affinit. II. 369. 382
 Lis pendens. I. 375
 Litigiosa res vel actio. 376
 Litis contestatio. 322. seqq.
 Loca Religiosa, Sacra, Pia. II. 158. seq.
 Locator, Locare. I. 671. 674.
 Lucrum, Lucrari. II. 618
 Lucrum cessans. ibid.
 Luxuria, & ejus species. 579. seqq.

M

Magia. 634
 Magister. 506
 Majora vota. I. 115. 619
 Majoritas. 215
 Maledictum, Maledictus. II. 648
 Maleficium. 390. 634
 Maleficiati. 390. seqq.
 Malitia an suppleat etatem. 282. 286
 Mandatum generale & speciale. I. 180. 242. seq.
 Matrimonium II. 248. seqq. conscientie. 251
 Cum dubio Juris initum. 264. seq.
 Clandestinum. 297. seqq.
 Catholici cum hæretica. 278
 Infidelium. 144
 Sub conditione. 320. seqq.
 Impuberum. 286
 Clericorum. I. 552
 Insolubile. II. 426. 430
 Invalidum qui restaurandum. 405
 Mendicantes Religiosi. 135. 140. 669
 Mensis Papalis. I. 588. 590
 Metus. 247. seqq.
 Minores seu Minorennēs. 223. 227. 255
Problema Comp. Pars II. Kk MiG

I N D E X.

Missio in possessionem. 574. 603
 Modus. II. 319. 327
 Mohatra. 625
 Mollities. 587.
 Monasteria. 159
 Moniales. 657
 Montès Pietatis. 624
 Morgenatica, Matrimon. Morganat. 252
 Mortuaria. 103
 Motus turpes. 588. 590
 Munera. I. 213
 Munus a lingua, & obsequio. II. 483
 Mutilatio. 558. 560. 561
 Mutilati. I. 167
 Mutuum, Mutuatarius. II. 610

N

Natalium defectus. I. 163
 Naturales liberi. II. 90. 415
 Necessitas extrema. 605
 Negativa. I. 394. seq.
 Negligentia. 134
 Negotia sæcularia. II. 216. seq.
 Negotiatio. 216. seqq.
 Nomina, ac debita. 625. I. 527
 Notarius. 267
 Novalia. II. 110. 114. seqq.
 Novatio. 14
 Novitiatus, Novitii. 135. seqq.
 Novum opus. 659. seqq.
 Nullitas. I. 59. 537. II. 50. 500
 Nuptiæ. 398. secundæ. 445

O

Obedientia. I. 216. II. 158
 Oblationes, II. 181

Obl-

I N D E X.

Obligatio Legis. I. 51
 Obligatio Naturalis & Civilis. 210, II. 11.
 Obreptio. I. 78
 Occultum. II. 543
 Odiosa lex. I. 67. privilegia. II. 671
 Officia Divina. 183
 Officium, prout est beneficium duplex. I. 575
 Olea sacra. I. 158
 Ordines Clericales. 137
 Male suscepti. 149. seq. II. 654
 Ordo cognitionum. I. 336
 Ordo creditorum. II. 18
 Originale instrumentum. I. 417

P

P Acta super hæreditate. II. 97
 Dotalia. 66
 Pactum Legis Commissoriæ. I. 649
 Pactum, prout differt a contractu. 210
 De re turpi. II. 643
 Simoniacum. 484. 490
 Pallium Archiepiscopale. I. 128. seq.
 Papa. 197. seqq.
 Parapherna. Paraphernalia. II. 442
 Parentum consensus. 235. 253
 Parochia. Parochianus. 106
 Parochus. I. 104. II. 103. 107
 Parricidium. 542
 Patriarchæ. I. 199
 Patronatus. II. 162
 Patronus. 163. I. 163
 Paupertas Religiosa. II. 155
 Peculium filiifamilias. I. 223. seq.
 Clericorum. II. 29
 Pensio. I. 520. 623

Kk Per

I N D E X.

- Percussio. Percussor. II. 646
 Peregrini. I. 64. seqq. 171
 Periculum amittendæ fortis. II. 619
 Rei emptæ venditæ. I. 663. seqq.
 Permutatio. I. 689
 Beneficiorum. 692
 Personatus. 571
 Pignus. II. 1. seqq.
 Plus petitio. I. 338
 Poenæ. II. 699. seqq.
 Sponsalibus adjecta. 232
 Poena binubentium. 445
 Hæreticorum. 519
 Contumacium. I. 370. seqq.
 Male Ordinantium & Ordinatorum. 149. seqq.
 Simoniacorum. II. 498. seqq.
 Poenæ ignorantia. II. 341
 Poenalis lex. I. 52. seqq.
 Poenitentia. II. 707
 Poenitentiaria Romana. 402
 Pollutio. II. 587
 Polygamia. Polyviria. 306
 Possessio. I. 340. seqq.
 Ad præscribendum necessaria. 474. 496
 Possessor bonæ & malæ fidei. 347. 470
 Possessoria remedia. 357. 362
 Postulare. Postulatio. 97. 337
 Præbenda. 588
 Præcedentia. 215
 Prædatio. II. 598
 Prælati, & Præfecti Regulares. I. 303. seqq.
 Præscribere. Præscriptio. 462. seqq.
 Ejus requisita. 471. tempus. 475. 498
 Impedimenta, & interruptio. 511
 Præscriptio beneficii. 596
 Præsentatio ad beneficium. II. 168
 Præstationes Annuæ. I. 502

Præ-

I N D E X.

- Præsumptio.** I. 432. seqq.
Prævaricatio. Prævaricator. II. 458
Præventio. I. 294
Præcariz, & Præcarium. I. 637
Præces primæ Imperatoris. II. 172
Pretio emptionis-venditionis. I. 655. seq.
 Simoniacom. II. 482. seq.
Primicerius. I. 175. seq.
Primitiæ. II. 130
Privatio Beneficii. I. 551. 606
Privilegium. II. 664. seqq.
 Fori & Canonis. I. 549
Probare. Probatio. 390. seqq.
Processus Ordinari. & Summar. 268. 270
Procuraciones visitales. II. 175. seq. & 177
Procurator. I. 240
 Ad Matrimonium. II. 255
Professio Fidei. I. 30
 Religiosa. II. 135
Promissio. I. 442
 Beneficii non vacantis. 607
Proprietas. 351. seqq. 695
Prorogatio. 308
Protocollum. 428
Provisio Beneficialis. 580
Provocatio ad Divinum tribunal. II. 681
Puberes & Pubertas. 282. 285. 638. seq.
Publicatio attestatumum. I. 458
Pueri. II. 638. quomodo puniendi. 639
 An obligentur Legibus. I. 63
Papillus. 223. 224
Purgatio Canonica. II. 677
 Vulgaris. 679
Purificatio post partum. 193

I N D E X.

Q

- Q**ualitates Ordinandorum. I. 145. seq.
 Promovendorum ad Beneficia. 154
 Quarta Decimarum. II. 129. seq.
 Quasi-contractus. 22
 Quasi-deliictum. 691
 Querela inofficiosi. 74. 85
 Quantitas seu quietantia. I. 419

R

- R**atiocinia. 166
 Rationum libri. 425
 Rapina. Raptores. II. 597. 598. seq.
 Raptus. 275. 581
 Ratihabitio. 294. 453
 Receptitia bona. 442
 Reconventio. I. 318. seq.
 Recusatio Juramenti calumnia. 327
 Judicii. 347
 Reditus Beneficiales. II. 30. 32
 Regalia. I. 500
 Registra. 412. 425
 Regula de viginti. 593
 De Triennali possessore. 596. 598
 Regulæ Cancellariæ. 43
 Regulæ Juris. II. 744. 747
 Regularium privilegia. 669
 Relatio. I. 531
 Relaxatio Juramenti. 447. 448
 Relevium. 669
 Religio, & status Religiosus. II. 133
 Religiosi, vel Regulares. *ibid.* I. 278. seqq.
 Reliquiæ Sanctorum. II. 188

Remis-

I N D E X,

Remissio contrahentis, & delinquentis. I. 303.

305.

Remissiones, V. Indulgentiæ.

Renuntiatio. 130.

Replicatio. 455.

Repudiatio hæreditatis & legati. 631.

Repudium uxoris. II. 427.

Res mobiles &c. I. 476. 497. 626. Vitiolæ. 509.

Res judicata. 518. 522. 523.

Rei sitæ forum. 296. 306.

Rescriptum. 75. seqq.

Reservatio casuum. II. 713. seqq.

Beneficiorum. I. 583.

Residentia. Residere. 559. seqq.

Restitutio in integrum. 254. seqq.

Restitutio simoniace acceptorum. II. 502.

Restrictio mentalis. I. 387. seqq.

Retorsio injuriæ. II. 688.

Retractus. I. 669.

Retrovenditio. 650.

Revisio. 541.

Reus. 267.

Rota Romana. 24.

Rubrica. 20.

S

Sacerdotium. 137. 142.

Sacramentalia. II. 187. 478.

Sacramentum. I. 160.

Sacrificium. 137. II. 182.

Sacrilegium. 471. 582. 598.

Sacrista. I. 176.

Sævities conjugis. II. 436.

Sagitarii, 635.

Salvianum interdictum. 7.

Sancti, 188.

Sarra-

I N D E X.

- Sarraceni. 510
 Schisma. 538
 Scientia Juris alieni an obsit bonæ fidei. I. 491
 Scrutatores. Scrutinium. 113. seq.
 Sedes vacans. 611
 Senatus consultum Macedon. II. 629
 Senatus-consultum Velejanum. 10
 Sententia Judicis. I. 517. seqq.
 Fundata in falsa præsumptione. 524
 Sententiæ nullitas. 519
 Sepultura sacra. II. 98. 576
 Sequester. Sequestrum. I. 378
 Servitus quando præscribatur &c. 477. 504
 Servus. I. 165
 Sextus Decretalium. 16
 Sigillum. 418. II. 45
 Simonia. 471. seqq. Ejus poenæ. 498
 Judex dispensans. 503
 Sodomia. 587
 Solemnitas alienationis. I. 628
 Postulationis, & electionis 99. 113
 Confessionis Instrumentorum. 422
 Testamentorum. II. 43. seqq.
 Solutio. 14. seqq. Indebiti. 21
 Sortes, & fortilegium. 633. seq.
 Spoliatus. Spolium. I. 359. seqq.
 Sponsa, & Sponsus. II. 242. seqq. 305
 Sponsalia de futuro. 316. seqq.
 Conditionata. 230
 Gravi metu extorta. 226
 Catholici cum hæretica. 236
 Quomodo solvantur. 241
 Sponsalia de præsentis. 314. seqq.
 Sponsis quid liceat. 596
 Sportulæ. I. 213
 Statutum. 34
 An usuras faciat licitas, II. 613

I N D E X.

- Steurz.** 125. 209
Stipes in consanguinit. & affinit. 369. 382
Studioſi I. 288
Stuprum. II. 580
Subditus. quomodo quis fiat. I. 144. 296. ſeqq.
Subreptio. 78
Subſcriptio Capituli. 620. 628
Testium Testamenti. II. 44
Subſtitutio. 62. ſeqq.
Successio ab inteſtato. 89
 In Feudo. I. 702
 In Emphyteuſi. 682
Successor in Præſatura &c. II. 17
 Locatoris rerum. I. 677
Suffragia in electione. 105. 113. ſeq.
Supplicatio. 540
Suſpenſio. II. 733. ſeq.
Suſtentatio Beneficiatorum. 30
Syndicus. I. 245
Synodaticum. II. 174. ſeq. & 177

T

- T****Actus impudici.** 593
Tempora Ordinationum. I. 148
Tempus præſcriptionis. 475. 597. ſeqq.
 Immemoriale. 475
 Conſuetudinis. 92
 Solutionis. II. 22
Tempus ſacratum. 259. 396. 398
Testamentum. 42. ſeqq.
 Solemne. 43. ſeqq.
 Privilegiatum. 43. 54. ſeqq.
 Clericorum. 69
Testamenti Reſolutio. 83. ſeq.
Testes. qui eſſe poſſint. I. 399. ſeqq.
 In Matrimonio. II. 298
 In Teſtamento. 44. 48

Te-

I N D E X.

- Testium productio, & receptio.** I. 303. 407. seq.
Vis probandi. II. 48. seqq.
Juramentum. I. 405
Reprobatio. 414. **Coactio.** ibid. seqq.
Titulus ad præscribendum. 473. 494
Ad acquirendum dominium. 352
Titulus Mensæ. 147
Tonsura prima est Ordo. 138. seqq.
Torneamenta. II. 567
Tortura. 462. seqq.
Traditio. 351. 660
Transactio. 234. seqq.
Translatio Episcoporum. 127
Transumptum. 418. 422
Trebellianica. II. 83
Treuga. I. 217
Tributa. II. 174. 209
Trinitas Summa. I. 28
Tridentinum. 21
Turpi de causa pactum. II. 643

V

- V** **Acatio Beneficiorum.** I. 607
Vacatio Sedis. 611
Vagi. 66. 299
Variatio præsentationis. II. 169
Vasallus. I. 695. 706
Vectigalia. II. 210
Venatio. 640. seqq.
Venditio. Venditor. I. 647. seqq. 659
Veneficium. II. 634
Veneratio Sanctorum & Reliq. 189
Verba turpia. 592
Vestes sacræ. 179
Vetitum Ecclesiæ. 259. 396. seqq.
Vicarii, Vicarius. I. 570. 178. seqq.
- Vica-

I N D E X.

- Vicarius Generalis Episcopi.** 178
Capituli 182
Violatio. Violatores Ecclesiarum. II. 598. 601.
 seq.
Vis. I. 247. **privata & publica.** II. 598
Visitatio Ecclesiar. &c. 177
Vitiati corpore. I. 167
Vitium contra naturam. II. 587
Vitium litigiosi. I. 326
Vitium rei venditæ. 660. 666
Unctio sacrâ. 158
Unio beneficiorum. 577
Voluntas ultima. II. 42. 66
Vota Religiosa. 148. 155 seqq.
Vota Matrimonio obstantia. 329. seqq.
 Pontifici reservata. 149
Votum, & voti redemptio. 145. seqq. 151.
Votum, Vox activa & passiva. I. 101. seq.
Vota *majora.* 115. 619
Votum solemne Ordinibus annexum. II. 329
Usucapio, vel Præscriptio. I. 462
Usura. II. 609. seqq.
Usurarius. 628
Usus. Ususfructus. I. 476. 504. 696
Uxor adultera ad quid teneatur. II. 584

O. A. M. D. G.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

DEPARTMENT OF THE HISTORY OF ARTS

AND ARCHITECTURE

OFFICE OF THE DEAN

500 EAST 57TH STREET

CHICAGO, ILL. 60637

TEL. 773-707-1234

WWW.CHICAGOEDU.EDU

CHICAGO, ILL. 60637

CHICAGO, ILL. 60637

CHICAGO, ILL. 60637

CHICAGO, ILL. 60637

CHICAGO, ILL. 60637

CHICAGO, ILL. 60637

CHICAGO, ILL. 60637

CHICAGO, ILL. 60637

CHICAGO, ILL. 60637

CHICAGO, ILL. 60637

CHICAGO, ILL. 60637

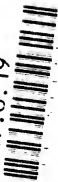
CHICAGO, ILL. 60637

CHICAGO, ILL. 60637

CHICAGO, ILL. 60637

CHICAGO, ILL. 60637

B.17.8.19

BNCF

